LIETUVOS KOVŲ IR KANČIŲ ISTORIJA

Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais

LIETUVOS KOVŲ IR KANČIŲ ISTORIJA

Pasaulio
lietuvių
bendruomenė

UDK 947.45.083
Li 304

Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD - MGB dokumentuose 1944-1953 metais

Lietuvos politinių kalinių
ir tremtinių sąjunga
KAUNAS 1996

Sudarė:
Nijolė GAŠKAITĖ
Algis KAŠĖTA
Juozas STARKAUSKAS

© Lietuvos
politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1996
© Pasaulio
lietuvių bendruomenė, 1996

ISBN-9986-577-18-7

LIETUVOS PARTIZANŲ KOVOS IR JŲ SLOPINIMAS MVD-MGB DOKUMENTUOSE 1944-53 METAIS

T U R I N Y S

Įvadas 7

Knygoje vartotų terminų žodynėlis 104

Trumpinimai 110

Dokumentų sąrašas 113

Dokumentai..... 128

Išplėstinė asmenvardžių rodyklė 658

ĮVADAS

Žlugus Sovietų Sąjungai, Lietuvoje, lyginant su kitomis okupuotomis Baltijos šalimis, išliko gausiausias SSRS KGB padalinio archyvas. Nors 1988-1991m., ruošiantis galimam Sovietų Sąjungos subyrėjimui šis archyvas buvo gerokai ištuštintas - dalis dokumentų išvežta į Rusiją, dalis, pakeitus saugojimo terminus ar skubotai 1991 m. rugpjūtyje traukiantis iš pastato, sunaikinta - tačiau vis tik šiame archyve išliko apie ketvirtis milijono bylų. Didžioji jų dauguma buvo rašytos partizaninio karo metais. Okupuotų kraštų gyvenimas "geležine uždanga" buvo slepiamas nuo laisvojo pasaulio, o dar budriau saugotos represinių tarnybų veiklos paslaptys. Ši informacija (iki tol niekur neskelbta, rašyta vidaus reikmėms ir prieinama tik labai siauram ratui tų pačių represinių tarnybų darbuotojų) tapo Nepriklausomos Lietuvos Respublikos nuosavybe. Iš šių dokumentų galima susidaryti vaizdą apie tai, ką išgyveno žmonės, tautos ir valstybės "blogio imperijoje", koks buvo to blogio realizavimo mechanizmas, kas ir kokiomis priemonėmis stiprino šią totalitarinę sistemą, kaip po dešimties metų žūtbūtinio pasipriešinimo jai pavyko užgniaužti ne tik partizaninį karą, bet ir paveikti visuomenės sąmonę tiek, kad šis karas būtų beveik pamirštas.

Ištobulinta biurokratinė represinė mašina kasdien kruopščiai fiksavo popieriuje įvykius, datas, skaičius, pavardes, vietoves. Nors dažnai iškreiptoje, tačiau čekistų pedantiškai rašomoje kronikoje galima rasti faktų, kurie gyvų liudininkų atmintyje jau yra išblėsę. Juos papildę išlikusiais partizanų dokumentais ar liudininkų prisiminimais, nesunkiai atstatysime netolimos istorinės dramos vyksmą, besipriešinančių okupacijai ir ją diegiančių jėgų santykį, suvoksime partizanų gyvenimo ir kovos sąlygas, represinių žinybų pasiskirstymą vaidmenimis ir jų taikytus provokacinius antihumaniškus pasipriešinimo slopinimo metodus,

taip pat paneigsime sovietinės propagandos skleistus mitus apie klasių kovą, pilietinį karą ar partizanų žvėriškumus. Tokiu būdu šis leidinys pasitarnautų netolimos, bet taip iškreiptai traktuotos Lietuvos istorijos objektyvesniam suvokimui ir būtų duomenų baze ateities tyrinėjimams.

Šiame leidinyje pateiktų dokumentų kalba yra specifinio čekistų valdiško žargono pavyzdys. MVD-MGB raštvedybos terminologijoje bet kokia pasipriešinimo forma vadinama "antisovietiniu" arba "kontrrevoliuciniu" veiksmu. Pagal komunistinės ideologijos stereotipinę schemą ginkluotas lietuvių pasipriešinimas traktuojamas kaip "politinis banditizmas", o laisvės kovotojai partizanai vadinami "banditais". Partizanų talkininkai (ryšininkai ir rėmėjai) - "banditų pagalbininkais", neginkluoto pogrindžio nariai - "nacionalistinio" arba "antisovietinio" pogrindžio dalyviais. Lietuvos gyventojai, pademonstravę pilietinį pasipriešinimą - nepaklusę svetimos valstybės primestai valiai ir nevykdę okupacinio režimo karinių, politinių ir ekonominių reikalavimų, buvo vadinami "antisovietiniu elementu". Šią etiketę prisegė vengiantiems tarnauti okupacinėje kariuomenėje, sabotavusiems įvairias prievoles, atsisakiusiems stoti į kolūkius ir pan.

Dar sausesnė, primityvesnė čekistų planų kalba. Čia jau nėra gyvų žmonių ir likimų. Yra tik totalitarinė mašina, pajungta bolševikinio 1917m. Spalio perversmo, vadinamo "revoliucija", ekspansijai visame pasaulyje. Todėl vietoje sakinio: "Nužudyti besipriešinančius okupacijai gyventojus" dokumentuose rašoma: "Išvalyti teritoriją nuo kontrrevoliucinių elementų". Tokiame kontekste sadistiškiausi kankinimai vadinami "aktyviu tardymu" ar "fizinio poveikio priemonėmis".

Ši specifinė kalba savotiškai formavo ją vartojančiojo požiūrį. Taip 1945 07 14 Rokiškio apskrities Kurkliečių km. NKVD kareivis, sumetęs į padegtą trobą du gyvus Petro Mateikio vaikučius, pasiteisindamas sakė: "Tėvai žuvo - kur dėsis vaikai..." "Valant teritoriją" baudėjams tai buvo visai įprastas dalykas.

Kol kas tarp tyrinėtų buvusio LSSR KGB archyvo dokumentų falsifikatų nerasta. Dokumentai buvo rašomi savai žinybai slaptam vidiniam naudojimui, absoliučiai įsitikinus, kad jie niekada nebus prieinami visuomenei. Todėl sąmoningai suklastotų, dezinformuojančių, specialiai paliktų tyrinėtojams dokumentų archyve nėra. Tačiau juose neišvengta visai sovietinei sistemai būdingo faktų "pritempimo", pa-

gražinimo ir "planų viršijimo" klastočių. Todėl statistinėse suvestinėse apstu padidintų ar sumažintų skaičių. Dažname kautynių aprašyme, norėdami pasigirti "žygdarbiais", čekistai sumažindavo savų žuvusiųjų ir padidindavo nukautų partizanų skaičių. Prie partizanų būdavo priskiriami ir neginkluoti, kartais net atsitiktinai nušauti žmonės. Tuo tarpu rašydami apie partizanų nubaustus asmenis, norėdami pagrįsti atkakliai formuojamą "bandito" įvaizdį, šį skaičių padidindavo: daugelis žuvusių kariškių ir stribų būdavo priskiriami prie civilių asmenų.

Kiti dokumentų netikslumai susiję su specifiniu čekistų žargonu. Jau 1943m. gruodžio 16d. SSRS NKVD komisaro I.Serovo direktyvoje Nr. 1612 buvo nurodyta į štabą siunčiamuose naikintojų batalionų dokumentuose neminėti žodžio "sunaikinimas". Duomenys apie nužudymus turėjo būti užšifruoti. Tokia pat rezoliucija yra užrašyta ir ant šiame leidinyje pateikto dokumento apie specialiųjų grupių užduotis (Dok. Nr. 123). Čekistų naudojami žalojantys cheminiai preparatai, agentai-žudikai ar nuosprendžius vykdantys kareiviai būdavo įvardijami žodeliu "specialios"- "spec. priemonės", "spec. grupės", "spec. užduotys". Todėl sovietinių represinių žinybų dokumentuose niekur nerasime tiesiogiai įvardinto žudymo ar kankinimo. Dažniausiai tiek nužudymas, tiek suėmimas buvo vadinamas "likvidavimu".

Besimėgaudami savo visagalybe ir nebaudžiamumu, represijų vykdytojai tuo pačiu metu bijojo, kad dokumentai neatsigręžtų prieš juos pačius ir netaptų nusikaltimus įrodančiais įkalčiais, todėl maskavo žodžiais: "nušautas bandant pabėgti", "mirė plyšus širdžiai" ir pan.

Dokumentuose yra netikslumų nurodant nužudytųjų amžių. Jei čekistai nužudydavo nepilnametį, dokumentuose jį užrašydavo vyresniu.

Tačiau gretinant keletą įvairių tą patį įvykį atspindinčių dokumentų, žinant specifinę čekistų frazeologiją ir kanceliarinio darbo ypatumus, visiškai įmanoma atstatyti tikrąjį vaizdą.

Šiai knygai buvo atrinkti charakteringiausi, kiek galima išsamiau atskleidžiantys temą - sovietų vykdytą genocidą ir lietuvių ginkluoto pasipriešinimo slopinimą - dokumentai.

Publikuojant sovietų represinių žinybų (MVD-MGB) veiklos pobūdį nusakančius dokumentus, buvo stengiamasi pateikti viso partizaninio karo laikotarpio (1944-1953m.) vaizdą. Buvo atsižvelgta į dokumentuose esamos informacijos reikšmingumą, atskleidžiamos problemos

ar įvykio aprašymo išsamumą. Leidinyje stengtasi plačiau nušviesti ypatingai įslaptintą nusikalstamą okupacinių represinių žinybų veiklą: provokacijas, agentų verbavimą, antihumaniškus partizaninio pasipriešinimo slopinimo metodus.

Rinkinį sudaro 201 dokumentai, kurie suskirstyti į 3 sąlyginius skyrius pagal siekiamas atskleisti temas. Antrasis skyrius suskirstytas ir poskyriais, atspindinčiais atskirą potemę. Skyriuose ir poskyriuose dokumentai pateikiami chronologine tvarka. Kiekvieno skyriaus dokumentai tam tikra prasme papildo kitą skyrių. Dokumentai, liečiantys kelias temas, įdėti į tą skyrių, kurio tema silpniau nušviesta dėl dokumentų trūkumo. Į rinkinį pateko tokie dokumentai: direktyvos, nurodymai, planai, ataskaitos, pranešimai, statistinės suvestinės, pažymos.

Pateikiami dokumentai surinkti iš buvusio Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto (Buv. LSSR VSKA) ir Lietuvos valstybinio visuomenės organizacijų (LVVOA) archyvų.

Dokumentams sudalyta redakcinė antraštė ir dokumento legenda.

Redakcinėje antraštėje nurodytas dokumento eilės numeris, dokumento autorius, dokumento rūšis ir adresatas, dokumento sudarymo data ir vieta bei tarnybinis numeris (jei jis nurodytas). Jei dokumente data ir vieta nenurodyta ir ją nustatė leidinio sudarytojai, ji rašoma laužtiniuose skliaustuose ir žymima žvaigždute ir potekstinėje pastaboje aptariant, kuo remiantis ji nustatyta. Tais atvejais, kai dokumento data ar sudarymo vieta aiški iš paties dokumento konteksto, pastaba nerašoma.

Visose redakcinėse antraštėse palikti to meto įstaigų ir jų struktūrinių padalinių pavadinimai ir autorių bei adresatų pareigos. Siekiant išsaugoti publikuojamų dokumentų autentiškumą, buvo stengtasi išsaugoti stilistines ypatybes, paliekama didžiųjų raidžių rašyba ir jos įvairuojančios formos. Datos rašomos pagal dabartines lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos taisykles. Akivaizdžios, dokumentų minčiai įtakos neturinčios rašybos ir skyrybos klaidos ištaisytos be kokių nors aptarimų. Dažnesni ir dabartinėje rašyboje naudojami sutrumpinimai palikti neiššifruoti. Sąrašas visų dokumentuose esančių sutrumpinimų su jų iššifravimu pateikiamas prieš dokumentus. Dokumentų tekstuose leidinio sudarytojų atkurti sutrumpinimai pažymėti laužtiniais skliaustais. Dėl kokių nors techninių pažeidimų neįskaitomos dokumentų teksto vietos žymi-

mos daugtaškiu skliaustuose ir žvaigždute, potekstinėje pastaboje nurodant neįskaitomų žodžių kiekį.

Dauguma į rinkinį įeinančių dokumentų pateikiami be sutrumpinimų. Kai publikuojama tik dokumento dalis, redakcinėje antraštėje rašoma "...Iš..." ir nurodoma, kokiu klausimu į i yra. Dokumentuose esančios rezoliucijos spausdinamos po dokumentų autoriaus parašu chronologine tvarka.

Dokumento legendoje sutrumpintai nurodomas dokumento šifras. Buvusio Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto (Buv. LSSR VSKA) archyve - fondo, bylos ir lapo numeriai (atitinka dar seną archyvo numeraciją, kadangi leidinio sudarymo metu šis archyvas nebuvo galutinai aprašytas ir įtrauktas į Lietuvos valstybinio archyvo sistemą) Lietuvos valstybinio visuomenės organizacijų archyvo (LVVOA) - fondo, apyrašo, bylos, lapo numeriai.

Legendoje taip pat nurodomas dokumento originalumas ir jo pagaminimo būdas. Kadangi beveik visi tekstai versti iš rusų kalbos, nuorodų į kalbą nėra. Jei dokumento pagaminimo būdas nenurodytas, vadinasi tekstas rašytas mašinėle. Legendoje nurodytas dokumento publikavimas kituose šaltiniuose.

Leidinio prieduose pateikiama: 1) knygoje vartojamos santrumpos; 2) terminų žodynėlis; 3) asmenvardžių rodyklė; 4) dokumentų sąrašas. Asmenvardžių rodyklėje pateikiami tik žymesnių partizanų vadų, aukštesniojo rango represijų vykdytojų trumpi biografiniai duomenys.

LIETUVA 1944- 1953 METAIS. PARTIZANŲ KOVOS IR JŲ SLOPINIMAS

Krašto sovietinimas

1944m., iš naujo įžengę į Lietuvą, okupantai tęsė 1940m. pradėtą Lietuvos sovietizaciją. Tai buvo sudėtingas daugialypis procesas, kuriuo siekta ištrinti bet kokius Lietuvos valstybingumo požymius, paversti žmones - jei ne iš įsitikinimo, tai nors iš baimės - paklusniais okupacinės valdžios pavaldiniais. Okupantai stengėsi pakirsti Lietuvos

ekonominį ir dvasinį savitumą.

Šis procesas apėmė visas visuomenės gyvenimo sritis. Buvo kuriamos okupacinės valdžios struktūros ir vykdomas okupantams nepaklūstančios visuomenės dalies fizinis naikinimas. Lygiagrečiai griaunama privačia nuosavybe pagrįsta ekonomika, laužomi nusistovėję ūkiniai santykiai, atiminėjamas ir grobiamas turtas, kolonizuojamas kraštas. Dar baisesnės buvo dvasinio genocido apraiškos: rusinimas ir tautinio nihilizmo ugdymas, arši kova prieš religiją ir tikėjimą, komunistinės ideologijos diegimas per švietimo sistemą ir kultūrą, per tradicinių krikščioniškosios moralės normų laužymą. Takoskyra tarp viena kitą neigiančių ideologijų ir įsitikinimų ėjo vos ne per kiekvieno Lietuvos žmogaus širdį. Komunistinė marionetinė Lietuvos valdžia vagystėmis, girtuokliavimu, kyšininkavimu, pataikavimu, beveik visuotine kagėbizacija, t.y. skundimu ir šnipinėjimu, demoralizavo žmones, vertė juos paklusniais komunistų partijos valios vykdytojais. Į miestus gausiai plūdo rusų kolonistai, ir greitai rusakalbiai sudarė net 45 proc. didžiųjų miestų gyventojų. Valstybei monopolizavus gamybą ir aptarnavimo sferą, miesto žmogus tapo visapusiškai priklausomas nuo darbdavio - okupacinės valdžios, į vadovaujančius postus paskyrusios savo politrukus ir čekistus, sukūrusios totalią visuomenės sekimo sistemą miestuose.

Miestuose prieš okupantus aktyviausiai veikė moksleiviai ir studentai, būręsi į gausias pogrindžio organizacijas, dažniausiai turėjusias ryšį su partizanais.

Lietuvos kaimą okupantams buvo sunkiau sovietizuoti. Privati žemės nuosavybė leido žmonėms nors iš dalies jaustis laisvesniems. Lietuviškas, besiremiantis krikščioniškomis tiesomis, pakankamai patriotiškai nusiteikęs, turintis maisto kaimas tapo pagrindiniu partizanų rėmėju. Dėl šios priežasties duoklėmis ir prievolėmis didintas ekonominis spaudimas kaimui, skubinta kurti kolchozus. Nors tai okupantams ekonomiškai nebuvo naudinga, bet, antra vertus, skurstantis kolchozninkas vargu ar galės remti maistu laisvės kovotojus, o suvarius į gyvenvietes pamiškių viensėdžius keleto šnipų užteks kontroliuoti dešimčių šeimų gyvenimus.

Okupantų represinių struktūrų pareigūnai nuolat analizavo politinę padėtį Lietuvoje (gyventojų sluoksnių nuotaikas ir pan.) ir pateikdavo

ataskaitas LKP CK biurui bei savo vadovybei Maskvoje. Vilniaus oper. sektoriaus viršininkas I.Rudyka savo pranešime (Dok. Nr. 17) pripažino, kad nepaisant didelių čekistų pastangų "nacionalistinis pogrindis" 1945m. rudenį persiorganizavo, pakeitė veiklos formas ir metodus ir vėl sėkmingai kovoja prieš sovietų valdžią. Tuo metu okupantai neturėjo beveik jokios vietinių gyventojų paramos.

Plk. Rudyka taikliai charakterizavo tuos, kurie sudarė sovietų valdžios atramą, vadinamą sovietinį - partinį aktyvą. Anot jo, tai vagys arba girtuokliai (tokie - visi 37 apylinkių pirmininkai Trakų apskrityje), be to, dar dideli bailiai, nes iš 200 Alytaus apskrities ginkluotų sovietinių - partinių aktyvistų, tik 26 dalyvauja operacijose prieš partizanus. Plk. Rudyka atliko gana objektyvią 1945 metų Lietuvos politinės situacijos analizę bei parodė visišką okupantus palaikančių kolaborantų nuosmukį: nedorumą, palaidumą. Nors Rudyka, analizuodamas padėtį, ieškojo priežasčių, trukdančių įtvirtinti sovietų valdžią, bet jo išvados ribojosi kaltinimu partiniams organams (blogai parenka kadrus, nepadeda kovoti su nacionalistiniu pogrindžiu ir t.t.).

1945m. pabaigoje kai kurie okupacinės valdžios atstovai jau suprato, kad jų laukia ilgas karas su Lietuvos žmonėmis. Šiame kare okupantai nevengė jokių, net pačių drastiškiausių priemonių.

Mobilizacija į Raudonąją armiją

1944m. liepos 13d. Raudonoji armija užėmė Vilnių. Nors dar nebuvo mobilizacijos įsakymo, bet už dviejų savaičių, liepos 26d., buvo pradėta vykdyti nuo 18 - 45m. amžiaus vyrų mobilizacija į okupacinę kariuomenę (Dok. Nr. 1).

Okupantų noras mobilizuoti visus jaunesnius krašto vyrus turėjo du tikslus: pirma, frontui nuolat trūko "patrankų mėsos", o tam labai tiko nepatikimi neslaviškų kraštų gyventojai, antra, savo fronto užnugaryje okupacinė valdžia nenorėjo tokio potencialaus kovotojų prieš okupaciją rezervo.

Vykdydama mobilizaciją, Sovietų Sąjunga pažeidė 1907 10 18 pasirašytą Hagos "Konvenciją įstatymams ir papročiams karo srityse gerbti", privalomą tiek ją ratifikavusioms, tiek neratifikavusioms šalims.

Pagal ją okupuoto krašto gyventojus draudžiama versti tarnauti okupacinėje armijoje. Ši nuostata buvo pakartota 1949 08 12 priimtoje Ženevos konvencijoje.

Tačiau Sovietų Sąjunga nepaisė tarptautinių teisinių aktų. Okupavus Lietuvą, iš karto buvo paskelbta privaloma gyventojų registracija, miestuose vyko siautimai ir dokumentų tikrinimas.

Nesuregistravus krašto gyventojų, įvykdyti mobilizaciją buvo nerealu. Todėl okupacinė valdžia kiek pakeitė mobilizacijos tvarką: nutarė šaukti į kariuomenę tik jaunesnius nei 35m. amžiaus vyrus, o mobilizaciją įsakė pradėti vykdyti nuo rugpjūčio 7d. 1944m. spalio 1l d. mobilizacijos įsakas buvo pakartotas.

Užimtose apskrityse prasidėjo vyrų gaudynės. Mobilizacinius sąrašus sudaryti buvo įpareigota vietinė valdžia - vykdomieji komitetai ir apylinkių pirmininkai. Tačiau taip greitai suformuoti vietinius civilinės valdžios organus nepavyko. Daugelis gyventojų atsisakinėjo siūlomų pareigų, juolab, kad partizanai perspėjo nedirbti okupacinės valdžios administracijoje. Nepaisantys partizanų draudimo buvo baudžiami mirtimi. Nesuformavus valdžios organų vykdyti mobilizacijos įsaką buvo labai sunku. Štai Vilniuje iki 1944m. rugpjūčio 14d. užsiregistravo tik 2,5 tūkst. gyventojų, todėl miesto gatvėse nuolat vyko gaudynės. Jų metu okupacinė kariuomenė, apsupusi kvartalus, tikrino dokumentus, vertė žmonės registruotis, ieškojo karo prievolininkų. Iš rugpjūčio 14d. sugaudytų 430 žmonių 238 pasirodė esą prievolininkai[1], ir tuojau buvo nugabenti į karinius komisariatus. Tačiau iš ten vyrai stengėsi ištrūkti. 1944 07 28, vokiečiams bombarduojant Vilnių, iš surinkimo punkto pabėgo 127 mobilizuotieji[2].

Dar sunkiau mobilizacija vyko kaimo vietovėse. Jos eiga 1944m. liepos - rugpjūčio mėnesiais atsispindi NKVD komisaro J.Bartašiūno suvestinėje (Dok. Nr. 1). Neturint gyventojų sąrašų, šauktinių skaičius buvo nustatytas "iš akies" - po 5 - 8 tūkst. apskričiai. Iš 35 tūkst. šauktinių vyrų įsakui pakluso tik 14 proc. Kiti pradėjo slapstytis, ieškoti pažymų, atidedančių šaukimą ar atleidžiančių nuo karinės tarnybos. LSSR NKVD ministrui J.Bartašiūnui pradėjus skelbti raginimus re-

1. NKVD komisaro pavaduotojo Krastino raštas LKP CK sekretoriui A.Sniečkui ir LKT pirmininkui M.Gedvilui// Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/9. L.17-32.

2 . Ten pat.

gistruotis, besislapstančius vyrus pradėta traktuoti kaip "banditus", o jų šeimas imta tremti į Sibirą.

Tačiau tiek besislapstančių, tiek mobilizuotų vyrų likimas buvo tragiškas. Dalis jaunuolių žūdavo net nepasiekę surinkimo punktų. Taip Ukmergės NKVD viršininkas Zacharovas iš atėjusių šauktinių atsirinko septynis jaunuolius ir ėmė juos tardyti, ar nesą partizanai. Peiliu pjaustė gyvus žmones, o nusibodus kankinti juos nušovė ir sumetė į pakelės griovį[3].

Panašus, tik gal dar klastingesnis įvykis nutiko netoli Giedraičių (Dok. Nr. 4): 16 jaunų vyrų buvo raudonarmiečių nužudyti, o NKGB komisaro pavaduotojas Kapralovas nurodė, kad tirti šių žudynių nėra reikalo.

Per 1944 - 1945m., sovietinių šaltinių duomenimis, Lietuvos teritorijoje buvo mobilizuota 108.4 tūkst. asmenų (turėjo būti pašaukta 168,7 tūkst.). Net 42,8 tūkst. asmenų buvo "broniruoti", t.y. įsitaisė dirbti geležinkelyje, mokytojauti ar dirbo tokiose pramonės šakose, iš kurių nebuvo šaukiama į kariuomenę. Į 108,4 tūkst. pašauktinių skaičių įėjo ne tik Lietuvos gyventojai, bet ir Lietuvos teritorijoje atsidūrę Raudonosios armijos kareiviai, gydęsi ligoninėse ar patekę į nelaisvę, kitų tautybių Sovietų Sąjungos piliečiai, lenkai ir kt. Lietuvių mobilizavo 82 tūkst. vyrų[4]. Daugiau nei pusė šių vyrų buvo paimti prievarta, sugaudyti miškuose ir kaimuose. Dalis jų dėl sveikatos karinei tarnybai netiko.

Mobilizuoti Lietuvos gyventojai, po trumpo apmokymo dar nesuprantantys rusiškų komandų, prastai ginkluoti, buvo siunčiami į frontą, ir ten daugelis jų žuvo.

Dalis Lietuvos vyrų nusprendė geriau žūti gimtinės laukuose, negu svetimuose frontuose. Kaip vokiečiams nepavyko sukurti lietuviškos SS divizijos, taip ne ką lengviau sekėsi mobilizuoti lietuvius į sovietinę kariuomenę.

Prievarta sugaudyti rekrūtai bėgdavo iš surinkimo punktų ir net kariuomenės dalinių, o pabėgę slapstydavosi miškuose, gimtosiose apylinkėse. 1944m. rudenį Utenos NKVD viršininkas Česnokovas rašė:

3. LVVOA. F.1771. Ap.8. B.183. L.118.

4. A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. V.1996. P.263.

"Mobilizacija į Raudonąją armiją spalio mėnesį vyksta operatyvinių karinių operacijų, siautimų, vietovės šukavimų dėka. Pagal karinio komisariato šaukimus piliečiai, kuriuos liečia mobilizacija, neatvyksta. Rezultatų nedavė ir aiškinamasis darbas tarp gyventojų, todėl šiuo metu vyksta čekistinės - karinės operacijos, sulaikant vengiančius karinės tarnybos"[5].

Šios karinės operacijos buvo neregėtai žiaurios. 1944 - 1945m. tokių gaudynių metu Lietuvoje buvo nukauta daug beginklių vyrų.

Tokios represijos paskatino besislapstančius nuo karinės tarnybos vyrus stoti į partizanų gretas ir su ginklu rankose priešintis baudėjams. Nors partizanų judėjimas jau blėso, tačiau net 1950m. apie 300 jaunuolių atsisakė tarnauti okupacinėje kariuomenėje (Dok. Nr. 29). Kaip atsakas į tai - nurodymas imtis represijų prieš tokių jaunuolių šeimas (Dok. Nr. 31). Nors grėsė persekiojimai, tačiau ne vienas jaunuolis atmetė šią okupantų siūlomą išlikimo galimybę. Taip jau 1952m. iš surinkimo punkto Šiauliuose pabėgo dvidešimtmetis A.Ikamas. Jį netrukus surado ir nusiuntė į bausmės batalioną, iš ten jis vėl pabėgo ir tapo Pilėnų tėvūnijos partizanu. 1954m., nė metų neišpartizanavęs, žuvo[6].

Toks likimas būdingas daugumai atsisakiusiųjų tarnauti okupacinėje armijoje. Tačiau negalima suabsoliutinti šio fakto kaip pagrindinės apsisprendimo partizanauti priežasties. Tarp 1951 - 1953m. žuvusių partizanų tik 12 proc. sudaro vyrai, tapę partizanais dėl gresiančios mobilizacijos Į Raudonąją armiją[7]. Pagrindinis išėjimo į laisvės kovų kelią motyvas buvo tėvynės meilė ir siekis apginti jos valstybingumą. Dėl tos pačios priežasties - patriotizmo - vyrai nėjo ir į Raudonąją armiją.

Suėmimai, tardymai ir teismai

Jau pirmoji sovietinė okupacija parodė, kad naujieji Lietuvos šeimininkai pasistengs izoliuoti ir sunaikinti visus pilietiškai mąstančius

5. Utenos NKVD viršininko Česnokovo pranešimas// Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/3. L.116.

6. Pandėlio MVD operatyvinio įgaliotinio Žiaunio pažyma ir aktas // Buv. LSSR VSKA. Oper.b.f. B.1353. L.5-26.

7. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.4; B.56/43. T.l. L.28, 122.

gyventojus. Rusijoje formuojamas represinis LSSR aparatas nuo 1942-1943m. "tvarkė" evakuotus iš Lietuvos archyvinius dokumentus ir NKVD bylas, sudarinėjo nelojalių sovietinei santvarkai piliečių sąrašus. Raudonajai armijai įžengus į Lietuvą, šį sąrašą nuolat papildydavo buvusių Lietuvos politinių partijų ir visuomeninių organizacijų veikėjai, karininkai, šauliai, mokytojai, dvasininkai, 1941m. sukilimo dalyviai ir antinacinės rezistencijos dalyviai, Vietinės rinktinės savanoriai, savisaugos dalinių kariai ir kt. Lietuvos gyventojai. Visi šie asmenys buvo kaltinami tėvynės išdavimu, visai nepaisant to, kad jie niekada nebuvo SSRS piliečiai ir negalėjo išduoti svetimos "tėvynės".

Kitą ieškomų asmenų kategoriją sudarė prasidėjusio partizaninio karo dalyviai bei nepaklūstantys naujos valdžios įsakymams asmenys.

Masiniai Lietuvos miestų ir kaimų "šukavimai" buvo skirti visų šių "nelojalių" Sovietų Sąjungai asmenų paieškai ir sulaikymui. Nuo 1944m. liepos iki 1945m. gruodžio mėn. (NKVD - NKGB duomenimis) karinių - čekistinių operacijų metu buvo sulaikyta apie 133 tūkst. asmenų[8]. Jie visi patekdavo į skubotai miestų ir miestelių rūsiuose įrengtas areštines, kur beraščiai girti tardytojai stengėsi išgauti iš jų "nusikalstamos veiklos" įrodymus. Okupantai nekreipė dėmesio į įstatymo nuorodą per porą parų pateikti kaltinimus arba sulaikytąjį paleisti. Jokių kaltinimų nepateikę, daugelį areštuotųjų išlaikydavo po keliasdešimt parų. Kalėjimai buvo perpildyti, nebeužteko tardytojų sulaikytiesiems apklausti. Tokia padėtis - visoje Sovietų Sąjungoje, todėl jau nuo 1943m. spalio mėn. SSRS NKVD komisaro įsakymu Nr.494/94 leista suimtuosius tolimesniam "spec.tardymui" siųsti į NKVD konclagerius, kuriuose jiems per metus - dvejus būdavo sudaromos bylos ir Ypatingojo pasitarimo (OSO) prie SSRS NKVD sprendimu "už akių" (t.y. teisiamajam nedalyvaujant) skelbiamas nuosprendis. Per dvejus metus iš Lietuvos be teismo į lagerius buvo išvežta virš 20 000 žmonių[9]. Ten pražūtingomis sąlygomis jie buvo verčiami sunkiai dirbti (anglies kasyklose ir pan.), todėl greitai visiškai išsekdavo. Daugelis nuo bado, šalčio ir ligų mirė taip ir nesulaukę bylos sudarymo ir nuosprendžio. Iš suimtų antisovie-

8. A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. P.263.

9. A.Kašėta. Kiek buvo suimtų ir įkalintų antisovietinio pasipriešinimo dalyvių Lietuvoje pokario metais// Laisvės kovų archyvas. K.1995. Nr.15. P.66.

tinio pasipriešinimo dalyvių tardytojams rūpėjo kuo greičiau išgauti parodymus apie kitus, dar nesuimtus pogrindžio narius. Todėl 1945m. sausio 10d. LSSR NKVD įsaku Nr.0010/004 visuose NKVD padaliniuose buvo įkurti tardymo skyriai. Šių skyrių tardytojai, stengdamiesi įvykdyti ir viršyti iš Maskvos siunčiamus "priešų" sunaikinimo planus, per baisų prievartos ir kankinimų filtrą leido tūkstančius Lietuvos gyventojų.

Visišką jokių teisinių normų nepaisymą iliustruoja LSSR prokuroro M. Baliasnikovo ir SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvai I.Tkačenkos direktyva suiminėti žmones tik pagal įtarimą, neturint jokių konkrečių kaltinimų (Dok. Nr. 44). Pakako vien represinių žinybų darbuotojų "asmeninio pastebėjimo" - ir žmogus galėjo būti sulaikytas, o tada gauja sadistų tardytojų per kelias dienas dažniausiai išgaudavo kokį tik nori "prisipažinimą".

Apie tai liudija kartais prasiveržusios pačių enkavedistų užuominos apie "revoliucinio teisėtumo" pažeidimus (Dok. Nr. 13). Tokiais užmaskuotais terminais represinių žinybų raštuose buvo vadinami žiauriausi kankinimai ir žmonių žudymai. Šiame dokumente minimas sulaikytojo Rudėno ir penkių Dieveniškių valsč. ūkininkų nužudymas, paklususio legalizacijai Jankausko nukankinimas ir kiti šiurpūs įvykiai, atsitiktinai iškilę viešumon. O kiek panašių atvejų niekada nesužinosime? Ypač tragiškas šešiolikmetės moksleivės Onutės Preilauskaitės nukankinimas. Eržvilko enkavedistai, kaip buvo įpratę, nukankintą mergaitę įmetė į ežerą, tikėdamiesi, kad ši paslaptis niekada neišaiškės. Akte nurodė visai kitą mirties priežastį - širdies plyšimą. Tai buvo tokia pat ciniška įprastinė enkavedistų standartinė formuluotė, kaip ir kitos panašios: "nušautas bandant pabėgti" arba "pabaigė gyvenimą savižudybe" ir pan. Šiomis formuluotėmis, tarsi bijodami galimo atpildo, čekistai slėpdavo savo nusikaltimus. Formaliai tokie iškilę viešumon (daugiausiai - enkavedistams skundžiant vieniems kitus) įvykiai būdavo tiriami. "Nusižengusius" enkavedistus įpareigodavo laikytis "revoliucinio teisėtumo", bet iš tikrųjų NKVD-NKGB turėjo specialius nurodymus, aprobuotus dar 1937m. SSRS VKP(b) CK, leidžiančius kankinti suimtuosius[10]. Apie tai byloj a ir čekistų dokumentai: "kai kuriais

10. Gynybos ir valstybės saugumo klausimai SSRS AT komitete // SSRS KGB rinkinys. Maskva. 1990. T.142. P.4.

atvejais tardant suimtuosius (...) buvo leidžiama taikyti fizinio poveikio priemones". Dar daugiau - apie suimtųjų kankinimą buvo puikiai informuotas LKP(b) CK sekretorius A. Sniečkus (Dok. Nr. 58) ir kiti kompartijos šulai.

Oficialiai naudoti "fizinio poveikio metodą" buvo galima tik gavus iš represinių žinybų vadovų ar jų pavaduotojų leidimus, tačiau praktiškai žmones masiškai kankino be jokių leidimų. Paprastai žemesniųjų grandžių NKVD-NKGB darbuotojai būdavo perspėjami ar baudžiami drausminėmis nuobaudomis ne už nesankcionuotus kankinimus, o už tai, kad net kankindami nesugebėdavo išgauti "nusikalstamos" veiklos įrodymų ir sulaikytąjį tekdavo paleisti. Tada išaiškėdavo tardymo "technologija". Tačiau tai reti atvejai: 1944-1945m. iš daugiau kaip 100 tūkst. sulaikytųjų buvo paleisti į laisvę vos 5 tūkst. asmenų; likusieji buvo nuteisti, pakliuvo į filtracinius lagerius ar kariuomenę[11].

Jei suimtuosius teisdavo Karinis tribunolas, dažnas jo metu pasiskųsdavo davęs melagingus parodymus, nes tardant buvęs kankinamas. Šiuos skundus tirdavo prie LSSR MGB kadrų skyriaus veikianti Ypatingoji inspekcija. Beveik visi tokie skundai būdavo pripažįstami nepagrįstais ir nuosprendžio nesušvelnindavo, o kartais juos net kvalifikuodavo kaip naują nusikaltimą - sovietinės tikrovės šmeižimą.

Bausmės "nusižengusiems" čekistams būdavo juokingai švelnios. Pagarsėjęs budelis, Panevėžio apskr. MGB skyriaus viršininkas Čachava (Dok. Nr. 50) 1948m. buvo perspėtas "baigti panašius neteisėtumus". Nepaisant to, sėkmingai kopė čekisto karjeros laiptais ir tapo LSSR MGB 2-N valdybos viršininku.

Išaiškėjus Marijampolės MGB apskr. skyriuje vykdytiems kankinimams ir patyčioms, nusikaltėliai buvo tik įspėti apskrities partijos komitete nurodant, kad jie yra pasižymėję kovotojai prieš "ginkluotą nacionalistinį pogrindį", "Didžiojo Tėvynės karo dalyviai", o nukentėjusios moterys - partizanų ryšininkės, t.y. nusikaltėlės, kurias reikia suimti (Dok. Nr. 51).

Kankinimas buvo pagrindinis būdas, priverčiantis žmogų kalbėti. Taip Panevėžio pogrindinės organizacijos "Aušros tėvūnija" narys K.Diržys, teismo metu atsisakęs savo parodymų, kankintojams pareiškė:

11. A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. P.263-264.

"Jeigu jūs norite, aš viską pasirašysiu, o jei jūs mane ir toliau mušite, tai aš pasakysiu, kad į organizaciją "Aušros tėvūnija" užverbavau visus Panevėžio miesto gyventojus"[12].

Po Stalino mirties pasmerkus "Stalino kultą", pasipylė nuteistųjų skundai apie tardytojų kankinimus. Deja, nors žodžiais Sovietų Sąjungoje vykdytos represijos buvo pasmerktos, tačiau konkretūs nusikaltimų vykdytojai liko nenubausti. Taip 1953m. lapkričio mėn. iš 32 MGB Ypatingosios inspekcijos tirtų skundų nė vienas nebuvo patenkintas[13]. Nepagrįstu pavadintas ir pil.P.Beišio skundas, kuriame jis rašė apie Ariogaloje 1945m. tardymo metu patirtus kankinimus: "staigiai užmesdavo man ant galvos kailinius, vienas sėsdavo ant galvos, kitas ant kojų ir mušdavo iki sąmonės netekimo. Atsibusdavau ant kėdės visas šlapias (...), spardė mane kojomis. Kartą taip spyrė, kad sprogo pleura ir susidarė dvipusė išvarža. Lageryje operavo (...) Veidas buvo mėlynas ir ištinęs, akys pasruvusios krauju(...) Bevardis kairės rankos pirštas sulaužytas durimis. (...) Pistoleto rankena sudaužytas pakaušis (...) Tardant buvo galima atsakyti tik teigiamai, t.y. tardytojo naudai. Jei atsakymas būdavo neigiamas, tai po jo kankindavo tol, kol nepataisydavo atsakymo.(...) Pasiskundus perėmė kitas tardytojas, kuris pasakė: "Jei tu pasakysi prokurorui, kad aš tave mušiau ar atsisakysi nuo to, kas parašyta, naktį tave nušausiu"[14].

Čekistai sąmoningai neskubėdavo įforminti areštų, kad galėtų netrukdomi tyčiotis iš savo aukų. Jei sulaikytąjį mirtinai užkankindavo, nelikdavo jokių pėdsakų apie jo suėmimą ir tardymą. Taigi nėra archyvuose duomenų apie 1946m. Druskininkų MVD požemiuose užmuštą Grūto kaimo (Alytaus apskr. Druskininkų valsč.) mokytoją, Dainavos apygardos partizanų ryšininką Juozą Kalpoką, apie Alytaus MGB nukankintą mokytoją Konstantiną Bajerčių-Garibaldį ir daugelį kitų. Jei sulaikytojo areštas jau būdavo įformintas, budeliai privalėjo fiksuoti mirties atvejį. Čekistų duomenimis, 1944-1952m. areštinėse "mirė" (t.y.

12. A.Anušauskas. MVD ir MGB tardymo metodai // Lietuvos žmonių genocidas nacių ir sovietų okupacijose. V.-K. 1994. *V.61.*

13. Buv. LSSR VSKA. F.10. B.13/39. L.12-20.

14. N.Gaškaitė. Lietuvos okupacija: suėmimai ir kalėjimai// Laisvės kovų archyvas. K. 1995. Nr. 13. P. 196-197.

buvo nukankinti) 222 asmenys[15]. Ypač žiauriai kankindavo suimtus gyvus partizanus. 1945m. gruodžio mėn. mūšio lauke suimta Genutė Stulgaitytė sužeista buvo kankinama vietoje: budeliai jai nukirto rankų pirštus[16].

Norėdami kuo greičiau eiti "karštais pėdsakais", budeliai kankino ir persišovusį galvą (nes nenorėjo pasiduoti gyvas) Kęstučio apygardos partizaną Juozą Žagarą. Nors Jurbarko MGB specialiame pranešime kankinimai neminimi, tačiau galima įsivaizduoti, ką reiškė ne į ligoninę, o į MGB skyrių atvežto partizano tardymas tais momentais, kai jis atgaudavo sąmonę. Daug kartų sužeistasis kartojo budeliams, kad partizanų neišduos. Vis tik į antrą parą, prieš mirtį, kai jau buvo praėję pakankamai laiko jo kovos draugams pasitraukti į saugesnę vietovę, čekistai privertė J.Žagarą prabilti. Tačiau tie partizano parodymai jokios konkrečios naudos okupantams neatnešė[17].

Kankinimai čekistams nebuvo vien tik informacijos išgavimo priemonė. Daugelis iš Sovietų Sąjungos atsiųstų tardytojų buvo praėję tenykštę 1937m. represijų mokyklą, o vietiniai budeliai, tokie kaip Raslanas, Dušanskis, turėjo 1940 - 1941 m. kankinimų patirtį, buvo dalyvavę Rainių žudynėse ir kitose kraupiose akcijose - žmonių kančios jiems keldavo patologinį pasitenkinimą. Kankinimai vykdavo rafinuočiausiais būdais.

1956m. spalio 12d. Kaune buvo suimtas Adolfas Ramanauskas, paskutinis Lietuvos partizanų vadas (čekistai jį medžiojo dešimtį metų), atvežtas į Vilniaus KGB vidaus kalėjimą ir per keletą valandų žiauriausiai nukankintas (Dok. Nr. 194). Anksčiau, partizanų kovų įkarštyje, sadistiškus suimtųjų partizanų kankinimus čekistai motyvuodavo operatyvine būtinybe, bet 1956m. A.Ramanauską kankinti nebuvo jokio reikalo: tuo metu organizuotų partizanų Lietuvoje nebebuvo, LLKS Gynybos pajėgų vadas slapstėsi vien tik su žmona (suimta kartu). Jį suėmė pagarsėję sadistai J.Sinycinas, L.Martavičius, N.Dušanskis ir davė valią savo žvėriškiems instinktams.

15. A.Kašėta. Kiek buvo suimtųjų... P.76.

16. N.Gaškaitė. Lietuvos okupacija... P.195.

17. Jurbarko MGB viršininko pavaduotojo Gaponenkos 1952.08.07 specpranešimas MGB Kauno srities valdybai // Buv. LSSR VSKA. Oper.b.f. B.6911. T. 1. L.320-321.

Tačiau ir šiame dokumente neminimas kankinimas - įvairiose tuo metu surašytose pažymose teigiama, jog A.Ramanauskas kalėjimo kameroje susižalojęs pats.

Kankinimai - tai ne vienintelis parodymų išgavimo būdas. Nuolat būdavo vykdomos įvairios čekistinės "kombinacijos": kamerų agentų pasiūlymai perduoti į laisvę laiškelį, pokalbių pasiklausymas, provokacijos ir tardymai specialiosiose grupėse (Dok. Nr. 115).

Be to, dažniausiai tardydavo naktimis. Tai irgi buvo vienas iš kankinimo būdų, nes dieną kameroje miegoti būdavo draudžiama. Už menkiausią "prasižengimą" kalinius bausdavo karceriu.

Po pirminio įkalinimo areštinėje ar stribyno rūsyje, kankinimais išgavus kokius nors parodymus, būdavo gaunama prokuroro sankcija suėmimui, ir tada suimtąjį perkeldavo į vidaus kalėjimą.

Į mažytes kameras, skirtas keliems suimtiesiems, sutalpindavo po keliasdešimt kalinių. Pagal normas skiriamo maisto kaliniai paprastai negaudavo, čiužinius ir antklodes išsidalindavo kalėjimo darbuotojai. Pabuvęs pusmetį tokiame kalėjime, nuolat mušamas, naktimis tardomas, žmogus tapdavo gyvu lavonu.

Pabėgimų iš kalėjimo pasitaikydavo nedaug: per 1944 - 1952m., MGB duomenimis, pabėgo 131 kalinys[18]. Beveik visi didesni pabėgimai įvyko 1946m. (Dok. Nr. 23). Pabėgėliai papildydavo partizanų gretas.

Dauguma laisvės kovotojų būdavo teisiami pagal Rusijos Baudžiamojo kodekso 58-ą straipsnį už kontrrevoliucinę veiklą (58-Ia-tėvynės išdavimas, 58-8 - teroristinė veikla, 58-10 - antisovietinė agitacija, 58-11 - grupinė veikla ir t.t.). Pokaryje Sovietų Sąjungoje "teisingumą" vykdė trijų rūšių institucijos: Kariniai tribunolai, Ypatingasis pasitarimas (OSO) ir Aukščiausiasis teismas.

Nors okupacinė valdžia partizanams nepripažino reguliariosios kariuomenės belaisvių statuso, tačiau apie 60 proc. partizanų buvo nuteisti LSSR MVD ir Pabaltijo karinės apygardos karinių tribunolų[19]. Tribunole teisiamieji turėjo tik kaltintoją, gynėjo institucijos čia nebuvo. Tačiau pats teisiamasis dalyvaudavo teismo procese, todėl nors išgirs-

18. A.Kašėta. Kiek buvo suimtų... P.73.
19. Ten pat. P.83.

davo, kuo jį kaltina. Tikra "teisingumo" parodija buvo prie SSRS NKVD 1934m. įkurtas Ypatingasis pasitarimas (OSO), kuris skelbdavo teismo nuosprendį "už akių", t.y. kaltinamajam nedalyvaujant. Tardytojų sufabrikuotą bylą peržiūrėdavo trys NKVD pareigūnai, paskelbdavo nuosprendį ir nusiųsdavo į įkalinimo įstaigą ar lagerį, kur buvo laikomas suimtasis. Šis "išradimas" buvo labai patogus: galima surašyti bet kokius kaltinimus, kurių teisiamasis neturėjo jokios galimybės paneigti. Be to, grupinėje byloje, kurioje kartu su kitais buvo teisiamas išdavikas ar užverbuotas asmuo, tardytojas, siųsdamas bylą Ypatingajam pasitarimui, pridėdavo užklijuotą voką su duomenimis apie vieno ar kito asmens užverbavimą ir nuopelnus okupacinei valdžiai. Į tai atsižvelgdamas Ypatingasis pasitarimas skirdavo išdavikui minimalią bausmę arba jį išteisindavo. Karinio tribunolo ar teismo procese išdaviko vaidmuo būtų išaiškėjęs kitiems teisiamiesiems; čia jis likdavo niekam nežinomas.

Mažą dalį (nuo 1950m. - vos 6,5 proc.) kaltinamųjų kontrrevoliucine veikla teisė LSSR Aukščiausiasis teismas. Teismai buvo uždari - visuomenė juose dalyvauti negalėdavo. Čia vykdavo bylos svarstymas, liudininkų apklausa (buvo kviečiami prieš teisiamąjį liudijantys asmenys), dalyvaudavo MVD-MGB paskirtas gynėjas. Ir tai - tik teisingumo parodija: nebuvo atvejų, kad gynėjo dalyvavimas būtų nors kiek sušvelninęs prokuroro pasiūlytą bausmę.

Retkarčiais propagandiniais tikslais NKVD kariniai tribunolai surengdavo parodomuosius viešus teismus ir į juos suvarydavo vietos gyventojus. Specialiai parinkti "liudininkai" kalbėdavo apie "banditų" žvėriškumą, partinis aktyvas ir vietos kolaborantai reikalaudavo mirties bausmės.

Iki 1947 05 26 aukščiausioji bausmė už "kontrrevoliucinius" nusikaltimus buvo mirties bausmė arba 20 metų katorgos. Nuo 1947 05 26 - įvesta 25 metų griežto režimo lagerių bausmė, mirties bausmė panaikinta, o nuo 1950 01 12 - vėl atnaujinta[20].

Teismų nuosprendžiai būdavo daugiausia standartiniai: ketvirtadalis 1944-1952m. nuteistųjų gavo po 25 metus lagerių[21]. Dešimties metų bausmė dar vadinta "vaikiška". Mirties bausmė būdavo vykdoma

20. A.Kašėta. Kiek buvo suimtų... P.86-87.
21. Ten pat.

sušaudant ar pakariant (Dok. Nr. 32). 1944-1945m. mirties bausme buvo nuteista virš 400 Lietuvos gyventojų, o per visą partizaninio karo laikotarpį (1944-1953m.) -ne mažiau kaip 1000[22].

Nužudytuosius užkasdavo gyventojams nežinomose ir neprieinamose vietose ir stebėjo, kad jų niekas neišaiškintų (Dok. Nr. 56, 67). Viena iš pagrindinių sušaudytų žmonių užkasimo vietų - buvusio Tuskulėnų dvaro teritorija Vilniaus mieste. Pastaraisiais metais čia jau atkasta apie pusė šimto nužudytųjų Lietuvos patriotų palaikų[23].

Pagal sovietų represinių žinybų dokumentus išeitų, kad 1944-1953m. buvo areštuota ir nuteista apie 60 tūkst. antisovietine veikla kaltinamų žmonių (Dok. Nr. 191). Ši apskaita netiksli, nes čia neįtraukti išvežti į lagerius be teismo ir nepristatę pyliavų. Nemažai nuteistų ir suimtų buvo tarp tremtinių Sibire ir tarnaujančių sovietinėje armijoje. Nereikia užmiršti ir netikslios areštų apskaitos. Manome, kad sovietiniai teismai dėl politinių motyvų 1944-1953m. nuteisė apie 100 tūkst. Lietuvos gyventojų[24]. 1960m. sovietinio saugumo duomenimis, atlikę bausmę į Lietuvą grįžo apie 19 tūkst. žmonių[25].

Civilių gyventojų žudymas ir terorizavimas

Jau pirmosiomis okupacijos dienomis į Lietuvą plūstelėjo įvairiausių okupacinės kariuomenės rūšių ir paskirties daliniai ir pradėjo plėšikauti bei terorizuoti gyventojus. Žygiuojantys į Vakarus fronto daliniai, užnugario apsaugos kariuomenė, daliniai, genantys iš Rytprūsių galvijų bandas, vėliau - grįžtantys iš Vokietijos, - visi žygiavo per Lietuvą, nepripažindami jokių įstatymų ir moralės normų.

Vienoje iš ankstyviausių penkiadienių LSSR NKVD veiklos suvestinių LSSR NKVD komisaras J.Bartašiūnas pranešė SSRS NKVD komisaro pavaduotojui I.Serovui, kad Raudonosios armijos kareiviai grobia iš ūkininkų daiktus ir maino juos į degtinę.

Raudonosios armijos dalinių, dislokuotų Lietuvoje, plėšikavimas

22. A.Kašėta. Kiek buvo suimtų... P.86-87.
23. A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. P.354.
24. A.Kašėta. Kiek buvo suimtų... P.88.
25. Ten pat.

nesiliovė ir po Vokietijos kapituliacijos. Taip 1945m. rugsėjo mėn. LSSR MND ministras Bartašiūnas konstatuoja, jog daug lietuvių gyventojų skundžiasi partizanams ir sovietiniams organams dėl okupacinės kariuomenės vykdomo plėšikavimo ir žmogžudysčių (Dok. Nr. 66). (Dok. Nr. 14) smulkiai išvardinti tokie nusikaltimai, įvykdyti Alytaus apskrityje. Vietinius pareigūnus, pasipriešinusius plėšikavimui, kareiviai paprasčiausiai sušaudydavo (Dok. Nr. 65). "Girtų kareivių gyventojai bijo ne mažiau kaip banditų", - rašė pats NKVD - NKGB įgaliotinis Lietuvai I.Tkačenka.

Įdomu tai, kad kiekviena baudėjų žinyba visiškai ignoravo kitas panašia veikla užsiimančias žinybas ar okupacinės valdžios struktūras. Taip Pabaltijo karinės apygardos kariai visai nepaisė miestų kompartijos komitetų, vietinės valdžios, pasienio kariuomenės ar net NKVD. Nesutarimus stengėsi sureguliuoti aukščiausioji institucija - SSRS VKP(b) CK biuras Lietuvai (Dok. Nr. 66). Šiai institucijai siuntė ataskaitas ir pranešimus visos Lietuvoje dislokuotos represinės žinybos. Tiesioginiu komunistų partijos nurodymu buvo vykdomas Lietuvos gyventojų genocidas. Taip LKP(b) CK sekretoriaus A.Sniečkaus ir VKP(b) CK biuro atstovo Lietuvai Ščerbakovo prašymu iš Maskvos buvo gautas pritarimas "įkaitų" ėmimui - partizanų šeimų trėmimui[26]. Vietiniai partijos komitetai ne kartą prašė atsiųsti kariuomenės įgulas kaimų terorizavimui ar lokaliniam partizanų šeimų trėmimui vykdyti. Šiuo atveju niekas nežiūrėjo, kad šeimos nariai (ypač - mažamečiai vaikai) niekuo nebuvo nusikaltę sovietinei valdžiai.

Žiaurios represijos prieš civilius gyventojus kaip tik ir buvo vykdomos trėmimų metu. NKVD kareiviai ir stribai dažnai be perspėjimo šaudė bandančius pasislėpti nuo tremties žmones. Apie tai liudija dokumentas (Dok. Nr. 28), kuriame išvardintos 1949m. trėmimo aukos. Tarp jų - Lazdijų valsčiuje peršautas dvylikametis berniukas, nušautas P.Urbanavičius (net nebuvo numatytas tremti), taip pat Zarasų apskrityje nušautas žmogus, kurio pavardės baudėjai nežinojo, tačiau žinojo (?!), kad jis "legalizuotas banditas".

Dokumente nurodoma, kad nušautieji trėmimo metu "bandė bėgti".

26. E.Grunskis. Lietuvos gyventojų trėmimai // Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941,1944-1953m. sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose. V. 1995. P.64.

Tai - klasikinis čekistų triukas, pridengiantis bet kokį nusikaltimą. Dok. Nr. 28 nurodomi keli tokie nušovimo "bandant pabėgti" atvejai. Dažnai tai būdavo tik priedanga nukankintiems "nurašyti", o kartais sadistai baudėjai patys provokuodavo sulaikytąjį bėgti, norėdami jį nušauti.

Apie tai, kaip skyrėsi MVD-MGB dokumentai ir tikrovė, liudija (Dok. Nr. 67). Tai - ir direktyva dėl nužudytų asmenų apiforminimo, ir nurodymas slaptai užkasti žuvusiųjų kūnus. Jo buvo laikomasi visą laisvės kovų laikotarpį, ir šios paslapties represijų vykdytojai neatskleidžia iki šiol. Dokumente nurodoma būtinai nukautuosius atpažinti ir tuo pretekstu juos atvežti į apskritį. Šis "nekaltas" nurodymas yra ne kas kita, kaip visoje Lietuvoje 1946 - 1949m. plačiausiai praktikuota partizanų niekinimo miestelių aikštėse sankcija. Tokio barbariško elgesio su nukautaisiais tikslas - išlieti savo patologinę neapykantą, įbauginti gyventojus, išaiškinti partizanams prijaučiančius asmenis.

"Banditizmo likvidavimu" pavadinta ir Klepočių, Lizdų, Ryliškių kaimų tragedija (Dok. Nr. 6). Šios akcijos metu vien Merkinės valsčiuje buvo nužudyti ir gyvi sudeginti 62 civiliai gyventojai, 46 - suimti. Atidžiau panagrinėjus dokumentą matyti, kad iš šių "banditų" baudėjai tepaėmė vos dvidešimt įvairių ginklų - dauguma nukankintųjų buvo paprasti ūkininkai.

Likviduodami "nacionalistinį pogrindį" baudėjai nesiskaitė su žmonių gyvybėmis. Įtarę, kad apylinkėse yra partizanų, degino bet kurią sodybą. Taip Lazdijų apskrityje 120 NKVD kareivių ir 20 stribų apsupo Gutauskų sodybą ir sudegino, nušovė 74 metų šeimininkę ir sužeidė 6 šeimos narius, tačiau, deja, "banditų" sodyboje neužtiko (Dok. Nr. 72).

Už tokius nusikaltimus niekas nebuvo baudžiamas. MGB vadovybei rūpėjo tik kuo greičiau surasti "gaują", o nekaltas aukas savo dokumentuose būtinai pavadindavo "banditų" talkininkais.

1948m. Jungtinėse Tautose svarstant Genocido konvenciją, Sovietų Sąjunga, bijodama, kad marksistinė "klasių kovos" teorija gali būti pavadinta genocidu, labai apdairiai pasistengė susiaurinti genocido sąvoką ir išbraukti iš jos politinės grupės kategoriją. Taip pat Konvencijoje nebuvo užsiminta ir apie taip plačiai Sovietų Sąjungoje vykdomą nutautinimo politiką bei kitokias dvasinio genocido apraiškas.

Tarptautinėse institucijose laimėję sau palankią genocido formuluotę, sovietiniai ideologai pasistengė, kad visos represijos būtų vadi-

narnos terminais, neturinčiais nieko bendra su genocido sąvokos apibrėžimu. Štai 1940-1941 m. baudžiamosiose bylose figūravo tokie kaltinimai, kaip "lietuvių nacionalistas" ar "socialiai pavojingas elementas", o pokario NKVD(MVD) - NKGB(MGB) dokumentuose šie terminai dažnai pakeičiami žodžiais "banditai" ir "antisovietinis elementas". Tokiu būdu laisvės kovotojų veiksmams siekta suteikti kriminalinį ar politinį atspalvį. Didžiumai suimtųjų būdavo inkriminuojamas "politinis banditizmas".

Vis tik dažname dokumente prasprūsta ir tikrasis represijų pavadinimas: "kova su lietuvišku nacionalistiniu pogrindžiu" (Dok. Nr. 197).

Ši formuluotė įgalina apibūdinti okupantų terorą kaip ketinimą sunaikinti tautą, nes "lietuviško nacionalistinio pogrindžio" neįmanoma priskirti politinių grupių kategorijai. Laisvės kova - tai ne kokios politinės partijos ar visuomenės klasės veikla, o visos tautos siekis išlikti savo etninėje žemėje ir valstybėje. Trėmimai, žudymai, suiminėjimai, partizanų naikinimas buvo nukreiptas būtent prieš šį siekį. Represijų mastai rodo, kad tai - pats tikrasis lietuvių tautos genocidas.

Ekonominė prievarta, kolūkiai

Be prievartos, besiremiančios grubia čekistų karine jėga, komunistai naudojo ir rafinuotesnius žmonių pavergimo būdus. Vienas iš jų - kolektyviniai ūkiai. Jų kūrimas Lietuvoje keitė visą kaimo gyvenimo sanklodą, pagrįstą privačia žemės nuosavybe. Ne tik partizanai, bet ir dauguma Lietuvos žmonių gerai suprato kolūkių baisumą, ir į juos savanoriškai beveik niekas nestojo. Bet komunistai turėjo nemažai priemonių ir su jų pagalba, po atkaklaus pasipriešinimo, valstiečius visgi suvarė į kolūkius. Prieš kolūkių įkūrimą okupacinė valdžia plačiai praktikavo atimti dalį ar net visą žemę. 1944-1948m. buvo vykdoma vadinamoji "žemės ūkio reforma". Vykdant šią "reformą" daugiau kaip 19 tūkst. ūkininkų žemė buvo sumažinta nuo 30 iki 20 ha, o 3,7 tūkst. ūkių, kurių savininkai neva talkino vokiečiams, buvo atimta beveik visa žemė, palikta tik po 5 ha[27]. Ypač daug ūkių visiškai nusavinta tremiant,

27. L.Truska. Lietuva 1938-1953 metais. K.1995. P.159. 28. Ten pat.

nes daugumą ištremtųjų iš Lietuvos sudarė valstiečiai. Pokario trėmimuose apie 2/3 žmonių sudarė vadinamieji buožės ir apie 1/3 - partizanų šeimos ir rėmėjai. Per tą 1944-1948m. "žemės ūkio reformą" buvo nusavinta per 1,5 mln. ha žemės[28]. Šaltinio Jonaičio agentūriniame pranešime (Dok. Nr. 3), beje, rašytame išmanančio agento, dirbusio Marijampolės žemės reformos komisijoje, pateikiama žinių apie tą pirminę žemės ūkio reformą, dėjusią pagrindus kolūkių kūrimui. Iš šio pranešimo matyti, jog daugumas Lietuvos bežemių ir mažažemių suprato, kad dalinant svetimą turtą stengiamasi juos papirkti, padaryti okupantų šalininkais ir supriešinti su kaimynais. Tai matydami, tų "dovanų" stengėsi atsisakyti.

Prieš kolūkių kūrimą ir masinius trėmimus vyko vadinamieji nubuožinimai (Dok. Nr. 18). Šiame dokumente rašoma, kad iš 276 Vilniaus operatyviniame sektoriuje gyvenusių šeimų, kurių nariai partizanauja arba remia partizanus, buvo visiškai ar dalimis paimta 514 ha žemės, t.y. vidutiniškai tik po 2 ha iš ūkio. Iš tokių dokumentų matyti, kad neturtingieji valstiečiai dažniau rėmė partizanus negu pasiturintys. Šie dokumentai griauna sovietinės propagandos mitą, kad Lietuvoje pokario metu vyko klasių kova.

Skurdino valstiečius ir visą Lietuvos ūkį kariškių siautėjimai (Dok. Nr. 14).

Okupacinė valdžia kaimą terorizavo mokesčiais ir pyliavomis. Per du 1946m. mėnesius už pyliavų neatidavimą Lietuvoje buvo areštuoti 563 žmonės. Susidorojimas su politiškai nepatikimais asmenimis, juos apkraunant nepakeliamomis pyliavomis ir mokesčiais, buvo dažnas reiškinys. Tokių politinio susidorojimo aukų ypač pagausėjo 1948-1949m., kai, naudojant smurtą ir ekonominį spaudimą buvo skubama sukurti kolūkius. Siekiant kaimiečius suvaryti į kolūkius, pyliavos ir mokesčiai buvo didinami iki visiško valstiečių ūkio sugriovimo. 1947m. stipresniems ūkiams (okupantų leksika - "buožėms") įvedus mokesčio priedus, 1949m. jie pajėgė sumokėti tik 39 proc. žemės ūkio mokesčių; dėl to dalis valstiečių metė savo ūkius, iš kitų ūkius nusavino valstybė už skolas. Buvo grasinama besipriešinančius suimti ar ištremti. Neretai būdavo pasirašoma stoti į kolūkį po to, kai ūkininkus kelias paras išlaikydavo kur nors uždarytus, arba kai girti stribai, pastatę prie sienos, iš automatų pradėdavo šaudyti virš galvos ir pan.

Masinis kolūkių kūrimas Lietuvoje prasidėjo po to, kai 1948 03 20 LKP(b) CK ir MT priėmė nutarimą "Dėl kolektyvinių ūkių organizavimo LSSR". 1949 01 01 dar tik apie 4 proc. visų ūkių buvo suvaryta į kolūkius, o tų metų gale-jau 62 proc. 1951 10 01 tokių buvo iš viso 89 proc., o 1952m. pradžioje-jau beveik 94 proc.

Kolūkius Lietuvoje skubintasi kurti ir turint tikslą palaužti žmonių pasipriešinimą okupantams. Valstiečiai - pagrindinis partizanų ramstis. Jie rėmė partizanus materialiai, buvo jų ryšininkai, valstiečių sodybose ar greta jų buvo įrengiamos partizanų slėptuvės-bunkeriai, pagaliau ir dauguma partizanų kilę iš valstiečių. Siekiant užgniaužti partizanų pasipriešinimą reikėjo sunaikinti privatinę nuosavybę kaime. Kai žmogus vos gali išmaitinti savo šeimyną, jis ir norėdamas nepajėgs maitinti dar 2-3 vyrų. Ėmus kurti kolūkius, partizanai iš karto pradėjo jausti maisto stygių. Daugėjant kolūkių, maistu buvo apsirūpinama apdedant kolūkius tam tikrais mokesčiais. Dalis kolūkių administratorių nuoširdžiai ar iš baimės padėjo partizanams (Dok. Nr. 30). Jei kolūkio pirmininkas aršiai komunistuojantis (tokių buvo nemažai, nes kolūkių pirmininkais dažniausiai skirdavo nieko neišmanančius, bet politiškai patikimus asmenis, dažnai iš stribų tarpo), partizanai maistą rekvizuodavo iš kolūkio sandėlių ar fermų.

Kolūkių sukūrimas ir masiniai trėmimai pakirto partizanų socialinį pamatą. Viena iš pagrindinių partizanų veiklos krypčių nuo 1948m. Dok. Nr. 165 - kova su kolūkių kūrimu. Po įvairių perspėjimų, partizanų Karo lauko teismui nusprendus, kai kurie aktyvus kolūkių kūrėjai būdavo sušaudomi. Kolūkių pirmininkai būdavo ginkluoti ir dažnai saugomi stribų. Baimė daugelį jų vertė elgtis nuosaikiau. Kurį laiką kai kurie kolūkiai gyvavo tik popieriuje, o valstiečiai ir toliau dirbo savo žemę. Tiek partizanų, tiek pačių valstiečių priešinimasis davė tam tikrų rezultatų - kolūkinis režimas Lietuvoje buvo lengvesnis negu Rusijoje, Baltarusijoje ir kitur. Kaimiečiai turėjo po 60 arų žemės (Rusijoje - 20 ar 30 arų), galėjo laikyti daugiau prieauglio.

Dar vienas būdas žmones apiplėšti ir padaryti juos labiau priklausomus nuo valdžios buvo vos ne kasmet vykdomas "savanoriškas" paskolų pasirašymas. Miestiečiai, dirbę "valdišką" darbą, neturėjo kur dėtis ir "savanoriškai" pasirašydavo paskolas, bet iš valstiečių jas reikėdavo išplėšti jėga, į kaimą siųsdavo dideles sovietinių valdininkų grupes,

kurios buvo lydimos čekistų ir stribų būrių. Paskolos būdavo pasirašomos 20-iai metų, ir tai jau rodė, kad nėra ko tikėtis kada nors atgauti savus pinigus. Partizanai, ypač Pietų Lietuvoje, šiam viešam apiplėšimui gana stipriai priešinosi, neretai gausiems aktyvistų bei stribų būriams pastodavo kelią (Dok. Nr. 164).

Kad kaime įvyktų tokie dideli pakitimai, valstiečius pavertę XX amžiaus baudžiauninkais, okupantai turėjo panaudoti didžiules represines jėgas - NKVD-MVD-MGB vidaus kariuomenę bei stribus. Stribai, ne itin veržęsi kovoti su partizanais, labai aktyviai "kariavo" su beginkliais valstiečiais juos išbuožinant, tremiant, išreikalaujant mokesčius ir pyliavas, renkant paskolas, darant kratas. Nemaža dalis mūsų kaimiečių turto pateko į kolaborantų, ypač stribų, rankas.

Valstiečiai, įstumti į beteisių padėtį, ir patys kaip sugebėdami gynėsi, kartais griebdavosi ir drastiškų priemonių, iš kurių dažniausias - kolūkinių pastatų deginimas. MGB bausdavo ir už menkesnius nusikaltimus, netgi už pasisakymus prieš kolūkius. Taip 1950m. "už antikolūkinę propagandą ir grasinimą kolūkiečams ir "kolūkiniam aktyvui" buvo paruošta 70 bylų, jose kaltinami 95 žmonės (Dok. Nr. 30). Kolūkių sukūrimą, vienkiemių naikinimą ir prievartinę kolūkinių gyvenviečių statybą lydėjo okupantų smurtas, o jam visomis galiomis priešinosi partizanai.

Rinkimai

Nė vienas komunistų organizuojamų renginių, imituojančių demokratiją, nebuvo toks ciniškas, kaip vadinamieji rinkimai į įvairaus lygio Sąjungos, respublikos, vietines vadinamąsias tarybas - sovietus. Tos tarybos - tai tik priedanga komunistų valdžiai. Visi esminiai reikalai buvo sprendžiami Centro Komitete ir rajkomuose, o tarybos tik "teisiškai" apiformindavo partijos sprendimus. Rinkimai į šiuos nedaug valdžios teturinčius organus - tai savotiška žmonių suniekinimo, jų išprievartavimo procedūra, skirta okupacijos įteisinimo propogandai ir rengiama su nemaža pompastika, savanoriško džiaugsmingo apsisprendimo imitacija. Iš tiesų komunistų partija viską surežisuodavo ir kandidatus numatydavo iš anksto. Pasirinkimo tarp jų - jokio, nes kandida-

tas - tik vienas.

Iki pat partizaninio karo pabaigos nė vienai sovietų organizuotai priemonei nebuvo taip aršiai priešinamasi, kaip rinkimams. Partizanai, o ir didelė Lietuvos žmonių dalis čia matė dar vieną būdą pririšti Lietuvą prie ją okupavusios šalies - Sovietų Sąjungos, o iš tiesų, kaip žmonės teisingai suprato - prie bolševikiškai imperinės Rusijos. Žeidė ir visiškas žmonių valios nepaisymas. 1946m. partizanų dokumente rašoma: "Kadangi šie rinkimai (kalbama apie 1946 02 10 rinkimus į Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą - sud.) nesutampa su demokratizmo principais ir yra pasityčiojimas iš žmogaus teisių, mūsų užduotis yra kaip galima stipriau pakenkti ir trukdyti rinkimų kampanijai[29]".

Ypač aršiai tiek partizanai, tiek Lietuvos žmonės priešinosi per pirmuosius rinkimus, įvykusius 1946 02 10, kai buvo "renkami" deputatai į Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą. Tuo metu laisvės kovotojai buvojau susiorganizavę į stiprias apygardas, rinktines, Lietuvos žmonės dar nebuvo taip okupantų nuvarginti, o rinkimai vyko į okupantų aukščiausiąjį organą, visiškai svetimą Lietuvos žmonėms (Dok. Nr. 25, 151).

Tuose 1946m. rinkimuose okupantai, nors ir kaip klastodami rezultatus, nepajėgė pasiekti jiems įprastų 99proc. balsavusiųjų. O klastota taip: pirma, jau iš anksto į balsuotojų sąrašus nebuvo įtraukiamos tam tikros žmonių kategorijos (areštuotų žmonių šeimos, vadinamieji nubuožintieji ir jų šeimos nariai ir kt.), antra, CK-e vykusiuose pasitarimuose A.Sniečkus ir S.Pupeikis nurodė į sąrašus neįrašyti antisovietiškai nusiteikusių asmenų. Melo viršūnė buvo pasiekta tada, kai CK-e buvo "apiforminami" galutiniai rinkimų rezultatai ir fabrikuojami mažiausiai balsavusiose apskrityse tokie balsavusiųjų procentai: Marijampolės - 75,5proc. (o gen. Vetrovo, kurio žmonės ne tik saugojo rinkimines apylinkes, bet ir dalyvavo balsus skaičiuojant duomenimis, ten balsavo 54proc.), Alytaus - 83,7 proc (Vetrovo duomenimis - 32proc.), Lazdijų - 84,5proc. (Vetrovo duomenimis - 38proc.)[30]. Partizanai teigė, kad jų duomenimis, gautais iš rinkiminėse komisijose dirbusių ir partizanus rėmusių žmonių, Lietuvoje iš viso balsavo apie

29. Žebenkšties rinktinės štabo pareigūno Vacio laiškas būrio vadui Ežeriečiui // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/95. L.184.

30. NKVD kariuomenės štabo suvestinės// Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/152. L.51, 53; LKP CK 1947 03 ataskaita // LVVOA. F.1771. Ap.9. B.242. L.47.

40proc. žmonių (Suvalkijoje - tik 17proc., Dzūkijoje - 12proc.).

Iš šių pokaryje vykusių pirmųjų rinkimų komunistai ir čekistai daug ko pasimokė - vėlesniuose rinkimuose be jokių skrupulų trūkstami balsai būdavo prirašomi arba agitatorių sumetami (ypač į nešiojamas urnas). O kad žmonės nesipriešintų okupacinės valdžios rinkimams, buvo didinamas čekistų teroras. Štai 1946m. balsavimo apylinkes numatyta saugoti tik vieną dieną prieš rinkimus, o vėliau ši tvarka pakeista - pradėta saugoti dešimt dienų prieš rinkimus.

Čekistai ir jų vadovaujama kariuomenė - tai pagrindinė jėga, stumianti rinkimus. Kariuomenės per rinkimus buvo priskaičiuojama iki 20 tūkst., kariai, pasiskirstę po 8 - 12, saugojo visas rinkimines apylinkes. Net ir 1951m. rinkimų į LSSR Aukščiausiąją tarybą metu per 13 tūkst. karių saugojo rinkimines apylinkes (Dok. Nr. 76).

Kaip vieną iš svarbiausių sovietinių rinkimų boikotavimo priemonių, partizanai naudojo atsišaukimus į gyventojus. Juose įrodinėjo, kad dalyvaudami rinkimuose žmonės patvirtins rusų užmačias valdyti Lietuvą, ir nevengė grasinimų tiems, kurie savo noru eis balsuoti. Vieno iškiliausių partizanų vadų - J.Lukšos - teigimu, ir šie, ir kitomis progomis skelbiami grasinimai dažniausiai būdavo deklaratyvūs[31]. Jie pasitarnavo žmonėms dar ir tuo, kad sudarė galimybę atsilaikyti prieš valdžios spaudimą: negalim balsuoti, nes bijom partizanų keršto... Tačiau kadangi vyko karas, neapsieita ir be aukų. Partizanų karo lauko teismas aiškiai kolaboruojančius, taip pat ir aktyvius rinkiminių komisijų narius (daugiausia - ginkluotus), nuteisdavo mirtimi.

Be atsišaukimų, laikraščių ir įvairiausių lapelių, agituojančių nebalsuoti, partizanai vykdė ir kitas akcijas: prieš rinkimus surinkdavo iš žmonių jų asmens dokumentus, tokiu būdu suteikdami galimybę pasiteisinti prieš valdžią, apšaudydavo ar net ir užpuldavo rinkimines apylinkes, naikindavo sąrašus, "vadų" portretus ir kt. agitacinę medžiagą, rinkimų metu nukirpdavo ryšio laidus, nupjaudavo stulpus.

Partizanų veiklą rinkimų metu sunkino tai, kad visi rinkimai vykdavo sausio - vasario mėnesiais, o žiema buvo itin nepalanki partizanų veiklai ir ypač judėjimui dėl labai paprastos priežasties - paliekami pėdsakai prišaukdavo priešus - kariuomenę ir stribus. Bandydami trukdy-

31, J.Daumantas. Partizanai. V.1990. P. 159-169.

ti rinkimams, kovotojai neretai rizikavo savo gyvybėmis. Per 1946m. rinkiminę kampaniją, čekistų teigimu, žuvo 667 partizanai. Bet kurį laimėjimą tais pokario metais reikėjo pirkti geriausių vyrų krauju.

Bažnyčios padėtis

Stiprią Lietuvos katalikų bendruomenę jau buvo bandoma griauti per pirmą okupaciją 1940-1941 m. Tada buvo konfiskuojamas bažnyčios turtas, uždrausta religinės organizacijos spauda, tikybos dėstymas mokyklose, uždaryti vienuolynai ir 3 kunigų seminarijos. Nuo 1944m. Bažnyčios persekiojimas prasidėjo iš naujo.

Norėdami sugriauti Bažnyčią kaip organizaciją, čekistai ėmėsi įvairių priemonių. Dar karo metu NKGB komisaras A.Guzevičius čekistų mokyklų kursantus mokė, kad verbuojamiems žmonėms reikia įteigti, jog tikėjimas ir Bažnyčia yra ne tas pats. Tuo buvo siekiama, kad tikintysis per išpažintį neprisipažintų kunigui esąs agentas. Dar klastingiau saugumiečiai elgėsi Bažnyčią griaudami iš vidaus, bandydami užverbuoti kiek galima daugiau kunigų ir tikinčiųjų. Pradžią šiam darbui davė SSRS NKGB liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo 1945 07 10 įsakymas Lietuvoje dirbusiems čekistams (Dok. Nr. 8). Šis B.Kobulovo raštas yra įdomus keliais aspektais. Pirma, jame naudojamasi įprastu čekistams kompromitavimo metodu: mūsų kunigai apšaukiami vokiečių šalininkais ir net gestapo bendradarbiais. Antra, dauguma kunigų skelbiama esą sovietų priešai. Šiuo atveju čekistai buvo iš tiesų netoli tiesos. Skyrėsi tik kunigų taktika: jaunesni, radikalesni buvo nusiteikę atvirai kovoti su okupantais, kiti, atsargesni, - veikti slapčiau. Tik vienas kitas leidosi su okupantais į kompromisus. Trečia, matyti, kad tuo metu saugumiečiai tarp kunigų turėjo labai nedaug agentų, todėl vėliau, 7-9 dešimtmetyje, infiltruodavo savo žmones per kunigų seminariją.

Bažnyčios persekiojimo direktyvas ne kartą yra siuntęs NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvai I.Tkačenka. Jis kelis kartus - 1945 liepos ir du kartus rugpjūčio mėn. - operatyvinių sektorių vadams nurodė stiprinti agentūrinį darbą tarp kunigų, kadangi "žinomas jų vaidmuo nacionalistinio pogrindžio antisovietinėje veikloje ir autoritetas tarp Lietuvos gyventojų".

Čekistai ėmėsi pačių brutaliausių priemonių. Iš esmės Telšių vyskupas V.Borisevičius 1946m. buvo sušaudytas ne tiek už jo ryšius su partizanais, kiek už atsisakymą būti okupantų informatoriumi. Ir vėliau nemažai kunigų buvo teisti vėlgi ne tiek už vadinamąją antisovietinę veiklą, kuri dažniausiai pasireikšdavo savo, kaip tikinčiųjų vadovo pažiūrų, išsakymu, bet būtent už atsisakymą bendradarbiauti su MGB.

Okupantai siekė kuo greičiau pakirsti Lietuvos žmonių tikėjimą, todėl areštuojamų kunigų skaičius augo: 1945m. nuteisti 26 kunigai; 1946m. - 34; 1949m. - 105, o 1950m. - 83.

Nė viena žmonių grupė Lietuvoje nėra taip nukentėjusi nuo okupacinės valdžios, kaip kunigai. Čekistų teigimu, apie 400 kunigų (t.y. kas trečias) yra perėjęs sovietų konclagerius, iš jų negrįžo, "Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos" teigimu, 43 kunigai, tarp jų vyskupas M.Reinys (iš vyskupų kalėjo dar du - T.Matulionis, sovietų kalintas tris kartus, ir P.Ramanauskas). Beveik visi kunigai buvo sekami, jiems užvestos vienokio ar kitokio tipo sekimo bylos. Pavyzdžiui, Alytaus apskrityje 1947m. buvo 24 kunigai, trys iš jų - užverbuoti; įvairaus tipo sekimo bylos užvestos 22 kunigams. Išeitų, kad vienas iš agentų taip pat buvo sekamas. Taip dažnai praktikuota, nes tik maždaug trečdalis užverbuotų agentų okupantams dirbo ištikimai. Kiti - įvairiai laviravo. Dar daugiau laviruojančiųjų buvo tarp užverbuotų kunigų.

Griaudami Bažnyčią, čekistai planavo įkurti vadinamąją nacionalinę bažnyčią, tai yra atskirti Lietuvos katalikų bažnyčią nuo Vatikano ir Popiežiaus. Šį planą komunistai ir čekistai puoselėjo nuo pat 1940 metų, jo įgyvendinimo bandymų buvo kelios bangos, iš kurių viena - 1950 metais. Tada pavyko visiškai pajungti savo valiai keletą kunigų - partizanų išdavimas, jų žūtys privertė dėtis su okupantais. Vis dėlto nacionalinės Bažnyčios "įkurti" komunistams nepavyko, nes atvirai šią idėją palaikančių buvo vos keletas kunigų, o tie, kurie laviravo, nedrįso žengti tokio išdavikiško žingsnio. Jei šis planas būtų pavykęs, Lietuvos katalikų bažnyčia būtų pasidariusi tokiu pat valdžios priedėliu, visiškai valdomu komunistų, kokiu tapo stačiatikių bažnyčia Rusijoje.

1946m. gale LSSR MGB ministro D.Jefimovo ir 2 (žvalgybos) skyriaus viršininko I.Počkajaus pasirašytoje pažymoje "Apie Lietuvos Romos katalikų antisovietinę nacionalistinę veiklą" trumpai apžvelgiama Lietuvos katalikų Bažnyčios vyskupysčių, vienuolynų istorija, nuro-

domi kunigai, kurie aktyviai veikė ar rėmė pogrindį. Tik apie prelatą S.Jakūbauskį, tuometinį Kauno arkivyskupijos valdytoją, sakoma, kad jis "oficialiai į sovietų valdžią žiūri teigiamai". Taip pamalonintas šis prelatas buvo todėl, kad 1945m. kreipėsi su ganytojišku pareiškimu, kuriame partizanus ragino mesti ginkluotą kovą ir išeiti iš miškų. Visi kiti žymesni dvasininkai, čekistų akimis žiūrint - antitarybininkai ir nacionalistai.

Kai kurie ryžtingesni ir jaunesni kunigai iš tikrųjų nesitenkino vien būdami partizanų dvasios tėvais, remdami juos materialiai ir dvasiškai, o ir patys priklausė partizanų organizacinėms struktūroms. Iš jų paminėtini kunigai: Antanas Ylius, Justinas Lelešius, Vaclovas Stirbys, Zigmas Neciunskas ir kiti.

Totalinis sekimas

Sovietų valdžia sukūrė gniuždančią baimės ir įtarumo atmosferą.

Totalinio sekimo pagrindinis įrankis buvo agentai ir informatoriai. Be to, buvo skaitomi asmeniniai laiškai ir telegramos (Dok. Nr. 19). Okupacijos pradžioje, kol čekistai dar neturėjo pakankamai operatyvinių duomenų apie pavienius žmones, tikrino vos ne visus laiškus paeiliui, vėliau - tik sekamų žmonių ir atrankiniu metodu. Cenzūruojami laiškai būdavo arba sulaikomi, arba juose užbraukoma dalis teksto. Įsidėmėtina ne vien cenzorių darbo apimtis (per 1 mėn. patikrinta per 1 mln. laiškų), bet ir jų pastangos savo darbą "gilinti" ieškant "neigiamų pasisakymų ir pasisakymų apie neigiamus faktus"(nusiskundimų dėl sunkių gyvenimo sąlygų, ligų, maisto stygiaus ir t.t.). Net religiniai atvirukai pateko į tikrintojų apskaitą. O kad laiškų cenzoriai, ieškodami antisovietiniu minčių, neprarastų budrumo, jų darbas buvo nuolat tikrinamas.

Norėdami užmaskuoti savo mintis žmonės griebdavosi visokiausių gudrybių. Iš čekistų pranešimų A.Sniečkui matyti, iki kokių smulkmenų buvo informuojamas šis Lietuvos kolaborantas.

Kad sekimas tikrai buvo totalinis, aiškėja iš okupacijos metais sudarytos daugiau nei 750 tūkst. žmonių kartotekos, į kurią buvo įtraukti visi Lietuvos gyventojai, nors kartą parašę ar gavę laiškų iš užsienio

(kad ir iš kaimyninės Lenkijos). Buvusiame KGB archyve rastos krūvos laiškų arba jų kserokopijos.

Visą sovietmetį masiškai buvo pasiklausoma telefoninių pokalbių. Kai kurių kategorijų žmonių, pvz., kunigų, taip pat sekamų ar keliančių įtarimą klausytasi daugumos pokalbių. Tokių žmonių butuose ir įstaigose masiškai būdavo įrengiami pasiklausymo aparatai, vadinamosios "blakės". Vadinamuosius "literinius" viešbučius, tokius kaip "Lietuva", "Gintaras" gausiai aprūpindavo pasiklausymo ir net fotografavimo aparatūra. Beje, "literiniai" buvo net kai kurie studentų bendrabučiai, pvz. VVU Čiurlionio gatvėje - mat ten kartais apsistodavo užseniečiai. Buvo stengiamasi sužinoti ne tik apie antisovietinę veiklą, bet ir gauti surinkti kuo daugiau žinių apie asmeninį žmogaus gyvenimą (ir intymų), kad vėliau būtų galima šantažuoti.

Palaipsniui į partijos ir čekistų rankas buvo perimamas aukštųjų mokyklų valdymas. Ypač yra įdomus pranešimas saugumo komisarui A.Guzevičiui apie padėtį Kauno universitete (Dok. Nr. 9). Jame jaučiamas būsimo akademiko, LKP ir LDDP ideologo Minkevičiaus polinkis į analizę, čekistinis - partinis nepakantumas universitete tuo metu vyravusiai "antisovietinei dvasiai".

Čekistams rūpėjo, kaip švenčiamos religinės ir sovietinės šventės (Dok. Nr. 15,16). Prieš kiekvienas šventes būdavo sudaromas represinių struktūrų veikimo planas, kuriame buvo numatomas vaidmuo visiems veikiantiems asmenims - nuo generolo iki smulkaus skundiko.

Žmonės buvo verčiami dalyvauti sovietiniuose "šventiniuose" renginiuose. Tuos, kurie atvirai priešinosi, areštuodavo.

Reikalavimas nuolat deklaruoti ištikimybę sovietinei santvarkai, garbinti partiją ir jos vadus griovė visuomenės moralines nuostatas, vertė prisitaikyti, pakirsdavo pagarbą pačiam sau.

Sovietinės specialiosios tarnybos NKVD (MVD) ir NKGB (MGB, KGB)

Nuo pat 1917m. Sovietų Sąjungoje raudonąjį terorą organizavo ir vykdė stiprios specialiosios tarnybos. F.Dzeržinskio įkurta VČK (Visos Rusijos ypatingoji komisija) perėmė ir ištobulino carinės ochran-

kos darbo metodus: šnipinėjimą ir politinių priešininkų naikinimą.

Metams bėgant Sovietų Sąjungos specialiosios tarnybos buvo ne kartą perorganizuotos ir keitė pavadinimus. 1934m. Jungtinė Vyriausioji politinė valdyba (OGPU) susijungė su vidaus reikalų liaudies komisariatu (NKVD). Saugumo ir vidaus reikalų žinybos vėliau ne kartą atsiskirdavo ir susijungdavo, tačiau jų darbo esmė ir metodai liko tie patys.

Lietuvoje šios žinybos pradėtos kurti 1940m. birželio 20d., kai Saugumo departamento direktoriumi buvo paskirtas A.Sniečkus. Dar nebuvo įvykusi "liaudies" Seimo rinkimų inscenizacija, o represiniai organai -jau sukurti. Tuojau pat prasidėjo Lietuvos valstybės, visuomeninių organizacijų ir politinių partijų veikėjų persekiojimas: 1940m. liepos 11-12d. suimti pirmieji 200 žmonių.* Vėliau areštai dar suintensyvėjo.

1940 09 18 Saugumo departamentas tapo Vidaus reikalų liaudies komisariatu (NKVD). Nuo 1941 04 01 piliečių persekiojimo funkcijas perėmė LSSR Valstybės saugumo liaudies komisariatas (NKGB).

Prasidėjus karui, besitraukdamos iš Lietuvos šios abi žinybos iššudė šimtus niekuo nekaltų žmonių. Pats VKP(b) CK įgaliotinis Lietuvai N.Pozdniakovas rašė: "Visą naktį kovota su penkta kolona Zarasų apskrity. Tą naktį buvo atliktos operacijos (sušaudyta ... žmonių), Utenos apskrityje operacijos metu (sušaudyta... žmonių), Ukmergės apskrityje operacijos metu (sušaudyta ... žmonių)"[32]. Pozdniakovas tiksliai nenurodė, kiek tada iššudė žmonių - šito, deja, nežinome ir šiandien. Besitraukdami enkavedistai turėjo nežabotą galią ir kiek norėjo, tiek siautėjo. Manoma, kad tada jie nužudė daugiau negu tūkstantį Lietuvos gyventojų[33].

Pasitraukę su frontu į Rusijos gilumą, enkavedistai toliau tęsė savo darbą. Suburti A.Guzevičiaus - vieno iš SSRS NKVD poskyrių viršininkų - jie "įsidarbino" vadinamosiose "operatyvinėse čekistinėse grupėse": tardė evakuotus kalinius, kuriems nebuvo spėta sudaryti bylų,

* Visuomenės veikėjas J.Indrišiūnas suimtas 1940 07 06 (Lietuvos gyventojų genocidas. T.l; 1939-1941m. V. 1992. P.219.

32. N.Pozdniakovo užrašai apie atsitraukimą iš Lietuvos // LVVOA. F.1771. Ap.2. B.140. L.9

33. A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. P. 109-133, 403.

nagrinėjo iš Lietuvos išvežtus operatyvinius dokumentus, tarp evakuotųjų kalinių bei tremtinių lietuvių verbavo naujus agentus, ruošė šnipus, kurie, kaip "raudonieji partizanai", buvo permetami per fronto liniją į Lietuvos teritoriją (Dok. Nr. 39).

1942m. net keturiasdešimt aštuoni Lietuvos enkavedistai baigė kursus prie SSRS NKVD aukštosios mokyklos. Būsimą Lietuvos SSR NKVD branduolį sudarė enkavedistai: Budrikas, Minkevičius, Ligvinavičius, broliai Liniovai ir kt., šiuos kursus baigę 1940-1941m.[34]

1944m. vasarą, frontui atsiritus iki Lietuvos, į Lietuvą atsiunčiamas SSRS NKVD L.Berijos pavaduotojas I.Serovas. Jis ėmėsi koordinuoti kelių frontų užnugario apsaugos NKVD kariuomenės veiklą ir atkurti LSSR represines struktūras. Kadangi vietinių kadrų beveik nebuvo, į Lietuvą iš SSRS atsiunčiama didelė grupė NKVD-NKGB darbuotojų.
1944 07 15 įkuriama Lietuvos SSR NKGB, o liepos 16-ąją Vilniuje pradėjo dirbti devyniolika NKVD-NKGB operatyvinių grupių. Veikė Centrinis aparatas, Vilniaus ir Kauno miestų skyriai ir 22 apskričių skyriai. Valstybės saugumo komisaru buvo paskirtas gen. mjr. A.Guzevičius, o Vidaus reikalų komisaru - surusėjęs gen. mjr. J.Bartašiūnas. SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniais Lietuvai paskiriami gen. mjr. Rodionovas, o nuo 1945m. gegužės mėnesio - gen. mjr. I.Tkačenka (pareigas ėjo iki 1947m.). Jie ir buvo tikrieji šių žinybų šeimininkai. Be to, 1945m. gegužės mėn. į Lietuvą atsiunčiami SSRS NKGB ir NKVD liaudies komisarų pavaduotojai B.Kobulovas ir A.Apolonovas kontroliuoti vietoje represinių struktūrų. Būtent šie komisarai pasirašė nurodymus dėl pasipriešinimo slopinimo, agentūrinio darbo stiprinimo bei partizanų šeimų trėmimo (Dok. Nr. 43).

Iki 1945m. pradžios Lietuvoje iš numatytų 9,4 tūkst. NKVD darbuotojų dirbo tik 5 tūkst. - trūko kadrų, {domu tai, kad patys enkavedistai nuolat buvo sekami ir įtarinėjami (Dok. Nr. 40). Jame nurodoma per porą dienų atimti iš NKVD darbuotojų radijo aparatus. Taigi apribojimai gauti informaciją galiojo ne tik civiliams, bet ir represinių žinybų darbuotojams.

Represinių žinybų vadovai pokaryj e buvo ne kartą keičiami. Vidaus

34. Mickevičiaus raportas MGB majorui A.Guzevičiui. 1942 07 27 //Buv.LSSR VSKA. F.3. B. 19/108,

reikalų ministrais pabuvojo gen. mjr. J.Bartašiūnas (1944-1953m.), gen. mjr. P.Kondakovas (1953m.), J.Vildžiūnas (1953-1954m.), A.Gailevičius (1954-1968m.). Valstybės saugumo vadovais buvo gen. mjr. Z.Jefimovas (1945-1949m.), gen. ltn. N.Gorlinskis (1949m.), gen. mjr. P.Kapralovas (1949-1953m.), gen. mjr. K.Liaudis (1954-1959m.).

Greta NKVD ir NKGB Lietuvoje veikė ir 1943m. sukurta SSRS gynybos liaudies komisariato Vyriausioji kontržvalgybos valdyba - SMERŠ*. Nuo 1946m. gegužės mėn. ji buvo reorganizuota ir prijungta prie MGB. Si žinyba ne tik persekiojo nelojalius valdžiai kariškius ir piliečius, bet ir tikrino visų NKVD-NKGB kadrų patikimumą.

1946 03 25 komisariatai tapo ministerijomis (MVD, MGB). Be centrinio aparato ir dviejų miestų skyrių veikė 38 apskričių skyriai. Pakeitus administracinį Lietuvos padalinimą, 1950 07 10 įsteigtos keturios sričių valdybos, prie kurių veikėjoms pavaldūs 87 rajonų MGB skyriai. Likvidavus sritis, 1953 07 01 MGB buvo prijungta prie LSSR Vidaus reikalų ministerijos (MVD), o nuo 1954 04 07 vėl atkurtas atskiras padalinys - LSSR Valstybės saugumo komitetas (KGB). KGB poskyriai veikė visuose 44-iuose Lietuvos rajonuose iki 1991m. rugpjūčio mėn., kai oficialiai buvo nutraukta KGB veikla Lietuvoje.

Iki 1946m. partizaninį judėjimą Lietuvoje (kartu su NKGB) slopino NKVD kovos su "banditizmu" skyrius (vėliau - valdyba). Nuo 1946m. šios funkcijos buvo perduotos MGB 2N valdybai (nuo 1953m., susijungus MGB ir MVD, ji tapo MVD 4 valdyba; nuo 1954m. balandžio mėn. - KGB 4-a valdyba).

2N valdyboje buvo trys skyriai, kiekviename iš jų - 2-4 poskyriai. Pirmas skyrius vadovavo "nacionalistinių pogrindinių centrų tyrimui ir partizanų naikinimui", antras - legaliai gyvenančių "nacionalistų" tyrimui ir užsienio žvalgybos agentų išaiškinimui, trečias vadovavo stribams ir tvarkė apskaitą bei informaciją.

1944 12-1946 12 SSRS NKVD-NKGB nurodymu Lietuvos teritorija buvo padalinta į 9 operatyvinius sektorius (iš pradžių - 9, vėliau - 7), kurių vieną paprastai aptarnavo NKVD vidaus kariuomenės pulkas, o vadovavo iš Maskvos komandiruotas NKGB pulkininkas ar generolas.

* Smerš - ("Smert špionam", rusų k.) - mirtis šnipams.

Iš pradžių NKVD-NKGB darbuotojai (beveik be išimčių) buvo atvykę iš Rusijos. Pirmieji vietiniai operatyvininkai buvo ikikarinėje Lietuvoje uždraustos komunistų partijos nariai, kai kurie iš jų - kalinti už priešvalstybinę veiklą ar kriminalinius nusikaltimus. Tai žinomi 1940-1941 m. budeliai: P.Raslanas, N.Dušanskis, L.Martavičius ir kt. Lietuvių tarp enkavėdistų-emgėbistų buvo labai mažai: 1947m. Raseinių apskrityje iš keturiasdešimties tardytojų ir operatyvininkų vos trys tebuvo lietuviai, taigi Lietuvoje jie tesudarė apie 7 proc. emgėbistų[35]. Kadangi emgėbistų suplanuotas operacijas vykdė NKVD kariuomenė, geresniam veiksmų koordinavimui vidaus kariuomenės įgulų viršininkai buvo paskirti apskričių bei valsčių NKVD skyrių viršininkų pavaduotojais. Kiekvienai apskričiai buvo paskirtas rusų tautybės aukšto rango SSRS MVD įgaliotinis.

1953 05 15 LSSR MVD (buvusioje MGB) dirbo 3430 asmenų (Dok. Nr. 55), tarp jų lietuvių: vadovų - 11 proc., operatyvininkų - 26 proc., administracinių-techninių darbuotojų -14 proc.; iš viso - 19 proc. Okupacinė valdžia visą laiką labai stengėsi "sulietuvinti" represinių struktūrų kadrus (šitaip mėginta "maskuoti" okupacijos faktą), todėl Vilniuje buvo įsteigta MGB mokykla Nr.303. Be to, lietuviai dažnai siunčiami į Minsko MGB mokyklą. Ypač aktyviai "nacionalinių kadrų" politika vykdoma 1953m. - L.Berijos viešpatavimo metu. Apie sunkumus renkant vietinius kadras ir lietuvių nenorą dirbti šiose žinybose liudija (Dok. Nr. 55) Tačiau kaip visada, taip ir šiuo atveju į pagalbą buvo pasitelkiama komunistų partija ir komjaunimas: LKP CK "pagal partinę liniją" siųsdavo dirbti į represinius organus partijos narius ir komjaunuolius.

Po Stalino mirties, o ypač - chruščiovinio "atšilimo" metu - KGB kadrai vis labiau lietuviškėjo, nes visuotinis tautos pasipriešinimas buvo palaužtas, represijos tapo vis rafinuotesnės, vykdomos paslėpta forma, didėjo žmonių prisitaikymas ir kolaboravimas.

Turėdami nežabotą valdžią, būdami menko išsilavinimo ir sadistinių polinkių, enkavedistai nesibodėjo jokio "darbo". Beveik visi nuolatos girtuokliavo. Pagrindinės jų veiklos kryptys buvo dvi: operatyvinių duomenų rinkimas (agentų verbavimas, žmonių persekiojimo organiza-

35. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.20/75. L.42.

vimas) ir suimtųjų tardymas. Tiek operatyviniame, tiek tardymo darbe jie nesilaikė jokių moralinių nuostatų. Stalino valdymo metais emgėbistų veiklos niekas nekontroliavo. Nors teoriškai NKVD-NKGB turėjo būti komunistų partijos įrankis, tačiau faktiškai tarp šių dviejų institucijų nuolat vyko savotiška konkurencija ir kova, kurioje dominuodavo tai viena, tai kita pusė. Apie tokią visuomenės kontrolę slaptosioms tarnyboms, kokia turi būti demokratinėse šalyse, Sovietų Sąjungoje negalėjo būti kalbos - bet koks duomenų "nutekėjimas" iš šių "organų" buvo prilyginamas tėvynės išdavimui.

Formaliai prie centrinio MGB aparato funkcionavo Ypatingoji inspekcija, kuri retkarčiais tirdavo skundus. Dažniausiai tokie tyrimai vykdavo tada, kai nuolat vienas kitą sekantys ir tarpusavyje konkuruojantys emgėbistai apskųsdavo vieni kitus. Po Stalino mirties pradėti tirti ir tokie nuteistųjų skundai, kuriuose kalbama apie įkalčių sufabrikavimą bylose ir kankinimus tardymo metu, tačiau dauguma jų buvo pripažinti nepagrįstais. Nors MGB-MVD darbuotojai kasmet įvykdydavo tūkstančius nusikaltimų, tačiau per dešimtmetį (1942-1952) buvo nuteisti tik 1348 LSSR MVD-MGB darbuotojai, o jiems skirtos nuobaudos - labai menkos (Dok. Nr. 57).

"MGB darbuotojų tarpe klesti girtuokliavimas, chuliganizmas ir kt. amoralūs reiškiniai. (...) Komunistai, kaip pvz. kontržvalgybos viršininkas kapitonas Kobzevas, leitenantas Korsakovas ir kt., sistemingai girtauja, o kapitonas Kobzevas, kitų darbuotojų liudijimu, iš viso blaivus nebūna," - rašė 1949m. vieno iš poskyrių kadrų skyriaus viršininkas[36].

Štai keletas faktų.

1949m. Liudvinavo valse, operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Radzivilovas nušovė nekaltą pilietį, už tai nubaustas 10 parų arešto.

1952m. Nemenčinės raj. MVD operatyvinis įgaliotinis Imenickis, apsimetęs partizanu, grasino Cedrovskio šeimai ir išprievartavo jų dukrą Juzefą.

1953m. LSSR MVD papulk. Čeprakovas girtas traukinio vagone šaudė į žmones.

36. MGB 2 poskyrio kadrų skyriaus viršininko pavaduotojo Podječevo 1949 12 20 pranešimas ministro pavaduotojui Gailevičiui // Buv. LSSR VSKA. F.10. B6/8. L.127-131.

O štai Šiaulių MGB kontržvalgybos skyriaus viršininko mjr. A.Aleksejevo medicininė diagnozė: "Chroniškas alkoholizmas, alkoholinė asmenybės degradacija su ryškiai pasireiškiančiais epileptoidiniais charakterio bruožais"[37].

Nors ir turėdami panašias charakteristikas, emgėbistai sovietinėje visuomenėje visada naudojosi išskirtine padėtimi. Jie buvo gerai apmokami ir skatinami dovanomis bei piniginėmis premijomis, aprūpinami butais, kelialapiais į gydyklas ir sanatorijas, nemokamais geležinkelio bilietais, deficitinėmis prekėmis ir pan. Tikros aukso kasyklos jiems tapo žmonių areštai. Nelaukdami teismo sprendimo galėjo nebaudžiami pasisavinti areštuotojo turtą (Dok. Nr. 53). "MGB aparatai daug turto paimdavo. (...) dauguma turto be pėdsakų išnykdavo. Be to, dar buvo praktikuojama areštuotųjų turtą išdalinti darbuotojams iš jų paimant vadinamuosius išsaugojimo raštelius", - rašė šiame dokumente MGB skyriaus viršininkas pplk. P.Grišinas. Noras užvaldyti Lietuvos žmonių turtą sąlygojo daugelį enkavedistų sankcionuotų areštų. Ši praktika plačiausiai buvo taikoma, tiksliau - tapo sistema- 1944-1945 metais[38].

NKVD-NKGB skyriai įsikūrė geriausiuose miestelių pastatuose, dažniausiai - suimtųjų ar ištremtųjų nacionalizuotuose namuose. Naktimis šie pastatai virsdavo siaubo ir kančių namais. Skambėdavo girtų emgėbistų orgijų garsai ir kankinamųjų dejonės. Nukankintus žmones dažnai čia pat ir užkasdavo ar įmesdavo į šulinį, išvietę. Čekistų darbas niekada nesustodavo. Nuolat būdavo ieškoma naujų aukų, verbuojami ir suiminėjami žmonės. Enkavedistai dalyvaudavo visose prieš partizanus organizuotose karinėse akcijose, čia pat tardydavo gyvus paimtus partizanus, kankindavo juos, norėdami kuo greičiau išmušti parodymus, pagal kuriuos eidami "karštais pėdsakais" būtų galėję sunaikinti kitus partizanus ar ryšininkus.

Smulkiau enkavedistų užduotys išvardintos 1945m. direktyvose LSSR NKVD-NKGB opersektoriams ir apskričių skyriams (Dok. Nr. 43). Pagrindinis akcentas šiame dokumente suteikiamas agentūros tink-

37. Išrašas iš ligos istorijos Nr.10614 // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/5. L.217.

38. 1948 02 02 LSSR MGB A skyriaus viršininko P.Grišino raštas areštuotųjų turto saugojimo, apskaitos, konfiskavimo ir gražinimo brigados vadovui Rabkinui // Buv.LSSR VSKA. F.6. B.20/2. T.l. L.32-35.

lo sukūrimui ir visų nepageidaujamų asmenų suėmimui. Šie žmonės - tai visų pasipriešinimo prieš okupacijas - tiek sovietines, tiek nacių - organizacijų nariai ir "tėvynės išdavikai" (smulkiau nepaaiškinant, kas priklauso šiai kategorijai). Šis dokumentas taip pat liudija, kad nuo pat pirmų okupacijos dienų sovietinė valdžia terorą derino su propaganda. Tuo tikslu į kaimus buvo siunčiami ginkluoti partiniai aktyvistai, o jų organizavimu ir veikla rūpinosi represinės žinybos - NKVD-NKGB.

Vykdydami priešų paieškas, enkavedistai nuolat tikrindavo įvairių įstaigų tarnautojų, studentų, moksleivių ir dėstytojų patikimumą (Dok. Nr. 10). Aptikę "socialiai svetimus elementus", vykdydavo kadrų "valymą".

Žmonių persekiojimui ir tardymui buvo skirti visi MGB skyriai. Centriniame aparate veikė skyriai, užsiiminėjantys specialiomis užduotimis: operatyvinės technikos aptarnavimu ir parūpinimu (tai ir partizanų užmigdymui taikomi specialūs preparatai, chemikalai, padedantys šunims sekti pėdsakais, radijo signalai, pasiklausymo aparatūra ir kt.), dokumentų ekspertize bei jų falsifikavimu ir kt.

Pasibaigus partizaniniam karui KGB veiklos prioritetai šiek tiek pasikeitė. Suaktyvėjus ryšiams su užsieniu, suaktyvėjo ir kontržvalgybinė veikla, tęsėsi Bažnyčios persekiojimas, jaunimo pogrindinių organizacijų išaiškinimas ir kt. Tačiau vienu pagrindinių barų liko "buržuazinių nacionalistų" persekiojimas.

Po kalinių sukilimų SSRS AT komisijai pradėjus peržiūrinėti nuteistųjų bylas ir juos paleisti nebaigus įkalinimo laiko, LKP CK ypatingai priešinosi, kad į Lietuvą negrįžtų partizaninio karo dalyviai. Nors LSSR valdžia pasiekė, kad būtų uždrausta grįžti aktyviems pogrindžio dalyviams bei partizanams, bet vis tik 1955-1956m. į tėvynę grįžo apie 17 tūkst. teistų už "kontrrevoliucinę" veiklą (pagal SSRS Baudžiamojo Kodekso 58-ą straipsnį) asmenų ir apie 30 tūkst. tremtinių. Iš jų - tik 741 buvęs partizanas[39].

Besikeičianti visuomenės situacija reikalavo kvalifikuotesnių KGB kadrų. Tuo tarpu 1956m. LSSR centriniame aparate ir rajoniniuose skyriuose dirbo net 40 proc. asmenų, neturinčių vidurinio išsilavinimo,

39. 1959m. LSSR KGB ataskaita //Buv.LSSR VSKA. F.10. B.38/14. L.5.

lietuviškai kalbėjo tik 53 proc., bet net 60 proc. darbuotojų darbo stažą represinėse žinybose turėjo didesnį negu 10 metų. Tai buvo patikimi kadrai, todėl kokių nors žymesnių reformų KGB darbe neįvyko. Jiems paprasčiausiai buvo sudaryta galimybė įsigyti vidurinio ar net aukštojo mokslo diplomus, ir 1959m. nebaigusių vidurinės mokyklos KGB darbuotojų buvo tik 22 proc., lietuvių - jau 46,6 proc.[40].

Tipišką Lietuvos SSR kagėbisto biografiją iliustruoja garsaus Rainių budelio N.Dušanskio gyvenimas. N.Dušanskis tik 1956m. baigė vidurinę mokyklą, o 1964m., būdamas 45 metų amžiaus, įsigijo universiteto baigimo diplomą - tokio aukšo rango pareigūnui nepritiko turėti tik NKVD kursų diplomą[41].

Tačiau išsilavinimas nevaidino jokio vaidmens profesinei karjerai. 1936-1940m. N.Dušanskis, kalintas už antivalstybinę veiklą ir išlaisvintas užtekėjusios "Stalino saulės", turėjo ypatingą kerštо jausmą Lietuvai ir jos žmonėms. Sovietinė valdžia jam suteikė galimybę "tapti viskuo". Porą mėnesių pabuvęs Šiaulių miesto komjaunimo sekretoriumi, jis, partijos pašauktas, nuėjo dirbti į NKVD ir netrukus tapo Telšių apskrities operatyviniu įgaliotiniu. "Pasidarbavęs" Rainių miškelyje, sėkmingai pasitraukė į "plačiąją tėvynę" ir tapo operatyvininku-tardytoju Usollage. Į šį lagerį buvo atvežtų be teismo ir nesudarius bylos lietuvių, tad N.Dušanskiui teko forminti jų bylas ir perduoti jas Ypatingajam pasitarimui, kuris už akių skirdavo bausmę. Tarnyba NKVD apsaugojo N.Dušanskį nuo fronto. Nuo 1944 rugpjūčio mėn. jis jau dirbo operatyviniu įgaliotiniu Kaune, kur netrukus tapo poskyrio, užsiimančio partizanų naikinimu, viršininku. 1943m. gavo leitenanto laipsnį, o karjerą represinėje žinyboje baigė 1971 m., būdamas KGB 5-o skyriaus viršininko pavaduotoju ir turėdamas papulkininkio laipsnį, suteiktą už partizanų vado A.Ramanausko suėmimą ir kankinimą. N.Dušanskis dažnai buvo apdovanojamas dovanomis ir piniginėmis premijomis, nes šis kagėbistas niekada nežinojo ir nejautė pasigailėjimo - tai liudija jo vykdytos antipartizaninės akcijos. Jis buvo apdovanotas Lenino ordinu, o 1977m. (nors niekada netarnavo kariuomenėje) - SSRS Ginkluotųjų pajėgų veterano medaliu. Daugelis čekistų gavo Didžiojo tėvynės karo

40. 1959m. LSSR KGB ataskaita //Buv.LSSR VSKA. F.10. B.38/14. L.8-9
41. N.Dušanskio tarnybinė kortelė // Buv.LSSR VSK darbuotojų kartoteka.

veteranų vardus už pasipriešinimo okupacijai slopinimą.

1989m. Lietuvoje prasidėjus Atgimimui, KGB nurodymu (kad nebūtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už Rainių žudynes) N.Dušanskis išvažiavo gyventi į Izraelį[42].

Kiek kitokia, tačiau ne mažiau kraupi kagėbisto S.Šimkaus, buvusio smogikų grupės vado, biografija (Dok. Nr. 59).

Tokie buvo Lietuvos SSR čekistų kadrai.

Stribai

Tai buvo gana specifinė karinė grupuotė, Sovietų Sąjungos įkurta prasidėjus Antrajam pasauliniam karui ir gavusi "istrebitelių" (liet. "naikintojų") batalionų vardą (iš čia sulietuvinti "stribai", "skrebai" ir pan.). Šių batalionų kariai turėjo kovoti su vokiečių diversantais ir šnipais. Pokaryje visuose naujai Rusijos okupuotuose kraštuose - Baltijos šalyse, Vakarų Ukrainoje, Vakarų Baltarusijoje ir Moldavijoje - stribų batalionai buvo įkurti kovai su kylančiu nacionaliniu pasipriešinimu.

Lietuvos CK kompartijos veikėjai, skatinami vietinių politrukų iš apskričių ir valsčių, stribų junginius kūrė kaip partiečių apsaugą, kuri sugebėtų apsaugoti nuo partizanų ir valsčių centrus. Kaip parodė tolesni įvykiai, valsčių centrų be kariuomenės pagalbos nesugebėdavo apginti, ir juo labiau nepajėgė vieni persekioti partizanų, todėl 1946m. pradžioje visuose valsčių centruose buvo įkurtos Vetrovo NKVD 4-os divizijos įgulos. Partizanai sakydavo, kad jei nebūtų šių garnizonų, jie stribus įveiktų per kelias dienas. Okupantų valdžia Lietuvoje laikėsi tik kariuomenės remiama.

Stribų būriai įsteigti LKP(b) CK 1944 07 24 nutarimu. Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose buvo įkurti profesionalių naikintojų batalionai, o kiekvienoje apskrityje - po batalioną neatitraukiant nuo tiesioginio darbo (Dok. Nr. 78). Po to sekė dar keletas vidaus reikalų komisaro J.Bartašiūno ir CK bei Sovnarkomo nutarimų stribų organizavimo

42. N.Dušanskio specpatikrinimo byla // Buv.LSSR VSKA. Vykstančių į užsienį asmenų specpatikrinimo bylų fondas.

klausimu (Dok. Nr. 79, 80). Partizanams stiprėjant ir vis labiau puolant okupantų valdžios struktūras, jau 1945m. gegužės mėn. stribai imami pervedinėti į kareivinių režimą, t.y. jie padaromi profesionalais kariais. Stribų būriai įkuriami kiekviename valsčiuje po 20-30 žmonių, o visoje apskrityje - apie 200-400 žmonių. Nuo rugsėjo l d. jiems bendru CK ir MT nutarimu pradedama mokėti pastovius atlyginimus, kokius gaudavo kaimų milicininkai. Tuoj po to priimamas nutarimas stribus pavadinti "liaudies gynėjais", bet šis terminas prigijo tik sovietų žurnalistų, istorikų ir gal pačių čekistų tarpe.

Stribų būrius bendromis pastangomis kūrė kompartija ir čekistai. Apskričių partinių komitetų biuruose buvo tvirtinamos stribų kandidatūros (vėliau - tik būrių vadų pavaduotojų), o būrių politrukų - net CK. Vietose jiems vadovavo NKVD-MVD apskričių bei valsčių skyrių viršininkai. Nuo 1947m. vasario mėn. stribai priskirti MGB žinybai. Išformuoti stribų junginiai 1954m. liepos 19d. SSRS MT nurodymu, tačiau dalis jų dar buvo išlaikyti iki 1954m. galo (Dok. Nr. 96).

1945-1947m. buvo numatyta 11 tūkst. stribų etatų, 1948-1951m. - 8 tūkst., 1952-1953m. - 6 tūkst.[43]. Tačiau nė vienais metais reikiamo stribų skaičiaus okupacinė valdžia nesurinkdavo, negelbėjo net tai, kad į stribus priimdavo ir iš Rusijos atvykusius perėjūnus. Lietuvoje tiesiog tuo metu nebuvo tiek išdavikų, kurie sutiktų rizikuoti ir savo gyvybe. Tik 1944-1945 metais, kai į stribus buvo stojama norint išvengti karinės tarnybos ir fronto (stribai nuo tarnavimo sovietų armijoje buvo atleisti iki 1950 m.) ir dar gerai nežinota, ką tie stribai turės veikti, jų buvo palyginti gausu - per 9 tūkst. O štai 1946m. gegužės mėn. - 7868, tų pat metų gale - 6943, 1948 sausyje - 6224 ir t.t. Visą laiką trūko apie 20-30 proc. stribų, ir jokie kompartijos raginimai jų būrių iki galo sukomplektuoti nepadėdavo (Dok Nr. 93, 95)

Stribai buvo skirti kovai su "buržuaziniu nacionalistiniu pogrindžiu ir į o ginkluotomis gaujomis", bet po 1945m. susirėmimų ir patirtų nuostolių palaipsniui perėjo į pasyvią gynybą, o su partizanais kovojo reguliariosios kariuomenės daliniai. 1945m. čekistų duomenimis, žuvo apie 700 stribų. Jų teigimu, kovose su partizanais iš viso žuvo apie 2

43. Pažyma apie LSSR liaudies gynėjų būrių būklę ir operatyvinės tarnybinės veiklos rezultatus // Buv.LSSR VSKA. F.3. B.56/43. T.l. L.89-95.

tūkst stribų. Charakteringas stribų elgesys išryškėja iš tokio atvejo: 20 stribų būrys 1948m. rugpjūčio 26d. buvo apšaudytas Lazdijų valsčiaus Žalbėkių kaime. Tačiau nors ir turėjo pakankamai jėgų pulti, tuoj pat išsikvietė 120 kariškių (Dok. Nr. 72). Pradėjus kurti kolūkius, stribai lydėdavo į kaimus vykstančius valdžios atstovus, dirbo rusams vertėjais, dalyvaudavo trėmimuose, ištremtųjų turto dalybose ir pan. ir tik retkarčiais suruošdavo kovines išvykas. Tuo metu stribų veikla buvo pavojinga ne tiek dėl jų ginklų galios, kiek todėl, kad jie buvo tam tikra šnipelių atmaina, per savo šeimas ir gimines bei pažįstamus surinkdavusi nemažai įvairių žinių. Pažindami vietinius gyventojus ir apylinkes, jie buvo vedliai čekistams ir jų kariuomenei. Tik nuo 1950-1951 m., kai partizanai jau buvo gerokai nuvarginti ir susilpninti šešeris metus trukusio karo su rusų kariuomene, stribus vėl buvo bandoma aktyviau panaudoti kovose prieš partizanus.

Stribai į žmonių atmintį įsirėžė ne tik todėl, kad buvo aktyvūs okupantų talkininkai, padėjo jiems naikinti Lietuvos valstybingumą, bet ir dėl savo kriminalinių polinkių. Tai buvo gerokai palaidi ginkluoti būriai, kurių iki pat jų gyvavimo galo nesudrausmino jokios partijos ir čekistų naudotos priemonės, pvz.: karinio baudžiamojo kodekso taikymas, reguliariosios kariuomenės seržantų skyrimas būrių vadais ir t.t. Girtuokliavo, vagiliavo bei įvairiai savivaliavo stribai dėl kelių priežasčių. Pirma - į stribų būrius daugiausia stojo liumpenizuoti kaimų ir bažnytkaimių gyventojai (čekistų duomenimis, 60-70 proc. visų stribų sudarė bežemiai - vadinasi, varguomenė). Šių žmonių vargą dažniausiai lėmė ne tiek socialinės sąlygos, kiek jų pačių, jų tėvų tingumas ir apsileidimas. Antra - beveik metus stribai negaudavo atlyginimo ir aprangos, todėl įprato viskuo apsirūpinti patys, daugiausiai vogdami kratų metu iš gyventojų. Įpratę taip elgtis, ir algą gaudami nesustojo. Trečia - pati sovietinė sistema, neigdama ir niokodama privačią nuosavybę, stribams davė sektiną pavyzdį, ypač vadinamųjų nubuožinimų, o vėliau trėmimų metu. Ketvirta - dauguma stribų buvo alkoholikai, o geriančiam visuomet trūksta pinigų.

Stribų būriams talkinti buvo sukurtos vadinamosios rėmimo grupės (Dok. Nr. 79), bet jos veikė silpnai. Partizanai neretai jas nuginkluodavo ir šitaip gaudavo ginklų. Sėkmingiau kovoje prieš partizanus okupantai panaudojo vadinamąjį sovietinį-partinį aktyvą - jo apginklavimu

rūpinosi tiek J.Stalinas, tiek L.Berija, bet kovotojai iš jų būdavo prasti. 1953 metų gale, silpstant ginkluotam pasipriešinimui, iš daugelio prosovietinių aktyvistų ginklus imta surinkinėti. Ginklai palikti tik tam tikrų kategorijų pareigūnams (Dok. Nr. 94).

Nors stribas turėjo būti begaliniai atsidavęs Lenino-Stalino partijos reikalui, kaip buvo rašoma 1952m. stribų politrukų seminaro tezėse, bet tai nereiškė, kad visi buvo tvirtai prosovietiškai nusiteikę, ypač 1944-1945m., kai į jų gretas įstojo asmenų, norinčių išvengti karinės tarnybos. Partizanai stengdavosi paveikti stribus infiltruodami į jų tarpą savo žmones, veikdavo per gimines, pažįstamus, platindavo specialiai jiems skirtas proklamacijas, grasindavo, o neretai grasinimus ir įvykdydavo. Partizanai dažnai užpuldavo jų būstines. Iš pradžių pasitaikiusiais stribų perėjimo į partizanų pusę atvejais buvo susirūpinusi ir Maskva (Dok. Nr. 83). Kad stribai, bent jau kovų pradžioje, nebuvo visiškai patikima okupantų atrama, rodo 16 stribų perėjimas į partizanų pusę puolant Endriejavo miestelį Kretingos apskrityje, 11 stribų perėjimas pas partizanus Kėdainių apskrityje bei 23-ų - Ukmergės apskrityje (Dok. Nr. 92, 84).

Vėliau, partizaniniam karui tęsiantis, čekistai vis atidžiau rinkosi kandidatus į stribus, iš jų verbavo ir informatorius.

1953m. gegužės mėn. iš tuo metu buvusių 4276 stribų 65,3 proc. buvo lietuvių, 13,4 proc. - vietinių rusų, 14,6 proc. atvykėlių rusų, kiti - lenkų ir kitų tautybių. Pažymėtinas vietinių rusų, daugiausia iš sentikių kaimų (sentikiai vargiai ar besudarė daugiau kaip 1 proc. Lietuvos gyventojų), gausus dalyvavimas stribų būriuose. Dar didesnis rusų procentas buvo Rytų Lietuvoje, Vilniaus srityje, kur 195 lm. jie sudarė 45 proc., o lietuviai - tik 36 proc. stribų. Visi stribų štabų darbuotojai ir būrių vadai buvo rusai, daugelis žemesnių vadų - taip pat rusai.

Kiek iš viso žmonių yra buvę stribais? Į Maskvą išvežta 16 tūkst. stribų asmens bylų. Kadangi jos pradėtos tvarkyti tik nuo 1946m. vidurio, be to, dokumentai kai kuriuose NKVD-MVD-MGB apskričių skyriuose buvo tvarkomi ne itin rūpestingai, pasitelkus liudininkus galima spėti, kad iš viso ilgiau ar trumpiau stribavo apie 20-22 tūkst. žmonių, iš jų apie 17 tūkst. - lietuvių. Kaip matyti iš įvairių dokumentų, kasmet dėl įvairių priežasčių keisdavosi apie 25-30 proc. stribų. Kai kuriems sovietų santvarkos šalininkams stribavimas buvo tarsi pirma pakopa,

įrodant savo visišką atsidavimą okupantams. Čekistų teigimu, apie 5 tūkst. stribų per 10 metų buvo paaukštinti - išėjo dirbti į NKVD-MGB organus, miliciją, tapo apylinkių, valsčių, kolūkių pirmininkais ir t.t.[44]. LKP CK sekretoriaus A.Sniečkaus pastangų dėka jiems buvo išrūpintas "Didžiojo tėvynės karo dalyvio" statusas.

6-8 dešimtmečio sovietiniai istoriografai ir politrukai stribais pasinaudojo įrodinėdami, kad pokaryje Lietuvoje vyko klasių kova ir kad būtent stribai buvo pagrindinė jėga, sutriuškinusi ginkluotą pogrindį. Vėliau - 9 dešimtmetyje bandyta įdiegti naują teoriją, esą pokario Lietuvoje vyko pilietinis karas ir būtent stribai atstovavo Lietuvos darbininkus bei varginguosius valstiečius. Nors, kaip matyti iš pačių čekistų dokumentų, stribai kovoje prieš Nepriklausomą Lietuvą atstovaujančius partizanus vaidino tik pagalbinį vaidmenį.

Vidaus kariuomenė

Pagrindinė jėga, kuri Lietuvoje įtvirtino okupacinės valdžios struktūras ir palaužė beprecedentinį beveik 10 metų trukusį ginkluotą pasipriešinimą, buvo Sovietų Sąjungos vidaus kariuomenė. Retsykiais okupantai kovoje prieš partizanus naudojo ir Raudonąją armiją (toliau - RA), pvz., rinkimų metu, kai rinkiminėms apylinkėms saugoti ir patruliuoti reikėdavo daug karių. Pirmuose po antrosios sovietinės okupacijos organizuotuose rinkimuose į Aukščiausiąją Sovietų Sąjungos Tarybą (1946 02 10) iš maždaug 20 tūkst. rinkimines būstines saugojusių karių per 4 tūkst. buvo RA kariai. Kartais jie dalyvavo ir mūšiuose prieš partizanus bei garsiuose miškų šukavimuose, ypač pradinėje karo su partizanais stadijoje - 1944-1945m. RA daliniai, atitraukti iš fronto, dalyvavo perkratant visą okupuotą kraštą pagal NKVD SSRS vidaus reikalų komisaro Serovo sudarytą planą (1944 09 01-06). Tada jie, kartu su 4 šaulių divizija (ŠD) ir 9 pasieniečių pulkais bei būriais nuo fronto linijos slinkdami į rytus, visą savaitę kratė kiekvieną kaimą, miškus. Panaši operacija dalyvaujant RA dalims buvo pakartota ir tų pat metų gruodžio mėnesį. Kovai su partizanais buvo pasitelkiama ir

44. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.112/6. L.54-56.

aviacija bei šarvuoti traukiniai (Dok. Nr. 144).

Bet pagrindinė ginkluota okupantų jėga buvo vidaus kariuomenė. Ši kariuomenė tiek savo sudėtimi, tiek veikimo metodais Lietuvoje pergyveno kelis laikotarpius. Pirmuoju laikotarpiu, 1944-1945m., siautėjo gausūs keturių frontų - III Baltarusijos, I Pabaltijo, I Ukrainos ir Leningrado - užnugario apsaugos NKVD pulkai ir Lietuvos pasienio apygardos pasieniečių būriai. Ir nors tuo metu į Lietuvą jau buvo atkelta garsioji gen. P.Vetrovo vadovaujama NKVD šaulių divizija (ji į Lietuvą atvyko 1944m. rugpjūčio mėn., po to, kai iš Krymo ištrėmė virš 200, o prieš tai iš Čečėnijos - Ingušijos per pusę milijono to krašto žmonių), tačiau didelio vaidmens tuo metu nevaidino. Siautėjo minėtų frontų užnugario apsaugos pulkai. 1945m. antroje pusėje Lietuvoje galėjo būti apie 60-70 tūkst. įvairaus tipo represinių ir kitokių struktūrų karių ir ginkluotų žmonių, kariavusių su partizanais (frontų užnugario apsaugos kariuomenė, pasieniečiai, 4-oji divizija, 14-os geležinkelių divizijos 211 pulkas, konvojinės kariuomenės du pulkai, stribai, milicija, NKVD - NKGB operatyvininkai, ginkluoti aktyvistai ir stribų rėmimo grupės bei kt.). Dokumente (Dok. Nr. 63) nurodoma, kad 1945m. viduryje Lietuvoje buvo per 16 tūkst. NKVD karių, bet jame išvardinta tik dalis dalinių ir junginių.

Šiuo NKVD fronto užnugario apsaugos pulkų siautėjimo laikotarpiu okupantai smarkiais ir žiauriais puolimais tikėjosi palaužti tiek Lietuvos žmonių, tiek Lietuvos ginkluotųjų pajėgų - partizanų pasipriešinimą. Čekistų duomenimis, 1945 metais okupantai nužudė beveik 10 tūkst. partizanų (galima spėti, kad tarp jų buvo nemažai ir nepartizanavusių, tik besislapstančių nuo mobilizacijos į okupantų kariuomenę), t.y. beveik pusę visų žuvusių partizaninio karo metu 1944-1953m.

Frontų užnugario apsaugos NKVD pulkai Lietuvoje nesudarydavo pastovių garnizonų. Jie nuolat buvo kilnojami iš vienos vietos į kitą, suduodavo ir tikrus, ir tariamus smūgius mūsų partizanams, nusiaubdavo kaimus. Taip Leningrado fronto užnugario apsaugos kariai, iš pradžių kovoję su partizanais ir terorizavę vietos gyventojus Rytų Lietuvoje, 1945 07 19 buvo perdislokuoti į Žemaitiją, o iš ten - nuolat kilnojami iš vienų vietovių į kitas. Beje, po gausių karinių operacijų čekistai buvo padarę klaidingą išvadą, kad partizaninis judėjimas Lietuvoje jau sunaikintas ir 1945m. gale išvedė daugelį NKVD dalinių. Pagrindine oku-

pantų jėga liko 4-oji šaulių divizija.

Partizanai, išvedus frontų užnugario apsaugos kariuomenę, labai greitai suaktyvėjo ir naikino okupacinės valdžios struktūras. Stribų įgulos bei NKVD - NKGB operatyvininkai nesugebėjo apginti valsčių centrų. Apskričių partijos komitetų sekretoriai užvertė CK prašymais ir maldavimais įkurti pastovius kariuomenės garnizonus kiekviename valsčiuje. Tai buvo padaryta 1946 03 26 vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno 0026 įsakymu išskirstant 4 ŠD 9 šaulių pulkus. Divizija susidėjo iš pulkų, pulkai - paprastai iš 3 batalionų, batalionai - iš 3 kuopų. Šios skirstėsi į būrius, o jie - į skyrius. Pulke būdavo apie 1000 - 1500 karių. 4 ŠD į Lietuvą atvyko turėdama 4 pulkus ir per 4 tūkst. karių, 1945m. gale ji turėjo 5 pulkus, nuo 1946m. pradžios iki 1950 metų - 8-9 pulkus. 1949 12 27 direktyva ši divizija buvo padalinta į dvi divizijas po 4 pulkus. Naujos 2 -osios divizijos štabas įsikūrė Šiauliuose, o 4 ŠD štabas visą laiką buvo Vilniuje. Kaip jau minėta, vidaus kariuomenės jėga priklausė ne vien nuo jos gausumo ir ginkluotės, bet ir mobilumo. Per trumpą laiką, pasinaudojant radiju, telefonu bei mašinomis, į bet kurią vietą galima buvo sutraukti šimtus ir net tūkstančius karių iš įvairių garnizonų.

Per visą kovos su partizanais laiką vidaus kariuomenė tobulino savo veiklos metodus atsižvelgdama į partizanų veikimo būdus. Taip į partizaninio karo pabaigą buvo pradėta ruošti vis daugiau pasalų iš agentų ir informatorių sužinojus kur gali pasirodyti partizanai ar ryšininkai, vis dažniau užpuolami bunkeriai tiksliai nustačius jų buvimo vietą.

Vadinamosiose "operacijose" dalyvaudavo daug karių, jų metu būdavo apsupami dideli kaimų ir miškų plotai, kartais net keliais žiedais apjuosiami. Apsupus ieškojimo plotą, jį pereidavo grandinėmis petys į petį išsidėstę kariai, neretai turėdavo smaigtus žemei badyti bunkerių paieškoms ir pėdsekius šunis. Taip kratydavo miško kvartalą po kvartalo. Kai kurios operacijos trukdavo ilgai ir jose dalyvaudavo dideli kariuomenės junginiai. Kazlų Rūdos miškuose J.Lukšos-Skirmanto buvo ieškoma nuo 1951 04 19 iki 1951 05 29. Toje operacijoje gegužės 9d. dalyvavo 2316 karių. Punios šilą 1951 05 27-29 kratė 1195 kariai.

Žvalgybinės paieškų grupės, kurias sudarė 10-20 karių, patruliuodavo tikėtinuose partizanų judėjimo keliuose, ieškojo partizanų buvimo pėdsakų. Dažnai tokia paieškų grupė per dieną su visa mundiruote

nueidavo 20-30 km. Nedidelės, gerai užsimaskavusios karių grupės tikėtinose partizanų lankymosi vietose rengė pasalas, kuriose pratūnodavo ištisas paras.

Stebėjimo punktai būdavo įruošiami dažniausiai kurio nors agento sodyboje stebėti kurį nors kaimyną ar ir kaimo dalį. 2-4 kariai, turėdami raciją, pastebėję partizanus, tuoj iškviesdavo pastiprinimą.

Vienas partizanų paieškų metodas būdavo keičiamas kitu arba jie įvairiai kombinuojami. Kai Kazlų Rūdos miškuose buvo ieškoma Tauro apygardos vado V.Vitkausko-Saidoko, tai apie 400 karių, išsiskirsčiusių į 23 paieškų grupes, 1951 01 11 nuo 9 iki 17 val. krėtė aktyvių rėmėjų ir ryšininkų ūkius, o nuo 11 dienos 21 val. iki 12d. 8 val. - įruošė "sekretus" tikėtinuose partizanų judėjimo keliuose(Dok. Nr. 75). Norėdami išvilioti laisvės kovotojus iš slėptuvių, čekistai dažnai imituodavo kariuomenės pasitraukimą, palikdami pasalas.

Iš savo agentų bei tardymo metu "išpešę" žinias, čekistai daug žinojo apie konkrečius partizanus, netgi eilinius. Jiems persekioti buvo sukurtos pastovios čekistų - kariuomenės grupės (ČVG). Pastovi turėjo būti ir šių grupių karių sudėtis. Tokios grupės turėjo veikti ne apskritai prieš partizanus, bet būtent prieš konkretų būrį - apie jį ČVG žinojo praktiškai viską: kiekvieno partizano išvaizdą, jo charakterį, elgesį ir t.t.

4-os divizijos vadovybė, įsitikinusi, kad garnizonai yra nelabai paslankūs, juose daug karių užimti įvairiais pagalbiniais darbais, po ilgo pasiruošimo ir net ginčų su apskričių MGB viršininkais 1949 07 26 įkūrė 18 judrių būrių. Šie judrūs būriai, greitai sukoncentruojami ir permetami, vėl atgaivino 1944-1945m. įprastinius didelius miškų šukavimus, kuriuose dalyvaudavo per tūkstantį karių. Tik dabar jie tai darė daug tiksliau, nes iš MGB operatyvininkų gaudavo tikslesnius duomenis apie partizanų bazavimosi vietas.

Partizanams persekioti baudėjai pasitelkdavo pėdsekius šunis. Šie šunys buvo specialiai dresiruojami sekti ir draskyti žmones. Jų skaičių kariuomenės būriuose čekistai nuolat didino (Dok. Nr. 68). Jiems ir jų palydovams tekdavo pirmos partizanų kulkos. Nors partizanai žinojo daug priemonių kaip suklaidinti pėdsekius šunis, tačiau šie labai apsunkindavo partizanų pastangas persekiojimo metu pasislėpti. Dažnai apsuptą partizaną čekistai užpjudydavo šunimis.

Okupacinės kariuomenės daliniai buvo labai mobilūs, sugebėdavo

per trumpą laiką bet kurioje vietoje sukoncentruoti dideles jėgas (beje, pokaryje čekistai bei kareiviai būdavo pervežami visureigiais amerikiečių studbekeriais), todėl partizanai su kariuomene į mūšius veltis vengė, stengdavosi nesileisti apsupami. Bet retkarčiais ne tik stribams, bet ir vidaus kariuomenei partizanai užkurdavo pirtį (Dok. Nr. 69). Daug partizanų žuvo gynybai nepritaikytuose bunkeriuose emgėbistų užmėtyti granatomis (Dok. Nr. 75). Bet susidūrus sodybose, kariuomenei tekdavo arba padegti tas sodybas, arba laukti, kol partizanai išeikvos visus šovinius - paskutinis neretai būdavo pasiliekamas sau. Daugelis partizanų, kaip kad Vytauto rinktinės 33 kuopos vadas Tamoliūnas-Stumbras, žuvo didvyriškai kovodami iki galo (Dok. Nr. 74).

Tiek NKVD, tiek RA kariuomenė, ypač pabuvusi Vokietijoje, kur jai buvo leista nevaržomai plėšikauti ir prievartauti, perkelta į Lietuvą, tęsė savo juodus darbus. Net vietiniai kompartijos veikėjai buvo išgąsdinti kriminalinių kariuomenės siautėjimų ir rašė raštus A.Sniečkui prašydami kaip nors tą siautėjimą sustabdyti. Viename iš tokių pranešimų 1945 01 08 LKP(b) Šakių apskrities komiteto sekretorius Čipkus rašė:

"Pranešu, kad pastaruoju metu Šakių apskr. prasidėjo masinis plėšikavimas. Kiekvieną dieną ir kiekviename valsčiuje įvyksta daug apiplėšimų. Gyventojai labai bijosi ir piktinasi, kadangi plėšimus vykdo kariškiai. Pavyzdžiui, Lukšių valsč. trys įsibrovę kariškiai iššudė visą šeimą.

Jau daug kartų kreipiausi į vietos karinių dalinių vadus, kad užkirstų kelią savivaliaujantiems kariams, bet jokių pagerėjimų nesijaučia, o priešingai

Šiame dokumentų rinkinyje pateikiama nemažai panašaus pobūdžio dokumentų, kuriuose patys čekistai fiksavo kariškių nusikaltimus (Dok. Nr. 65, 66). Juose minimi nusikaltimai - tik menka dalelė tų, kuriuos planingai vykdė čekistai ir įvairių rūšių kariuomenė.

Patys baisiausi nusikaltimai buvo slepiami ar pateikiami kaip kova su partizanais. Tipiškas atvejis, tik gal labiau pagarsėjęs dėl žudynių apimties, yra garsusis dzūkų kaimų (Klepočių, Ryliškių ir kt.) deginimas ir žmonių žudymas 1944 metų šv. Kūčių vakarą (Dok. Nr. 5). Tai padarė III Baltarusijos fronto užnugario apsaugos 331 pasieniečių pulko 3 bataliono baudėjai, vadovaujami kpt. Kolesenkovo.

O tokių atvejų, kai okupantai baudėjai sudegindavo vieną ar kelias

sodybas, iššaudydavo jų gyventojus, nors šie ir nebuvo susiję su partizanine kova, Lietuvoje buvo šimtai, jei ne tūkstančiai.

Į NKVD kariuomenę ėmė fiziškai stipresnius ir žiauresnius mobilizuotuosius, bet ypatingą dėmesį kreipė į ideologinį patikimumą. Tarnybos metu - o ji trukdavo 5 ir daugiau metų - juos dar labiau ideologiškai apdorodavo, paversdavo klusniai vykdančiais įsakymus automatais. Tačiau, matyt, ir jie retkarčiais prabusdavo. Įdomus dokumentas (Dok. Nr. 144), rodantis, kaip buvo bijoma leisti kareiviams bendrauti su vietiniais gyventojais - juk kai kuriems kareiviams galėjo kilti mintis, kad negalima be atodairos naikinti visų lietuvių.

Visuose pateikiamuose direktyviniuose įvairių lygių NKVD viršininkų dokumentuose (Dok. Nr. 62,64) pabrėžiama, kad kariuomenė nepakankamai aktyviai veikia, nepakankamai žudo ir suiminėja. Toks pat yra ir vėlesnio laikotarpio (1946-1952m.) direktyvų turinys. Maskvos vadai tiek operatyvininkams, tiek kariuomenei bei kitoms karinėms formuotėms nuolat kėlė uždavinį - tuoj pat sutriuškinti ginkluotą lietuvių pasipriešinimą. Buvo nurodomos konkrečios datos: 1945m., 1946m., dar vėliau - 1947m. ir t.t., tačiau iki pat 1953m. negalėjo palaužti tautos pasipriešinimo.

Ir pavieniai enkavedistai, matyt, vedini sovietinio patriotizmo ir noro pasižymėti, siūlė vadovybei būdus, kaip parklupdyti laisvės siekiančią tautą (Dok. Nr. 70). Iš esmės teisingai apibūdinęs padėtį tuometinėje Lietuvoje (pagal jį daug žmonių remia partizanus, gerai sutvarkyta partizanų organizacija ir t.t.), laiško Stalinui autorius Vlasovas pateikė rekomendacijas, kaip kuo daugiau Lietuvos žmonių priversti tarnauti okupantams.

Partizanus slopinusios kariuomenės pavaldumas ir struktūra keitėsi. Vidaus kariuomenė iš pradžių priklausė NKVD (nuo 1946m. - MVD), o nuo 1947 01 21 SSRS MT nutarimu buvo perduota MGB žiniai. 1949m. gale ir pasieniečiai buvo perduoti MGB.

Nuo 1951m. rugpjūčio mėn. MGB vidaus kariuomenės 4 SD reorganizuojama į MGB vidaus apsaugos I skyrių. Truputį vėliau pakeičiami ne tik divizijos, bet ir kitų padalinių pavadinimai. Ši reorganizacija iš dalies sutapo su divizijos veiklos pobūdžio pakitimu. Silpstant partizanų jėgoms, į pirmą planą vis daugiau buvo išstumiami stribai ir milicija, MGB kariuomenę naudojant tik stambesnėms operacijoms.

MGB agentūra

Slopinant partizanų pasipriešinimą, vieną svarbiausių vaidmenų vaidino MGB agentūra. Tai - nematomas, bet būtinas visų represinių žinybų instrumentas, su kurio pagalba buvo paruošiamos visos karinės operacijos ir politinės akcijos.

1941m., traukiantis iš Lietuvos okupacinei kariuomenei, jau buvo užverbuota 8 tūkst. NKVD-NKGB agentų. Jų verbavimas nenutrūko net karo metais: aukų ieškota tarp tremtinių, kalinių ar evakuotųjų Lietuvos gyventojų.

1944m. Raudonosios armijos kareiviams peržengus Lietuvos sieną, vėl atnaujinti ryšiai su senais agentais ir verbuojami nauji. 1946m. perdavus MGB žiniai visus karinės žvalgybos "Smerš" užverbuotus fronto bei fronto užnugario apsaugos, pasienio kariuomenės ir NKVD agentus, jų skaičius pasidarė nebeaprėpiamas. 1951m. jau buvo 27,7 tūkst. veikiančių agentų[45]. Taip šių į agentūrinį tinklą įtrauktų asmenų nemažai buvo tokių, kurie, pasirašę pasižadėjimą bendradarbiauti, tuoj pat dingo iš MGB akiračio, o dažnai net pasitraukdavo į ginkluotą pogrindį. Todėl 1952 01 10 SSRS MGB išleido įsaką Nr.0015, kuriame nurodė reformuoti agentūrinį tinklą ir palikti jame tik vertingus, tikrai dirbančius okupantams agentus. MGB agentų skaičius Lietuvoje buvo sumažintas 71 proc. Jų liko apie 7 tūkst.[46]. Šis skaičius su nežymiais svyravimais išliko iki KGB padalinio Lietuvoje veiklos pabaigos - 1991 m. okupantams talkino 6 tūkst. agentų. Mažiausiai agentų - apie 3,6 tūkst. - buvo 1961 m.[47].

Pateikiamuose dokumentuose atsispindi verbavimo procedūra, agentų kategorijos ir jų veikla Lietuvoje 1944-1953m.

NKGB l.e. komisaro pareigas D. Jefimovas nurodė agentų verbavimą laikyti "pirmaeilės svarbos uždaviniu" (Dok. Nr. 97). Jau 1945m. buvo

45. Pažyma apie užverbuotus ir pašalintus iš agentūrinio tinklo 1951 09 01 - 1953 05 01 LSSR MVD asmenis.// Buv. LSSR VSKA. F.10. B.13/27. L.35-40.

46. Ten pat.

47. Statistiniai duomenys apie agentūros skaičių 1961m. // Buv. LSSR VSKA. F.6.; N.Gaškaitė. MGB agentūra pokario Lietuvoje // Laisvės kovų archyvas. K.1994. Nr.12. P.248-263.

reikalaujama verbuoti tik tuos asmenis, kurie gali teikti konkrečią informaciją. Vietiniai NKGB apskričių skyrių viršininkai privalėjo kaip galima intensyviau verbuoti naujus agentus ir su jų pagalba kuo greičiau sunaikinti "nacionalistinį pogrindį" (Dok. Nr. 99, 101).

Verbuojant MGB agentus buvo išnaudojami du asmeniniai motyvai: baimė arba nauda. Surinkus apie asmenį jį "kompromituojančią" medžiagą, t.y. duomenis, pagal kuriuos jis gali būti suimtas, jis dažniausiai būdavo slapta sulaikomas ir grasinant areštu verbuojamas. Iš pateiktų charakteringesnių verbavimo pavyzdžių matyti, kad idėjinių agentų pokaryje Lietuvoje beveik nebuvo. Visiems verbuojamiesiems pateikdavo "įkalčius" (Dok. Nr. 158). Tai - priklausymas Nepriklausomybės metais tautininkų partijai, dalyvavimas 1941 m. sukilime, kokia nors publikacija ar laiškas, parašytas vokiečių okupacijos metais, smerkiantis bolševizmo nusikaltimus ar net asmeninis gyvenimas (agento Čuikio atveju). Bijodami represijų, asmenys pasirašydavo sutikimą bendradarbiauti su MGB.

Prieš užverbavimą vykdavo ilgas šių įkalčių rinkimas, kandidato į MGB agentus gyvenimo būdo, psichologijos ypatumų ir charakterio savybių studijavimas (Dok. Nr. 97). Atitinkamo skyriaus viršininkui peržiūrėjus visą sukauptą medžiagą ir davus leidimą verbuoti, kandidatas, iki tol dokumentuose žymimas tik inicialais, gaudavo slapyvardį ir MGB agento asmens bylos numerį. Agento slapyvardis galėjo būti pakeistas jam išsišifravus ar vykdant specialią užduotį, todėl kai kurie agentai turėjo po keletą slapyvardžių (pvz., J.Markulis vadinosi Kudirka, Ąžuolu, Noreika; vaizduodamas pogrindininką - Ereliu, prof. Šalčiumi, Narutavičiumi ir kt.).

Agento "veiklos" pabaigą irgi užfiksuodavo dokumentuose. MGB agentas, kurio paslaugų dėl įvairių priežasčių būdavo atsisakoma, tapdavo "archyviniu agentu". Dauguma iš jų turėdavo pasirašyti pasižadėjimą, kad niekam neatskleis bendradarbiavimo su MGB paslapties. Bendradarbiavimo fakto pagarsinimas prilygo valstybiniam nusikaltimui

Ryšys su "archyviniais agentais" bet kada galėjo būti atnaujintas. Praktiškai susisaistymas pasižadėjimu bendradarbiauti su MGB buvo beveik amžinas. Veikiančių agentų kiekio sumažinimas 1952m. išryškino tai, kad daugelis agentų veikė formaliai, o kai kurie sąmoningai klai-

dino MGB ar net teikdavo žinias partizanams. Tokie agentai, MGB terminologijoje vadinami "dviveidžiais", dezinformatoriais, būdavo teisiami . Didžiąją dalį agentų iš veikiančios agentūros tinklo teko pašalinti todėl, kad ji paprasčiausiai nieko nešnipinėjo ir neteikė MGB žinių. Remiantis SSRS MGB įsakymu Nr.0015 kai kuriuose MGB rajonų skyriuose iš veikiančių agentų tarpo buvo pašalinta beveik 90 proc. agentų. Visi jie priskirti "archyvinių agentų" kategorijai (Dok. Nr. 108, 111**).**

Po agentūrinio tinklo reformos pasikeitė veikiančių agentų klasifikacija. Iki 1952m. MGB slapti talkininkai buvo skirstomi į agentus ir informatorius. Pagal veiklos pobūdį buvo kelių rūšių agentai: vidiniai (įdiegiami į partizanų būrius ar pogrindines organizacijas), agentai - maršrutininkai (siunčiami su užduotimi į konkrečią vietovę), agentai - smogikai (persirengę partizanais jie žudydavo partizanus ir vykdydavo kitas smurtines akcijas), kamerų agentai (šnipinėję suimtuosius), įtakos agentai (formavę visuomenės ar atskirų žmonių nuomonę, pasaulėžiūrą), agentai - verbuotojai (patys verbavę kitus žmones) ir kt. (Dok. Nr. 102). Aukščiausios kategorijos agentai tapdavo rezidentais ir turėdavo keletą sau pavaldžių agentų, ruošdavo jiems užduotis, priiminėdavo jų pranešimus ir kt. Informatoriai buvo žemiausios kategorijos eiliniai šnipeliai, pranešinėjantys, kas vyksta jų aplinkoje, pateikiantys čekistams "signalus" apie antisovietines apraiškas. Tuo tarpu agentai vykdydavo sudėtingesnes užduotis, numatytas čekistų sudarytuose operatyviniuose planuose.

Ypatingi reikalavimai buvo taikomi susitikimų butų šeimininkams. Emgėbistai, siekdami užtikrinti agentų slaptumą, juos priiminėdavo konspiraciniuose ir susitikimų butuose. Konspiraciniai butai - tai MGB priklausančios patalpos, kurių tariami šeimininkai buvo slapti etatiniai MGB darbuotojai. Jie prižiūrėjo tuos butus prisilaikydami atitinkamos "legendos". "Legenda" turėjo įtikinamai paaiškinti buto priklausomybę, todėl MGB operatyvininkai dažnai valdė konspiracinius butus naudodamiesi fiktyviais dokumentais, prisidengę svetima pavarde, kita profesija ir pan. Susitikimų butai iš tikrųjų priklausė užverbuotiems šeimininkams, absoliučiai patikimiems ir lojaliems sovietų valdžiai. Jie matydavo į jų butus ateinančius susitikti su operatyvininku kitus agentus, privalėjo neišsišifruoti prieš pažįstamus ir gimines, atitinkama le-

genda pridengti agentų apsilankymus. Didžioji dauguma susitikimų butų savininkų - sovietinių įstaigų tarnautojai, iš MGB gaunantys atlyginimą už buto laikymą, o kartais ir visiškai išlaikomi MGB (Dok. Nr. 116); iš jų lietuvių vos 30 proc.

1952 09 26 SSRS MGB įsaku Nr. 161 buvo nurodyta iš agentūrinio tinklo išbraukti partinių sekretorių, partkomų darbuotojų, profsąjungų, komjaunimo bei valdžios struktūrų vadovus, renkamas pareigas užimančius asmenis (Dok. Nr. 110). Jų biografijos turėjo būti "švarios", agentų asmens ir darbo bylos sunaikintos, kad niekada neiškiltų aikštėn, jog jie kažkada buvę paprasti šnipeliai. Agentūrinio tinklo reforma vietoje buvusios klasifikacijos į agentus ir informatorius numatė naują skirstymą.

Nuo 1952m. buvo panaikinta informatoriaus kategorija ir įvesta nauja: patikimas asmuo. Patikimas asmuo skyrėsi nuo MGB agento tuo, kad neturėjo pseudonimo ir visuomenėje galėjo atvirai reikšti savo prosovietines pažiūras, t.y. jam nebereikėjo elgtis pagal iš anksto MGB darbuotojo numatytą legendą. Tačiau jis taip pat susitikinėdavo su MGB darbuotojais ir teikdavo jiems žinias. Patikimo asmens kategorijos atsiradimas užtikrino visų partinių funkcionierių bendradarbiavimą su MGB, bet dabar toks bendradarbiavimas įvardijamas ne "šnipinėjimu", o "kolegiškumu".

Nors dauguma MGB agentų buvo užverbuoti surinkus juos kompromituojančią medžiagą, tačiau MGB visada skatino agentus ir materialiai. Nuo okupacijos pradžios NKGB skyrių viršininkams agentų apmokėjimui būdavo skiriamas finansavimas (Dok. Nr. 100). Maksimalus vienkartinis apmokėjimas už pateiktą informaciją 1945m. siekė 500 rb. Agentų paskatinimui iš specialaus fondo būdavo skiriama pramoninių prekių. Nors vėlesniais okupacijos metais prekių deficitas sumažėjo, tačiau ir toliau operatyvinis darbuotojas agentui retkarčiais įteikdavo dovanėlę. Tuo būdavo siekiama savo santykiams suteikti tam tikro intymumo, pasitikėjimo ir draugiškumo.

Be vienkartinių išmokų už savo paslaugas, nemaža MGB agentų buvo apmokami pastoviai. Dok. Nr. 188 pateikiamas LSSR KGB 2 N valdybos I skyriaus (nacionalistinių pogrindžio centrų tyrimas) agentų apmokėjimo žiniaraštis. Stambiausios sumos išmokamos ypač nusipelniusiems agentams, pvz.: Noreikai-J.Markuliui (nors tuo metu jau buvo išvykęs iš Lietuvos, bet LSSR MGB tebeišlaikomas); žaidimuose

su užsienio emigracija naudojamiems agentams: ag. Petrauskui-J.Deksniui, ag. Liepsnai-A.Dalbokui, ag. Šilaičiui-Šimonėliui, ag. Bagdonui-A.Zaskevičiui; asmeniškai sunaikinusiems Dainavos apygardos štabą agentams Vamui-K.Kubilinskui, Rytui-A.Skinkiui ir kt.

Užduotys agentams buvo pačios įvairiausios. NKVD ruošė kontržvalgybos agentus, vykstančius į kitas šalis. Ypač buvo domimasi sionistų veikla, kuri tuo metu buvo prilyginama tėvynės išdavimui.

Tačiau pagrindinis agentų veiklos baras - kova su "nacionalistiniu pogrindžiu". 1946m. birželyje MGB pradėjo eksploatuoti vieningo pogrindžio centro idėją. Gavęs Aukštaitijos partizanų įgaliojimus, 1946 06 06 agentas Ąžuolas-J.Markulis (užverbuotas 1945 01 10) Tauro apygardoje susitiko su iš Vakarų atvykusiais J.Deksniu ir V.Staneika, ketinančiais įkurti Vyriausiąjį Lietuvos atstatymo komitetą (VLAK'ą) (Dok. Nr. 158). Agentui pavyko perimti iniciatyvą ir pasiskelbti neva Vilniuje egzistuojančio pogrindinio centro atstovu. Vykdant šią "legendą" MGB pavyko Didžiosios kovos apygardos vadu paskirti agentą Margį (Gediminą), pogrindyje pasivadinusį kpt. Griežto slapyvardžiu. Įrodymui, kad pogrindinis centras tikrai egzistuoja, MGB agentai kartu su nieko neįtariančiais laisvės kovotojais išleido provokacinį laikraštį "Vienybė" (Dok. Nr. 156 priedas). Šis laikraštis ne tik sustiprino tariamo centro autoritetą, bet ir formavo tam tikras nuostatas: paklusti vieningai vadovybei (šiuo atveju - MGB), nepervertinti situacijos ir "sukandus dantis kęsti vergijos naktį". Laikraštis tendencingai ragino atsisakyti ginkluotos kovos, nes "neišmintinga yra, kai didieji miega, kūdikiui akmenis svaidyti į milžino langus". Įtakos agentas Markulis turėjo užduotį ne tik susekti ir kontroliuoti vyriausiąją partizanų vadovybę, bet ir įtikinti partizanus ginkluotos kovos neperspektyvumu, surinkti kovotojų ginklus į jam žinomus sandėlius, gauti "demobilizuotųjų" partizanų sąrašus ir jų nuotraukas, neva reikalingas fiktyvių dokumentų gamybai. Lengvatikiai, patikėję Markulio demagogija ir paklusę jo "demobilizacijai", netrukus visi pagal jiems MGB išduotus fiktyvius dokumentus buvo suimti[48].

Didžiosios kovos apygardos sekimui buvo rašoma MGB agentūrinė

48. N.Gaškaitė, D.Kuodytė, A.Kašėta, B.Ulevičius. Lietuvos partizanai 1944-1953m. K.1996. P.332.

byla "Cerberiai". Joje kaupiami pranešimai, bylos "objektų", t.y. sekamųjų asmenų charakteristikos, sudarinėjami jų sekimo, sulaikymo ar sunaikinimo planai. Retkarčiais kiekvienoje operatyvinio tyrimo byloje (tokia byla, rašoma vienam asmeniui, vadinosi byla - formuliaras), surašydavo trumpą "memorandumą", t.y. chronologišką agentų pranešimų santrauką. Ja remiantis buvo kuriami tolesnio persekiojimo planai. Tokio "memorandumo" pavyzdys pateikiamas Dok. Nr. 195. Čia sekamas Kęstučio apygardos štabo viršininkas, Vaidoto rinktinės vadas, buvęs Jurbarko gimnazistas, devyniolikos metų išėjęs partizanauti Jonas Vilčinskas-Algirdas. Per vienerius metus apie Vilčinską pranešinėjo 13 agentų. Iš "memorandume" pateiktos agentų informacijos matyti, kad po kiekvieno partizano žūties kovos draugai visada stengdavosi nustatyti žuvimo priežastį ir dažnai atspėdavo išdaviką. Šiuo atveju partizanai Algimantas ir Liepukas žuvo, matyt, dėl neatsargaus mokytojos Stefos A. pokalbio su savo drauge (nežinant, kad ji yra MGB agentė Nijolė).

Daug agentų gaudavo iš MGB ginklų, kuriais turėdavo nušauti apsilankančius partizanus. Jei vienas agentas atsiskleisdavo (MGB terminologijoje - išsišifruodavo) prieš kitą agentą, už tai jį bausdavo.

Ieškodami agentų, kuriuos galėtų įdiegti į partizanų tarpą, MGB operatyvininkai važinėjo net į lietuvių tremties vietas Irkutske ir Krasnojarsko srityse (Dok. Nr. 112, 113). 1953m. tokiu tikslu buvo komandiruotas LSSR MVD I-os valdybos 4 skyriaus darbuotojas. Iš jo ataskaitos ministrui matyti, kad dauguma tremtinių nesusigundė tokia galimybe grįžti į tėvynę. Tremtinių atsisakymą tapti šnipais operatyvininkas aiškino tuo, kad jie Sibire gyvena ekonomiškai geriau nei Lietuvoje (matyt, padorumas emgėbistams buvo nesuvokiamas dalykas - į viską jie žiūrėjo pragmatiškai).

Šis dokumentas liudija, kaip buvo sunku partizanams apsisaugoti nuo šnipų, kai MGB vykdė tokias rafinuotas jų įdiegimo į pogrindį operacijas.

Kadangi dauguma verbuojamųjų tremtinių čekistų pasiūlymų atsisakė, niekam nebuvo paslaptis, jog keistas užverbuotųjų "pabėgimas" iš tremties - tik priedanga, todėl iš 8 į Lietuvą nusiųstų agentų čekistų užduotis iki galo įvykdė vos du; kiti buvo tremtyje likusių kaimynų ar giminių iššifruoti, jų "legenda" atskleista (Dok. Nr. 113); tris iš jų MGB

grąžino atgal. Tačiau vienas iš agentų įvykdė šiurpią užduotį: šovė į tikrą brolį - partizaną[49].

Pokario agentų užduotys visada buvo susijusios su žmonių gyvybėmis. Ypač populiari užduotis - užmigdyti atėjusius partizanus specialiais MGB išduotais preparatais. Po to agentas greitai pranešdavo pasaloje lūkuriuojantiems čekistams, kad užduotis įvykdyta. Taip buvo suimta begalė partizanų. Šis metodas imtas taikyti maždaug nuo 1946m. Tobulėjo tik preparatai, kurie, priklausomai nuo poveikio stiprumo, turėjo sutartinius šifrus: Neptūn 22, 12, 47 ir kt.

Dok. Nr. 114 vaizdžiai parodo, kaip agentai atlikdavo jiems skirtas užduotis (šiuo atveju - apnuodyti partizanus). Agentai Zita ir Gluosnis (kaimo siuvėjas ir jo posūnis) raportuoja apie tai, kad pas juos atsilankė partizanai ir užsisakė pasiūti kariškas uniformas. Beje, šeimininko posūnis užverbuotas kaip tik dėl to, kad galėtų greitai pranešti pasalaujantiems kariškiams apie partizanų atsilankymą. Toks "suporintų" agentų veikimas dažnai MGB praktikuojamas, iš dalies paaiškina, kodėl kai kada partizanai vykdė Karo lauko teismo nuosprendžius visiems suaugusiems šnipinėjančios šeimos nariams.

Nors 1953m., kai agentai gavo užduotį apnuodyti Audros būrio kovotojus, specialiųjų preparatų taikymas partizanams nebuvo naujiena ir jie atsisakė pas siuvėją pasivaišinti, tačiau pasalaujantys MVD kareiviai vis tiek abu partizanus nušovė.

Kadangi partizanai, patyrę apie apnuodijimus alkoholiu, dažnai kategoriškai atsisakydavo išgerti, specialiuosius preparatus pradėjo maišyti į maistą (Dok. Nr. 107). Taip apnuodyti partizanus bandė agentė Žibuoklė. Ji gavo užduotį įpilti į pieną patį stipriausią specialųjį preparatą "47". Būdavo atvejų, kai didelėmis dozėmis apnuodyti partizanai, bevežami į MGB, pakeliui mirdavo. Šiurpų apsinuodijimą su haliucinacijomis aprašė 1955m. apnuodyti Meškuičių apylinkėse partizanai J.Adomaitis, S.Erstikis ir K.Liuberskis[50].

Dok. Nr. 117 rodo, kad pokario MGB agentai sovietinėje Lietuvoje visą laiką turėjo išskirtinę socialinę padėtį ir pretendavo į įvairias "teises" bei lengvatas. Jis atskleidžia tiesą: tikrų Antrojo pasaulinio karo

49. N.Gaškaitė. MGB agentūra pokario Lietuvoje // Laisvės kovų archyvas. K.1994. Nr. 12. P.261.

dalyvių Lietuvoje buvo ne tiek jau daug, tad Didžiojo Tėvynės karo veterano vardus gaudavo čekistai, stribai ir MGB agentai (pvz., MGB agentas Gediminas, sunaikinęs Didžiosios kovos apygardą). Šį vardą suteikdavo ir iš viso jokiuose Antrojo pasaulinio karo frontuose nebuvusiems, bet "buržuazinius nacionalistus demaskavusiems" asmenims. Taigi už šnipo ir kolaboranto paslaugas dosniai atlygindavo socialinėmis garantijomis ir garbingu antihitlerinės koalicijos kovotojo vardu.

Specialiųjų grupių agentai-smogikai

Viena šiurpiausių MVD-MGB agentų kategorijų buvo agentai-smogikai. Tai -.apmokami žudikai, suburti į teroristines grupes (vadinamas specialiosiomis grupėmis, toliau - SG), perrengti partizanų uniformomis ir veikiantys jų vardu.

Sovietų Sąjungoje tokios pagal situaciją ekipiruotos čekistų grupės žinomos nuo 1928m. Jos panaudotos slopinant Vidurinės Azijos tautų pasipriešinimą sovietizacijai. Tie patys metodai buvo taikyti pokaryje Vakarų Ukrainoje bei kituose okupuotuose kraštuose.

Lietuvoje SG užuomazga galima laikyti 1945m. liepos mėn. L.Berijos nurodymu sukurtus du virš šimto asmenų turinčius operatyvinius dalinius, vadovaujamus mjr. Viktorovo ir SSRS didvyrio pplk. Mirkovskio. Daliniai, vaizduodami besitraukiančius į Rusiją Raudonosios armijos dezertyrus, užmezgė ryšius su Panevėžio ir Šiaulių apskričių partizanais, o šie net davė jiems palydovus[51].

Matyt, planuojant tokias stambias operacijas buvo nurodyta be SSRS NKVD žinios ir leidimo jokių "melagingų" gaujų (taip tuometinėje NKVD-NKGB terminologijoje vadinosi šios grupės) nesudarinėti (Dok. Nr. 118).

Jau nuo 1946m. pradžios prie apskričių MVD skyrių buvo sukurta 13 specialiųjų grupių (Dok. Nr. 119), pavaldžių MVD kovos su ban-

50. Partizanų šūvių aidas. Nr.2(21). 1956m. lapkričio - gruodžio mėn. Juozapavičiaus tėvūnijos organas // Šiaulių "Aušros" muziejaus fondai.

51. Buv. LSSR VSKA. F.10. B.3/13.

ditizmu valdybai. Jų dalyviai buvo stribai ir MVD operatyviniai darbuotojai.

Tokių naujų, nepažįstamų "partizanų" pasirodymas neliko nepastebėtas vietinių laisvės kovotojų. Jie perspėjo tiek partizanų junginius, tiek gyventojus būti atsargius ir nesileisti į pažintis su nežinomais daliniais, kurie gali būti provokatoriai.

Specialiųjų grupių veikla suaktyvėjo 1946 05 iš Ukrainos į Lietuvą atvykus šios srities "specialistui" mjr. A.Sokolovui.

1946m. viduryje specialiosiose grupėse jau buvo apie 90 smogikų. Dauguma jų - stribai. Mjr. Sokolovas skundėsi ministrui J.Bartašiūnui, jog iš jam pavaldžios centrinės SG 18-os stribų 12 yra vagys ir iššifruoja grupę (Dok. Nr. 121). Dėl šios priežasties jis atkakliai siūlė sudaryti profesionalią grupę iš legalizuotų asmenų ar suimtų buvusių partizanų, tardymo metu jau ką nors išdavusių ir todėl neturinčių galimybės grįžti į partizanų gretas. Mjr. Sokolovas ciniškai teigė, kad labai naudinga, jei tokio išdaviko šeima yra partizanų nubaudžiama - tada išdavikas tampa dar aršesnis (iš to galima daryti išvadą, kad kai kurių išdavikų šeimas iššaudė patys smogikai).

Vystydamas smogikų panaudojimo teoriją, mjr. Sokolovas rekomendavo jiems retkarčiais įvykdyti banditiškų išpuolių ("bandprojevlenije") - nužudyti vieną kitą partinį aktyvistą ar susišaudyti su kareiviais (Dok. Nr. 122). Kita Sokolovo idėja - vadinamoji "operatyvinė kombinacija". Tai savotiška inscenizacija, vykdoma vežant suimtąjį į kitą vietovę. Pakeliui jis būdavo "išvaduojamas" partizanų (t.y. partizanus vaizduojančių smogikų). Tariami partizanai ištardydavo suimtąjį ir net "užverbuodavo" jiems dirbti. Taip MVD smogikai, vaidindami į Saldutiškio valsč. užklydusius Kazimieraičio štabo darbuotojus, 1946m. išgavo iš sulaikytos B.Blažytės raštišką pasižadėjimą dirbti Lietuvos labui (Dok. Nr. 120).

Užmezgę ryšį ir įgiję pasitikėjimą, smogikai vėliau aplankydavo užverbuotąjį asmenį ir bandydavo per jį susisiekti su tikraisiais partizanais. Kartais jiems tai gerai pavykdavo.

Tokios inscenizacijos (operatyvinės kombinacijos) buvo tobulinamos ir įvairiai naudojamos. Vėliau šiuo metodu MGB dažniausiai naudojosi tardant nepalūžtančius ir nieko neišduodančius partizanus. "Išvadavę" suimtąjį, smogikai jam grasindavo, jog jis esąs išdavikas, nu-

sipelnęs mirties; žiauriai kankindavo ir savo nekaltumo įrodymui reikalaudavo raštiškai nurodyti jį pažįstančius ryšininkus, partizanus, rėmėjus. Išgavę tokius duomenis, inscenizuodavo kautynes, kurių metu suimtasis vėl pakliūdavo į MGB rankas, tik šį kartą jau su visais raštiškais įkalčiais ir paliudijimais.

Nuo 1947m. pradžios SG buvo perduotos iš MVD į MGB. Jų darbui vadovavo 2N valdybos (įkurtos kovai su "nacionalistiniu pogrindžiu") 2 skyriaus 5 poskyrio viršininkas vyr. ltn. N.Sokolovas, jo pavaduotojas - mjr. A.Sokolovas. 1953 04 MGB sujungus su MVD, SG buvo perduotos MVD 4 valdybai, o nuo 1954 04 (įkūrus KGB) - KGB 4 valdybai[52]. Centrinėje, pačioje kvalifikuočiausioje, SG "dirbo" 20 smogikų. Jų bazė - netoli Vilniaus[53]. Ten, nuošalioje viloje, jie buvo apmokomi, auklėjami, iš ten greitai automašina permetami į veiklos rajoną - į bet kurią Lietuvos vietovę. Jų užduotys išdėstytos Dok. Nr. 123. Smogikus pridengdavo netoliese dislokuojamas kariuomenės dalinys. Tardant "operatyvinės kombinacijos" būdu, miške būdavo įrengiamas specialus, visiškai toks kaip partizanų, bunkeris.

Mjr. Sokolovas nenuilsdamas tobulino SG veiklos metodus. Jis buvo numatęs įkurti net 3 centrines SG (įkūrė tik dvi) (Dok. Nr. 124). Šios grupės turėjo būti sudarytos iš aukštaičių, žemaičių, suvalkiečių ir vaizduoti iš tos vietovės keliaujančius partizanus, vykdančius specialią užduotį. Kaip tik dėl to, kad smogikai privalėjo idealiai vaizduoti tikrus partizanus, žinoti jų elgseną, drausmę, net dainas, mjr. Sokolovas primygtinai rekomendavo į SG įtraukti užverbuotus buvusius partizanus.

Visos šios teorinės direktyvos buvo įgyvendinamos praktiškai.

Už sėkmingą užduočių įvykdymą smogikai būdavo gausiai apdovanojami. Dažniausia užduotis - užmezgus ryšį su tikru partizanų būriu ir su juo susitikus, nutaikius patogų momentą, partizanus iš pasalų iššaudyti (ypač stengtasi užklupti miegančius).

Smogikų teroras tęsėsi nuo pat 1946m. iki partizaninio karo pabaigos. Nėra Lietuvoje tokios vietovės ir tokio partizanų junginio, kuris

52. Žmonės be Dievo: NKVD agentai smogikai // Laisvės kovų archyvas. K. 1994. Nr.ll. P.126.

53. Ten pat.

būtų išvengęs mjr. Sokolovo provokatorių. Slėpdami savo nusikaltimų pėdsakus, smogikai pašalindavo visus atsitiktinius liudininkus.

Viena pirmųjų mjr. Sokolovo vadovaujamų agentų-smogikų akcijų buvo įvykdyta 1946m. Trakų apskr. Onuškio valsč. Grendavės km. Smogikai, iškvietę į susitikimą partizanus, davė jiems pasiskaityti sufabrikuotą Žalio Velnio (Didžiosios kovos apygardos vado) įsakymą ir skaitančius iššaudė. Kartu iššaudė visą ūkininko Blažonio šeimą (per stebuklą liko gyva kluone miegojusi keturiolikmetė Antanina Blažonytė). Pridengdami smogikų veikimą, kareiviai inscenizavo dideles kautynes su partizanais, kurių metu neva buvo nukauti partizanai ir Blažonių šeima. Tiek partizanus, tiek civilius asmenis numetė ant grindinio (neguldė tik mažamečio Blažonių sūnaus ir senos motinos, nes niekas nebūtų patikėjęs, kad jiedu buvo partizanai)[54].

Čia galiojo tam tikros klastingos instrukcijos: jei nukautieji būtų buvę papjauti ar pasmaugti, tokių lavonų nurodoma ant grindinio neguldyti, kad gyventojai neįtartųjų nužudymo aplinkybių. Kita nerašyta taisyklė: visus nukautus nepilnamečius emgėbistų ataskaitose "pasendinti". Taip daroma todėl, kad nužudytuosius būtų galima pavadinti "banditais" ir dokumentuose neliktų jokių MGB nusikaltimų pėdsakų - niekas negalėtų apkaltinti žudžius nepilnamečius. Taip ir Blažonių sūnaus amžius ataskaitoje buvo nurodytas neteisingas.

Dok. Nr. 126 - pažyma apie 1950m. centrinių bei Vilniaus ir Klaipėdos sričių (pagal naują administracinį Lietuvos paskirstymą sukūrus sritis, vietinės SG buvo suorganizuotos prie sričių MGB skyrių) SG veiklą. Be statistinių veiklos rezultatų, dokumente smulkiai aprašyta veidmainiška inscenizacija, kurios metu suimtas ir per tardymus nieko neišdavęs partizanas Stankevičius-Fakyras pats nubraižė partizanais apsimetusiems smogikams bunkerių išdėstymo schemą, pagal kurią 1951 07 05 Vadoklių miške MVD kariuomenė apsupo Vyčio apygardos vadavietę. Žuvo apygardos vadas A.Smetona-Žygaudas ir 4 partizanai.

Dar tragiškesnis atvejis, kai dviejų partizanų motina, nesupratusi apgavystės, išdavė smogikams ryšininkę, o šioji (taip pat nieko neįtar-

54. Trakų MVD viršininko Kerino 1946 09 06 raportas // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.22/6. L.44-49.

dama) - nurodė bunkerį, kuriame buvo suimtas Vytauto apygardos partizanas Juozas Bulka-Skrajūnas. J.Buika per porą savaičių išdavė 17 partizanų, buvo užverbuotas ir pats tapo agentu-smogiku, slapyvardžiu Bimba. Iš dokumento Nr. 126 matyti visos painios ir klastingos MGB kombinacijos, kai pridengdami Skrajūno užverbavimą emgėbistai paleido gandus apie tai, kad tikrasis išdavikas yra partizanas B. Eglinskas-Margis. MGB dažnai skleisdavo tokius melagingus gandus, o kai kada juos patvirtindavo ir "pamestais" sufabrikuotais dokumentais. Kartais emgėbistai tai atlikdavo taip meistriškai, kad partizanai patikėdavo ir pasmerkdavo myriop niekuo dėtą asmenį.

Per užverbuotą J.Bulką iškvietę į susitikimą, emgėbistai 1951 04 11 nužudė Vytauto apygardos Lokio rinktinės vadą B.Vaičėną-Liubartą ir 6 jo kovos draugus. Tačiau ši operacija buvo sunki: partizanai greitai susiorientavo esą išduoti ir pasipriešino. Per susišaudymą buvo sužeistas smogikų vadas MGB ltn. V.Staškevičius. Atsikeršydami smogikai iššudė namų šeimininko Čibiro šeimą: nėščią P.Čibirienę, seną močiutę, peršovė dešimtmetį berniuką ir padegė tvartą su visais gyvuliais[55]. Į ataskaitą buvo įrašyta, kad "banditų likvidacija užšifruota".

Apie nekaltų civilių žmonių žudymą liudija dok. Nr. 126, 127, 128. 1947-1948m. į apygardos vadovybę infiltravus MGB agentą, buvo visiškai sunaikinta Didžiosios kovos apygardos (DKA) "A" rinktinė. 1948m. dar veikė keli atskiri būriai. Kruonio, Aukštadvario, Semeliškių valsč. tebesilaikė A.Proškevičiaus-Narsuolio vadovaujami dešimt trečiojo bataliono partizanų, o Rumšiškių ir Karmėlavos valsč. - J.Čemiausko-Vaidoto šešių partizanų būrys. Jiems sunaikinti buvo pasitelkti agentai-smogikai. Vaidindami pogrindinio "Centro" atstovus, per ryšininkę M.Venckutę-Pušaitę jie pranešė, kad su specialia užduotimi keliaus per DKA teritoriją, todėl prašo Narsuolio būrio apsaugos. 1948 08 12 įvyko agentų-smogikų ir partizanų susitikimas. MGB agentai nušovė partizanus, o kartu ir netoliese buvusius ūkininkus: ryšininkės Pušaitės tėvą J.Venckų ir septyniolikmetį nebylį broliuką Adomą. Tačiau, kaip įprasta, dokumentuose nurodyta, kad nušautas 20-23m. partizanų ryšininkas (nepilnamečio Adomo Venckaus amžius dėl žinomų priežasčių nuro-

55. N.Gaškaitė. Žmonės be Dievo. NKVD agentai smogikai // Laisvės kovų archyvas. K.1994. Nr.ll.

dytas klaidingai.

Dok. Nr. 128 minimas ir kito DKA partizanų būrio sunaikinimas. Per klastos neįtariančią ryšininkę A.Rumševičiūtę-Narsutę MGB smogikai užmezgė ryšį su J.Čemiausko-Vaidoto būrio partizanais. 1948 09 16 ryšininkė atvedė provokatorius į J.Griškelio sodybą. Čia smogikai pasmaugė nuėjusį miegoti partizaną, kitus tris nušovė. Nužudė ir nereikalingus liudininkus: ryšininkę Narsutę, šeimininkus, jų septyniolikmetę dukrą, seną močiutę. Po to apiplėšė sodybą ir šventė Piro pergalę - "valgė trofėjinius produktus ir gyrė"[56].

Visus nužudytus civilius smogikai įvardijo kaip "banditus", šeimininko dukrą pavadino teroristinių aktų organizatore, o senutę - "už pečiaus iš baimės mirusia sena boba".

Charakteringa tai, kad tokią pažymą operatyvinis įgaliotinis P. Rimkievičius parašė po to, kai apklausti įvykio dalyviai-smogikai atvirai ir ciniškai aprašė žudynes. Tai buvo retas MGB praktikoje tyrimo atvejis, kai tarpusavyje konfliktuojantys emgėbistai apskundė vieni kitus "pažeidus sovietinį teisėtumą". Tyrimą paprastai vykdydavo MGB ypatingosios inspekcijos prie kadrų skyriaus padalinys ir dažniausiai visada konstatuodavo, kad teisėtumas nepažeistas. Taip ir šiuo atveju dėl J.Griškelio šeimos iššudymo buvo nustatyta, kad specialiosios grupės vadas kpt. Švedrys - agentas Bagdonas, prieš žudynes pasikalbėjęs su sodybos šeimininkais, iš pokalbio suprato, jog "visai nesivaržant galima likviduoti visą sodybą, nes ten gyvenantieji nėra banditų įbaugintos aukos, o tiesiog banditai, sovietų santvarkos ir valstybės priešai"[57].

Kiek atviresnis yra 2N valdybos 2 skyriaus 3 poskyrio operatyvininko P.Rymkievičiaus raportas (Dok. Nr. 128). Šis emgėbistas, konfliktuodamas su savo viršininku kpt. N.Sokolovu, rašo apie SG smogikų vykdytus moterų, senelių žudymus, tardomųjų kankinimus ir kitus nusikalstamus veiksmus.

Apie tardomųjų kankinimą "operatyvinės kombinacijos" metu liudija smogikų grupės radistas Titenka.

Apie tai byloja ir šešiolikmečio Vacio Dveilio iš Pakruojo raj. Dulkiškių km. likimas (Dok. Nr. 127). 1950 10 24 berniuką tardė spe-

56. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.33/8. L.60; B.33/13. L.39.
57. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.3/13. L.8.

daliojoje grupėje. Nuo kankinimų jis išprotėjo (čekistai nurodė - "prasidėjo reaktyvinė psichozė")[58]. Smogikai jį nušovė ir ten pat, miške, užkasė. Motinai buvo pranešta, kad jos sūnų nužudė "banditai". Kitose ataskaitose emgėbistai rašė, kad V.Dveilys nušautas "bandant pabėgti". Galiausiai dėl berniuko nužudymo, aiškiai žinodami, kieno tai darbas, jie apkaltino partizanus ir savo statistinėse ataskaitose (Dok. Nr. 130) šią auką įrašė partizanų sąskaiton. Tai rodo, kad MGB sąmoningai klastojo faktus ir savo nusikaltimus priskirdavo partizanams.

Panašiai buvo nužudytas Tauragnų valsč. gyventojas septyniolikmetis Stasys Ivonis[59]. Šiandien neįmanoma nustatyti, kiek tokių aukų buvo iš viso, kokias kančias jie patyrė, kur ilsisi jų palaikai.

Apie smogikų siautėjimus galima spręsti net iš pačių emgėbistų dokumentų. Taip Trakų apskr. operatyvinis įgaliotinis Pacevičius pasakė smogikui Koršunui: "Aš negaliu dirbti tokio darbo, aš turiu žmogaus sąžinę"[60].

Smogikų veikla nenutrūko ir po Stalino mirties. Jų skaičių sumažino nuo 90 iki 35 asmenų - 1959m. dar buvo 13 agentų-smogikų. Viena paskutinių akcijų prieš partizanus - Žemaitijos partizanų Urbono ir Oželio nužudymas 1959m.

Nuo pat 1946m. smogikai buvo labai gerai apmokami (Dok. Nr. 137). Už atskiras "sėkmingas" užduotis juos skatino papildomai (pvz.: smogikų grupės vadas Kirvis per 1947-1950m. yra gavęs per 50 tūkst. rb.[61] . Vilniuje jiems suteikdavo butus - juose neretai apsigyvendavo smogikai dažniausiai fiktyviomis pavardėmis. Jų darbo knygelėse nurodydavo fiktyvias darbovietes; neretai jie būdavo apiforminami laisvai samdomais darbuotojais kariniame ryšių dalinyje.

Kas tarnavo smogiku, matyti iš dok. Nr. 59, 131, 132, 133. Daugiausia tai - buvę stribai, tačiau maždaug nuo 1948m. jų tarpe daugėja užverbuotų buvusių partizanų. Iš viso 1955m. KGB agentūriniame tinkle tokių buvo 44. Už savo brolių - partizanų žudymą LSSR AT prezi-

58. Ten pat. B.68/51. L.117.
59. Ten pat. B.22/4. L.21,46.
60. Ten pat. B.22/6. L.25.
61. J.Starkauskas. Agentas Kirvis-Balandis //Laisvės kovų archyvas. K.1995. Nr.13. P.215.

diumas dovanodavo jų praeities "kaltes", tačiau kai kurie, nepaisant nuopelnų okupacinei valdžiai, vėliau buvo nuteisti (Dok. Nr. 135,136). Matyt, ši bausmės grėsmė padėjo išlaikyti užverbuotus partizanus nuolatinėje priklausomybėje. Savo lojalumą jie turėjo nuolat įrodinėti naujais išdavimais ir žudymais.

Vienas iš tokių uolių kolaborantų ir išdavikų buvo specagentas Matrosas - buvęs Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas J.Jauniškis, tapęs SG vadu.

Sėkmingą karjerą nuo stribo iki KGB operatyvinio įgaliotinio iliustruoja specagento Šturmo-S.Šimkaus biografija (Dok. Nr. 59). Ypatingo žiaurumo ir klastingumo agentas-smogikas Kirvis - tai buvęs Vermachto puskarininkis vokietis Rudolfas Ottingas (Dok. Nr. 133). Smogikų tarpe buvo ne vienas vokietis, suimtas partizanaujant lietuvių partizanų būriuose. Matyt, šie žmonės, netekę tėvynės, rinkosi gyvenimą nesvarstydami moralinių problemų. Smogikas Kirvis, "atidirbęs" SG vadu, 1955m. kaip sovietinis šnipas buvo išsiųstas į Vakarų Vokietiją, kur turėjo užduotį kompromituoti lietuvių išeivijos atstovus. Taip Kirvis tapo PGU* agentu.

Ypač tragiškas buvo partizanų, tapusių išdavikais, likimas (Dok. Nr. 132). Jų baisus vaidmuo tapo lemiamas 1952-1953m. - suiminėjant ir žudant paskutinius partizanus, naikinant dar išlikusias organizacines LLKS struktūras. Iškvietę į susitikimus kovos draugus, užverbuoti smogikais buvę partizanai klastingai juos nužudydavo, o patys, pagal MGB sukurtą legendą, toliau vaidindavo tariamai tebeegzistuojančių štabų pareigūnus. Verbuojant naujus suimtus partizanus šie išdavikai būdavo rodomi kaip pavyzdys nepalūžtantiems laisvės kovotojams, patys įtikinėdavo vakarykščius bendražygius rinktis savo - išdaviko - kelią ir tapdavo agentais-verbuotojais.

Verbuojant buvusius partizanus MGB griebdavosi visokiausių provokacijų. Pagrindinį vaidmenį čia vaidino prievarta, klasta ir kankinimai. Vėliau vykdavo vadinamasis verbavimo "sutvirtinimas" - t.y. buvusių saviškių nužudymas. Susitepęs krauju verbuojamasis nebeturėdavo kelio atgal, būdavo psichologiškai sugniuždytoms ir tapdavo paklusnus emgėbistų įrankis.

* PGU - (Pervoje glavnoje upravlenije, rusų k.) - KGB žvalgybos padalinys.

Dok. Nr. 128 minimas agentas Liūtas, kurį verbuodami smogikai kankino įkaitinta geležimi. Kaip liudija šiuo metu dar gyvi buvę partizanai, užverbuoti smogikais, kankinimai būdavo tokie žiaurūs, kad vėliau vien juos prisiminus krėsdavo šiurpas ir palaužtas žmogus paklusniai vykdydavo viską, kad tik jų išvengtų. Į pirmas užduotis verbuojamąjį vesdavosi viela pririšę už lyties organų, o greta einąs emgėbistas kiekvieną sekundę buvo pasiruošęs užveržti vielą. Fiziškai ir morališkai palaužti, nurodę vieną kitą bunkerį ar ryšininką, jausdami dėl to sąžinės priekaištus ir neišperkamą kaltę, nematydami jokios išeities, jie tapdavo provokatoriais.

Tačiau ir smogikų tarpe būdavo bandymų išsiveržti iš išdavystės ir smurto rato. Po kurio laiko, kai būdavo ne taip stropiai sekami, kai kurie užverbuotieji pabėgdavo iš SG, bet dažniausiai - žūdavo bandydami bėgti.

Štai 21-erių metų buvęs partizanas J.Eitutis (Dok. Nr. 134), mėgindamas užpulti smogiką buvo "nušautas kaip išdavikas".

Mušamas ir kankinamas partizanas A.Būtėnas (Dok. Nr. 125), vedžiojamas smogikų ir verčiamas išdavinėti partizanų ryšininkus ir stovyklavietes, užvedė čekistus į gilias pelkes ir staiga mirė - buvo nukankintas.

Apie smogikais užverbuotų buvusių partizanų pastangas ištrūkti liudija Dok. Nr. 129.

Beržu vadinamas buvęs Dainavos apygardos partizanas P.Liuiza-Šernas. Nors jau buvo išdavęs 8 partizanus (vieną iš jų nušovė pats asmeniškai),tačiau nesiliovė ieškojęs progos pabėgti iš specialiosios grupės. Jis kalbino vieną kitą smogiką, bandė savo pistoletą (jo pistoletas buvo užtaisytas netikrais šoviniais), tačiau smogikai tuoj apie tai pranešdavo viršininkams. Kartą jam pavyko pabėgti. Deja, kaip aiškėja iš dokumentų, pabėgimas buvo trumpalaikis - netrukus P.Liuizą-Šerną persekiotojai nušovė[62].

Ne mažiau tragiškas ir buvusio partizano Aro-Petro Bielskio likimas. Jis išdavė 9 partizanus, ir jie visi žuvo. Tačiau nutaikęs progą, kai jau buvo įgijęs čekistų pasitikėjimą, vienos operacijos metu jis perspėjo Dubysos tėvūnijos vadą Jankauską, kad atėjo su provokatoriais. Nu-

62. MGB operatyvinio įgaliotinio Tenčiurino 1953 03 09 raportas ministro pavaduotojui Počkajui // Buv.LSSR VSKA. F.10. B.10/4. L.197-204.

sivedę toliau nuo sodybos, partizanai nušovė provokatorius (jų tarpe - ypač žiaurų smogiką Maskvą-Alfonsą Lūžą, sunaikinusį per 30 partizanų). Pasiduodamas partizanams, Aras žinojo, kas jo laukia: buvo išdavęs savo kovos draugus, tačiau jis geriau pasirinko žūtį nuo savo brolių rankos, nei naujas išdavystes. Partizanų Karo lauko teismo nuosprendžiu Petras Bielskis buvo sušaudytas.

Dažnesnius partizanų užverbavimus paskutiniaisiais laisvės kovų metais galima paaiškinti ne vien kankinimais ar mirties baime: užsitęsus kovai metų metais, daugumą patriotiškai nusiteikusių gyventojų ištrėmus, nebelikus vilties, kad tarptautinė bendrija pareikalaus Sovietų Sąjungą pasitraukti iš okupuotų kraštų, sovietų propagandai sumaniai kurstant pasipriešinimo beprasmiškumo idėją, - reikėjo nepaprastos tvirtybės kovoti iki galo.

Ir vis dėlto išdavikų buvo mažuma: iš 46 per visą kovų laikotarpį buvusių aukščiausių pareigūnų - partizanų apygardų vadų - MGB užverbavo tik 4.

Partizanų kovos ir jų slopinimas

Lietuvos partizaninis karas tęsėsi beveik dešimtmetį. Pradžioje jis buvo paženklintas šviesiausių vilčių ženklu ir didžiausiais pasipriešinimo mastais. Nepriklausomybės atkūrimas atrodė visai realus. Artėjo prie pabaigos dviejų totalitarinių ideologijų-fašizmo ir komunizmo - dvikova, atrodė turėjusi pasibaigti demokratijos pergale. Tarptautiniai aktai deklaravo Vokietijos-Sovietų Sąjungos sandėrių neteisėtumą ir karo nuniokotų kraštų valstybingumo atkūrimą. Dešimtys tūkstančių vyrų paėmė į rankas ginklą ketindami atkurti nepriklausomą Lietuvą. Prasidėjo spontaniški susidūrimai su gyventojus terorizuojančia okupacine kariuomene. Visoje Lietuvoje vyko kautynės. Kaimai ištisai - dieną ir naktį - buvo Lietuvos kariuomenės, t.y. partizanų rankose; jie dažnai užimdavo ir mažesnius miestelius. Administracinių okupacinės valdžios struktūrų krašte beveik nebuvo - vietiniams valdymo organams trūko žmonių: bijodami partizanų, kai kurie net prosovietiškai nusiteikę gyventojai atsisakydavo siūlomų pareigų. Partizanai naikindavo užimtų miestelių įstaigas, perspėdavo pareigūnus netarnauti oku-

pantams, o nepaklususius - bausdavo mirtimi. Apie tai liudija ne vienas išlikęs okupacinės valdžios dokumentas. Taip 1945 09 06 Onuškio valsč. pirmininkas J.Bucylinas rašė Trakų apskr. vykdomojo komiteto pirmininkui: "... žuvo geriausi žmonės, kurie buvo atsidavę sovietų valdžiai. [...] Valsčiaus gyvenimas sustojo. Visi likę apylinkių tarybų tarnautojai atsisakinėja nuo pareigų, nes gavo banditų perspėjimus mesti darbą, nes antraip jų laukia toks pat likimas"[63].

Tačiau krašte nebuvo ir vyriausiosios pasipriešinimo vadovybės. 1943m. sukurtas Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (VLIK'as) buvo vokiečių okupacinės valdžios išsklaidytas, jo nariai, perėję koncentracijos stovyklas, atsidūrė užsienyje. Karinėms struktūroms bandė vadovauti nacių okupacijos laikais susikūrusi Lietuvos Laisvės Armija (LLA). Ši organizacija turėjo veiklos programą, buvo numačiusi kovos strategiją ir taktiką, tačiau LLA štabas, kartu su frontu 1944m. vasarą traukdamasis į Žemaitiją, prarado ryšį su anapus fronto linijos spontaniškai besiorganizuojančiais partizanų būriais. Be to, LLA vadovybė neturėjo tokių plačių įgaliojimų, kaip VLIK'as. Vis dėlto LLA įtaka buvo ženkli tiek partizanų programiniams dokumentams (jų daugelis vėliau buvo kuriami LLA statutų ir kitų norminių aktų pagrindu), tiek organizacinių vienetų kūrimui (ypač Aukštaitijoje ir Žemaitijoje).

Okupacinės-represinės žinybos pirmaisiais okupacijos metais visų pasipriešinimo organizacijų dalyvius įvardijo LLA nariais. Žinodami LLA organizacinę schemą, (pagal ją su ginklu kovojantys LLA nariai priklausė veikiančiajam sektoriui (VS) ir vadinosi Vanagais, o legaliai gyvenantys kovotojai - Organizaciniam sektoriui (OS) enkavedistai priskaičiavo Lietuvoje šimtą tūkstančių LLA narių. Tokiais jie laikė net gausiai besikuriančių moksleivių pogrindinių organizacijų ir būrelių dalyvius[64].

Pagal partizanų kovos strategij ą ir taktiką, taip pat okupantų represinių organų taikytus slopinimo veiksmus, Lietuvos partizaninį karą galima suskirstyti į tris periodus: 1944 07-1946 05; 1946 05-1948 11 ir 1948 11-1953 05. Periodų ribos susijusios su partizanų organizacinių struktūrų formavimusi ir vieningos vadovybės kūrimu. Be to, ši schema

63. LVVOA. F.1771. Ap.8. B.180. L.97.
64. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.4/25. T.l. L.262.

atspindi ir abiejų kovojančių pusių veikimo būdų pokyčius: centralizuojant partizanų judėjimą ir pereinant prie konspiratyvesnių veikimo formų, intensyvėjo MGB agentų infiltravimas ir "legendinių" pogrindžio centrų kūrimas.

Pirmajam laisvės kovų etapui būdingi visuotinio sukilimo, teritorinės gynybos - pozicinio karo elementai. Okupantų veiksmus galima pavadinti kraupaus teroro ir genocido vykdymu. Tūkstantiniai įvairių kariuomenės rūšių junginiai, pasitelkę aviaciją ir šarvuotą techniką, puldinėjo partizanų stovyklas, degino kaimus, "šukavo" miškus, suiminėjo ir žudė civilius gyventojus. Baudėjų pulkų remiama, krašte buvo kuriama okupacinė valdžia, prasidėjo vyrų mobilizacija į Raudonąją armiją, miestų ir kaimų kolonizavimas, ūkių konfiskavimas ir žemės atėmimas, partizanų šeimų ėmimas įkaitais, duoklės - nepakeliamų prievolių - reikalavimas iš ūkininkų. Efektyviai priešintis šiam terorui buvo galima tik sukūrus gerai organizuotą pogrindį. Smulkesni partizanų būriai pradėjo jungtis į stambesnius vienetus, sudarydami teritorines-organizacines struktūras - partizanų apygardas. Taip vienur anksčiau, kitur - vėliau buvo sukurtos šios partizanų apygardos:

1. Vyčio (pavadinimas suteiktas 1945m. vasarą) - (1944 12-1953 01),
2. Didžiosios kovos (DKA) (iki 1945m. vadinosi rinktine) - (1945 04-1950 09),
3. Vytauto-(1945 08-1951 12),
4. Tauro-(1945 08-1952 06),
5. Dainavos (iki 1946 05 16 vadinosi "A" apygarda) - (1945 11-1952 08),
6. Žemaičių (iki 1946 05 25 vadinosi Žemaičių legionu) - (1945 03-1953 08),
7. Kęstučio (1946 03-1953 06),
8. Algimanto (194 05-1950 11),
9. Prisikėlimo (1948 04-1952 06).

Pradiniame kovų etape Aukštaitijos partizanai bandė suformuoti 3-ąją Šiaurės LLA apygardą, tačiau kaip centralizuotas vienetas ji plačiau nepasireiškė. Atskiri šios apygardos būriai 1945-1946m. įsijungė į Vyčio bei Algimanto apygardas. Trumpalaikė buvo ir Biržų krašto partizanų, kaip atskiros Dariaus ir Girėno vardu pavadintos apygardos, veikla (1947

12-1949). Žuvus štabo pareigūnams, nuo 1951 m. šio krašto partizanų būriai tėvūnijos teisėmis įsijungė į Vyčio apygardą.

Apygardos savo ruožtu skirstėsi į smulkesnius vienetus: rinktines, tėvūnijas, būrius (partizaninio karo pradžioje kai kur - į grupes, batalionus, kuopas).

Antrojo pasaulinio karo pabaiga, o ypač 1945m. liepos mėn. įvykusi Potsdamo konferencija laukto išsivadavimo neatnešė. Partizanų vadai suprato, kad reikia keisti kovos taktiką: nuo teritorinės gynybos ir pozicinio karo pereiti prie grynai partizaninių kovos veiksmų: pasalų, okupacinės valdžios pareigūnų naikinimo, okupacinės valdžios priemonių boikotavimo ir kt. Tausojant jėgas pradėta vengti atvirų kautynių su NKVD kariuomenės daliniais. Daug kovotojų legalizavosi ar įsigijo fiktyvius dokumentus. Partizanų skaičius sumažėjo nuo keliasdešimties iki kelių tūkstančių. Išsilaisvinimo viltis pradėta sieti su būsima Taikos konferencija (ji taip ir nebuvo sukviesta), galimomis Rytų - Vakarų derybomis ar ginkluotu konfliktu. Visais šiais atvejais reikėjo sudaryti vieningą rezistencijos vadovybę, pajėgią vadovauti išsilaisvinimo kovai ir atstovauti Lietuvą tarptautinėse institucijose. Todėl nuo 1946m. pavasario suintensyvėjo ryšių su kitomis apygardomis paieškos ir vyriausiosios pogrindžio vadovybės formavimas. Prasidėjo antrasis laisvės kovų etapas, kuris truko iki 1948m. rudens, kuomet buvo sukurta vieninga partizanų organizacija, 1949m. vasario mėn. įvykusiame visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime pavadinta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžiu (LLKS).

Antrojo kovų etapo pabaigoje buvo suformuoti trys regioniniai vadovavimo apygardoms centrai: Pietų, Rytų ir Vakarų Lietuvos partizanų sričių (pavadintų Nemuno, Karaliaus Mindaugo (Kalnų) ir Jūros slapyvardžiais) štabai. Tačiau į antrajame etape prasidėjusį vieningos vadovybės kūrimo procesą netruko įsijungti ir okupacinės-represinės žinybos: NKVD (MVD) ir NKGB (MGB). Kadangi atviros karinės operacijos nepajėgė užgniaužti ginkluoto karinio pasipriešinimo, o Maskva vieną po kitos siuntė direktyvas ir reikalavo kuo greičiau sunaikinti partizanų struktūras, MGB pradėjo ieškoti efektyvesnių pogrindžio naikinimo būdų. Prasidėjo pasalų, slaptų kareivių postų - "sekretų" organizavimas, agentų verbavimas, specialių provokatorių grupių-smogikų siautėjimas. Viena iš klastingiausių to laikotarpio operacijų

buvo MGB kontroliuojamo pogrindinio centro - Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) - sukūrimas ir bandymas perimti vadovavimą partizanų junginiams per šiam centrui pavaldų Vyriausiąjį Ginkluotųjų Pajėgų Štabą (VGPŠ). Tik 1947m. sausio mėn. partizanams pavyko išsivaduoti iš MGB "globos" ir tęsti centralizacijos darbą formuojant BDPS prezidiumą. Vis dėlto nuolatinės provokacijos, persekiojimas, legaliai gyvenančių politinių pogrindžio organizacijų vadovų areštai iki 1948m. rudens sukliudė sukurti vieningą visos Lietuvos partizanų organizaciją ir suformuoti vyriausiąją vadovybę.

Nepaisant susivienijmo ir centralizacijos sunkumų, antrasis kovų periodas yra reikšmingiausias visiškai susiformavusių teritorinių partizaninių vienetų-apygardų veikla. Kaip tik tada išryškėjo svarbiausios partizanų veiklos kryptys: okupacinės valdžios rinkimų boikotas, priešinimasis ūkininkų terorizavimui ir Lietuvos kolonizavimui, šnipų ir kolaborantų naikinimas, tautos dvasios palaikymas, pagalba persekiojamiesiems ir kt. Buvo sukurti ir priimti naudojimui svarbiausi partizanų veiklą reglamentuojantys dokumentai, statutai ir taisyklės, sukurta mobili ryšių tarp organizacinių vienetų sistema, įvesti visi išoriniai reguliariosios kariuomenės kario atributai: partizanų uniforma, skiriamieji ir pasižymėjimo ženklai, sukurta apdovanojimų sistema, apmokymų programos ir kt. Buvo pralaužta "geležinė uždanga" - užmegzti ryšiai su Lietuvos laisvinimo darbą užsienyje dirbančiomis lietuvių organizacijomis.

Pasikeitė ir veiklos taktika. Partizanai pradėjo slapstytis gerai įrengtuose užmaskuotuose bunkeriuose mažomis grupelėmis, vengti atvirų kautynių su gausesniu priešu. Perėjimas prie partizaninio karo taktikos (tinkamiausios Lietuvos sąlygomis) tai, kad šiame periode vyko apylygė kova su daug kartų skaičiumi ir ginkluote pranašesne okupacine kariuomene. Pirmajame kovų etape nužudytų ir suimtų partizanų skaičius dešimteriopai viršijo okupantų nuostolius, o jau antrajame padėtis pasikeitė: porą metų iš eilės laisvės kovotojų žuvo mažiau negu priešų (sovietinių pareigūnų, kariškių, kolaborantų).

Kaip atsakas į sėkmingas partizanų akcijas, 1946m. Lietuvos miestelių aikštėse prasidėjo civilizuotoms šalims neregėtas barbariškas nukautų partizanų kūnų niekinimas. Šiomis akcijomis okupacinė valdžia tikėjosi įbauginti gyventojus. Tuo pat metu nesiliovė Lietuvos kaimo tero-

rizavimas. Nuolatinės kratos, plėšikavimai, nepakeliami mokesčiai, ekonominė priespauda ruošė dirvą kolūkiams ir tradicinio lietuviško kaimo sunaikinimui.

Trečiasis laisvės kovų etapas pažymėtas vieningos partizanų vadovybės veikla. Buvo galutinai atsisakyta nuostatos kurti vyriausiąją politinę pasipriešinimo vadovybę iš legaliai gyvenančių asmenų. Karinė partizanų vadovybė tapo aukščiausiuoju valdžios organu okupuotame krašte. 1949m. vasario 2-22d. įvykęs visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas parengė politinį dokumentą - Deklaraciją, skelbiančią partizanų valdžios legitimumą ir numatančią veiklos gaires iki pat Lietuvos valstybingumo atkūrimo. Ši Deklaracija nebuvo parengta tuščioje vietoje - ji rėmėsi LLA, BDPS Prezidiumo nuostatomis. Tačiau nuo ankstesnių politinių deklaracijų šis dokumentas skyrėsi tuo, kad buvo priimtas visą besipriešinančią tautą ir kovojančią Lietuvą atstovaujančių organizacinių struktūrų (sričių, apygardų) suvažiavime. Partizanų vyriausioji vadovybė - LLKS Taryba ir jos prezidiumas - turėjo platesnius įgaliojimus negu vien vadovauti išsivadavimo kovai. Išsivadavimo momentu ji būtų sudariusi civilinius valdymo organus - Laikinąją Tautos tarybą ir Laikinąją Vyriausybę, - užtikrinančius demokratinės parlamentinės Respublikos atkūrimą. LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas laikinai (iki Seimo ir Prezidento rinkimų) būtų ėjęs Lietuvos Respublikos prezidento pareigas.

Suvažiavime, atsižvelgiant į užsitęsusią okupaciją, buvo pakoreguoti veiklos prioritetai. Pirmajame ir antrajame kovų etapuose pagrindiniai uždaviniai buvo okupacinių valdžios struktūrų naikinimas, priešinimasis okupacijos įtvirtinimui ir pasiruošimas visuotinei mobilizacijai bei sukilimui, o praėjus penkeriems kovų metams svarbiausia užduotimi tapo krašto gyventojų, jų dvasinių vertybių ir ūkinių išteklių išsaugojimas. Reikėjo priešintis vis atkakliau vykdomam nutautinimui, kultūros, dorovės naikinimui, sovietinės propagandos poveikiui. Šiame bare didžiausią reikšmę turėjo partizanų spauda.

Šis kovų periodas sutapo su kolūkių, vienkiemų naikinimu ir masiniais 1948-1949m. trėmimais į Sibirą. Žemės, turto, o dažnai - laisvės ir gyvybės atėmimas skatino neviltį, pakirto dalies gyventojų moralines nuostatas. Plito girtuokliavimas, bėgimas iš kaimų ir gimtųjų vietų. Atlygio už kolūkinį darbą menkumas, nuosavybės atėmimas ir suvals-

tybinimas skatino įprotį vogti, nedirbti, ugdė nesąžiningumą ir neiniciatyvumą. Nauja ūkininkavimo sistema, viensėdžių naikinimas, prievartinis kolūkinių gyvenviečių kūrimas sugriovė nusistovėjusią kaimo gyvenimo sanklodą, keitė lietuvio mentalitetą. Smurtas, patriotiškai nusiteikusių gyventojų trėmimai ir naikinimas, nuolatinis melas, demagogija ir sovietinė propaganda ideologiškai žalojo jaunąją kartą, skatino tautinį nihilizmą, ir tai savotiškai izoliavo laisvės kovotojus nuo pradėjusios prisitaikyti prie okupacinio režimo visuomenės.

Užsitęsusi kova, patriotiško kaimo - partizanų atramos - sunaikinimas, rafinuotos MGB provokacijos pranoko kai kurių kovotojų jėgas. Prasidėjo išdavystės, suintensyvėjo suimtų partizanų verbavimai, legendinių štabų iš provokatorių kūrimas, partizaninių struktūrų naikinimas. Daugiausia LLKS vadovybės pastangų pareikalavo nuolat sunaikinamų partizanų kovinių vienetų štabų atkūrimas, ryšių tarp junginių atnaujinimas. Todėl pradėta rengti tėvūnijas savarankiškam veikimui, nurodyta kurti jaunimo pogrindines organizacijas, tęsiančias partizanų pasipriešinimą kita - neginkluota fonna.

Vis tik nesiliaujant suiminėjimams ir žuvimams, sumažėjus kovotojų skaičiui, trūkstant intelektualinių pajėgų, 1952-1953m. partizanų štabai vienas po kito buvo sunaikinti. 1953m. gegužės mėnesį suėmus LLKS Tarybos prezidiumo pirmininką J.Žemaitį, organizuotas partizanų karas pasibaigė. Likę pavieniai kovotojai ar mažos jų grupelės palaipsniui buvo sunaikinti (paskutinieji partizanai žuvo 1965m.).

Partizanų kovos lyg iškreiptame veidrodyje atsispindėjo MGB dokumentuose. Represinės žinybos kruopščiai tvarkė raštvedybą. Apie kiekvieną įvykį buvo raportuojama aukštesnei instancijai - net iki SSRS NKVD-NKGB vadovų, nuolatos informuojami kompartijos vadovai. LKP(b) CK pirmasis sekretorius A.Sniečkus puikiai žinojo pasipriešinimo mastus, represinių žinybų veiklą ir pats asmeniškai sankcionavo daugelį represijų.

Kaip minėta, dažniausia 1944-1945m. partizanų akcija - miestelių užpuolimai. Jų tikslas - griauti kuriamas okupacinės valdžios struktūras, sunaikinti mobilizacinius sąrašus, mokesčių ir pyliavų žiniaraščius, įsigyti ginklų, įvairių dokumentų blankų ir t.t. (Dok. Nr. 139). Aktyvūs partizanų veiksmai sukeldavo įnirtingą persekiojimą ir priversdavo okupantus įsitraukti į kautynes nepalankiomis sąlygomis, kurių metu buvo

patiriami dideli nuostoliai. 1945 02 12 partizanai sėkmingai puolė Miroslavą. 1945 02 12 Simno valsč. (Alytaus apskr.) po dvi valandas trukusių kautynių su daug gausesnėmis priešo pajėgomis žuvo 32 A.Kušlio vadovaujamo būrio kovotojai (Dok. Nr. 141). Spec.pranešime ciniškai rašoma apie tai, kaip Simno miesto aikštėje dvi dienas vyko partizanų "atpažinimas", t.y. nukautųjų palaikų niekinimas. Baudėjai dažnai praktikuodavo prie nukautųjų kūnų surengti mitingą, suvaryti į aikštę moksleivius ir gyventojus. Enkavedistai ir valsčių partorgai, niekindami žuvusiuosus, grasindavo žmonėms, kad visų, pasipriešinusių okupacinei valdžiai, laukia toks pat likimas. Įdomu tai, kad kaip tėvynės išdavimo įrodymą Alytaus NKVD viršininkas nurodė faktą, jog sužeistas partizanas nenorėjo gyvas pasiduoti ir nusišovė.

Visą kovų laikotarpį partizanai stengėsi gyvi priešui nepasiduoti - tokiu būdu siekta išvengti žmogaus jėgas pranokstančių kankinimų, dėl kurių nevalingai tampama išdaviku. Norėdami apsaugoti nuo represijų savo artimuosius, kovotojai stengdavosi nusišaudami ar susisprogdindami taip susižaloti veidą, kad taptų neatpažįstami.

Kovų mastą liudija Dok. Nr. 61. Merkinės valsč. Panaros km., kaip ir visoje Lietuvoje, telkėsi stambūs laisvės kovotojų daliniai. Enkavedistai būdavo drąsūs tik šviesiuoju paros metu, todėl prasiveržti iš apsupties ar sėkmingai pasitraukti iš kautynių lauko partizanams pavykdavo sulaukus nakties. Iš šio specialaus pranešimo matyti, kaip enkavedistai stengėsi padidinti nukautųjų partizanų ir sumažinti savų žuvusiųjų skaičių. Nors nurodyta, kad žuvo 37 partizanai, o kareivis tik vienas, ši proporcija neatitinka tikrovės. Iš tikrųjų šiose kautynėse žuvo K.Lukošiūno vadovaujamo būrio vos keli kovotojai[65].

Nesibaigiantis Lietuvos partizaninis karas buvo atidžiai stebimas iš Maskvos. Pats NKVD komsaras L.Berija buvo gerai informuotas apie padėtį Lietuvoje siuntė įvairias direktyvas (Dok. Nr. 46).

Analogiškus nurodymus LSSR NKVD siuntinėjo apskričių skyriams. Kategorišku tonu NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvai I.Tkačenka reikalavo sunaikinti kuo daugiau partizanų ir jų rėmėjų (Dok. Nr.45,62,64). Už neveiklumą operatyviniams darbuotojams grasindamas baudžiamą-

65. N.Gaškaitė, A.Kašėta, D.Kuodytė, B.Ulevičius. Lietuvos partizanai 1944-1953m. K. 1996. P.481-482.

ja atsakomybe, I.Tkačenka įpareigojo NKVD kariuomenės dalinių vadus negrįžtu iš operacijų, kol nebus sunaikinti "banditai". Iš to galima suprasti, kodėl enkavedistai nelabai rūpindavosi surasti tikruosius partizaninių išpuolių dalyvius - jiems buvo svarbu suimti bet ką ir kankinti tol, kol išgaus sau reikalingus parodymus. Tokie grėsmingi aukštesniųjų viršininkų reikalavimai ir priekaištai už tai, kad "per penkias dienas dvidešimt pulkų užmušė tik 56 ir areštavo 158 banditus", skatino vietinius čekistus gausinti šią statistiką civilių žmonių, kurių galėjo nušauti kiek nori, sąskaita.

Į SSRS NKVD-NKGB nenutrūkstamu srautu buvo siunčiamos smulkiausios ataskaitos apie kiekvieną stambesnę operaciją prieš partizanus, o iš ten ateidavo naujos direktyvos kuo greičiau likviduoti "buržuazinį-nacionalistinį pogrindį". Įdomu tai, kad kai kuriuose dokumentuose greta termino "banditai" buvo vartojami ir kiti partizanų pavadinimai: "sukilėlių būriai", "nacionalistinis pogrindis" ir kt. Matyt, kovos mastai vertė reiškinius vadinti tikraisiais vardais.

1945m. pradžioje okupacinė valdžia jau suprato, kad vien karinėmis operacijomis pasipriešinimo nepalauš. Pavasariop miškuose slapstėsi apie 30 tūkst. vyrų. Daugelio jų pasirinkimą imtis ginklo lėmė prievartinė mobilizacija į Raudonąją armiją ir su tuo susijusios represijos. Norėdama sumažinti partizanų skaičių, okupacinė valdžia pradėjo raginti besislapstančius legalizuotis. 1945 02 09 LSSR Aukščiausioji Taryba, Liaudies komisarų taryba ir KP(b) Centro komitetas paskelbė kreipimąsi "Į lietuvių tautą", kuriame ragino vyrus užsiregistruoti ir grįžti į legalų gyvenimą. Buvo pažadėta už slapstymąsi nebausti. 1945 04 04 NKVD ir NKGB komisarai apskričių viršininkams nurodė visaip propaguoti šį kreipimąsi, o asmenis, kurie legalizavosi, "apdoroti agentūriškai", tačiau kol kas nesuimti ir palikti kaip pavyzdį kitiems (Dok. Nr. 143).

1945m. gegužės mėn. padėti "likviduoti banditizmą" į Lietuvą buvo atsiųsti du aukšto rango pareigūnai - SSRS NKVD ir NKGB komisarų pavaduotojai A.Apolonovas ir B.Kobulovas, kurie kartu su vietiniais kompartijos ir represinių žinybų vadovais sudarinėjo planus, kaip derinti represijas ir malonę. Buvo nutarta nuolat skelbti raginimus legalizuotis ir tuo pačiu imti įkaitais ir tremti į SSRS šiaurę besislapstančiųjų šeimas. 1945m. gegužės mėn. toks trėmimas buvo įvykdytas ir po to

kartojosi kas mėnesį.

Žmonės nepatikliai žiūrėjo į raginimus legalizuotis: per pusę metų užsiregistravo vos 3 tūkst. vyrų. Todėl 1945m. birželio 3d. šis kreipimasis buvo pakartotas, o liepos 7d. SSRS AT Prezidiumas išleido įsaką apie Raudonosios armijos dezertyrų ir besislapstančių nuo mobilizacijos amnestiją. 1945m. gegužės 25d. LSSR NKVD komisaras J.Bartašiūnas laikraščiuose paragino paklusti šiems raginimams, todėl žmonėse šie visi okupacinės valdžios kvietimai legalizuotis prigijo "Bartašiūno amnestijos" pavadinimu - taip pabrėžiant jų dviprasmiškumą. Pirminiame kreipimesi "Į lietuvių tautą" tik graudenama, kad nepaklususių kvietimui išeiti iš miškų laukia "niekšo mirtis", o jų artimieji bus pasmerkti "amžinai gėdai", o J.Bartašiūno raginimuose jau įspėjama, kad bus baudžiami ne tik "nusikaltusieji", bet ir niekuo dėtos jų šeimos. 1945m. birželio 16d. SSRS NKVD išleido įsaką dėl 1000 "gaujų vadeivų ir aktyvių dalyvių šeimų" ištrėmimo iš Lietuvos. Liepos - rugpjūčio mėn. buvo suvaryta į gyvulinius vagonus ir ištremta 1,2 tūkst. šeimų; jas daugiausiai sudarė senukai, moterys ir vaikai[66].

Kartu su trėmimais prasidėjo dideli okupacinės kariuomenės siautėjimai, miškų "šukavimai", kratos kaimuose ir partizanų persekiojimas.

Vis tik pasikeitusi tarptautinė padėtis (baigėsi Antrasis pasaulinis karas, praėjo Potsdamo konferencija - joje Lietuvos okupacijos klausimas nebuvo keliamas), žiauriausios represijos, taip pat labai didelis besislapstančiųjų skaičius, kuriam Lietuvos miškuose nebuvo sąlygų nei gerai užsimaskuoti, nei prasimaitinti, paskatino daugelį vyrų apsispręsti. Miškuose turėjo likti tik pasiryžę kovotojai, likusiems reikėjo ieškoti išeities ir galimybės grįžti į namus.

Partizanų vadovybė, suprasdama, kad kova gali užsitęsti, dažniausiai legalizuotis nedraudė. Visi, panorėję legalizuotis, buvo perspėti apie galimas pasekmes. Turintys ginklus buvo paraginti neatiduoti jų okupantams: ir todėl, kad ginklai buvo reikalingi kovai, ir todėl, kad tada legalizavęsi lengvai bus apkaltinti partizanavimu; užsiregistravę be ginklo galės prisistatyti kaip besislapstą nuo mobilizacijos į Raudonąją ar-

66. Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose. V.1995. P.272-276.

miją. Buvo partizanų junginių, kur legalizavosi vos ne pusė kovotojų. Kai kur, pvz., Utenos apskr., po triuškinančių NKVD kariuomenės operacijų, kurių metu buvo sunaikintas vos susikūrusios Sakalo rinktinės štabas, rinktinės vadas P.Švilpa (Dok. Nr. 147) įsakė visiems kovotojams išsisklaidyti ir registruotis, bet pasilikti ginklus. Šitaip buvę kovotojai įgijo galimybę gyventi savo namuose ir dirbti ūkio darbus, o esant reikalui galėjo būti vėl įtraukti į veikiančių partizanų būrius. Dažnai šie vyrai sudarė rezervines kovotojų grupes (vadinosi slapukais, organizacinio sektoriaus nariais ir pan.), kurios vykdė žvalgybą ir atlikdavo ryšininkų funkcijas, o kartais net dalyvaudavo kovinėse operacijose. Vėlesniais metais patyrę, kad "amnestija" yra eilinė sovietinė apgaulė, vadai tik išimtinais atvejais leisdavo legalizuotis.

Taigi nustatyti, koks skaičius iš legalizavusiųjų tikrai buvo partizanai, yra sunku. NKVD duomenimis, iš 33 tūkst. 1945m. legalizavusiųjų vyrų 26 tūkst. užsiregistravo kaip vengiantys mobilizacijos į Raudonąją armiją, 2,5 tūkst. - dezertyrai iš kariuomenės ir tik 5 tūkst. - kaip buvę partizanai.

Nepavykus įtraukti į "amnestijos" propagavimą aukštosios dvasininkijos, buvo bandoma verbuoti turinčius autoritetą asmenis: Lietuvos kariuomenės karininkus, kunigus, buvusius politinių partijų veikėjus, partizanų gimines, kurie galėtų paskatinti partizanus legalizuotis (Dok. Nr. 142).

1946m. šią idėją aktyviai propagavo pogrindžio centro vadovu apsimetęs J.Markulis. Jis ragino ne "legalizuotis", o "demobilizuotis", siūlydamas partizanams fiktyvius (MGB paruoštus) dokumentus. Tačiau ir šie MGB agento siūlymai buvo priimti skeptiškai - kai kurie vadai abejojo, ar porą metų išsislapsčius miškuose įmanoma nesukeliant įtarimo vėl pradėti civilinį gyvenimą. Kai kurie legalizavęsi asmenys, bijodami persekiojimo, stengėsi įsigiję asmens dokumentus kuo greičiau pasitraukti iš gimtųjų vietų. Tačiau tai nebuvo lengva padaryti: gavę specialius pažymėjimus, jie privalėjo periodiškai registruotis NKVD-NKGB skyriuose, kur nuolat buvo tardomi. Čekistai ir stribai dažnai užsukdavo į legalizuotųjų sodybas, kartais apsimetę partizanais kaltindavo išdavyste. Mušimu ir kankinimais jie stengdavosi išgauti paliudijimus apie tai, kad legalizavęsis palaiko ryšius su partizanais. Štai Švenčionių valsčiuje 1946m. partizanais apsimetę čekistai sumušė Pa-

pinigį, Gudonį ir Vinciūną. Supratęs provokaciją, Vinciūnas išėjo partizanauti. Šeima, metusi ūkį, pasislėpė[67].

Legalizacijai aktyvėjant, 1945 07 08 į Lietuvą atsiųsti SSRS NKGB ir NKVD komisarų pavaduotojai B.Kobulovas ir A.Apolanovas pasirašė direktyvą (Dok. Nr. 143), kurioje nurodė nedelsiant pradėti legalizavusiųjųsi verbavimą ir sekimą. Negana to, buvo įsakyta "pačius doriausius žmones" iš jų tarpo panaudoti kovai prieš partizanus sukuriant NKVD operatyvinio darbuotojo vadovaujamas paramos grupes. Tų, kurie "dorai vykdys sovietinio piliečio pareigas", t.y. taps MGB šnipais, nurodyta netraukti baudžiamojon atsakomybėn. Kitus, apie kuriuos yra "kompromituojančių" duomenų, įsakyta areštuoti.

Netrukus emgėbistai pastebėjo, kad legalizuotieji atiduoda per mažai ginklų (Dok. Nr. 146). Agentūriniu keliu buvo nustatyta, kad daugelis juos pasilieka. Todėl visus, atėjusius legalizuotis, net ir niekada nebuvusius partizanais, atkakliai tardydavo, reikalaudavo atiduoti ginklą. Kiekvienas paprasčiausiai nuo kariuomenės pasislėpęs vyras buvo traktuojamas kaip "banditas". Jam likdavo tik du keliai: suėmimas arba kitų besislapstančių ar jam padėjusių ir jį slėpusių asmenų išdavimas.

Tačiau 1945m. nebuvo taip lengva priversti žmones šnipinėti. Tai liudija dok. Nr. 146, kuriame SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvai gen. ltn. I.Tkačenka ir LSSR komisarai J.Bartašiūnas bei D.Jefimovas priekaištauja vietiniams įvairių represinių žinybų viršininkams dėl to, kad užverbuotieji neauklėjami ištikimybės okupantams dvasia ir todėl dauguma jų yra nenuoširdūs ir elgiasi išdavikiškai. Tokį aukščiausių pareigūnų rūpestį sukėlė žinios apie tai, kad legalizavęsi partizanai sudarė rezervinius būrius ir dieną gyvena savo sodybose, dirba ūkyje, o naktį vykdo partizanų užduotis. Dokumente nurodyta slapta areštuoti "nenuoširdžius" agentus ir "aktyviai tardant" (t.y. kankinant) priversti juos išduoti pogrindį.

Taigi pažadėtoji "amnestija" tapo savotiškais spąstais. Norėdami jų išvengti, daugelis užsiregistravusiųjų vėl grįžo į mišką (Dok.Nr. 155). Iš šio dokumento matyti, kad tik mažiau kaip pusė užsiregistravusių vyrų atidavė ginklus; praėjus metams dauguma savo tėviškėse nebegyveno: kai kurie grįžo į mišką, kai kurie išvyko nežinia kur ar buvo

67. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.23/1. L.226.

suimti. Iš viso per 1945m. vienuolika mėnesių buvo suimti 7 tūkst. atėjusių registruotis vyrų.

Akivaizdžiai matydami sovietinės valdžios klastą, partizanų vadai 1946m. uždraudė legalizuotis. Tam leidimą išduodavo tik išimtiniais atvejais.

1946m. vasario 15d. gen. J.Bartašiūnas vėl pakartojo savo "amnestiją". Joje visai atvirai buvo pagrasinta vietoje besislapstančiųjų imti įkaitais jų šeimų narius (Dok. Nr. 150, 160). Partizanų vadus, nepritariančius legalizacijai, J.Bartašiūnas paragino slapta nužudyti. Šį kartą dar greičiau, vos po trijų dienų nuo "amnestijos" paskelbimo, prasidėjo trėmimas. 1946 02 18-21 SSRS NKVD potvarkiu buvo ištremtos 424 "banditų vadeivų ir aktyvių banditų" šeimos[68].

Atsakydami į pakartotinius J.Bartašiūno raginimus legalizuotis, Aukštaitijos partizanai rašė: "Jis bando rasti kvailesnių už save, lyg visa lietuvių tauta ir kiekvienas atskirai nežinotų Bartašiūno ir jo pažadų. Kiek jis apvylė ir apgavo lietuvių, kurie tikėjo jo pažadais, užsiregistravo, atidavė ginklus, o paskui juos kankino, kišo į kalėjimus, siuntė į tolimąjį Sibirą ir ten pamažu jie mirė iš bado. Kitus šaudė vietoje. Ar daug mes šiandien rasime laisvų iš tų, kurie užsiregistravo?"[69].

1946m. legalizacija praktiškai nutrūko. 1945m. išviso užsiregistravo daugiau kaip 36 tūkst. vyrų, o 1946m. - vos tūkstantis (Dok. Nr. 148,157,199). Visų pirma tai įvyko todėl, kad iš miškų išėjo besislapstantys nuo mobilizacijos. Miškuose liko tik apsisprendę laisvės kovotojai. 1947m. užsiregistravo dar apie 700 partizanų, o 1953m. - jau tik 7[70]

1955m. rugsėjo 17d. SSRS AT Prezidiumas priėmė nutarimą amnestuoti karo metais su vokiečiais bendradarbiavusius asmenis. Ryšium su tuo Lietuvoje vėl buvo suaktyvinta legalizacijos propaganda.

Tačiau ir šį sykį "amnestija" tebuvo eilinė apgaulė. 1958m. legalizavosi vieni paskutiniųjų Aukštaitijos partizanų - broliai I. ir J. Strei-

68. Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacinės valdžios dokumentuose. V. 1995. P.278-279.

69. Aukštaitijos partizanų atsakymas į Bartašiūno įsakymus legalizuotis // Laisvės kovų archyvas. K.1995. Nr.14. P.73.

70. A.Kašėta. Antisovietinio pasipriešinimo mastai Lietuvoje 1944-1953m. // Laisvės kovų archyvas. K.1995. Nr.14. P.71.

kai. Iš karto okupacinė valdžia jų nesuėmė, tačiau už ketverių metų abu buvo nuteisti, o Juozapas Streikus sušaudytas.

Išsėmę "legalizacijos" galimybes, čekistai ieškojo dar rafinuotesnių partizanų naikinimo priemonių.

1944-1946m. represinių žinybų duomenys apie partizanų veiklą buvo negausūs ir netikslūs. Enkavedistai ne iš karto nustatydavo, kad žuvo aukštesnio rango partizanų pareigūnas. Todėl stengėsi į partizanų tarpą infiltruoti MGB agentus.

1946m. MGB įvykdė vieną stambiausių įsiskverbimo į partizanų vadovybę operacijų. Sovietinis saugumas per agentą J.Markulį, pasinaudodamas partizanų centralizacijos siekiais, sukūrė savo kontroliuojamą organizaciją - Bendrą Demokratinį Pasipriešinimo Sąjūdį (BDPS), kuriame J.Markulis užėmė vadovaujantį postą (Dok. Nr. 158).

MGB veikimo klastingumas atsiskleidžia jau iš to, kad šioje kombinacijoje savarankiškai veikė du agentai: Markulis (pogrindyje - Erelis) ir Kamarauskas, pogrindyje - plk. Vytis (jis buvo numatytas Vyriausiojo Ginkluotųjų Pajėgų Štabo (VGPŠ) viršininku). Vieno agento pranešimai papildė kito agento teikiamą informaciją ir leido MGB juos abu kontroliuoti. MGB tikslas - nuginkluoti partizanus, priversti juos paklusti MGB kontroliuojamai vadovybei, sukiršinti tarpusavyje, pasiekti, kad nepaklūstančius imtų naikinti patys partizanai (tokia kombinacija iš dalies pavyko 1947m. Žemaičių apygardoje).

Klasta paremtas ir Ukmergės MVD viršininko Nikitino nurodymas perduoti Vyčio apygardos vadui D. Vaiteliui laišką-kvietimą legalizuotis ir kartu įsakymas jį nužudyti. Tai dar kartą parodė, kad jokios derybos su okupacine valdžia nebuvo įmanomos.

1948m. MGB jau gana gerai žinojo padėtį partizanų apygardose (Dok. Nr. 167). Tačiau žinoma buvo ne viskas: pavyzdžiui, MGB neturėjo informacijos apie tokius svarbius partizaninių struktūrų pertvarkymus, kaip Jūros srities įkūrimą ir 1948m. lapkričio mėn. įvykusį BDPS Prezidiumo posėdį (jame konstatuota, jog atkuriama vyriausioji pogrindžio vadovybė). LSSR MGB ministro Jefimovo pranešime LKP CK sekretoriui A. Sniečkui Žemaičių apygarda tebevadinama LLA padaliniu, nors 1948m. partizanai LLA pavadinimo nebenaudojo. Iš pranešimo matyti, kad MGB neturėjo tikslių duomenų apie daugelį partizanų vadų (nežinojo jų profesijos, gimimo metų ir pan.). Visai neminima

Vyčio apygarda - matyt, manyta, kad ji jau galutinai sutriuškinta.

Kiek išsamesnė 1952m. MGB ministro P.Kondakovo pažyma apie "buržuazinį-nacionalistinį pogrindį" (Dok. Nr. 178). Tačiau, kaip įprasta čekistiniuose dokumentuose, čia gausu propagandinės demagogijos ir politinio tendencingumo - klastojant istorinius faktus stengiamasi įdiegti mitą apie Lietuvos pasipriešinimo organizacijų ryšį su fašistine Vokietija ar JAV žvalgyba. Pažymoje nurodyta daug netikslių faktų.

Daug netikslumų ir išsamioje apžvalgoje apie partizanų vadovybę (Dok. Nr. 169). Matyt, 1949m. pabaigoje MGB dar nežinojo tikslios LLKS Tarybos bei Prezidiumo sudėties, pareigų, slapyvardžių, netiksliai nurodytos ir apygardų štabų sudėtys.

Norėdami geriau orientuotis situacijoje, MGB 2N valdybos operatyvininkai nuolat sudarinėdavo pogrindžio organizacines schemas ir partizanų junginių išsidėstymo žemėlapius. Tačiau pakankamai gerai situacijos nežinojo, nors ir naudojosi vidinių agentų informacija, paimdavo iš sunaikintų štabų partizanų dokumentus, iškvosdavo suimtuosius. Partizanus gelbėjo jų konspiratyvumas, nuolat keičiami slapyvardžiai, sutartiniai žymėjimai, dokumentų užšifravimas. Todėl net 1950m. MGB sudarytoje LLKS organizacinės struktūros schemoje yra netikslumų ir nenurodyta visa eilė rinktinių.

Kiekvieną kartą sunaikinus kurio nors junginio štabą, čekistai tikėjosi, kad jis nebebus atkurtas, ir raportuodavo apie visišką partizanų sunaikinimą. Neturėdami žinių apie štabų atkūrimą ir nuolat vykstančią junginių reorganizaciją, juolab, kad dažnai buvo keičiami pavadinimai, čekistai negalėjo sudaryti tikslaus partizaninių apygardų ir štabų dislokacijos žemėlapio.

1950m., kaip ir okupacijos pradžioje, SSRS MGB nesiliovė nurodinėti konkrečių terminų, iki kurių buvo reikalaujama "likviduoti nacionalistinį pogrindį".

Nesiribodami tik fiziniu partizanų naikinimu, okupantai ir jų parankiniai be perstojo vykdė bet kokių tautinio identiteto ženklų: paminklų, kryžių, knygų naikinimą. Vietoje jų diegė sovietinius simbolius, platino komunistinę literatūrą. Norėdami stabdyti sovietizaciją, partizanai ėmėsi atsakomųjų veiksmų - sovietinių propagandinių plakatų, knygų, "raudonųjų" kampelių naikinimo (Dok. Nr. 170).

MGB stropiai sekė, kad jokia informacija apie Lietuvoje vykdomą

terorą neprasiskverbtų į Vakarų pasaulį, todėl dėjo daug pastangų perimant Lietuvos pogrindžio ryšius su išeivijos organizacijomis. Pirmi tokie bandymai ir provokacijos buvo įvykdyti jau 1946m., kai Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto (VLAK'o) atstovą J.Deksnį palydėjo į Lenkiją MGB operatyvinis darbuotojas. Pasinaudojus šiuo kanalu, BDPS vardu buvo siunčiami MGB emisarai, kartu bandoma paveikti išeiviją per "tamsoje" (t.y. jam to nežinant) naudojamą J.Deksnį. 1949m. gegužės mėn., jis su desantu išsilaipinęs Lietuvos pajūryje, buvo suimtas ir užverbuotas[71]. MGB atsirado platesnės dezinformacijos skleidimo ir išeivijos skaldymo galimybės. Po 2 metų, 1951 m. gegužės mėnesį, buvo suimtas ir antros desantininkų grupės dalyvis J.Kukauskas. Jis taip pat tapo MGB agentu, slapyvardžiu Balandis[72].

Iš visų septyniolikos nelegaliai į Lietuvą 1949-1953m. atvykusių desantininkų du buvo užverbuoti, vienas naudojamas operatyviai (t.y. suimtas) ir vykdantis MGB užduotis, o du naudojami "tamsoje". Visi kiti desantininkai žuvo arba buvo įkalinti.

Iki 1950m. gruodžio mėn. Lietuvos partizanų vadovybė dar turėjo radijo ryšį su Vakarais, tačiau eilinio radijo seanso metu desantininkai B.Trumpys ir K.Širvys buvo apsupti kariuomenės ir turėjo pasitraukti bei palikti visą radijo aparatūrą[73]. Tai paskatino emgėbistus pradėti su lietuvių išeivijos organizacijomis (o per jas - ir su užsienio žvalgybomis) vadinamuosius "radijo žaidimus", t.y. užmegzti radijo ryšį ir vaidinant atitinkamą legendą Lietuvos pogrindžio vardu teikti dezinformaciją. 1950-1952m. tokių "radijo žaidimų" buvo net šeši: po vieną - su amerikiečių ir švedų, o keturi - su britų žvalgyba. Kiekvienam "radijo žaidimui" buvo rašoma operatyvinė byla kodiniu pavadinimu, pvz. "Miškas", "Banga" ir t.t. Konkretūs radijo žaidimų tikslai ir jų vykdymas atsiskleidžia Dok. Nr. 171, 172.

1950 12 10 du iš užsienio nelegaliai jūros keliu atvykę radistai (slapy-

71. Buv. LSSR VSKA. Oper.b.f. B.5582. T.2. D.l. L.283;T.3. D.l. L.199, 230, 246.

72. 1951 10 31 spec.grupės Nr.l legenda. // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.109/20. T.17. P.122-125. Ten pat. Archyvinių agentų kartoteka. Agento Balandžio (asm. bylos Nr.233) kortelė.

73. N.Gaškaitė, D.Kuodytė, A.Kašėta, B.Ulevičius. Lietuvos partizanai 1944-1953m. K.1996. P.176.

vardžiais Rasa ir Jūraitis) jau iš anksto buvo pasmerkti suėmimui, nes atvyko lydimi MGB agento Gintauto, kuris 1950 10, pasinaudojus užverbuoto J.Deksnio ryšių kanalais, buvo išsiųstas į užsienį. Vos išlipę į krantą, radistai pakliuvo į MGB agentų globą ir buvo panaudoti "tamsoje". Manydami, kad turi reikalą su BDPS Prezidiumu (iš tikrųjų jis 1951m. Lietuvoje nebeegzistavo, nes buvo sukurtas LLKS), radistai perdavinėjo į užsienį radiogramas su MGB teikiama dezinformacija.

MGB rezidentai ne tik teikė dezinformaciją, bet ir priešino tarpusavyje Lietuvos diplomatinio korpuso, Lietuvos Rezistencinės Santarvės (LRS) bei VLIKo vadovus. Jų veikla užsienyje atspindi Dok. Nr. 171.

MGB veiklos užsienyje aktyvumas diktavo būtinybę dar stipriau uždaryti "geležinę uždangą" ir saugoti, kad partizanai neatkurtų ryšių su išeivija. 1951 m. pakartotinai nurodoma aklinai uždaryti Lietuvos sieną (Dok. Nr. 174).

Tiek prieš išeiviją, tiek prieš partizanus MGB nesiliovė imitavusi legendinio pogrindžio centro - BDPS - veiklos. Legendoje aktyviai dalyvavo pasižymėję MGB agentai, buvę rezistencijos dalyviai J.Deksnys, A.Zaskevičius, J.Kukauskas ir kt. Šios legendos iššifravimas grėsė MGB užsienio šnipų žlugimu, todėl MGB neapsakomai uoliai persekiojo J.Lukšą ir Pietų Lietuvos partizanų vadus, per kuriuos ėjo ryšių keliai į užsienį. 1950m., pakeitus Lietuvos administracinį paskirstymą (vietoje apskričių ir valsčių suformavus sritis ir rajonus), partizanų apygardų ribos nebesutapo su administracinio paskirstymo ribomis. Rajonų MGB skyriai nebegalėjo sėkmingai persekioti partizanų junginių, veikiančių kelių rajonų ribose, todėl buvo sudarytos specialios operatyvinės grupės konkretiems partizanų štabams sekti (Dok. Nr. 174). LSSR MGB 2N valdybos viršininko Počkajaus sudarytame partizanų persekiojimo priemonių plane kvalifikuočiausių čekistų pajėgos skirtos J.Lukšos paieškai. Šis dokumentas atskleidžia faktą, kad partizanų kontaktų su laisvuoju pasauliu nutraukimą okupacinė valdžia laikė vienu svarbiausių uždavinių. Tai paaiškina, kodėl J.Lukšos ir K. Širvio paieškos grupėms vadovauti buvo paskirti aukštesnio rango čekistai (pulkininkai), nei LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko J.Žemaičio persekiojimui (šiai grupei vadovavo tik papulkininkis).

Iš sudaryto priemonių plano taip pat aiškėja, kad 195l m. MGB nežinojo J.Žemaičio dislokacijos rajono. 1951m. LLKS Tarybos Prezidiu-

mo pirmininkas daug keliaudavo inspektuodamas sritis ir apygardas, tačiau vadavietė buvo Prisikėlimo ir Kęstučio apygardų ribose. Tuo tarpu J.Kimštas daugiausia laikėsi Vytauto apygardoje.

Čekistų planas numatė per metus galutinai palaužti pasipriešinimą. Tam buvo pasitelktas visas priemonių arsenalas: šnipų verbavimas ir įdiegimas į štabus, operatyvinės technikos (migdomųjų specpreparatų, radijo signalų, pėdsakų žymėjimo, specialių šovinių ir kt.) taikymas, papildomų 3 kariuomenės pulkų pritraukimas, tardymo suaktyvinimas (t.y. kankinimai, tardymai specgrupėse, kameros agentų panaudojimas ir kt.), gyventojų trėmimai ir kt.

Emgėbistai nuolat ieškojo ir stengėsi užverbuoti žmones iš vyriausios partizanų vadovybės aplinkos.

Viena iš tokių aukų tapo partizanų vyr. vadovybės ryšininkė M.Pranevičiūtė (Dok. Nr. 175). Klastingai panaudodami kameros agentus ir kvotą specialiojoje grupėje, čekistai išgavo iš suimtos M.Pranevičiūtės jos numatyto susitikimo su LLKS Prezidiumo sekretoriumi L.Grigoniu-Užpaliu, Daniu datą. Norėdami galutinai palaužti ir išprovokuoti ryšininkę, jie parodė Pranevičiūtei žuvusių, sprogimo sudraskytų partizanų nuotraukas ir įteigė, kad tai neva jos parodymų dėka sunaikinti partizanai. Nors tai buvo visai dėl kitų agentūrinių manipuliacijų žuvusių partizanų nuotraukos, psichologinio šoko apimta Pranevičiūtė "atpažino" vienoje iš nuotraukų vyr. vadovybės narį J.Šibailą (iš tikrųjų Šibaila žuvo tik 1953m.). Sukrėsta savo tariamos išdavystės, įtikinta, kad jai nebėra kelio atgal, M.Pranevičiūtė sutiko nuvesti emgėbistus ir parodyti L.Grigonio bunkerį, kur jis 1950 07 22 su dar 4 partizanais žuvo[74]. Po šios, tikrosios, išdavystės M.Pranevičiūtė jau tapo visiškai priklausoma nuo emgėbistų ir vykdė užduotis, kol išsišifravo prieš partizanus ir Karo lauko teismo nuosprendžiu buvo nuteista myriop.

Kiekvienam partizanų vadui buvo rašoma operatyvinė byla, kurioje kaupiami agentų pranešimai, suimtų partizanų tardymo protokolai, kautynių metu ar bunkeriuose paimti partizanų štabų dokumentai. Iš šių duomenų lyg iš mozaikos būdavo sudėstomas persekiojamo asmens paveikslas, nustatoma jo rezistencinė veikla, ryšiai, slapstymosi rajonai

74. Bylos apie t.v. LLKS įgaliotinės Pranevičiūtės ir ryšininko Rutkausko veiklą tyrimo rezultatai // Buv. LSSR VSKA. R8. B.5/6. L.126-127.

ir kt. Tuo remiantis būdavo kuriami keli jo sunaikinimo variantai vienu metu veikiant visomis galimomis kryptimis (Dok. Nr. 187). Štai J.Žemaičio suėmimui 1953m. pradžioje buvo sukurti net trys MGB variantai, iš kurių realizuotas antrasis - per užverbuotą suimtą buvusį partizaną P.Narbutą-Rolandą. Rolandas turėjo ryšį su Kęstučio apygardos Vaidoto tėvūnijos partizanu J.Palubecku, kurio bunkeryje slapstėsi LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas J.Žemaitis. Suimtas J.Palubeckas po šešių dienų tardymo buvo palaužtas. Dok. Nr. 189 liudija, koks tragiškas buvo šio partizano suėmimas ir kokia klasta čekistai privertė jį parodyti kovos draugų slėptuvę.

Šiame dokumente LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas J.Žemaitis vadinamas "Peterio" slapyvardžiu (konspiracijos sumetimais emgėbistai sekamus asmenis irgi vadino slapyvardžiais). Žiauriai kankinamas J.Palubeckas iš MVD pareikalavo garantinio rašto, kad jo išduotiems asmenims bus garantuota gyvybė, o jo giminės bus sugrąžinti iš tremties (Dok. Nr. 189). Norėdamas palikti žmonėms žinią, kad jį privertė tapti išdaviku, J.Palubeckas išbraukė žodžius, jog nurodo slėptuvę "visiškai laisva valia" ir pareikalavo raštą atiduoti Šimkaičių klebonui Tvarijoniui. Deja, MVD ministro Vildžiūno pažadai nebuvo ištęsėti, o garantinis raštas, niekam nespėjus jo perskaityti, iš klebono buvo atimtas.

1953 metai - tai partizanų organizacinių struktūrų galutinio sunaikinimo metai (Dok. Nr. 192). Žuvo ar buvo suimti beveik visi aukščiausi partizanų vadai. Likusieji kovotojai slapstėsi pavieniui ar mažomis grupelėmis. Jų dislokacijos rajonai nurodyti 1954m. KGB sudarytame žemėlapyje.

Partizanų kovą turėjo tęsti jaunimo pogrindinės organizacijos. Jų modeliu galima laikyti Kęstučio apygardos vado A.Bakšio kurtą "Vyčių sąjungą". Šių organizacijų pagrindinė užduotis buvo tautos dvasinių vertybių, pasipriešinimo dvasios išsaugojimas. Tą pačią funkciją per visą partizaninio karo laikotarpį vykdė partizanų spauda. Emgėbistų dokumentuose (Dok. Nr. 186, 197) išvardinta tik maža dalelė Lietuvoje ėjusių periodinių ir neperiodinių partizanų leidinių. Iš viso per 1944-1953m. pogrindyje buvo leisti šiuo metu žinomi 54 pavadinimų laikraščiai ir 18 neperiodinių leidinių. Kai kurie laikraščiai ėjo po 6-7 metus (pvz., Kęstučio apygardos laikraščio "Laisvės varpas" buvo išleisti 173 numeriai). Nors emgėbistai nurodė, kad po 1953m. partizanų literatūra

nebeleidžiama (Dok. Nr. 197), tačiau iš tikrųjų paskutinis partizanų laikraštis "Partizanų šūvių aidas" buvo leidžiamas iki 1957m. Paskutinius jo numerius išleido likęs vienas gyvas Prisikėlimo apygardos Juozapavičiaus tėvūnijos partizanas Kostas Liuberskis-Žvainys[75].

Čekistai nežinojo daugelio tikrųjų leidėjų ir redaktorių pavardžių, todėl daugumos laikraščių autorystę priskirdavo žinomesniems vadams.

Emgėbistų ataskaitose nuolat akcentuojamos partizanų platintos šnipinėjimo instrukcijos ir antisovietinis laikraščių pobūdis, tačiau niekur neminima grožinė bei publicistinė partizanų kūryba, Lietuvos tautinių ir valstybinių tradicijų tąsa, partizanų leidinių dvasingumas. Partizaninis karas tūkstančiams žmonių kasdien kėlė egzistencinius gyvenimo ir mirties klausimus, tuo ne vieną, nors ir mažo išsilavinimo, kaimo jaunuolį pastūmėdamas išlieti savo išgyvenimus eilėraščių, dainų posmais. Partizanų požeminės spaustuvės, teturėdamos primityvią spausdinimo techniką (dažnai ji, vos įsigyta, MVD kariuomenės siautimo metu būdavo prarandama), vieną po kito leido eilėraščių, dainų rinkinius, partizanų maldynus ir kitą literatūrą (buvo išleisti eilėraščių rinkiniai: 5 tomai "Kovos keliu žengiant", "Mes nemirę", "Dzūkijos partizanų dainos"; satyros: "Istrebiteliada"; maldynai "Rūpintojėlis", "Ženkime su malda" ir kt.).

Rašydami apibendrinančias partizaninio judėjimo apžvalgas (Dok. Nr. 178, 197) kagėbistai užčiuopė vieningą perimamumo giją nuo pat pasipriešinimo pirmajai sovietinei okupacijai ištakų 1940m., nuo LAF ir LLA susikūrimo iki paskutinių partizanų sunaikinimo, tačiau jų leksikone nebuvo tokių terminų, kaip patriotizmas ir laisvės troškimas. Visų pasipriešinimo organizacijų susikūrimą jie aiškino fašistinės Vokietijos subsidijomis, nutylėdami, kad rezistenciją be gailesčio triuškino ir vokiečių okupantai. Vis tik dok. Nr. 197 tarp demagoginių tvirtinimų apie pogrindžio orientaciją į Vokietiją ir net Angliją ar Ameriką prasiskverbia žodžiai apie lietuvių "nacionalistų" siekį atgauti Lietuvos nepriklausomybę.

Okupuotoje Lietuvoje partizaninis karas buvo vadinamas klasių kova. Tačiau kompartijos apologetai gerai žinojo, kad tai netiesa. LSSR MVD

75. N.Gaškaitė, D.Kuodytė, A.Kašėta, B.Ulevičius. Lietuvos partizanai 1944-1953m. K.1996. P.67.

karinio tribunolo pirmininkas, informuodamas VKP(b) CK sekretorių A.Sniečkų apie nuteistųjų už kontrrevoliucinę veiklą klasinę sudėtį, stebėjosi, kaip "7,5 proc. dvarininkų, buožių ir dvasininkijos" sugebėjo patraukti į savo pusę 92,5 proc. "darbo liaudies atstovų" (Dok. Nr. 154). Tačiau šis žinojimas nekliudė visos tautos išsivaduojamąją kovą vadinti buržuaziniu nacionalizmu.

Okupantų nuostoliai

Sovietinis propagandos aparatas per visus 50 okupacijos metų atkakliai formavo partizano - bandito įvaizdį. Pasibaigus partizanų kovoms, 1959m. balandžio mėn. LKP(b) CK biuro nutarimu buvo sukurta speciali redakcija iš KGB darbuotojų, LKP CK Partijos istorijos instituto bei patikimų literatūros ir spaudos darbuotojų, reguliariai rengusi publikacijas apie "buržuazinių nacionalistų nusikaltimus". Tokia spaudos grupė LSSR KGB veikė iki pat nepriklausomybės atkūrimo, ji teikė medžiagą panašioms publikacijoms. Šmeižto ir demagogijos mastai įspūdingi: 1959-1960m. respublikinėje spaudoje buvo išspausdinta 452 straipsniai ir dokumentinės apybraižos, parengta 30 radijo laidų, sukurta 2 kino apybraižos ir 5 kino žurnalai[76]. Propagandinis srautas nesumažėjo iki pat okupacijos pabaigos: 1985m. parašyta 9 propagandinės knygos, 100 straipsnių, parengta 14 radijo laidų, 2 radijo pjesės, 3 televizijos laidos ir 2 dokumentiniai filmai[77].

Visuose šiuose "kūriniuose" partizanai kaltinami kraupiausiais žudymais.

Tačiau buvusiame KGB archyve dokumentų apie partizanų įvykdytus teroro aktus nėra gausu. Tai: statistiniai duomenys apie partizanų įvykdytas akcijas ir jų metu žuvusius žmones, atitinkamo laikotarpio įvykių suvestinės bei ataskaitos; kai kurių teroro aktų tyrimo medžiaga; tardymo protokolai baudžiamosiose bylose (kai tardomieji patys pasakoja apie partizanų įvykdytus mirties nuosprendžius); nužudytųjų as-

76. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.77/2. L.291-310.

77. KGB viršininko E.Baltinio pranešimas. 1986 03 18 // Dienovidis. Nr.36. 1993 09 24. P. 14-15.

menų giminių pareiškimai, kuriuose prašoma pripažinti faktą, kad artimuosius nužudė "buržuaziniai nacionalistai" (tokių pareiškimų ypač padaugėjo aštuntajame dešimtmetyje siekiant pasinaudoti socialinėmis lengvatomis - gauti butus, pensijas ir pan.) ir partizanų nužudytų asmenų kartoteka, kuri jau yra antrinis informacijos šaltinis, nes sudaryta remiantis išvardintais dokumentais.

Didžioji dauguma duomenų apie partizanų vykdytus mirties nuosprendžius propagandinėse publikacijose atsirado remiantis suimtų partizanų, dažnai palūžusių ir neištvėrusių kankinimų, parodymais. Kankinamas ir terorizuojamas, dažnas suimtasis patvirtindavo viską, kas jam būdavo diktuojama, o kartais sąmoningai, norėdamas išvengti kančių, suversdavo visas jam inkriminuojamas kaltes jau žuvusiems kovos draugams. Tardytojams tai labai paranku: nelieka neatskleistų "nusikaltimų", tuo pačiu apjuodinamas partizanų vardas ir nuslepiami tikrieji žudikai - stribai bei NKVD kareiviai. Ypač bjauriai buvo šmeižiami partizanų kapelionai kun. A.Ylius-Vilkas ir J.Lelešius-Grafas. Grafui net sugebėta inkriminuoti penkiakampių žvaigždžių deginimą ant aukų kaktų. Apie tai po daugelio metų buvęs jo šmeižikas B.Budrys pasakys: "Apie kokius nors žiaurumus ar niekšybes iš jo pusės negali būti jokios kalbos... Iš viso tie parodymai 1949 metais neverti nė sutrūnijusio grašio. Tai rezultatas badu marinimo vienutėje ir nardinimo po vandeniu surištomis kojomis ir rankomis. Apie tai gerai turėtų papasakoti kapitonas Sasnickis, tuometinis tardytojas..."[78]. Tokiais metodais išgauti parodymai, literatūriškai pagražinti, užtvindydavo spaudos puslapius. Kartais atsitikdavo ir atvirkščiai: pati sufabrikuota publikacija būdavo traktuojama kaip įkaltis. Šitaip vietinėje spaudoje aprašytas šiurpus Šiaulių apskr. Meškuičių valsč. ūkininko Breivos šeimos iššudymas (sukapoti kirviu 9 asmenys) buvo priskirtas apskrityje veikusiam Audros partizanų būriui, nors MGB gerai žinojo, jog šias žudynes įvykdė sovietiniai aktyvistai broliai Tukišai[79].

Partizanų nužudytus asmenis galima suskirstyti į dvi kategorijas:

78. V.Lelešius. Prisiminimai apie kun. Justiną // J.Lelešius-Grafas. L.Baliukevičius-Dzūkas. Dienoraščiai. K. 1994. P. 16.

79. Malakauskienė L. Kraujas šaukiasi teisybės // Aušros alėja. Šiaulių m. laikraštis. 1994. Nr.83-84.

1) kautynių metu nukauti priešo pareigūnai ar atsitiktinai per susirėmimus su NKVD kariuomene ar stribais nukentėję asmenys; 2) pagal partizanų paskelbtus mirties nuosprendžius nužudyti aktyvūs kolaborantai bei šnipai. Be šių kategorijų žuvusiųjų, į partizanų sąskaitą būdavo "įrašoma" pačių čekistų ar pokaryje siautusių banditų aukos.

Kadangi išliko tik labai maža dalis partizanų archyvų, nustatyti, kiek asmenų Karo lauko teismo sprendimu buvo pasmerkta myriop, nėra galimybių. Toks skaičius nenurodytas ir KGB dokumentuose. 1953m. LSSR KGB 4-os valdybos viršininko P. Raslano pažymoje (Dok. Nr. 191) nurodyta, kad nuo 1944m. liepos iki 1953m. spalio mėn. partizanai savo išpuoliais iš viso sunaikino 12,9 tūkst. asmenų. Į šį skaičių įėjo tiek civiliai, tiek kautynėse žuvę kariškiai. 1957m. KGB pirmininkas K.Liaudis jau nurodė, kad "buržuaziniai nacionalistai" nužudė 15 tūkst. civilių gyventojų[80]. Aštuntajame dešimtmetyje partizanų aukų skaičius buvo dar kartą padidintas: skelbiama, kad "banditai" nužudė net 25 tūkst. nekaltų aukų.

Minėtoje 1953m. J.Raslano pažymoje iš 12,9 tūkst. išskirti tik kolūkiečiai ir sovietinis aktyvas. Leidinyje pateikiamoje detalioje 1945m. ataskaitoje (Dok. Nr. 153) išvardintos visos žuvusiųjų kategorijos, tarp jų: NKVD-NKGB darbuotojai, kariškiai, stribai, milicijos pareigūnai ir kt. Lyginant detalius metinius dokumentus su 1953m. pažyma, matyti, kad bendras žuvusiųjų skaičius nesutampa: 1945m. ataskaitoje nurodyta, jog žuvo 2419 asmenų, o 1953m. (Dok. Nr. 191) - jau 3419. Toks nesutapimas verčia galvoti, kad tuo metu ne tik nebuvo vykdoma tiksli žuvusiųjų apskaita, bet ir sąmoningai operuojama klaidingais duomenimis. Matyt, siųsdami ataskaitas įvairiems adresatams įrašydavo tokį skaičių, koks būdavo parankesnis.

1946m. ataskaitoje prie "banditų" veiksmų priskirti ir atskirų asmenų įvykdyti ginkluoti apiplėšimai bei kiti nužudymai (išskyrus teroro aktus). Šis faktas ir tai, kad visus kriminalinius nusikaltimus tyrė ir registravo ta pati žinyba - NKVD-MVD, verčia manyti, kad partizanų sąskaiton būdavo "įrašomi" visi kriminaliniai - buitiniai pokario nusikaltimai.

80. KGB pirmininko K.Liaudžio 1957m. pranešimas // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.68/53. T.2. L.8-20.

Akyliau nagrinėjant pirminius dokumentus matyti, kad juose pateikiami labai maži nukentėjusių kariškių skaičiai: 1945m. žuvo vos 129 kareiviai ir karininkai, 1946m. - tik 38! Tokie maži skaičiai aiškiai nerealūs, nes kiekvienų kautynių metu žūdavo po keletą ar keliasdešimt kariškių, o 1945-1946m. tokių kautynių ir partizanų pasalų būdavo apstu. Matyt, norint parodyti aukštesnei vadovybei, kad sėkmingai kovojama su "banditais", tikrieji žuvusių kariškių ir stribų skaičiai sąmoningai būdavo nuslepiami. Tai rodo ir tas faktas, kad 1949m. - 1953m. (Dok. Nr. 191) sovietiniai aktyvistai ir kolūkiečiai (t.y. sąlygiškai civiliai kaimo gyventojai) tesudarė nuo 35 iki 65 proc. visų žuvusių - visi kiti buvo kariškiai. Todėl aiškiai sumažinti yra Dok. Nr. 153 pateikti 1945m. kariškių skaičiai, tesudarantys vos 10 proc. nuo bendro žuvusių skaičiaus. Iš to galima daryti išvadą, kad žuvusių kariškių skaičius būdavo sąmoningai sumažinamas, o civilių - padidinamas.

Nagrinėjant Dok. Nr. 191 chronologiškai ir lyginant okupantų ir partizanų nuostolius, aiškėja, kad 1944-1945m. okupantai nužudė beveik keturis kartus daugiau partizanų,nei patys patyrė nuostolių. Tik 1946-1948m. žuvusių skaičius abiejose pusėse beveik vienodas. Tačiau reikia atminti, kad partizanai neturėjo kalėjimų ir norint izoliuoti ar nukenksminti pavojingą šnipą turėjo jį pasmerkti myriop. Tuo tarpu okupantai greta žudymo praktikavo suėmimus ir tremtį. Taigi okupantų teroro veiksmai 1944m. buvo devynis kartus intensyvesni už partizanų! Ir tik kaip atsakas į nežabotą baudėjų terorą prasidėjo partizanų akcijos.

Žinodami, kad neišvengs spekuliacijų šia tema ir faktų falsifikavimo, partizanai nuo pirmų pasipriešinimo dienų griežtai reglamentavo bausmių vykdymą. Visuose žinomuose partizanų Baudžiamuosiuose statutuose, taisyklėse ir įsakymuose buvo draudžiama bausti mirtimi nusikaltusį asmenį nesudarius jam bylos. Kaltę turėjo įrodyti ne mažiau kaip trijų asmenų paliudijimas. Mirties bausmė buvo numatyta už šiuos nusikaltimus: šnipinėjimą ir žinių teikimą okupantams; apiplėšimus, įvykdytus pavieniui ar gaujose; žiaurų okupacinės valdžios priemonių vykdymą esant valdžios pareigūnu; įskundimus, dėl kurių įkalinti ar ištremti ne mažiau kaip du gyventojai; sąmoningą tautinės sąmonės naikinimą naudojantis savo padėtimi.

Paprastai nusikaltęs asmuo būdavo perspėjamas liautis vykdyti nusikalstamą veiklą. Apie tai liudija ne tik partizanų, bet ir okupacinės

valdžios dokumentai. Utenos apskr. Vykdomojo komiteto pirmininkas J.Palšys pranešime LSSR AT pirmininkui J.Paleckiui rašė: "...atšaukus savo įgulas iš valsčių, banditai pradėjo grupuotis ir drąsiai veikti net dienos metu; ateina grupėmis į kaimus po 10-30 ginkluotų vyrų į aktyvesnių valstiečių butus, pas apylinkės pirmininkus, kur duoda griežtus perspėjimus nurodydami terminą, per kiek dienų turi išsikraustyti, ir tuos perspėjimus daugelyje vietų įgyvendino (...)"[81].

Pagal partizanų Karo lauko teismo nuosprendžius nuteistų asmenų negalima besąlygiškai laikyti civiliais gyventojais. Norėdami įtvirtinti okupacinę valdžią, LKP CK ir NKVD-NKGB didelę dalį šnipų, kolonistų bei sovietinio aktyvo apginklavo.

Daugelis pokario agentų gaudavo užduotis nužudyti užėjusius partizanus, todėl jų jokiu būdu negalima priskirti prie nekaltų aukų. Apie tai byloja nemažai dokumentų. Štai kokios užduotys buvo skiriamos šnipams: " 11 val. ryto informatoriaus žmona atvyko į rajono MGB skyrių ir pranešė mums apie tai. Ji buvo papildomai instruktuota, kaip elgtis informatoriui, kuris pareiškė norą ir pasiryžimą asmeniškai jam išduotu revolveriu likviduoti banditą Mickų, jei jis ateis vienas"[82],"(...) numatyta agentus Oriol ir Feliksą apginkluoti koviniu šaunamuoju ginklu, gerai juos painstruktuoti, kaip su jais elgtis ir panaudoti atėjus banditams"[83]. Todėl partizanų mirties nuosprendis kartais būdavo skelbiamas keliems suaugusiems šeimos nariams, bendradarbiavusiems su MGB (žudyti nepilnamečius ir senukus partizanų baudžiamasis kodeksas griežtai draudė).

Lygiai taip pat kaip agentai buvo ginkluoti ir sovietinės valdžios pareigūnai. 1944m. rugpjūtyje buvo įkurtos paramos grupės stribams, kurios būdavo pasitelkiamos vykdant akcijas prieš partizanus. Jos veikė visą partizaninio karo laikotarpį, bet savo veiklą ypač suaktyvino kolūkių kūrimo metu. Ginkluoti buvo ne tik įvairūs aukštesni pareigūnai, bet ir kai kurie naujakuriai, visi kompartijos bei komjaunimo sekretoriai, pavaduotojai bei instruktoriai, apylinkių pirmininkai, visų lygių deputa-

81. Utenos apskrities VK-o pirmininko J.Palšio pranešimas LSSR AT pirmininkui J.Paleckiui // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/3. L.157.

82. Buv. LSSR VSKA. F.10. B.8/8. L.188.

83. Ten pat. Oper.b.f. B.1983. T.l. L.80.

tai, kolūkių ir tarybinių ūkių pirmininkai ir brigadininkai, net aktyvūs kolūkiečiai. Ginkluotų partijos aktyvistų skaičius siekė 6-7 tūkst. "Ginkluotuose būriuose būtina dalyvauti visiems komjaunuoliams, galintiems nešioti ginklą", - buvo nurodyta VLKJS CK biuro nutarime[84].

Net 1960m. rajonuose, kur dar buvo nors vienas nesusektas partizanas ar nelegalas, KGB nurodė palikti asmeninius ginklus kompartijos sekretoriams, vykdomųjų komitetų pirmininkams, kolūkių pirmininkams, tarybinių ūkių direktoriams, apylinkių pirmininkams, asmenims, paskirtiems dirbti rajonuose iš atsakingų respublikos kompartijos darbuotojų tarpo, taip pat deputatams, t.y. visiems aktyviems okupacinės valdžios atstovams[85].

Taigi pokaryje dauguma kolaboravusių su okupacine valdžia asmenų, net ir neįeinančių į ginkluotas partinių aktyvistų paramos grupes, buvo ginkluoti.

Todėl šnipų ir kolaborantų žudymo, kuris vykdomas kiekviename partizaniniame kare, negalima vadinti nekaltų civilių gyventojų naikinimu: kiekvienas šnipas ar ginkluotas partijos aktyvistas nešė mirtį ir pražūtį kitiems.

Ir vis tik partizanų nužudytų asmenų skaičius per tokį ilgą karą nėra didelis. Atmetus pačių čekistų ir baudėjų nužudytus asmenis, kuriuos okupantai įtraukdavo į partizanų aukų sąrašą bei pavienių ar gaujose besislapstančių asmenų, nepriklausančių organizuotiems partizanų daliniams ir turinčių kitus - savanaudiškus - slapstymosi tikslus, aukas, liktų tie sąlygiškai civiliai asmenys, kuriems partizanai įvykdė mirties nuosprendį. Jų skaičius būtų labai nedidelis, nes iš nurodytų 12,9 tūkst. asmenų (Dok. Nr. 191) tektų atmesti žuvusius kariškius, stribus, enkavedistus, įvairių plėšikų, pačių enkavedistų, kariškių ar smogikų nužudytus asmenis ir ginkluotus pareigūnus bei šnipus. Gal todėl okupacijos metais nebuvo sudarytas nuo partizanų rankų žuvusių asmenų vardynas (jis KGB pradėtas rengti Atgimimo metais), o visi propagandinėje spaudoje publikuoti sąrašai nepilni ir fragmentiški.

Dėl to vėlesniais metais KGB galėjo skelbti vis didesnį aukų skaičių.

84. VLKJS CK biuro 1947 12 16 prot. Nr.64 // Buv. LSSR VSKA. F.3. B.30/1. L.99.

85. KGB pirmininko A.Randakevičiaus 1959 11 05 raštas A.Sniečkui // Buv. LSSR VSKA. F.6. B.71/48. L.105.

Kokiu būdu šis skaičius buvo didinamas, iliustruoja Dok. Nr. 200, 201. Panašūs dokumentai rodo, kad neaišku kieno įvykdyti nusikaltimai visada būdavo priskiriami partizanams. Liudininkų parodymai, teigiantys, kad vieną ar kitą asmenį išsivedė rusiškai kalbantys kariškiai, visada būdavo tendencingai apibendrinami kaip įkalčiai prieš partizanus. Taip 1944m. Lazdijų apskr. nužudyto P.Valutkevičiaus sūnui KGB pranešė, kad jo tėvą nužudė "buržuaziniai nacionalistai", nors du apklausti liudininkai tvirtino, jog jį iš namų išsivedė rusiškai kalbantys Raudonosios armijos uniforma vilkintys asmenys[86]. Cinizmą ir šmeižtą liudija Dok. Nr. 200, 201. Pagal nusikaltimo aplinkybes, nurodytas 1950m. MGB suvestinėje, aiškėja, kad tai buvo kriminalinis nužudymas, tačiau vien dėl to, kad nužudytasis dirbo apylinkės pirmininku ir jo pavardė po mirties įrašyta memorialinėje lentoje, daroma išvada, kad jį nužudė partizanai. Artimiesiems, o ypač žuvusiųjų vaikams, MGB visada norėjo įteigti, kad jų tėvus nužudė "buržuaziniai nacionalistai" - taip tikėtasi išsiauginti atsidavusius okupacinės valdžios šalininkus. Tuo pat tikslu žuvusiųjų šeimoms buvo numatytos įvairios socialinės lengvatos, skatinusios giminaičius nesigilinant į esmę kreiptis į KGB dėl nužudymo fakto patvirtinimo. Tai paaiškina visų pareiškimų į LSSR KGB kilmę.

Nepilni partizanų archyvai ir sunaikinti ar išvežti į Rusiją buvusio LSSR KGB archyvo dokumentai neleidžia atskleisti ir visapusiškai išnagrinėti kiekvieno konkretaus partizanų teroro akto įvykdymo aplinkybių. Tačiau dažna tremtinio byla, kurioje yra poros MGB agentų pranešimai, jog šis asmuo - "aktyvus banditų rėmėjas", liudija, kad nesunaikintas šnipas nešė mirtį Sibiro tremtyje daugeliui niekuo nekaltų žmonių, ir tik partizanų mirties nuosprendis galėjo sukliudyti jam toliau tęsti pragaištingą veiklą. Šią problemą ne kartą svarstė patys partizanai, ir jų išvada, paremta žiauria pokario realybe, buvo vienareikšmė: "Dėl šnipų naikinimo partizanus galės kaltinti tik tas, kas sunkios okupacijos metu pataikavo priešui, pats buvo vienokiu ar kitokiu būdu užverbuotas MGB pareigūnų, užsimaskavęs priklausė įvairaus plauko šnipų gaujai ir galbūt slaptai jau yra išdavęs ne vieną artimą savo draugą[87]."

86. Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/15. L.249-250.
87. Ramanauskas A.-Vanagas. Daugel krito sūnų... V.1991. P.235.

Laisvės kovotojų nuostoliai: suimtieji ir žuvusieji

Pagal sovietinių represinių žinybų (MVD-MGB) duomenis, 1944-1953m. į nelaisvę pateko apie 18 (kitur minima 19 tūkst.) partizanų (Dok. Nr. 191).

Koks mažas procentas partizanų patekdavo į nelaisvę, liudija daugelis išlikusių partizanų dokumentų. Pavyzdžiui, nuo 1945m. rudens iki 1946m. gegužės mėn. Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinėje iš 200 kovotojų 39 žuvo ir 2 pateko nelaisvėn. Panaši situacija buvo ir vėliau, partizanų jėgoms silpstant. Čia iškalbinga ir pačių čekistų apskaita: 1949m. Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Vanago tėvūnijoje žuvo 27 ir buvo suimti 2 kovotojai.

Taigi žuvusių ir suimtų santykis gana didelis, tuo tarpu iš MVD - MGB parengtų ataskaitų išeina, kad 1944 - 1953m. Lietuvoje žuvo apie 20 tūkst., o suimta apie 18 tūkst. (Dok. Nr. 191). Kai kuriais metais suimtųjų skaičius net pralenkia žuvusiųjų. Nelogiška ir tai, kad mažiau nei partizanų suimta rėmėjų ir pogrindžio narių - juk jų areštai buvo kur kas dažnesni.

Represinių struktūrų apskaita buvo netiksli dėl šių priežasčių: patys baudėjai painiojosi savo terminologijoje - partizanų kategorijai priskirdami daugelį partizanų slapukų, ryšininkų ir rėmėjų. Be abejo, taip daryta sąmoningai, norint prieš vadovybę išpūsti savo darbo rezultatus ir pritaikyti griežtesnes bausmes. Be to, 1944-1945m. nemaža dalis sugaudytų nuo mobilizacijos besislapstančių vyrų buvo įvardinti "banditais", t.y. partizanais. Tai pripažino ir patys čekistai.

Remiantis partizanų šaltiniais ir analizuojant prieštaringą MVD-MGB medžiagą, galima teigti, kad 1944-1953m. Lietuvoje buvo suimta tik 10 proc. visų žuvusių laisvės kovotojų, o tai sudarytų apie 2 tūkst. žmonių. Atsidūrę beviltiškoje padėtyje, dauguma partizanų nusižudydavo, kad išvengtų arešto ir kankinimų tardant. Pagal MVD-MGB statistines suvestines, 1944-1953m. žuvo apie 20 tūkst. partizanų. Nagrinėjant 1944-1953m. įvairias baudėjų ataskaitas apie žuvusius partizanus, išaiškėja daug faktų iškraipymų:

1) besislapstančių nuo mobilizacijos beginklių nužudytų žmonių įtraukimas į nukautų partizanų skaičių,

2) antipartizaninių karinių operacijų metu nužudytų beginklių žmonių

įvardijimas "banditais",

3) baudėjų ataskaitose padidintas mūšiuose ir susidūrimuose nukautų partizanų skaičius,

4) netikslios ir prieštaringos kai kurios metinės suvestinės (sudaromos pagal apskričių MGB skyrių duomenis),

5) ne visos partizanų aukos pateko į okupacinių represinių žinybų apskaitą.

Visos čia išvardintos priežastys perša tokią išvadą: nepatekusių į NKVD apskaitą žuvusių partizanų skaičius apytiksliai kompensuoja kitais atvejais nepagrįstai išpūstus skaičius.

Nuo 1946m. baudėjai jau gana tiksliai nustatydavo žuvusių partizanų skaičių.

Dauguma kovotojų žūdavo jaunesni kaip 22 metų amžiaus. Apie tai liudija 1952m. suimtų ir žuvusių partizanų duomenys (Dok. Nr. 181).

Dauguma gyvybes paaukojusių partizanų - kaimo artojai, gimnazistai, moksleiviai (Dok. Nr. 179, 183).

Tikėtina, kad 1944-1953m. žuvo apie 20 tūkst. laisvės kovotojų. Patikimesnį skaičių bus galima nustatyti tik tada, kai bus sudaryti visų žuvusių Lietuvos partizanų vardiniai sąrašai.

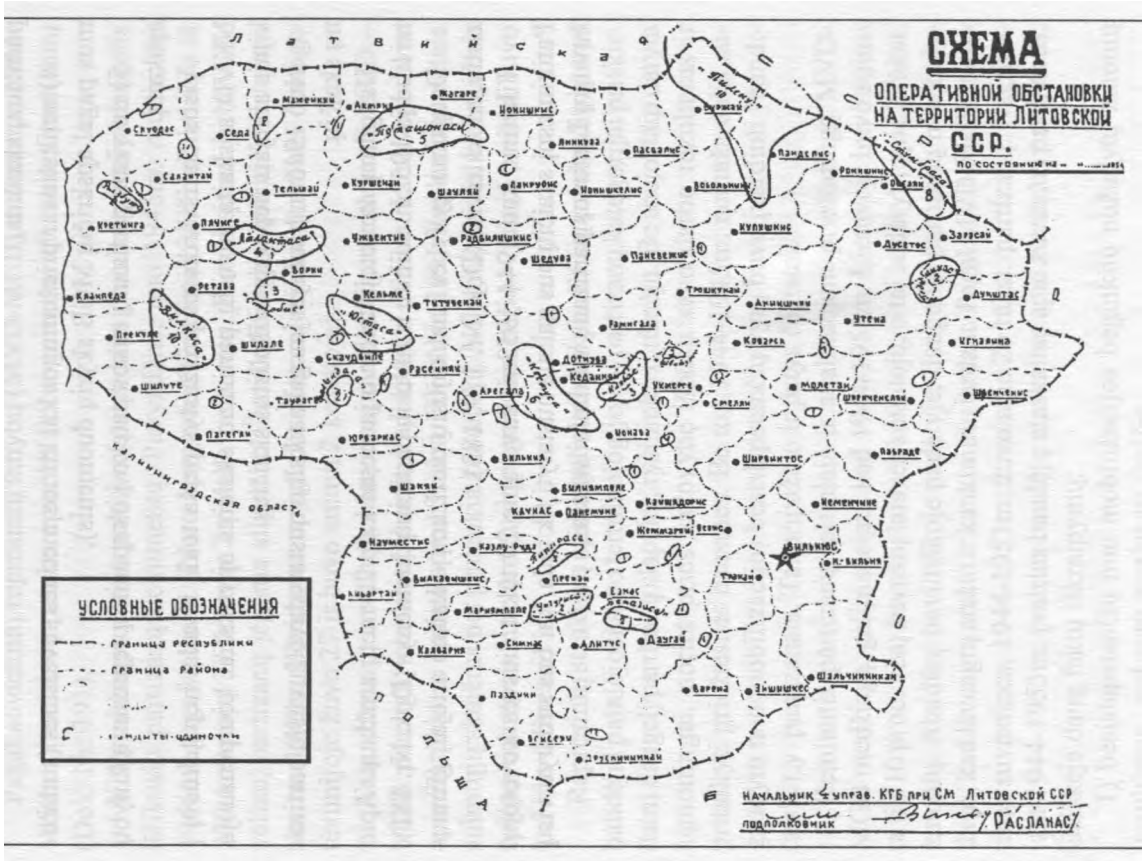
СХЕМА
ОПЕРАТИВНОЙ ОБСТАНОВКИ
НА ТЕРРИТОРИИ ЛИТОВСКОЙ
ССР.
по состоянию на 1954
Латвийская ССР
Калининградская область
Польша
УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ
Граница республики
Граница района
Кандыты-одиночки
Начальник 4 управ. КГБ при СМ Литовской ССР
подполковник
Расланас

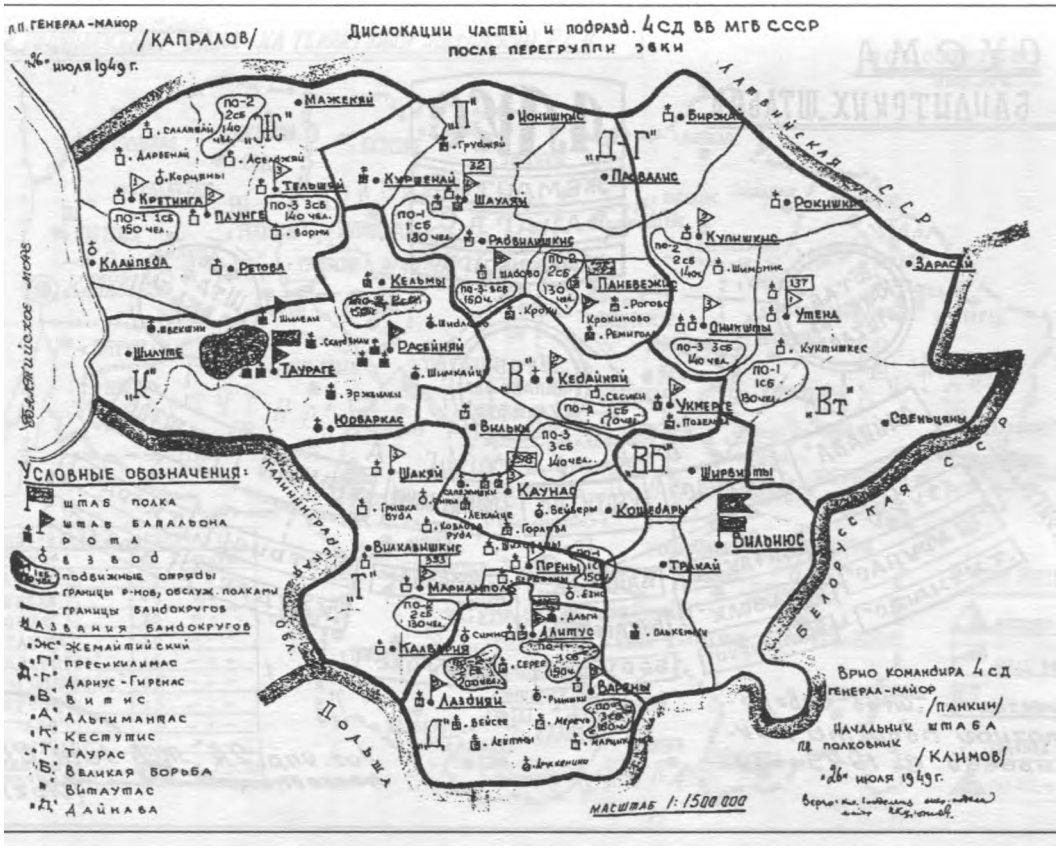
Дислокации частей и подразд. 4СД ВВ МГБ СССР
после перегруппи эвки
Условные обозначения:
штаб полка
штаб батальона
рота
взвод
подвижные отряды
границы р-нов, обслуж. полками
границы бандокругов
Названия бандокругов
Жемайтийский
Пресекиямас
Дарюс - Гиренас
Витис
Альгиманас
Кестутис
Таурас
Великая борьба
Витаутас
Дайнава
Врио командира 4СД
генерал-майор
/Панкин/
Начальник штаба
пл. полковник
/Климов/
«26» июля 1949г.
Масштаб 1: 1500 000
Балтийское море
Калининградская обл.
Польша
Латвийская ССР
Белорусская ССР
Каунас
Вильнюс
Шяуляй
Тельшяй
Паневежис
Расейняй
Таураге
Кедайняй
Укмерге
Утена
Зарасай
Рокишкис
Биржай
Ионишкис
Мажейкяй
Кретинга
Клайпеда
Шилуте
Юрбаркас
Вилькия
Шакяй
Вилкавишкис
Мариямполе
Алитус
Варены
Лаздияй
Пренай
Тракай
Ширвинты
Свенцяны

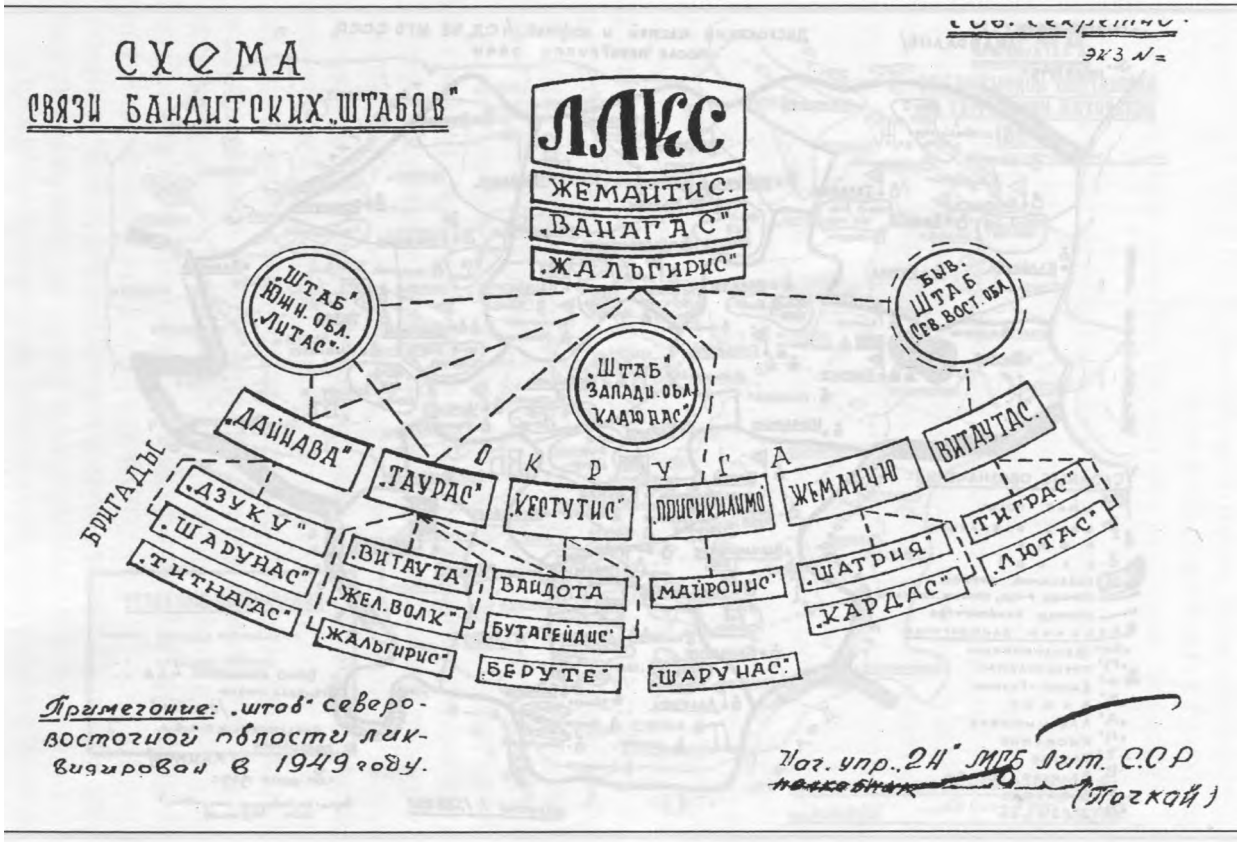

Примечание: „штаб" северо-восточной области ликвидирован в 1949 году.

Нач. упр. „2Н" МГБ Лит. ССР
(Точкой)

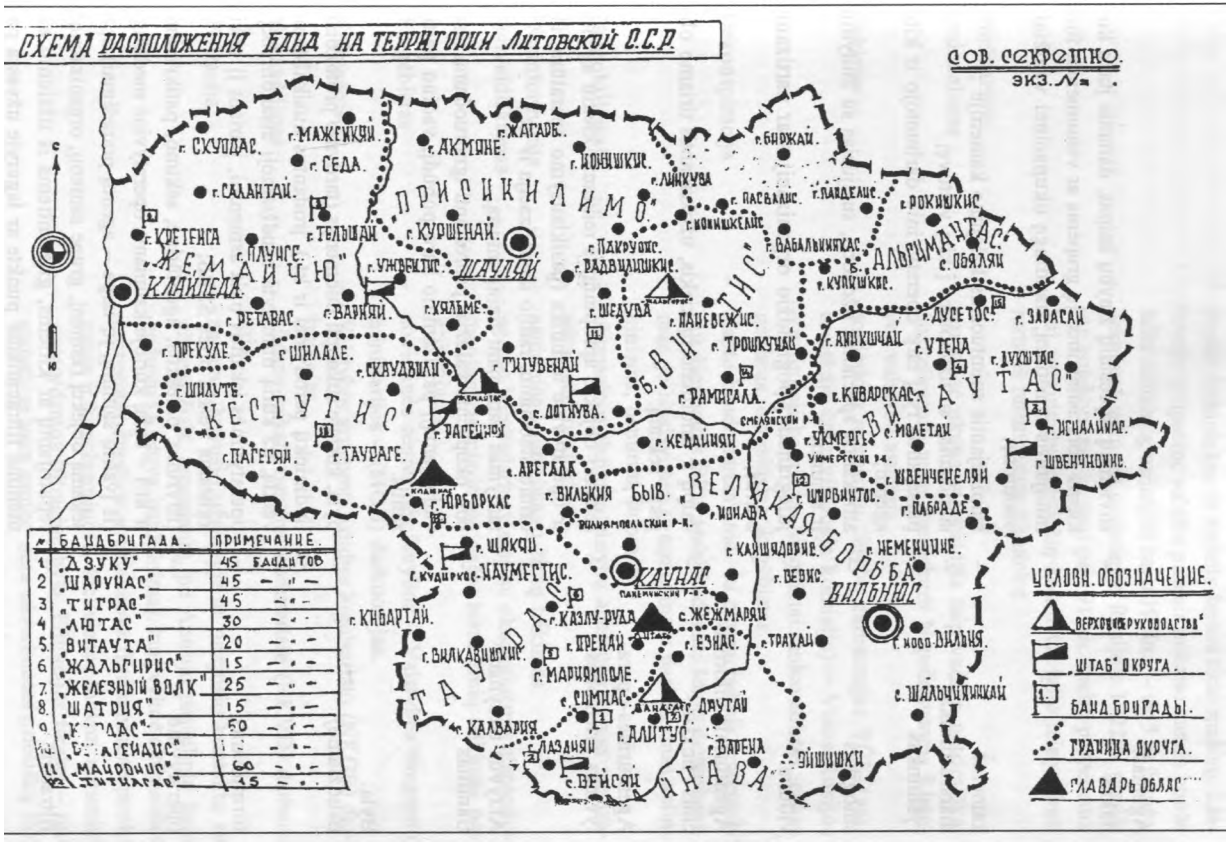
СХЕМА РАСПОЛОЖЕНИЯ БАНД НА ТЕРРИТОРИИ ЛИТОВСКОЙ С.С.Р.
СОВ. СЕКРЕТНО
ЭКЗ. №
г. СКУОДАС.
г. МАЖЕЙКЯЙ.
г. ЖАГАРЕ.
г. БИРЖАЙ.
г. СЕДА.
г. АКМЯНЕ.
г. ЮНЕЙШКИЯ.
г. САЛАНТАЙ.
г. ЛЯЙКУВА
г. ПАСВАЛИС.
г. ПАНДЕЛИС.
г. РОКИШКИС.
г. КРЕТЕНГА
г. ТЕЛЬШАЙ
г. КУРШЕНАЙ.
г. ПАКРУОЙС.
г. ПАНЕВЕЖИС.
г. ДУСЕТОС.
г. ЗАРАСАЙ
г. ПРЕКУЛЕ
г. ШИЛАЛЕ.
г. СКАУДВИЛЬ
г. ТИТУВЕНАЙ
г. ТРОШКУНАЙ
г. УТЕНА
г. ДУКШТАС.
г. ШИЛУТЕ.
г. РАМИНАЛА.
г. КИБАРСКАС
г. ИГНАЛИНАС.
г. ПАГЕГЯЙ.
г. ТАУРАГЕ.
г. КЕДАЙНЯЙ
г. УКМЕРГЕ
г. МОЛЕТАЙ
г. ШВЕНЧЕНЯЙ
г. ЮРБОРКАС
г. ВИЛЬКИЯ БЫВ.
г. ШИРВИНТОС.
г. ПАБРАДЕ
г. ШЯКЯЙ.
г. КАЙШЯДОРИС.
г. НЕМЕНЧИНЕ.
г. КУДИРКОС-НАУМЕСТИС.
г. КИБАРТАЙ.
г. КАЗЛУ-РУДА
г. ЖЕЖМАРЯЙ
г. ВЕВИС.
г. ВИЛКАВИШКИС.
г. ПРЕНАЙ
г. ЕЗНАС.
г. ТРАКАЙ
г. МАРИЯМПОЛЕ.
г. СИМНАС.
г. ДРУТАЙ
г. КАЛВАРИЯ
г. АЛИТУС.
г. ВАРЕНА
г. ВЕЙСЯЙ
г. ЭЙШИШКИ
г. ШАЛЬЧИНИНКАЙ
ПРИСЯКИЛИМО
ЖЕМАЙЧЮ
КЛАЙПЕДА.
ШАУЛЯЙ
КЕСТУТИС
БИРУТИС
АЛЬГИМАНТАС.
ВИТАУТАС
ТАУРАСКАЯ
ВЕЛИКАЯ БОРЬБА
ВИЛЬНЮС
НАЧАВА
КАУНАС
№ БАНДБРИГАДА. ПРИМЕЧАНИЕ.
1 „ДЗУКУ" 45 БАНДИТОВ
2 „ШАРУНАС" 45 — " —
3 „ТИГРАС" 45 — " —
4 „ЛЮТАС" 30 — " —
5 „ВИТАУТА" 20 — " —
6 „ЖАЛЬГИРИС" 15 — " —
7 „ЖЕЛЕЗНЫЙ ВОЛК" 25 — " —
8 „ШАТРИЯ" 15 — " —
9 „КУРДАС" 50 — " —
10 „ВЫГАНДАС" 15 — " —
11 „МАЙРОНИС" 60 — " —
12 „ЛЕТУВАГАЯ" 15 — " —
УСЛОВН. ОБОЗНАЧЕНИЕ.
„ВЕРХОВНОЕ РУКОВОДСТВО"
„ШТАБ" ОКРУГА.
БАНД БРИГАДЫ.
ГРАНИЦА ОКРУГА.
СТОЛИЦА ОБЛАСТИ

ŽODYNĖLIS

Agentas:

įtakos - sovietinių represinių žinybų šnipas, darantis įtaką kokiems nors asmenims, jų grupėms ar visuomenei; formuojantis tam tikrą, naudingą okupacinei valdžiai, nuomonę;

kameros - šnipinėjantis suimtuosius kalėjimo kameroje ;

maršrutininkas - siunčiamas su užduotimi į kitą vietovę;

ryšininkas - palaikantis ryšį tarp operatyvinio darbuotojo ir kito agento;

smogikas - atliekantis specialias užduotis, susijusias su žudymu ir smurtu;

vidinis - įdiegiamas į pogrindžio organizacijas ar partizanų būrius;

Agentūrinis-informacinis tinklas - šnipų ir informatorių kiekis, užtikrinantis tiriamo objekto sekimą.

Agentūrinės-operatyvinės priemonės - sekamo objekto aprūpinimas reikiamu kiekiu agentų ir operatyvine technika (pasiklausymo aparatūra, išoriniu stebėjimu, radijo signalizacija ir kt.)

Aktyvus tardymas - tardymas naudojant fizinį smurtą;

Banditas - taip okupacinė valdžia, pabrėžianti ignoruodama išsivaduojamąjį partizaninio karo pobūdį, vadino partizanus.

Byla:

baudžiamoji - byla, kurioje sukaupti duomenys (tardymo protokolai, liudininkų parodymai ir kt.), įrodantys nusikalstamą veiklą, už kurią numatyta baudžiamoji atsakomybė;

formuliaras - operatyvinės įskaitos byla asmeniui, įtariant jį nusikalstama veikla prieš SSRS;

operatyvinė - (ištyrimo, paieškos, agentūrinė, sekimo, patikrinimo ir kt.) - byla, kurioje kaupiama operatyvinė medžiaga (iš įvairių šaltinių, jų tarpe - agentų pranešimai) apie sekamą objektą (asmenį, grupę asmenų, organizaciją);

filtracinė - repatrijantų ar kitiems, grįžtantiems iš užsienio asmenims filtraciniame punkte ar lageryje užvesta patikrinimo byla.

Buožė	- ūkininkas, turintis tam tikrą skaičių ha žemės, samdantis darbininkus ar turintis žemės ūkio mašinų. Lietuvoje okupacinė valdžia pirmais pokario metais buože laikė ūkininką, turintį 20 ha, o 1950m. - tik 5 ha žemės. Terminas sukurtas sovietinėje Rusijoje 1922m. pradėjus kolektyvizaciją, tuoj po 1917m. spalio perversmo, kai vargingųjų valstiečių komitetai įgijo teisę atimti turtą iš turtingesnių ūkininkų.
Buržuazinis nacionalistas	- sovietinė okupacinė valdžia taip vadino patriotiškai nusiteikusius, norinčius atkurti Nepriklausomą Lietuvos valstybę asmenis.
Čekistas	- sovietinių represinių žinybų darbuotojas VČK (vserosiskaja čerezvičainaja komisija) - Visos Rusijos Ypatingoji komisija. Sinonimai: enkavedistas, enkagėbistas, emgėbistas, kagėbistas.
Dekonspiracija	- slapto bendradarbiavimo su okupacinėmis represinėmis žinybomis fakto atsiskleidimas; šnipo demaskavimas, jo išsidavimas ar sąmoningas pasisakymas aplinkiniams, nenorint šnipinėti.
Demobilizacija	- okupacinių slaptųjų tarnybų agentų siūlymas partizanams sudėti ginklus.
Dezinformacija	- sąmoningas neteisingų žinių teikimas.
Dviveidiškumas	- agento bendradarbiavimas su okupacinėmis slaptosiomis tarnybomis ir tuo pačiu metu žinių teikimas pogrindžiui.
Emgėbistas	- sovietinės represinės žinybos - Valstybės saugumo ministerijos - (MGB) darbuotojas.
Enkagėbistas	- Valstybės saugumo liaudies komisariato (NKGB) darbuotojas.
Enkavedistas	- Vidaus reikalų liaudies komisariato (NKVD) darbuotojas.
Filtracija	- asmens, buvusio užsienyje ar turėjusio kontaktų su užsieniečiais, repatriantų, po Antrojo pasaulinio karo grįžusių į Lietuvą, patikrinimas, kurį vykdė okupacinės represinės žinybos specialiuose filtraciniuose punktuose ir konclageriuose, kiekvienas tokiam asmeniui sudarydamos filtracinę bylą. Filtracijos tikslas - nustatyti, ar toks asmuo nėra užverbuotas priešiškų Sovietų Sąjungai valstybių žvalgybos.

Fizinio poveikio priemonės - taip užšifruotai okupacinių represinių žinybų terminologijoje buvo vadinamas suimtųjų kankinimas tardant.

Gauja - taip okupacinė valdžia vadino partizanų būrį.

Išsišifravimas - žiūr. dekonspiracija.

Ypatingas pasitarimas - institucija prie SSRS NKVD, neakivaizdžiai vykdžiusi teismo funkcijas.

Kagėbistas - sovietinės represinės žinybos - Valstybės saugumo komiteto (KGB) darbuotojas.

Kontrrevoliucinis elementas - prieš sovietinę santvarką nusiteikęs asmuo. Terminas sukurtas sovietinėje Rusijoje po 1917m. spalio perversmo, atvedusio į valdžią bolševikus.

Kontrrevoliucinis pogrindis - prieš sovietinę santvarką veikiantis pogrindis.

Kontrrevoliuciniai nusikaltimai - pasipriešinimas sovietinei santvarkai, RFSSR Baudžiamojo kodekso 58-ame straipsnyje nurodytos veiklos.

Konspiracinis butas - butas, kurį savo žinioje turi sovietinės slaptosios tarnybos, kad neatkreipdamos visuomenės dėmesio galėtų jame priiminėti savo agentus.

Legalizacija - besislapstančių nuo okupacinės valdžios asmenų užsiregistravimas, prisistatymas atitinkamiems valdžios organams. 1945-1946m. vykęs procesas, kai paskelbus okupacinės valdžios pažadą nebausti besislapstančių nuo mobilizacijos į Raudonąją armiją užsiregistravo virš 36 tūkst. vyrų.

Legenda - slaptųjų tarnybų sukurta versija, pagal kurią elgiasi (prisistato aplinkiniams) jų užverbuotas asmuo.

Liaudies gynėjas - šiuo pavadinimu buvo pavadinti 1945m. gruodžio 18d. naikintojų batalionų dalyviai. Žmonės juos vadino stribais, istrebiteliais, skrebais ir pan.

Literinė kontrolė - slaptas pokalbių įrašymas.

Naikintojas - 1944m. okupacinės valdžios kovai prieš partizanus suorganizuotų batalionų iš vietinių okupantų gyventojų dalyvis. Nuo 1945m. gruodžio 18d. oficialiai jau vadinami liaudies gynėjais.

Nelegalas - nuo okupacinės valdžios besislapstąs asmuo.

Neptūn 12, 22, 47, 80 - specialių migdomųjų preparatų, okupacinių represinių žinybų vartotų prieš partizanus, užšifruotas pavadinimas.

Operatyvinis darbuotojas, operatyvininkas, operįgaliotinis - okupacinių represinių žinybų pareigūnas, vykdantis nelojalių valdžiai asmenų persekiojimą, organizuojantis ir vykdantis operacijas prieš pogrindžio organizacijas ir partizanus, verbuojantis agentūrą bei vykdantis kt. operatyvinį darbą.

Operatyvinis sektorius - SSRS NKVD-NKGB 1944 12 16 įsakymu įvykdytas Lietuvos teritorijos suskirstymas į 9 (nuo 1945 06 - į 7) sektorius į kuriuos įeidavo kelios apskritys. Kiekvienam operatyviniam sektoriui vadovavo iš Rusijos atsiųstas pulkininkas ar papulkininkis, o represijas vykdė vienas NKVD kariuomenės pulkas. Toks teritorinis susiskirstymas įgalino operatyviau slopinti partizaninį judėjimą ir koordinuoti visų okupacinių-represinių žinybų veiksmus.

Operatyvinė kombinacija - okupacinių represinių žinybų taikytas klastingas duomenų išgavimo būdas, kai suima, ištardo, nukreipia klaidingais pėdsakais partizanais apsimetę čekistai.

Operatyvinė technika - okupacinių represinių žinybų taikytos techninės priemonės, persekiojant nelojalius sovietinei valdžiai asmenis: pasiklausymo aparatūra, migdomieji specpreparatai, preparatai, įgalinantys sekti su šunimis, radijo signalus skleidžianti aparatūra, netikri šoviniai, daiktai, sprogstantys vos prilietus ir kt.

Operatyvinis panaudojimas - prievartinis silpnesnės valios žmogaus panaudojimas čekistinių užduočių vykdymui: bunkerių parodymas, partizanų iškvietimas į susitikimus, čekistų vedžiojimas į ryšininkų sodybas ir pan. Operatyvinis panaudojimas baigdavosi arba visišku suimtojo palaužimu ir užverbavimu arba, visai išsėmus išduodančiojo galimybes, - nuteisimu.

Organizacinis sektorius - Lietuvos Laisvės Armijos padalinys, sudarytas iš legaliai gyvenančių kovotojų, aprūpinančių Veikiantįjį sektorių (nelegaliai gyvenančius kovotojus) ryšių prie-

monėmis, spausdinimo technika, medikamentais, platinančių pogrindinę spaudą, organizuojančių materialinį kovotojų aprūpinimą ir kt. Vėliau buvo vadinami partizanais-slapukais, pasyviais kovotojais. Sudarė veikiančių partizanų rezervą.

Partizanas - organizuoto karinio pasipriešinimo okupacijai dalyvis. Nuo 1949m. vadinosi laisvės kovotojais.

Partizanas-ryšininkas - dažniausiai legaliai ar pusiau legaliai gyvenantis asmuo, palaikantis ryšį tarp partizanų būrių.

Partizanas-rėmėjas - asmuo, teikiantis partizanams paramą, priimantis į namus, leidžiantis įrengti bunkerį ir pan.

Panaudojimas "tamsoje" - asmens pajungimas okupacinių represinių žinybų užduočių vykdymui, jam to nežinant, nesuprantant, kad turi reikalų su provokatoriais.

Profilaktika - okupacinių represinių žinybų veiksmai, užkertantys kelią galimiems antisovietiniams pasireiškimams. Perspėjimas nutraukti antisovietinę veiklą. Pradėta taikyti po Stalino mirties. Asmeninė profilaktika buvo vieša ir slapta. Vieša - tai persekiojamo asmens poelgių pasmerkimas partiniuose, komjaunimo, darbo kolektyvo susirinkimuose, spaudoje, perspėjimas KGB ir pan. Slapta profilaktika - tai persekiojamo asmens "auklėjimas" per agentus ir KGB patikėtinius, žmogui net nesuvokiant, kad jis veikiamas ideologiškai pagal čekistinių organų užduotį.

Rezidentas - ypatingą pasitikėjimą turintis, ideologiškai patikimas (dažniausiai partijos narys) dažnai - buvęs KGB karininkas - okupacinių žinybų slaptas bendradarbis, veikiantis pagal čekistinių organų sukurtą "legendą" ir vykdantis ypatingai sudėtingas užduotis. Jam pavaldūs keli agentai ar patikimi asmenys, iš kurių priiminėja informaciją ir skiria jiems užduotis.

Sekretas - slaptas ilgalaikis kareivių postas tikėtinose partizanų pasirodymo vietose.

Serija OK, K - tam tikrą slaptumo laipsnį žymintis dokumento šifras.

Slaptas informatorius - okupacinių represinių organų užverbuotas asmuo, teikiantis jiems žinias.

Sovietinio teisėtumo pažeidimas - suimtųjų kankinimas tardant.

Specialus agentas - agentas specialioms, dažniausiai susijusiomis su smurtu ir žudymu užduotimis, agentas-smogikas.

Specialiosios grupės - okupacinių represinių organų naudojamos provokatorių-smogikų grupės, veikiančios partizanų vardu, naudojančios tam tikrą kamufliažą, skirtos partizanų naikinimui.

Specialus pranešimas - pranešimas apie represinių organų veiksmus, dažniausiai susijusius su žudymu.

Specialūs tremtiniai - SSRS NKVD potvarkiais ar SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo nutarimais ištremti į SSRS Siaurės rajonus asmenys.

Stribas - 1944m. kovai prieš partizanus iš vietinių gyventojų suorganizuotų naikintojų batalionų dalyvis.

Susitikimo butas - MGB agentui priklausantis butas, kuris naudojamas MGB operatyvinių darbuotojų kaip susitikimo vieta su kitais agentais.

Šifro telegrama - užšifravimui paruoštas ar jau iššifruotas tekstas, užrašytas specialiame blanke.

Užsienio delegatūra - okupuoto krašto atstovybė užsienyje. Terminas pradėtas naudoti 1946m.

TRUMPINIMAI

Ap	Apyrašas
AS	Apskrities skyrius
AT	Aukščiausioji Taryba
BDPS	Bendras Demokratinis Pasipriešinimo Sąjūdis
BK	Baudžiamasis kodeksas
CHOZO	(Choziaistvennij otdel, rusų k.) Ūkio skyrius
CK	Centro komitetas
ČK	(Čerezvyčainaja komisija, rusų k.) - Ypatingoji komisija
DKA	Didžiosios Kovos apygarda
DLK	Didysis Lietuvos kunigaikštis
Dok.	dokumentas
E.p.	Einantis pareigas
GFP	(Geheime Feldpolitei, vokiečių k.) - slaptoji lauko policija, užnugario žvalgyba
GPU	(Glavnoje političeskoje upravlenije, rusų k.) - Vyriausioji politinė valdyba
GVK	(Gorodskoj voennij komisariat, rusų k.) - Miesto karinis komisariatas
KGB	(Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti, rusų k.) Valstybės saugumo komitetas
KPSS	(Komunističeskaja partija sovietskogo sojuza, rusų k.) - Sovietų sąjungos komunistų partija
KT	Karinis Tribunolas
LIK	Lietuvos Išlaisvinimo komitetas
LKJS	Lietuvos komunistinė jaunimo sąjunga
LKP	Lietuvos komunistų partija
LKP(b)	Lietuvos komunistų partija (bolševikų)
LKT	Liaudies komisarų taryba
LLA	Lietuvos Laisvės armija
LLKS	Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis
LPS	Lietuvos Partizanų Sąjunga
LPŠ	Lietuvos Partizanų štabas
LSSR	Lietuvos sovietinė socialistinė respublika
LTT	Lietuvos Tautinė Taryba
LVVOA	Lietuvos valstybinis visuomenės organizacijų archyvas
MGB	(Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti, rusų k.) Valstybės saugumo ministerija

MKPP	(Mašino-konyj prokatnyj punkt, rusų k.) - mašinų-arklių nuomoj imo punktas
MT	Ministrų Taryba
MTS	mašinų traktorių stotis
MVD	(Ministerstvo vnutrennich dėl, rusų k.) - Vidaus reikalų ministerija
NKGB	(Narodnyj komisariat gosudarstvennoj bezopasnosti, rusų k.) Valstybės saugumo liaudies komisariatas
NKVD	(Narodnyj komisariat vnutrennich dėl, rusų k.) - Vidaus reikalų liaudies komisariatas
Nr.	numeris
OBB	(Otdel Borby s Banditizmom, rusų k.) - Kovos su Banditizmu skyrius
OGPU	(Objedinionnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije, rusų k.) - Jungtinė valstybinė politinė valdyba
o/įgaliotinis	operatyvinis įgaliotinis
OK	(Otdel kadrov, rusų k.) - Kadrų skyrius
Op.b.	operatyvinės bylos
OS	Organizacinis sektorius
OSO	(Osoboje sovesčianije, rusų k.) - Ypatingas pasitarimas
OT	Operatyvinė technika
PLP	Pietų Lietuvos Partizanai
PP	Pasienio pulkas
PPO	(Polskaja povstančeskaja organizacija, rusų k.) - Lenkų sukilėlių organizacija
RFSSR	Rusijos federacinė sovietinė socialistinė respublika
SB	(Strelkovij batalion, rusų k.) - Šaulių batalionas
SG	specgrupė
SK	(Strelkovij korpus, rusų k.) - Šaulių korpusas
SMERŠ	(smertj špionam, rusų k.) - "Mirtis šnipams" - sovietinė karinė kontržvalgyba
SSKP	Sovietų Sąjungos komunistų partija
SSRS	Sovietinių Socialistinių Respublikų Sąjunga
ŠD	Šaulių divizija
TO	(Transportnij otdel, rusų k.) - Transporto skyrius
UBB	(Upravlenije borby s banditizmom, rusų k.) - Kovos su banditizmu valdyba
UPK	(Ustav procesualnogo kodeksą, rusų k.) - Procesualinio kodekso nuostatai
UVK	(Uezdnij voennij komisariat, rusų k.) - Apskrities karinis komi-

	sariatas
VČ	(Visokoj častostyj, rasų k.) - aukšto dažnio ryšis
VKČ	(Vserosiskaja Črezvyčainaja komisija, rusų k.) - Visos Rusijos Ypatingoji komisija
VGPŠ	Vyriausias Ginkluotųjų Pajėgų štabas
VKP(b)	Visasąjunginė komunistų partija (bolševikų)
VLAK	Vyriausias Lietuvos Atkūrimo komitetas
VLIK	Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo komitetas
VLKJS	Visasąjunginė Lenino komunistinė jaunimo sąjunga, komjaunimas
VLKSM	(Vsesojuznyj leninskij komunističeskij sojuz molodioži, rasų k.) - visasąjunginė Lenino komunistinė jaunimo sąjunga
VMN	(Vysšaja merą nakazanija, rasų k.) - aukščiausia (mirties) bausmė
VO	(Vodnij otdel, rusų k.) - vandens baseino skyrius
VS	Veikiantis sektorius
VSKA	Valstybės saugumo komiteto archyvas (buv. LSSR KGB archyvas)
VŠ	(Vysšaja škola, rusų k.) - Aukštoji mokykla
VV	(Vnutrennije voiska, rusų k.) - Vidaus kariuomenė
VVU	Vilniaus Valstybinis universitetas

DOKUMENTŲ SĄRAŠAS

I. SOVIETŲ SĄJUNGOS OKUPACINĖ POLITIKA LIETUVOJE 128

1. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno operatyvinė suvestinė apie mobilizacijos į Raudonąją armiją eigą nuo 1944m. liepos 26d. iki rugpjūčio 15d..... 128
2. Lietuvos Komunistų partijos (bolševikų) ypatingojo sektoriaus vedėjo raštas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui J.Bartašiūnui apie kariuomenės siautėjimus Marijampolės apskrityje..... 132
3. Agento "Jonaičio" agentūrinis pranešimas NKGB Marijampolės skyriui apie gyventojų požiūrį i sovietų valdžios vykdomą žemės ūkio reformą 133
4. Iš Valstybės saugumo leitenanto Myšelovo pranešimo Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui A.Guzevičiui apie kariškių sušaudytus 16 Molėtų valsčiaus jaunuolių 136
5. NKVD kariuomenės 3-io Baltarusijos fronto užnugariui saugoti viršininko Liubo pranešimas SSRS NKVD komisaro pavaduotojui S.Kruglovui apie sudegintus šv. Kūčių vakarą Panemunės dzūkų kaimus 137
6. Baltarusijos fronto užnugario apsaugos vado Liubo pranešimas SSRS NKVD komisaro pavaduotojui S.Kruglovui ir LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie kariuomenės veiksmus Pietų Lietuvoje 139
7. Ištrauka iš NKVD Alytaus apskr. skyriaus viršininko Čemyševo pranešimo LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie masines čekistines - karines operacijas 141
8. SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo direktyva LSSR operatyvinių sektorių ir NKGB miešti} ir apskričių skyrių viršininkams su nurodymais verbuoti kunigus 144
9. Ištrauka iš LSSR NKGB 2-o skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio J.Minkevičiaus pranešimo LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A.Guzevičiui apie atliktą agentūrinį-operatyvinį darbą Kaimo universitete ... 146
10. LSSR NKVD komisaro pavaduotojo NKVD-NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininko P.Kapralovo direktyva visiems apskričių NKVD-NKGB skyrių viršininkams dėl duomenų pateikimo apie valdžios organuose antisovietiškai nusiteikusius asmenis 152
11. Lietuvos SSR NKVD pažyma apie LSSR NKVD Tardymo skyriaus 1945m. sausio-gegužės mėn. sudarytas bylas 153
12. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvai gen.ltn. I.Tkačenkos raštas operatyvinių sektorių ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams apie laiško Stalinui pasirašymo organizavimą 154

13. SSRS NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo, SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos ir LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, NKVD-NKGB miešti; ir apskričių skyrių viršininkams bei visų Lietuvoje dislokuotos NKVD kariuomenės padalinių vadams apie suimtųjų kankinimą 156
14. Alytaus apskrities NKVD skyriaus viršininko Lisovskio ir NKGB skyriaus viršininko Aleksandrovo pranešimas Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui I.Rudykai apie kariškių nusikaltimus 159
15. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos raštas LSSR vidaus reikalų ir valstybės saugumo liaudies komisarams, NKVD-NKGB operatyvinių sektorių bei apskričių ir miestų skyrių viršininkams apie Vėlinių šventimą 161
16. SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro L.Berijos ir SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro V.Merkulovo direktyva dėl spalio revoliucijos švenčių saugaus šventimo 163
17. NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininko plk. I.Rudykos pranešimas vadovybei apie politinę padėtį Vilniaus operatyvinio sektoriaus teritorijoje 164
18. NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininko I.Rudykos raštas SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje I.Tkačenkai apie valstiečių išbuožinimą Vilniaus, Trakų ir Alytaus apskrityse 173
19. LSSR NKGB komisaro pavaduotojo L.Martavičiaus ir NKGB "V" skyriaus viršininko Makarovo ataskaita SSRS NKGB "V" skyriaus viršininkui Gribovui apie korespondencijos cenzūrą..... 174
20. NKVD Kauno miesto skyriaus viršininko padėjėjo Kirjanovo ir Kovos su banditizmu skyriaus viršininko Losevo pranešimas LSSR NKVD komisaro pavaduotojui P.Kapralovui apie legalizacijos eigą ir gyventojų atsiliepimus į J.Bartašiūno įsaką dėl legalizacijos 177
21. LSSR Valstybės saugumo ministro D.Jefimovo pranešimas SSRS Valstybės saugumo ministro pavaduotojui Ogolcovui apie šv. Velykų šventimą Lietuvoje 179
22. MGB Kauno miesto skyriaus viršininko V.Voroncovo pranešimas LSSR saugumo ministrui D.Jefimovui apie gegužės 1-osios šventimą Kaime .. 180
23. LSSR MVD Kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininko Vasiljevo pažyma apie grupinius kalinių pabėgimus iš MGB vidaus kalėjimų ... 181
24. LSSR MVD OBCHSS viršininko Motinovo pažyma apie Lietuvoje 1946 07 25-1946 09 20 iškeltas baudžiamąsias bylas už pyliavų neatidavimą 183
25. Ištrauka iš SSSR gen. ltn. Sladkevičiaus sudaryto okupantų kariuomenės veikimo rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą metu plano 184
26. Lietuvos SSR MGB žinių suvestinė apie 1947m. nustatytų antisovietinių

atsišaukimų autorių ir jų bendrininkų amžių, socialinę kilmę ir partinę priklausomybę 187
27. LSSR MGB Vilniaus miesto skyriaus 1-o poskyrio viršininko Babincevo pažyma apie antisovietinius elementus Vilniaus universitete ir pedagoginiame institute..... 188
28. LSSR MGB 2-N valdybos 1 skyriaus viršininko Odincovo pažyma apie įvykius trėmimo operacijos "Priboj" metu 190
29. LSSR MGB ministro P.Kapralovo pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Ogolcovui apie 1928-1929m. gimusių piliečių šaukimą į sovietinę armiją 193
30. LSSR MGB pažyma VKP(b) CK žemės ūkio skyriaus vedėjo pavaduotojui Jakušinui apie esamą padėtį kolūkiuose Lietuvoje 1950m. pirmoje pusėje ir represinių struktūrų veiklą..... 195
31. LSSR MGB ministro P.Kapralovo direktyva LSSR MGB Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Vilniaus valdybų viršininkams dėl asmenų, vengiančių šaukimo į sovietinę armiją, šeimų ištrėmimo..... 202
32. MGB Šiaulių srities valdybos "A" skyriaus viršininko Bobylevo raštas LSSR MGB "A" skyriaus viršininkui Grišinui apie mirties bausmės nuosprendžio įvykdymą nuteistiesiems 203
33. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1944 08-1953 01 01 Lietuvoje už antisovietinę veiklą areštuotų asmenų socialinę kilmę 204
34. Lietuvos SSR MVD pažyma apie MGB organų 1944 08-1953 03 areštuotų žmonių skaičių ir jiems inkriminuojamus kaltinimus 206
35. Lietuvos SSR MVD pažyma apie LSSR MGB ir MVD 1944 07-1953 03 areštuotų inteligentų skaičių 207
36. Lietuvos SSR MVD pažyma pagal 1953m. liepos 12d. duomenis apie Lietuvoje besislapstančių žmonių skaičių ir slapstymosi priežastis 208
37. Lietuvos SSR KGB pažyma apie 1944m. rugpjūčio mėn. - 1954m. balandžio mėn. nuteistų asmenų, kaltinamų kontrrevoliucine veikla, skaičių 209
38. LSSR MVD 4-os valdybos viršininko P.Raslano raštas apie kovą su katalikų dvasininkija 210

II. SSRS REPRESINIŲ STRUKTŪRŲ VEIKLA..... 214

1. NKVD-MVD ir NKGB-MGB žinybos 214

39. SSRS NKVD pareigūnų A.Guzevičiaus, Noviko ir Kūmo sudaryti Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR NKVD operatyvinių - čekistinių grupių nuostatai 214

40. LSSR NKVD komisaro pavaduotojo P.Kapralovo įsakas paimti iš visų NKVD ir milicijos darbuotojų bei gyventojų radijo imtuvus 216
41. Ištrauka iš NKVD komisaro J.Bartašiūno pranešimo VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui M.Suslovui apie LSSR NKVD darbą panaudojant operatyviniams tikslams archyvinę medžiagą 1944 08 01-1945 01 01 217
42. Ištrauka iš NKVD komisaro J.Bartašiūno pranešimo VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui M.Suslovui apie LSSR NKVD kadrų skyriaus darbą nuo 1944m. rugpjūčio ld. iki 1945m. sausio ld..... 219
43. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, NKVD vidaus ir pasienio kariuomenės vadams dėl aktyvesnio partizanų persekiojimo ir naikinimo 221
44. LSSR NKVD-NKGB įgaliotinio I.Tkačenkos ir LSSR prokuroro Baliasnikovo direktyva LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams ir apskričių prokurorams dėl nesankcionuotų areštų, tardymo terminų ir parodomųjų karinio tribunolo procesų 225
45. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos nurodymai NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, visiems NKVD vidaus ir pasienio kariuomenės viršininkams ir pulkų vadams sustiprinti kovą su partizanais 227
46. SSSR NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro D.Jefimovo raštas NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, nurodantis vadovautis L.Berijos direktyva dėl partizanų naikinimo 228
47. Lietuvos SSR NKVD pažyma apie 1944 07 15-1945 12 01 nusiųstų teismams, nuteistų, išteisintų ir išvežtų tardymui į lagerius žmonių skaičių 231
48. Lietuvos SSR MGB pažyma apie LSSR MGB 1944 07-1946 08 15 suimtų žmonių skaičių 232
49. LSSR MVD kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininko S.Figurino pažyma VKP(b) CK apie LSSR MVD 1946 metais atliktų karinių operacijų skaičių ir patirtus nuostolius..... 233
50. Iš LSSR MGB Tardymo dalies viršininko Soloido raporto LSSR MGB ministro pavaduotojui Leonovui apie sulaikytųjų kankinimą MGB Panevėžio apskrities skyriuje 235
51. LSSR MGB Kadrų skyriaus ypatingosios inspekcijos vyresniojo tardytojo Budejevo išvados apie tardomųjų kankinimą MGB Marijampolės apskrities skyriuje 239
52. LSSR MGB ministro P.Kapralovo direktyva operatyvinių skyrių, MGB Kauno valdybos ir apskričių skyrių viršininkams dėl aktyvesnio partizanų

\

būrių naikinimo 246
53. LSSR MGB "A" skyriaus viršininko P.Grišino paaiškinimas LSSR MGB ministro pavaduotojui A.Gailevičiui apie 1944-1948m. MGB Kauno miesto skyriaus darbuotojų įvykdytus areštuotųjų turto grobstymus ... 248
54. Lietuvos SSR MVD pažyma apie 1944 08-1953 03 LSSR MGB ir MVD areštuotų žmonių skaičių..... 251
55. Iš LSSR MVD kadrų skyriaus viršininko Zalipajevo ir jo pavaduotojo Pastuchovo pažymos apie LSSR MVD darbuotojus, discipliną ir nusižengimus 252
56. LSSR MVD I spec. skyriaus bylų apie mirties nuosprendžių vykdymą perdavimo aktas 256
57. Iš Ypatingosios inspekcijos prie LSSR MVD Kadrų skyriaus viršininko Timonovo pažymos apie MVD darbuotojų nusikaltimus, padarytus nuo 1952 09 15 iki 1953 05 258
58. Ištrauka iš MVD kariuomenės Lietuvos pasienio apygardos karinio prokuroro S.Grimovičiaus rašto LKP CK sekretoriui A.Sniečkui apie leidimus kankinti tardomuosius..... 263
59. LSSR KGB 10 skyriaus inspektoriaus Andrikovo rašyta KGB darbuotojo Stasio Šimkaus tarnybinė charakteristika 264

2. NKVD-MVD-MGB kariuomenė..... 265

60. NKVD kariuomenės 3-io Baltarusijos fronto užnugariui saugoti štabo operatyvinė suvestinė apie pasienio kariuomenės veiklą 1944m. gruodžio 14-18 dienomis 265
61. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Čemyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizanų grupės sunaikinimą Merkinės valsčiuje 272
62. SSRS Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo direktyva LSSR NKVD - NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, NKVD karinių dalinių vadams apie būtinybę sustiprinti kovą su partizanais 274
63. NKVD vidaus kariuomenės Pabaltijo apygardos štabo viršininko Golovkos pranešimas apie NKVD kariuomenės skaičių, sutelktą Lietuvoje partizanų naikinimui 276
64. SSRS NKVD-NKGB Įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos įsakymas NKVD kariuomenės Lietuvoje vadams, prokurorams ir "Smerš'o" viršininkams bei NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams sustiprinti kovą prieš partizanus..... 278
65. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos pranešimas apie

kariškių nusikaltimus Lietuvoje 279
66. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui Ščerbakovui apie kariškių siautėjimus Ukmergės apskrityje 283
67. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno ir MVD 4 šaulių divizijos vado Golovkos nurodymas MVD apskričių ir miestų skyrių viršininkams ir MVD kariuomenės dalių vadams apie operacijų prieš partizanus apiforminimą 285
68. Tarnybinių šunų paskirstymo 4-os divizijos daliniams žiniaraštis 287
69. SSRS MVD įgaliotinio Tauragės apskričiai F.Mažirino specialus pranešimas SSRS MVD ministro pavaduotojui A.Apolonovui apie susišaudymą su partizanais prie Meižių kaimo 288
70. MGB vidaus kariuomenės 137 šaulių pulko štabo viršininko mjr. K.Vlasovo laiškas J.Stalinui su pasiūlymais kaip geriau kovoti su partizanais 291
71. Laikinai einančio LSSR valstybės saugumo ministro pareigas P.Kapralovo raštas MGB apskričių skyrių viršininkams apie draudimą gydyti sužeistus partizanus vietinėse ligoninėse 296
72. Lazdijų apskrities MGB skyriaus viršininko pavaduotojo Mnacakanovo pasirašyta operatyvinė suvestinė LSSR valstybės saugumo ministrui D.Jefimovui apie Lazdijų valsčiaus Želbėkių kaime kariškių sudegintą sodybą, nušautą moterį ir sužeistus žmones 297
73. Vidaus kariuomenės 2-os šaulių divizijos vado Širinskio pranešimas SSRS MGB vidaus kariuomenės viršininkui Burmakui ir LSSR saugumo ministrui P.Kapralovui apie divizijos sudarymą 299
74. Vidaus kariuomenės 4-os šaulių divizijos vado pavaduotojo Pankino išvada dėl nuostolių, patirtų prie Žiūrų-Gudelių, susišaudant su partizanais 306
75. Vidaus kariuomenės 4-os šaulių divizijos štabo 0025 operatyvinė suvestinė apie 34, 261, 298, 353 šaulių pulkų veiklą 1951m. sausio 23-25 dienomis 316
76. Okupantų kariuomenės, turėjusios saugoti rinkimines apylinkes rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą metu, paskirstymo planas, paruoštas LSSR MGB 2N valdybos viršininko plk. G.Čachavos 319
77. MGB Nr. 54139 karinės dalies kontržvalgybos viršininko Benediktovo pranešimas LSSR saugumo ministro pavaduotojui Leonovui apie 4-os šaulių divizijos operatyvinės veiklos trūkumus 321

3. Stribai 329

78. LKP(b) CK nutarimas dėl stribų batalionų sudarymo 329

79. Vidaus reikalų ministro pavaduotojo plk. Kapralovo raštas NKVD skyrių viršininkams dėl paramos grupių stribams sudarymo 330
80. Lietuvos Liaudies komisarų tarybos ir KP(b) CK 1944 12 03 nutarimas dėl stribų būrių sudarymo kiekviename valsčiuje 332
81. Alytaus operatyvinio sektoriaus viršininko 3-io rango komisaro Rudino pranešimas NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje valstybės saugumo komisarui J.Tkačenkai apie stribų nepajėgumą kovoti su partizanais .. 333
82. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno raštas NKVD apskričių skyrių viršininkams apie palaikančius ryšius su partizanais žmones naikintojų būriuose 335
83. SSRS NKVD vyriausiosios kovos su partizanais valdybos viršininko saugumo komisaro A.Leontjevo raštas Ukrainos, Lietuvos ir Latvijos vidaus reikalų liaudies komisarams apie stribų nuostolius, patiriamus kovoje su partizanais 336
84. LSSR NKVD kovos su partizanais skyriaus viršininko plk. Gusevo specialus pranešimas SSRS NKVD vyriausios kovos su partizanais valdybos viršininkui A.Leontjevui apie Endriejavo užpuolimą 340
85. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno įsakymas dėl stribų nusikaltimų 341
86. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojo P.Kapralovo raštas NKVD apskričių viršininkams apie stribų nusikaltimus ir jų priklausymą pogrindžiui 343
87. LSSR MVD ministro pavaduotojo Kapralovo parengta pažyma apie stribų ir paramos grupių nuostolius nuo 1945m. sausio ld. iki 1946m. gegužės ld..... 345
88. LSSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas SSRS vidaus reikalų ministro pavaduotojui Riasnojui apie kontržvalgybos organų atliktą stribų batalionų patikrinimą..... 348
89. LSSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas MVD apskričių skyrių viršininkams apie partizanų pasalose stribų patiriamus nuostolius 349
90. SSRS Ministrų Tarybos nutarimas dėl partizanų ir jų rėmėjų šeimų ištrėmimo ir stribų materialinio aprūpinimo 352
91. LSSR MGB duomenys apie stribų skaičių respublikoje 354
92. SSRS MGB 2-os valdybos viršininko pavaduotojo Jedunovo raštas LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui P.Kapralovui dėl stribų nepatikimumo 356
93. LSSR MGB viršininko pavaduotojo Martavičiaus pažyma apie stribų kovinę veiklą 357
94. Lietuvos SSR MVD Vilniaus srities viršininko M.Jakovlevo raštas rajonų MVD skyrių viršininkams apie pareigūnus, turinčius teisę laikyti ginklą..... 358

95. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie stribų būrių būklę ir veiklos rezultatus 359
96. LSSR KGB 4-os Valdybos viršininko J. Obukausko parengta pažyma apie stribų skaičių..... 363

4. NKVD-MVD ir NKGB-MGB agentūra..... 364

97. LSSR NKGB komisaro D.Jefimovo direktyva LSSR NKGB apskričių ir miestų skyrių viršininkams dėl tinkamų verbavimui kandidatų parinkimo 364
98. Informatoriaus Sakalo agentūrinis pranešimas NKVD-NKGB operatyvinės grupės viršininkui Todesui apie tai, kad agentas A.Petrauskas nesilaiko konspiracijos..... 365
99. SSRS NKVD komisaro L.Berijos direktyva LSSR NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje I.Tkačenkai, NKVD komisarui J.Bartašiūnui ir NKGB komisarui D.Jefimovui, peradresuota LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams dėl ginkluoto pogrindžio sunaikinimo 367
100. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos nurodymas NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams dėl agentų materialinio skatinimo..... 368
101. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro D.Jefimovo įsakymas NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl jų aplaidumo darbe ir būtinybės aktyviau naudoti agentus 370
102. Lietuvos SSR MGB agentų skaičius apskrityse 1946 09 01-1947 01 01 372
103. LSSR MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotojo Antonovo pažyma apie agento "Sauliaus" veiklą..... 375
104. LSSR MGB inspekcijos viršininko pavaduotojo Rabkino sudarytas 2N valdybos 1 skyriaus agentų apmokėjimo žiniaraštis 377
105. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 1 poskyrio viršininko Romačevo pažyma apie A.Šumskienės išduotą partizaną ir atlyginimą už tai 378
106. LSSR MGB Tardymo dalies poskyrio viršininko Simoniano pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Riuminui apie kameros agentų panaudojimą 1951m. liepos-rugsėjo mėn. tardant partizanų ryšininkus 379
107. Raseinių rajono MGB skyriaus viršininko pavaduotojo Žilinsko raportas LSSR MGB ministro pavaduotojui I.Počkajui apie nepavykusią partizanų apnuodijimo operaciją 381
108. Ištrauka iš LSSR MGB ministro P.Kondakovo pažymos apie agentūrinio aparato mažinimą pagal SSRS MGB 1952m. sausio 10d. įsakymą Nr.0015

ir 1952m. balandžio 10d. direktyvą Nr.54 383
109. Kauno srities MGB valdybos 2N skyriaus 1 poskyrio vyr. operatyvinio įgaliotinio Stepanovo sudarytas memorandumas apie partizaną J.Vilčinską 384
110. LSSR MGB Vilniaus valdybos viršininko M.Jakovlevo nurodymas visiems MGB Vilniaus srities rajonų skyrių viršininkams dėl partijos funkcionierių ir vadovaujančių darbuotojų išbraukimo iš agentūrinio tinklo ir jų bylų sunaikinimo 388
111. LSSR MGB "A" skyriaus viršininko P.Grišino ir 1 poskyrio viršininko Naidenovo pažyma apie agentūrinio tinklo sumažinimą 1951 m. rugsėjo ld. - 1952m. lapkričio ld..... 389
112. LSSR MGB ministro P.Kondakovo nurodymas operatyvinei grupei vykti į Sibirą verbuoti agentus tremtinių tarpe 393
113. SSRS MVD Irkutsko valdybos raštas SSRS MVD I vyriausios valdybos 8 skyriaus viršininkui Žukovui, LSSR MVD ministrui P.Kondakovui ir MVD Šiaulių srities valdybos viršininkui Jarockiui apie tremtyje užverbuoto agento išsišifravimą 394
114. MVD Kelmės rajono skyriaus agentų "Zitos" ir "Gluosnio" agentūrinis pranešimas operatyviniams darbuotojams Jevseičikui ir Bersenevui apie partizanų A.Kmito ir J.Bartkaus nužudymą 396
115. LSSR MVD kalėjimų skyriaus viršininko Nartauto pažyma apie agentūrinį-operatyvinį darbą kalėjimuose 397
116. LSSR MVD I specialaus skyriaus viršininko R.Vaigausko ir 1 poskyrio viršininko Naidenovo pažyma LSSR MVD ministro pavaduotojui L.Martavičiui apie susitikimų butų laikytojus 402
117. Buvusio NKGB agento Benedikto Tumavičiaus pareiškimas LSSR KGB pirmininkui dėl jo pripažinimo Antrojo pasaulinio karo dalyviu 404

5. Specialieji agentai 406

118. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo įsakymas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams apskričių skyriuose savavališkai neorganizuoti partizanais apsimetusių operatyvinių būrių 406
119. LSSR MVD kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininko pažyma apie specialiųjų grupių organizavimą apskrityse, jų veiklą, naikinant partizanus, ir jų darbo planų sudarymą 407
120. B.Blažytės pasižadėjimas kovoti už Lietuvos laisvę, parašytas partizanais apsimetusiems smogikams reikalaujant 410
121. Majoro A.Sokolovo raportas LSSR MVD ministrui J.Bartašiūnui apie specialiosios grupės smogikų veiklą ir jų darbo tobulinimą, įtraukiant į

šias grupes buvusius partizanus 410
122. Majoro A.Sokolovo raportas LSSR MVD ministro pavaduotojui P.Kapralovui apie specialiosios grupės smogikų darbo tobulinimą 412
123. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko N.Sokolovo nurodymai dėl agentų-smogikų organizavimo tikslų, užduočių parengimo ir vykdymo 415
124. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko pavaduotojo A.Sokolovo raportas 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui S.Figurinui apie būtinybę įkurti tris centrines specialiasias grupes 420
125. LSSR MGB Šiaulių srities valdybos Pandėlio rajono skyriaus viršininko Juchnevičiaus specialus pranešimas LSSR MGB Šiaulių srities valdybos viršininkui Vasiljevui apie partizano A.Būtėno suėmimą ir jo mirtį 423
126. LSSR MGB 2N valdybos viršininko I.Počkajaus pažyma apie specialiosios grupės veiklą 1950 01 01-1951 08 20 naikinant Vyčio, Tauro, Vytauto apygardų partizanus 425
127. Ištrauka iš LSSR MGB 2-N valdybos 2 skyriaus 3 poskyrio viršininko N.Sokolovo raporto LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie specialiosios grupės užmuštą V.Dveilį ir nušautą P.Čibirienę 433
128. Ištrauka iš LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 1 poskyrio operatyvinio įgaliotinio P.Rymkievičiaus raporto MGB ministrui P.Kapralovui apie jo darbą specialiose grupėse, partizanų ir civilių žmonių žudymus, kankinimus ir smogikų nusikaltimus 435
129. LSSR MGB ministro P.Kondakovo raštas sričių valdybų viršininkams apie nesėkmingas čekistines operacijas ir agentūrinio - operatyvinio darbo gerinimą 440
130. LSSR MGB Šiaulių srities valdybos skyriaus viršininko pavaduotojo Rogožino raštas Šiaulių srities prokurorui, teisės patarėjui Janoniui apie tai, kad V.Dveilį nužudė partizanai 446
131. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie agentų, užverbuotų iš buvusių partizanų tarpo, skaičių..... 447
132. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie agentus, užverbuotus iš suimtų buvusių partizanų tarpo..... 448
133. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie specialųjį agentą "Kirvį" 453
134. LSSR MVD Klaipėdos miesto skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio Michejevo nutarimas išbraukti iš agentūrinio tinklo J.Eitutį, pasipriešinusį ir nušautą specialiosios grupės smogikų 455
135. LSSR KGB 4 valdybos viršininko P.Raslano raštas SSRS KGB 4 valdybos 3 skyriaus viršininkui Počkajui apie agentus iš buvusių partizanų tarpo, numatytus areštuoti 457
136. LSSR KGB 4 valdybos viršininko J.Obukausko pažyma apie agentų-

smogikų poreikio sumažėjimą ir buvusių partizanų, tapusių smogikais, amnestavimo galimybes 458
137. LSSR KGB 4 valdybos 2 skyriaus viršininko Martusevičiaus rašytas agentų-smogikų išlaikymo išlaidų 1956 metų sąmatos paaiškinamasis raštas 459

III. PARTIZANINIO KARO SLOPINIMAS..... 461

138. Lietuvos SSR NKVD pažyma pagal 1945m. vasario ld. duomenis apie Lietuvoje veikiančių partizanų grupių skaičių 461
139. LSSR NKVD-NKGB operatyvinės grupės Alytaus apskrities viršininko Sabitovo, NKVD skyriaus viršininko Čemyšovo ir NKGB skyriaus viršininko Rogožino specialus pranešimas SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje D.Rodionovui, LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui, LSSR NKGB komisarui A.Guzevičiui apie Miroslavo valsčiaus centro užpuolimą 462
140. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko mjr. Čemyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizanų įvykdytą stribų grupės sunaikinimą 466
141. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Čemyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizano A.Kušlio grupės sunaikinimą Simno valsčiuje 468
142. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro A.Guzevičiaus sudarytas lenkų ir lietuvių partizanų naikinimo priemonių planas..... 471
143. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo ir NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo direktyva NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl atvykusių legalizuotis asmenų tardymo ir verbavimo 475
144. Gen. mjr. Golovkos pranešimas Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui dėl lėktuvų aviacinei žvalgybai ir operacijoms panaudojimo 477
145. SSRS NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo ir SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl ligoninėse gydomų partizanų išaiškinimo 478
146. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvai I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir e.p. LSSR NKGB komisaro D.Jefimovo direktyva NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, apskričių skyrių, NKGB Lietuvos geležinkelio transporto ir Lietuvos vandens baseino skyriaus viršininkams bei Lietuvoje dislokuotos visų rūšių NKVD kariuomenės dalinių vadams

dėl legalizavusiųjųsi verbavimo ir persekiojimo 480
147. NKVD - NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininko P.Kapralovo pranešimas SSRS NKVD - NKGB įgaliotiniui Lietuvoje l.Tkačenkai ir LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie Utenos apskrityje veikiančius partizanų būrius ir jų legalizaciją 484
148. Lietuvos SSR NKVD ir NKGB pažyma apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu 1944 07- 1945 11 rezultatus 486
149. LSSR NKVD komisaro D.Jefimovo raštas Kaimo operatyvinio sektoriaus viršininkui Jegorovui apie nežinomos radijo stoties darbą 489
150. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno įsakymas dėl partizanų legalizacijos 490
151. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno ir LSSR saugumo liaudies komisaro D.Jefimovo pranešimas LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkui J.Paleckiui apie represinio aparato veiklą rinkimų į SSRS Aukščiausiąją Tarybą metu 492
152. LSSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininko B.Burylino pažyma apie partizanų štabų sunaikinimą 496
153. LSSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininko B.Burylino pažyma apie partizanų veiksmus 1945 metais ir NKVD patirtus nuostolius 499
154. Ištrauka iš Karinio tribunolo prie LSSR MVD pirmininko Chaliavino pranešimo VKP(b) CK Lietuvos orgbiuro pirmininkui V.Sčerbakovui ir Lietuvos KP(b) CK sekretoriui A.Sniečkui apie 1944-1946m. nuteistųjų socialinę kilmę 500
155. LSSR MVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Lisovskio specialusis pranešimas LSSR MVD ministro pavaduotojui P.Kapralovui apie Alytaus apskrityje gyvenančių legalizavusiųjųsi asmenų sekimą..... 502
156. LSSR MGB ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) CK apie MGB agentūrinį-operatyvinį darbą 1946m. birželio mėn..... 503
157. Lietuvos SSR MVD pažyma apie užsiregistravusių partizanų ir besislapstančių nuo šaukimo į Raudonąją Armiją bei jos dezertyrų skaičių 521
158. Lietuvos SSR MGB pažyma apie MGB pastangas infiltruoti savo agentūrą į partizanų kuriamą vyriausiąją vadovybę ir perimti ryšius su Vakaruose esančiais lietuvių emigraciniais centrais 523
159. LSSR MVD ministro pavaduotojo P.Kapralovo raštas Zarasų, Ukmergės, Utenos ir Švenčionių NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams apie legalizavusiųjųsi asmenų persekiojimą 530
160. LSSR MVD ministro J.Bartašiūno raštas SSRS MVD ministrui S.Kruglovui apie Lazdijų ir Alytaus apskrityse organizuojamas legalias partizanų grupes, jų areštus ir šeimų trėmimą 531
161. MVD Varėnos apskrities skyriaus viršininko Gocevo specialus pranešimas

LSSR MVD ministrui J.Bartašiūnui apie partizano sunaikinimą ir trijų čekistų žuvimą 532
162. MGB Marijampolės apskrities operatyvinė suvestinė apie kautynes prie Buktos tarybinio ūkio 535
163. Iš LSSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininko Ščerbakovo pažymos apie operatyvinę būklę ir kovą su partizanais rinkiminės kampanijos į vietines tarybas metu nuo 1947 11 25 iki 1948 01 19 537
164. Iš LSSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininko Ščerbakovo pažymos apie kovą su partizanais paskolų kampanijos 1948 0504-1948 05 08 metu 544
165. LSSR saugumo ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) sekretoriui A.Sniečkui apie partizanų vykdomą agitaciją prieš kolūkių organizavimą Lietuvoje 548
166. LSSR MGB l.e. ministro pareigas P.Kapralovo specialus pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Ogolcovui apie partizanų pasalą Trakų apskrityje..... 551
167. LSSR MGB ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) CK sekretoriui A.Sniečkui ir LSSR MT pirmininkui M.Gedvilui apie sunaikintus partizanų štabus, veikiančias apygardas ir jų vadus 552
168. MGB Lazdijų apskrities skyriaus viršininko Aleksejevo operatyvinė suvestinė LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie partizano Tankūno kompromitaciją 556
169. LSSR MGB 2-N valdybos viršininko I.Počkajaus pažyma apie Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio vyriausiąją vadovybę, sričių ir apygardų štabų sudėtį 557
170. MGB Lazdijų apskr. skyriaus viršininko Aleksejevo raštas LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui S.Figurinui apie sovietinių plakatų sunaikinimą mokyklose 568
171. LSSR MGB ministro P.Kapralovo pranešimas SSRS MGB vadovybei apie agento Gintauto išsiuntimą į užsienį, ryšių užmezgimą su lietuvių išeivijos organizacijomis bei anglų žvalgyba ir sugrįžimą į Lietuvą..... 569
172. SSRS MGB ministro pavaduotojo E.Pitovranovo raštas LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie iš užsienio desantu atvykusių radistų panaudojimą dezinformacijos skleidimui 574
173. Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro P.Kapralovo pažyma SSRS MGB II vyr. valdybos viršininkui Šubniakovui apie MGB agento "Petrausko" pastangas užmegzti ryšius su partizanų vadovybe ir įtakoti jų veikimo taktiką..... 576
174. LSSR MGB 2N valdybos viršininko I.Počkajaus sudarytas partizanų naikinimo priemonių planas 578
175. Ištrauka iš LSSR MGB 2N Valdybos viršininko I.Počkajaus sudarytos

pažymos apie agentūrines partizanų bylas ir M.Pranevičiūtės panaudojimą naikinant vyriausią partizanų vadovybę 587
176. LSSR MGB 2N valdybos viršininko T.Župikovo raštas SSRS MGB 2 vyriausios valdybos viršininko pavaduotojui Novikovui apie legalizacijos rezultatus 591
177. MGB Jurbarko rajono skyriaus viršininko pavaduotojo Gaponenkos specialus pranešimas MGB Kauno srities valdybos viršininkui Sinicinui apie partizano J.Žagaro-Girdenio suėmimą 592
178. LSSR MGB ministro P.Kondakovo pažyma apie 1940-1948 metais Lietuvoje veikusius pogrindinius centrus ir organizacijas 595
179. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1951m. rugpjūčio ld.-1953m. sausio ld. likviduotų partizanų socialinę kilmę ir išėjimo partizanauti priežastis 599
180. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1951m. įstojusių į partizanų gretas skaičių bei priežastis 601
181. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1952m. nukautų partizanų skaičių .. 602
182. Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministro P.Kondakovo pranešimas SSRS MVD 1-os vyriausiosios valdybos 8-o skyriaus viršininkui Žukovui apie 1953m. balandžio mėn. ld. Lietuvoje veikiančių partizanų ir besislapstančių žmonių skaičių 603
183. Lietuvos SSR MVD pažyma apie 1953m. balandžio mėn. 15d. MVD įskaitoje esančių partizanų skaičių, jų amžių, socialinę kilmę, partizanavimo trukmę bei priežastis 604
184. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie 1951 metų pabaigoje ir 1952-1953 metais sunaikintus partizanų rinktinių štabus . 606
185. LSSR MVD 2-N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie atimtus iš partizanų dauginimo aparatus 608
186. LSSR MVD 2-N v-bos viršininko T.Župikovo pažyma apie 1952-1953m. sunaikintus partizanų leidinius 608
187. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie partizanų vadą J.Žemaitį-Vytautą 610
188. LSSR MVD 4 valdybos viršininko pavaduotojo N.Dušanskio pažyma apie tai, kokiu būdu MVD privertė partizaną J.Palubecką išduoti J.Žemaičio bunkerį..... 615
189. LSSR MVD ministro J.Vildžiftno garantinis raštas, išduotas suimtam partizanui J.Palubeckui 616
190. LSSR MVD 4 valdybos viršininko P.Raslano sudarytas Lietuvos teritorijoje veikiančių partizanų būrių sąrašas 617
191. Lietuvos SSR MVD pažyma apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu 1944m. liepos 15d. - 1953m. spalio 25d. rezultatus 619
192. Iš LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio pranešimo SSRS KGB pirmininko

pavaduotojui Lunevui apie 1953m. ir 1954m. sausio-kovo mėn. sunaikintus štabus, veikiančius partizanų būrius ir jaunimo pogrindines organizacijas 623
193. LSSR KGB 4-os valdybos 2 skyriaus viršininko K.Martusevičiaus pažyma apie partizanų veikimą 1954-1955m..... 632
194. LSSR MVD kalėjimo Nr.l chirurginio skyriaus vedėjos Lagoiskajos, chirurgo konsultanto Vorobjovo ir e.p. sanitarinės dalies viršininko Kuzmino aktas apie kalinio A.Ramanausko sužalojimą..... 634
195. LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio pranešimas SSRS KGB pirmininkui I.Serovui apie partizanų vado A.Ramanausko persekiojimą ir suėmimą 636
196. LSSR KGB 4 valdybos viršininko J.Obukausko raštas SSRS KGB 4 valdybos 2 skyriaus viršininkui J.V.Chamziukovui apie Lietuvoje veikiančius partizanus ir ieškomus nelegalus 643
197. Iš LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio ir 4 valdybos viršininko J.Obukausko pažymos apie pasipriešinimo pogrindines organizacijas, veikusias Lietuvoje nuo 1940m., partizanų vadovybės sukūrimą ir spaudą 644
198. Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto pirmininko K.Liaudžio pranešimas SSRS VSK 4-os valdybos viršininkui E.Pitovranovui apie 1944m. liepos 15d. - 1956m. gruodžio 31d. kovos su ginkluotu pogrindžiu rezultatus 652
199. LSSR KGB 4 valdybos viršininko Vukolovo pažyma apie legalizacijos eigą Lietuvoje 1945-1957m..... 653
200. LSSR KGB 10 skyriaus viršininko pavaduotojo G.Podgomovo raštas Prienų rajono skyriaus viršininkui J.Kudriašovui apie A.Maksimavičiaus nužudymo aplinkybes 655
201. LSSR KGB 5 tarnybos 2 skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio A.Tušo išvada, kad A.Maksimavičių nužudė partizanai 656

I. SOVIETŲ SĄJUNGOS OKUPACINĖ POLITIKA LIETUVOJE

1. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno operatyvinė suvestinė apie mobilizacijos į Raudonąją armiją eigą nuo 1944m. liepos 26d. iki rugpjūčio 15d.

[Vilnius] **[Ne anksčiau kaip 1944m. rugpjūčio 15d.]**

Visiškai slaptai

Operatyvinė suvestinė

apie karo prievolininkų mobilizavimą į armiją Lietuvos SSR nuo 1944m. liepos 26d. iki rugpjūčio 15d.

Karo prievolininkų vyrų mobilizavimas Lietuvos SSR teritorijoje prasidėjo 1944m. liepos 26d.

Pagal pirmines direktyvas, kurias gavo Lietuvos SSR karinis komisariatas, mobilizavimas buvo vykdomas nepaskelbus įsako dėl mobilizavimo ir neįteikiant asmeninių šaukimų. Buvo šaukiami piliečiai, gimę nuo 1899 iki 1926 metų.

Šių metų rugpjūčio ld. gauti nurodymai mobilizuoti tik iki 35-erių metų amžiaus, t.y. nuo 1926m. iki 1909m. gimimo imtinai.

Tuo pat metu buvo paskelbtas įsakas dėl mobilizacijos, pranešama asmeniškais šaukimais.

Todėl 1944m. liepos 26d. pradėtas mobilizavimas į armiją buvo perkeltas į 1944m. rugpjūčio 7d.

Parengiamasis šaukimo darbas nebuvo dirbamas. Kai kurie valsčių vykdomieji komitetai šaukime nedalyvauja. Politinis darbas tarp gyventojų vykdomas silpnai, o kai kuriose apskrityse išvis nevykdomas.

Priešiški elementai vykdo veiklą, kad mobilizacija būtų sužlugdyta.

Rezultatas - nuo 1944m. liepos 26d. iki rugpjūčio 10d. Vilniaus, Trakų, Utenos, Švenčionių, Alytaus apskrityse šaukimas į armiją įvykdy-

tas nepatenkinamai, tai liudija šie duomenys:

Eil. Nr.	Karinių komisariatų pavadinimai	Šaukiamųjų kiekis	Faktiškai atvyko į šaukimo punktus			
			lietuvių	lenkų	kitų	iš viso
1.	Vilniaus miesto KK*	4000	23	426	87	536
2.	Vilniaus apskrities KK	5000	3	1097	219	1319
3.	Alytaus apskrities KK	6500	118	2	23	143
4.	Trakų apskrities KK	6500	581	1339	253	2173
5.	Utenos apskrities KK	8000	172	1	141	314
6.	Švenčionių apskrities KK	5000	90	439	156	685
	Iš viso	35000	987	3304	879	5170

Respublikos apskrityse pastebėti šie šaukimo komisijų darbo trūkumai ir užregistruoti priešiški veiksmai mobilizacijai žlugdyti:

Vilniaus apskrityje

Karinis komisariatas ir punktai pasirodė nepasirengę priimti žmones.

Masinis aiškinamasis darbas tarp šaukiamųjų nebuvo dirbamas.

1944m. rugpjūčio 7d. Kolonijos** valsčiuje į vykdomąjį komitetą užėjo grupė nusikaltėlių, atėmė iš sekretoriaus šaukiamųjų sąrašus ir patį sekretorių išsivedė.

Lietuvos SSR NKVD OBB*** dėl šio reikalo atlieka tardymą.

1944m. rugpjūčio 7-osios naktį grupė nusikaltėlių įėjo į Starosemsko** valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko namus, atėmė šaukiamųjų sąrašus, o patį pirmininką areštavo. Pakeliui pirmininkui pavyko pabėgti.

Syžos** valsčiuje valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Žilnickis buvo vokiečių viršila. Saukiamųjų komandoje agitavo prieš šaukimą, to rezultatas - 50 šaukiamųjų sugrįžo namo. Šaukiamųjų mobilizavimas apskrityse vyksta nepatenkinamai.

Jašiūnų valsčiuje šių metų rugpjūčio 8d. į šaukimo punktą atvyko tik du žmonės.

Vilniaus mieste š.m. rugpjūčio 8d. ir 9d. į šaukimo punkto komisiją

* KK - karinis komisariatas.

** Taip tekste.

*** OBB (otdel borby s banditizmom, rusų k.) - kovos su banditizmu skyrius.

turėjo atvykti 2000 žmonių, atvyko tik 214 žmonių.

Švenčionių apskritis

Švenčionių apskrityje dauguma karo prievolininkų nepriėmė šaukimų į punktus. Iš 800 šauktinių į armiją karo prievolininkų 16-oje apskrities valsčių į šaukimo punktus atvyko tik 63 žmonės.

Trakų apskritis

Trakų apskrityje padaryta pilnutinė visų mobilizuotinų karo prievolininkų apskaita; jų skaičius yra 10500 žmonių; iš jų:

a) perleista per šaukimo punktus_____ 6381 žm.
b) nukreipta į dalinius _____4000 "
c) broniruota _____ 1500 "

Priešiški elementai grasina kaimo aktyvui susidorojimu - žudys, degins namus tų, kurie padės vykdyti mobilizaciją.

Utenos apskritis

Mobilizacija į Raudonąją armiją vyksta visiškai nepatenkinamai.

Pranešimas šaukiamiesiems ir šaukimo lapelių įteikimas dar kaip dera nesuorganizuotas. Pasitaiko atvejų, kai įgaliotiniais mobilizacijai ir šaukimų įteikimui būdavo skiriami buvę seniūnai, nepatikrinti ir nepatikimi asmenys.

Mobilizacijos laiku apskrityje pasireiškė baltalenkiai, buvę vokiečių statytiniai ir kt. antisovietinis elementas, pavyzdžiui:

Tauragnų valsčiuje grupė buvusių policininkų - Jurgelevičius, Norkūnas ir Leisis gyventojams skleidė agitaciją, skirtą mobilizacijos žlugdymui. Visi minėtieji asmenys areštuoti ir Lietuvos SSR NKVD OBB vykdo tardymą.

Š.m. liepos 30d. Žilvyčių kaime nežinomi nusikaltėliai užmušė buvusį Skeliuvos* valsčiaus seniūną, aktyviai dalyvavusį šaukime. Iš Skeliuvos valsčiaus vykdomojo komiteto pastato nežinomi nusikaltėliai pagrobė karo prievolininkų sąrašus.

Dėl šių faktų vyksta tardymas.

Rugpjūčio 8d. naktį baltalenkių grupė apie 60 žmonių, norėdama sužlugdyti mobilizaciją, užpuolė Dieveniškių valsčiaus vykdomojo komitetą.

* Taip tekste.

Lietuvos SSR NKVD į Dieveniškių valsčių pasiuntė operatyvinę karinę grupę, kuri ėmėsi priemonių priešiško elemento išnaikinimui. Reikia pažymėti, kad Raudonajai armijai išvadavus šiame valsčiuje nėra valdžios. 5 paskirti kaimo tarybos pirmininkai atsisakė darbo ir kaimo tarybos tiesiog neegzistuoja.

Sovietinio darbo nėra. Panaši karo prievolininkų šaukimo į Raudonąją armiją padėtis ir kitose respublikos apskrityse.

Atidėjimų suteikimo darbe buvo pastebimos organizacijų vadovų pastangos sulaikyti jaunesnius. Kai kurie vadovai žengė antivalstybiniu keliu ir stengėsi gauti atidėjimus apgaulės būdu.

Štai pavyzdžiui: "Volčiaus" įmonės direktorius drg. Grigas išdavė liudijimą bazės Nr.l. sandėlininkui, kad jo žinioje yra didelis kiekis iš Maskvos gautų prekių ir sandėlio perdavimui prireiks 10-15 dienų. Iš tikrųjų bazės Nr.l. sandėlininkas drg. Andriuškevičius yra paprastas sandėlininkas ir atsiskaityti už jokias prekes neprivalo.

Daug atvejų, kai įmonių vadovai jau suteiktus atidėjimus ir apiformintus liudijimus grąžina arba pateikia sąrašus išėjusių iš darbo asmenų ir ima rūpintis atidėjimu naujai priimtiems.

Atidėjimų apiforminimo procesas veikia šaukimo rezultatus, kadangi įmonių ir įstaigų vadovai, laiku neapiforminę atidėjimo, sulaikydavo karo prievolininkus iki klausimo išsprendimo.

Į šaukimus daugiausia atvyksta nesveiki. Tarp nesveikų aptikta tyčinių susižalojimų: prievolininkas Loboda Julianas Antonovičius, gimęs 1910m. [19]44 08 04 pašauktas ir įrašytas į komandą kaip tinkamas rikiuotei, tačiau [19]44 08 05 neatvyko siuntimui į dalinį, o [19]44 08 09 atvyko į medicinos komisiją su nauja dešinės kojos žaizda. Apžiūrėję gydytojai patvirtino, kad karo prievolininkas Loboda tyčia panaudojo kažkokią priemonę. Su tokiomis ligomis atvyko: Marcinkievičius Aleksandras Vincentovičius, Grinevičius Vitoldas, Ulevičius Ivanas Ivanovičius, Šerėnas Jeronimas Georgevičius. Visi šie asmenys buvo nukreipti į miesto ligoninę ekspertizei.

Pirmoji nukreipimo ekspertizei diena parodė, kad nukreiptieji į ligoninę neatvyko, po to nukreipimas ekspertizei vykdomas lydint karinio komisariato atstovui.

Charakteringa ir tai, kad karo prievolininkai turi daugybę pažymų apie sveikatos būklę, kurių daugelis yra pasenę ir šaukimo metu išduoti

privačios praktikos daktarų.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras pulkininkas (Bartašiūnas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.15/7. L.52-54. Originalas.

2. Lietuvos Komunistų partijos (bolševikų) ypatingojo sektoriaus vedėjo raštas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui J.Bartašiūnui apie kariuomenės siautėjimus Marijampolės apskrityje

Vilnius **1944m. spalio 27d.**

Slaptai

1944m. spalio 27d.
Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisarui
drg. Bartašiūnui

Lietuvos KP (b) Marijampolės apskrities komiteto sekretorius drg. Naudžiūnas praneša štai ką:

"Pranešame, kad mūsų apskrityje iš armijos dalinių pusės būna visokių nesusipratimų, vagysčių, plėšimo ir t.t. Tai atsitinka iš paskirų kareivių pusės.

Reikia pasakyti, kad šiuo atžvilgiu padėtį išnaudoja įvairūs nusikalstami elementai.

Sasnavos valsčiuje iš vieno valstiečio buvo atimti visokie žemės ūkio padargai, kuriuos kareiviai iškeitė į degtinę.

Dabar, 1944m. rugsėjo 29d., Marijampolės valsčiuje buvo nužudytas mokytojas Paliokas Alfonsas, Kazio, gimęs 1922 metais. Tai atsitiko taip: pas minėtą mokytoją užėjo girti eiliniai kareiviai ir pareikalavo iš jo laikrodžio ir kitų daiktų. Kai mokytojas nesutiko įvykdyti to, jis buvo nušautas.

Nusikaltėlis sugautas ir areštuotas, jo asmenybės kol kas nepavyko išaiškinti.

Prašau CK atkreipti į tai dėmesį".

Pranešdamas apie tai, drg. Sniečkus prašo į Marijampolės apskritį nusiųsti NKVD darbuotojus, kad būtų ištirta padėtis ir imtasi atitinka-

mų priemonių prieš banditizmo atvejus.

Lietuvos KP(b) ypatingojo sektoriaus vedėjo pavaduotojas
(Parašas neįskaitomas)

Rezoliucijos: "OBB. Duoti nurodymą NKVD Marijampolės apskrities skyriui (Parašas neįskaitomas) [19]44m. spalio 28d."

"1 Skyrius skubiai ekspres - nurodymą į Marijampolę. (Parašas neįskaitomas) [1944] 10 30"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/12. L.167. Originalas.

3. Agento "Jonaičio" agentūrinis pranešimas NKGB Marijampolės skyriui apie gyventojų požiūrį į sovietų valdžios vykdomą žemės ūkio refomą

Marijampolė **1944m. lapkričio 12d.**

Visiškai slaptai

Agentūrinis pranešimas

NKGB Marijampolės apskrities skyrius
Priėmė: Ušakovas
Šaltinis "Jonaitis"
1944m. lapkričio 12d.

Dar 1944 metų rugpjūčio viduryje, prieš paskelbiant žemės reformos įstatymą, į žemės skyrių atėjo Raudonosios armijos karininkas, lietuvis, vyr. leitenanto laipsnio, ir pareiškė, kad jį karinė valdžia atsiuntė į Marijampolę tarpininkauti tarp karinių dalinių ir civilių įstaigų likviduojant iškylančius nesusipratimus, kai kariniai daliniai užima ir naudoja niekieno žemę. Tai šis vyr. leitenantas, kurio daugiau neteko matyti Žemės skyriuje, pasakė, kad parengtas žemės reformos įstatymas, dar pasakė, kad dauguma LSSR Sovnarkomo** narių tam nepritaria, bet reformos vykdymo reikalauja Maskva. Žinia apie žemės re-

*** Sovnarkomas (rusų k.) - liaudies komisarų taryba.**

formą buvo netikėta žemės skyriaus tarnautojams, nes jie manė, kad tam dar neatėjo laikas.

Rugsėjo mėnesio pradžioje, kai buvo suorganizuota apskrities žemės komisija, tos komisijos narys valstietis Urlikas per pirmą pokalbį su manimi pasakė, kad reforma vykdoma ne laiku ir kad reikia būtinai viską palikti po senovei iki karo pabaigos, kad ūkininkų gyvenimo nereikia keisti, nes tai neigiamai paveiktų žemės ūkio gamybą, o tuo pačiu ir karo eigą. Vėliau teko girdėti panašias ir kitų valstiečių bei tarnautojų nuomones. Beje, kartais buvo juntama, kad politinė ateitis dar neaiški, po karo ji bus labiau apibrėžta.

Ateities neaiškumui, kaip jie sakė, pritarė ir kai kurie Raudonosios armijos vadovybės asmenys, jie neva išsitardavę, kad Raudonoji armija čia laikinai - karo metu, o po karo išeis iš Lietuvos ir kad Lietuvos likimą nulems Čerčilis.

Įstatymo paskelbimą, kiek teko stebėti, tiesiogiai suintersuoti asmenys - valstiečiai - sutiko abejingai.

Ūkininkai, kurių žemės nuosavybę numatyta apkarpyti, rodo tokį abejingumą, kokio nebuvo galima pastebėti per 1940 metų reformą. Dabar, kai beveik visas numatytas apkarpyti žemes valsčių žemės komisijos priskyrė valstybės fondui, retas iš ankstesnių atrėžtos žemės savininkų pasinaudoja įstatymo suteikta teise apskųsti valsčiaus žemės komisiją. Kitaip sakant, retas stengiasi apginti savo buvusias teises. O juk 1940 metais retas ta teise nepasinaudojo ir kas tik turėjo bent mažiausią dingstį, rašė skundą aukštesnei instancijai, vildamasis ir toliau išlaikyti turėtą nuosavybę.

Toks abejingumas vykstančios reformos atžvilgiu paaiškinamas tuo, kad reforma daroma karo sąlygomis, kai žmonės taip lengvai praranda brangiausią dalyką - gyvybę, - tad ar verta kabintis į didesnį žemės kąsnelį, į ei, žiūrėk, ir likusios gali nebeprisireikti - ar žūsi karo veiksmuose, ar į Rytus išgabentų. "Pagyvensim kolūkyje, kad tik neišvežtų", - kartą pasakė vienas vidutiniokas valstietis.

Pasak kai kurių reformos vadovų, abejingumo nuotaika kai kam kelia viltis ar net įsitikinimą, kad ši reforma nebus ilgalaikė. Anglija ir Amerika pakeis padėtį. Kiti, remdamiesi pokalbiais su raudonarmiečiais, mano, kad ir Sovietų Sąjungoje po karo bus įvesta nauja žemės valdymo tvarka.

Pagal įstatymą liaudies priešams žemė apkarpoma iki 5 ha. Charakteringa, kad kai kuriuose valsčiuose neatsiranda nė vieno tokio priešo, o kitur randasi palyginti daug.

Kita žemės reforma suinteresuota pusė - ta, kuriai įstatymas numato teisę gauti žemę iš fondo. Ji žemės gavimo požiūriu yra santūri. Beveik per mėnesį po įstatymo paskelbimo kai kuriuose valsčiuose 1940 metais numatytus žemės sklypus paėmė vos keletas žmonių, o kituose - keletas dešimčių. Dabar, praėjus pustrečio mėnesio nuo įstatymo paskelbimo, maždaug pusė 1940 metais gavusių paskyras sklypams pradėjo jais naudotis. Tokia padėtis sudomino respublikinę žemės komisiją, ir ji pareikalavo padaryti vardinį nepasiėmusių paskirtos žemės naujakurių sąrašą, paaiškinant to reiškinio priežastis. Apskrities žemės komisija ir dabar renka tuos duomenis. Sužinoti priežastis iš pačių naujakurių pasirodė sunku, kai kurie paaiškina žodžiu: "Nenoriu".

Objektyviai ir čia lemiamą vaidmenį, kaip teko girdėti iš reformos darbuotojų, vaidina karas, apskritai neaiški Lietuvos, taigi ir žemės reformos lemtis. Kol kas pastebimas tik noras gauti žemę su buvusių vokiečių kolonistų statiniais, į žemę be statinių kandidatų nedaug, o ypač mažai, kaip sako kai kurie reformos darbininkai, norinčių gauti žemę iš apkarpytų ūkių. Charakteringas pavyzdys: vienos valsčiaus komisijos (neatsimenu, Šilavoto, Sasnavos ar kurios kitos) narys, 1940m. gavęs žemę, rugsėjo mėnesį atsisakė sklypo, nepaaiškinęs priežasčių.

Santykiai tarp gaunančių žemę ir ją prarandančių lyginant su 1940 metais irgi pasikeitė. Tie santykiai pasidarė taikesni. Žmonės greičiau ir lengviau nei 1940 metais susitaria tarpusavy ir randa taikų rūpimo dalyko sprendimą. Štai, pavyzdžiui, žemės reformos įstatymas suteikia teisę gaunančiam žemę gauti ir atitinkamą dalį šių metų derliaus. Šios dalybos dažniausiai vyksta abipusiu sutarimu, be žemės komisijų įsikišimo. Beje, būna atvejų, kad gaunantysis savo noru atsisako teisės į derlių.

Tikra: LSSR NKGB 2 skyriaus 2 poskyrio vyr. operatyvinis įgaliotinis valstybės saugumo kapitonas Pavlenka

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.15/7. L.72-76. Nuorašas.

4. Iš Valstybės saugumo leitenanto Myšelovo pranešimo Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui A.Guzevičiui apie kariškių sušaudytus 16 Molėtų valsčiaus jaunuolių

[Molėtai] 1944m. gruodžio 22d.

Per "VČ"

Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui
drg. Guzevičiui

Iš NKVD - NKGB operatyvinės grupės viršininko valstybės saugumo leitenanto Myšelovo pranešimo apie Molėtų valsčių

"... 1944 metų gruodžio 18d. Nemaničių ir Skarblinų* kaimų gyventojai E.Tomaševska ir N.Zimanovičius pranešė, kad 1944 metų gruodžio 17d. 16 šaukiamojo amžiaus žmonių iš minėtų Molėtų valsčiaus kaimų savo noru keliavo į Vilnių stoti į Raudonąją Armiją, juos lydėjo tėvai. Pakeliui, už 3 - 4 kilometrų nuo šių kaimų, Ukmergės apskrities Giedraičių valsčiaus Murališkių kaime, šaukiamųjų grupę sutiko 4 ginkluoti Raudonosios Armijos kariai ir įsakė šaukiamiesiems eiti su jais. Raudonarmiečiai šaukiamuosius su jų tėvais atvedė į Giedraičių valsčiaus Dubingių kaimą, kur buvo apie 20 raudonarmiečių ir jų grupės vyresnysis.

Vyresnysis įsakė tėvams grįžti savo vežimais namo, įspėjęs, kad savo sūnus jie galės pamatyti Vilniaus miesto kariniame komisariate. 1944m. gruodžio 17d., pavakary, pilietė Simanovič ir kiti tėvai rado 16 šaukiamųjų lavonų prie Mežonių kaimo. Manau, kad tai padarė Ukmergės apskrities Giedraičių valsčiaus įgula..."

Perdavė: Kerbenis
Priėmė: Kozlovskis

1944m. gruodžio 22d., 0.30min.

* Vietovardžiai netikslūs.

Rezoliucijos:
"Kruglovai, prašau pavesti ištirti šį įvykį. (Parašas neįskaitomas) [1944] 12 21"
"Drg. Bartašiūnai, išsiaiškinkite, kame reikalas. Kruglovas. 1944m. gruodžio 22d."

Pažyma: "Liaudies komisaro pavaduotojas Kapralovas pranešė iš Ukmergės apskrities, kad jis išsiaiškino išdėstytą faktą ir vykdyti tyrimą nėra reikalo. (Parašas neįskaitomas) 1944m. gruodžio 23 d."

"Drg. Nikitinui, į literinę bylą. (Parašas neįskaitomas) 1944m. gruodžio 23d."

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.6/2. T.l. L.225. Nuorašas.

5. NKVD kariuomenės 3-io Baltarusijos fronto užnugariui saugoti viršininko Liubo pranešimas SSRS NKVD komisaro pavaduotojui S.Kruglovui apie sudegintus šv. Kūčių vakarą Panemunės dzūkų kaimus

1944m. **gruodžio** 24d.

Pranešimas per "VČ"*
Nr.9.
Iš 3-ojo Baltarusijos fronto 165
SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojui
valstybės saugumo II rango komisarui drg. **Rruglovui**

Papildymas pranešimui per "VČ" Nr.5,
1944m. gruodžio 20d.

1944m. gruodžio 22d. Gardino srities Požičės rajone (7610) 217 pasienio pulko padaliniai sučiupo vieną banditą, priklausiusį [19]44 12 19 Chomutų rajone likviduotai banditų grupei. Be to, suimti 3 banditų rėmėjai, paimtas vienas šautuvas.

1944 12 22 realizuojant Marijampolės apskrities NKGB skyriaus duomenis, 105 atskiroji manevrinė grupė Marijampolės apskrityje,

* VČ (velikoj častoti , rusų k.) - didelio dažnio telefonas, naudotas pokalbių užšifravimui.

Prienų rajone (6090) įvykdė operacijas kontrrevoliuciniam elementui pašalinti; per jas sulaikė: šaulių - 5, baudėjų - 7, tarnavusių vokiečių policijoje - 5, besislapstančių nuo tarnybos Raudonojoje Armijoje - 1.

1944 12 23 Alytaus apskrities Ryliškių (1206), Klepočių (1204), Savilionių (1000) apylinkėse 331 pasienio pulko 3-io šaulių bataliono padaliniai per operaciją banditų grupei likviduoti užmušė 18 ir sučiupo 23 banditus. Be to, sulaikyti 2 banditų rėmėjai. Paimta: prieštankinis šautuvas - 1, karabinas - 1, pistoletas - 1. Sudeginta 3 šaudmenų sandėliai ir 15 vienkiemių, kuriuose slėpėsi banditai. Mūsų nuostolių nėra. Banditų grupės likvidavimui vadovavo žvalgybos skyriaus kariuomenės 1-ojo poskyrio viršininkas papulkininkis Sutovas ir 331 pasienio pulko 3 šaulių bataliono vadas kapitonas Konosenkovas. 331 pasienio pulko padaliniai tame rajone tebeieško banditų.

NKVD kariuomenės 3-ojo Baltarusijos fronto užnugariui saugoti viršininkas
generolas leitenantas Liubyj

Priimta telefonu "VČ" 1944m. gruodžio 24d. 14.10.
Perdavė: Kniažkovas
Priėmė: Gorenšteinas

Rezoliucija: "Gusevui, Gromovui. Prie medžiagos. Kruglovas. [1944] gruodžio 25d."

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/142. L.165. Nuorašas.

6. Baltarusijos fronto užnugario apsaugos vado Liubo pranešimas SSRS NKVD komisaro pavaduotojui S.Kruglovui ir LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie kariuomenės veiksmus Pietų Lietuvoje

1944m. gruodžio 25d.

Iš 3-ojo Baltarusijos fronto
SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojui
valstybės saugumo 2 rango komisarui
drg. **Kruglovui**

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui
drg. **Bartašiūnui**

Papildymas pranešimui per VČ Nr.9, [19]44m. gruodžio 24d.

1944m. gruodžio 23d. Alytaus apskrities Klepočių 1204*, Ryliškių 1206, Lizdų 1094, Staročynų 1206, Nizomčių 0804, Živulnykų 0892 rajone toliau vykdant operacijas banditų grupėms likviduoti, 331 pasienio pulko 3-ojo šaulių bataliono ir 86 pasienio pulko l-ojo šaulių bataliono padaliniai užmušė 25 banditus, sudegino namuose 7, sulaikė įtariamųjų banditizmu 81.

Paimtas 1 rankinis kulkosvaidis, 1 automatas, 1 prieštankinis šautuvas, 1 granata, 500 įvairių šovinių. Sudegė 1 sunkusis kulkosvaidis, 4 automatai, 3 šautuvai. Sudeginta 13 namų ir 3 įrengtos žeminės miške (1292), kuriose slėpėsi banditai.

Trijuose degančiuose namuose buvo matyti sprogstant šaudmenis. 331 pasienio pulko vado duomenimis du bandos vadeivos prieš operaciją pasislėpė, jų buvimo vietos ieškoma agentūrinėmis priemonėmis.

Mūsų nuostolių nėra. Banditų tame rajone toliau ieško 331 pasienio pulko 3-čias šaulių batalionas, ir 86 pasienio pulko 1-as šaulių batalionas.

* Karinio žemėlapio koordinatės. Kaimų pavadinimai - kaip tekste.

[19]44m. gruodžio 24d. 331 pasienio pulko vado duomenimis, Alytaus apskrities Vežančių* kaimo rajone apie 40 žmonių banda, ginkluota rankiniais kulkosvaidžiais, automatais ir šautuvais apšaudė 331 pasienio pulko 6 užkardos 9 žmonių apsaugą, kuri lydėjo suimtuosius.

Banditams užpuolus suimtieji mėgino bėgti, bet buvo apsaugos užmušti. Per apsaugos ir banditų grupės susišaudymą du banditai žuvo, kiti pabėgo. Sudeginti du namai, iš kurių šaudė banditai. Vienas raudonarmietis iš apsaugos sužeistas.

Agentūrinėmis priemonėmis ieškoma banditų grupės buvimo vietos.

[19]44m. gruodžio 24d., realizuodama Marijampolės NKGB apskrities skyriaus duomenis, 105-oji atskiroji motorizuota grupė Marijampolės apskrities Gudelių 7674 rajone vykdydama operaciją kontrrevoliuciniam elementui pašalinti suėmė 3**, besislapstančius nuo šaukimo į Raudonąją armiją - 57, jų rėmėjų - 8. Operacija tęsiasi.

[19]44m. gruodžio 24d., Kauno apskrities Antaginėlių 1282, Babtų 0878, Vygų 1084 rajonuose 13pasienio pulko Vilniaus pulko 1 šaulių bataliono padaliniai užmušė 4 banditus, sulaikė 2 įtartinus be dokumentų. Paimta revolverių 2, šovinių revolveriui 200, parašiutų 1, radijo imtuvas 1, sudegintas vienas vienkiemis, kuriame slėpėsi banditai. Mūsų nuostolių nėra. Banditų paieška nurodytame rajone tęsia 13 Vilniaus pasienio pulko šaulių bataliono padaliniai.

Priimta telefonu
Generolas leitenantas Liubyj

Perdavė: Bliumovičius,
priėmė Gorenšteinas

1944m. gruodžio 25d., 14.15.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/142. L.166. Nuorašas.

* Tikriausiai turima omenyje Vėžionių km. (Daugų valsč.).

** Turima omenyje prie vokiečių dirbę policijoje.

7. Ištrauka iš NKVD Alytaus apskr. skyriaus viršininko Černyševo pranešimo LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie masines čekistines - karines operacijas

Alytus 1945m. sausis

LSSR Vidaus reikalų liaudies komisarui valstybės saugumo komisarui
drg. Bartašiūnui
Vilnius

Pranešimas

[...]

Dėl padidėjusio banditų formuočių aktyvumo, norint sustabdyti jų veiklą, tolesnį augimą ir visiškai likviduoti, į Alytaus apskritį buvo atsiųsta Lietuvos SSR NKVD ir NKGB darbuotojų operatyvinė grupė, kuri drauge su NKVD Alytaus apskrities skyriumi ėmėsi apdoroti Alytaus teritorijoje esančias banditų grupes.

Kad darbas banditų formuotėms likviduoti būtų efektyvesnis, visa operatyvinė grupė buvo pasiųsta į valsčių centrus atlikti pasiruošimo banditų grupių likvidavimui. Kiekvienoje valsčiaus operatyvinėje grupėje paskirtas operatyvinės grupės vyresnysis iš labiau patyrusių operatyvinių čekistinių darbuotojų, kurio uždavinys, pradėjus vykdyti Lietuvos SSR NKVD-NKGB 1944 metų spalio 29d. direktyvą Nr. 0165, buvo tikslinti ir tikrinti duomenis apie NKVD Alytaus apskrities skyriaus darbuotojų apdorotus banditų grupių dalyvius.

Tokiu būdu per trumpą laiką buvo surinkta visa reikiama medžiaga pradėti masines operatyvines - čekistines ir karines operacijas banditizmui Alytaus apskrities teritorijoje likviduoti, t.y. vietose sustiprintas agentūrinis pranešinėtojų tinklas ir su juo dirbant patikslinta banditų grupių dalyvių sudėtis, apsiginklavimas, veikimo būdas ir apsistojimo vietos.

Baigiantis ataskaitinio mėnesio 3-iam penkiadieniui, operatyvinei grupei padėti buvo atsiųstas 3-iojo Baltarusijos fronto užnugario apsaugos NKVD kariuomenės junginys iš 331 pasienio pulko ir 86 pasienio pulko pirmo manevrinio bataliono.

Dėl to per ataskaitinį mėnesį buvo atliktos 29 operatyvinės - čekistinės - karinės operacijos banditų formuotėms apskrityje likviduoti.

Labiausiai jos pavyko Merkinės ir Simno valsčiuose. Merkinėje atliktos 9 operacijos, per kurias užmušta 62 ir sudeginta bunkeriuose bei paimta į nelaisvę 46 banditai. Taip pat pagrobta 20 vienetų įvairių ginklų, daugiau kaip 500 šovinių ir susprogdinti 3 šaudmenų sandėliai, likviduojant pasipriešinimo židinius - banditų ir jų rėmėjų namus.

Be to, bendras suimtųjų skaičius Merkinės valsčiuje per tą laikotarpį yra 208 žmonės, kurie pagal pobūdį pasiskirsto taip:

a) pavienių banditų - 50 žmonių,
b) banditų rėmėjų - 30 žmonių,
c) besislapstančių - 99 žmonės,
d) įtariamo ir kito elemento - 29 žmonės.

O bendras operacijos metu paimtų ir iš banditų bei gyventojų atimtų ginklų skaičius yra 39 vienetai, šaudmenų - 962; laisvu noru atiduota 17 vienetų, kovinių šovinių 120.

Likviduojant banditines formuotes Alytaus apskrityje per ataskaitinį laikotarpį buvo užmušti 133 banditai, sučiupta- 202; banditų rėmėjų - 63; sulaikyta dezertyrų iš Raudonosios armijos - 20; besislapstančių nuo šaukimo į Raudonąją armiją - 496 žmonės; suimta 15 vokiečių statytinių ir rėmėjų. Iš viso suimti ir perfiltruoti 959 žmonės.

Per tą laiką apskrityje iš banditų ir gyventojų atimta 150 vienetų ginklų, iš jų:

a) kulkosvaidžių - 10,
b) automatų - 25,
c) šautuvų -71,
d) kitų ginklų - 44.

Taigi, šios čekistinės - karinės operacijos kartu su NKVD ir NKGB apskrities skyriaus operatyvininkais davė daug teigiamų rezultatų.

Banditų formavimuisi apskrityje suduotas smarkus smūgis, tai liudija ryškus banditų veiksmų sumažėjimas ir naujų banditų grupių formavimosi faktų nebuvimas, taip pat kontrrevoliucinio nacionalistinio pogrindžio paralyžiavimas. Tai galima nustatyti iš šių rodiklių:

Nuo 1944 metų gruodžio 10d. iki 20d. Alytaus apskrityje buvo užregistruota 14 teroristinio pobūdžio veiksmų, iš jų - 6 nužudymai. Nuo š.m. gruodžio 20d. iki 31d., įsibėgėjus kovai su banditizmu, užregist-

ruota tik 4 banditiniai veiksmai, iš jų - du nužudymai.

Sovietinių įstaigų darbas kaime suaktyvėjo ir vyriausybės nutarimų įgyvendinimas vyksta patenkinamai. Šaukiamojo amžiaus piliečių stojimas į komisijas 1944 metų gruodžio ld. buvo visiškai nepatenkinamas ir šaukiamojo amžiaus siuntimas į armiją vykdavo tik apskrities NKVD - milicijos darbuotojams su ginklu areštuojant žmones. O jau š.m. gruodžio 13d., t.y. nuo operatyvinių priemonių pradžios, savanoriškas šio kontingento stojimas žymiai suaktyvėjo, pavyzdžiui, gruodžio 10d. į šaukimo apylinkes atvyko tik 570 šaukiamųjų, gruodžio 20d. - 970, o š.m. gruodžio 30d. atvyko - 1346 žmonės.

Be to, iš anksčiau šauktųjų dauguma buvo asmenys, turėję atidėjimus, t.y. sovietinių - ūkinių įstaigų darbuotojai, laikinai atleidžiami nuo tarnybos Raudonosios armijos gretose, o tie, kurie atvyko po gruodžio 20d., jau nepriklausė šiai kategorijai, t.y. nesinaudojo atidėjimais.

[...]

1/29
1945m. sausio mėn.

NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas
valstybės saugumo majoras (Černyševas)(Parašas)

Rezoliucija: "1945m. sausio 27d. Drg. Nikitinui. Pasinaudoti registruojant (?) band. veiksmus." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/11. T.l. L.5-12. Originalas.

8. SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo direktyva LSSR operatyvinių sektorių ir NKGB miestų ir apskričių skyrių viršininkams su nurodymais verbuoti kunigus

Vilnius 1945m. birželio 10d.

Visiškai slaptai

LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių
viršininkams
Lietuvos SSR NKGB miestų ir apskričių skyrių
viršininkams
Pplk. drg. Rudykai

Agentūros ir tardymo duomenimis, žymi Lietuvos katalikų dvasininkijos dalis vokiečių okupacijos laikotarpiu aktyviai bendradarbiavo su vokiečiais ir neabejotina, kad tarp jų gestapas turėjo savo agentų. Pagal gestapo užduotis katalikų kulto tarnai vedė antisovietinę propagandą tarp respublikos gyventojų, panaudodami šiems tikslams bažnyčios tribūną, spaudoje spausdino šmeižikiškus straipsnius apie SSRS, kalbėdavo per radiją. Nereti atvejai, kai kunigai ir vienuoliai, per Tėvynės karą su fašistine Vokietija dalyvavo bandose ir būdavo banditų formuočių vadovais, t.y. vedė ginkluotą kovą prieš Raudonąją armiją.

Išvadavus Lietuvos SSR teritoriją iš vokiečių okupantų, vyskupų kurijos ir pagrindinė katalikų dvasininkų masė Lietuvoje toliau laikosi antisovietinių pozicijų ir priešinasi sovietų valstybės įstatymų įgyvendinimui.

Vilniaus metropolijos vadovas arkivyskupas Jalbzykowski’s, lenkų tautybės, ir dauguma jam pavaldžių kunigų aktyviai dalyvauja lenkų nacionalistiniame pogrindyje bei stengiasi stabdyti lenkų repatriaciją iš Lietuvos SSR.

Katalikų dvasininkijos lietuviškoji dalis, vadovaujama Kauno prelato Jakubausko, dalyvauja Lietuvos nacionalistinio pogrindžio antisovietinėje veikloje. Yra kunigų, vienuolių, kurie aktyviai dalyvauja banditų formuotėse ir vadovauja "LLA" bandoms. Be kita ko, mūsų organų kova su šiomis priešiškomis katalikų dvasininkijos pinklėmis yra

silpna todėl, kad trūksta kvalifikuotos agentūros.

Kad būtų suaktyvintas katalikų dvasininkijos veiklos tyrimas ir padalytas galas jos priešiškai veiklai prieš SSRS, įsakau:

1)'Pradėti verbuoti agentūrą tarp vyskupijų kurijų narių ir autoritetingų dvasininkų, naudojant apie juos turimą kompromituojančią medžiagą. Kad būtų išvengta nesėkmių, verbavimą rengti kruopščiai*, pavesti jį įgyvendinti labiausiai patyrusiems darbuotojams.

2) Kartu verbuoti maršrutinius agentus, svarbiausia - įgyti jų tarp autoritetingų asmenų, turinčių reikiamus ryšius su dvasininkais.

3) Turimą ir naujai įgytą agentūrą kreipti tokia linkme, kad tarp katalikų dvasininkų būtų išaiškinti užsienio žvalgybų agentai ir kiti priešiški elementai, aktyviai dalyvaujantys lenkų ir lietuvių nacionalistinio pogrindžio antisovietinėje veikloje.

4) Aktyviai rinkti duomenis apie antisovietinių pozicijų besilaikančius vyskupijų kurijų vadovus, kruopščiai dokumentuoti jų nusikalstamą veiklą ir surinktą medžiagą pateikti mums - spręsti jų arešto klausimą.

Duomenų rinkimą ir tolimesnį darbą pavesti patyrusiems operatyviniams darbuotojams, ryžtingiems, mokantiems dirbti asmeniškai; nevilkinti, kad būtų laiku nutraukta ardomoji katalikų dvasininkijos veikla.

5) Kadangi tarp katalikų dvasininkų aiškiai trūksta agentūros, tuo pačiu metu pradėti agentų įvedimą į kunigų seminarijas, vyrų ir moterų vienuolynus, bažnyčias, tarp katalikų parapijiečių. Šiame darbe vadovautis būtinybe iš anksto gerai ištirti verbavimui numatyto žmogaus asmenybę ir operatyvines galimybes.

Kaip vykdoma ši direktyva, operatyvinių sektorių viršininkai turi atsiskaityti penkiadienėse operatyvinėse suvestinėse.

SSR Sąjungos Valstybės saugumo
liaudies komisaro pavaduotojas
2 rango valstybės saugumo komisaras (Kobulovas)

Nr.2/1711r 1945 06 10

1945 06 10
Vilnius

* Šis žodis įrašytas ranka.

[Nuorašas] tikras: e.p. LSSR NKGB 2 respublikinio
skyriaus sekretoriato viršininkas
valstybės saugumo ltn.
(Podreckaja) (Parašas)

Rezoliucija: "Zausajevui. Rudyka" (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.l/4. L.15. Nuorašas.

9. Ištrauka iš LSSR NKGB 2-o skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio J.Minkevičiaus pranešimo LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A.Guzevičiui apie atliktą agentūrinį-operatyvinį darbą Kauno universitete

Vilnius 1945m. birželio 12d.

Visiškai slaptai

Lietuvos valstybės saugumo
liaudies komisarui Guzevičiui
Vilnius

Pranešimas
Apie atliktą agentūrinės-operatyvinės priežiūros darbą
Kauno universitete nuo 1945 04 11 iki 06 11

I.Bendros žinios apie universitetą

Kauno valstybinis Vytauto Didžiojo universitetas sudarytas iš 4 fakultetų:

1. Medicinos - su 6 klinikomis ir poliklinikomis - dekanas profesorius Lašas. Studentų skaičius 838 žmonės.
2. Technologijos - su chemijos laboratorijomis - dekanas profesorius Indriūnas. Studentų skaičius - 207 žmonės.
3. Statybos - dekanas profesorius Bistrickas. Studentų skaičius - 153 žmonės.
4. Istorijos-filologijos su kūno kultūros skyriumi - dekanas profesorius Janulaitis. Studentų skaičius - 268 žm.

Iš viso Kauno universitete mokosi 1475 studentai.

Universitetui vadovauja rektorius prof. Purėnas, prorektorius mokymo reikalams prof. Kupčinskas ir prorektorius ūkio reikalams prof. Mošinskis. Universiteto bibliotekos direktorius - prof. Janulaitis, jo pavaduotojas Ladukas.

Profesorių, dėstytojų ir kitą mokslinį personalą sudaro 267 žmonės, tarp jų 25 profesoriai; adminstracinis ūkio aparatas - 170 žmonės.

Iš viso objekte yra 1911 žmonių.

Lietuvos SSR Mokslų akademijos nariai yra profesoriai Purėnas ir Janulaitis.

II. Agentų ir informatorių tinklo išdėstymas

Iš viso objekte įgyta agentūros 43 žm., iš jų - 7 agentai.

Rezidentų nėra.

Tarp studentų - 29 žm.

1. Medicinos fakultete - 13 žm.
   a) medicinos skyriuje - 10 žm.,
   b) stomatologijos - 2 žm.,
   c) farmacijos - 1 žm.
2. Technologijos fakultete - 4 žm.
   a) elektrotechnikos skyriuje - 2 žm.,
   b) chemijos-technologijos - 1 žm.,
   c) mechanikos - lžm.
3. Statybos fakultete - 9 žm.
   a) architektūros skyriuje - l žm.,
   b) statybos - 6 žm.,
   c) hidrotechnikos - l žm.,
   d) kelių, geodezijos - l žm.
4. Istorijos-filologijos fakultete - 3 žm.
   a) filologijos skyriuje - l žm.,
   b) istorijos - l žm.,
   c) fizinės kultūros - l žm.

Iš mokslinio personalo agentūroje yra 6 žm., iš administracinio ūkinio skyriaus darbuotojų užverbuoti 8 žmonės.

III. Operatyvinė apskaita

Iš viso Kauno universitete į operatyvinę apskaitą įtraukta 50 žm., kaip antisovietiniu elementų.

Pagal apskaitos rūšis:

1. bylų-formuliarų - 4,
2. parengtinių agentūrinių ištyrimų - 5,
3. sekimo-apskaitos bylų - 36.

Pagal rūšis - studentų apskaitoje:

1. bylų-formuliarų - 1,
2. parengtinių agentūrinių ištyrimų - 4,
3. sekimo-apskaitos bylų - 5.

Mokslinio personalo apskaitoje:

1. bylų-formuliarų - 2,
2. sekimo-apskaitos bylų - 28.

Sekami pagal atspalvį:

1. lietuvių nacionalistai - 17 žm.,
2. buvę aktyvūs socialdemokratų veikėjai - 4 žm.,
3. ateitininkai - 5 žm.,
4. vokiečių pagalbininkai ir statytiniai - 2 žm.,
5. aukštieji buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkai - 3 žm.,
6. kitas sekamas elementas - 19 žm.

IV. Profesorių, dėstytojų ir studentų nuotaikos ir jų materialinė padėtis

Kadangi Kauno universitetas smarkiai užterštas įvairiais antisovietiniais elementais ir tarp lektorių, ir tarp moksleivių, be to jame nėra jokio masinio politinio aiškinamojo darbo, šioje aukštojoje mokymo įstaigoje viešpatauja antisovietinė dvasia.

Universitete nėra partorgo, komjaunimo organizaciją sudaro iš viso 8 žmonės, bet jie aktyvaus politinio auklėjamojo darbo nedirba. Marksizmo-leninizmo katedra tuščia.

Daugumos profesorių ir dėstytojų bendros nuotaikos politiniu požiūriu visai neaiškios, vyrauja laukimas. Daug kas, nesileisdami į ilgas diskusijas, su ironiška veido išraiška žiūri į sovietų valdžios prie-

mones atkurti socialistinę santvarką išlaisvintoje Lietuvoje. Jie savo žvilgsnį kreipia į Angliją ir Ameriką.

Kiti visai atvirai dėsto savo aiškiai nacionalistines pažiūras. Pavyzdžiui, pagal ag. "Džano" pranešimą, prorektorius ūkio reikalams prof. Mošinskis savo klausytojams dažnai pareiškia, kad Kaunas lieka lietuviško nacionalizmo centras - "Lietuvybės centras", kartu pareikšdamas savo pasitenkinimą, ir su nepasitenkinimu atsiliepia apie Vilniaus universitetą, kur, jo nuomone, daug bolševikų. Apie pergalę prieš Vokietiją Mošinskis pasakė, kad nepaisant to, jog Vokietija karą pralaimėjo, vokiečiai - tokie žmonės, kurie dar pakils ir parodys, ką gali. Du suaugę Mošinskio sūnūs pabėgę į Vokietiją.

Taip pat atviros nacionalistinės pažiūros, pasak ag. "Ramo" ir slapto informatoriaus "Vairo" pranešimų, yra prof. Jonyno, Smetonos laikais buvusio aukšto Užsienio reikalų ministerijos valdininko. Kaip praneša slaptas informatorius "Vairas", paleisdamas studentus žiemos atostogų, Jonynas prieš pilną auditoriją pareiškė viltį po atostogų pradėti mokslą "nepriklausomoje Lietuvoje".

Sovietinės ideologijos asmenys iš universiteto išstumiami arba izoliuojami. Lektoriai Mironas, Lastienė, Kiškinas, kaip sovietiniai, studentų nemėgstami.

Apie rektorių grupuojasi buvę kairiųjų partijų veikėjai (socialdemokratai, liaudininkai) - Sleževičius, Kairienė.

Kai kurie lektoriai, kaip vyresnysis dėstytojas Banevičius, nenorėdami taikstytis su esama santvarka, reiškia viltį, kad Sovietų Sąjungoje padėtis pagerės, "įvyks reformos demokratijos pusėn". Tai buvusiųjų emigrantų požiūris.

Daugelis nesivaržo sovietų valdžią Lietuvoje vadinti "okupacija" ir šneka apie nuostolį, kurį bolševikai padarė Lietuvos kultūrai ir ūkiui (ag. "Ramas", 1945 04 24, 04 28).

Į savo tarnybinius reikalus universitete ir mokslinį darbą profesoriai ir dėstytojai žiūri daugiau ar mažiau sąžiningai. Abejingo požiūrio į tarnybines pareigas pastebėta administracinio ūkio aparate.

Studentijos nuotaikos labiau provokuojančios. Kiekvieną politinį faktą, kiekvieną aktualų įvykį jie komentuoja savaip, antisovietiškai. Per pokalbius su medicinos fakulteto 3 kurso studentais slaptas informatorius "Akabas" nustatė, kad žemės rutulio likimą lemia Didžiosios

Britanijos ir JAV politika. "Jeigu drg. Stalinas atsakinėja kažkokiam "Taims" laikraščio korespondentui, vadinasi, rusai bijo anglų". Studentai filologai ignoruoja sovietinius rašytojus. Pagal ag. "Ramo" 1945 05 19 pranešimą, į literatūrinį vakarą universitete nekvietė rašytojų ir poetų Venclovos, Churgino ir S.Nėries tik todėl, kad jie bolševikai, raudonieji rašytojai, nesugebantys būti gerais literatais.

Kai kurių studentų nuotaika prislėgta, net apatiška. Tokie nenori mokytis, kalba: "Kam mokslas, jeigu lietuvius veš į Sibirą." Slaptas informatorius "Tomas" 1945 05 15 praneša: "Daug kas spėjo, kad lietuvius veš gegužės 5-6, todėl daug žmonių nenakvodavo namie."

Populiarios paskaitos apie rusų mokslininkus, aktualūs politiniai pranešimai, rengiami universitete, beveik sužlunga, nes į juos neateina klausytojų. Pranešėjams, pvz., drg. Paleckiui, studentai duoda antisovietinius, provokacinius įžūlios formos klausimus: "Kada lietuvius ims vežti į Sibirą, kodėl SSRS valdo žydai, kada anglų kariuomenė įžengs į Pabaltijį ir pan".

Daugeliui lietuvių, laikančių save "neutraliais" požiūryje į LLA teroristinę veiklą, charakteringas psichologinis momentas. Jiems nemalonus bendradarbiavimo su vokiečiais faktas. Kad miškuose veikia bandos - tai nieko, bet blogai, kad jos veikia su vokiečiais, kurie pralaimėjo karą. Sovietinė valdžia sugebės nubausti kaltus, bet su jais nukentės ir visa lietuvių tauta (Ag[ento] "Iks" pranešimas).

Profesorių ir dėstytojų materialinės buitinės sąlygos sunkios.

Piniginis atlyginimas mažas. Tik tų, kurie turi dvi tarnybas, mėnesinis uždarbis siekia 1000 rublių. Universiteto mokslinis personalas gauna literinį* maitinimą. Prasta aprūpinimo pramoninėmis prekėmis padėtis. Kai kurie, nukentėję karo laikotarpiu, vaikšto apiplyšę, nes nieko iš manufaktūros ir apavo negali gauti. Slaptas informatorius "Džanas" praneša, kad niekas nenori eiti dirbti į universitetą dėl blogo materialinio aprūpinimo.

Mitybos klausimas opus studentams. Prie universiteto yra valgykla, kur kiekvienas studentas gali gauti tik pietus, ir tuos gana prastus.

Stipendijų mėnesinė suma yra 120 000 rublių. Stipendijas gauna daugiau kaip 600 studentų. Kiekvienam tenka po 150-180 rublių per

* T.y. pagal sąrašus.

mėnesį.

Slaptas pranešėjas "Tomas" 1945 05 15 pranešė:

"Žymaus profesoriaus Končiaus, pabėgusio į Vokietiją, sūnus Jurgis Končius pareiškė, kad gerais laikais studentu jis būtų dešimt metų, o dabar, kai reikia pačiam galvoti, kaip išgyventi, reikia stengtis greičiau baigti universitetą".

LSSR NKGB 2 skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis
valstybės saugumo ltn. Minkevičius (Parašas)
1945 06 12

Rezoliucijos:

"1. Sustiprinti darbą išaiškinti antisovietinį pogrindį Kauno universitete.

2. Apie universiteto profesūros ir studentų politines nuotaikas informuoti drg. Suslovą, Sniečkų ir Gedvilą.

[1945] 06 16 Kobulovas" (Parašas)

"Drg. Izotovui

1) Papildykite operatyvinio darbo stiprinimo planą Kauno mokymo įstaigose.
2) Praneškite respublikos instancijoms.

[1945] 06 16 A.G".[Guzevičius?]

"Skubiai. Drg.Zubavlenka. Žr. nurodymus [1945] 06 16" (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/104. L.8-12. Originalas

10. LSSR NKVD komisaro pavaduotojo NKVD-NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininko P.Kapralovo direktyva visiems apskričių NKVD-NKGB skyrių viršininkams dėl duomenų pateikimo apie valdžios organuose antisovietiškai nusiteikusius asmenis

[Utena] **[Ne vėliau kaip 1945m. birželio 19d.]**

Visiškai slaptai
Ypatingai skubiai

Visiems NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams
Tiktai: NKVD-NKGB Utenos, Ukmergės, Švenčionių, Zarasų skyriams*

SSRS Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas drg. Kobulovas įsakė: ne vėliau kaip šių metų birželio 19 dieną pateikti per pasiuntinį duomenis apie apskričių ir valsčių partinių, sovietinių bei kitų organų ir jų skyrių, Ukom'ų**, Uispolkom'ų***, ir jų skyrių MTS****, MKPP*****, tarybinių ūkių, valsčių organizacijų, įmonių, mokymo įstaigų) užterštumą antisovietiniais ir kitais politiškai nepatikimais asmenimis.

Duomenys turi būti surašyti šia forma:

1. Įstaiga ar įmonė.

2. Pavardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai asmens, apie kurį turima kompromituojančių duomenų, partiškumas ir tautybė.

3. Trumpas kompromituojančių duomenų išdėstymas.

Apie aukštąsias mokyklas atsiųsti atskiras pažymas, nurodant procentais studentų užterštumą klasiniu ir socialiniu požiūriu svetimais asmenimis, išvardyti profesorius bei dėstytojus, apie kuriuos esama kompromituojančių duomenų, tų duomenų esmę.

Jei tarp nepatikimų asmenų buvo atskleistos ir tiriamos antisovietinės grupės - išdėstyti bylos esmę ir joje areštuotų žmonių skaičių.

* Apskritys įrašytos ranka.

** Ukom (ujezdnyj komitet, rusų k.) - apskrities komitetas.

*** Uispolkom (uezdnyj ispolnitelnyj komitet, rusų k.) - apskrities vykdomasis komitetas.

**** MTS (mašinno - traktomaja stancija, rusų k.) - mašinų - traktorių stotis.

***** MKPP (mašinno - konnyj prokatnyj punkt, rusų k.) - mašinų - arklių nuomojimo punktas.

Kadangi labai svarbu kuo skubiau gauti nurodytus duomenis, prašau įjungti į šį darbą bet kokį skaičių darbuotojų ir asmeniškai prižiūrėti šios užduoties vykdymo kokybę.

Atsiųskite du medžiagos egzempliorius, bendrai surašytus NKVD ir NKGB apskričių skyrių.

Lietuvos SSR NKVD-NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininkas generolas - majoras (Kapralovas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.4/5. L.75. Originalas.

11. Lietuvos SSR NKVD pažyma apie LSSR NKVD Tardymo skyriaus 1945m. sausio-gegužės mėn. sudarytas bylas

Vilnius **1945m. birželio mėn.**

Pažyma
tardymo darbas 1945 metais nuo 01 01 iki 06 01
apibūdinamas šiais duomenimis:

I. Baigta bylų ir perduota teismui	-3975 žm.
Iš jų 712 grupinių bylų	- 2063 žm.
Pavienių bylų	-1912 žm.
Nusikaltimų rūšys:	
Tėvynės išdavimas, banditizmas (str.58-Ia ir 58-11)	-2063 žm.
Kontrrevoliucinė agitacija (str.58-10, 2 d.)	- 150 žm.
Dezertyrai ir vengiantys karinės tarnybos	-1762 žm.
Vėl atnaujintos bylos	-6861 žm.
Iš jų 1865 grupinių bylų	-4100 žm.
Pavienių bylų	-2761 žm.
Nusikaltimų rūšys:	
Tėvynės išdavimas, banditizmas	-3240 žm.
Šnipinėjimas, teroro aktai	- 43 žm.
Kiti kontrrevoliuciniai nusikaltimai	- 827 žm.
Dezertyravimas ir šaukimo į kariuomenę vengimas	-2246 žm.

Įvairūs nusikaltimai	- 505 žm.
Nusiųsta į lagerį tolesniam specialiam tikrinimui (pagal SSRS NKVD 1943 10 11 įsakymą Nr.494/94)	-2737 žm.
Apiforminta tardymo bylų asmenims, siunčiamiems į lagerius tolesniam tardymui:	
Iš Kauno kalėjimo	- 688 žm.
Iš Marijampolės kalėjimo	- 535 žm.
Iš Vilniaus kalėjimo	- 194 žm.
Iš Biržų apskrities skyriaus	- 66 žm.
Iš Panevėžio apskrities skyriaus	- 51 žm.
Iš Šiaulių apskrities skyriaus	- 99 žm.
Iš Švenčionių apskrities skyriaus	- 46 žm.
Iš Zarasų apskrities skyriaus	- 46 žm.
Iš Ukmergės apskrities skyriaus	- 54 žm.
Iš viso apiforminta tardymo bylų siunčiamiems į lagerius	-1779 žm.
Tokiu būdu, neįskaitant toliau nagrinėjamų tardymo bylų, per nurodytą laiką perduota teismui, pasiųsta ir numatyta pasiųsti į lagerius	-8497 žm.

(neįskaitant grupių P, siunčiamų į lagerius ypatinga tvarka).

1945 06
Vilnius

LSSR NKVD Tardymo skyriaus viršininkas
justicijos plk. (Ostrovskis) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/96. L.21. Originalas.

12. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvai gen.ltn. I.Tkačenkos raštas operatyvinių sektorių ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams apie laiško Stalinui pasirašymo organizavimą

[Vilnius] 1945m. liepos 11d.

Visiems operatyvinių sektorių viršininkams
Visiems NKVD-NKGB apskričių
skyrių viršininkams

Pranešimas per "VČ"

Lietuvos SSR NKVD-NKGB turi duomenų, kad daugelyje respublikos vietų nacionalistiniai banditai ir kiti antisovietiniai elementai sten-

giasi sužlugdyti lietuvių liaudies laiško draugui Stalinui svarstymą ir pasirašymą ryšium su sovietų valdžios įvedimo Lietuvoje 5-osiomis metinėmis.

Buržuaziniai nacionalistai ir banditai, žinoma, pasistengs daugelyje vietų sutrukdyti pasiruošimą švęsti š.m. liepos 21, šį lietuvių liaudžiai svarbų jubiliejų.

NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams siūloma nedelsiant nukreipti visą agentų ir informatorių tinklą išaiškinant asmenis, kurie rengiasi trukdyti, kad piliečiai apsvarstytų ir pasirašytų laišką drg. Stalinui, arba stengsis sužlugdyti pasirengimą sovietų valdžios Lietuvoje penkmečio šventei ir jos pravedimą.

Visus asmenis, žlugdančius laiško drg. Stalinui svarstymą, rengiančius kokius nors išsišokimus ryšium su švente - areštuoti.

Tuo pačiu metu, pagal anksčiau Jums duotus nurodymus, sustiprinti bandų likvidavimą, pogrindžio nacionalistinių centrų triuškinimą, antisovietinio pogrindžio dalyvių areštus, ginklų ir pogrindžio technikos paėmimą.

Apie šių nurodymų [vykdymo] rezultatus praneškite mums penkiadieniuose pranešimuose.

Reguliariai informuokite šiuo klausimu Lietuvos KP(b) apskričių komitetų ir miestų komitetų sekretorius

Gen.ltn. Tkačenka
1945 07 11
Perdavė: Jermakovas
Priėmė: Fininbergas

Nr. 166
1945 07 11, 16 val. 15 min.
07 12

Ant dokumento užrašytos 2 neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.2/78. L.60. Nuorašas.

13. SSRS NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo, SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos ir LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, NKVD-NKGB miestų ir apskričių skyrių viršininkams bei visų Lietuvoje dislokuotos NKVD kariuomenės padalinių vadams apie suimtųjų kankinimą

Vilnius **1945m. liepos 29d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
NKVD-NKGB miestų ir apskričių viršininkams
NKVD kariuomenės Lietuvos apygardos pasienio valdybos viršininkui
NKVD kariuomenės 1-ojo Pabaltijo fronto užnugario apsaugos viršininkui
Leningrado fronto užnugario apsaugos viršininkui
3-ojo Baltarusijos fronto užnugario apsaugos viršininkui
NKVD kariuomenės 4 šaulių divizijos vadui
NKVD kariuomenės geležinkeliams saugoti 14 divizijos vadui

Lietuvos SSR NKVD-NKGB gavo duomenis apie šiurkščiausius revoliucinio teisėtumo pažeidimus, daromus paskirų NKVD-NKGB organų darbuotojų bei NKVD kariuomenės karių.

Nepaisant SSRS NKVD-NKGB ir Lietuvos SSR NKVD-NKGB ne kartą duotų įsakų griežčiausiai laikytis revoliucinio teisėtumo, paskiri NKVD miestų ir apskričių skyrių, o ypač valsčių poskyrių viršininkai ir paskirų NKVD kariuomenės dalinių vadai nepadarė atitinkamų išvadų ir toliau leidžia įvykti rimtiems nusižengimams, kurie griauna NKVD-NKGB autoritetą darbo žmonių akyse.

1945 metų birželio 22d. NKVD Utenos apskrities Kuktiškių valsčiaus poskyrio viršininkas jaunesnysis leitenantas Novikovas sulaikė pilietį Rudėną, gimusį 1895m., nusivedė į klojimą, ten pradėjo tardyti, naudodamas fizinio poveikio priemones, mušė tol, kol šis numirė. Norėdamas paslėpti nusikaltimo pėdsakus, Novikovas Rudėno kūną užkasė tame pačiame klojime.

NKVD-NKGB Vilniaus apskrities Dieveniškių valsčiaus poskyrio darbuotojai Sutovas, Afanasjevas ir Levinas suimtuosius asmenis siste-

mingai mušdavo, o neišgavę iš jų reikiamų parodymų 5 žmones sušaudė KPZ* kieme.

1945 metų liepos 8d. dukart raudonosios vėliavos pasieniečių 5 skyriaus, 2-ojo poskyrio viršininkas kapitonas Vlasovas kankino ir mušė atėjusį pas jį pasiduoti Jankauską, jam sunkiai sužalojo galvą ir kairę ranką. Po to, kai buvo suteikta medicininė pagalba, Vlasovas nusivedė Jankauską į mišką ir sušaudė.

Šių metų liepos 3 d. kapitonas Vlasovas su grupe pasienio karių, darydami kratą Šamulių vienkiemyje pas piliečius Grišką ir Petriką, juos sumušė. Be to, buvo sumušti ir jų šeimų nariai.

Šių metų liepos 4d. buvo sulaikyta pilietė Preilauskaitė Ona - gimnazijos 4 klasės moksleivė. Sulaikymo metu ją mušė 5-os jungtinės komendantūros komendanto pavaduotojas politiniams reikalams vyresnysis leitenantas Lavrovas, viršila Jevsejevas ir kiti. Vyresnysis leitenantas Beliajevas, daužydamas automato buože, netyčia iššovė ir susižeidė ranką. Tada pilietę Preilauskaitę mirtinai primušė NKVD Tauragės apskrities Eržvilko valsčiaus poskyrio viršininkas kapitonas Močialovas, o kūną įmetė į ežerą. Papulkininkiui Ošarinui patarus, o felčeriui Rotonovui padedant, buvo surašytas fiktyvus aktas, kad Preilauskaitė neva mirė nuo širdies smūgio.

Dėl to, kad pažeidė revoliucinį teisėtumą išvardintieji asmenys suimti ir perduoti karo tribunolo teismui.

Siūlome:

1. Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams drauge su NKVD apskričių ir miestų skyrių viršininkais per 3 dienas surengti specialius pasitarimus su NKVD valsčių poskyrių viršininkais ir visais NKVD-NKGB operatyvininkais, juose apsvarstyti klausimus dėl būtinumo NKVD-NKGB organų darbuotojams griežčiausiai laikytis revoliucinio teisėtumo ir visiems bendradarbiams išaiškinti, kad už savivalę, plėšimus, vogimus, mušimą ir neteisėtus piliečių areštus kaltininkai bus nedelsiant perduoti karo tribunolo teismui.

2. NKVD pasienio kariuomenės Lietuvos apygardos valdybos viršininkui generolui majorui Byčkovskiui, NKVD kariuomenės 4 šaulių

* KPZ (kamera predvaritelnogo zakliučenija, rusų k.) - pirminio sulaikymo kamera.

divizijos vadui generolui majorui Vetrovui, NKVD kariuomenės geležinkeliams apsaugoti 14 divizijos vadui generolui majorui Krylovui, NKVD kariuomenės 3-ojo Baltarusijos fronto užnugariui saugoti vadui generolui leitenantui Liubyj ir NKVD kariuomenės 1-ojo Pabaltijo fronto užnugariui saugoti einančiam viršininko pareigas pulkininkui Romanovui, NKVD kariuomenės Leningrado fronto užnugariui saugoti einančiam viršininko pareigas pulkininkui Malyj - surengti tokius pat pasitarimus su karininkais.

3. Įspėjame Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkus, Lietuvos SSR NKVD-NKGB miestų ir apskričių skyrių viršininkus bei NKVD kariuomenės dalinių vadus, kad jeigu jų sektoriuose, apskrityse, kariuomenėje NKVD-NKGB darbuotojai ir NKVD kariuomenės kariškiai toliau darys revoliucinio teisėtumo pažeidimus, tai perduodant karo tribunolo teismui konkrečius kaltininkus, nusižengusius revoliuciniam teisėtumui, bus traukiami atsakomybėn ir Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkai, NKVD-NKGB miestų ir apskričių skyrių viršininkai bei NKVD kariuomenės dalinių vadai.

4. Nedelsiant ištirti visus revoliucinio teisėtumo pažeidimo atvejus, kaltininkus, mums leidžiant, šalinti iš užimamų postų arba areštuoti, per 3 dienas baigti tardymą ir pradėti parodomuosius procesus įvykdytų nusikaltimų vietose.

SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas generolas majoras
Apolonovas

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvai generolas leitenantas
Tkačenka

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras generolas majoras
Bartašiūnas

Nr.0050
1945 metų liepos 29d.
Vilnius

Tikra: Lietuvos SSR NKVD sekretoriato
operatyvinis įgaliotinis leitenantas
(Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.33-34. Nuorašas.

14. Alytaus apskrities NKVD skyriaus viršininko Lisovskio ir NKGB skyriaus viršininko Aleksandrovo pranešimas Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui I.Rudykai apie kariškių nusikaltimus

Alytus **1945m. rugsėjo 17d.**

LSSR NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui
pulkininkui drg. Rudykai
Vilnius

Pranešimas

Atsakydamas į Jūsų 1945m. rugsėjo 12d. raštą Nr. 1674 pranešu, kad Alytaus apskrities teritorijoje buvo gauta piliečių pareiškimų apie kariuomenės padalinių kariškių vykdomus plėšimus, bulvių nukasimą ir pan. Pavyzdžiui, Veisiejų karo komendantūros kariškiai, vadovaujami karinio komendanto drg. Antipovo, 1945 metų rugsėjo 5d. Seirijų valsčiuje nusikasė mašiną pilietės Merkelienės Viktorijos bulvių.

Daugų valsčiaus Užukalnių kaime, rugpjūčio 10d. grupė raudonarmiečių su vyresniuoju seržantu Zotinu iš iškeldintų banditų ūkio paėmė karvę, dvi kiaules, 150 kg bulvių, sudaužė 4 avilius ir paėmė 75 kg medaus. Si grupė saugojo trasą, kuria buvo genami galvijai. Dalinio numeris nenustatytas.

1945m. rugpjūčio 26d. 174 dalies kariai, vadovaujami kapitono drg. Poliakovo, lydėjo iš miesto į Minsko sritį galvijų bandą. Tą dieną 5 raudonarmiečiai: Kuznecovas Vasilijus Vladimirovičius, Temėjka Vasilijus Pavlovičius, Samnilovas Leonidas Jakovlevičius, Tumašas Viktoras Josifovičius, Komėjevas Aleksejus Vasiljevičius - Alytaus valsčiuje, Miklusėnų kaime, apiplėšė pilietį Pangonį Joną, po to raudonarmietis Kordujevas sušaudė 67 metų Pangonio motiną ir visi dingo. Mūsų pastangomis 4 plėšikai suimti, tiktai žudikas Komejevas paspruko.

Rugsėjo 6d. Alovės valsčiuje 2 nenustatyto padalinio raudonarmiečiai kasė bulves, ten juos sučiupo Alovės valsčiaus partorgas drg. Rudžionis. Raudonarmiečiai, užuot įvykdę Rudžionio įsakymą, puolė jį su automatais ir norėjo primušti.

Rugsėjo 10d. Druskininkų valsčiuje apsimetę banditais Gerasimen-

čiukas ir Afanasjevas* (sukarintos apsaugos kariai) du kartus įvykdė grobimus. Jie areštuoti ir nusiųsti į Gardiną, kad būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Panašių atvejų ir gyventojų skundų dėl Raudonosios armijos karių buvo daug, bet nereikšmingų, be to, nenustatyta padaliniai ir asmenys, vykdę grobimus, kadangi tai darė ne apskrityje dislokuoti daliniai, o dažniausiai galvijų bandų, varomų iš vakarinių sričių į rytines, palydos.

1945 metų rugsėjo 10d. trys raudonarmiečiai, kurių pavardės nenustatytos, vadovaujami 166 divizijos minosvaidžių pulko (p[ašto] d[ėžutė] 0088-67) viršilos Žarkovo, Alovės valsčiaus Alovės miestelyje nukasė 40 m^2 bulvių, kurios anksčiau priklausė banditų šeimai, išvežtai iš Alytaus apskrities. Alovės valsčiaus partorgui Rudžioniui padarius pastabą, kariškiai mėgino panaudoti ginklą, grasino jį sušaudyti.

Paskutinėmis 1945m. rugpjūčio mėnesio dienomis į Alytaus valsčiaus ...** kaimą naktį lengvąja mašina atvyko ...** NKVD kariuomenės raudonarmiečiai ir viršila (jo pavardė nenustatyta), įėjo į valstietės Bagdonienės namus, atstatę automatus liepė jai išeiti ir paėmė visus jos daiktus, sukrovė į mašiną ir dingo. Nukentėjusiosios vyras nuo 1943m. yra Raudonosios armijos gretose. Panašių faktų pasitaiko ir kituose valsčiuose.

NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas papulkininkis **(Lisovskis)**
(Parašas)

Alytaus apskrities skyriaus NKGB viršininkas **(Aleksandrovas)**

1945 rugsėjo 17d.
Alytus

Buv. LSSR VSKA. F.15. B. 1774/1. L.227-228. Originalas.

* Pavardės įrašytos ranka.

** Taip tekste.

15. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos raštas LSSR vidaus reikalų ir valstybės saugumo liaudies komisarams, NKVD-NKGB operatyvinių sektorių bei apskričių ir miestų skyrių viršininkams apie Vėlinių šventimą

Vilnius **1945m. spalio 13d.**

Visiškai slaptai

LSSR vidaus reikalų ir valstybės saugumo liaudies komisarams
NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
NKVD-NKGB apskričių ir miestų skyrių viršininkams

Katalikų bažnyčios tikintieji lapkričio ld. švenčia "Visų šventųjų" šventę, o lapkričio 2d. - vadinamąsias "Vėlines" (mirusiųjų atminimą).

Šiomis dienomis katalikų dvasininkija organizuoja masinį bažnyčių ir kapinių lankymą. Mirusiųjų kapai puošiami vainikais ir degančiomis žvakėmis.

Priešiški elementai, ypač iš katalikų dvasininkijos, naudodamiesi tuo, kad į bažnyčias ir kapines suplaukia daug tikinčiųjų, be abejonės, stengsis šias dienas panaudoti antisovietiniams tikslams ir organizuoti atvirą antisovietinę veiklą (masiniai ekscesai, antisovietinės demonstracijos, antisovietiniu kalbų sakymas, masinis atsišaukimų mėtymas ir t.t.).

Kad būtų laiku užkirstas kelias antisovietinėms apraiškoms katalikiškų švenčių dienomis

Siūlau:

1. Rūpestingai instruktuoti agentūrą, kad laiku sužinotų ir praneštų mūsų organams apie rengimąsi panaudoti religines šventes antisovietiniams tikslams.

Gavus signalų apie antisovietiniu veiksmų rengimą, nedelsiant imtis profilaktikos priemonių, kad bet kokioms apraiškoms būtų užkirstas kelias.

2. Asmenis, kurie atlieka parengiamąjį darbą panaudoti šventes antisovietiniams tikslams, nedelsiant areštuoti.

3. NKGB, NKVD ir milicijai parengti smulkius planus, kaip bus užtikrinama viešoji tvarka ir užkertamas kelias mėginimams organizuoti antisovietines demonstracijas katalikų švenčių dienomis.

4. Agentūrai iš katalikų dvasininkų tarpo kelti uždavinį neleisti kokių

nors antisovietinių apraiškų per lapkričio ld. ir 2d. šventes.

Įspėti kiekvieną šios kategorijos agentą, kad jis bus asmeniškai atsakingas už šių švenčių panaudojimą antisovietiniams tikslams.

5. Laikyti būtinojoje kovinėje parengtyje kariuomenę, NKGB, NKVD, milicijos darbuotojus ir naikintojų batalionus, kad prireikus būtų greitai užkirstas kelias masiniams antisovietiniams ekscesams ir banditų pasisakymams.

Šiomis dienomis visus NKVD, NKGB ir milicijos operatyvininkus bei eilinius, kariuomenę ir naikintojų būrius pervesti į kareivinių padėtį.

6. Naktį iš lapkričio 1 į 2 ir iš 2 į 3d.d. organizuoti NKVD, NKGB darbuotojus ir partinį sovietinį aktyvą, kad jie apeitų gatves ir laiku užkirstų kelią antisovietinių atsišaukimų, užrašų pasirodymui bei antisovietinių ekscesų rengimui.

7. Pasirūpinti, kad agentūra ypač dėmesingai stebėtų kunigus. Juos stebinčius agentus skatinkite išaiškinti kunigų atvirą antisovietinę veiklą ir užkirsti jai kelią.

8. Masinio tikinčiųjų ėjimo į bažnyčias ir kapines metu ten turi būti pakankamai agentūros. Pasirūpinkite, kad su agentais būtų galima susitikti, kai tik atsiras reikalas.

Kad užkirstų kelią atviroms antisovietinėms apraiškoms ir galėtų dirbti su agentūra kapinėse ir bažnyčiose, pasiųskite civiliškai persirengusius NKVD-NKGB operatyvininkus.

9. Per partijos ir sovietų organus imkitės priemonių, kad nenutrūktų darbas įmonėse ir įstaigose.

10. Įspėju, kad NKGB, NKVD ir milicijos darbuotojai per vykdomas priemones negali daryti spaudimo tikintiesiems, įžeidinėti jų religinių jausmų ir imtis kitokių veiksmų, galinčių sukelti tikinčiųjų nepasitenkinimą ir bruzdėjimus.

11. Apie visus antisovietinių apraiškų faktus ryšium su religinėmis šventėmis pranešti nedelsiant.

Iki lapkričio 4d. pristatyti specialius pranešimus, kaip praėjo šventės.

SSSR NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
gen. ltn. Tkačenka

1945 10 13
Nr.59

[Nuorašas] tikras: Lietuvos SSR NKGB sekretoriato operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. (Andrejevą) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.88-89. Nuorašas.

16. SSRS **vidaus reikalų liaudies komisaro L.Berijos ir** SSRS **valstybės saugumo liaudies komisaro V.Merkulovo direktyva dėl spalio revoliucijos švenčių saugaus šventimo**

Maskva **1945m. spalio 29d.**

Visiškai slaptai
Pranešimas per "VČ" iš Maskvos

Perduodame SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro ir SSR Sąjungos valstybės saugumo liaudies komisaro direktyvą 1945 metams. Pavadinimas: "Priemonės, susijusios su Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 28 metinių šventimu. 1945 10 29, Nr.178/114".

Ryšium su artėjančia Spalio socialistinės revoliucijos 28 metinių švente

Įsakau:

1. Peržiūrėti turimus agentūrinius duomenis, tardymo bylas ir areštuoti asmenis, kuriems turite pakankamą pagrindą, ypač teroro, šnipinėjimo ir diversijų atžvilgiu.

2. Dažniau konspiratyviai susitikti su agentais ir informatoriais, atkreipti jų dėmesį, kad išaiškintų priešiškus elementus, jų ketinimus šventės dienomis platinti antisovietinius atsišaukimus.

3. Sustiprinti įtariamų asmenų agentūrinę-operatyvinę priežiūrą, laiku užkirsti kelią galimiems aktyviems jų antisovietiniams veiksmams.

5.* Imtis būtinų priemonių sustiprinti svarbiausių pramonės ir geležinkelio įrenginių apsaugą.

6. Pasirūpinti, kad reikiamai dirbtų miesto ir svarbiausių pramonės ir statybų objektų priešgaisrinė apsauga.

7. Geležinkeliuose, stotyse, uostuose ir prieplaukose sustiprinti

*** Taip tekste. Po 3 eina 5 paragrafas.**

buržuazinių žvalgybų agentų ir kitų fašistinių elementų paieškas, kad būtų užkirstas kelias jiems prasiskverbti į šalies centrą.

8. Sustiprinti apsaugą pasienio rajonuose, užkertant kelią galimiems sienos pažeidimams.

9. Tuo atveju, jei bus nurodymų rengti Spalio paradus, demonstracijas, imtis partijos ir vyriausybės vietinių organų reikiamos apsaugos ir tvarkymo priemonių.

Apie šios SSRS NKVD-NKGB direktyvos vykdymo rezultatus praneškite 1945 11 09, o apie svarbiausius įvykius telegrafuokite nedelsiant.

Berija
Merkulovas

1945 10 29

[Nuorašas] tikras: mjr. Čvanovas

Buv.LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.135. Nuorašas.

17. NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininko plk. I.Rudykos pranešimas vadovybei apie politinę padėtį Vilniaus operatyvinio sektoriaus teritorijoje

Vilnius **1945m. lapkričio 6d.**

Visiškai slaptai
drg. Tkačenkai*
drg.Bartašiūnui*

Pranešimas apie politinę padėtį Vilniaus operatyvinio sektoriaus**
teritorijoje

Per NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus veiklos laiką, t.y. nuo 1945 metų birželio ld. iki lapkričio ld., likviduota 29 lietuvių nacionalistinės organizacijos, 35 bandos, užmušta 466 žm., areštuota 2064 žm.

***Pavardės įrašytos ranka.**
****Į Vilniaus operatyvinį sektorių įėjo Vilniaus, Trakų ir Alytaus apskritys.**

Iškeldinta 313 banditų šeimų - 1125 žm.

Sistemingai kertant smūgius nacionalistiniam pogrindžiui ir jo ginkluotoms bandoms, vyko masiškas banditų - dezertyrų ir vengiančių šaukimo į Raudonąją armiją pasidavimas. Tik per dvi apskritis - Alytaus ir Trakų - pasidavė 1089 banditai ir 6585 vengiantys šaukimo.

Čekistų kariniai smūgiai padėjo atkurti liaudies ūkį, stiprinti vietinius sovietų valdžios organus. Buvo sukurta aplinka sovietinio aktyvo augimui, politinio-auklėjamojo ir partinio-masinio darbo tarp gyventojų gerinimui.

Buvo visos galimybės įvykdyti valstybinius įsipareigojimus dėl duonos bei kitų pyliavų, finansinių mokesčių planų vykdymo, valstybinės ir kooperatinės prekybos organizavimo.

Buvo didelės galimybės iš esmės pakeisti politinę padėtį sektoriaus teritorijoje, tačiau reikiamų rezultatų mes neturime.

Nacionalistinis pogrindis pakeitė savo antisovietinės veiklos formas ir metodus, jis giliai pasislėpė, persitvarkė ir atkakliai stengiasi sukurti masines organizacijas, daryti įtaką plačiosioms gyventojų masėms.

Savo antisovietinėje veikloje lietuvių nacionalistai visai nepaiso vietinių partinių ir sovietinių organų autoriteto vietos gyventojams. Atsišaukimuose tiesiai sako, kad kai tik išeis NKVD kariuomenė, jie vėl taps padėties šeimininkai apylinkėse ir valsčiuose.

Gyventojai vis dar tiki antisovietine propaganda ir šmeižtais, kuriuos nacionalistai skleidžia prieš bolševikų ir sovietų valdžią.

Nacionalistams pavyksta plačiai naudoti gyventojus savo antisovietinei veiklai vykdyti ir įtraukti į aktyvius veiksmus anksčiau legalizavusiuosius.

Vien Alytaus apskrityje ir trijuose Trakų apskrities valsčiuose areštuoti 78 anksčiau legalizavęsi žmonės, kurie vėl įsijungė į aktyvią kovą su sovietų valdžia.

Agentūrinės ir tardymo medžiagos duomenimis, daugiau negu 100 žmonių priklauso sukilėlių organizacijoms, nors anksčiau jie buvo legalizavęsi.

Ten, kur nėra NKVD kariuomenės, gyventojai ir net agentūra mums prastai talkina, tik dėl to naktį iš rugpjūčio 4 į 5d. banditai galėjo įvykdyti masinius teroro veiksmus Alytaus ir Trakų apskrityse; spalio mėnesį Alytaus apskrities Merkinės valsčiuje buvo įvykdytas teroro aktas prieš

tris kariškius, kurie tam buvo pakviesti į masinį vakarėlį. Apie ruošiamą teroro aktą žinojo kelios dešimtys vietos gyventojų.

Spalio 30d. Stakliškių valsčiuje užmušti trys žmonės iš vietinio sovietinio aktyvo - taip pat specialiai surengtame vakarėlyje.

Tardant nustatyta, kad apie rengiamą teroro aktą žinojo daugelis vietos gyventojų.

Trakų apskrities Žiežmarių valsčiaus teritorijoje tris dienas slapstėsi keliaujanti gauja, vietos gyventojų padedama surengusi pasalą kariškiams, turėjo galimybę užmušti tris sovietinius piliečius. Apskritai nebuvo atvejo, kad apie nacionalistinio pogrindžio rengiamus teroro veiksmus gyventojai praneštų vietiniams partinių ir sovietinių organų atstovams.

Visa tai paaiškinama ne tik silpnu mūsų organų agentūriniu darbu; labiausiai tai paaiškinama štai kuo:

1. Politinis darbas valsčiuose dirbamas pripuolamai, o apylinkėse beveik visai nedirbamas.

2. Kaimo tarybos faktiškai neegzistuoja, neturi savo patalpų, yra tokių kaimo tarybų pirmininkų ir sekretorių, kurie visą kanceliariją nešiojasi kišenėse ir daugiausia užsiima savo ūkiu.

3. Darbas tarp legalizavusiųjų nevyko ir nevyksta taip kaip reikia.

4. Politinis darbas tarp liaudies gynėjų iki šiol neorganizuotas.

Partijos Alytaus apskrities komitetas šešiuose būriuose iš 15 paskyrė politinius darbuotojus, ir tai iš pačių kovotojų komjaunuolių, kurie yra politiniai beraščiai. Valsčių partiniams organams politinis darbas tarp liaudies gynėjų visai nerūpi, negana to, vietinis sovietinis partinis aktyvas pats neretai gadina liaudies gynėjus. Pavyzdžiui: šių metų spalio 6d. Jiezno valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Motikas su dviem gynėjais išvyko į Būdų kaimą tarnybos reikalais. Užuot dirbę, surengė išgertuves, po to - muštynes su valstiečiu, o kai gynėjas Simanavičius pamėgino sutramdyti Motiką, šis pistoleto šūviu sužeidė Simanavičių, kuris po dviejų dienų mirė.

1945 spalio 26d. Alytaus valsčiaus Padvamiškių kaimo tarybos pirmininkas Karalevičius su grupe liaudies gynėjų važiavo į Norgeliškių kaimą rūpintis duonos pyliavom, užuot dirbę, surengė išgertuves, pats nusigėręs ir gynėjus nugirdęs, grįždamas į Alytų sustabdė keliu važiavusį valstietį ir pradėjo šaudyti į jį pistoletu. Kadangi buvo tamsu, tai

kulkosvaidininkas Sikevičius, būdamas girtas, nusprendęs, kad šaudo banditai, iššovė ir užmušė Karalevičių, važiavusį valstietį ir sužeidė jo žmoną.

Šių metų spalio 20d. Marcinkonių valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas ir partorgas Bubrickas girti pradėjo muštis su liaudies gynėjais Šilką ir Chomenka, tik įsikišus pasienio užkardai, peštynės buvo nutrauktos.

Visur klesti girtuokliavimas ir riaušės.

Viename iš KP(b) Trakų apskrities komiteto ir apskrities vykdomojo komiteto posėdžių buvo patvirtinta 37 apylinkių tarybų pirmininkai. Po posėdžio komitetų nariai smagiai pasakojo, kad visi 37 pirmininkai girtuokliauja ir apie tai laisvai kalba per posėdį.

Partijos Alytaus apskrities komitetas spalio 17d. surengė apskrities moterų susirinkimą. Dalyviai pasakojo, kad jis buvo nelabai aukšto lygio, bet užtat po susirinkimo įvykęs pobūvis, buvo gerta iki 3 valandos nakties, per išgertuves ir po jų buvę chuliganiškų veiksmų ir apskritai netinkamo elgesio atvejų; kitą dieną apskrities paruošų liaudies komisariato politiniai darbuotojai reiškė pasipiktinimą.

Paruošų ministerijos įgaliotinis Anisimovas pareiškė, kad tas susirinkimas tik žalos pridarė, nes dauguma moterų išsiskirstė pasipiktinusios.

Pobūviai Alytaus apskrityje tapo sistemingi, pavyzdžiui: pobūviai buvo surengti tilto atidarymo proga, mokslo metų pradžios, vartotojų kooperatyvo suvažiavimo ir t.t. Visiems tiems pobūviams išleidžiamos didelės pinigų sumos.

Trakų apskrityje įvairiems suvažiavimams ir pasitarimams eikvojami produktai, dėl to prastėja miesto gyventojų aprūpinimas. Tik per rugpjūčio ir rugsėjo mėnesius per valgyklas be kortelių išeikvota 822 kg. duonos ir 50 kg. miltų.

Š.m. spalio 28d. Seirijų valsčiaus partorgas Košita girtas ėmė be reikalo šaudyti pistoletu gatvėje, pasienio būrys jį sulaikė, nuginklavo ir nugabeno į namus.

1945m. rugpjūčio 15d. Druskininkų miesto sovieto pirmininkas Binakevičius ir partorgas Rudakauskas, būdami neblaivūs, susipešė tarpusavy ir girdint gyventojams išvadino vienas kitą banditu.

Partijos Trakų apskrities komiteto darbuotojas Mustegevas iš vie-

tinių gyventojų, būdamas komandiruotėje Žiežmarių valsčiaus Mijaugonių kaime, girtas, grasindamas ginklu, išprievartavo raudonarmiečio žmoną Kačinskają Stefaniją.

Partinių ir sovietinių darbuotojų girtavimo atvejų tiesiog šimtai, girtavimas beveik visada susijęs su piktnaudžiavimu ir nusikaltimais.

Apskričių darbuotojai geria beveik per kiekvieną savo išvyką į valsčių centrus. Valsčių darbuotojai geria valsčiuose ir apylinkėse, apylinkių darbuotoj ai geria naminę kur pakliuvus, ją varo kiekviename viensėdyje.

Girtuoliavimas tapo tikra rykšte, tačiau partiniai organai vietose nekovoja su girtuoliavimu ir naminės varymu.

Visa tai išnaudoja nacionalistinis pogrindis savo antisovietinei veiklai, tai smukdo partinių ir sovietinių organų autoritetą gyventojų akyse.

5. Tarp vietinių partinių ir sovietinių darbuotojų taip pat klesti spekuliavimas, grobimai ir kitokie piktnaudžiavimai, apie kuriuos gyventojai greitai sužino.

1945m. rugpjūčio mėnesį Daugų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Mikailionis, jo pavaduotojas Petrušis ir partorgas Matenis, būdami neblaivūs, įsibrovė į sandėlį, kur buvo laikomas konfiskuotas turtas, prisikimšo maišus, ryšulius daiktų ir norėjo išsinešti, bet buvo liaudies gynėjų būrio sulaikyti - tą žino daugelis gyventojų. Vėliau išaiškėjo, kad Mikailionis sistemingai grobstė turtą, taip pat gyvulius.

Paskirtas naujas vykdomojo komiteto pirmininkas Bielinskas neapiforminęs dokumentų išdalijo 9 konfiskuotus arklius ne tiems, kas jų neturi. Beje, vienas arklys atsidūrė Merkinės valsčiuje, veislinis eržilas -pas pirklį Pilesą. To paties valsčiaus kaimo vartotojų kooperatyvo pirmininkas Čeplikas spalio mėnesį pagrobė iš sandėlio daugiau kaip 1300 kg. grūdų.

Konfiskuotą turtą vagia taip pat Alytaus apskrities Jiezno valsčiuje.

6. Trakų ir Alytaus miestų gyventojai ir toliau prastai aprūpinami paskirtais produktais ir pramoninėmis prekėmis, o kaimiečiai - tokiais būtiniausiais dalykais, kaip druska, degtukai, žibalas ir kt.

Trakuose duonos kasdien neužtenka 50 proc. gyventojų; kadangi visame mieste tik viena parduotuvė, susidaro didelės eilės, gyventojai stoja į eilę nuo 2 val. nakties.

Trakų apskrityje grūdų netrūko, malūnų užtenka, transporto irgi yra, reikalas tas, kad apskrityje prekiaujančios organizacijos per daug užterštos.

Rugpjūčio mėnesį pagal Prekybos liaudies komisariato nurodymą Trakų prekybos organizacijos turėjo parduoti gyventojams druskos nuo 2 iki 4 kg. vienam žmogui, druskos sandėliuose buvo, bet jos neparduvinėjo ne tik rugpjūčio mėnesį, bet ir rugsėjo, ir spalio.

Trakų apskrities Onuškio kaimo kooperatyvas produktų gyventojams neparduoda, o juos gadina. Š.m. spalio mėnesį parduotuvėje rasti 2 maišai cukraus, kuris buvo laikomas drėgnai, ten pat, kur paruošta vilna ir vaisiai. Su vilna susimašiusius vaisius parduotuvės darbuotojai traiško kojom. Sugadintas cukrus buvo skirtas inteligentijai, bet ji jo negavo. Valsčiaus vykdomasis komitetas už tuos nusikaltimus pašalino iš darbo kaimo Vartotojų kooperacijos pirmininką Usovą, tačiau Apskrities komiteto sekretorius propagandai Šiškinas sugrąžino jį į darbą, nors anksčiau pats kalbėjo, kad Usovą reikia pašalinti.

Trakų miesto valgykloje pietūs visiems duodami vienodi, nepaisant kortelių kategorijos, aiškinama tuo, kad per valgyklą kasdien pereina daug žmonių, gaunančių maistą be kortelių; tokia tvarka piktina darbuotojus, kuriems priklauso maitinimas pagal pirmą normą, tačiau Trakų tvarką įteisino apskrities vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Jusupovas ir niekas jos nekeičia.

Alytaus apskrityje iki š.m. spalio mėnesio druska, degtukai ir kitos būtiniausios prekės gyventojams nebuvo parduodamos tik dėl vartotojų kooperacijos pirmininko kaltės, už tai jį reikėjo teisti, o partijos apskrities komitetas nusprendė tik perkelti jį į vartotojų kooperacijos pagalbinio ūkio vedėjo pareigas.

7. Partiniame, sovietiniame, ūkio ir prekybos aparatuose iki šiol didelis užterštumas socialiai ir politiškai svetimu elementu, todėl nacionalistiniam pogrindžiui kartais lengviau pavyksta sutrikdyti aparato darbą, organizuoti partinių ir valstybinių priemonių sabotažą, panaudoti materialines vertybes pogrindžio reikalams ir netgi paimti į savo rankas vadovavimą atskiriems objektams, visą darbą tuose objektuose nukreipiant jiems reikiama linkme.

Partijos apskrities komitetai ir vykdomieji komitetai kartais su tais dalykais taikstosi, daugeliui sričių nevadovauja ir nežino, kas ten dedasi. Pavyzdžiui: 1944 metų spalio mėnesį Lietuvos SSR Liaudies Komisarų taryba nepatvirtino "Merkinės" tarybinio ūkio, kuris Alytaus apskrityje buvo suorganizuotas vietinės valdžios iniciatyva. Apskrities

komitetas ir Vykdomasis komitetas nesiėmė likviduoti to tarybinio ūkio, o kadangi vadovavo buvęs stambus dvarininkas Muiželis, kurį rekomendavo partijos Apskrities komitetui Alovės valsčiaus partorgas Rudenis Bronius,- visa žemė ir visas tarybinis ūkis atsidūrė pogrindinės nacionalistinės organizacijos "LPS"* rankose; ji tuo naudojosi iki šių metų spalio pabaigos. Buvęs tarybinio ūkio direktorius ir penkių skyrių vedėjai priklausė "LPS" organizacijai, dabar jie visi areštuoti.

To ūkio žemė, turtas, gyvuliai ir derlius perduoti tvarkyti apskrities valdžiai.

"LPS" organizacija, išaiškinta ir iš dalies likviduota Alytaus apskrityje, šeimininkavo ir grūdų paruošose. Alytaus grūdų paruošų sandėlio vedėjas Vabalas, ūkvedys Jacunskas ir kt. vogė grūdus, miltus ir aprūpindavo organizacijos dalyvių šeimas, išduodavo kvitus neva už atiduotas grūdų pyliavas.

Alytaus ligoninės vedėjas gydytojas Kudirka, turėjęs buožišką ūkį ir norėdamas jį išlaikyti sau, paskelbė, kad tai ligoninės pagalbinis ūkis. Iš tikrųjų kaip ligoninės ūkis jis niekur neįrašytas, juo ir toliau naudojasi Kudirka ir tik kai kuriems ligoninės darbuotojams kai ką iš ūkio duoda, pabrėždamas, kad jis, o ne sovietų valdžia materialiai palaiko ligoninės darbuotojus.

Vidurinio mokslo įstaigoms Alytaus mieste vadovauja lietuvių nacionalistai, komjaunimo darbas mokyklose nedirbamas ir apskritai jokio sovietinio moksleivių ugdymo nėra. Berniukų gimnazijos direktorius Purmis** - buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas - agituoja prieš sovietus, tiesiai sakydamas, kad sovietų valdžios Lietuvoje nebus. Pas jį dėstytojais dirba buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas Vitkauskas, atviras nacionalistas; daugelio nacionalistinių organizacijų narys Stasiukynas; vokiečių statytinis Vasiliauskas.

Trakų apskrityje prekybos skyriaus vedėju dirba kandidatas į VKP(b) Trukšinas, buvęs "šaulistų"*** vadovas Semeliškių valsčiuje, prieš tai

*"LPS" - Lietuvos partizanų sąjunga -1945m. M.Mastausko ir kt. iniciatyva įkurta pogrindinė karinė organizacija. Skyriai veikė Aukštaitijoje ir kitur. Tais pačiais metais sunaikinta, likę kovotojai įsijungė į veikiančias partizanų apygardas.

**Taip tekste.

*** "Šaulistais" vadinami buvę Lietuvos šaulių sąjungos nariai.

prekybos skyriaus vedėju buvo aktyvus "A[rmijos] K[rajovos]"* dalyvis Novoselskis.

Nepaisant to, apskrities komiteto sekretorius drg. Afoninas nedavė sutikimo jį areštuoti, sakydamas, kad jis neva padėjęs partizanams.**

Kortelių biuro vedėju dirba kažkoks Mikonis, kuris prie vokiečių sėdėjo kalėjime ir buvo paleistas už tai, kad pasirašė pasižadėjimą su jais bendradarbiauti.

Kortelių biuro inspektorė Rudenka Marija prie vokiečių gyveno su vlasovininku, dirbo fašistinio laikraščio "Naujas Kelias" redakcijoje.

Vartotojų sąjungos bazės direktorius Ginzburgas - buvęs stambus pirklys.

Trakų apskrities vykdomojo komiteto skyriaus vedėjas Lukauskas - nacionalistas, du jo broliai areštuoti: vienas - kaip bandos organizatorius, kitas - kaip rėmėjas.

Dėl tokio vadovavimo apskrities centre nėra nė vienos siuvyklos, batų taisyklos, nėra net kirpyklos. Partijos apskrities komitetas dar 1945m. pradžioje įpareigojo Lukauską organizuoti pramonės arteles, bet iki šiol tas nepadaryta.

Valkininkų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku dirba Jankaitis. Prie vokiečių jis buvo areštuotas su grupe sovietų piliečių, kurie buvo sušaudyti, o šis - išlaisvintas, jo sūnus dirbo policijoje, sūnėnas yra bandoje; šiuo metu jis gina buožes ir davė keletą gyvulių banditų šeimoms.

Eišiškių valsčiaus partorgu dirba kažkoks Klepikovas, kuris 1927 metais buvo nuteistas Lenkijoje už šnipinėjimą buržuazinei Lietuvai, vokiečių okupacijos metais turėjo pažymėjimą, kad turi teisę pirkti iš

* Armija Krajova - pagrindinė karinė lenkų organizacija, veikusi įvairiais pavadinimais nuo 1939m. rugsėjo mėn. AK vardu pavadinta 1942m. vasario mėn. Veikė Lenkijoje ir Lietuvoje - čia buvo Vilniaus ir, iš dalies, Naugarduko AK apygardos, kurios 1944m. birželio mėn. susijungė. Lenkijoje AK buvo patriotinė, prieš krašto okupaciją kovojanti organizacija. Vilniaus krašte AK veikė kaip aršiai antilietuviška jėga, terorizavo, nužudė apie šimtą lietuvių. 1944 07 06-07 AK būriai, vadovaujami A.Krzyžanovskio-Vilko, bandė užimti Vilnių. 1945m. sausio mėn. AK vadovybė paskelbė demobilizaciją, atskiri būriai išliko iki metų pabaigos, daugelis kovotojų pasitraukė į Lenkiją.

** Turimi mintyje sovietiniai partizanai, vykdę diversijas vokiečių okupuotoje Lietuvoje.

gyventojų odas vokiečiams ir laisvai keliauti po apskritį.

Pačiame partijos apskrities komitete instruktoriumi dirba buvęs "šaulistas" Volodkevičius.

Mašininkės Zelikovičiūtės sesers vyras, kaip vokiečių agentas ir išdavikas, sušaudytas. Ji organizavo parašų rinkimą ir asmeniškai rūpinosi vokiečių agento Matulionio išlaisvinimu.

Vairuotojas Stankevičius varo antisovietinę agitaciją, turi ryšių su antisovietinių elementu.

Iš viso Trakų ir Alytaus apskrityse mes stebime daugiau kaip 150 socialiai ir politiškai svetimų žmonių, kuriais užterštas partinis-sovietinis, ūkio ir prekybos aparatai. Mūsų organai apie tai pranešė partijos apskričių komitetų sekretoriams.

Trakų apskrityje partinį darbą dirba aiškiai antisovietinės asmenybės.

Kaišiadorių valsčiaus partorgas Bogačionokas š.m. spalio 26d., būdamas šokiuose mokykloje, trukdė mūsų kariuomenės atstovams, kurie mėgino likviduoti riaušes, sukeltas kariškių iš 50 šaulių divizijos 254 šaulių pulko. Kilus triukšmui, Bogačionokas sušuko: "Muškit leitenantus, šalin sovietų valdžią!"

Onuškio valsčiaus partorgas Zapolskis, Jenkų nacionalistas, tapo buože ir skleidžia antisovietines kalbas. Kartą sako: "Lietuvius vis tiek visus iššudys, juos gaudo ir grūda į frontą, į priekinę liniją, o iš paskos eina rusai. Jei vokiečiai neužmuš, tai rusai sušaudys."

8. Daugeliui vietinių partinių ir sovietinių darbuotojų stinga ryžto ir aktyvumo kovoje už sovietų valdžios interesus, tuo paaiškinama padėtis, kai absoliuti dauguma ginkluoto sovietų partinio aktyvo tiesiogai nedalyvauja kovoje su sukilėliais.

Alytaus apskrityje iš 200 ginkluotų žmonių tik 26 dalyvauja operacijose.

Alytaus tarybinio ūkio aktyvas skyriuose "Rudka"* ir "Aniki"* išvis atsisakė imti ginklus, motyvuodami tuo, kad jei turės ginklus, tai juos medžios banditai. Kai kurie aktyvistai nenori šautuvų ir automatų, o prašo pistoletų.

Pačiame Alytuje apginkluota 40 aktyvistų, kovinio parengimo dar-

*** Taip tekste.**

bas su jais nedirbamas ir kovoje su banditais nė vienas iš jų nedalyvauja.

Alytaus komitete ir ligi šiol manoma, kad kovoti su bandomis ir ginkluotais nacionalistais turi NKVD-NKGB organai.

NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkas
pulkininkas (Rudyka)

1945m. lapkričio 6d.
Vilnius

Buv.LSSR VSKA. F.18. B.l/32. L.164-167. Nuorašas.

18. NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininko I.Rudykos raštas SSRS NKVD-NKGB Įgaliotiniui Lietuvoje I.Tkačenkai apie valstiečių išbuožinimą Vilniaus, Trakų ir Alytaus apskrityse

Vilnius **[1945m. pabaiga ar 1946m. pradžia]***

Visiškai slaptai

SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje
generolui leitenantui drg. Tkačenkai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus teritorijoje Vilniaus, Trakų ir Alytaus apskrityse gyvena 623 buožių šeimos, kurios pagal žemės įstatymą pilnutinai išbuožintos; iš jų paimta:

žemės - 19128 ha,

arklių - 227,

galvijų - 444.

Minėtose trijose apskrityse gyvena 1732 buožių šeimos, kurios pagal žemės įstatymą išbuožintos iš dalies; iš jų paimta:

žemės - 31570 ha,

arklių - 230,

galvijų - 414 .

Trakų apskrityje bendras skaičius šeimų, kurių ūkiai pilnutinai arba iš dalies konfiskuoti už dalyvavimą banditų gauj ose arba banditų rėmimą,

*** NKVD-NKGB operatyviniai sektoriai gyvavo iki 1946m. pradžios.**

yra 276; iš jų paimta:

žemės - 514 ha,

galvijų - 258.

Alytaus ir Vilniaus apskrityse duomenų apie tokias šeimas nėra, kadangi vietiniai vykdomųjų komitetų žemės skyriai nepateikė apskaitos. Aš daviau nurodymus NKVD-NKGB apskričių skyriams imtis priemonių sutvarkyti represuotų banditų ir buožių apskaitą.

NKVD-NKGB Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkas
pulkininkas (Rudyka)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.1/32. L.63. Nuorašas.

19. LSSR NKGB komisaro pavaduotojo L.Martavičiaus ir NKGB "V" skyriaus viršininko Makarovo ataskaita SSRS NKGB "V" skyriaus viršininkui Gribovui apie korepondencijos cenzūrą

[Vilnius] 1946m.

Visiškai slaptai

SSRS NKGB "V" skyriaus viršininkui
gen. mjr. drg. Gribovui

1945 metų gruodžio mėnesio ataskaita

Per 1945m. gruodžio mėnesį apdorota civilių ir kariškių pasiųstos korespondencijos - 1 094 531,

Civilių asmenų - 556 277,

tarp jos - korespondencijos nacionalinėmis kalbomis:

a) lietuvių kalba - 304 925,

b) lenkų kalba - 17 138,

c) žydų kalba - 3 827,

d) latvių kalba - 45.

Iš viso: 325 935

Pasiųsta į kitus punktus cenzūrai:

Eil. Nr.	Kokia kalba	Kur pasiųsta	Laiškų kiekis
1.	Totorių	Kazanė	2 647
2.	Čiuvašų	Čeboksarai	446
3.	Armėnų	Jerevanas	129
4.	Baškirų	Ufa	224
5.	Kazachų	AlmaAta	221
6.	Gruzinų	Tbilisis	113
7.	Azerbaidžaniečių	Baku	75
8.	Moldavų	Kišiniovas	140
9.	Latvių	Ryga	1 137
10.	Uzbekų	Taškentas	301
11.	Estų	Talinas	202
12.	Ukrainiečių	Kijevas	266
13.	Kirgizų	Frunzė	20
14.	Marių	JoškarOla	14
15.	Įvairių	Maskva	317
	Išviso:		6 215

Apdorota laiškų išimant dalį teksto - 6 133.
Konfiskuota - 2 477.

Neigiami pasisakymai arba pranešimai apie neigiamus faktus ir nuotaikas, randami lietuvių gyventojų asmeniniame susirašinėjime, atspindi šiuos klausimus:

Antisovietiniai ir kontrrevoliuciniai pasisakymai - 148,
Antisovietiniai atsišaukimai ir kontrrevoliuciniai anoniminiai rašiniai - 14,
Pranešimai apie transporto darbo trūkumus - 3,
Pranešimai apie sovietinio aparato darbo trūkumus - 3,
Skundai dėl ryšių organų darbo - 2,
Skundai dėl "VC"* organų darbo - 1,
Kariškių šeimų skundai - 27,
Tėvynės karo invalidų skundai - 2,

* "VC" (vnutrenniaja cenzūra, rusų k.) - vidaus cenzūra.

Skundai dėl materialinių buitinių sąlygų	-	168,
Skundai dėl sunkumų su maisto produktais	-	29,
Skundai dėl mokesčių	-	8,
Žinios apie gyventojų epidemines ligas	-	31,
Pranešimai apie epizootiją ir gyvulių kritimą	-	2,
Žinios apie banditizmą ir plėšimus	-	1565,
Pranešimai apie dezertyravimą iš darbo fronto	-	5,
Nusivylimo nuotaikos	-	145.
Iš viso		2 143.

Neigiami pasisakymai ir pranešimai apie neigiamus faktus ir nuotaikas, nenumatyti sąraše:

Apie rinkimus į SSRS Aukščiausiąją Tarybą	-	3,
Apie lenkų repatrijavimą į Lenkiją	-	248,
Pranešimai apie represijas	-	406,
Lietuvos gyventojų priešiškumas rusams	-	35,
Gyvenimo Lietuvoje gyrimas	-	6,
Žinios apie blogą derlių	-	10,
Apie fiktyvius dokumentus	-	49,
Apie nepasitenkinimą sovietiniais tarnautojais	-	8,
Apie civilių gyventojų mobilizavimą atstatymo darbams	-	41,
Apie valstybės turto grobstymą	-	4,
Religiniai atvirukai ir paveikslėliai	-	496,
Karinių ir valstybinių paslapčių paskelbimas	-	28.
Iš viso 1 334.		

Be to, 1945m. gruodžio mėn. apdorota telegramų	-	34 928.
Konfiskuota		- 9.
Apdorota išimant dalį teksto		- 11.

Korespondencijos apdorojimo kokybės kontrolė

Eil. Nr.	Kas tikrino	Patikrinta cenzorių	Patikrinta laiškų
1.	Vyr. operatyvinis įgaliotinis	5	788
2.	Operatyvinis įgaliotinis	19	3 742

3.	Operatyvinio įgaliotinio padėjėjas 35		10 683
4.	1 kategorijos kontrolierius	1	840
	Iš viso 60 16 043		

Lietuvos SSR Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
mjr. (Martavičius)

Lietuvos SSR NKGB "V" skyriaus viršininkas
pplk. (Makarovas)

1946m.

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.3/13. L.183-184. Nuorašas.

20. NKVD Kauno miesto skyriaus viršininko padėjėjo Kirjanovo ir Kovos su banditizmu skyriaus viršininko Losevo pranešimas LSSR NKVD komisaro pavaduotojui P.Kapralovui apie legalizacijos eigą ir gyventojų atsiliepimus į J.Bartašiūno įsaką dėl legalizacijos

Kaunas **1946m. kovo 15d.**

Visiškai slaptai

LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojui
generolui majomi drg. Kapralovui

Pranešimas

apie legalizacijos eigą Kauno mieste ir gyventojų atsiliepimus
į LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro 1946m. vasario 15d. įsaką

LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro generolo majoro drg. Bartašiūno 1946 metų vasario 15d. įsako 6000 egzempliorių NKVD Kauno miesto skyrius gavo 1946 metų kovo ld.

Kitą dieną visi įsako egzemplioriai buvo iškabinti ar išdalinti Kauno miesto valstybinėms įstaigoms.

Nuo įsako paskelbimo Kauno mieste, t.y. nuo 1946 metų kovo 1 d.

iki 15d., į NKVD Kauno miesto skyrių atvyko pasiduoti tik 5 žmonės, iš jų:

Raudonosios Armijos dezertyrų - 1,

nelegalų - 4.

Iš banditų ir kontrrevoliucinio pogrindžio neatvyko nė vienas žmogus.

Nė vienas iš atvykusių taip pat neatidavė ginklo.

Po įsako paskelbimo kitą dieną buvo užfiksuoti jo nuplėšymo faktai.

Į nuplėštų vietą mes tučtuojau kabindavome kitus.

Miesto gyventojų dauguma apie įsaką kalba teigiamai, sako, kad iš tikrųjų bandų vykdoma kova yra beprasmė, per ją žūsta nekalti žmonės.

Įsakas - tai išeitis iš padėties: nutraukti kovą ir užsiimti taikiu darbu.

Šalia to pastebėta ir faktų, kai įsakas smarkiai kritikuotas, pavyzdžiui:

Agentas "Dubenko" 1946m. kovo 6d. pranešė, kad stebėdamas gyventojų požiūrį į LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro 1946 metų vasario 15d. įsaką, nustatė, jog tarp miesto studentų yra daug asmenų, kurie tiesiai ir atvirai reiškia savo nuomonę ir sako: "Ir iš šito (įsako) nieko neišeis - rašė anksčiau, rašo dabar, ten (miške) irgi sėdi ne kvailiai..."

Agentas "Kliuč" 1946 metų kovo 14d. pranešė, kad liaudyje šnekama, kad nors įsake ir rašoma apie neliečiamumo garantiją pasidavusiems, bet tai esą tik popieriuje, o iš tikrųjų bus areštuojama.

Agentas "Butas" 1946 metų kovo 8d. šnekėjosi su Kauno "Paramos" vyr. buhalteriu Chveduku.

Jis mūsų šaltiniui pareiškė, kad tie, kas norėjo išeiti iš bandų, jau seniai išėjo, pasinaudoję amnestija, o likusių bandose šis įsakas nepaveiks, jie ir toliau tęs banditišką veiklą.

Agentė "Karvelis" 1946 metų kovo 8d. pranešė, kad ji klausėsi piliečių pasisakymų, skaitant įsaką, ir nustatė, kad dauguma skaičiusiųjų jai girdint kalbėjo: "Be abejo, reikia nutraukti kovą, nes ji beprasmė - kiekviena diena neša nereikalingų aukų."

Agentas "Dubenko" pranešė, kad liaudyje šnekama, jog sėkmingai kovai su banditais būtina įsikišti kariuomenei, o ne tik NKVD darbuotojams.

Bet jeigu įsikiš kariuomenė, tada neva būsianti karo pradžia ir įsikiš kitos valstybės.

NKVD Kaimo miesto skyriaus viršininko padėjėjas
kapitonas (Kirjanovas) (Parašas)

NKVD Kauno OBB viršininkas
jaun. ltn. (Losevas) (Parašas)

1946m. kovo 15d.
Nr.41/1079
Kaunas

Ant dokumento užrašytos neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.15/22. L.29-31. Originalas.

21. LSSR Valstybės saugumo ministro D.Jefimovo pranešimas SSRS Valstybės saugumo ministro pavaduotojui Ogolcovui apie šv. Velykų šventimą Lietuvoje

Vilnius 1946m. balandžio 26d.

Pranešimas per "VČ"
Visiškai slaptai

SSR Sąjungos Valstybės saugumo ministro pavaduotojui
gen. ltn. drg. Ogolcovui
1946 04 ll.Nr.309

Religinės Velykų šventės dienomis respublikos teritorijoje aktyvių antisovietiniu apraiškų nepastebėta.

Marijampolės apskrityje "Tauro" banditų formuotėje veikiančios bandos prieš Velykas išplatino įsakymą Nr.52, kuriame gyventojams rekomenduota tausoti produktus, negerti alkoholinių gėrimų ir nekelti viešumon paslapčių apie "partizanus".

Respublikos miestuose buvo masinio neišėjimo į darbą atvejų. Balandžio 22d. visai nedirbo Vilniaus trikotažo fabrikas "Sparta", Kaune - tabako fabrikas "Zefyras", alaus darykla "Raudonoji aušra", likerio gamykla "Stumbras", malūnai Nr.l ir 4, kailių fabrikas "Vilkas", tekstilės fabrikai "Audimas" ir "Lima", miesto pramoninė prekyba, miesto butų valdyba, kelių skyrius ir kt.

Šiauliuose, "Verpsto" fabrike, iš 150 žm. nepsirodė 129, konditerijos fabrike iš 50 žmonių - 40, avalynės fabrike "Batas" iš 189 žmonių - 87.

Vilniuje, fabrike Nr.555 "Elektrik", iš 300 darbininkų neatėjo 42.

Tauragėje, mėsos kombinate, iš 350 žm. nepasirodė 300, tarp jų - kombinato partkomo sekretorius Soroka Georgijus, demobilizuotas iš Raudonosios armijos.

Kauno mieste dėl to, kad neatėjo darbininkai ir tarnautojai, iš dalies dirbo konditerijos fabrikas "Ramunė", kojinių fabrikas "Silva", miesto vykdomojo komiteto skyriai, kvepalų dirbtuvė ir kt.

Kauno valstybiniame universitete nesusirinko studentai ir nebuvo paskaitų istorijos-filologijos bei technologijos fakultetuose.

Nedirbo Panevėžio gimnazija, kurioje yra 950 mokinių, nes mokiniai neatėjo.

Nr.320 Jefimovas
Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras
gen. mjr. Jefimovas (Parašas)

1946 04 26
Vykd. Lebedevas
Perdavė: Šumanovas
1946 04 27 Priėmė: Milivanova

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/113. L.46-47. Originalas.

22. MGB Kauno miesto skyriaus viršininko V.Voroncovo pranešimas LSSR saugumo ministrui D.Jefimovui apie gegužės 1 -osios šventimą Kaune

Kaunas 1946m. gegužės 2d.

Pranešimas per "VČ"
Visiškai slaptai

LSSR Valstybės saugumo ministrui
gen. mjr. Jefimovui

Apėjus Kauną naktį į gegužės ld. jokių kontrrevoliucinių užrašų ir antisovietiniu atsišaukimų nerasta.

Demonstracija praėjo organizuotai, kolonų apiforminimas buvo geras. Demonstracijoje kartu su kariuomene dalyvavo iki 100 tūkst. žmonių. Demonstrantų eisena pro tribūnas prasidėjo 11 valandą, baigė-

si 14 valandą.

Iš neigiamų faktų pažymėtina, kad į politinius šūkius, skelbiamus iš tribūnos, aukštųjų mokymo įstaigų studentai ir dauguma inteligentijos neatsakė, ypač pabrėžtinas moterų tylėjimas.

Fabrikų ir gamyklų darbininkai atsakinėjo draugiškai ir organizuotai.

MGB Kauno miesto skyriaus viršininkas plk. (Voroncovas)
Perdavė: Pognerybka
Priėmė: Seryj
330/1946 05 02
310/209, 1946 04 11, Merkulovas

Rezoliucija: "Drg. Lebedevui. Patikslinti, kiek be kariuomenės. 12 valandą nakties duokite suvestinį pranešimą per "VČ" ...* vardu. Počkajus, 1946 05 02"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/113. L.49. Nuorašas.

23. LSSR MVD Kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininko Vasiljevo pažyma apie grupinius kalinių pabėgimus iš MGB vidaus kalėjimų

[Vilnius] 1946m. birželio [ne anksčiau kaip 17d.] mėn.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie grupinius kalinių pabėgimus iš MGB Alytaus, Mažeikių ir Tauragės apskričių skyrių, Lietuvos geležinkelio Transporto skyriaus vidaus kalėjimų kamerų

Pagal 1946m. birželio mėn. 17d. padėtį

Naktį iš 1946 metų balandžio 15d. į 16d., pasikasusi po Lietuvos SSR MGB Alytaus apskrities skyriaus vidaus kalėjimo kameros sienos pamatu, pabėgo 39 kalinių grupė. Paieškos priemonėmis iš jų 3 žmonės

* Pavardė neįskaitoma.

sulaikyti.

Iš pabėgusių 36 žmonių 34 žmonės buvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal RSFSR baudžiamojo kodekso 58-la ir 58-11 str., 2 žmonės - pagal RSFSR BK 58-10 str. Ild.

1946 metų birželio 3d. vakare, tarp 20 ir 21 val., pabėgo kalinių grupė iš MGB Mažeikių apskrities skyriaus vidaus kalėjimo kameros tokiomis aplinkybėmis: vidaus kalėjimo kameros prižiūrėtojas Smirnovas, nesulaukęs pamainos, šiurkščiai pažeisdamas nustatytą tvarką, vienas pradėjo išvedinėti kalinius į išvietę. Atidarant kamerą dviem išvestiems kaliniams įeiti, šie užpuolė prižiūrėtoją, įstūmė į kamerą, surišo, atėmė raktus ir organizavo 18 kalinių pabėgimą, pasičiupdami visus prie vidaus kalėjimo kameros buvusius ginklus.

Paieškos priemonėmis 3 žmonės buvo greitai sulaikyti.

Iš pabėgusių 15-os žmonių buvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal RSFSR baudžiamojo kodekso 58-la ir 58-11 str. - 13 žmonių. Du buvo suimti pagal Baudžiamąjį procesinį kodeksą, jiems areštas dar nebuvo įformintas.

1946 metų birželio 13d., 3 val., iš MGB Tauragės apskrities skyriaus vidaus kalėjimo kameros pabėgo 23 suimtųjų grupė, iš jų vienas sulaikytas. Kaliniai pabėgo dėl prižiūrėtojo Gorbačevo išdavystės. Jis atidarė kameras ir kartu su suimtaisiais bėgo per kiemą. Duomenys apie išdavystę tikslinami.

Naktį į 1946m. birželio 10d. iš Lietuvos geležinkelio Transporto skyriaus vidaus kalėjimo, išlaužusi grotas, pabėgo 8 kalinių grupė. Iš jų pagal RSFSR BK 58-la str. - 5 žmonės, pagal 58-la ir 58-11 str. - 3 žmonės.

Dėl pabėgimo kalti: budintys prižiūrėtojai Lysenko Prokofijus ir Laniauskas Vladas.

Jie patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos SSR MVD Kovos su banditizmu valdybos
1 skyriaus viršininkas pplk. (Vasiljevas)

1946m. birželio mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.36/21. T.2. L.16. Nuorašas.

24. LSSR MVD OBCHSS* viršininko Motinovo pažyma apie Lietuvoje 1946 07 25-1946 09 20 iškeltas baudžiamąsias bylas už pyliavų neatidavimą

Vilnius **1946m. [ne anksčiau kaip rugsėjo 20d.]**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie bylų skaičių patrauktiems į teismą ir milicijos organų
areštuotiems dėl žemės ūkio produktų pyliavos sabotažo
Lietuvos SSR

Eil. nr.	Apskričių pavadinimai	Nuo 1946 metų VII 25 iki Vin 30			Nuo 1946 metų VIII 30 iki IX 20		
		Iškelta baudž. bylų	Patraukta į teismą pagal jas	iš jų areštuota	Iškelta baudž. bylų	Patraukta į teismą pagal jas	iš jų areštuota
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Alytaus	8	8	7	1	1	1
2.	Biržų	32	33	20	1	1	1
3.	Varėnos	9	9	1	-	-	-
4.	Vilkaviškio	2	2	-	-	-	-
5.	Vilniaus	6	6	3	6	6	-
6.	Zarasų	6	6	6	6	6	6
7.	Joniškio	9	9	9	-	-	-
8.	Kauno	7	10	1	4	4	-
9.	Kaišiadorių	5	5	3	10	10	2
10.	Kėdainių	13	13	7	11	11	7
11.	Klaipėdos	1	1	-	2	2	2
12.	Kretingos	35	35	10	6	6	-
13.	Kupiškio	27	27	-	-	-	-
14.	Lazdijų	14	14	9	7	7	4
15.	Mažeikių	7	7	-	5	5	3
16.	Marijampolės	11	11	2	24	25	22
17.	Pagėgių	3	3	3	-	-	-
18.	Panevėžio	57	58	34	41	41	22

* OBCHSS (otdel borby s chiščenijem sovetskoj sobstvennosti, rusų k.) - kovos su socialistinio turto grobstymu skyrius - vienas iš milicijos padalinių, kovojusių su ekonominiais nusikaltimais valstybiniame sektoriuje. Šiuo atveju šis skyrius terorizavo neįstengiančius atiduoti nepakeliamų pyliavų ūkininkus.

1 2	3	4	5	6	7	8
19. Prienų	21	21	16	-	-	-
20. Raseinių	5	5	-	30	30	15
21. Rokiškio	55	55	17	17	17	9
22. Tauragės	55	55	32	68	59	62
23. Telšių	20	20	2	-	-	-
24. Trakų	36	36	29	12	12	5
25. Ukmergės	60	60	50	73	74	70
26. Utenos	18	20	8	26	26	23
27. Šakių	2	2	1	6	6	5
28. Švenčionių	8	11	11	3	3	3
29. Šilutės	-	-	-	1	1	1
30. Šiaulių	30	33	25	1	1	-
Iš viso:	562	575	306	361	364	263

Pastaba. Apie ankstesnius 1946m. mėnesius duomenų OBCHSS'e nėra.

MVD OBCHSS viršininkas
milicijos majoras Motinovas (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/96. L.136. Originalas.

25. Ištrauka iš SSSR gen. ltn. Sladkevičiaus sudaryto okupantų kariuomenės veikimo rinkimų į LSSR AukščiausiąjąTarybą metu plano

1947m. sausio mėn.

"Tvirtinu" **Visiškai slaptai**
SSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas
generolas pulkininkas Apolonovas
1947 sausis

Priemonių rinkimams į Lietuvos SSR
Aukščiausiąją Tarybą užtikrinti

P l a n a s

Uždaviniai

1. Kad vykdant SSR Sąjungos vidaus reikalų ministro 1946 12 18 įsaką Nr.0011611 Lietuvoje būtų sustiprinta kova su nacionalistiniu

pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis, taip pat užbėgta už akių ir sukliudyta pogrindžio ir bandų veiksmams rengiant ir vykdant rinkimus - smogti ryžtingą smūgį banditų - nacionalistų pogrindžiui, jo rezervams ir rėmėjų bazei.

2. Sutelktomis čekistinėmis-karinėmis, agentūrinėmis-žvalgybos, partinėmis-politinėmis priemonėmis ir MVD kariuomenės, naikintojų būrių, Lietuvos SSR dislokuotų Sovietų armijos įgulų bei ginkluoto sovietinio partinio aktyvo jėgomis nacionalistams užbėgti už akių ir neleisti jiems vykdyti jokių rinkimus žlugdančių veiksmų.

Rinkimų parengimo užtikrinimas
nuo 1947 01 01 iki 02 08

1. Smogti ryžtingą smūgį kontrrevoliuciniam lietuvių nacionalistų pogrindžiui ir jo ginkluotoms formuotėms. Vykdyti aktyvias banditų paieškas, užkirsti kelią visiems banditų veiksmams ir neleisti, kad bent vienas banditiškų veiksmų dalyvis paspruktų nenubaustas.

2. SSRS, Lietuvos SSR, MVD įgaliotiniams ir MVD apskričių skyrių viršininkams visą darbą vietose suderinti su karinių dalinių vadais ir drauge sudaryti operatyvinių-karinių priemonių planus apskričių ir valsčių teritorijose veikiančioms bandoms likviduoti.

3. Dalinių vadams drauge su MVD vietose organais per vietines tarybas ir partijos organus patikslinti rinkiminių apylinkių skaičių, jų išdėstymą bei rinkiminių apygardų komisijų punktus. Sudaryti konkrečius jų priedangos planus, numatyti karinių rezervų išdėstymo taškus ir labiausiai tikėtinas jų panaudojimo kryptis (duomenys nurodyti žemėlapyje).

Kariuomenės veiksmai rinkimų dieną
nuo 1947 02 09, 5.00 [val.] iki 02 09, 24.00 [val.]

1. Priedangai skirtas įgulas išdėstyti netoli rinkiminių apylinkių, kad galėtų slapta stebėti prieigas prie gyvenvietės ir tiesiai prie rinkiminės apylinkės. Neleisti ginkluotiems kariškiams dieną judėti rinkiminės apylinkės rajone, o nakties metu turėti nejudrų porinį postą prie pat rinkiminės apylinkės, aprūpinus jį ryšiu; likusiems būti kovinėje parengtyje (nemiegoti).

2. Per rinkiminių apylinkių užpuolimus ar kitais atvejais veikti ryžtingai ir staigiu smūgiu likviduoti užpuolikus.

Per rinkiminių apylinkių apšaudymą palikti grupę priedangai, o daliai pajėgų nedelsiant imtis veiksmų, davus artimiausiam rezervui signalą apie užpuolimą.

Kariuomenės veiksmai pasibaigus rinkimams

1. Užtikrinti dokumentų pristatymą iš rinkiminių apylinkių į centrinę rinkimų komisiją. Priedangos grupės, toliau prižiūrinčios rinkiminę apylinkę, skiria 5-6 seržanto vadovaujamus žmones į apygardos rinkiminę komisiją vežamiems dokumentams saugoti (auštant 1947 02 10 rytui).

2. Kuopų (kur jų nėra - būrių) vadai susisiekia su rinkiminės apygardos komisija ir organizuoja priedangą dokumentams, gabenamiems į centrinę rinkimų komisiją; tam skiria 10-15 lengvaisiais kulkosvaidžiais ginkluotų, karininko vadovaujamų žmonių.

[...]*

Generolas leitenantas (Sladkevičius)

1947m. sausio mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/131. L.3-13. Nuorašas.

*** Nepublikuojami skyriai: Praktinės priemonės; Kariuomenei: a) pasirengimo laikotarpiu, b) rinkimų vykdymo metu.**

26. Lietuvos SSR MGB žinių suvestinė apie 1947m. nustatytų antisovietinių atsišaukimų autorių ir jų bendrininkų amžių, socialinę kilmę ir partinę priklausomybę

[Vilnius] 1948m. vasario mėn.

Visiškai slaptai

Žinios
apie nustatytus autorius ir jų bendrininkus Lietuvos SSR
1947 metais

Pagal amžių:		
iki 14 metų	13	žm.,
nuo 14 iki 20 metų	188	žm.,
nuo 20 iki 25 metų	154	žm.,
nuo 25 iki 30 metų	131	žm.,
nuo 30 iki 35 metų	81	žm.,
nuo 40 ir vyresni	73	žm.
Iš viso	640	žm.
Pagal socialinį požymį:		
darbininkų	199	žm.,
tarnautojų	75	žm.,
valstiečių	177	žm.,
techninių darbuotojų ir mokslinių bendradarbių		-
moksleivių	194	žm.,
karių		-
pensininkų		9
asmenų, neturinčių konkretaus užsiėmimo	169	žm.
Iš viso	640	žm.
Iš jų:		
buvusių buožių ir jų vaikų	199	žm.,
kulto tarnų -	5	žm.,
buvusių baltųjų	4	žm.,
buvusių caro ir lietuvių		

buržuazinės armijos karininkų	-	15 žm.,
teistų už įvairius nusikaltimus	-	23 žm.,
buvusių antisovietinių polit. partijų narių	-	52 žm.
Iš viso	-	298 žm.
Pagal partiškumą:		
VKP(b) narių ir kandidatų	-	
VLKJS narių	-	11 žm.,
pašalintų iš VKP(b)	-	1 žm.,
pašalintų iš VLKJS nepartinių	-	628 žm.
Iš viso	-	640 žm.

LSSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus viršininko pavaduotojas kapitonas (Lebedevas)

LSSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus 5 poskyrio viršininkas majoras (Belousovas)

1948m. vasario mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.5/9. L. 199. Nuorašas.

27. LSSR MGB Vilniaus miesto skyriaus 1-o poskyrio viršininko Babincevo pažyma apie antisovietinius elementus Vilniaus universitete ir pedagoginiame institute

Vilnius 1948m. kovo 24d.

Visiškai slaptai

Pažyma

Vilniaus valstybiniame universitete yra 3226 žmonės, tarp jų profesorių ir dėstytojų - 256, studentų - 2970.

Toli gražu ne iki galo patikrinus, tarp dėstytojų išaiškinti 27 žmonės - socialiai svetimas elementas, iš jų:

a) buvusių "tautininkų" partijos narių - 5 žm.,
b) eserų - 5 žm.,

c) liaudininkų - 6 žm.,
d) kitų organizacijų ir partijų narių - 11 žm.
Studentų iš socialiai svetimos aplinkos išaiškinta - 286 žm.
Iš jų:
a) buožių sūnūs ir dukterys - 150 žm.,
b) vokiečių rėmėjų vaikai - 39 žm.,
c) vaikai, kurių artimi giminės-banditai - 57 žm.,
d) vaikai, kurių tolimi giminės-banditai arba nacionalistinio pogrindžio dalyviai - 40 žm.
Pedagoginiame institute iš viso yra 667 studentai ir 74 dėstytoja
Tarp dėstytojų yra:
a) buvusių "tautininkų" partijos narių - 1,
b) buvusių kitų buržuazinių partijų ir organizacijų narių - 4.
Tarp studentų išaiškinta:
a) buvusių buožių vaikų - 21 žm.,
b) vaikų, kurių giminės buvo ir yra bandoje - 12 žm.,
c) vokiečių rėmėjų vaikų - 8 žm.

Būtina nurodyti, kad Pedagoginiame institute patikrinta tik 35-40 procentų.

LSSR MGB Vilniaus miesto skyriaus 1 poskyrio viršininkas
kpt. (Babinccvas) (Parašas)
1948 03 24

Rezoliucija: "CK į bylą." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/132. L.64. Originalas.

28. LSSR MGB 2-N valdybos 1 skyriaus viršininko Odincovo pažyma apie įvykius trėmimo operacijos "Priboj" metu

Vilnius **1949 m. kovo 28 d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie užregistruotus banditų veiksmus ir įvykius
per operaciją "Priboj"

Kovo 25d. MGB Alytaus apskrities Butrimonių valsčiaus poskyrio liaudies gynėjų grupė Dudučių kaimo buožės Bernatavičiaus sodyboje susidūrė su trimis banditais, kurie apšaudę karius pabėgo.

Liaudies gynėjai Ivanauskas ir Galinis sužeisti.

Kovo 25d. Biržų apskrities Kupreliškio miestelyje iš surinkimo punkto mėgino pabėgti, bet buvo sužeistas ir sulaikytas iškeldinamo buožės Valentėlio sūnus.

Kovo 25d. pulko mokyklos 32 šaulių pulko politinės dalies viršininko pavaduotojas leitenantas Dubovikas, atgabenęs į Biržų apskrities Vabalninko surinkimo punktą iškeldinamuosius, įsakė išgėrusiam jefreitoriui Priščepai pasitraukti į dalinį. Priščepa įsakymo neįvykdė. Antrąkart pareikalavus, jis paleido į Duboviką automato seriją ir jį nušovė.

Kovo 25d. MGB Vilkijos apskrities Babtų valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė, eidama į iškeldinamo buožės namus susidūrė su banditu, kuris per susišaudymą užmuštas. Vyksta lavono atpažinimas.

Paimti du pistoletai ir šoviniai.

Per operaciją žuvo liaudies gynėjas Kudirka.

Kovo 25d., 10 valandą, MGB Zarasų apskrities Degučių valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė, blokuodama banditų rėmėjo Mazurėno sodybą, pastebėjo bėgant į mišką du nepažįstamus žmones. Po keleto šūksnių ir įspėjamųjų šūvių buvo paleista ugnis ir užmuštas numatytas iškeldinti legalizavęsis banditas (pavardė nustatinėjama). Antrasis sulaikytas.

Kovo 25d. MGB Kaišiadorių apskrities Rumšiškių valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė užmušė mėginusį pasprukti iš namų iškeldinamą Grabuciškių kaimo buožę Jasilionį.

Kovo 25d. Kaišiadorių apskrities Lankakiemio kaime nuo operatyvinės grupės bėgo ir buvo užmuštas iškeldinamas buožės Noreikos sūnus Juozas.

Kovo 25d. Kretingos apskrities Liubavo valsčiuje operatyvinę grupę, einančią į Vidgirių viensėdį, apšaudė du banditai ir paspruko. Aukų nėra.

Kovo 25d. Kretingos apskrities Salantų valsčiaus Pėsčių kaime lengvai sužeistas ir sulaikytas iškeldinamas bandito brolis Vičius Juozas.

Kovo 25d. Kretingos valsčiaus ir apskrities Rudaičių kaimo rajone, mėginant suimti nuo iškeldinimo besislapstantį buožę Laukenaitį, šis bėgo ir buvo užmuštas.

Kovo 25d. 7 valandą Lazdijų valsčiaus ir apskrities Kulabiškės kaime iškeldinus buožės Tenušauskienės Onos šeimą, kažkas sudegino jos sodybą.

Kovo 25d. MGB Lazdijų apskrities ir to paties valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė Maišymų kaime, eidama į iškeldinamos šeimos sodybą, pastebėjo mėginant slėptis 6 žmones. Persekiojimo metu 4 tos šeimos nariai sulaikyti, sužeistas 12 metų paauglys. Namų šeimininkė pasislėpė.

Kovo 25d. Lazdijų valsčiaus ir apskrities Mikobalių kaime sargybinis, pastatytas iškeldinamojo Zdanavičiaus sodyboje, nušovė bėgantį Urbonavičių Praną, gimusį 1912 m. (iškeldinti nenumatytą).

Kovo 25d. Lazdijų apskrities Šventežerio valsčiaus Jonėnų kaime operatyvinei grupei einant prie iškeldinamojo namų, iš jų mėgino pasprukti nežinoma moteris, kuri buvo lengvai sužeista ir sulaikyta. Tai buvo Sleponienė Ieva, iškeldinti nenumatyta.

Kovo 25d. Marijampolės apskrities Šumskų valsčiaus Mednikų kaime iškeldinant buožę Bagdonavičių mėgino pabėgti jo sūnus, kurį operatyvinė grupė sužeidė ir sulaikė. Iš jo atimtas pistoletas.

Kovo 25d. Panevėžio apskrities Smilgių valsčiaus Pažvėrinių kaime mėginant bėgti lengvai sužeistas iškeldinamasis Gokas Bronius, gimęs 1928m.

Kovo 25d. MGB Raseinių apskrities Nemakščių valsčiaus poskyrio liaudies gynėjas Skoblovas per neatsargumą iššovė iš raketinės ir susižeidė ranką.

Kovo 25d. Ukmergės apskrities Žemaitkiemio miestelio rajone iškel-

dinant buožės Putnos šeimą, 137 šaulių pulko kareiviai Fiodorovas ir Kulikovskis smarkiai nusigėrė, tuo pasinaudoję Putna ir jo žmona pabėgo.

Kovo 25d. MGB Ukmergės apskrities skyriaus operatyvinė grupė užmušė mėginusį pabėgti iš automašinos iškeldinamą buožę (pavardė aiškinama).

Kovo 25d. Šakių apskrities Paežerėlio miestelyje sodinant iškeldinamuosius į autotransportą, dvi moterys pabėgo.

Kovo 25d. Šilutės apskrities Juknaičių valsčiaus Pašyšės kaime mėginant pabėgti užmuštas iškeldinamasis buožė Visockas Kazys.

Kovo 25d. Širvintų apskrities Karališkių kaimo rajone varomas bėgo ir buvo užmuštas iškeldinamos bandito šeimos narys Židovenis Antanas, gimęs 1924 metais.

Kovo 25d. MGB Širvintų apskrities to paties valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė, drauge su sovietiniu aktyvu vykusi iškeldinti buožių šeimos, Karališkių kaime susidūrė su 5 banditais.

Per susišaudymą žuvo Zibalių apylinkės tarybos pirmininkas Lemeševas ir Širvintų sviesto gamyklos sargas Andriukaitis.

Kovo 26 naktį Prienų apskrityje Prienų - Balbieriškio linijoje nupjauta 17 telefono stulpų. Ryšys atstatytas.

Kovo 27d. MGB Radviliškio apskrities Rozalimo valsčiaus poskyrio operatyvinė grupė užmušė iškeldinamą Medikonių kaimo buožę Jaraminą Juozą, gimusį 1898m., kuris priešinosi operatyvinei grupei.

Kovo 27d. 7 valandą Ukmergės apskrities Siesikų valsčiaus ginkluota sovietinio aktyvo grupė, važiavusi aprašyti iškeldinto buožės turtą, Briedžiūnų kaimo rajone susidūrė su banditais; per susidūrimą užmušti "Lukinės" tarybinio ūkio direktorius Bendoris ir vežikas valstietis (pavardė aiškinama).

Kovo 28d. 3 valandą MGB (BB)* 25 šaulių pulko kareivis Kovalenko, eidamas sargybą prie pakraunamo ešalono Radviliškio apskrities Radviliškio stotyje, per neatsargumą pakliuvo po traukiniu, jam buvo sulaužytas dešinės kojos kaulas klubo srityje.

Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos 1 skyriaus viršininkas papulkininkis
(Odincovas)

* BB (vnutrennyje voiska, rusų k.) - vidaus kariuomenė.

1949 metų kovo 28d. **Tikra: kapitonas (Vasilkovas)(Parašas)**
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/136. L.128-132. Nuorašas.

29. LSSR MGB ministro P.Kapralovo pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Ogolcovui apie 1928-1929m. gimusių piliečių šaukimą į sovietinę armiją

Vilnius **1950m. liepos mėn.**

Visiškai slaptai

SSRS valstybės saugumo ministro
pavaduotojui generolui leitenantui
draugui Ogolcovui
Maskva

Pranešimas
apie 1928-1929 metais gimusių piliečių šaukimo
į sovietinę armiją Lietuvos SSR rezultatus

Ryšium su Lietuvos SSR Ministrų tarybos sprendimu, š.m. kovo ir birželio mėnesiais respublikoje vyko šaukimas į sovietinę armiją ir pašauktųjų siuntimas į karinius dalinius.

Banditų pogrindis mėgino kliudyti šaukimui antisovietinės agitacijos būdu, provokacinių gandų skleidimu apie neva būsimą karą ir grasinimais šaudyti šaukiamųjų šeimas, tačiau šaukimas įvyko organizuotai, be kokių nors ekscesų ir priešiškų veiksmų.

Kai kuriose apskrityse buvo atvejų*, kai šaukiamieji vengė stoti į komisijas ir ypač vykti į dalinius.

Tauragės apskrityje neatvyko į šaukimą 45 žmonės, Alytaus - 46, Kauno - 30, Šiaulių - 16, Prienų - 16, Trakų - 11.

Daugelyje apskričių buvo šaukiamųjų pabėgimo iš ešalonų ir surinkimo punktų faktų.

Kupiškio apskrityje iš ešalono pabėgo 4 šaukiamieji, Mažeikių

*** Pataisyta ranka vietoj "atskirų"**

apskrityje sodinant į vagonus paspruko 4 žmonės, Utenos apskrityje 3 šaukiamieji pabėgo iš surinkimo punkto, o 2 - iš traukinio.

Iš viso respublikoje išsisuko nuo šaukimo 300 šaukiamųjų. Kaip nustatyta, 36 iš jų išėjo į bandas, vykdant operacijas 11 jų nukauta.

Dauguma išsisukusiųjų nuo šaukimo slapstosi savo gyvenamose apylinkėse ir laukia amnestijos sovietų valdžios dešimtmečio Lietuvoje proga.

Š.m. balandžio 4d. iš Vilniaus brigadinės jaunesniųjų vadų mokyklos dezertyravo ir įsijungė į bandą kariškis Lukaševičius, iš vidutinių valstiečių, gimęs ir gyvenęs Marijampolės apskrityje.

Balandžio 19d. vykdant operaciją Lukaševičius buvo sučiuptas. Iš jo atimtas šautuvas ir 19 šovinių.

Š.m. birželio ld. iš 44 atskirosios lietuviškosios brigados su ginklu dezertyravo sargyboje stovėjęs eilinis Paljevskas, gimęs ir gyvenęs Panevėžio mieste.

Birželio 4d. iš Pabaltijo karinės apygardos karinių dalinių dezertyravo eiliniai Peršavičius, gimęs ir gyvenęs Kauno apskrityje; Matulevičius, gimęs ir gyvenęs toje pačioje apskrityje; Voveruška, gimęs ir gyvenęs Lazdijų apskrityje; Maceika, gimęs ir gyvenęs Prienų apskrityje.

Š.m. birželio ld. iš Odesos karinės apygardos 61 atskirojo ryšių bataliono dezertyravo eiliniai: Ašakas, gimęs Vilniaus mieste, gyvenęs Jurbarko apskrityje; Talutis, Biržų apskrities gyventojas.

Birželio 2d. iš Rygoje dislokuoto 61921 karinio dalinio dezertyravo eiliniai: Blanšakis, gimęs ir gyvenęs Trakų apskrityje, Sabaitis, kolūkietis, gimęs ir gyvenąs toje pačioje apskrityje.

Birželio 3d. iš 68433 karinio dalinio, taip pat dislokuoto Rygos mieste, dezertyravo eiliniai: Andriuškevičius, gimęs ir gyvenęs Kėdainių apskrityje; Plytnikas, gimęs ir gyvenęs Lazdijų apskrityje.

Dėl vengimo ir neatvykimo į šaukimą, taip pat dezertyravimo iš karinių dalinių respublikos MGB organai davė nurodymus imtis aktyvių priemonių surasti ir suimti neatvykusius bei dezertyravusius, kad jie būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras generolas majoras
(Kapralovas)

1950m. liepa
Nr.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/180. L.220-222. Nuorašas.

30. LSSR MGB pažyma* VKP(b) CK žemės ūkio skyriaus vedėjo pavaduotojui Jakušinui apie esamą padėtį kolūkiuose Lietuvoje 1950m. pirmoje pusėje ir represinių struktūrų veiklą

Vilnius **1950m. [ne anksčiau birželio mėn.]**

Visiškai slaptai

VKP(b) CK žemės ūkio skyriaus vedėjo pavaduotojui
draugui **Jakušinui**

Pažyma
apie kovą su išpuoliais prieš kolūkius
1950 metų pirmoje pusėje

1950 metų pradžioje Lietuvos SSR sovietiniai-partiniai organai nuveikė nemažą darbą respublikos žemės ūkiui kolektyvizuoti, todėl dauguma valstiečių ūkių susijungė į kolektyvinius ūkius, bet atskirose Lietuvos SSR apskrityse nebuvo pakankamai dirbta, kad kuriant kolūkius jie būtų kartu stiprinami organizaciškai.

Todėl kai kurie kolūkiai egzistuoja formaliai, o tokių kolūkių nariai dirba individualiai.

Štai Trakų apskrityje iš 1950 metais suorganizuotų 131 kolūkių pasėlius, gyvulius ir inventorių sujungė tik 53.

Kolūkių organizacinio stiprinimo trūkumus mėgina išnaudoti antisovietiniai ir antikolūkiniai elementai savo kenkėjiškai veiklai prieš žemės ūkio kolektyvizaciją.

Būna, kad priešiškas elementas mėgina pasinaudoti nepakankamai aktyviu buožijos demaskavimu ir kliudymu jai prasmukti į kolūkius.

* Dokumentas nepasirašytas jokio pareigūno.

Šalia to būna atvejų, kai atskiri sovietų organų apatinių grandžių darbuotojai ir kolūkių pirmininkai savo elgesiu svyruojantį elementą nuteikia prieš kolūkius.

Štai 1949 metų rudenį Trakų apskrityje, Rūdiškių valsčiuje suorganizuotas kolūkis "Aušra" visą darbą dirbo individualiai. Į šį kolūkį organizacijos ir ūkio stiprinimo reikalais nuvyko valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Bucylinas, lydimas liaudies gynėjų grupės. Bucylinas per prievartą suvisuomenino į kolūkį arklius, pakinktus, žemės ūkio inventorių. Jo nurodymu arkliai buvo genami iš laukų, atimami iš valstiečių grūdai, pakinktai ir inventorius. Bucylino veiksmai piktino kolūkiečius, jie dėl to skundėsi respublikos prokuratūrai.

Dėl tokių neteisingų veiksmų 1950 metų vasarą Vilniaus, Trakų, Kaišiadorių ir kai kuriose kitose Lietuvos SSR apskrityse vyko atvirkštinis procesas - kolektyviniai pareiškimai išeiti iš kolūkio, suvisuomeninto inventoriaus ir galvijų išgrobstymas, atsisakymas nuo anksčiau jiems įteiktų kolūkiečių pasižadėjimų mokėti žemės ūkio mokesčius, reikalavimas pakeisti juos pagal privačių ūkininkų normas.

Kai kuriose vietose buvo aktyvių antisovietinio ir antikolūkinio elemento išpuolių prieš kolūkių aktyvistus ir kolūkių vadovus, reikalaujant išardyti kolūkius ir grasinant jiems, jeigu nenutrauks aktyvios kolūkinės veiklos.

Kartu su priemonėmis, kurių ėmėsi sovietiniai-partiniai organai antikolūkiniams elementams įveikti ir neleisti priešiškiems elementams sužlugdyti Lietuvos SSR žemės ūkio kolektyvizavimo, MGB organai pirmoje 1950 metų pusėje patraukė baudžiamojon atsakomybėn daugelį asmenų už priešišką antisovietinę agitaciją ir kitą veiklą prieš kolūkius.

Iš viso iškelta 70 tokių bylų 95 žmonėms:

Vilniaus apskrityje	- 25	žmonėms,
Trakų apskrityje	8	žmonėms,
Kaišiadorių apskrityje	- 11	žmonių,
Kupiškio apskrityje	3	žmonėms,
Švenčionių apskrityje	8	žmonėms,
Marijampolės apskrityje	2	žmonėms,
Šilutės apskrityje	2	žmonėms,
Kėdainių apskrityje	5	žmonėms,
Panevėžio apskrityje	1	žmogui,

Kauno apskrityje	4	žmonėms,
Šakių apskrityje	3	žmonėms,
Biržų apskrityje	3	žmonėms,
Širvintų apskrityje	7	žmonėms,
Šiaulių apskrityje	1	žmogui,
Mažeikių apskrityje	1	žmogui,
Anykščių apskrityje	2	žmonėms,
Vilkaviškio apskrityje	1	žmogui,
Telšių apskrityje	1	žmogui,
Raseinių apskrityje	1	žmogui,
Vievio rajone	4	žmonėms,
Eišiškių rajone	2	žmonėms.

Tarp areštuotųjų:

buožių	- 14,	iš jų 9 - kolūkiečiai,
vidutiniokų	- 53	žmonės,
vargingųjų	- 11	žmonių,
kitų	3	žmonės.

Tardytojai baigė tirti ir perdavė teismo organams 33 bylas 40-iai žmonių, kitos bylos dar tardyme.

Teismai išnagrinėjo 13 bylų, pagal kurias nuteista 14 žmonių.

Būdingiausios bylos dėl antisovietiniu, antikolūkinių veiksmų yra šios:

1. 1950 metų kovo mėnesį MGB Jurbarko apskrities skyriaus už ryšius su nacionalistinės bandos dalyviais ir kolūkinio turto grobstymą buvo areštuotas Mockaitis Juozas, Zigmo sūnus, gimęs 1896 metais, iš vidutinių valstiečių. Iki arešto gyveno Jurbarko apskrities Globių kaime ir dirbo kolūkio pirmininku.

Dirbdamas kolūkio pirmininku, Mockaitis, nacionalistinės bandos pavestas, vykdė kenkėjišką veiklą, kad suardytų kolūkį, grobstė kolūkio turtą. Antai 1949 metų rugpjūčio mėnesį pagrobė 800 kg kolūkio kviečių ir juos perdavė bandos dalyviams. 1949 metų rudenį pardavė kolūkio bričką ir 7 centnerius miežių, 1950 metų sausio mėnesį pardavė kolūkio arklį, gautus pinigus atidavė bandos dalyviams.

1949 metų rugpjūčio mėnesį kolūkio narių susirinkime pasiūlė kolūkiečiams surinkti lėšų siuntiniams banditų ir bandų rėmėjų šeimoms, iškeldintoms už Lietuvos SSR ribų.

Tardymas baigtas, byla perduota teismui.

2. 1950 metų balandžio pradžioje LSSR MGB Rietavo apskrities skyrius patraukė baudžiamojon atsakomybėn:

Narvydą Joną, Lauryno sūnų, gimusį 1907 metais, iki arešto dirbusį kolūkio pirmininku Rietavo valsčiaus Vitkelių kaime, ir Gedmintą Petrą, Juozo sūnų, gimusį 1906 metais, dirbusį to paties kolūkio sandėlininku.

Tardymas nustatė, kad Narvydas ir Gedmintas 1949 metų rudenį užmezgė nusikalstamą ryšį su nacionalistinės bandos vadeiva, ligi šiol tebeesančiu bandoje, ir jo pavedimu vykdė kenkėjišką darbą kolūkyje: trukdė suvisuomeninti gyvulius, inventorių, supilti grūdus ir organizuotai eiti kolūkiečiams į darbą.

Narvydas su Gedmintu pjovė kolūkio galvijus ir kiaules, o mėsos gaminius iš jų atiduodavo banditams. Jie taip pat pagrobė ir atidavė banditams pusę tonos kolūkio rugių.

Kartu au Narvydu ir Gedmintu baudžiamojon atsakomybėn patrauktas pavienis ūkininkas Viržintas, dalyvavęs kolūkio turto grobstyme.

Š.m. birželio mėnesį jie visi karo tribunolo nuteisti po 25 metus pataisos darbų lagerių.

3. 1950 metų vasario 16d. MGB Kretingos apskrities skyrius už antisovietinę, antikolūkinę veiklą areštavo:

Čemeckį Leoną, Jono sūnų, gimusį 1923 metais, dirbusį Kretingos apskrities, Darbėnų valsčiaus "Darbuolių" kolūkio pirmininku, ir

Karpą Petrą, Petro sūnų, gimusį 1923 metais, dirbusį to paties kolūkio revizijos komisijos pirmininku.

Būdami priešiški sovietų valdžiai, jie dirbo kenkėjišką darbą kolūkyje. Palaikydami nusikalstamą ryšį su vadeivos Augučio nacionalistinės bandos dalyviais, jų pavedimu išardė kolūkį, nevykdė kolūkio gamybos plano, suvėlė apskaitą, nerašė kolūkiečiams darbadienių, todėl sukėlė jų pasipiktinimą dėl kolūkio kūrimo.

Kad sužlugdytų pavasario sėją, atidavė banditams iš sėklos fondo 200 kg kviečių, skerdė kolūkio fermos kiaules ir mėsos produktus perdavinėjo banditams.

Baigus tardymą, byla nusiųsta teisminiam nagrinėjimui.

4. 1950 metų gegužės mėnesį MGB Marijampolės apskrities skyrius areštavo "Užupės" kolūkio pirmininką Vaitkevičių Juozą, Juozo sūnų, iš vidutinių valstiečių, ir to paties kolūkio kolūkietį Aleknavičių

Motiejų, sūnų Motiejaus, iš vidutinių valstiečių. Vaitkevičius ir Aleknavičius 1950 metų naktį iš gegužės 2d. į 3d. su grupe ginkluotų banditų įsiveržė į sukurto kolūkio "Balandis" sėklinių grūdų sandėlį ir pagrobė tuos grūdus; dalį paslėpė sau, o dalį išsivežė banditai.

Tyrimas baigtas, Vaitkevičiaus ir Aleknavičiaus byla perduota teismininiam nagrinėjimui.

5. 1950 metų gegužės mėnesį LSSR MGB Trakų apskrities skyrius areštavo Žareiką Juzefą Janovičių, Lebedį Janą Juzefovičių ir Ustilą Jurgį Janovičių, iš vidutinių valstiečių - Semeliškių valsčiaus "Stalingrado" kolūkio kolūkiečius

Žareika ir Lebedis 1950 metų gegužės 20d. kolūkiečių susirinkime aršiai kalbėjo prieš gyvulininkystės fermos sukūrimą ir išėjo iš susirinkimo. Paskui juos išėjo ir kiti kolūkiečiai, todėl susirinkimas iširo.

1950 metų gegužės 22d. Žareika ir Lebedis sušaukė visus kolūkiečius į kolūkio sąskaitininko namus ir pasiūlė pasirašyti sprendimą panaikinti kolūkį, atsiimti stojimo įnašus, tą kolūkiečiai ir padarė. Žareika į tą susirinkimą pakvietė "Stalingrado" kolūkio pirmininką Čechanovskį ir prie kolūkiečių pareikalavo grąžinti stojamuosius įnašus, beje, grasino mušti ir kumščiojo į krūtinę.

Ustila skleidė kolūkiečiams gandus apie kolūkių išardymą kitose vietose ir pirmas pasirašė minėtą sprendimą išardyti kolūkį.

Tardymas dėl bylos tebevyksta.

6. 1950 metų liepos 19d. MGB Kaišiadorių rajono skyrius areštavo Zujytę Emiliją, Prano dukterį, gimusią 1929 metais, iš vidutinių valstiečių, "Saulės" kolūkio narę.

1950 birželio 28d. Zujytė kolūkiečių susirinkime kalbėjo aršiai antisovietiškai, ragino kolūkiečius išstoti iš kolūkio. Ji sukurstė kolūkiečius atiduoti pirmininkui kolūkiečių darbo knygeles.

Tardymas tebevyksta.

7. 1950 metų liepos 16d. MGB Eišiškių rajono skyrius areštavo buožes Paškevič Martą ir Liubianiec Vaclovą, kurios 1950 birželio 30d. vadovavo daugiau kaip 20 moterų grupei, su pagaliais ir lazdomis užpuolusiai kolūkio pirmininką Arpolbiką ir reikalavusiai išardyti kolūkį; moterys apmėtė pirmininką pagaliais ir laidė visokius antisovietinius šūksnius.

Tardymas dėl bylos tęsiamas.

8. 1950 metų balandžio 22d. MGB Vilniaus apskrities skyrius areštavo iš Charkovo atvykusį Žmudiaką Jurijų Pavlovičių, kuris save vadino vokiečiu, neva atvažiavusiu iš Vokietijos. Žmudiakas vaikščiojo po Vilniaus apskrities kaimus be aiškaus užsiėmimo, gyrė gyvenimą kapitalistinėse šalyse ir šmeižė kolūkius Sovietų Sąjungoje, aukštino pavienio ūkininkavimo būdą.

Tardymas baigtas, ir byla 1950m. gegužės 31d. perduota Aukščiausiajam Teismui.

9.1950m. birželio 15d. MGB Kauno valdyba areštavo Abugėlį Juozą, Juozo sūnų, iš vidutinių valstiečių, kolūkietį. Abugėlis skleidė kolūkiečiams gandus apie kolūkių išardymą. Kolūkiečio Markevičiaus sodyboje sušaukė nelegalų kolūkiečių susirinkimą ir padarė provokacinį pareiškimą apie kolūkio panaikinimą, parašė 6 pareiškimus už kolūkiečius, kad nori išstoti iš kolūkio, ir pasiūlė jiems pasirašyti. Pats nunešė tuos pareiškimus kolūkio pirmininko žmonai.

Tardymas baigtas, byla 1950 metų liepos 8d. perduota Lietuvos SSR Aukščiausiajam teismui.

10 1950 metų balandžio 21d. MGB Vilniaus apskrities skyrius areštavo pavienę ūkininkę Noreiką Bronislavą, Jono, ir jos sūnų Noreiką Vaclovą, Jono. Jie per pavasario sėją "Už tėvynę" kolūkyje suorganizavo kitus pavienius valstiečius, ragindami kolūkiečiams trukdyti dirbti, grasino padegti jų turtą; Noreika Bronislava sudavė kolūkiečiui, o jos sūnus mėgino jį primušti.

Tyrimas dėl bylos baigtas, ir ji nusiųsta teisminiam nagrinėjimui.

11.1950 metų kovo mėnesį MGB Pasvalio apskrities skyrius areštavo Pušaloto valsčiaus "Pergalės" kolūkio felčerį Bulkį Praną, Antano, anksčiau augusį pas buožę. 1944m. Bulkys išvengė tarnybos sovietų armijoje, iki 1945 metų gyveno nelegaliai. 1950 metų kovo 12d. rinkimų apylinkėje suplėšė agitacinius plakatus bei partijos ir vyriausybės vadų portretus. Sėkmingai vykdė antikolūkinę agitaciją, ragino kolūkiečius neiti į susirinkimus ir pareikšdavo teroristinius ketinimus sovietinio-partinio aktyvo atžvilgiu.

Tyrimas baigtas, byla perduota teisminiam nagrinėjimui.

12. 1950 metų balandžio mėnesį MGB Švenčionių apskrities skyrius areštavo Kulievičių Vladimirą Josifovičių, gimusį 1910 metais, iš vidutinių valstiečių, anksčiau priklausiusį lenkų buržuazinei naciona-

listinei organizacijai "Federacija".

Kulievičius vykdė antikolūkinę agitaciją. Valstiečiams, norintiems stoti į kolūkį, grasino susidorojimu. Antai valstiečiui Šelinskui, ketinusiam stoti į kolūkį, pareiškė, kad jį sušaudysiąs.

13. 1950 metų balandžio-gegužės mėnesiais MGB Rokiškio apskrities skyrius areštavo į Panemunio valsčiaus "Gegužės 9" kolūkį prasibrovusius banditų rėmėjus Liolį, Kabutavičių, Stakėną, Dzikavičių ir Marčėną. Visi areštuotieji balandžio 26d. susirinko kartu su banditais Liolio namuose ir aptarinėjo teroro akto įvykdymą prieš kolūkio pirmininką Meškauską, po to gavo iš banditų ginklus ir drauge su jais 1950 metų balandžio 27d. užmušė kolūkio pirmininką, partijos kandidatą Meškauską, kolūkiečius Kastanauską ir Devenį, sudegino kolūkio valdybos pastatą su dokumentais; pastate sudegė trys vaikai: 10 mėnesių, 3 metų ir 10 metų.

Šioje byloje areštuotas Kabutavičius nuo 1944 iki 1945 metų priklausė ginkluotai bandai, dalyvavo ginkluotame Panemunio miestelio užpuolime ir valstybinių įmonių bei valstiečių apiplėšimuose. 1945 metais legalizavosi kaip vengęs šaukimo į sovietų armiją, o paskui prasiskverbė į kolūkį.

1950 liepos 18d. byla pasiųsta nagrinėti karo tribunolui.

14. 1950m. balandžio 20d. MGB Širvintų apskrities skyrius areštavo Cesiūną Jokūbą, Motiejaus, gimusį 1907 metais, buvusį šaulį, gyvenusį pusiau legaliai; jo sūnus yrabandoje. Cesiūno šeima, kaip banditų, turėjo būti iškeldinta iš Lietuvos SSR, bet pasislėpė.

Cesiūnas sistemingai skleidė tarp valstiečių antikolūkinę propagandą, įvairius provokacinius gandus apie kolūkių būklę.

Tardymas baigtas, byla perduota teisminiam nagrinėjimui.

15. Liepos 6d. MGB Prienų rajono skyrius areštavo Senkevičių Joną, Simono, gimusį 1906 metais, "Gerulių" kolūkio revizijos komisijos pirmininką, to paties kolūkio narį Liuizą Stasį, Stasio, gimusį 1913 metais, "Naujo kelio" kolūkio narį Klimavičių Juozą, Silvestro, gimusį 1906 metais.

Senkevičius, Liuiza ir Klimavičius gąsdino kolūkiečius, vertėjuos atsisakyti traukiamosios jėgos, žemės ūkio inventoriaus ir pasėlių suvisuomeninimo.

Klimavičius pasiūlė "Naujo kelio" kolūkiečiams išstoti iš kolūkio, o

nenorintiems grasino fiziniu susidorojimu. Jis taip pat liepė kolūkio pirmininkui Židanavičiui atiduoti visus dokumentus rajono vykdomajam komitetui, grasindamas, kad šis bus pakartas, jeigu to nepadarys.

Senkevičius ragino kolūkiečius neiti į susirinkimus ir darbą, pareikšdamas, kad jis drauge su banditais visiems aktyvistams nukapos rankas, o suimtasis Liuiza grasino užmušiąs visus kolūkiečius, kurie dirbs kolūkyje.

Rezoliucija: "I egz. perduoti drg. Ba...* II egz. yra pas ministrą. [1950] 08 03" (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.8. B.6/4. L.52-60. Nuorašas.

31. LSSR MGB ministro P.Kapralovo direktyva LSSR MGB Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Vilniaus valdybų viršininkams dėl asmenų, vengiančių šaukimo į sovietinę armiją, šeimų ištrėmimo

Vilnius 1950m. spalio 14d.

Visiškai slaptai
Serija" K"

Lietuvos SSR MGB pulkininkui Kauno Valdybos viršininkui draugui Sinicinui
Kaunas
Lietuvos SSR MGB Šiaulių Valdybos viršininkui pulkininkui draugui Vasiljevui
Šiauliai
Lietuvos SSR MGB Klaipėdos Valdybos viršininkui pulkininkui draugui Seninui
Klaipėda
Lietuvos SSR MGB Vilniaus Valdybos viršininkui pulkininkui draugui Zacharinui
Vilnius

Pabaltijo karinės apygardos karo tarybai iškėlus klausimą "Dėl priemonių užkirsti kelią Lietuvos piliečių išsisukinėjimui nuo šaukimo į Sovietų armiją ir pabėgimams iš apygardos dalinių", SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro pavaduotojas generolas leitenantas drg. Ogolcovas ir Sovietų armijos vyriausiasis karinis prokuroras teisės generolas leitenantas Vavilovas davė nurodymą:

* Pavardė neįskaitoma.

Asmenų, vengiančių šaukimo į Sovietų armiją ir nuėjusių į nacionalistines bandas, šeimų iškeldinimą į tolimus Sibiro rajonus vykdyti remiantis SSR Sąjungos Ministrų tarybos 1947 metų rugsėjo 29d. sprendimu Nr.3387-1107 (atsakant į banditų veiksmus).

Kariškių, nuteistų pagal RSFSR BK 58-ld/"b" straipsnį, šeimas iškeldinti sutinkamai su 2str. 58-1 p "b" dalimi.

Tuo pranešama Jums vadovautis apiforminant dezertyrų, išėjusių į nacionalistines bandas, šeimų iškeldinimo bylas.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras generolas majoras
(Kapralovas) (Parašas)

1950 m. spalio 14d.
Nr.3/2/3521
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.45/18. L.54. Originalas

32. MGB Šiaulių srities valdybos "A" skyriaus viršininko Bobylevo raštas LSSR MGB "A" skyriaus viršininkui Grišinui apie mirties bausmės nuosprendžio įvykdymą nuteistiesiems

[Šiauliai] **1951m. spalio 27d.**

Lietuvos SSR MGB "A" skyriaus viršininkui pulkininkui drg.**Grišinui**
Vilnius

Pagal Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro pavaduotojo drg. Martavičiaus nurodymą Jums siunčiu:

1. Karinio tribunolo pirmininko 51 ,X.26 paskyrimą,
2. tris išrašus iš Karinio tribunolo 51.X.26 nuosprendžio,
3. tris kalinių asmens bylas ir
4. tris 51.X.26 aktus apie Karinio tribunolo nuosprendį mirties bausmę įvykdyti pakariant nuteistuosius:

1. Žemaitį Andrių, Jono s., 1929m.,
2. Rimaitį Joną, Juozo s., 1909m.,
3. Razgaitį Praną, Jurgio s., 1912m.

Karinio tribunolo pirmininkui, drg. Martavičiaus nurodymu, apie

nuosprendžio įvykdymą žinios aš nedaviau ir tai Jums pranešu.
Priedas - kaip tekste.

MGB valdybos Šiaulių "A" skyriaus viršinikas pulkininkas (Bobylevas)
(Parašas)

atsp. 2 egz.
1 - adresatui
2 - į priežiūros bylą Nr.344

Vykd. Bobylevas

Prierašas ranka: "Nuteisti 51.X.26 pagal 58-8 str. ir pagal SSRS Aukščiausiojo Prezidiumo [19]43.V.19 I Įsaką"

Buv. LSSR VSKA. F.16. B.211/64. L.4. Originalas.

33. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1944 08-1953 01 01 Lietuvoje už antisovietinę veiklą areštuotų asmenų socialinę kilmę

[Vilnius] 1953m. sausio mėn.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR MGB organų areštuotus už antisovietinius nusikaltimus nuo 1944m. rugpjūčio iki 1953m. sausio ld.

Nurodytu laikotarpiu MGB organai areštavo už antisovietinius nusikaltimus:

	Iš	iš jų pagal metus								
	viso	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
Respubli-koje	34568	2584	6958	4919	4623	4025	4250	2893	3255	1061
Iš jų pagal socialinę kilmę:										
darbininkų	2051	154	559	112	108	238	344	216	239	81
kolūkiečių	2231	2	-	-	-	5	282	654	940	348
pavienių										

valstiečių	13654	1067	2758	2229	2372	1960	1848	722	583	115
inteligen-										
tijos	6341	322	1912	1212	836	645	603	381	321	109
moksleivių	1892	8	299	421	324	322	196	102	146	74
kariškių	155	11	30	33	28	23	12	7	6	5
amatininkų	349	64	28	65	58	54	40	19	16	5
namų										
šeimininkių	218	-	62	49	29	25	20	10	21	2
relig. kulto										
tarnų	370	-	24	64	45	31	105	65	27	7
be aiškaus										
užsiėmimo	5902	944	1268	523	747	621	715	437	458	189
buožių,										
dvarininkų	1405	12	16	211	76	101	85	280	498	126

Pastaba. Buožių areštai praėjusiais metais, t.y. iki 1949 metų imtinai, ataskaitose buvo parodyti tarp suimtų pavienių valstiečių ir asmenų be aiškaus užsiėmimo, sąskaita tų buožių, kurie arešto laiku buvo asmenys be aiškaus užsiėmimo.

Tokių buožių dalis dėl tų pačių priežasčių į ataskaitas įtraukti tose pačiose areštų grafose ir vėlesniais metais, t.y. 1950, 1951 ir 1952m.

Be to, nuo 1945 iki 1953 metų iš Lietuvos SSR buvo ištremtos 29135 nacionalistų, buožių, banditų, banditų rėmėjų šeimos; iš viso 105678 žmonės.

Lietuvos SSR MGB "A" skyriaus viršininkas
valstybės saugumo pplk. Grišinas

1953 01

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.25/187. L. 49. Nuorašas.

34. Lietuvos SSR MVD pažyma apie MGB organų 1944 08-1953 03 areštuotų žmonių skaičių ir jiems inkriminuojamus kaltinimus

[Vilnius] **1953m. gegužės 5d.**

Visiškai slaptai
(Susipažinus grąžinti)

Pažyma
apie kiekį areštų, kuriuos Lietuvos SSR NKGB-MGB organai atliko nuo 1944 metų rugpjūčio iki 1953 metų balandžio ld.

Per nurodytą laiką areštuota:

	Iš	**tame tarpe pagal metus:**									
	viso	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953m. I ketv.
Respublikoje	36261	2584	6958	4919	5025	4172	4364	2964	3350	1101	824
Iš jų:											
šnipinėjimas	300	23	38	62	29	16	27	24	66	11	4
teroras	1825	55	44	54	157	356	436	269	308	98	48
diversijos	89	1	5	9	7	11	20	15	19	1	1
kenkimas	8	-	2	-	-	2	-	1	2	1	-
sabotažas	55	-	5	26	9	3	1	3	5	2	1
sukilimai ir politinis banditizmas	20624	371	3414	3227	3521	2793	2658	1722	1795	588	535
perėjimas į priešo pusę	156	35	31	19	6	5	11	15	20	13	1
už bėgimą į užsienį	40	-	-	35	-	-	-	2	-	3	-
už ketinimą išduoti	112	6	39	1	7	14	24	6	12	1	2

pagal 1943 04 19 įsaką už išdavystę ir vokiečių okupantų rėmimą	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
už antisovietinę agitaciją	9454	1984	2901	1095	698	672	813	530	550	138	73
už kitus nusikaltimus	2032	59	357	205	122	76	208	271	416	171	147
	1564	50	122	186	469	222	166	106	157	74	12

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas
plk. (Počkajus) (Parašas)

Lietuvos SSR MVD I specialaus skyriaus viršininkas
pplk. (Jefimovas) **(Parašas)**

1953 05 05

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.25/187. L.55-56. Originalas.

35. Lietuvos SSR MVD pažyma apie LSSR MGB ir MVD 1944 07-1953 03 areštuotų inteligentų skaičių

[Vilnius] 1953m. gegužės 7d.

Visiškai slaptai

Pažyma

Kiek inteligentijos areštavo Lietuvos SSR NKGB-MGB ir NKVD-MVD nuo 1944m. iki 1953 metų I ketvirčio pabaigos

Iš viso areštuota - 7918 žm., **tarp jų kt. tam. - 6267 žm.**

Iš jų:
NKGB-MGB -6505 žm. **-4881 žm.**
NKVD-MVD -1413 žm. **- 1386 žm.**

Iš jų metais	NKGB-MGB	NKVD-MVD	Iš viso	
1944	322/252	12/-	334/264	/70/
1945	1912/1384	381/-	2293/1765	/528/
1946	1212/925	439/17	1651/1347	/304/
1947	885/705	361/8	1246/1058	/l 88/
1948	659/505	153/2	812/656	/156/
1949	603/461	60/-	663/521	/142/
1950	381/286	7/-	388/293	195/
1951	321/216	-	321/216	/105/
1952	109/82	-	109/82	/27/
1953m. I ketv.	101/65	-	101/65	/36/
	6505/4881	1413/1386	7918/6267	/1651/

Pastaba: skaitiklyje parodytas bendras areštuotųjų pagal apskaitos kategoriją "inteligentija" skaičius, vardiklyje -"tarp jų kitų tarnautojų".

E.p. Lietuvos SSR MVD I specialaus skyriaus viršininkas
pplk. (Jefimovas) (Parašas)
2 poskyrio viršininkas
1953 05 07 **mjr. (Vasevas) (Parašas)**

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.25/187. L.59. Originalas.

36. Lietuvos SSR MVD pažyma pagal 1953m. liepos 12d. duomenis apie Lietuvoje besislapstančių žmonių skaičių ir slapstymosi priežastis

[Vilnius] **1953m. liepos 23d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR teritorijoje besislapstančius nelegalus

1953 metų liepos 12d. duomenimis, Lietuvos SSR teritorijoje yra 318 nelegalų, iš jų 229 vyrai, 89 moterys. Tarp jų:

a) vengiančių iškeldinimo buožių šeimų narių - 58,
b) vengiančių iškeldinimo nacionalistinio pogrindžio dalyvių šeimų - 38,

c) vengiančių šaukimo į sovietų armiją - 21,
d) sovietinės armijos dezertyrų - 1,
e) ginkluotų pogrindžio dalyvių rėmėjų, besislapstančių nuo arešto - 170,
f) buvusių keršytojų, vokiečių rėmėjų - 6,
g) išvengusių arešto dėl įvairių nusikaltimų - 3,
h) pabėgusių iš įkalinimo ir spec. apgyvendinimo vietų - 9,
i) kitų - 12.

Lietuvos SSR MVD 4 valdybos viršininkas
majoras (Raslanas)
1953 metų liepos 23d.*
Tikra: 4 vald. vyr. oper. įgaliotinis
vyr. ltn. (A.Knutovas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/43. T.l. L.146. Nuorašas.

37. Lietuvos SSR KGB pažyma apie 1944m. rugpjūčio mėn. - 1954m. balandžio mėn. nuteistų asmenų, kaltinamų kontrrevoliucine veikla, skaičių

[Vilnius] **1954m. gegužės 22d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
Apie skaičių bylų asmenims, nuteistiems už kontrrevoliucinius nusikaltimus (tarp Lietuvos SSR MGB - MVD organų areštuotųjų)

Nuo 1944 metų rugpjūčio mėn. iki 1954 metų gegužės mėn.

1. Iš viso nuteistų - 17788 bylos, 31669 žm.
   Iš jų:
   Ypatingo pasitarimo 5753 bylos, 11901 žm.,
   Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo ir sričių teismų 1945 bylos, 2385 žm.,

*** Diena įrašyta ranka.**

Karo tribunolų 9990 bylų, 17383 žm.

2. Be to, nuo 1944 metų rugpjūčio mėn. iki 1948 metų už kontr-revoliucinius nusikaltimus pagal bylas, iškeltas Lietuvos SSR NKVD - MVD organų, nuteisti 4728 žmonės.

Iš jų:

Ypatingojo pasitarimo - 31 žmogus,

Karo tribunolų - 4697 žmonės.

Duomenų apie bylų skaičių šiai nuteistųjų kategorijai nėra.

KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos apskaitos ir archyvų skyriaus viršininko pavaduotojas pplk. (Mylnikovas)(Parašas)
1954m. gegužės 22d.

Rezoliucija (užrašyta ranka):
"Pažymos 1 egzempliorius 1954m. gegužės 22d. įteiktas KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininkui dgr. Liaudžiui. Apskaitos ir archyvų skyriaus virš. pav. (Mylnikovas)" (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.26/162. L.18. Originalas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K. 1995. Nr. 15. P.84.

38. LSSR MVD 4-os valdybos viršininko P.Raslano raštas apie kovą su katalikų dvasininkija

Vilnius **1953m. lapkričio mėn.**

Apie kovą su reakcine katalikų dvasininkija

Šiuo metu respublikos teritorijoje yra: 672 bažnyčios, suvienytos į 62 dekanatus, šešios vyskupijos, 732 kunigai ir kunigų seminarija, kurioje mokosi 75 klierikai.

Lietuvos katalikų dvasininkijos dauguma toliau laikosi sovietų valdžiai priešiškų pozicijų.

Įtakingiausias katalikų bažnyčios Lietuvoje asmuo yra vyskupas Paltarokas, kuris ir praeityje, ir dabar žinomas kaip nesutaikomas sovietų santvarkos priešas.

Paltarokas, vadovaudamas Vilniaus ir Panevėžio vyskupijoms, imasi

visų priemonių išlaikyti bažnyčios vadovybėje pačius reakcingiausius kunigus ir visais įmanomais būdais skatina antisovietinę veiklą, veikia prieš lojaliai nusiteikusią dvasininkiją ir smerkia jos pažangias apraiškas.

Kaip nustatyta, ir dabar reakcingai nusiteikę dvasininkai aktyviai priešiškai veikia įvairiomis kryptimis: tarp jaunimo, kolūkiuose, ideologijos fronte ir t.t.

Vievio rajono Beižionių bažnyčios klebonas kunigas Jakulevičius 1953 metų liepos mėn., grasindamas atskirti nuo bažnyčios, privertė 50 žmonių vaikus paduoti pareiškimus, kad išstoja iš pionierių organizacijos, pats bažnyčioje parašė lentoje tokį teksto pavyzdį: "Prašau išbraukti mane iš pionierių sąrašų. Priežastis: noriu būti geras katalikas".

Paskui, paėmęs šiuos pareiškimus, Jakulevičius juos išsiuntinėjo mokyklų vedėjams su lydraščiu: "Mokykla katalikų vaikų atžvilgiu turi laikytis katalikiškų principų. Priešingu atveju ji pažeidžia konstitucijos garantiją dėl religijos". Iš bažnyčios sakyklos jis sako antisovietinius pamokslus.

Š.m. birželyje bažnyčios Ramygalos rajone klebonas kunigas Drumžlys, dalyvaujant asmenims iš kolūkio aktyvo, pareiškė kolūkio pirminės partinės organizacijos sekretoriui, kad žmonės eina ne paskui partinę organizaciją, o paskui jį - kunigą. Jis taip pat leido sau nacionalistinius išpuolius prieš Lietuvos KP Ramygalos rajkomo sekretorių drg. Andriušenką ir mėgino naudoti fizinę jėgą.

Tarp kolūkiečių Drumžlys veda antisovietinę agitaciją. Pavyzdžiui, 1953 metų spalio mėnesį kolūkiečiui Maršalkai Drumžlys kalbėjo: namą reikia statyti ne kolūkio žemėje, nes ji anksčiau priklausė privačiam asmeniui, o savoje, kad nereikėtų nugriauti.

Joniškėlio rajone bažnyčios klebonas Blynas rašo antisovietinio turinio knygas ir straipsnius, juos platina tarp dvasininkų ir jaunimo.

Yra ir kitų faktų, kai kunigai rašo antimarksistinę literatūrą ir ją platina tikintiesiems.

Savo nusikalstamoje veikloje katalikų dvasininkai plačiai naudoja gausų bažnyčios aktyvą, susidedantį iš buvusių vienuolių ir įvairių religinių "brolijų" narių.

Respublikos MVD organai daug padarė kovodami su priešiška katalikų dvasininkijos veikla. Pokario laikotarpiu areštuota daug (apie 400)

kunigų, dirbusių aktyvų priešišką darbą.

Nepaisydama to, reakcinė dvasininkijos dalis nenutraukė antisovietinės veiklos, o tiktai pakeitė ir labiau įslaptino kovos formas.

Respublikos MVD organams iškilę rimti uždaviniai išardyti šią reakcingą jėgą ir padaryti galą jos priešiškai veiklai.

Žinoma, MVD organai sėkmingai susidoros su šiais uždaviniais tik tuo atveju, jeigu savo darbą sumaniai susies su partijos organų politine veikla ir jeigu šie teiks reikiamą pagalbą.

Vietiniai partijos organai turi sustiprinti politinį darbą su masėmis, ypač su jaunimu ir ideologijos fronte, kad nesudarytų galimybės prasiskverbti reakcinei katalikų dvasininkų veiklai.

Partijos rajkomų ir miestkomų sekretoriai, glaudžiai bendradarbiaudami su MVD rajonų ir miestų skyrių viršininkais turi pažinti kunigus, gyvenančius rajono teritorijoje, ir diferencijuotai prie jų prieiti. Pažangiausiai nusiteikusius reikia lenkti į savo pusę ir patraukti savo įtakon.

Būtina sustiprinti antireliginę propagandą tarp gyventojų, ją didžiąja dalimi sieti su atskirais reakcingiausiais dvasininkijos atstovais. Jų demaskavimas turi būti pagrįstas konkrečiais, patikrintais ir nepaneigiamais faktais, bet neįžeidžiant tikinčiųjų ir pažangiai nusiteikusių kunigų religinių jausmų.

Kovojant su katalikų dvasininkija labai svarbu, kad mūsų partiniai ir sovietiniai vietos organai teisingai diegtų į gyvenimą sovietų valdžios politiką katalikų dvasininkijos atžvilgiu.

Tačiau vietos organų atstovai, vykdydami sovietų valdžios politiką dvasininkų atžvilgiu, praktiniame darbe daro daug klaidų ir perlenkimų. Neatsižvelgdami į tikinčiųjų katalikų masių nuotaikas, jie stengiasi silpninti katalikų dvasininkų įtaką tikintiesiems administravimo ir grubaus sovietinių įstatymų laužymo politika.

Ypač tai išryškėjo bažnyčių ir prie jų esančių pastatų nacionalizavimo metu.

Šeduvos rajone, nacionalizuojant bažnyčiai priklausantį pastatą rajono vykdomojo komiteto komunalinio skyriaus vedėjas Filikas jėga stengėsi iškeldinti labai seną Sidabravo bažnyčios kleboną Povilonį, mėtė jo daiktus į gatvę, o tikintieji tuos daiktus iškart rinko ir nešė į bažnyčios zakristiją kaip religines relikvijas.

1952 metų pabaigoje Tauragės rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas be jokio pagrindo atėmė bažnyčiai priklausantį dinamo mašinos motoriuką. Be to, atėmė pamaldų metu, esant perpildytai bažnyčiai, ir paliko ją be šviesos.

Druskininkų rajono vykdomojo komiteto atstovai, neturėdami jokio pagrindo, stengėsi įsibrauti į Kabelių parapijos klebono namus. Braudamiesi sulaužė duris, o šeimininkę, kuri jų neleido, uždarė viename kambaryje ir virve užrišo duris. Po dviejų dienų atvykęs į vietą rajono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas įsakė kunigui nedelsiant palikti butą.

Būna tiesioginio įsikišimo į bažnytines pamaldas atvejų ir apskritai įvairiomis dingstimis draudimo kunigams laikyti religines apeigas.

1952 metų rudenį Ariogalos rajono vykdomasis komitetas uždraudė Betygalos parapijos klebonui laikyti bažnyčioje mišias, motyvuodamas tuo, kad rajone plito galvijų snukio ir nagų liga.

1953 metų kovo mėnesį Dotnuvos rajono prokuroras pateikė ieškinį Dotnuvos bažnyčios klebonui kunigui Juozapavičiui už tai, kad šis, teikdamas parapijiečiams religinius patarnavimus, tikinčiųjų prašymu važiuodavo jų duodamais arkliais, priklausančiais kolūkiui.

Kai kunigas atsisakė mokėti, prokuroras perdavė bylą į liaudies teismą. 1953 metų balandžio 18d. liaudies teismas nagrinėjo bylą. Teismo posėdžių salė buvo sausakimša tikinčiųjų, ir jie tai priėmė kaip represijas prieš religiją.

Neteisingos politikos katalikų dvasininkų atžvilgiu laikosi finansų organai, skirdami pajamų mokesčius.

Nenagrinėdami kiekvienos konkrečios parapijos pajamų, finansų organai skiria vienodus mokesčius: vienur - per didelius, kitur - per mažus; tai natūraliai sukelia dvasininkų nepasitenkinimą ir jų akyse diskredituoja sovietų valdžią.

Lietuvos SSR MVD 4 valdybos viršininkas
mjr. (Raslanas)
1953 11
[Nuorašas] tikras: 4 valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. ltn. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/44. T.2. L.270-274. Nuorašas.

II. SSRS REPRESINIŲ STRUKTŪRŲ VEIKLA

1. NKVD-MVD ir NKGB-MGB žinybos

39. SSRS NKVD pareigūnų A.Guzevičiaus, Noviko ir Kūmo sudaryti Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR NKVD operatyvinių - čekistinių grupių nuostatai

[Maskva] **[1943 01 03]***

Visiškai slaptai

Sprendimas dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR
NKVD operatyvinių čekistinių grupių

I.

1. Operatyvinės - čekistinės grupės Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR kuriamos atlikti paruošiamąjį darbą NKVD organizavimui šiose respublikose jų teritorijas išvadavus iš vokiškųjų grobikų.

2. NKVD operatyvinės - čekistinės grupės yra pavaldžios SSRS NKVD, laikinai dislokuojamos Maskvoje, turi savo biudžetą.

II.

Operatyvinėms - čekistinėms NKVD grupėms pavedama:

3. Peržiūrėti evakuacijos metu išgabentą medžiagą (ag. tyrimas, bylos - formuliarai, įskaitos bylos, agentūros asmeninės ir darbo bylos ir kt.), sukauptą NKVD valdyboje Čkalovo srityje; atrinkti ir parengti naudojimui tolesniame darbe tai, kas turi operatyvinę reikšmę ir vertę.

4. Peržvelgti SSRS NKVD I specialiame skyriuje Sverdlovske esančias po evakuacijos užbaigtas bylas, išrinkti iš tų bylų medžiagą apie nerepresuotus asmenis, apie kurių kontrrevoliucinę veiklą yra kalbama suimtųjų ir liudininkų parodymuose.

*** Dokumento data nustatyta pagal aiškinamojo rašto, esančio prie šių nuostatų, datą.**

5. Vykdyti agentūros ir kontrrevoliucinio elemento tarp evakuotų gyventojų apskaitą.

6. Parengti agentūrą būsimam darbui.

7. Organizuoti ir vadovauti agentūriniam darbui priešo užnugaryje šiuo metu.

8.Aprūpinti agentūra evakuojamas įstaigas, gyventojus ir kalinius, taip pat į priešo užnugarį siunčiamų partizanų grupes ir būrius bei asmenis, grįžtančius iš priešo užnugario.

9. Vykdyti evakuotų NKVD darbuotojų apskaitą ir rinkti naujus kadrus organizuojamiems NKVD aparatams sukomplektuoti.

10. Išaiškinti ir įtraukti į apskaitą evakuotas materialines vertybes, būtinas tolesniam darbui.

III.

11. Šiam darbui vykdyti NKVD operatyvinės - čekistinės grupės savo darbuotojus komandiruoja:

a) į respublikų, kraštų ir sričių NKVD - UNKVD*, kur daugiausia sukaupta evakuotųjų, ištremtųjų ir suimtųjų.

b) į frontų NKVD ypatinguosius skyrius atitinkamų respublikų kryptimi ir į gretimų sričių pafrontės UNKVD.

12. NKVD operatyvinių - čekistinių grupių kadrai komplektuojami iš buvusių šių sričių NKVD darbuotojų bei SSRS NKVD aukštųjų mokyklų klausytojų, pagal patvirtintus etatus.

Milicijos sąstatas NKVD operatyvinėms - čekistinėms grupėms parenkamas pagal faktinį poreikį.

Valstybės saugumo vyresnysis majoras
(Guzevičius) (Parašas)
Valstybės saugumo vyresnysis majoras
(Novik) (Parašas)
Valstybės saugumo vyresnysis majoras
(Kum) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/108. L.142-143. Originalas.

* UNKVD (Upravlenije NKVD, rusų k.) - NKVD Valdyba.

40. LSSR NKVD komisaro pavaduotojo P.Kapralovo įsakas paimti iš visų NKVD ir milicijos darbuotojų bei gyventojų radijo imtuvus

Vilnius **1944m. lapkričio 29d.**

Slaptai

Įsakas
Lietuvos SSR NKVD 1944m. spalio 29d. Nr.01.

Sutinkamai su SSR Sąjungos Liaudies komisarų tarybos nutarimu ir liaudies komisaro drg. Berijos įsakymu, siūloma visiems NKVD ir milicijos darbuotojams per dvi dienas atiduoti į 1-ąjį specialųjį skyrių jų kabinetuose ir butuose laikomus radijo imtuvus.

Milicijos valdybos viršininko pavaduotojui drg. Kupčiūnui ir visiems NKVD apskričių skyrių viršininkams per milicijos organus 10 dienų laikotarpiu paimti iš gyventojų visus radijo imtuvus ir atiduoti Liaudies Komisarų tarybos ryšių organams.

Ūkio skyriaus viršininkui drg. Minajevui imtis visų priemonių, kad vadovaujančių NKVD ir milicijos darbuotojų kabinetuose būtų įrengti radijo transliacijos taškai.

Kaltus dėl šio įsako nevykdymo traukti administracinėn ir baudžiamojon atsakomybėn.

Apie įsako vykdymą visi skyrių viršininkai turi pranešti man per 10 dienų nuo gavimo.

Lietuvos SSR Vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas
valstybės saugumo pulkininkas (Kapralovas)

Tikra: Lietuvos SSR NKVD sekretoriato viršininkas
valstybės saugumo majoras (Dolnia) (Parašas)

Rezoliucija: "Drg. Grigoričevui pranešame, kad pas štabo karininkus nei butuose, nei kabinetuose radijo imtuvų nebuvo ir nėra.
1944 12 2" (Parašas neįskaitomas)
''vykd. 11/57 XII/3" (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/3. L.39. Nuorašas.

41. Ištrauka iš NKVD komisaro J.Bartašiūno pranešimo VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui M.Suslovui apie LSSR NKVD darbą panaudojant operatyviniams tikslams archyvinę medžiagą 1944 08 01-1945 01 01

Vilnius 1945 m. sausio 25d.

VKP(b) biuro Lietuvoje pirmininkui drg. Suslovui

Dokumentinės medžiagos naudojimas
operatyviniams tikslams, sugriauto respublikos ūkio atkūrimui ir informaciniam darbui

Lietuvos SSR NKVD archyviniai organai operatyviai ištyrė vokiečių okupacinės valdžios ir buvusios buržuazinės respublikos įstaigų bei organizacijų dokumentinę medžiagą.

Per ataskaitinį laikotarpį Lietuvos SSR centrinio Valstybinio archyvo slaptųjų fondų skyriaus ir archyvų skyriaus darbuotojai pagal vokiečių grobikų įstaigų dokumentinę medžiagą įtraukė į kartotekų įskaitą šiuos asmenis:

Vilniaus apygardos lietuvių savigynos būrių (eilinių ir vadų) sudėtį - 1850 žmonių,

"SS" policijos bendradarbius - 450 žmonių,

Vilniaus Gebitskomisariato darbuotojus - 805 žmones,

policijos darbuotojus - 610 žmonių.

Įtrauktųjų į įskaitą aprašai abėcėlinėse kartotekose daromi lietuvių kalba.

Išaiškintų asmenų sąrašai sudaromi rusų kalba.

Į Lietuvos SSR NKVD ir NKGB organus bei SSR Sąjungos NKVD Vyriausiąją archyvų valdybą operatyviniam realizavimui buvo nusiųsta lietuvių savigynos būrių (582 dalyvių) ir vietinių vokiečių (folksdojč) (375 žmonių) sąrašai.

NKGB organai pagal tuos sąrašus areštavo 31 vietinį vokietį (folksdojč).

Lietuvos SSR Valstybinio centrinio archyvo filiale buvo vykdomas operatyvinis vokiečių okupacinės valdžios ir lietuvių fašistinių orga-

nizacijų "Tautininkų" bei "Šaulių" dokumentinės medžiagos operatyvinis tyrimas.

Atlikus tą darbą į kartotekos įskaitą buvo įtraukta:

Kauno miesto ir aplinkinių rajonų slaptosios policijos bendradarbiai - 344 žmonės,

"Tautininkai" - 5200 žmonių,

"Šauliai" - 3100 žmonių.

Operatyvinis dokumentinės medžiagos tyrimas ir įtrauktųjų į įskaitą aprašai kartotekose daromi lietuvių kalba.

Išaiškintų asmenų sąrašai sudaromi rusų kalba.

NKGB ir NKVD Kauno miesto skyrius operatyviniam realizavimui buvo pasiųstas slaptosios policijos 1344 bendradarbių sąrašas ir 20 baltųjų partizanų sąrašas su fotonuotraukomis.

Apskričių valstybiniuose archyvuose taip pat buvo vykdomas operatyvinis dokumentinės medžiagos tyrimas.

[...]

Lietuvos SSR Vidaus reikalų liaudies komisaras **(Bartašiūnas)** (Parašas)

Nr. 1/065
1945 metų sausio 25d.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/9. L.76-119. Originalas.

42. Ištrauka iš NKVD komisaro J.Bartašiūno pranešimo VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui M.Suslovui apie LSSR NKVD kadrų skyriaus darbą nuo 1944 m. rugpjūčio 1d. iki 1945 m. sausio 1d.

Vilnius **1945m. sausio mėn. 25d.**

VKP(b) biuro Lietuvoje pirmininkui drg. Suslovui

[...]

Lietuvos SSR NKVD kadrų skyriaus darbas

Šiuo metu NKVD valdybose ir skyriuose yra etatų:

aparatuose..... 1494;
kalėjimuose..... 1267;
milicijoje..... 5810;
VGPK*..... 847;
Išviso:..... 9418.

Liaudies Komisarų tarybos skyrių ir jų periferinių organų vadovaujančių darbuotojų kadrai iš esmės sukomplektuoti.

NKVD valsčių poskyrių komplektavimas tik prasidėjęs ir tų organų vadovybės dar beveik visai nėra.

NKVD organų sukomplektavimas 1945 01 01 atrodo taip:

NKVD aparatuose ir kalėjimuos yra etatų..... 2761,
sukomplektuota..... 1577,
stinga..... 1184.
Milicijoje iš viso etatų..... 5810,
sukomplektuota..... 2592,
stinga..... 218.
Sukarintoje miesto priešgaisrinėje apsaugoje etatų..... 847,
sukomplektuota..... 796,
stinga..... 51.
Bendras NKVD etatų skaičius..... 9418,
sukomplektuota..... 4965,
stinga..... 4453.

*** VGPK (vojenizirovannaja gorodskaja požamaja komanda, rusų k.) - sukarinta miesto priešgaisrinė komanda.**

Stygius daugiausia randasi dėl organizuojamų valsčių NKVD poskyrių, t.y. iš bendro 2667 etatinių vienetų skaičiaus stinga 2281 darbuotojo.

Šiuo metu iš 255 valsčių poskyrių viršininkų yra tik 84, milicijos valsčių poskyrių viršininkų - tik 63 žmonės.

Kitą stygių iš esmės sudaro milicijos apylinkių įgaliotiniai ir eiliniai milicijos tarnautojai, taip pat eiliniai kalėjimų tarnautojai.

Pats NKVD organų komplektavimas vyko dviem kryptim:

Pirma - SSR Sąjungos NKVD kadrų skyriaus atsiųsti darbuotojai, antra - vietiniai gyventojai, priimti daugiausia eiliniais milicijos ir kalėjimų tarnautojais

SSR Sąjungos NKVD KS* atsiųsta į darbą..... 1936 žm.
Priimta vietoje..... 3027 žm.
Iš viso:..... 4963 žm.

[...]

Šalia to nuveiktas didelis darbas NKVD organams apvalyti nuo priešiško, mums svetimo elemento, kuris, masiškai priimant, prasmuko į mūsų organus.

To darbo rezultatas - iš NKVD organų atleista apie 400 žmonių.

117 žmonių, kurių negalima panaudoti dėl sveikatos būklės grąžinta į tolimąsias sritis, iš kurių SSR Sąjungos NKVD Kadrų skyrius mums buvo tuos darbuotojus atsiuntęs.

Kovodama su NKVD darbuotojų nusikalstamumu, kadrų skyriaus ypatingoji komisija areštavo ir perdavė karinio tribunolo teismui 36 žmones už piktnaudžiavimą tarnybine padėtim, revoliucinio teisėtumo pažeidimą ir NKVD diskreditavimą.

Artimiausiomis dienomis atsidarys dvi įsteigtos mokyklos - NKVD mokykla Vilniuje ir milicijos mokykla Kaune.

Į jas atrinkta apie 600 žmonių.

Nr. 1/065
1945 metų sausio 25
Vilnius

Lietuvos SSR Vidaus reikalų liaudies komisaras (Bartašiūnas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/9. L.76-119. Originalas.

*** KS - kadrų skyrius.**

43. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, NKVD vidaus ir pasienio kariuomenės vadams dėl aktyvesnio partizanų persekiojimo ir naikinimo

Vilnius **1945m. birželio 9d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
Lietuvos SSR NKVD-NKGB apskričių viršininkams
Kopija: NKVD vidaus kariuomenės pulkų vadams
Lietuvos apygardos NKVD pasienio kariuomenės valdybos viršininkui
Lietuvos apygardos NKVD pasienio kariuomenės būrių vadams

Pastaruoju laiku daugumoje Lietuvos SSR apskričių pastebėti aktyvūs lietuvių ir lenkų nacionalistinio pogrindžio ir jų ginkluotų bandų veiksmai.

Bandos, susidedančios iš paršiutininkų, baudėjų, aktyvių vokiečių statytinių ir rėmėjų, buožių bei nacionalistinio pogrindžio dalyvių, užpuldinėja sovietines įstaigas kaimuose ir valsčiuose, MTS, MKPP ir tarybinius ūkius, trikdo jų darbą, vykdo teroro aktus prieš žemutinį partinį-sovietinį aktyvą, naikintojų batalionų kovotojus, valstiečius, gavusius buožių žemę, mūsų organų darbuotojus ir Raudonosios armijos karišKius.

Tačiau nacionalistinių pogrindžio centrų ir banditų grupių veiksmai dažniausiai lieka nenubausti. Nacionalistinės organizacijos laiku nesusekamos ir nelikviduojamos, banditai ir teroristai po įvykdytų antpuolių nepersekiojami, banditų rėmėjai neareštuojami.

Kad būtų smogtas ryžtingas smūgis nacionalistinėms formuotėms ir bandoms

Siūloma:

1. Peržiūrėti visą veikiantį agentūrinį informatorių tinklą. Balastą atmesti, dviveidžius bei išdavikus suimti ir aktyvaus tardymo dėka per juos išeiti į pogrindines organizacijas ir banditų grupes. Gerai dirbančius agentus suvesti su rezidentais. Rezidentus verbuoti iš mūsų patikrintų asmenų, pagal savo duomenis ir tarnybinę padėtį galinčius susitikti ir

dirbti su informatoriais (naikintojų batalionų kariai, žemėtvarkos tarnybos, paruošų ir prekybos organizacijų darbuotojai, kelių darbininkai ir t.t).

Kvalifikuotą agentūrą susieti su patyrusiais operatyviniais darbuotojais, kiekvienam agentui skirti konkrečias, susijusias su pogrindžio dalyvių sekimu ir bandų išaiškinimu, užduotis.

Nedelsiant imtis verbuoti naują kokybišką agentūrą iš pogrindžio nacionalistinių organizacijų dalyvių, banditų grupių, jų ryšininkų ir nelegalių konspiracinių butų laikytojų. Sektorių viršininkams asmeniškai dalyvauti tokios agentūros kūrime visuose NKVD-NKGB apskričių skyriuose, pasirūpinus reikiama konspiracija dirbant su kiekvienu šaltiniu atskirai.

2. Peržiūrėti visą operatyvinę įskaitą. Iki šių metų birželio 25d. parengti bylas arba detalias pažymas areštui:

a) vokiečių paražiutininkų, priešo žvalgybos ir kontržvalgybos organų agentų;

b) atvirų ir slaptų gestapo, abvero, "GFP", "Saugumo" bei kitų priešo žvalgybos ir kontržvalgybos organų bendradarbių;

c) lietuvių ir lenkų nacionalistinių pogrindžio organizacijų dalyvių: "Lietuvos aktyvistų fronto"*, "Lietuvos laisvės armijos-LLA", "Kęstučio"**, "Lietuvių nacionalistų partijos"***, "Lietuvių fronto"****, "Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos"*****, "Geležinio vil-

*Lietuvos aktyvistų frontas (LAF) įkurtas 1940 02 17 Berlyne K.Škirpos iniciatyva. Vadovavo 1941 m. birželio sukilimui. 1941 09 22 vokiečių administracija organizaciją uždraudė.

** "Kęstutis"-1942m. gegužės mėn. įkurta karinė pasipriešinimo nacių okupacijai organizacija. Lietuvių fronto (LF) padalinys. Vadovavo plk. J.Jankauskas.

*** Lietuvos nacionalistų partija (LNP) įkurta 1941 m. kaip priedanga legaliai veikti antinaciniam pogrindžiui. Nors oficialiai deklaravo provokišką orientaciją, 1941m. gruodžio 17d. dėl nenoro bendradarbiauti su okupacine valdžia ir Lietuvos interesų gynimo buvo paleista.

**** Lietuvių frontas (LF) - antinacinė pasipriešinimo organizacija, įkurta 1941m. rugsėjo mėn. vietoje uždrausto LAF'o. Jungė katalikiškos orientacijos jaunimą. Vadovavo J.Ambrazevičius, A.Damušis ir kt.

***** Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga (LLKS) - 1940 m. gruodžio 26d. įkurta pogrindinė antibolševikinio, vėliau - antinacinio pasipriešinimo organizacija. Dalyvavo 1941m. birželio sukilime. Nuo LF'o skyrėsi liberalia tautiška orientacija.

ko"*, "Lietuvos tautinio fronto"**, "Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto"***, "Armijos Krajovos" ir lenkų partijų - "Endekai", PPS;

d) baudėjus, policininkus ir kitų asmenų dalyvavimą žvėriškuose veiksmuose prieš gyventojus;

e) tėvynės išdavikų, perbėgėlių, aktyvių vokiečių statytinių bei rėmėjų.

Imkitės visų būtinų priemonių susekti, kas priklauso nacionalistinėms organizacijoms ir kiekvienai bandai, jų ginkluotę, būstines, dislokacijos vietas ir judėjimo kelius, ginklų sandėlius, spausdinimo bei kitą techniką. Sukaupę šių duomenų, nelaukdami bendros operacijos pradžios, vykdykite organizacijų dalyvių suėmimą ir bandų likvidavimą, palikdami tik kai kuriuos asmenis, kad aplink juos galėtų toliau dirbti mūsų agentūra.

Ypatingą dėmesį skirkite čekistinių-karinių operacijų, skirtų bandoms likviduoti, vykdymui. Kiekvienai susektai bandai turi būti parengtas mūsų operatyvinis smūgis. Susektą bandos buvimo arba veiksmų vietą apsupti glaudžiu žiedu, operacijas vykdyti taip, kad banda negalėtų išsibarstyti ir pasprukti nuo smūgio. Pradėtą operaciją tęsti iki visiško bandos sunaikinimo arba paėmimo, persekioti dieną ir naktį.

Operacijos vykdymo planą turi žinoti tik siauras darbuotojų ratas (operatyvinis ir karinis viršininkai).

Kovai su banditais plačiai pritraukti naikintojų batalionus, būrius, partinį-sovietinį aktyvą, neturtinguosius valstiečius, jiems vadais skiriant mūsų kariuomenės karininkus bei patyrusius seržantus.

3. Asmeniškai užtikrinti kvalifikuotą suimtųjų tardymą bylose. Visų pirma būtina iš suimtojo išgauti žvalgybinius duomenis apie pogrindžio centrus, organizacijų dalyvius ir bandas, ginklų ir technikos sandė-

* Geležinis Vilkas - patriotinė karinė organizacija, įkurta po 1926 12 17 karinio perversmo. Nuo 1930m. A.Voldemarą palaikę Geležinio Vilko nariai, organizaciją uždarius, veikė slaptai. 1941m. daug jų tapo Lietuvos nacionalistų partijos nariais.

** Tautinis frontas (TF) - antinacinė pogrindinė organizacija, veikusi 1942-1944m. Ukmergės apskrityje. Vadovavo J.Lebeda, J.Krištaponis (1944m. tapęs pirmuoju Vyčio apyg. vadu). Nuo 1944m. liepos mėn. įsijungė į LLA.

*** Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK) - 1943m. lapkričio 25d. įkurta antinacinės, vėliau - antisovietinės rezistencijos vadovybė, atstovaujanti visas partijas ir judėjimus. Antrosios sovietinės okupacijos metais veikė užsienyje - Vokietijoje ir JAV. Veiklą sustabdė 1992 05 30 Lietuvai atgavus nepriklausomybę.

lius. Tuos duomenis tučtuojau panaudoti organizacijų dalyvių paėmimui ir bandų likvidavimui. Tardymo procese siekti išėjimo į kitas apskritis bei miestus, apie tai nedelsiant pranešti atitinkamiems operatyviniams sektoriams ir NKVD-NKGB apskričių skyriams, o su kaimyninėmis apskritimis vykdyti bendras bandų likvidavimo operacijas.

Visus svarbiausius suimtuosius tardykite Jūs pats.

4. SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaras draugas L.P.Berija įsakė kartu su čekistinėmis-karinėmis operacijomis plačiai vykdyti priemones pogrindžio ardymui ir banditų, dezertyrų bei pasislėpusių nuo tarnybos Raudonojoje armijoje legalizacijai.

Smulkūs nurodymai apie legalizacijos tvarką ir vykdymo metodus išdėstyti Lietuvos SSR NKVD-NKGB š.m. gegužės 12d. direktyviniame plane Nr.0038.

Imkitės visų reikiamų priemonių griežtam draugo L.P.Berijos įsakymo vykdymui. Išplėtokite veiklą, skatinančią legalizaciją.

5. Būtina nedelsiant imti iniciatyvą į savo rankas. Nelaukti, kada banditai pasireikš, o nuolat ieškoti bandų, persekioti ir naikinti. Drąsiai rengti karines pasalas, sekretus, užklupti banditus jų keliuose, stovyklose, šalia to plačiai sekti ir represuoti banditų rėmėjus ir slėpėjus.

6. Operatyvines-karines operacijas priešų pogrindžiui ir veikiančioms bandoms triuškinti reikia derinti su masinio-agitacinio ir aiškinamojo darbo organizavimu tarp vietos gyventojų. Tam reikalui per apskričių partinius komitetus imkitės priemonių pasiųsti į kaimus, vienkiemius ir valsčius apskričių komitetų, apskričių vykdomųjų komitetų ir komjaunimo apskričių komitetų darbuotojus; padarykite, kad kaimus ir vienkiemius pasiektų mūsų laikraščiai ir gyvas sovietinis žodis.

Įpareigokite NKVD kariuomenės vadovaujantį ir politinį personalą vykdyti platų aiškinamąjį darbą tarp gyventojų.

Primename NKVD-NKGB organų vadovams ir kariuomenės vadams apie būtinumą nedelsiant pagerinti darbą triuškinant priešišką pogrindį ir įdiegti bolševikinį požiūrį į pavestą darbą.

Apie šių nurodymų vykdymą ir Jūsų priemones praneškite penkiadienėse operatyvinėse suvestinėse.

SSR Sąjungos Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
2-jo rango valstybės saugumo komisaras
(Kobulovas)

SSSR Vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas generolas pulkininkas (Apolonovas)

1945m. birželio 9d. Vilnius
Nr.25

Tikra: LSSR NKVD sekretoriato operatyvinis įgaliotinis valstybės saugumo jaun. leitenantas (Andrejevą) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.41-45. Nuorašas.

44. LSSR NKVD-NKGB įgaliotinio I.Tkačenkos ir LSSR prokuroro Baliasnikovo direktyva LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams ir apskričių prokurorams dėl nesankcionuotų areštų, tardymo terminų ir parodomųjų karinio tribunolo procesų

Vilnius **1945m. birželio 13d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams*
Lietuvos SSR NKVD-NKGB apskričių viršininkams
Lietuvos SSR apskričių prokurorams

Lietuvos SSR NKVD-NKGB turimi duomenys rodo, kad pastaruoju laikotarpiu būna faktų, kai parengtinė dokumentacija, ypač liudininkų kvota, vykdoma gauti medžiagai, kuri turi pagrįsti antisovietinių elementų areštą, leidžia atskleisti organų suinteresuotumą areštuotinų asmenų atžvilgiu.

Dėl to numatyti areštuoti bei su jais antisovietine veikla susiję asmenys neretai išvengia atsakomybės, pereina į nelegalią padėtį arba įsijungia į bandas.

Griežtinant kovą su lietuvių ir lenkų nacionalistiniu pogrindžiu bei jų ginkluotomis bandomis iki atskiro nurodymo nustatyti šią antisovie-

*** Pirmojo dokumento lapo viršuje ranka parašyta: "Oper. sektoriaus viršininkui drg. Byčkovskiui".**

tinių elementų arešto tvarką:

1. Leisti Lietuvos SSR NKVD - NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams išimtinais atvejais, kai to reikalauja operatyvinis tikslingumas, areštuoti asmenis, įtariamus turint ryšį su antisovietiniu pogrindžiu ar priešiška ginkluotų bandų veikla, be parengtinės liudininkų kvotos ir surinktų kaltinamųjų duomenų, kurie tampa pagrindu sankcionuotam areštui, - remiantis operatyvine medžiaga ir NKVD - NKGB organų ir milicijos darbuotojų asmeniniais sugebėjimais, asmenišku apskričių prokurorų, NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkų sprendimu.

2. Lietuvos SSR NKVD - NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių viršininkams:

a) imtis būtinų priemonių užbaigti tardymą tose bylose, kurioms besibaigiąs 4 mėnesių terminas. Bylose, kuriose tardymas vyksta ilgiau kaip 4 mėnesius, pateikti motyvuotus sprendimus dėl tardymo pratęsimo, neleisti, kad nepagrįstai būtų užtęstas tardymui numatytas laikas;

b) suimtuosius, apie kuriuos tardymo metu nesurasta juos kaltinančios antisovietine veikla medžiagos, paleisti;

c) NKVD kariuomenės karinio tribunolo viešiems procesams vykdyti išvažiuojamose sesijose kiekvienoje apskrityje parengti dvi ar tris bylas aktyviems antisovietinio pogrindžio ir banditų grupių dalyviams, apkaltintiems teroro veiksmais bei ginkluota kova prieš sovietų valdžią.

Turėti omenyje, kad vieši antisovietinio pogrindžio vadovų teismai privalo turėti politinę ir ugdomąją reikšmę.

Tuo tikslu Jums būtina prieš organizuojant procesą susitarti su atitinkamais Lietuvos KP(b) apskričių komitetais dėl reikiamo masinio - agitacinio darbo.

Viešam teismo procesui Jūsų pasirinktos bylos turi būti atitinkamai dokumentuotos ir aprūpintos reikiamu liudininkų kiekiu.

Baudžiamąsias bylas, skirtas nagrinėti viešuose procesuose, būtina iš anksto pateikti Lietuvos SSR NKVD - NKGB įgaliotiniui ir gauti jo sankciją.

3. Apskričių prokurorai turi skirti maksimalų dėmesį šių kategorijų NKVD - NKGB darbuotojų priežiūrai ir paramai.

Baigtas tardymo bylas tučtuojau siųsti į atitinkamą sektorių kaltinamajai išvadai patvirtinti ir perduoti NKVD kariuomenės karo tribunolo teismui.

LSSR NKVD - NKGB įgaliotinis valstybės saugumo
komisaras (Tkačenka)

Lietuvos SSR prokuroras II klasės valstybės teisės patarėjas
(Baliasnikovas)
1945m. birželio 13d. Vilnius

Tikra: LSSR NKVD sekretoriato operatyvinis įgaliotinis valstybės saugumo
jaun. leitenantas (Andrėjeva)(Parašas)

Rezoliucija: "Drg. Auduk(?). Vadovautis. Supažindinti Barykiną(?) dėl vykdymo 5 skyriuje. Birželio 21d." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.16-17. Nuorašas.

45. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos nurodymai NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, visiems NKVD vidaus ir pasienio kariuomenės viršininkams ir pulkų vadams sustiprinti kovą su partizanais

Vilnius 1945m. rugpjūčio 17d.

Pranešimas per VČ
Visiškai slaptai

Visiems operatyvinių sektorių viršininkams
Visiems apskričių NKVD-NKGB skyrių viršininkams
Visiems NKVD vidaus ir pasienio kariuomenės viršininkams ir pulkų vadams

Per pastarąjį penkiadienį respublikoje gerokai padaugėjo banditų veiksmų, o mūsų operatyvinės-čekistinės veiklos rezultatai sumažėjo 5-6 kartus.

Draugai Kobulovas ir Apolonovas mano, kad toks netikęs mūsų organų ir kariuomenės darbas pastaruoju metu - padarinys to, kad NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkai, kariuomenės viršininkai bei pulkų vadai po nereikšmingų smūgių, suduotų bandoms ir pogrindžiui, nusiramino, mažiau dirba, konkrečiai nevadovauja operatyvininkams ir kariuomenei, vėl apleido agentūrinį darbą, rimtai nereaguoja į banditų veiksmus, nepersekioja bandų, nenaikina jų.

Tokia padėtis nepakenčiama. Jums būtina drauge su NKVD-NKGB apskričių valsčių organų viršininkais, batalionų bei pulkų vadais numatyti konkrečias priemones antisovietiniam pogrindžiui ir bandoms likviduoti pagal Jums anksčiau duotus nurodymus, per artimiausius vieną-dvi dienas žymiai pagerinti operatyvinės ir karinės veiklos rezultatus, operatyvininkus ir kariuomenę nuolat laikyti įtampoje.*

Rugpjūčio 23d. atvažiuokite į Vilnių su ataskaita apie jų darbą, ją išklausys drg. Kobulovas ir Apolonovas. Tuo pačiu metu dalyvausite CK plenume, kuriame bus aptartas kovos su banditais ir antisovietinių pogrindžiu efektyvumas.

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
generolas leitenantas Tkačenka

1945m. rugpjūčio 17d.
Nr. 16
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.8. B. 1/4. L.67. Nuorašas.

46. SSSR NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro D.Jefimovo raštas NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, nurodantis vadovautis L.Berijos direktyva dėl partizanų naikinimo

[Vilnius] **1945m. spalio 15d.**

Visiškai slaptai

NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams

Siunčiame tiesiogiai vykdyti ir vadovautis darbe SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro draugo L.P.Berijos 1945m. spalio 12d. direktyvinį nurodymą Nr.497

Lietuvos SSR NKVD-NKGB
drg. Tkačenkai. Bartašiūnui, Jefimovui

Likę laisvi antisovietinio pogrindžio dalyviai ir bandos toliau tęsia

*** Taip dokumente.**

aktyvią priešišką veiklą. Kad būtų galutinai likviduotas antisovietinis pogrindis ir Lietuvoje veikiančių ginkluotų banditų likučiai, siūloma:

1. Imtis priemonių agentūriniam darbui stiprinti ir įdiegti agentūrinį informacinį tinklą banditizmo apimtose apskrityse bei valsčiuose, užtikrinant nuolatinę operatyvinę NKVD-NKGB organų ir NKVD kariuomenės sąveiką.

Visų pirma skirti ypatingą dėmesį veikiančių bandų ir diversinių-teroristinių "LLA" grupių vadeivų suėmimui arba likvidavimui.

2. Greta su vykdomomis agentūrinėmis operatyvinėmis priemonėmis naikintojų batalionai turi aktyviau rengti pasalas, sekretus, siųsti žvalgybines paieškos grupes į galimus bandų buvimo rajonus ir jų judėjimo kelius.

3.Likviduojant lietuvių nacionalistinį pogrindį ir jo ginkluotas bandas, čekistines-karines operacijas visada vykdyti tik pagal konkrečius agentūrinius duomenis apie bandų buvimo vietą, jų kiekį, vadovus, apsiginklavimą.

Aprūpinant čekistines-karines operacijas išankstine agentūrine žvalgyba, tiesiogiai organizuojant pačias operacijas, Jūsų žinioje esančios NKVD kariuomenės užtenka Jums iškeltiems uždaviniams įvykdyti.

Apie šios direktyvos vykdymo rezultatus atsiskaitinėti Jūsų pateikiamose suvestinėse.

L.Berija

----------o----------

Šį draugo Berijos nurodymą prisiimkite asmeniškai vykdyti ir vadovaukitės kasdieniniame darbe.

Būtina imtis visų priemonių, kad artimiausiu metu nacionalistinis pogrindis ir bandos būtų tiriamos agentūros pagalba, įdiegiant vidaus agentūrą; su ta agentūra nustatyti ryšius ir pagal jos pranešimus nedelsiant imtis priemonių banditų ir pogrindžio dalyvių paėmimui arba likvidavimui.

Užtikrinti, kad vidaus agentūra ir patikimi pranešinėtojai sektų legalizavusiuosius banditus ir nelegalus, kadangi, turimais duomenimis, nemaža jų dalis, gyvendami legaliai, tebėra banditų būriuose, toliau tęsia antisovietinę, teroristinę veiklą. Pagal anksčiau Jums duotus nuro-

dymus garantuokite ginklų suradimą ir atėmimą iš legalizavusiųjų.

Pastaruoju metu pastebimas bandų susitelkimas prie apskričių ribų. Ryšium su tuo Jums būtina kurti bendras apskričių operatyvines grupes, dislokuojamas prie apskričių ribų, ir joms pavesti atsakomybę už bandų žvalgymą bei likvidavimą. Tų grupių darbas turi vykti Jums vadovaujant ir kontroliuojant.

Apie draugo Berijos direktyvos vykdymo rezultatus atsiskaitinėkite penkiadieniuose pranešimuose.

Tkačenka. Bartašiūnas, Jefimovas

Nr. 60
1945 10 15

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
generolas leitenantas **Tkačenka**

Lietuvos SSR Vidaus reikalų liaudies komisaras
generolas majoras **Bartašiūnas**

LSSR Valstybės saugumo liaudies komisaro pareigas einantis
generolas majoras **Jefimovas**

Tikra: LSSR NKVD sekretoriato operatyvinis įgaliotinis
jaunesnysis leitenantas **(Andrejevą)** (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.49-50. Nuorašas.

47. Lietuvos SSR NKVD pažyma apie 1944 07 15-1945 12 01 nusiųstų teismams, nuteistų, išteisintų ir išvežtų tardymui į lagerius žmonių skaičių

Vilnius **1945m. gruodžio 14d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

Nuo 1944 07 15 iki 1945 12 01

1. Nusiųsta pagal teistumą - 5248 žm.
   Iš jų:
   a) kontrrevoliucinių elementų - 3278 žm.,
   b) dezertyrų - 196 žm.,
   c) vengiančių [karinės tarnybos] - 1774 žm.
2. Nuteista - 2916 žm.
   Iš jų:
   a) aukščiausia bausme - 152 žm.,
   b) katorgos darbams - 167 žm.,
   c) įvairiam laikui - 2597 žm.
3. Paleista - 1466 žm.
   Iš jų:
   a) tardymo proceso metu - 1300 žm.,
   b) prokurorų ir teismų - 166 žm.
4. Nusiųsta tardymui į lagerius - 4096 žm.
   Iš jų:
   a) kontrrevoliucinių elementų - 3515 žm.,
   b)dezertyrų - 43 žm.,
   c) vengiančių [karinės tarnybos] - 538 žm.

Lietuvos SSR NKVD 1 specialaus skyriaus 3 poskyrio viršininkas kpt. (Kudinkinas) (Parašas)

1945 12 14
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/131. L.14. Originalas.

48. Lietuvos SSR MGB pažyma apie LSSR MGB 1944 07-1946 08 15 suimtų žmonių skaičių

[Vilnius] **1946m. rugpjūčio 18d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
kiek Lietuvos SSR MGB organai suėmė žmonių nuo 1944 metų liepos iki 1946 metų rugpjūčio 15d.

	Nuo 1945 08 15 iki 1946 08 15	**Nuo respublikos išlaisvinimo momento iki 1946 08 15**
Kiek likviduota antisovietinių organizacijų ir grupių:		
a) lietuvių 411/3862		1114/6162
b) lenkų	11/79	59/215
c) žydų sionistų	3/111	3/111
Iš viso: 425/4052		1176/6488
Iš viso suimta	5917	12986
Iš jų:		
a) lietuvių antisovietinių organizacijų, grupių ir banditų formuočių dalyvių	4169	7017
b) lenkų antisovietinių organizacijų ir grupių narių	184	445
c) žydų sionistinių organizacijų dalyvių	111	111
d) anglų agentų (Anderso linija)	40	41
e) vokiečių agentų	268	944
f) buvusių lenkų žvalgybos organų agentų	-	2
g) viešų gestapo ir "saugumo" bendradarbių	25	56
h) kitokių (perėjimas į priešo pusę, vokiečių okupantų rėmėjai, antisovietininkai, nelegalus sienos perėjimas, kariniai nusikaltimai, pareigybiniai nusikaltimai)	1120	4370

Pastaba. Be to, suimta ir išsiųsta į lagerius nebaigus tardymo 15615 žm. Iš viso areštuota kartu su išsiųstaisiais 28601 žm.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras (Jefimovas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/143. L.191. Originalas.

49. LSSR MVD **kovos su banditizmu valdybos** 1 **skyriaus viršininko S.Figurino pažyma** VKP(b) CK **apie** LSSR MVD 1**946 metais atliktų karinių operacijų skaičių ir patirtus nuostolius**

Vilnius **1947m. vasario ld.**

Visiškai slaptai

Egz. Nr.3.
1 egz. į VKP(b) CK Ogurcovui
2 egz. Lietuvos KP(b) CK Petrovui*

Pažyma
apie Lietuvos SSR MVD organų darbo kovoje su
nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis rezultatus,
užregistruotus banditų veiksmus ir patirtus nuostolius

Per 1946 metus:

1. Įvykdyta čekistinių - karinių operacijų - 15811.
2. Likviduota:
   a) antisovietinių organizacijų ir grupių - 88,
   jų dalyvių - 1069,
   b) banditų grupių - 437,
   jų dalyvių - 3057.

Tai vykdant: nukauta banditų - 2143,
tarp jų - vadeivų - 176,
iš viso areštuota - 7353,
tarp jų - vadeivų - 123,
legalizuota - 1055,
tarp jų - vadeivų - 8.

3. Paimta ginklų ir technikos:
   mortyrų - 1,
   minosvaidžių - 15,
   ugniasvaidžių - 1,
   granatsvaidžių - 3,
   P.T. R. (prieštankinių raketų) - 9,
   kulkosvaidžių - 501,

*** Užrašyta ranka.**

automatų - 1166,
šautuvų - 3959,
pistoletų - 1678,
granatų - 2743,
šovinių - 716180,
sprogmenų (kg.) - 337,5,
minų - 592,
artilerijos šovinių - 192,
faust. patronų - 3,
žiūronų - 181,
racijų - 18,
radijo imtuvų - 39,
rašomųjų mašinėlių ir kitų dauginimo aparatų - 78.

4. Mūsų nuostoliai vykdant operacijas:
   nukauta - 273,
   sužeista - 246,
   dingo be žinios - 5.
5. Užregistruota banditų veiksmų - 2354,
   a) teroro aktų - 1240,
   b) valstybinių įmonių ir įstaigų užpuolimų - 215,
   c) ginkluotų atskirų asmenų apiplėšimų - 569,
   d) nužudymų (išskyrus teroro aktus) - 288,
   e) kitų veiksmų - 42.
6. Mūsų nuostoliai banditams vykdant operacijas:
   nukauta- 2731,
   sužeista - 378,
   paimta - 172,
   a) MVD - MGB darbuotojų:
      nukauta - 33,
      sužeista - 13,
   b) milicijos darbuotojų:
      nukauta - 34,
      sužeista - 17,
      paimta - 3,
   c) MVD kariuomenės ir Raudonosios armijos karininkų:
      nukauta - 7,

sužeista - 6,

d) MVD kariuomenės ir Raudonosios armijos seržantų ir eilinių:
nukauta - 31,
sužeista - 32,

e) liaudies gynėjų kovotojų:
nukauta - 165,
sužeista - 60,
paimta - 18,

f) sovietinio partinio aktyvo:
nukauta - 432,
sužeista - 61,
paimta - 63,

g) kitų piliečių:
nukauta - 2029,
sužeista - 189,
paimta - 88.

Lietuvos SSR UBB 1-ojo skyriaus viršininkas
majoras (Figurinas)

1947m. vasario ld.
Vilnius

Tikra: (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/131. L.135. Nuorašas.

50. Iš LSSR MGB Tardymo dalies viršininko Soloido raporto LSSR MGB ministro pavaduotojui Leonovui apie sulaikytųjų kankinimą MGB Panevėžio apskrities skyriuje

[Vilnius] 1948m. birželio 27d.

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui plk. draugui Leonovui

Raportas

Asmeniškai Jūs, taip pat tardymo dalis ne kartą nurodė MGB

Panevėžio apskrities skyriaus viršininkui drg. Čachavai, kad tardymo darbo padėtis bloga ir pažeidžiami sovietiniai įstatymai. Tačiau drg. Čachava į šiuos nurodymus nereaguoja.

Tardymo darbo lygis šiame skyriuje, kaip ir anksčiau, tebėra žemas.

Vienas esmingiausių MGB Panevėžio apskrities skyriaus darbo trūkumų yra ten įsišaknijusi nusikalstama areštų praktika: pirma suimti, o paskui rinkti duomenis apie sulaikytųjų nusikaltimus.

Beveik pagal visas MGB Panevėžio apskrities skyriaus, tardymo bylas, pradedant 1947 metų balandžiu, buvo areštuojama pažeidžiant RSFSR BPK* 100 str., t.y. žmonės buvo sulaikomi, ilgai laikomi suimti ir, jeigu sulaikytieji prisipažindavo, juos areštuodavo.

[ ]**

Nemažai bylų grąžindavo papildomam tardymui teismo organai, nes kaltinamieji atsisakydavo ankstesnių parodymų pareikšdami, kad tardymo metu juos vertė duoti parodymus.

Daugelis suimtųjų dar tardymo metu pareiškė, kad per kvotas juos mušdavo.

Pavyzdžiui:

1. 1947 metų spalio mėn. areštuotasis Kergė (tard. byla Nr. 12521) pareiškė, kad jį mušė MGB valsčiaus poskyrio viršininkas Smykovas, tardytojas Kuliševas ir vertėjas Volkovas.

Šioje byloje taip pat pažeisti BPK 100 ir 146 str., be to, jau baigta byla gulėjo MGB apskrities skyriuje 11 dienų.

2. Kaltinamasis Nefas (tard. byla Nr. 12525), sulaikytas 1947m. spalio 8d., o areštuotas spalio 24d., pasakė, kad per pirmines kvotas MGB valsčiaus poskyryje jam taip pat buvo taikomos fizinio poveikio priemonės.

Kaltinamasis pagal tard. bylą Nr. 12765 Adomonis (areštuotas 1947 metų lapkričio mėn.) irgi pareiškė, kad per pirminius tardymus jį mušė.

Apie mušimą tardant pareiškė kaltinamasis Urbanavičius (tard. byla Nr. 11936).

* Baudžiamasis procesinis kodeksas.

** Praleista 13 mašinraščio lapų apie Panevėžio apskr. MGB skyriaus darbuotojų įvykdytus Baudžiamojo procesinio kodekso pažeidimus.

Pagal visas šias bylas Jūs pasiūlėte pplk. drg. Čachavai ištirti areštuotųjų pareiškimus, bet tai liko neįvykdyta.

Užuot kovojęs su sovietinių įstatymų pažeidėjais, drg.Čachava mano, kad tai ne jo funkcija.

Kaip pareiškia MGB apskrities skyriaus darbuotojai, areštuotųjų mušimas MGB Panevėžio apskrities skyriuje - ne pavienis reiškinys. Areštuotuosius muša operatyviniai darbuotojai, taip pat muša ir pats MGB apskrities skyriaus viršininko pavaduotojas - mjr. drg. Čertkovas.

Galų gale mušimai MGB Panevėžio apskrities skyriuje, tai žinant pačiam drg. Čachavai, tapo kažkokia laukine smaginimosi rūšimi.

Pavyzdžiui, š.m. kovo mėn. MGB Panevėžio valsčiaus poskyryje buvo sulaikytas įtariamas nusikaltimu pagal RSFSR BK 182 str. kažkoks Kairys. Sulaikytąjį uždarė rūsyje ir laikė kelias paras, neduodami maisto. Dėl to šis sulaikytas pilietis sunerimo ir ėmė siautėti. "Triukšmadariui" nuraminti buvo iškviesta gaisrininkų komanda, kuri ant jo išliejo dvi statines vandens, o paskui, paliepus drg. Čachavai, į jį ėmė šaudyti. Sužeistą Kairį surišo, pristatė į MGB apskrities skyrių ir numetė koridoriuje. Surištas pilietis Kairys gulėjo tol, kol neteko sąmonės. Tada jį nuvežė į ligoninę. Ten dėl gangrenos jam nupjovė rankas, o paskui jis mirė.

Apie šį niekšišką nusikaltimą žino visas Panevėžys.

Nesuprantama, kaip gali po tokių dalykų drg. Čachava įgyvendinti mūsų partijos politiką, Sovietų valstybės politiką, Stalino konstituciją?

Blogą tardymo darbo padėtį, BPK normų ir sovietinių įstatymų pažeidimus pplk. Čachava mėgina paaiškinti - esą tardytojai perkrauti. Bet tai neatitinka tikrovės.

Tardytojų krūvis susidaro kaip tik dėl blogo darbo, nes daug bylų grąžinama papildomam tardymui, ir tardytojai didžiąją laiko dalį faktiškai eikvoja veltui.

Reikia pažymėti, kad MGB Panevėžio apskrities skyriui sistemingai, daugiau kaip kitų apskričių skyriams, buvo padedama tardymo darbe.

Be tardymo dalies darbuotojų, 1947 metais ten 3 mėnesius buvo 4 darbuotojai iš rytinių sričių, specialiai pasiųsti tardymo darbui. Tiesa, jie tiesiogiai netardė, nes neturėjo tam laiko, kadangi pagal drg. Čachavos nurodymą aiškinosi su sulaikytaisiais - "filtravo".

Šiemet į MGB Panevėžio apskrities skyrių buvo pasiųsti du darbuotojai iš kitų apskričių skyrių ir dirbo ten apie 3 mėnesius.

Ilgai ten dirbo tardymo dalies tardytojai (drg. Puškinas baigė 30 žmonių bylą ir antrą 11 žmonių bylą dabar veda; drg.Ščikunovas baigė 3 žmonių bylą; drg. Pavlovas baigė 6 žmonių bylą).

Be to, MGB Panevėžio apskrities skyriaus tardymo poskyrį 1947 metais sudarė 8 žmonės, šiemet yra 6 darbuotojai, t.y. tiek, kiek reikia normaliam darbui. Tačiau apskrities skyriaus vadovų nemokėjimas tvarkytis ir tardymo darbo nekontroliavimas sukelia šiurkščius pažeidimus.

Suminėti VKP(b) ir SSRS SNK* 1938 metų lapkričio 17d. nutarimo šiurkščių pažeidimų faktai iš esmės niekuo nesiskiria nuo nusikalstamų veiksmų.

Kadangi draugas Čachava dėl savo pasipūtimo nebesugeba normaliai reaguoti į įstatymiškus tardymo dalies ir prokuratūros nurodymus bei reikalavimus, prašau Jus imtis atitinkamų priemonių, kad šie ir panašūs neteisėtumai būtų baigti.

LSSR MGB tardymo dalies viršininkas
pplk (Soloidas)(Parašas)

1948m. birželio 27d.**

Buv. LSSR VSKA. F. 10. B.6/7. L. 108-124. Originalas.

*** SNK (sovnarkomato, rusų k.) - liaudies komisarų taryba, tų laikų ministrų taryba.**

**** Diena įrašyta ranka.**

51. LSSR MGB Kadrų skyriaus ypatingosios inspekcijos vyresniojo tardytojo Budejevo išvados apie tardomųjų kankinimą MGB Marijampolės apskrities skyriuje

Vilnius 1950m. sausio 20d.

Visiškai slaptai

Išvados

Pagal tyrimo medžiagą apie MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininką pplk. Vlasovą, jo pavaduotojus mjr. Antonovą ir kpt. Plevako, to paties skyriaus poskyrio viršininko pavaduotoją kpt. Filipenką, vyresnįjį oper. įgaliotinį ltn.Simonenką, oper. įgaliotinius kpt. Jermakovą, ltn. Augaitį, Pakalnį ir jaun. ltn. Braškį

1950 01 20 Vilnius

1949 metų lapkričio mėn. Lietuvos SSR MGB kadrų skyriaus Ypatingoji inspekcija gavo duomenų, kad MGB Marijampolės apskrities skyriaus kai kurie darbuotojai pažeidžia sovietinį teisėtumą.

Tiriant nustatyta:

1949 metų sausio mėn. MGB Marijampolės apskrities skyriuje už ryšį su banditais areštavo ir patraukė baudžiamojon atsakomybėn Gavėnaitę Teofiliją, Jono dukterį, iki arešto dirbusią Marijampolės miesto ligoninės sanitare.

Tardymo procese Gavėnaitė patvirtino savo ryšį su ginkluotomis bandomis ir per paskutinį tardymą, naktį į 1949 metų vasario 16d., iš dalies pasakė savo antisovietinės veiklos bendrininkų pavardes.

1949 metų vasario 16d. Gavėnaitę iš pradžių tardė kpt. Plevako. Kai tardomoji atsisakė pasakyti jai žinomus banditus, jai panaudojo fizinio poveikio priemones, o paskui ją perdavė tardyti kpt. Filipenkai, ltn. Simonenkai ir jaun. ltn. Braškiui.

Nurodytieji asmenys Gavėnaitę tardė iki 3 valandos nakties ir žinodami, kad Plevako taikėjai fizinio poveikio priemones, sekėjo pavyzdžiu ir taip pat ją mušė.

Po tardymo vidaus kalėjimo kameroje Gavėnaitė nusižudė - pasikorė.

Per Gavėnaitės kūno skrodimą Marijampolės teismo medicinos ekspertas Kaunas, dalyvaujant tardymo poskyrio viršininko pavaduotojui kpt. Svirskui ir vidaus kalėjimo viršininkui kpt. Sysojevui, ant Gavėnaitės kūno rado mušimų kietu daiktu dar jai gyvai esant žymes, nustatė svarbių vidaus organų (kepenų, kasos ir t.t.) sumušimą.

Apie lavono skrodimo aktą 1949 metų vasario 16d. rytą buvo pranešta MGB apskrities skyriaus viršininko pavaduotojui kpt. Plevako.

Norėdamas nuslėpti savo ir kitų kaltininkų, mušusių Gavėnaitę, kaltę, Plevako kitą dieną - 1949m. vasario 17d. pasiuntė Filipenką į Vilkaviškio apskritį kito teismo medicinos eksperto.

Atvykęs į Vilkaviškį, Filipenką, būdamas pažįstamas su teismo medicinos ekspertu, jam papasakojo apie Gavėnaitės nužudymo aplinkybes ir parodė įvykio vietos apžiūrėjimo aktą, bet to, kad teismo medicinos ekspertas Kaunas jau buvo atlikęs Gavėnaitės kūno skrodimą, Filipenką nepasakė, atseit to nežinojo.

Vilkaviškio apskrities teismo medicinos ekspertas Žukauskas, remdamasis Filipenkos informacija ir Gavėnaitės nusižudymo vietos apžiūrėjimo aktu, surašė fiktyvų aktą, kad Gavėnaitė mirė uždusinta, apie mušimų žymes ir vidaus organų sumušimą akte nenurodė.

Grįžęs iš Vilkaviškio apskrities, Filipenką perdavė fiktyvų "Gavėnaitės lavono apžiūrėjimo ir skrodimo aktą" Plevako. Šis išsikvietė Svirską ir Sysojevą ir pasiūlė jiems pasirašyti suklastotą aktą, kadangi teismo medicinos eksperto Kauno sudarytas aktas esąs neobjektyvus ir Gavėnaitės kūną apžiūrėjęs kitas teismo medicinos ekspertas iš Vilkaviškio apskrities.

Kai Svirskas ir Sysojevas suklastotą aktą pasirašė, Plevako teismo medicinos eksperto Kauno aktą sunaikino.

Iš esmės iškvosti apie nusižudžiusios Gavėnaitės mušimą, Plevako, Simonenka ir Braškis prisipažino esą kalti, Filipenką kaltas neprisipažino, bet jį demaskuoja Simonenkos, Braškio ir kitų liudytojų parodymai.

1949 metų rugsėjo mėn. MGB Kazlų Rūdos valsčiaus poskyryje buvo sulaikytos Jakevičienė Ona, Saliamono d., Jakevičiūtė-Cibirkienė Aldona, Vinco d., Sinkevičūtė-Žukauskienė Marcelė, Motiejaus d., ir kiti, įtariami dėl ryšių su banditais.

Būdami nurodytame valsčiaus poskyryje, MGB apskrities skyriaus

viršininko pavaduotojas mjr. Antonovas, operatyviniai įgaliotiniai kpt. Jermakovas ir vyr. ltn. Rudenka tardė sulaikytąsias dėl jų priklausymo nacionalistinei bandai.

Jakevičienė, Jakevičiūtė ir Sinkevičiūtė kategoriškai neigė, kad priklauso bandai.

Norėdamas išgauti jam reikiamus parodymus, kpt. Jermakovas panaudojo fizinio poveikio priemones sulaikytajai Jakevičienei.

Be to, kpt. Jermakovas ir vyr. ltn. Rudenka mušė sulaikytąsias Jakevičiūtę ir Sinkevičiūtę.

Ten buvusiam mjr. Antonovui Jakevičienė pasakė, kad per tardymus ją muša. Bet Antonovas nesiėmė jokių priemonių užkirsti kelią iškreiptiems tardymo metodams, o priešingai, kaip sakė sulaikytoji Jakevičiūtė, - pats jai taikė fizinio poveikio priemones.

Vėliau, bijodamas atsakomybės už savo veiksmus, kpt. Jermakovas, dalyvaujant MGB mokyklos kursantui Vileikiui, paliepė Jakevičienei ir Sinkevičiūtei nusirengti nuogai ir jas nuogas apžiūrėjo, ar nesimato ant kūno mušimo žymių.

Neįrodžius nusikaltimo sudėties, praėjus šešioms paroms sulaikytosios Jakevičiūtė, Jakevičienė ir Sinkevičiūtė buvo paleistos.

Kpt. Jermakovas prisipažino, kad jis iš tikrųjų taikė fizinio poveikio priemones sulaikytajai Jakevičienei, kartu pareiškė, kad tai darė žinant mjr. Antonovui.

Kad mušė Jakevičiūtę ir Sinkevičiūtę, Jermakovas ir Rudenka kategoriškai neigia, bet jie kaltinami nukentėjusiųjų ir ten buvusio MGB mokyklos kursanto Vileikio parodymais.

Mjr. Antonovas prisipažino žinojęs, kad kpt. Jermakovas taiko fizinio poveikio priemones, tardydamas sulaikytąją Jakevičienę, ir kad jis nesiėmė ryžtingų priemonių tam užkirsti kelią.

Pats Antonovas neigia mušęs Jakevičiūtę, bet jį tuo apkaltina Jakevičiūtės ir MGB Kazlų Rūdos valsčiaus poskyrio operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Rinkevičiaus, kurio akivaizdoje Antonovas griebėją už krūtų ir kratė, parodymai.

1949 metų lapkričio 30d. Marijampolės m. milicijos organai už paso padirbimą sulaikė pilietę Runkevičienę Emiliją, Antano d. Asmenybei nustatyti ši moteris buvo pristatyta tardyti į MGB Marijampolės apskrities skyrių.

Per tardymus apskrities skyriuje, kaip pareiškė Runkevičienė, tardantys MGB darbuotojai ją mušė.

Tikrinant Runkevičienės pareiškimą nustatyta, kad ją tikrai mušė mjr. Antonovas ir jo pavaldiniai - 2N poskyrio darbuotojai Augaitis ir Pakalnis.

Po to, kai buvo panaudotos fizinio poveikio priemonės, Runkevičienė grąžinta į milicijos apskrities skyrių, o iš ten dėl liguistos būsenos (aukšta temperatūra) paguldyta į Marijampolės miesto ligoninę.

Būdama ligoninėje, Runkevičienė papasakojo aptarnaujančiam ligoninės personalui, kad ją mušė MGB apskrities skyriuje, ir daugeliui darbuotojų parodė smūgių žymes ant kūno.

Augaitis ir Pakalnis prisipažino, kad mušė Runkevičienę, Antonovas savo kaltę neigė, bet svarstant jo bylą partijos apskrities komiteto biure, jis prisipažino.

Be to, gauta signalų, kad Antonovas, Augaitis ir Jermakovas 1949 metais įvairiu laiku mušė piliečius, vėliau areštuotus ir įvairiam laikui nuteistus: Mažeikienę, Cikaną ir Sartanavičių.

Mažeikienės ir Cikano mušimo faktus Augaitis ir Jermakovas neigia, bet juos demaskuoja parodymai pačių nukentėjusių ir Lietuvos MGB mokyklos kursantų Kaminsko ir Papečkio, kurie savo akimis matė, kaip taikomos fizinio poveikio priemonės Mažeikienei ir Cikanui.

Antonovas prisipažino esąs kaltas, kad taikė fizinio poveikio priemones Sartanavičiui.

Už sovietinio teisėtumo pažeidimus Lietuvos KP(b) Marijampolės apskrities komiteto biuro š.m. sausio 7d. sprendimu Antonovui ir Plevako pareikštas griežtas papeikimas, o Jermakovui - griežtas papeikimas su įspėjimu.

Apskrities skyriaus viršininkas pplk. Vlasovas iš esmės pražiūrėjo savo pavaduotojų ir kitų apskrities skyriaus operatyvinių darbuotojų neteisėtus veiksmus. Drg. Vlasovas perdavė atskirus agentūrinio - operatyvinio darbo barus kpt. Plevako ir mjr. Antonovui, nekontroliavo jų darbo, nebuvo jiems reiklus.

Skyriaus vadovybė, pirmiausia Vlasovas, nekėlė opaus klausimo - kovoti su sovietinio teisėtumo ir čekistinės drausmės pažeidimais. Operatyvinių darbuotojų padaryti sovietinio teisėtumo pažeidimo faktai ne visada būdavo svarstomi skyriaus partinėje organizacijoje.

Vlasovas, Antonovas ir Plevako daug padarė kovodami su ginkluotu nacionalistiniu pogrindžiu, iki šiol jų darbas MGB organuose buvo teigiamai charakterizuojamas, anksčiau nebausti, turi vyriausybės apdovanojimų.

Jermakovas, kaip MGB organų darbuotojas, charakterizuojamas neigiamai, 1949 metų balandžio mėnesį už girtavimą ir piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi pažemintas - iš valsčiaus poskyrio viršininko pareigų perkeltas operatyviniu įgaliotiniu.

Bet iki darbo MGB organuose jis buvo Didžiojo Tėvynės karo dalyvis. Už sėkmingą kovą su vokiečių fašistiniais grobikais apdovanotas ordinais: Raudonoji žvaigždė, Tėvynės karas 1 laipsnio*, medaliais : "Už narsumą", "Už Maskvos gynimą", "Už pergalę prieš Vokietiją". Mūšiuose triskart sužeistas.

Filipenka, Simonenka, Augaitis, Pakalnis ir Braškis pagal darbą charakterizuojami teigiamai.

Apie nukentėjusias.....** MGB apskrities skyrius turi duomenų kaip apie aktyvias banditų ryšininkes ir rengiamasi jas areštuoti.

Vlasovas Aleksandras Grigorjevičius, gimęs 1918m. Ivanovo srityje, Gavrilovo - Posadsko rajone, Ivankovo kaime, rusas, VKP(b) narys, turi vidurinį išsilavinimą, MGB organuose nuo 1940 metų.

Antonovas Aleksandras Antonovičius, gimęs 1918m. Leningrado srityje, Voldaisko rajone, Visokušo kaime, rusas, VKP(b) narys, turi vidurinį išsilavinimą, MVD organuose nuo 1941 metų.

Plevako Ivanas Antonovičius, gimęs 1911 metais Minsko srityje, Rudnios rajone, Tureco km., baltarusis, turi nebaigtą vidurinį išsilavinimą, VKP(b) narys, MVD-MGB organuose nuo 1940 metų.

Jermakovas Andrejus Vitaljevičius, gimęs 1919 metais Sverdlovsko srityje, Ivdelio mieste, rusas, VKP(b) narys, turi vidurinį išsilavinimą, MVD-MGB organuose nuo 1938 metų.

Augaitis Leonas Dzido s., gimęs 1923 metais Lietuvos SSR, Raseinių apskrityje, Anulyno km., lietuvis, VKP(b) narys, turi nebaigtą vidurinį išsilavinimą, MVD-MGB organuose nuo 1944m.

Filipenka Nikolajus Romanovičius, gimęs 1918 metais Sumų sri-

*** Taip tekste.**

**** Palikta tuščia vieta.**

tyje, Putivlio rajone, Strelnikų stotyje, ukrainietis, VKP(b) narys, baigęs aukštąjį mokslą, MGB organuose nuo 1939 metų.

Simonenka Viktoras Timofejevičius, gimęs 1926 metais Uljanovsko srityje, Sengilejevsko rajone, Timofejevkos gyvenv., rusas, VKP(b) narys, su aukštuoju išsilavinimu, MGB organuose nuo 1943 metų.

Pakalnis Aloyzas Jurgio s., gimęs 1922 metais Utenos apskrityje, Daugailių valsčiuje, Maneičių km., lietuvis, VLKJS narys, turi pradinį išsilavinimą, MGB organuose nuo 1945 metų.

Braškis Bronius, Povilo s., gimęs 1927 metais Biržų apskrityje ir valsčiuje, Skratiškių km., lietuvis, kandidatas į VKP(b) narius, pradinio išsilavinimo, MVD-MGB organuose nuo 1946 metų.

Remdamasis tuo, kas išdėstyta,

Siūlyčiau:

MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotoją mjr. Antonovą ir to paties MGB apskrities skyriaus operatyvinį įgaliotinį kpt. Jermakovą už fizinio poveikio priemones sulaikytiems ir areštuotiems piliečiams ir iškreiptus tardymo metodus patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotoją kpt. Plevako už fizinio poveikio priemonių taikymą areštuotai pilietei Gavėnaitei ir jos nusižudymo tyrimo medžiagos falsifikavimą - areštuoti 30-čiai parų, tuo metu nušalinant nuo tarnybinių pareigų, ir pažeminti pareigose; dėl to prašyti SSRS MGB kadrų valdybos sankcijos.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininką pplk. Vlasovą už pavaldinių nekontroliavimą - Areštuoti 10-čiai parų, tuo metu nušalinant nuo tarnybinių pareigų ir įspėti, kad pasikartojus panašiems faktams jis bus griežčiau nubaustas.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus operatyvinį įgaliotinį ltn. Augaitį už fizinio poveikio priemonių taikymą sulaikytajai Runkevičienei ir areštuotajai Mažeikienei - areštuoti 20-čiai parų, tuo metu nušalinant nuo pareigų.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus poskyrio viršininko pavaduotoją kpt. Filipenką ir to paties apskrities skyriaus vyresnįjį operatyvinį įgaliotinį ltn. Simonenką už fizinio poveikio priemonių taikymą areštuotajai Gavėnaitei - kiekvieną areštuoti 15-ai parų, tuo metu nušali-

nant nuo tarnybinių pareigų.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus operatyvinį įgaliotinį ltn. Pakalnį už fizinio poveikio priemonių taikymą sulaikytajai Runkevičienei - areštuoti 10-čiai parų, tuo metu nušalinant nuo tarnybinių pareigų.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus operatyvinį įgaliotinį jaun. ltn. Braškį už fizinio poveikio priemonių taikymą areštuotajai Gavėnaitei - areštuoti 10-čiai parų, tuo metu nušalinant nuo tarnybinių pareigų.

Kad to paties skyriaus operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. Rudenka pažeidžia sovietinį teisėtumą, gauta papildomos medžiagos; ryšium su tuo Rudenkos klausimą iš esmės nagrinėti patikrinus ir ištyrus šią medžiagą.

Lietuvos SSR MGB Kadrų skyriaus ypatingosios inspekcijos
vyresnysis tardytojas kpt. (Budejevas)

Sutinkame:
LSSR MGB Kadrų skyriaus ypatingosios inspekcijos viršininkas
pplk. **(Savinas)**

LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas kadrų reikalams
pplk. (Gailevičius)
1950 01

Tvirtinu:
Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras
gen. mjr. **(Kapralovas)**
1950 01 27

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.6/6. L.180-186. Nuorašas.

52. LSSR MGB ministro P.Kapralovo direktyva operatyvinių skyrių, MGB Kauno valdybos ir apskričių skyrių viršininkams dėl aktyvesnio partizanų būrių naikinimo

Vilnius 1950m. kovo 22d.

Pašto telegrama

LSSR MGB operatyvinių skyrių viršininkams
LSSR MGB Kauno valdybos viršininkui
Lietuvos SSR apskričių skyrių viršininkams

SSR Sąjungos valstybės saugumo ministras draugas Abakumovas pareikalavo iš Lietuvos SSR MGB organų imtis priemonių galutiniam respublikos teritorijoje veikiančių ginkluotų bandų likučių ir jų štabų likvidavimui.

Tam tikslui draugas Abakumovas pareikalavo suaktyvinti čekistines - karines priemones pavasario metu ir neleisti, kad bandos išlaikytų savo jėgų likučius iki vasaros, kuri palankesnė jų veiksmams ir slapstymuisi.

Tačiau reikia pažymėti, kad kai kurie apskričių skyrių viršininkai pastaruoju metu gerokai susilpnino priemones bandų likvidavimui ir nebesuduoda joms stiprių smūgių, apribodami savo darbą dažniausiai tik legaliai gyvenančių ryšininkų, rėmėjų ir vadinamųjų organizacinių sektorių dalyvių areštavimu.

Ypač nepatenkinamai banditinio pogrindžio likvidavimo darbą vykdo Šiaulių, Kalvarijos, Kėdainių, Vilkijos, Biržų, Varėnos, Zarasų, Kelmės, Kretingos, Panevėžio, Telšių ir kai kurie kiti MGB apskričių skyriai.

Atskiri apskričių skyrių viršininkai nesiėmė pakankamų priemonių, skirtų įvykdyti Lietuvos komunistų partijos (bolševikų) centro komiteto nutarimą ir SSR Sąjungos valstybės saugumo ministerijos direktyvas dėl to, kad artimiausiu metu būtų likviduoti ginkluotų bandų likučiai, taip pat respublikos MGB organams pateiktus reikalavimus, kad į kiekvieną banditų veiksmą būtų atsakoma aktyviomis operatyvinėmis priemonėmis, tardymo ir karinėmis priemonėmis suduodant juntamus smūgius tiek pačioms bandoms, tiek jų rėmimo bazei, kad nė vienas nusikaltėlių veiksmas neliktų nenubaustas.

Tarp kitko, pastebimas gana pasyvus atskirų MGB organų darbuotojų reagavimas į banditų veiksmus, atsakomosios priemonės į juos daugiausia apsiriboja tik formaliu išvykimu į įvykio vietą ir pasiuntimu trumpam laikui vadinamųjų operatyvinių - karinių paieškos grupių.

Kai kurie MGB apskričių skyriai ir valsčių poskyriai savo priemones bandų likvidavimui apriboja tik kariuomenės vykdoma bandų paieška ir atsitiktiniais susidūrimais su bandomis. Mūsų nurodymai gerinti ir aktyvinti agentūrinį darbą vykdomi nepatenkinamai.

Sutinkamai su SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro draugo Abakumovo reikalavimais, prašau Jus imtis pačių energingiausių priemonių, kad būtų suduoti juntami smūgiai ginkluotoms bandoms ir jų štabams iki prasidedant vasarai. Dar kartą patikrinti, kaip dirbama su apskričių aparato ir valsčių poskyrių agentūra, sutvarkyti darbą taip, kad pagal kiekvieną agentūrinį pranešimą apie bandą kasdien būtų imamasi aktyvių čekistinių priemonių.

Šių priemonių komplekso pagalba išgautus duomenis apie banditų slėpimosi ir pasirodymo vietas laiku ir sumaniai realizuoti. Geriau organizuoti karines operacijas, neperduoti vadovavimo menkai patyrusiems operatyviniams darbuotojams ir kariuomenės karininkams.

Pašalinti esamus neleistinus faktus, kai MGB valsčių poskyrių viršininkai operacijų agentūriniams ir tardymo duomenims realizuoti vykdymą perduoda menkai patyrusiems milicijos darbuotojams, geriausiu atveju - valsčių poskyrių operatyviniams įgaliotiniams, o patys nuo dalyvavimo operacijose nusišalina.

Taip pat neleistina, kai apskričių skyrių vadovaujantys darbuotojai patys nedalyvauja vykdant šias priemones.

Remdamasis šiuo nurodymu prašau numatyti būtinas priemones, užtikrinančias jų įvykdymą.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras generolas majoras
(Kapralovas) (Parašas)

1950m. kovo 22d.
Nr.3/C-344
Vilnius

Vykd. Počkajus

Pažyma*

išsiųsta:

1. MGB AS viršin. 40 egz.
2. MGB [...] valdybos viršininkams 1 egz.
3. LSSR 1, 2, 4, 5, 7 MGB poskyrių viršininkams - 5 egz.
4. LSSR MGB tardymo sektoriaus virš. - 1 egz.

Iš viso 47 egz.

2N valdybos sekretoriato viršininkas majoras (Parašas neįskaitomas)

1950m. kovo 23d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.45/18. L.ll-13. Originalas.

53. LSSR MGB "A" skyriaus viršininko P.Grišino paaiškinimas LSSR MGB ministro pavaduotojui A.Gailevičiui apie 1944-1948m. MGB Kauno miesto skyriaus darbuotojų įvykdytus areštuotųjų turto grobstymus

Vilnius 1951m. kovo 10d.

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui
papulkininkiui drg. Gailevičiui

Paaiškinimas

Lietuvos SSR MGB "A" skyriaus viršininko P.J.Grišino
apie pažeidimus, kuriuos padarė dėl areštuotųjų turto buvusieji
MGB Kauno miesto skyriaus darbuotojai 1944-1948m.

Į Lietuvos SSR MGB OIOK* darbuotojų man pateiktus klausimus apie buvusių MGB Kauno miesto skyriaus darbuotojų padarytus pažei-

* Įrašas ranka.

** OIOK (osobaja inspekcija otdela kadro v, rusų k.) - kadrų skyriaus ypatingoji inspekcija.

dimus, liečiančius areštuotųjų turtą 1944-1948 metais, galiu pranešti štai ką.

Į darbą Lietuvos SSR MGB aš atvykau 1946 metų pradžioje, todėl negaliu duoti kokių nors paaiškinimų apie minėto MGB aparato darbuotojų padarytus nusižengimus dėl areštuotųjų turto 1944-1945 metų laikotarpiu.

Atvykus dirbti į Lietuvos SSR MGB, man tapo žinoma, kad 1944-1945 metų laikotarpiu turtas areštuojant dažniausiai nebūdavo aprašomas, o jei kuris ir aprašomas, tai neįtraukiamas į jokias apskaitas ir jokia jo išsaugojimo kontrolė nevykdoma.

Taigi areštuotųjų šeimos nariai turėjo visas galimybes iššvaistyti tą turtą, kuris galėjo būti konfiskuotas valstybės naudai, ir ta galimybe jie faktiškai pasinaudojo, padarydami valstybei milžiniškus nuostolius.

Be to, MGB aparatai daug turto paimdavo, bet kadangi buvo savivaliaujama, tai dauguma turto be pėdsakų išnykdavo.

Be to, dar buvo praktikuojama areštuotųjų turtą išdalinti darbuotojams, iš jų paimant vadinamuosius išsaugojimo raštelius; tokia praktika buvo plačiai paplitusi.

Iš išlikusių dokumentų matyti, kad suimtųjų turto išdalijimas ministerijos darbuotojams visada vykdavo leidus asmenims, tuo metu buvusiems ministerijos vadovybėje.

Reikia manyti, kad tokia praktika neatmetė galimybės darbuotojams imti turtą savavališkai, t.y. be Ministerijos vadovų sankcijos, bet kadangi konkrečių faktų neturiu, tai to negaliu tvirtinti.

Štai tokie trūkumai buvo būdingi ir MGB apskrities skyriams, tarp jų ir buvusiam Kauno miesto skyriui. Ten apie tai žinojo buvusi šio miesto vadovybė, aš tuo vėliau tvirtai įsitikinau; dar gerokai prieš man atvykstant dirbti į Lietuvą apie tai žinojo visi.

Aišku, kad tokia praktika buvo neteisėta, bet kažkodėl jos niekas nenutraukė, o tai dar labiau atrišo rankas žmonėms, kurie nevengė jų pasišildyti svetimu geru.

O nesant apskaitos ir kontrolės, praktiškai tapo neįmanoma (išskyrus retus atvejus) nustatyti, koks gi turto kiekis, kieno ir kam iš ministerijos darbuotojų buvo išdalinta 1944-1945 metų laikotarpiu, taip pat ir koks kiekis buvo ištąsytas savavališkai - tad vėlgi buvo neįmanoma išieškoti jo vertę valstybės naudai.

Analogiška padėtis turto atžvilgiu buvo ir buvusiame MGB Kauno miesto skyriuje, už tai turi atsakyti žmonės, kurie tam skyriui vadovavo, tarp jų ir "A" poskyrio darbuotojai, nes "A" poskyris tenai gyvavo kaip savarankiškas padalinys, tiesiogiai pavaldus miesto skyriaus vadovybei.

Man atvykus dirbti į Lietuvos SSR MGB, padedant naujajai ministerijos vadovybei, ši neteisėta suimtųjų turto išdalinimo darbuotojams praktika buvo panaikinta, o pagal išlikusius dokumentus apie turto išdalijimą iš darbuotojų per miesto finansų skyrių jo vertė buvo išieškota valstybės naudai.

Per ministerijos vadovybę taip pat buvo imtasi priemonių nutraukti šią neteisėtą praktiką periferiniuose aparatuose, duodant jiems atitinkamus nurodymus.

Vis dėlto vėliau išaiškėjo, kad tie nurodymai nepadarė reikiamo poveikio buvusiam Kauno miesto skyriui ir pačiam jo buvusiam viršininkui drg. Rudykai. Jis ir toliau šildėsi rankas šiuo turtu, o taip pat savivaliavo ir jo pavaldiniai, tarp jų - buvęs (dabar nuteistas) "A" poskyrio viršininkas papulkininkis Kerbelis.

Apie ne vieną Stražo išvyką į Kauną paimti areštuotųjų turto ir nugabenti jį į Vilnių galiu pranešti štai ką.

1946 metais buvęs Lietuvos SSR MGB ministro pavaduotojas, pulkininkas drg. Kolotuškinas man, buvusiam kadrų skyriaus viršininko pavaduotojui drg. Čižovui ir buvusiam MGB mokyklos viršininkui Čiuškinui davė leidimą, nesant tam galimybės Vilniuje, gauti baldus iš numatyto konfiskuoti turto, kuris buvo aprašytas Kaune.

Aš pats į Kauną rinktis to turto nevažiavau, važiavo drg. Čižovas ir Čiuškinas, o su jais - Stražas.

Iš jų atgabento turto man buvo paskirta: viena spintelė, 1/2 dvigulės lovos, stalas, tachta, etažerė ir dvi kėdės.

Šiuo būdu gautą mano, taip pat ir drg. Čižovo bei Čiuškino turtą įvertino miesto finansų skyriaus atstovai ir jo kaina buvo įnešta valstybės naudai.

Apie kitas Stražo išvykas į Kauną nežinau, juolab kad 1946 metų gruodžio mėnesį jis iš "A" skyriaus buvo perkeltas dirbti į skyrių "B".

Nežinau ir apie kitus Ministerijos darbuotojų turto įsigijimo Kaune atvejus.

1946 metų birželio mėnesį aš iš tikrųjų lankiau visus periferinius MGB organų kalėjimus, nustatydamas jų tinkamumą laikyti suimtiesiems, užvažiavau tuo tikslu ir į MGB Kauno miesto skyrių, ten išbuvau dvi paras.

Apžiūrinėdamas vidaus kalėjimą, aš prabėgom pasidomėjau "A" poskyrio daroma apskaita, neturėdamas tikslo nuodugniai ištirti jo darbo.

Todėl kaltinti mane dabar tuo, kad per tą trumpą susipažinimo su darbu laiką neatskleidžiau nusižengimų dėl suimtųjų turto, man rodos, būtų neteisinga, juolab, kad netvarka, kuri dėjosi su turtu, niekam nebuvo paslaptis.

Papulkininkis (Grišinas) (Parašas)

1951 metų kovo 10d.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.20/2. T.l. L.81-84. Originalas.

54. Lietuvos SSR MVD pažyma apie 1944 08-1953 03 LSSR MGB ir MVD areštuotų žmonių skaičių

[Vilniusl **1953m. balandžio 24d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
kiek areštų atliko Lietuvos SSR NKGB-MGB irNKVD-MVD nuo 1944 metų rugpjūčio iki 1953 metų balandžio ld.

Per nurodytą laiką areštuota:

	Iš viso	Tame tarpe metais									
		1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953m. I ketv.
Respub-likoje	59249	4162	19973	10760	6416	4481	4699	3407	3396	1131	824

Iš jų:											
Areštavo Liet. SSR NKGB-MGB organai	36261	2584	6958	4919	5025	4172	4364	2964	3350	1101	824
Areštavo Liet. SSR NKVD-MVD organai	22988	1578	13015	5841	1391	309	335	443	46	30	-

Lietuvos SSR MVD I spec. skyriaus viršininkas
vidaus tarnybos pplk. **(Jefimovas)**
2 poskyrio viršininkas mjr. **(Vasiljevas)** (parašas)

1953 04 24

Rezoliucija: "1 egz. perduotas ministrui (Parašas) **(Vasev?)"**

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.25/187. L.42. Nuorašas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K. 1995. Nr. 15. L.71.

55. Iš LSSR MVD kadrų skyriaus viršininko Zalipajevo ir jo pavaduotojo Pastuchovo pažymos apie LSSR MVD darbuotojus, discipliną ir nusižengimus

Vilnius 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR MVD darbą su kadrais

1953 metų gegužės 15d. būklė

I. Kadrų parinkimas ir paskirstymas

Lietuvos SSR MVD (buvusios MGB) darbuotojų etatų yra:

a) vadovaujančių darbuotojų 495,
b) operatyvinių " 1619,
c) administracijos techninių darbuotojų..... 1430,

3544

Trūksta:

a) vadovaujančių darbuotojų 12,

b) operatyvinių " ..... 43 (iš jų 27 slaptųjų),

c) administracijos techninių darbuotojų 59.

114

Faktiškai yra:

a) vadovaujančių darbuotojų .... 483, iš jų vietinės tautybės 53,

b) operatyvinių " 1576, 406,

c) administracijos techninių darbuotojų 1371, 187,

3430 ***646.***

Per 1952 ir 1953 metus priimta į darbą 393 žmonės, iš jų lietuvių - 100.

Per tą laiką atleista:

a) dėl kompromituojančios medžiagos ..... 53, iš jų vietinės tautybės 13,

b) dėl netinkamumo 173, 19,

c) dėl etatų mažinimo 603, 70,

d) dėl šeimyninių aplinkybių ir patiems prašant..... 109, 20,

e) dėl kitų priežasčių ..... 77, 29.

1015 151

Organų komplektavimas vyko ir iš kitų organų atėjusiais darbuotojais. Jų 1952-1953m. atvyko 484 žmonės, iš jų lietuvių - 214.

Tarp atvykusių - 286 žmonės iš MGB mokyklų, iš jų-214 lietuvių.

Tuo pat metu iš Lietuvos SSR MGB-MVD į kitus organus buvo nusiųsta 358 žmonės, iš jų - 36 lietuviai.

Iš nusiųstų kitur, 207 žmonės buvo nukreipti pastiprinti milicijos organų, iš jų - 11 lietuvių.

Iš pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvos SSR MGB kadrų skyriai nuveikė tam tikrą darbą vietinės tautybės kadrams parinkti. Tačiau jo negalima laikyti patenkinamu. Tai paaiškinama specifiniais parinkimo sunkumais:

a) iki šiol buvęs požiūris į galimybę priimti asmenis, apie kuriuos yra kompromituojančios medžiagos, labai susiaurino kontingentą, iš

kurio buvo vykdomas kadrų parinkimas,

b) nedidelis skaičius respublikos gyventojų, turinčių vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą. Jaunimas, baigęs vidurines mokyklas, netinka pagal amžių arba turi būti šaukiamas į sovietinę armiją.

Baigusieji aukštąsias mokyklas dažniausiai nesutinka stoti į organus.

Pavyzdžiui: iš Vilniaus valstybinio universiteto teisės fakulteto šiais metais buvo kviesti 35 žmonės pakalbėti apie darbą organuose, ir visi atsisakė apsiforminti.

Atsižvelgdama į šiuos sunkumus, Ministerijos vadovybė 1951 metų pabaigoje Lietuvos KP CK iškėlė būtinybę priimti sprendimą, kuris įpareigotų partinius organus įsijungti į vietinės tautybės kadrų parinkimą užimti organuose vadovaujančias pareigas.

Remdamiesi tuo sprendimu, kadrų skyriai iškvietė pokalbiams 538 žmones; iš jų priimta apiforminti 101, o darbui organuose - tik 19, kiti dėl įvairių priežasčių atkrito.

1952-1953 metais į vadovaujantį darbą iškelta 113 žmonių, iš jų - 18 lietuvių (jų sąrašas pridedamas). Tuo pat metu paaukštinta tarnyboje 305 žmonės, iš jų - 82 lietuviai.

[...]*

Lietuvos SSR MGB centrinio aparato pagrindiniuose skyriuose iš visų esančių darbuotojų vietiniai kadrai sudaro:

1-ame skyriuje..... -40 proc.,
2-ame skyriuje..... -20 proc.,
5-ame skyriuje..... -21,5 proc.,
tardymo dalyje..... -30 proc.,
"B" skyriuje..... -55 proc.,
OK** ..... -14 proc.,
2-N valdyboje..... - 28,4 proc.

2-S poskyryje, finansų skyriuje, vyriausybinio "VČ" ryšio skyriuje, "S" poskyryje, pelengavimo punkte Nr.44 ir vidaus kalėjime vietinių nacionalinių kadrų nėra.

* Praleista teksto dalis apie kadrų, personalinius pakeitimus.

** OK (otdel kadrov, rusų k.) - kadrų skyrius.

Lietuvos SSR MGB periferiniuose organuose vietiniai nacionaliniai kadrai sudaro:

MGB Vilniaus srities valdyboje:	
centrinis aparatas.....	-13 proc.,
rajonų skyriai.....	-30,2 proc.
MGB Kauno srities valdyboje:	
centrinis aparatas.....	-19,3 proc.,
rajonų skyriai.....	-25 proc.
MGB Šiaulių srities valdyboje:	
centrinis aparatas.....	-22 proc.,
rajonų skyriai.....	-26,8 proc.
MGB Klaipėdos srities valdyboje:	
centrinis aparatas.....	-24,1 proc.,
rajonų skyriai.....	-16,5 proc.

[...]*

Lietuvos SSR MVD Kadrų skyriaus viršininkas
majoras Zalipajevas

Lietuvos SSR MVD Kadrų skyriaus
viršininko pavaduotojas
majoras Pastuchovas

1953m. gegužė

Buv.LSSR VSKA. F.10. B.13/27. L.l-8. Nuorašas.

*** Praleistas skyrius apie kadrų auklėjimą.**

56. LSSR MVD I specialaus skyriaus bylų apie mirties nuosprendžių vykdymą perdavimo aktas

[Vilnius] 1953m. gegužės 17d.

Visiškai slaptai

Tvirtinu
Lietuvos SSR Vidaus reikalų
ministro pavaduotojas plk. Martavičius **(Parašas)**
1953 05 20*

A k t a s

1953 05 17 **Vilnius**

Mes, žemiau pasirašę, buvęs e.p. Lietuvos SSR MVD I specialaus skyriaus viršininkas pplk. Jefimovas M.N. ir naujai paskirtas Lietuvos SSR MVD I specialaus skyriaus viršininko pareigoms ltn. Vaigauskas, sudarėme šį aktą, kad aš, Jefimovas, perduodu, o Vaigauskas iš manęs perima mano tiesiogiai vykdytą tiek dabartinę, tiek archyvinę specialiosios grupės raštvedybą, t.y. raštvedybą, susijusią su teismo nuosprendžių sušaudyti vykdymu, kuri susideda iš šių žurnalų ir bylų:

Eil. Nr.	**Žurnalų ir bylų pavadinimai**	**Bylų Tomų skaičius, skaičius metai**	**Pusl.**	**Vedimo**
	a) Dabartinė raštvedyba			
1.	**Byla su nurodymais ir susirašinėjimu dėl teismo organų nuosprendžių sušaudyti vykdymo Nr.l**	**1**	**87**	**Pradėta 46 10 11**
2.	**Byla su susirašinėjimu apie specialios grupės asmeninę sudėtį Nr.2**	**1**	**111**	**Tas pats 44 11 25**
3.	**Byla su nurodymais ir susirašinėjimu pagal 9 str.**	**Nr.3 1**	**60**	**Tas pats 47 03 01**
4.	**Byla su raportų kopijomis ir kitais dokumentais apie materialinių piniginių lėšų gavimą ir išleidimą**	**Nr.4 1**	**166**	**Tas pats 50 04 01**

*** Diena įrašyta ranka.**

5. **Tas pats su susirašinėjimu dėl nuosprendžių sušaudyti vykdymo**	**Nr.5 T.1**	**366 1950 ir 1951m.**	
		T.2 278 Pradėta 51 08 01	

b) **Archyvinė rašvedyba**

1. **Įvedamosios registracijos žurnalas**	**Be Nr.**	**1 1945 ir 1946m.**	
2. **Byla su susirašinėjimu apie asmenis, nuteistus aukščiausia bausme 1940-1941m.**	**Be Nr. 1**	**140**	**1946m.**
3. **Byla su susirašinėjimu apie nuosprendžių įvykdymą asmenims, nuteistiems aukščiausia bausme**	**Nr.l 1**	**239**	**1944m.**
4. **Byla su susirašinėjimu apie nuosprendžių įvykdymą asmenims, nuteistiems aukščiausia bausme**	**N.2 T.Nr.l 308**		**1945m.**
	T.Nr.2	**324**	
	T.Nr.3	**259**	
	T.Nr.4	**316**	
	T.Nr.5	**254**	
	T.Nr.6	**250**	
	T.Nr.7	**244**	
	T.Nr.8	**196**	
	T.Nr.9	**158**	
	T.Nr.10	**171**	
	T.Nr.l 1	**205**	
	T.Nr.l 2	**97**	
5. **Byla su įvairiu susirašinėjimu apie nuosprendžių įvykdymą asmenims, nuteistiems aukščiausia bausme**	**Nr.3 T.Nr.l 111**		**1946m.**
	T.Nr.2	**146**	
	T.Nr.3	**105**	
	T.Nr.4	**367**	
	T.Nr.5	**127**	
6. **Byla su įvairiu susirašinėjimu, susijusiu su nuosprendžių įvykdymu**	**Nr.l 1**	**24**	"
7. **Byla su susirašinėjimu apie teismo organų nuosprendžių sušaudyti įvykdymą**	**N.3 1**	**138**	**1947m.**

Be to drg. Vaigauskui buvo parodytos visos sušaudytųjų palaidojimo vietos, kad jos būtų toliau stebimos.

Apie tai ir sudarytas šis aktas.

Perdavė: Buvęs e.p. LSSR MVD I spec. skyriaus viršininkas pplk. (Jefimovas) (Parašas)

Priėmė: Naujai paskirtas Lietuvos SSR MVD I spec. skyriaus viršininko pareigoms ltn. (Vaigauskas) **(Parašas)**

Buv.LSSR VSKA. F.6. B.62/1. L.8-11. Originalas.

57. Iš Ypatingosios inspekcijos prie LSSR MVD Kadrų skyriaus viršininko Timonovo pažymos apie MVD darbuotojų nusikaltimus, padarytus nuo 1952 09 15 iki 1953 05

Vilnius 1953m. gegužės 22d.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministerijos darbuotojų disciplinos būklę per 1952 metus ir 1953 metų 4,5 mėnesio

1952 metais Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministerija administracine ir baudžiamąja tvarka už įvairius nusižengimus ir nusikaltimus nubaudė 657 žmones.

Iš jų:

Patraukta baudžiamojon atsakomybėn..... 14.
Nubausta adminstracine tvarka..... 615.
Išieškota padaryta materialinė žala..... 28.
Iš viso 657

Administracine tvarka išspręstų bylų:

Nusižengimo pobūdis	Vilniaus sritis	Kauno sritis	Šiaulių sritis	Klaipėdos sritis	Centrinis aparatas
Sovietinio teisėtumo pažeidimas	17	20	19	15	4
Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi	3	9	3	3	9
Aplaidus požiūris į tarnybines pareigas	55	81	55	36	34
Gėrimas, chuliganiškas elgesys	-	2	-	-	-
Labai slaptų dokumentų ir ginklo pametimas	1	10	1	3	7
Budrumo praradimas	3	1	1	1	1
Čekistinio darbo metodų atskleidimas	5	1	2	4	3
Kiti nusižengimai	1	7	5	7	5
	117	166	131	101	100

[...]*

Būdingiausios yra šios bylos:

Šių metų kovo 18d. MVD Kupiškio rajono skyriaus viršininkas papulkininkis Zudinas sulaikė Panevėžio miškų ūkio darbininką Skiemundrį Napalį, apie kurio ryšius su banditais turėta žinių.

"Tigro" *banda, su kuria Skiemundris anksčiau palaikė ryšį, tuo metu jau buvo visiškai likviduota.

Tardydamas Skiemundrį apie jo ryšius su banditais ir jiems teikiamą materialinę paramą, Zudinas jį mušė.

Tardymo pertraukomis Skiemundris turėdavo ilgai stovėti budėjimo kambaryje, o nakčiai būdavo uždaromas į KPZ***.

Sprendimas sulaikyti Skiemundrį nebuvo priimtas.

* Praleistas smulkesnis nusikaltusių darbuotojų išskaidymas: pagal centrinį aparatą ir rajonų skyrius, t.p. nuobaudų rūšį.

** Tigro rinktinė priklausė Vytauto apygardai, veikė Zarasų, Švenčionių, Utenos apskr. 1952 03 27 Ignalinos rajone žuvus rinktinės vadui V.Žaliaduoniui, rinktinė praktiškai nebeegzistavo.

** KPZ (kamera predvaritelnogo zakliučenija, rusų k.) - pirminio sulaikymo kamera.

Kovo 20d. tardydamas savo kabinete Zudinas smarkiai spyrė Skiemundriui į dešinį šoną ir sulaužė 2 šonkaulius.

Kovo 21d. Skiemundris buvo paleistas ir atgulė į ligoninę.

Skiemundrio dokumentai buvo grąžinti praėjus mėnesiui ir 7 dienoms nuo jo suėmimo.

Balandžio 10d. MVD Kupiškio rajono skyriaus viršininko pavaduotojas majoras Prytkovas sulaikė Vilimą, iškvietęs apklausti kaip liudininką.

Sprendimo suimti Vilimą nebuvo. Prytkovas Vilimo apklausų neprotokolavo.

Be sprendimo daryti kratą Prytkovas iškrėtė Vilimo sodybą.

Vilimas paleistas tik šių metų balandžio 14d.

Š.m. gegužės 16d. Lietuvos KP Šiaulių srities komiteto biuras papulkininkį Zudiną ir majorą Prytkovą pašalino iš partijos.

MVD Nemenčinės rajono skyriaus operatyvinis įgaliotinis Imenickis, vykdydamas operatyvinę užduotį, 1952 metų rugpjūčio 30d. naktį užėjo pas kolūkietį Cedrovskį. Dėdamasis banditu, jis grasino sušaudysiąs Cedrovskio šeimą, o paskui išsivedėjo dukrą Cedrovskają Juzefą į kiemą, nusitempė į pirtį ir išprievartavo.

Cedrovskaja Juzefą pastojo.

Karo tribunolas Imenickį nuteisė 18 metų ITL*.

Š.m. kovo 18d. MVD Ramygalos rajono skyriaus 2-N valdybos poskyrio vyresnysis leitenantas Makoveckas, įtardamas ryšiais su banditais, suėmė pilietę Lukoševičiūtę ir ją sumušė.

Tardydamas Lukoševičiūtę kabinete vienas, Makoveckas mėgino ją išprievartauti.

Už įvykdytą nusikaltimą Makovecką turėjo teisti karo tribunolas, bet kadangi įvykdytam nusikaltimui buvo pritaikytas SSRS Aukščiausios tarybos prezidiumo 1953 metų kovo 27d. įsakas dėl amnestijos, suderinus su SSR Sąjungos MVD kadrų valdyba ir MVD kariuomenės Lietuvos pasienio apygardos kariniu prokuroru, pasitenkinta jo pašalinimu iš MVD organų.

Šių metų kovo mėnesį MVD Dusetų rajono skyriaus operatyvinis įgaliotinis Liaudanskis, būdamas neblaivus, sumušė nelegaliai gyve-

* ITL (ispravitelno trudovych lagerej, rusų k.) - pataisos darbų lagerių.

nančius suimtus brolius Bislius.

Už sovietinio teisėtumo pažeidimą Liaudanskis buvo nubaustas komjaunimo disciplinarine tvarka.

Š.m. kovo mėnesį Lietuvos SSR MVD 4 skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojas papulkininkis Čeprakovas, vykdamas į tarnybinę komandiruotę į Šilalę, visiškai pasigėrė ir netinkamu elgesiu visaliaudinio gedulo* dienomis papiktino gyventojus.

Š.m. balandžio 14d. grįždamas iš Biržų į MVD Šiaulių srities valdybą, Čeprakovas girtas vagone važiavusiems kolūkiečiams grasino ginklu ir iššovė.

Partine linija Čeprakovas pažemintas į KPSS kandidatus. Atleistas iš MVD organų.

[...]**

Per 1953 metų 4,5 mėnesių faktiški Ypatingajai inspekcijai perduotos medžiagos tyrimo terminai tokie:

iki 15 dienų..... 22,
nuo 15 dienų iki mėnesio..... 6,
nuo 1 mėnesio iki 2 mėnesių..... 16,
daugiau kaip 2 mėnesiai..... 27.

103***

Palyginti didelis kiekis ilgiau kaip du mėnesius tiriamos medžiagos paaiškinamas daugiausia šiomis priežastimis:

1. Dėl kai kurių bylų teko siųsti užklausimus nustatant ir apklausiant nuteistuosius, atliekančius bausmę tolimose Sovietų Sąjungos vietose.

2. Buvo sudėtingų grupinio nusižengimo sovietiniam teisėtumui, rimtų agentūrinio-operatyvinio darbo pažeidimų bylų.

3. Buvo nemažas skaičius bylų dėl nepagrįsto iškeldinimo iš Lietuvos SSR, kurias apiforminę atsiųsti MVD organų darbuotojai šiuo metu išvykę į savo nuolatinio darbo vietas.

4. Didelį skaičių bylų turėjo patikrinti Ypatingoji inspekcija.

*** Gedulo dienas sovietų valdžia paskelbė 1953m. kovo 3d., mirus J.V.Stalinui.**

**** Praleistas aprašymas apie Vilniaus raj. MVD sk. darbuotojų Zabutskio ir Kalinino prasižengimus.**

***** Taip tekste. Turi būti 101.**

1953 metų gegužės 15d. Ypatingoji inspekcija turi 77 bylas 97 žmonėms.

Pagal nusižengimo pobūdį:

aplaidus požiūris į tarnybines pareigas..... 10,
piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi..... 9,
sovietinio teisėtumo pažeidimas..... 31,
gėrimas ir chuliganiškas elgesys..... 20,
visiškai slaptų dokumentų ir ginklo pametimas 14,
budrumo praradimas..... 2,
kiti nusižengimai..... 11.

97

Reikia pažymėti, kad Lietuvos SSR MVD kadrų skyriaus Ypatingoji inspekcija išnagrinėjo daugiau kaip 400 atvejų, dėl kurių arba nutrauktas tyrimas, arba apsiribota darbuotojų, padariusių vienokius ar kitokius nežymius prasižengimus, įspėjimu.

Ypatingosios inspekcijos prie LSSR MVD
kadru skyriaus viršininkas
majoras Timonovas

1953m. gegužės 22d.

Buv. LSSR VSKA. F.10. B. 13/27. L.30. Nuorašas.

58. Ištrauka iš MVD kariuomenės Lietuvos pasienio apygardos karinio prokuroro S.Grimovičiaus rašto LKP CK sekretoriui A.Sniečkui apie leidimus kankinti tardomuosius

[Vilnius] **1953m. rugpjūčio 8d.**

Būtina sugrąžinti j Lietuvos
KP CK Ypatingąjį sektorių
Nr.925
1953m. rugpjūčio 8d.
Lietuvos pasienio apygardos **Visiškai slaptai**
MVD kariuomenės karinis prokuroras **Egz.Nr.l**

Lietuvos Komunistų Partijos Centro komiteto Sekretoriui
Drg. A.Sniečkui

Kaip žinoma Lietuvos KP CK, buvusi SSRS Valstybės saugumo ministerija turėjo specialius nurodymus, kurių pagrindu kai kuriais atvejais tardant suimtuosius už valstybinius nusikaltimus buvo leidžiama taikyti fizinio poveikio priemones.

Šių nurodymų pagrindu buvęs Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras generolas-majoras drg. Kondakovas ir jo pavaduotojas - pulkininkas drg. Počkajus tardymo darbuotojams duodavo leidimus taikyti areštuotiems vadinamąsias "aktyvaus tardymo priemones".

[...]

Justicijos pulkininkas (S.Grimovičius) (Parašas)

1953m. rugpjūčio mėn. 8d.
Nr.002656

LVVOA. F. 1771. Ap.133. B.50. L.185. Originalas.

59. LSSR KGB 10 skyriaus inspektoriaus Andrikovo rašyta KGB darbuotojo Stasio Šimkaus tarnybinė charakteristika

[Vilnius] **1983m. vasario 16d.**

Papulkininkis Šimkus Stasys, Kazio, gimęs 1925 metais, lietuvis, KPSS narys nuo 1956m., išsilavinimas - vidurinis.

Drg. S.KŠimkus 1945-1946 metais buvo sovietinėje armijoje. Demobilizavus dirbo Lietuvos SSR Tauragės apskrityje valsčiaus komjaunimo komiteto sekretoriumi.

1948-1953m. jis buvo agentas smogikas ir Lietuvos SSR MGB agentų smogikų specialiosios grupės vadas, dirbo užmezgant ryšius ir sudarant sąlygas operatyviniam ginkluotų nacionalistinių bandų išaiškinimui ir likvidavimui Lietuvos SSR teritorijoje.

Turėdamas aukštas moralines ir valios savybes jis parodydavo ypatingą narsumą bei ištvermę vykdydamas Valstybės saugumo organų užduotis.

1953 metais drg. Šimkus buvo įtrauktas į Valstybės saugumo kadrus ir paskirtas Lietuvos SSR MVD-KGB 4 valdybos operatyviniu įgaliotiniu.

Nuo 1982m. rugpjūčio jis dirba Lietuvos SSR KGB Vilniaus rajono skyriaus viršininku. Teisingai organizuoja pavaldinių darbą valstybės saugumui rajone užtikrinti.

Už ilgametę ir nepriekaištingą tarnybą valstybės saugumo organuose, pasiektus rezultatus darbe drg. Šimkus apdovanotas Raudonosios vėliavos ordinu, dešimčia medalių, ženkleliu - "Valstybės saugumo garbės darbuotojas", SSRS KGB raštu.

LSSR KGB 10 skyriaus inspektorius
(Andrikovas) (Parašas)

1983 02 16

Buv. LSSR VSKA. KGB darbuotojų - pensininkų bylų fondas. S.Šimkaus byla. Originalas.

2. NKVD-MVD-MGB kariuomenė

60. NKVD kariuomenės 3-io Baltarusijos fronto užnugariui saugoti štabo operatyvinė suvestinė apie pasienio kariuomenės veiklą 1944m. gruodžio 14-18 dienomis

1944m. gruodžio 19d.

Visiškai slaptai
Egz. Nr.l

NKVD kariuomenės trečiojo Baltarusijos fronto užnugariui saugoti
štabo operatyvinė suvestinė Nr.00353
pagal pasienio pulkų vadų pranešimus, gautus 1944m. gruodžio 18d., 24.00,
(žemėlapis 200.000 - 42m)
SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojui, valstybės saugumo 2 rango komisarui drg. Kruglovui

I. Operatyvinė padėtis fronto užnugaryje

a) priešiškų jėgų ir priešo agentūros veiksmai

331 pasienio pulko vado 1944m. gruodžio 17d. duomenimis, Alytaus apskrities Utiekos (9010) kaimo rajone specialiai įrengtose žeminėse slapstosi pavieniai banditai.

Alytaus apskrities Varėnos (1040) milicijos viršininko duomenimis, 1944m. gruodžio 16d. naktį Babriškių (2030) kaimo aktyvistui banditai per langą įmetė dvi granatas. Aukų nėra.

Pažyma. 1944m. gruodžio 17d., šukuojant miškų masyvus Babriškių ir Utiekos kaimų rajonuose, 331 pasienio pulko 3-ias batalionas 7 banditus užmušė, 3 banditus ir 11 asmenų, vengiančių šaukimo į Raudonąją armiją, suėmė.

Paimta: kulkosvaidžių - 1, šautuvų - 2.

Operatyvinės suvestinės
1944m. gruodžio 16d. Nr.00351 papildymas

13 pasienio Vilniaus pulko vado 1944m. gruodžio 17d. pranešimu,

NKGB operatyvinė grupė Alytaus apskrities Visbutų (2050) kaimo rajone per susišaudymą ir persekiodama banditų grupę sučiupo 10 banditų, tarp jų - bandos vadeivą; 9 sužeisti, kiti pabėgo.

Operatyvinės grupės nuostoliai: užmušta - 4, sužeista 8 iš milicininkų ir "SMERŠ"o darbuotojų.

1944m. gruodžio 18d. tame pačiame rajone 13 pasienio Vilniaus pulko manevrinės grupės minosvaidininkų būrys kovojo su 30 žmonių banda.

Mūšyje užmušti 3 banditai. Sužeistuosius banda nusinešė.

Iš manevrinės grupės būrio sunkiai sužeistas vienas raudonarmietis.

Pažyma. Pasislėpusių banditų persekiojimą tęsia 13 pasienio Vilniaus pulko padaliniai, vadovaujami pulko vado majoro Petrenkos.

Operatyvinės suvestinės
1944m. gruodžio 15d. Nr.00350 papildymas

Šukuojant vietovę Alytaus apskrities Šilavo (6010), Benčiakiemio (5010) (žemėlapyje nėra) rajone, 1944m. gruodžio 16d. 331 pasienio pulko 2 bataliono padaliniai miškuose suėmė 5 žmones, vengiančius šaukimo į Raudonąją armiją.

Pažyma. Suimtieji atgabenti į bataliono žvalgybos skyrių tardymui.

331 pasienio pulko 1 bataliono štabo 1944m. gruodžio 11d. duomenimis, Alytaus apskrities Marcinkonių mstl. (9020) rajone banditai užmušė kaimo partorgą, pirmininką ir jo pavaduotoją.

Tais pačiais duomenimis, Alytaus apskrities Varėnos valsčiaus Žiūrų (0030), Mergežerio (1030), Babriškių (2030) gyvenvietėse slapstosi pavieniai banditai ir asmenys, vengiantys tarnybos Raudonojoje armijoje.

Pažyma. Šukuojant vietovę, šiuose rajonuose 331 pasienio pulko 1 šaulių batalionas suėmė: banditų - 4, pabėgusių iš vokiečių nelaisvės - [...], vengiančių šaukimo į Raudonąją armiją - 6 žmones. Paimta viena vokiška racija.

331 pasienio pulko 2 bataliono žvalgybos skyriaus 1944m. gruodžio 14d. duomenimis, tapo žinoma, kad Alytaus apskrities Staniavos (4010), Pievagalių (4010), Žagariu (4010) kaimų rajone miškuose ir vienkiemiuose slapstosi nenustatyto skaičiaus banditų grupė.

Pažyma. Šukuodami vietovę ir tikrindami gyvenvietes tame rajone, 331 pasienio pulko 2 bataliono padaliniai 1944m. gruodžio 15d. suėmė 31 žmogų. Iš jų: banditų - 5, vengiančių šaukimo į RA - 7 ir įtartino elemento - 19.

Be to, užmušti 2 mėginę pabėgti banditai.

Paimta: vienas telefonas, viena racija.

13 pasienio Vilniaus pulko 1 bataliono vado 1944m. gruodžio 11d. duomenimis, nenustatyto skaičiaus banditų grupė Kėdainių apskrities Pernaravos (2060) kaime sudegino valsčiaus vykdomojo komiteto pastatą ir apšaudė sovietinius darbuotojus.

Aukų nebuvo.

Pažyma. Banditų grupei ieškoti šiame rajone veikia 13 pasienio pulko 1 bataliono padaliniai.

1944m. gruodžio 17d. banditai užmušė Alytaus apskrities Stakliškių (5020) karinės įskaitos stalo viršininką.

Banditų grupės likvidavimui buvo išsiųsta 7 milicininkai ir 5 kariškiai iš Vyriausybinio ryšio padalinių. Susidūrus su banda du raudonarmiečiai sužeisti. Banditai pabėgo.

Pažyma. Banditų grupei išaiškinti NKVD Stakliškių organai ir 331 pasienio pulko 2 bataliono žvalgybos skyrius vykdo agentūrines - operatyvines priemones.

II. Kariuomenės kovinė veikla

1944m. gruodžio 15d. operatyvinės suvestinės Nr.00350 papildymas

1944m. gruodžio 14d. 331 pasienio pulko 2 bataliono žvalgybos skyrius gavo duomenų, kad Alytaus apskrities Padriežiškių (5020) kaimo rajone, miško masyve, slapstosi ginkluota banda apie 15 žmonių. Bandai vadovauja vokietis.

331 pasienio pulko 2 bataliono vadas kapitonas Suchovas gautų duomenų realizuoti ir miško šukuoti Padriežiškių kaimo rajone pasiuntė 6, 8 ir 9 užkardas. Bendrai vadovauti užkardoms ėmėsi pats.

Užkardą Nr.8 kapitonas Suchovas paliko pasaloje, o su 6 ir 9 pradėjo šukuoti vietovę.

1944m. gruodžio 15d., 12.00, 8 užkardos viršininkas vyresnysis leitenantas Oboznas savo iniciatyva pasiuntė žvalgais 5 raudonarmiečius: Safiną, Šestopalovą, Žukovą, Žirkovą, būrio vyresniuoju paskyrė jaunesnįjį seržantą Minjko, davęs jiems uždavinį apžiūrėti du Gailiakiemio (5020) kaimo vienkiemius, esančius prie miško masyvo.

Žvalgai, nuėję nuo pasalos 1 kilometrą, užėjo į užkardos viršininko nurodytą vienkiemį, kurio šeimininkas buvo Lisauskas, ir patikrinę ėjo atgal. Tuo metu ginkluota 15 žmonių banda apsupo būrį ir nuginklavo, po to nusivedė į mišką ir sušaudė.

Sužeistas raudonarmietis Žirkovas apsimetė negyvu ir išsigelbėjo. Kai tik banditai paspruko, sunkiai sužeistas raudonarmietis Žirkovas pasiekė artimiausią vienkiemį, iš ten buvo nugabentas į bataliono štabą.

8-oji užkarda, būdama pasaloje, išgirdo šūvius ir patraukėjų link, ten rado miške nušautus kariškius.

Tuo metu 6 užkardos priekinė žvalgyba pastebėjo du banditus, susišaudęs su jais būrys vieną nušovė, kitą sužeidė ir paėmė.

Kiti banditai ėmė trauktis nuo žvalgų, bet susidūrė su 8-osios užkardos priedanga, sulindo į savo slėptuves ir pradėjo gintis ratu.

Trys užkardos stojo į mūšį su banditais, jis truko vieną valandą. Jo metu užmušta 9 banditai (iš jų vienas - bandos vadeiva vokietis), vienas paimtas į nelaisvę.

Paimta trofėjų: kulkosvaidžių - 1, automatų - 2, šautuvų -7, pistoletų - 1, Lietuvos tautinė vėliava ir banditų dokumentai.

Mūsų nuostoliai: užmušta - 4, sužeista 2 žmonės.

III. Dislokavimo pakeitimai

1944m. gruodžio 18d., 20.00: 13 pasienio Vilniaus pulko 7 užkarda perdislokuota į Čekiškę (1060).

1944m. gruodžio 18d., 19.00: 86 pasienio pulko 1 bataliono komandinis punktas perdislokuotas - Rudamina (2050), 6 užkarda - Seinų (9050) miestelis, 13 užkarda - Kupanica*, 3 užkarda - Šurai (0020), 2 bataliono komandinis punktas - Leipalingis (9080).

1944m. gruodžio 18d. 20.00: 132 pasienio Minsko pulke perdis-

* Vietovardžių nepavyko identifikuoti.

lokuotas 1 bataliono komandinis punktas į Skurdupius (6020). 1 užkarda - į Šūklius (6020), 2 užkarda - į Kumečius 2 (5020) (žemėlapyje nėra), 4 - į Obšrutėlius (6010), 5 - į Būdviečius (4020), 2 bataliono komandinis punktas 8 užkarda - Vištyčio m., 10 - Vartai (3010).

IV. Operatyvinė - tarnybinė kariuomenės veikla

Kariuomenės tarnybiniai būriai sulaikė 294 žmones.

Iš jų:

Sulaikytųjų kontingentas	Pasienio pulkai					105 atskira manevrine grupė
	13	132	86	217	331	
a) Kariškių:						
dezertyrų	2	-	-	-	-	2
be nustatytų dokumentų	4	17	-	8	-	-
Iš viso	6	17	-	8	-	2
b) Civilių:						
vengiančių tarnybos RA	16	2	36	-	39	65
nustatyto režimo pažeidėjų	-	-	-	45	-	-
be nustatytų dokumentų	-	7	-	-	-	-
įtartinų	2	-	-	-	32	7
Iš viso:	18	9	36	45	71	72
Bendras skaičius	24	26	36	53	71	74

Be to, 331 pasienio pulkas sulaikė 9 banditus, 13 pasienio Vilniaus pulkas - 1 banditą.

Iš sulaikytųjų:

1) paleista iki protokolo surašymo - 8,
2) pasiųsta į savus padalinius - 25,
3) perduota:
   a) kontržvalgybos "SMERŠ'o" organams - 3,
   b) NKVD, NKGB ir milicijos organams - 101,
   c) iškelta iš neapgyvendintos juostos - 45;

4) Palikta filtruoti pulkų ir batalionų žvalgybos skyriuose - 112
Iš viso: 294.

Pagal 1944m. gruodžio 8d. 331 pasienio pulko 3 bataliono žvalgybos skyriaus duomenis, tapo žinoma, kad Alytaus apskrities Merkinės valsčiaus Česukų (0010) kaime slapstosi banditas "K".

Gautų duomenų realizuoti 1944m. gruodžio 14d. į Česukų (0010) kaimą nuo 14 užkardos buvo pasiųstas tarnybinis būrys, jis aptiko ir suėmė banditą "K", pasislėpusį krosnies kamine. Apieškant bandito butą, paimta 300 šautuvo šovinių.

Suimtojo palydai į bataliono žvalgybos skyrių buvo paskirta 8 žmonių apsauga, vadovaujama vyresniojo seržanto Semionovo.

Vedamas banditas puolė bėgti. Būrys panaudojo ginklą, ir banditas buvo nukautas.

1944m. gruodžio 15d. 331 pasienio pulko 12 užkardos žvalgų grupė iš šešių žmonių, vadovaujama užkardos viršininko vyresniojo leitenanto Syčo, Miroslavo (2080) miestelyje sulaikė gyventoją "R", kuris vokiečių okupuotoje Lietuvos SSR tarnavo Alytaus miesto kalėjimo viršininku.

Suimtasis, varomas į Merkinę (0010), puolė bėgti nuo apsaugos į mišką. Būiys panaudojo ginklą, ir nusikaltėlis buvo nukautas.

1944m. gruodžio 14d. 331 pasienio pulko 9 užkardos žvalgų grupė iš trijų žmonių, vadovaujama viršilos Ustinovo, traukė nurodytu maršrutu - kairiuoju Nemuno upės krantu. Staniavų (4010) kaimo rajone žvalgai pamatė, kaip vienas civiliškai apsirengęs nepažįstamasis įlipo į valtį ir ėmė plaukti į kitą krantą. Būrys įsakė nepažįstamajam plaukti atgal, bet šis nepaklausė. Matydamas, kad nepažįstamasis gali pasprukti, būrys panaudojo ginklą, ir jis buvo nukautas.

Nustatyta, kad nepažįstamasis buvo banditas.

1944m. gruodžio 14d. 331 pasienio pulko 4 užkardos RPG*, vadovaujama užkardos viršininko leitenanto Vyborkovo, tikrindama vienkiemį Mergežerio (1030) kaimo rajone, sulaikė ieškomą banditą "V", kuris slėpėsi savo namuose specialiai įrengtoje ir kruopščiai užmaskuotoje slėptuvėje po grindimis.

Banditas atgabentas į bataliono žvalgybos skyrių.

* RPG (razvedovatelno - poiskovaja grupa, rusų k.) - žvalgybinė paieškos grupė.

1944m. gruodžio 17d. 105 atskirosios manevrinės grupės RPG vadovaujama vyr. leitenanto Chramcovo, tikrindama Rožomdiškių (2060) kaimą, aptiko vengiantį šaukimo į Raudonąją Armiją Čižiką, kuris slėpėsi specialiai įrengtame būste po namo grindimis, ir jį suėmė.

Suimtasis perduotas filtravimui į NKVD Marijampolės apskrities skyrių.

NKVD kariuomenės Trečiojo Baltarusijos fronto užnugariui saugoti viršininkas
generolas leitenantas Liubyj

Kariuomenės štabo viršininkas pulkininkas Grekovas
1944 metų gruodžio 19d.*

Atspausdinta 7 egz.
Egz. Nr.l - Vidaus reikalų liaudies komisaro pav. drg. Kruglovui;
Egz. Nr.2 - Veikiančios Raudonosios Armijos NKVD vyriausios kariuomenės valdybos viršininkui
Egz. Nr.3 - 3 Baltarusijos Fronto kariuomenės vadui
Egz. Nr.4 - 3 Baltarusijos Fronto Karo Tarybos nariui
Egz. Nr.5 - 3 Baltarusijos Fronto štabo viršininkui
Egz. Nr.6 - 3 Baltarusijos Fronto Kontržvalgybos "SMERŠ'o" vald. virš.
Egz. Nr.7 - į bylą Nr.7.

Vykd. majoras Baklundis

1944m. gruodžio 19d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/142. L.40-42. Originalas.

*** Diena rašyta ranka.**

61. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Černyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizanų grupės sunaikinimą Merkinės valsčiuje

Alytus **1945m. kovo 5d.**

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui drg. **Bartašiūnui**
Vilnius

Specialus pranešimas apie banditų grupės likvidavimo operaciją
Alytaus apskrityje, Merkinės valsčiuje

NKVD Merkinės valsčiaus poskyris iš slapto informavimo agento gavo duomenų, kad į Merkinės valsčiaus Kibyšių k. kasdien atvyksta didelė banditų grupė. Būdama kaime, ji išstato postus ir nieko iš kaimo ir į kaimą neleidžia, be to, uždraudžia vietos gyventojams išeiti iš patalpų į gatvę.

Banda per Kibyšius eidavo skirtingu laiku, tai trukdė surengti banditų grupės likvidavimo operaciją.

1945 metų vasario 28d. NKVD Merkinės valsčiaus poskyrio viršininkas valstybės saugumo jaun. ltn. drg. Savostinas kartu su NKVD vidaus kariuomenės 298 šaulių pulko 4 kuopos vadu drg. Gorbunovu sudarė operatyvinį planą iškrėsti Kibyšių k.

Vasario 28d., 1 valandą, NKVD vidaus kariuomenės 298 šaulių pulko 4 kuopa, vadovaujama ltn. drg. Gorbunovo ir NKVD apskrities skyriaus Merkinės valsčiaus poskyrio operatyvinio įgaliotinio milicijos jaun. ltn. drg. Vdovino, išėjo į nurodytą Kibyšių k. rajoną. Krėsdami banditų grupės neaptiko, bet iš gyventojų žodžių sužinojo, kad banda naktį iš š.m. vasario 27 į 28 nakvojo Kibyšių k., o rytą nuėjo Panaros kaimo link.

Sužinojusi anksčiau nurodytus duomenis, 4 kuopa pasuko į Panaros kaimą ieškoti ir sekti banditų grupės. Priartėjusią prie Panaros kaimo 4 kuopą sutiko uraginė šautuvų ir kulkosvaidžių ugnis.

Kuopa išsidėstė mūšio tvarka ir paleido atsakomąją ugnį. Užvirė mūšis, kuris truko 1,5 valandos. Per mūšį 4 kuopa išmušė banditus iš Panaros kaimo. Banda, kurią sudarė, kaip paaiškėjo, 250 žmonių, dengiama ugnies, pradėjo kaudamasi trauktis į Merkinės valsčiaus Vilkiau-

tinio kaimą. Bandą 4 kuopa persekiojo kaudamasi 8 val.

Jėgų persvarą turėjo banditų grupė, be to, prie persekiojamos banditų grupės Vilkiautinio kaimo rajone prisidėjo 10 arkliais kinkytų rogių su banditais, kurie prisijungė prie atsitraukiančiųjų, užėmė patogią gynybos padėtį ir dengiami stiprios ugnies nedidelėmis grupelėmis ėmė trauktis į mišką, išsinešdami užmuštus ir sužeistus banditus. 4 kuopos kariams baigėsi šaudmenys, temo. Užuot puolus banditus, 4 kuopai teko pereiti į gynybą, ir tuo ji sudarė bandai galimybę pasitraukti į mišką nežinoma kryptimi.

Persekiojant banditų grupę, buvo užmušti 37 banditai, tą patvirtina 4 kuopos kariai. Užmuštų banditų kūnus išsivežė patys banditai; mūšio lauke rasti 7 banditų lavonai, iš kurių nė vieno nepavyko atpažinti.

Iš banditų atimta: vienas rankinis kulkosvaidis, 4 šautuvai, 3 granatos, vienas kompasas, vokiškas "parabelis", 600 šovinių. Tarp atimtų šautuvų buvo rusiškas šautuvas Nr.7736, anksčiau priklausęs Merkinės miestelio naikintojų bataliono kovotojui Jaruševičiui Alfonsui, kuris š.m. sausio mėn. su dviem kovotojais, atlikdamas užduotį, buvo sučiuptas banditų.

Iš mūsų pusės užmuštas 4 kuopos jaunesnysis serž. drg. Pšenišnikovas ir sužeistas 4 kuopos raudonarmietis drg. Paluninas.

Š.m. kovo l d. toliau persekioti bandą 4 kuopai buvo pasiųstas pastiprinimas. NKVD vidaus kariuomenės 298 šaulių pulko 5 ir 8 kuopos, vadovaujamos pplk. drg. Kubrakio ir vyr. ltn. drg. Kiseliovo, 16 val. išvyko Ricielių kaimo link. Žygiuojančios NKVD kariuomenės priešakyje buvo apsauga - 8 šaulių kuopa. Bet artėjant prie Ricielių kaimo šią apsaugos kuopą nežinia kas apšaudė.

Kuopa išsidėstė mūšiui, apsupo šaudančiąją grupę. Siekiant išvengti betikslio kraujo praliejimo, per vieną Ricielių kaimo moterį buvo pasiūlyta šaudančiajai apsuptai grupei pasiduoti, bet gautas neigiamas atsakymas, o pasiųstą moterį apsuptoji grupė sužeidė.

Kariams buvo įsakyta sunaikinti apsuptą grupę. Užvirė mūšis, jo metu 2 žmonės iš apsuptos grupės bandė prasiveržti iš apsupties, bet buvo paimti gyvi. Po to paaiškėjo, kad ši grupė - Lazdijų apskrities Leipalingio valsčiaus naikintojai, 14 žmonių. Grupė atlikinėjo operatyvinę užduotį ir per klaidą, NKVD kariuomenę palaikiusi banditais, ėmė šaudyti.

Mūšyje žuvo trys naikintojai ir vienas sunkiai sužeistas.

Dėl susidūrimo kaltas NKVD Leipalingio valsčiaus poskyrio viršininkas, nes kariuomenės dalims išeinant į operaciją NKVD Leipalingio valsčiaus poskyrio viršininkas buvo įspėtas per NKVD Seirijų valsčiaus poskyrio viršininką drg. Žuravliovą. Nekreipdamas dėmesio į įspėjimą, NKVD Leipalingio valsčiaus poskyrio viršininkas neperspėjo naikintojų grupės ir nesiėmė jokių atsargumo priemonių.

4, 5, 8 kuopos nepasiekė jokių rezultatų persekiojant banditų grupę.

Toliau renkame žinias apie banditų grupę ir aiškinamės jos buvimo vietą.

Apie rezultatus papildomai pranešime raštu.

NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas
valstybės saugumo mjr. (Čcrnyšovas) (Parašas)

1945 03 05
Alytus, Nr. 1/62

Ant dokumento užrašytos dvi neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/11. T.l. L.98. Originalas. Rankraštis.

62. SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo direktyva LSSR NKVD - NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams, NKVD karinių dalinių vadams apie būtinybę sustiprinti kovą su partizanais

Maskva **1945m. birželio 8d.**

Visiškai slaptai
Lietuvos SSR NKVD - NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
Lietuvos SSR NKVD - NKGB apskričių skyrių viršininkams
NKVD vidaus kariuomenės pulkų vadams
NKVD pasienio būrių vadams
NKVD 4 divizijos vadui
tiktai drg. Rudykai

Šiomis dienomis dalyje apskričių pastebėti aktyvūs banditų veiksmai; banditai vykdo teroro aktus prieš vietinį sovietinį - partinį aktyvą,

neturtinguosius valstiečius, mūsų organų darbuotojus, su ginklu užpuldinėja sovietines įstaigas ir įmones.

Tačiau banditų veiksmai dažniausiai lieka nenubausti. Banditai ir teroristai po įvykdytų antpuolių nepersekiojami, banditų rėmėjai neareštuojami. NKVD kariuomenė, kuriai skirta kovoti su banditais, nerodo reikiamo aktyvumo.

Tokios padėties ilgiau negalima kęsti.

Siūlau:

Maksimaliai sustiprinti agentūrinį - operatyvinį darbą kovai su banditizmu ir suaktyvinti NKVD kariuomenės bei naikintojų batalionų kovinę veiklą persekiojant ir likviduojant bandas.

Nepalikti nenubausto nė vieno banditų veiksmo. Banditus, įvykdžiusius teroro aktą ar ginkluotą sovietinių įstaigų, įmonių ir sovietinių piliečių užpuolimą, - persekioti, naikinti, banditus remiančius asmenis - areštuoti. Tardant stengtis atskleisti banditų ryšius, konspiracinius butus ir slėptuves, vykdyti reikiamą verbavimą, agentūrines kombinacijas, būtinas bandų ir nacionalistinių pogrindžio organizacijų likvidavimui.

Operatyviniuose pranešimuose išdėstyti ne tik banditų veiksmų pobūdį, bet ir nurodyti, kokių konkrečių priemonių imtasi bandų likvidavimui, kas vadovauja operacijai, kokie operacijos rezultatai ir tardymas dėl kiekvieno veiksmo.

Įspėju operatyvinių sektorių viršininkus, NKVD - NKGB apskričių skyrių viršininkus, NKVD kariuomenės pasienio būrių viršininkus, batalionų ir pulkų vadus dėl asmeninės atsakomybės už kiekvieną nenubaustą banditų veiksmą bei sužlugdytą operaciją persekiojant bandas.

Kobulovas

Nr.23
I945m. birželio 8d.

SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
valstybės saugumo 2-ojo rango komisaras **(Kobulovas)**

SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas
generolas pulkininkas **(Apolonovas)**

Operatyvinių sektorių viršininkams nedelsiant perspausdinti šį nurodymą ir įteikti NKVD - NKGB apskričių skyrių viršininkams, pasienio pulkų ir būrių vadams.

SSRS NKVD - NKGB įgaliotinis Lietuvai valstybės saugumo komisaras
(Tkačenka)

Tikra: LSSR NKVD sekretoriato operatyvinė įgaliotinė, valstybės saugumo jaunesnioji leitenante **(Andrejevą)**

Rezoliucija: "Kusajevui. Skubiai išsiuntinėti į apskritis ir drg. Travkinui 1945m. birželio 10d." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.l/4. L.6-7. Nuorašas.

63. NKVD vidaus kariuomenės Pabaltijo apygardos štabo viršininko Golovkos pranešimas apie NKVD kariuomenės skaičių, sutelktą Lietuvoje partizanų naikinimui

[Ryga]* **[Ne vėliau kaip 1945m. liepos mėn.]****

Visiškai slaptai
Egz. Nr. ...

Rikiuotės pranešimas
apie NKVD kariuomenės, pasitelktos kovai su banditizmu
Lietuvos SSR, skaičių

Eil. Nr.	Kariuomenės pavadinimas ir dalių Nr.	Žmonių skaičius	Pastabos
1.	NKVD vidaus kariuomenė:		
	a) 4 šaulių divizija - 25 šaulių pulkas	1137	
	- 137 " "	1008	
	- 298 " "	1182	
	- 261 " "	1032	

* Rygoje buvo dislokuota NKVD Pabaltijo apygardos vadovybė.

** Data nustatyta pagal tai, kad 1945m. liepos mėn. I Pabaltijo fronto užnugario apsaugos kariuomenė tapo I Ukrainos fronto užnugario apsaugos kariuomene.

b) 266 atskirasis šaulių pulkas		1100
c) 3/36 manevrinis šaulių pulkas		200
Iš viso		***5659***
2. Pasienio kariuomenė:		
	23 pasienio būrys 1100	
-	95	" " 950
-	97	" " 950
Manevrinė grupė - 94		" " 110
Išviso:		***3110***
3. NKVD užnugario apsaugos kariuomenė:		
a) 3-ojo Baltarusijos fronto:		
-	331 pasienio pulkas	1200
-	86	1200
-	338	1500
-	13	500
-	132	250
Iš viso:		***4750***
b) 1-ojo Pabaltijo fronto:		
_	33 pasienio pulkas	700
-	31	900
-	216	1000
-	manevrinė grupė	130
-	mokomoji komanda	125
Iš viso:		***2855***
Susumavus:		16370

Vadovybės štabo viršininkas gen. mjr. **(Golovka)** (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B. 16/96. L.5. Originalas.
Publikuota: A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. V. 1996. P.424.

64. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos įsakymas NKVD kariuomenės Lietuvoje vadams, prokurorams ir "Smerš'o" viršininkams bei NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams sustiprinti kovą prieš partizanus

[Vilnius] **1945m. rugsėjo 8d.**

Pranešimas per "VČ"
Visiškai slaptai

drg. **Rudykai**
NKVD kariuomenės Lietuvoje valdybų ir divizijų viršininkams
generolams **Liubyj, Byčkovskiui, Malyj, Skorodumovui, Solovkinui**
NKVD kariuomenės valdybų ir divizijų karo prokurorams ir
"SMERŠ'o" viršininkams
NKVD - NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams

Tokių gėdingų mūsų organų ir kariuomenės darbo rezultatų, kaip pirmąjį rugsėjo penkiadienį, dar nebuvo nuo pat respublikos išvadavimo nuo vokiečių.

Dvidešimt pulkų per penkias dienas užmušė tik 56 ir areštavo 158 banditus. Ginklų paimta tik 187 vienetai. Taip dykinėjant kariuomenei, banditai suaktyvino savo priešišką veiklą. Tik per 4-rias rugsėjo dienas jie nužudė ir pagrobė 27 sovietinius aktyvistus.

Šio gėdingo mūsų kariuomenės darbo priežastys išdėstytos valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo Kobulovo šių metų rugsėjo 1-osios įsakyme.

Galų galėjus turite suprasti, kad nebegalima toliau pakęsti kariuomenėje ir organuose įsigalėjusio neatsakingumo už pavestą reikalą, kai kariuomenės panosėje banditai gyvena namie ir vykdo teroro aktus.

Atsiliepiant į drg. Kobulovo įsakymą, būtina:

Kariuomenės viršininkams, jų pavaduotojams ir pulkų vadams patiems važinėti į įvykius ir negrįžti tol, kol nusikaltimus padarę nusikaltėliai nebus sunaikinti arba suimti.

"SMERŠ'o" viršininkams, valdybų bei divizijų karo prokurorams išvykti į kiekvieną banditų aktyvių veiksmų vietą, vesti tyrimą ir pagal drg. Kobulovo įsakymo 6-ąjį skirsnį nubausti už neveiklumą ir priemonių banditams likviduoti nesiėmimą padalinių vadus, neatsižvelgiant

į jų pareigas. Jei kariuomenės viršininkas neduotų sankcijos patraukti atsakomybėn, ją gauti iš manęs.

Lietuvos SSR NKVD operatyvinių sektorių viršininkams ir "SMERS'o" viršininkui drg. Gusevui už neveiklumą ir banditų likvidavimo priemonių nesiėmimą baudžiamojon atsakomybėn patraukti NKVD - NKGB operatyvinius viršininkus ir operatyvinius darbuotojus su Lietuvos SSR NKVD - NKGB liaudies komisarų sankcija.

Kariuomenės viršininkai privalo asmeniškai išaiškinti drg. Kobulovo įsakymą ir šį nurodymą kiekvienam kareiviui ir karininkui, o operatyvinį sektorių viršininkai - kiekvienam operatyvininkui bei imtis priemonių susidariusiai padėčiai ištaisyti.

Įsakymo vykdymo kontrolę ir užtikrinimą SSRS NKVD - NKGB vadovybė pavedė man ir generolui majorui drg. Golovkai.

Tkačenka

SSRS NKVD - NKGB įgaliotinis Lietuvoje generolas leitenantas **(Tkačenka)**

1945m. rugsėjo 8 d.
Nr.45

Tikra: majoras (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.1/4. L.75-76. Nuorašas.

65. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos pranešimas apie kariškių nusikaltimus Lietuvoje

Vilnius **1945 m. rugsėjo mėn.**

Pranešimas apie Pabaltijo karinės apygardos kariškių siautėjimus Lietuvos SSR teritorijoje

Šių metų birželio-liepos mėnesiais iš Rytų Prūsijos teritorijos atvyko ir buvo dislokuota Lietuvos miestuose bei miesteliuose Pabaltijo karinės apygardos kariuomenė.

Beveik visuose apygardos daliniuose didelė dalis karininkų, seržantų ir eilinių sistemingai girtauja, plėšia, žudo piliečius, apvagia lietuvių sodybas, daro kitas blogybes gyventojams, masiškai pažeidžia revoliu-

cinį teisėtumą.

Štai šių metų rugsėjo 21d. Ukmergėje girtas patrulis, 241 minosvaidžių pulko eilinis Zykovas nušovė automatu LSSR NKVD "SMERŠ"o viršininko pavaduotoją majorą Latyševą ir to paties pulko jaun. leitenantą Jermoliną. Nors pulke visi žino, kad Zykovas yra pagedęs tipas, girtuoklis ir chuliganas ir kad rugsėjo 21d. buvo smarkiai įgėręs, tačiau pulko budėtojas leitenantas Bystrovas jį pasiuntė patruliuoti mieste.

Šių metų rugsėjo 23d. Šiauliuose dar nenustatyti du šeštosios gvardijos štabo darbuotojai, turintys majoro ir kapitono laipsnius, girti gatvėje nušovė metalurgijos fabriko direktorių VKP(b) narį drg. Kovestoką Joną ir jo pavaduotoją Grigaliūną.

Šių metų rugsėjo 3d. Vilniaus Katedros aikštėje 7 girti karininkai iš 46 prožektorių bataliono ėmė šaudyti, nušovė 6 metų vaiką, sužeidė senutę, primušė mėginusius juos sulaikyti SSRS NKVD bendradarbį drg. Tarasovą ir Lietuvos NKVD bendradarbį drg. Rodiną, po to atsišaudydami mėgino bėgti, bet buvo NKVD kariuomenės patrulių sulaikyti ir perduoti kariniam prokurorui, kuris juos perdavė Kauno įgulos "SMERŠ"o viršininkui, o šis juos paleido.

Šių metų rugsėjo 21d. 6-osios armijos 176 3 šaulių pulko eilinis Zolodenka Šiaulių apskrities Lieporių kaime girtas metė į piliečio Markucko namą granatą, jai sprogus, užmušta Markucko žmona, sunkiai sužeista duktė ir senutė kaimynė.

Šių metų rugsėjo 20d. Švenčionių apskrities Adutiškio miestelyje jaun. leitenantas Sokolovas ir du eiliniai iš vietos įgulos girti įsiveržė į NKVD valsčiaus poskyrį, sumušė poskyrio budintį Bersenjevą, atėmė kulkosvaidį, automatą ir keletą šautuvų, mėgino slėptis, bet buvo sulaikyti ir perduoti dalinio vadui, o šis juos paleido.

Šių metų rugpjūčio 24d. dienos metu Kaune girti patruliai iš vietinės įgulos Stalino prospekte apiplėšė profesorių Marcinkevičių, atėmė auksinį laikrodį, 1200 rublių, dokumentus ir pabėgo.

Šių metų rugsėjo 7d. 332 divizijos vairuotojai Vasinas ir Kostrošickis įėjo į Plungės miesto elektrinę, nuplėšė ir išsivežė pagrindinės mašinos diržą, dėl to elektrinė ir miesto pramonė sustojo.

Šių metų rugsėjo 11 d. 9 gvardiečių divizijos 22 šaulių pulko eiliniai Moskovecas Pavelas ir Žuravliovas Vasilijus girti įsiveržė į Marijam-

polės apskrities Prokolovkos* kaimo gyventojo Mockos Petro kiemą, nušovė du šunis, tris kiaules ir dešimtį paukščių, atėmė arklį ir juo nusivežė į dalinį kiaules ir paukščius.

NKVD pasienio komendantūra pareikalavo iš pulko vado grąžinti viską šeimininkui ir nubausti kaltininkus. Tačiau po keleto valandų pas Mocką atvyko įgulos komendantas kapitonas Zagaidašnas su grupe eilinių, sumušė jį ir grasindami ginklu privertė pasirašyti, kad viskas sugrąžinta.

Šių metų rugsėjo 5d. leitenentas Polutinas ir vyr. seržantas Krasilnikovas iš kelių statybos bataliono girti išlaužė Marijampolės apskrities Skriaudžių kaimo gyventojo Zaicevo duris, išprievartavo jo jaunutę dukterį, apiplėšė ir dingo.

Šių metų rugpjūčio 13d. didelė grupė kariškių iš dalinio (lauko paštas 2003) girti atvažiavo automašina į Švenčionių rajono Arnionių tarybinį ūkį, išskynė obuolių iš 20 ha sodo. Kai tarybinio ūkio direktorius ėmė priešintis, jie pradėjo mėtyti granatas į žuvivaisos ežerą, užmušė daugiau nei 2 tūkstančius karpių, po to atidarė užtvaras ir paleido įveistas žuvis į kitą didelį ežerą.

Šių metų rugsėjo 23d. 72624 karinio dalinio eiliniai Smolianikovas ir Kudanovas Ukmergės rajono Širvintų miestelyje smarkiai sumušė 14 metų berniuką Diką, išmušėjam akį, atėmė dviratį ir dingo.

Šių metų rugsėjo 16d. 6 gvardiečių armijos inžinerinės brigados "SMERŠ" įgaliotinis su dviem eiliniais įsilaužė ir apiplėšė Šiaulių apskrities Knašių kaime gyvenančios pilietės Kabainelienės butą.

Šių metų rugsėjo 16d. Vilniuje dislokuotos 50 atsarginės šaulių divizijos 254 šaulių pulko eiliniai Zakarovas ir Gimodinovas mėgino apiplėšti Vilniaus apskrities Tartokų kaimo gyventoją Rekėną. Valstiečiai juos nuginklavo ir atidavė Klaipėdos divizijos karininkui, kad šis nugabentų į dalinį.

Po keleto valandų į tą kaimą atėjo 20 ginkluotų kareivių iš 254 pulko. Jie ėmė mušti šautuvų buožėmis valstiečius už tai, kam nuginklavo jų "draugus". Sumušę išsivedė įkaitais tris valstiečius ir išlaikė parą areštuotus.

Panašių pavyzdžių galima būtų pateikti labai daug. Be žudymų,

‘Vietovardžio identifikuoti nepavyko.

plėšimų ir patyčių, kasdien būna šimtai vagysčių, iš valstiečių pasiimama vaisiai, daržovės, pašaras ir tai kariškiams jau įprasta nebelaikyti nusikaltimu.

Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir kituose miestuose sutemus patruliai ir girti kariškiai pradeda šaudyti, ir tas taip pat nelaikoma nusižengimu, įgulų komendantai to nesiima tirti.

Masiniai kariškių nusikaltimai ir piktadarystės vyksta dėl to, kad armijų karo tarybos, padalinių vadai, kariniai prokurorai ir "SMERŠ"o darbuotojai tarp jų nedirba reikiamo darbo, o kai kas nuolaidžiauja ar net rodo netinkamą pavyzdį. Štai Kauno įgulos viršininkas, 2 miesto komendantūros vadas generolas majoras Baksovas savo nuožiūra nustatė tvarką mieste vaikščioti iki 11 val. vakaro. Po 11 val. visus sutiktus, tarp jų ir partijos miesto bei apskrities komitetų darbuotojus, varo į komendantūrą ir laiko ligi ryto.

Jam įsakius, pavaldūs divizijų ir pulkų vadai savo dislokacijos vietose įvedė tokį pat režimą. Kai partijos Alytaus apskrities komiteto sekretorius drg. Repkinas pradėjo tuo piktintis, jie suėmė jį ir nugabeno į komendantūrą.

Tas pats Baksovas Kaune padaliniams ima bet kuriuos įstaigų pastatus, nepaisydamas respublikos liaudies komisariato ir miesto tarybos nutarimų; užgrobė NKVD mokyklas, pastatė sargybą ir įsakė šauti, jei kas eis į pastatą.

Tokio generolų elgesio su partiniais ir sovietiniais organais nereta, o pulkų vadų - apstu.

Neperdedant galima sakyti, gyventojai miestuose ir kaimuose girtų kariškių (o geriančių labai daug) bijo ne mažiau kaip banditų.

Toks kariškių požiūris į gyventojus kelia masinį piliečių nepasitenkinimą ir yra naudingas mūsų priešams, kurie tai panaudoja savo kontrrevoliucinei agitacijai ir kenkėjiškai veiklai prieš mus.

Pranešdamas apie tai ir pridėdamas pažymą apie kai kuriuos kariškių nusikaltimus, prašau Jus pagalbos, kad Pabaltijo apygardos daliniuose būtų įvesta tvarka ir drausmė.

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
generolas leitenantas (Tkačenkoj

1945m. rugsėjo mėn.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/104. L.146-149. Nuorašas.

66. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui Ščerbakovui apie kariškių siautėjimus Ukmergės apskrityje

Vilnius **1946m. balandžio 16d.**

Visiškai slaptai

VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkui
draugui Ščerbakovui

Pastaruoju laiku Lietuvos SSR Ukmergės apskrities teritorijoje pastebėta revoliucinio teisėtumo pažeidimų, juos vykdo generolo majoro draugo Jakovlevo įgulos kariškiai.

Š.m. vasario pradžioje vyr. leitenento Abramovo įgulos kariškiai, jo vadovaujami, be valsčiaus vykdomojo komiteto leidimo iš Barčiškės kaimo gyventojo Purgelio paėmė 2 tonas bulvių, 600 kg grūdų, 15 vežimų šieno, dobilų ir nekultų avižų, o iš piliečio Sapovėjaus - visą konfiskuotą turtą.

Antatilčių kaime tie patys kariškiai iš piliečio Čiumbariekio atėmė 50 kg baltų* miltų, vieną avį ir lašinius.

Knitiškių kaime iš piliečio Snokio atėmė 2 avis, iš pilietės Skiras - drabužius, pašovė Gribulio kiaulę.

Š.m. vasario 14d. automatais ginkluoti kariškiai, vadovaujami vyr. seržanto Pokovskio Grigorijaus Petrovičiaus, grasindami ginklu, atėmė drabužių iš pilietės Paptukienės Juzės, gyvenenčios Taujėnų valsčiaus Pamūšio kaime.

Ta pati grupė vasario 17d. naktį Veprių valsčiaus Pagelažių kaime iš pilietės Nevalienės pavogė drabužių ir maisto produktų. Susikrovę į automašiną "Vilis", mėgino sprukti, bet buvo sulaikyti.

Š.m. kovo 10d. Panoterių valsčiaus Gailionių kaime nužudytas valstietis Vailikonas Petras. Įtariama, kad nužudė kariškis Ivanovas Nikolajus.

Š.m. kovo 1 ld. du nežinomi kariškiai, ginkluoti automatais, iš pilietės Uchebelės Ulijonos, gyvanančios Kurklių valsčiaus Manikių kaime, paėmė drabužių ir maisto produktų.

*** Taip tekste.**

Tie patys Desiugiškių kaime iš pilietės Vainauskienės Salomėjos paėmė 20 kg lašinių, 5 kg kumpio, 2 veidrodžius, 2 kibirus, 5 katilus, drabužių ir kelis kilogramus miltų.

Š.m. kovo 13d. Siesikų valsčiuje 36982 karinio dalinio kariškiai Babajevas Murzabachas, Fura-Bechas, Chaidarovas Balibatas, Slatkovskis Nikolajus Varfolomejevičius atėmė drabužių, priklausiusių pilietei Stanevičienei Vandai.

Kovo 16d. Pabaisko valsčiaus Alionių kaime 7 kariškiai atėjo į pilietės Buzytės Onos namus, gąsdindami ginklu, atėmė drabužius ir dingo miške, kuriame Alionių kaime dislokuotos įgulos kariškiai ruošė malkas.

Kovo 17d. automatais ginkluotų kariškių grupė 4 vežimais atvažiavo pas Kurklių valsčiuje Sargūnų kaime gyvenantį pilietį Kevlevičių Anuprą, paėmė 4 vežimus šieno, 2 maišus avižų ir išvažiavo.

Apie reikiamų priemonių ėmimąsi pranešta Pabaltijo karinės apygardos vadui armijos generolui Bagramianui ir kontržvalgybos "SMERŠ" valdybos viršininkui generolui leitenantui Chamnikovui.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras **Bartašiūnas** (Parašas)

1946m. balandžio 16d.
Nr.3/1216
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/95. L.81-82. Originalas.

67. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno ir MVD 4 šaulių divizijos vado Golovkos nurodymas MVD apskričių ir miestų skyrių viršininkams ir MVD kariuomenės dalių vadams apie operacijų prieš partizanus apiforminimą

Vilnius **1946m. rugpjūčio 17d.**

Lietuvos SSR MVD apskričių ir miešti) skyrių viršininkams
MVD kariuomenės dalių vadams
Tiktai:_____

Siunčiu akto formą, kurią būtinai turi surašyti apskričių skyriai, valsčių poskyriai ir NKVD kariuomenės padalinių vadai įvykdžius kiekvieną čekistinę-karinę operaciją nacionalistinių bandų ir pogrindžio likvidavimui.

Aktus apie įvykdytas karines operacijas turi pasirašyti atsakingas už įvykdymą NKVD operatyvinis darbuotojas, karinės grupės padalinio vyresnysis vadas ir vienas-du operacijoje dalyvavę raudonarmiečiai.

Tais atvejais, kai operaciją įvykdo karinis dalinys nedalyvaujant MVD operatyviniam darbuotojui, aktą surašo ir pasirašo MVD kariuomenės karininkas arba karinės grupės vyresnysis ir du-trys operacijoje dalyvavę raudonarmiečiai.

Jei operaciją įvykdė raudonarmiečių grupė nedalyvaujant MVD operatyviniam darbuotojui ir karinės dalies karininkui, netikėtai susidūrusi su banditais, aktą surašo MVD kariuomenės padalinio vadas, pasirašo pats ir du-trys raudonarmiečiai, remdamiesi susikovusios karinės grupės vyresniojo raportu. Surašytas aktas drauge su paimtais banditais, jų ginklais, dokumentais ir daiktais turi būti pristatytas į MVD apskrities skyrių.

Tokia pat tvarka turi būti įforminami aktai apie naikintojų bataliono kovotojų grupės įvykdytas operacijas.

Toks pat aktas surašomas ir čekistinės-karinės grupės ar naikintojų bataliono nesėkmingai įvykdytos operacijos atveju, bet teksto pabaigoje nurodant nesėkmės priežastis ir konkrečius kaltininkus.

Kai operatyvinis darbuotojas operacijos metu operatyviniais sumetimais iš sulaikytųjų tarpo paleidžia pavienius banditus ar bandų rėmėjus, šie į aktą neįtraukiami. Banditų pabėgimo atveju akte turi būti nuro-

dytos pabėgėlių ir asmenų, kaltų dėl pabėgimo, pavardės, taip pat trumpai nurodytos pabėgimo aplinkybės.

Išvardijant akte iš banditų atimtus ginklus bei ginkluotę, būtina nurodyti modelį, sistemą, laidos metus ir techninę būklę (tvarkingas ar netvarkingas).

Surašyti 3 egzempliorius akto apie čekistinę-karinę operaciją. Vieną palikti karinėje dalyje, du perduoti MVD apskrities skyriui, o iš ten vieną pasiųsti į respublikos MVD kovos su banditizmu skyrių (OBB) apskaitai bei kontrolei.

Užmuštųjų ir suimtųjų banditų bei jų aktyvių rėmėjų atpažinimo protokolai surašomi pagal akto įžanginės dalies formą, pasirašomi operatyvinio darbuotojo arba karinės dalies vado, taip pat atpažinėjų, nurodant bandito ir jį atpažinusio asmens pavardes. Jei banditų pavardės nežinomos, nurodyti slapyvardžius, organizacijoje ar bandoje turimą padėtį ir kiekvieno banditiškos veiklos rajoną. Atpažinėjais gali būti operacijų metu suimti bandų dalyviai, laikomi KPZ* arba kalėjime, areštuotieji, nuteistieji, pasidavusieji naikintojų batalionų kovotojai, nukentėjusieji, liudininkai, vietos valdžios organų atstovai, tiesiog vietos gyventojai.

Užmuštų banditų lavonai visada atgabenami į MVD apskrities skyrių nufotografavimui, atpažinimui ir užkasami taip, kad jų kūnų banditai nesurastų.

Nukrypti nuo šios taisyklės gali būti leidžiama tuo atveju, į ei lavonų fotografavimas ir atpažinimas gali vykti vietoje ir išlaikyta griežta konspiracija užkasant.

Atpažinimo protokolus pridėti prie įvykdytų operacijų aktų.

Šią direktyvą išstudijuoti su visais MVD apskričių skyrių, valsčių poskyrių operatyvininkais bei kariuomenės daliniais.

Aktų surašymą apie įvykdytų operacijų rezultatus pradėti nedelsiant.

Priedas: akto forma.**

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras generolas majoras Bartašiūnas
MVD kariuomenės **4** šaulių divizijos vadas generolas majoras **Golovka**

* KPZ (kamera predvaritelnogo zakliučenija, rusų k.) - pirminio sulaikymo kamera.

** Priedas nepublikuojamas.

1946**m. rugpjūčio 17 d.**
0071
Vilnius

Tikra: pulkininkas (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.177-178. Nuorašas.

68. Tarnybinių šunų paskirstymo 4-os divizijos daliniams žiniaraštis

Vilnius **1946m. gruodžio 28d.**

Tarnybinių šunų pėdsekių paskirstymo MVD vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos daliniams žiniaraštis

Eil. Nr.	Dalinių pavadinimai	Kokios apskritys priklauso	Kiek yra tamyb. šunų pėdsekių	Kiek tamyb. šunų pėdsekių skiriama	Iš viso
1.	25 šaulių pulkas	Panevėžio, Kėdainių	15	11	26
2.	32 "	Šiaulių, Raseinių, Mažeikių	12	10	22
3.	34 "	Alytaus, Varėnos, Prienų	6	12	18
4.	137 "	Utenos, Švenčionių Zarasų, Kupiškio	12	13	25
5.	261 "	Trakų, Ukmergės	9	11	20
6.	273 "	Tauragės, Telšių, Kretingos	3	12	15
7.	298 "	Kauno, Kaišiadorių, Šakių	13	6	19
8.	353 "	Biržų, Joniškio, Rokiškio	20	-	20
		Iš viso:	90	75	165

MVD vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos vado pavaduotojas
gen. mjr. (Pankinas) (Parašas)
1946 12 28

Rezoliucija: "Tvirtinu e.LSSR vidaus reikalų ministro p. gen. mjr. (Kapralovas) (Parašas) 1946 12 28"

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.30/1. L.28. Originalas.

69. SSRS MVD įgaliotinio Tauragės apskričiai F.Mažirino specialus pranešimas SSRS MVD ministro pavaduotojui A.Apolonovui apie susišaudymą su partizanais prie Meižių kaimo

Tauragė **1947m. sausio 8d.**

Visiškai slaptai

SSRS vidaus reikalų ministro pavaduotojui
gen.plk. drg. **Apolonovui**
Vilnius*

Specialus pranešimas

1947 metų sausio 5d., gavus duomenų, kad banda iš Tauragės valsčiaus Meižių kaimo išsivedė tris gyventojus, MVD apskrities skyriaus viršininko pplk. Nožnickio įsakymu į bandos akcijos rajoną pasiųsta žvalgybos paieškų grupė iš 39 žmonių. Be šaulių ginkluotės, grupė turėjo 2 rankinius kulkosvaidžius.

Paieškų grupei vadovavo bataliono vado pavaduotojas politiniams reikalams kpt. Bogorodčenka, jo pavaduotoju buvo operatyvinis darbuotojas-jaun. ltn. Golubcovas.

Žvalgybos-paieškų grupė š.m. 01 05, 18 00, priėjusi prie Pameižių vienkiemio, aptiko bandą, kuri iš miško pakraščio (žr. schemą)** ėmė šaudyti iš kulkosvaidžio, ir dėl to paieškų grupė išsidėstė prieš Pameižių vienkiemį ir iš dalies - pačiame vienkiemyje.

Artinantis prie Pameižių vienkiemio, vadovybė nesiėmė priemonių jį apsupti, todėl susidūrusi su banda paieškų grupė sugulė prieš priešininko frontą (žr. schemą).

Kpt. Bogorodčenka ir jo pavaduotojas Golubcovas, užuot ėmęsi ryžtingų veiksmų apsupti bandą, pradėjo aiškintis per vietos gyventojus, kiek yra priešų. Iš vietinių gyventojų gavęs žinių, kad bandą sudaro 70 žmonių, kpt. Bogorodčenka nusprendė pereiti į gynybą ir parašė pranešimą, prašydamas pasiųsti į pagalbą 100 žmonių.

Dešiniojo sparno 5 žmonių grupė, vadovaujama operatyvinio dar-

* Ranka ištaisyta iš "Maskva".
** Schema nepublikuojama.

buotojo jaun. ltn. Volokitino, pakliuvusi į priešo ugnį, sugulė, jaun. ltn., užuot ryžtingai veikęs, pasirodė bailys ir įsakė grupei trauktis.

Kairiojo sparno grupė iš 18 žmonių, vadovaujama būrio vado ltn. Voržeinovo, toliau nuo užimtos ugnies ribos, išskyrus 2-3 kareivius, nepajudėjo.

Iš dviejų rankinių kulkosvaidžių nešaudė, liko nepanaudotos granatos.

Banda, pasinaudodama paieškų grupės veiksmų pasyvumu, dengdamasi ugnimi, per 15 minučių sušaudė anksčiau paimtus tris valstiečius ir pagal raketos signalą pasitraukė į mišką, niekieno nepersekiojama.

Aš pats, nuvykęs į veiksmų vietą, nustačiau, kad 20-25 žmonių banda su 2 rankiniais kulkosvaidžiais išsidėstė Pameižių vienkiemyje nakvynei ir pastebėjusi kariuomenės grupės artėjimą ėmė skubiai trauktis į mišką, o priedangai atidengė ugnį. Neryžtingi karininkų veiksmai ir bailumas padėjo bandai pasitraukti nenubaustai.

Banda paliko 2 arklius su vežimu, prikrautu mėsos produktų.

Priemonės:

1. Bataliono vado pavaduotojas politiniams reikalams kpt. Bogorodčenka nušalintas nuo pareigų.

2. Jaun. ltn. Golubcovas ir Volokitinas suimti 10-iai parų ir laikomi areštinėje.

3. Įsakymas apie operacijos trūkumus išsiuntinėtas susipažinti kariuomenės įgulų ir MVD valsčių poskyrių viršininkams.

4. Įsakiau su karininkais ir kadrais atlikti operacijos mokomąją analizę.

Prašau Jūsų sprendimo.

Priedas: schema, kpt. Bogorodčenkos pranešimų kopijos.

SSRS vidaus reikalų ministro įgaliotinis Lietuvos SSR Tauragės apskrityje gen. mjr. (F.Mažirinas) (Parašas)

Nuo Bogorodskio*. Pranešimas Nr. 1. Raseiniai. 1947 01 05,18.00,

*** Taip tekste.**

Pameižiai. Sutikau bandą, koordinatės /1885/. Stojau į kautynes, trukusias 15 minučių. Nuostolių nėra. Banda ginasi miško pakraštyje, koordinatės /l885/. Pagal duomenis 70 žmonių. Mano grupei apeinant iš kairės, banda pasitraukė į miško gilumą. Prašau pastiprinimo. Užėmiau gynybos padėtį. Vienai grupei pavedžiau žvalgybą. Siunčiu sučiuptą rėmėją, kuris įeidamas į pastatą nepasakė, kad banda išsidėsčiusi pastogėse ir miško pakraštyje.

Aš koordinatėje /1885/, atskiri 4 namai.

Kpt. Bogorodčenka

1947 01 05
Nuorašas tikras: mjr. (Parašas neįskaitomas)

Sveikina Nikolajus. Vladimirai, truputį pauosčiau. Jeigu banda nepuls, šildysiuos ant krosnies. Duok šimtinę berniukų. Atsiųsk nedelsdamas, kad galėčiau persekioti. Duok žibintą ir žemėlapį. Jeigu suspės, tai grybštels.

Smarkiai vaikinai bijo. Banda ginkluota kulkosvaidžiais, rankiniais kulkosvaidžiais ir automatais. Ir minutę galvų negalim pakelt.

Su pagarba Bogorodčenka
Nuorašas tikras: mjr. (Parašas neįskaitomas)

Rezoliucija: "MVD pavad. supažindintas. Jevdokimovas [?]" (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.19/131. L.139-140. Originalas.

70. **MGB vidaus kariuomenės 137 šaulių pulko štabo viršininko mjr. K.Vlasovo laiškas J.Stalinui su pasiūlymais kaip geriau kovoti** su **partizanais**

Utena 1947m. rugsėjo 20d.

MGB vidaus kariuomenės 137 šaulių pulko štabo viršininkas
mjr. Vlasovas Klavdijus Andrejevičius
1947 09 20 Lietuvos SSR, Utena
Draugui Stalinui Josifui Visarionovičiui

137 šaulių pulko ir perduotų į operatyvinį pavaldumą 353 šaulių pulko 1 ir 3 batalionų operatyvinių veiksmų rajone (Utenos, Kupiškio, Švenčionių, Zarasų, Rokiškio ir Biržų apskritys) veikia 35 bandos, įeinančios į LLA 3-ią "Vytauto"*apygardą, iš viso - apie 400 banditų.

Nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos toliau aktyvina savo veiksmus. Rengia teroro aktus prieš sovietinį-partinį aktyvą ir vietos gyventojus, lojalius sovietų valdžiai, taip pat tarybinių ūkių, arklių nuomos punktų, malūnų ir pieninių puolimus, norėdami sužlugdyti partijos ir vyriausybės priemones. Banditai visą laiką tarp vietos gyventojų veda antisovietinę agitaciją. Veikia dažniausiai naktimis, mažomis grupėmis po 3-5 banditus (retkarčiais po 10-20 banditų), bazavimosi vietose turi stiprią rėmėjų bazę ir patyrusius ryšininkus.

Dalis vietos gyventojų aktyviai remia banditus, teikia jiems slėptuves, aprūpina maisto produktais, informuoja apie mūsų kariuomenės pasirodymą ir veiksmus.

Pavienių banditų ir banditų grupių slapstymosi vietos - banditų ir bandų rėmėjų vienkiemiai, bunkeriai, slaptavietės, miškų masyvai ir kitos kruopščiai užmaskuotos priedangos.

Dauguma banditų - buvę Smetonos vyriausybės valdininkai ir policininkai. Dalis legalizavusiųjų banditų irgi nenutraukė veiksmų bandose. Kai kurie banditai įsigijo dokumentus kitomis pavardėmis, dažnai turi trumpavamzdžius ginklus. Manau, kad ir kitose apskrityse aplinka ir veiksmų taktika analogiška.

* Kadangi Vytauto apygarda buvo įsteigta vadovaujantis LLA direktyvomis, pradžioje vadinosi 3 LLA Vytauto apygarda.

Atliktos priemonės kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis nebuvo labai sėkmingos, nes:

1. Nacionalistinio pogrindžio dalyvių ir jo ginkluotų bandų paieškos dažniausiai būna nekryptingos.

2. Daugeliu atvejų banditų ieško padaliniai ir kariuomenės grupės nedalyvaujant operatyvininkams, o jeigu operatyvininkai dalyvauja, tai neturi duomenų iš agentų apie bandų buvimo vietą arba turi netikslius; ieškoma ne konkretaus objekto (banditų grupės), o tiesiog erdvėje - spėtinai.

3. Atsakomosios priemonės į bandų surengtas akcijas apsiriboja vien tuo, kad kariuomenė ieško jas įvykdžiusių banditų.

Šiuo atveju beveik nesiimama operatyvinių priemonių, pavyzdžiui, areštų, bandų rėmėjų, ryšininkų ir kitokių antisovietinių elementų sulaikymo, kadangi apie juos nesurinkta visa medžiaga (dėl operatyvinio viršininko kaltės). Todėl operatyvinis viršininkas, susidūręs su bandos pasireiškimais, visų represinių priemonių neatlieka.

Sovietų valdžia irgi nesiima represinių priemonių prieš kaltus dėl bandų akcijų ūkininkus, bandų rėmėjus ir ryšininkus.

4. Politinis darbas su gyventojais dirbamas kartkartėm, vedant kokią nors politinę ar ūkinę kampaniją. Nacionalistinis pogrindis gyventojams daro nuolatinę įtaką, jie nežino teisybės apie sovietų valdžią. Vargingieji prigąsdinti buožių, o vidutiniokai veikia pagal buožių nurodymus.

5. Banditizmo apimtose apskrityse sovietų valdžia praktiškai egzistuoja iki valsčiaus centro, o apylinkėse (kaimų tarybose), t.y. ten, kur daugiausia gyventojų, jai neduoda galimybės egzistuoti nacionalistinis pogrindis ir ginkluotos bandos.

Analizuodamas operatyvinę aplinką, banditų veiksmų taktiką ir sovietų valdžios padėtį kaime (vienkiemiuose),

Manyčiau:

Kad būtų Lietuvos SSR banditizmui suduotas galutinis smūgis, pereiti į ryžtingą puolimą, tam sutelkti ne tik operatyvines ir kariuomenės jėgas, bet ir sovietinį-partinį aktyvą.

I

1. Apylinkių tarybų centrus išdėstyti ten, kur vienkiemių daugiau,

arba gyvenvietėse. Kaimo taryboms skirti ir įrengti atskirus pastatus, įsteigti kultūros ir švietimo įstaigas, paštą ir kt.

Pagal galimybę, apylinkių tarybas sujungti telefono ryšiu su valsčių centrais.

2. Kiekvienos apylinkės taryboje turėti aktyvų sovietų valdžios branduolį, kurį sudarytų: apylinkės pirmininkas, jo pavaduotojas, sekretorius. Ten komandiruoti iš apskrities ir valsčių centrų 2-3 sovietinius-partinius darbuotojus, duoti jiems 2-3 liaudies gynėjus, milicininką ir MGB organų operatyvinį darbuotoją.

Tokiu būdu kiekvienos apylinkės taryboje bus iki 10 žmonių aktyvus sovietų valdžios branduolys, kuris laikui bėgant stiprės iš vietos aktyvo.

Apylinkės taryba ves politinį darbą tarp vietos gyventojų, įgyvendins partijos ir vyriausybės nutarimus. Visapusiškai padės gyventojams, rūpinsis žmonių poreikiais. Dirbs kultūrinį ir švietimo darbą tarp gyventojų, ypač tarp jaunimo. Nuolat darys įtaką mokytojams, įtrauks juos į politinį darbą su gyventojais.

Per šias priemones apylinkės taryba nuolat stengsis pažinti gyventojus.

3. Operatyviniam darbuotojui vesti griežtą visų darbuotojų apskaitą. Įsigyti gerą agentūrą ir sistemingai su ja dirbti. Per agentus, sovietinį-partinį aktyvą ir vietos gyventojus nustatinėti banditų buvimo vietas ir aiškintis nelegaliai gyvenančius ir kitus mums svetimus žmones.

4. Visą sovietinio-partinio branduolio organizavimo apylinkėse darbą gerai apgalvoti, kiekvienos apylinkės tarybai - atskirai, atsižvelgiant į operatyvinę aplinką, gyventojų socialinę padėtį.

5. Sovietų valdžios valsčių ir apskričių partiniai organai, MGB ir MVD organai ir kitos sovietų įstaigos turi visą laiką vadovauti apylinkių taryboms, kontroliuoti ir teikti visapusišką pagalbą organizuojant jų darbą.

6. Į darbą apylinkių tarybose įtraukti:

a) sovietinį-partinį aktyvą iš valsčių ir apskričių centrų įstaigų;

b) visus galimus operatyvinius kadras iš MGB ir MVD apskričių skyrių ir valsčių poskyrių, paliekant MGB ir MVD skyriuose tik būtiną operatyvinį personalą sučiuptų ir areštuotų banditų ir kitokių kontrrevoliucinių elementų tardymo ir filtravimo darbui.

II

Su ginkluotomis bandomis kovoti agentūriniu-kariniu būdu. Paiešką pagal šį metodą organizuoti taip:

1. Operatyvinis viršininkas iš anksto kruopščiai tiria bandos bazavimosi ir veiksmų rajoną, banditų veiksmų taktiką ir gudravimo būdus, slėptuvių vietas, veiksmų maršrutą, visą rėmėjų bazę, taip pat bandų ryšininkus.

2. Nukreipia agentūrą ieškoti nurodytos bandos. Nustato ryšio su agentais būdus, agentų išdėstymą ir kokybę bandos bazavimosi ir veiksmų rajone. Priima bandos ieškojimo veiksmų planą.

3. Kariuomenės karininkui nurodo užduotį organizuoti tos bandos paieškas ir kartu su juo sudaro veiksmų planą:

a) kariuomenės grupės veiksmai žygiuojant pas šaltinį (agentą);

b) operatyvinio viršininko veiksmai per susitikimą su agentu ir kariuomenės grupės veiksmai tuo metu;

c) kariuomenės grupės veiksmai karinei žvalgybai ieškant banditų.

Visa tai turi būti suderinta pagal laiką ir vietą.

Kariuomenės grupę turi sudaryti:

operatyvinis viršininkas	- 1,
kariuomenės karininkas	- 1,
seržantai ir eiliniai	- 8-10,
palydovas su pėdsekiu šunimi	- 1,
racija	- 1.

Pageidautina turėti maršrutinį agentą arba ieškomos bandos veiksmų rajono agentą-rezidentą.

Pagrindiniai reikalavimai veikiant kariuomenės grupei

1. Kariuomenės grupė turi veikti konspiratyviai, slėpdamasi miškuose ir krūmuose, vietovės įdubose. Imtis priemonių, kad nepastebėtų vietos gyventojai, kol gauti duomenys nebus realizuoti.

2. Gauti duomenų apie bandos buvimą operatyvinis darbuotojas siunčia turimą agentą arba susitinka su agentūra pats, dengiamas 2-3 kareivių. Šie veikia slapta.

3. Kariuomenės grupė be paliovos organizuoja žvalgybą, stebėji-

mus ir ieško banditų miške, krūmuose, įdubose, nepasirodydama vietos gyventojams (vienkiemius apeiti).

4. Tuo metu, kai operatyvinis darbuotojas susitinka su agentais, kariuomenės grupė eina nejudrią tarnybą (sekretai), būdama pasiruošusi realizuoti apie bandą gautus duomenis. Gavus duomenis, veikia pagal užduotį.

5. Poilsis organizuojamas su apsaugos priemonėmis miške arba negyvenamame vienkiemyje, kad nebūtų išsiduota.

6. Grupė palaiko nuolatinį radijo ryšį su aukštesniu viršininku, prie kurio turi būti nuolatinis judrus rezervas - pareikalavus padėti veikiančiai kariuomenės grupei.

7. Iš sučiuptų banditų, jų ryšininkų gautus duomenis operatyvinis viršininkas realizuoja vietoje.

Toks kovos su bandomis būdas įpareigoja:

1. MGB vietos organų operatyvininkus - suorganizuoti gerą agentūrą banditų bazavimosi ir veiklos rajonuose. Sistemingai su ja dirbti, nukreipti į konkrečius paieškos objektus, taip pat į šių objektų tyrinėjimą.

2. Apsivalyti nuo dviveidžių agentų, nuo netikusios agentūros, mums trukdančios, apgaudinėjančios ir teikiančios pramanytus duomenis, dėl kurių operatyvininkai ir kariuomenė gaišta laiką, eikvoja jėgas. Tokią agentūrą galima demaskuoti kariuomenės grupės veiksmų vietoje ir įrodyti jos kaltumą.

3. Kiekvieną operatyvinį viršininką - visiškai atsakyti už į am pavestos bandos suradimą ir likvidavimą.

4. Kariuomenės dalinių karius, ypač karininkus ir seržantus, - būti labai drausmingais, gerai mokėti kovoti. Drąsiai ir ryžtingai veikti. Rodyti protingą iniciatyvą ir išradingumą. Būti nuolat pasirengusius kovai.

5. Bet tai nereiškia, kad atmetami ir kiti kovos su ginkluotomis bandomis metodai ir būdai - operacijų organizavimas, pasalų įrengimas pagal gautus duomenis, taip pat banditų ieškojimas spėjamose vietose ir banditų buvimo rajonuose, sekretų, stebėjimo punktų statymas ir kt.

Išvada:

1. Per santykinai trumpą laiką gyventojai įsitikins, kad partijos ir

vyriausybės politika teisinga. Kaime prasidės gyventojų dalijimasis į sluoksnius. Vargingieji, o paskui ir vidutiniokai supras, kad buožės ir banditai - jų priešai, ir patys pradės aktyviai kovoti su banditizmu ir buožija.

2. Agentūrinio-karinio metodo taikymas kovai su ginkluotomis bandomis panaikins banditų egzistavimo sąlygas. Dalis banditų legalizuosis, o kadriniai ir užkietėję bus sugauti ir sunaikinti.

3. Visos šios priemonės duos teigiamą rezultatą, t.y. užtikrins valstiečių perėjimą į socialistinį ūkininkavimą. Tai garantuos ateinančius rinkimus į vietos tarybas.

Pulko štabo viršininkas
mjr. (Vlasovas) (Parašas)

Nr.002331
1947 09 20
Išsp. 3 egz.
1 egz. - VKP(b) CK
2 egz. - SSRS MGB
3 egz. - į bylą

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.41/102. L.51-54. Originalas.

71. Laikinai einančio LSSR valstybės saugumo ministro pareigas P.Kapralovo raštas MGB apskričių skyrių viršininkams apie draudimą gydyti sužeistus partizanus vietinėse ligoninėse

Vilnius 1948m. kovo 8d.

Visiškai slaptai

Visiems Lietuvos SSR apskričių skyrių viršininkams
Tiktai.....drg.....
..... miestas

Daugelyje MGB apskričių skyrių sergantys ir sužeisti banditai guldomi gydyti į vietos ligonines. Šiam kontingentui saugoti iš kariuomenės įgulų ilgam laikui atitraukiama gana daug kareivių.

Asmenys, ilgai būnantys prie ligoninių ir saugantys banditus, negali dalyvauti kariuomenės kovos su banditizmu priemonėse, morališkai

pakrinka, netenka budrumo, dažnai pasitaiko pabėgimo faktų.

Siūlau:

Kategoriškai uždrausti ateityje guldyti sergančius ir sužeistus į apskričių centrų ligonines.

Sergančius ir sužeistus banditus, susitarus su kalėjimo viršininkais, laikyti atskirose kamerose, teikiant jiems reikiamą medicininę pagalbą. Jei to padaryti neįmanoma, nusiųsti į artimiausius kalėjimus, kur yra kalėjimo ligoninės.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro p. gen. mjr. (Kapralovas)

1948m. kovo 8d.
Nr.3/s-250
Vilnius

[Nuorašas] tikras: Klimovas

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.32/1. L.29. Nuorašas.

72. Lazdijų apskrities MGB skyriaus viršininko pavaduotojo Mnacakanovo pasirašyta operatyvinė suvestinė LSSR valstybės saugumo ministrui D.Jefimovui apie Lazdijų valsčiaus Želbėkių kaime kariškių sudegintą sodybą, nušautą moterį ir sužeistus žmones

Lazdijai 1948m. rugpjūčio 27d.

2N valdyba
28.8.48/Nr.[...]3159 Visiškai slaptai

LSSR valstybės saugumo ministrui generolui drg. Jefimovui

1948 08 27 operatyvinė suvestinė

Š.m. rugpjūčio 26d. 2-jo bataliono pajėgos, dalyvaujant liaudies gynėjams, Mikyčių miško rajone (koordinatė 1270) vykdė operaciją bandai ieškoti; per ją paimta 150 vienetų šovinių šautuvams ir kitokio banditų turto, sugriauti 2 bunkeriai ir viena palapinė.

Po operacijos liaudies gynėjams ir kareiviams buvo duotas uždavinys

"peršukuoti" viensėdijas, miško masyvą. MGB Lazdijų valsčiaus poskyrio liaudies gynėjus, vadovaujamus operatyvinio įgaliotinio jaun. leitenanto Stakausko, Lazdijų valsčiaus Želbėkių kaime iš Gutausko sodybos apšaudė nežinomi asmenys, buvo sužeistas liaudies gynėjas Jaguzinskas Vytas, Alfonso s., gimęs 1930 metais. 20 liaudies gynėjų apsupo sodybą, įtardami ten esant banditus ir raketos signalu paprašė kareivių pagalbos. Atbėgę 120 kareivių apsupo Gutausko sodybą ir ėmė šaudyti, sudegino du klojimus, trobą ir pirtį.

Šaudant buvo užmušta šeimininkė Gutauskienė Paulina, gimusi 1874 metais, ir sužeisti 6 toje sodyboje gyvenę žmonės. Sudegusių ir užmuštų banditų sodyboje kol kas nerasta. Apie šiuos faktus pranešta generolui majorui Kapralovui, jis skyrė komisiją iš pulko štabo ir ypatingo įgaliotinio tardytojo, ir jie vykdo tyrimą. Apie šio fakto aplinkybes pranešiu papildomai.

Rugpjūčio 27d. mūsų žvalgybinės grupės vykdė banditų paieškas visuose apskrities valsčiuose. Paieškose dalyvavo: operatyvininkų - 10 žmonių, kareivių - 23, liaudies gynėjų - 61. Suimtų nėra, banditų veiksmų neužregistruota.

MGB Lazdijų apskrities skyriaus viršininko
pavaduotojas majoras (Mnacakanovas)
Perdavė - Filipenka
Priėmė - Tutukovas

Rezoliucijos: "Počkajui, sužinokite tyrimo rezultatus ir perduokite man. [1948] 09 05" Parašas neįskaitomas
"Pradėkite tyrimą ir praneškite man". Parašas neįskaitomas.
"Drg.[...] Duokite [...] Počkajus 1948 09 06"

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.36/50. T.l. L.2. Nuorašas.

73. Vidaus kariuomenės 2-os šaulių divizijos vado Širinskio pranešimas SSRS MGB vidaus kariuomenės viršininkui Burmakui ir LSSR saugumo ministrui P.Kapralovui apie divizijos sudarymą

[Šiauliai]* **1950m. sausio 31d.**

Visiškai slaptai
2 egz.

SSRS MGB vidaus kariuomenės viršininkui
gen. ltn. drg. Burmakui
LSSR valstybės saugumo ministrui
gen. mjr. draugui Kapralovui

Pranešimas

Vykdant SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro 1949 02 26 įsakymą Nr. 003 81 ir Jūsų 1949 12 27 direktyvą Nr. 9/3-006070, nuo 1950 metų sausio 10d. iki sausio 25d. SSRS MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizija pertvarkyta į dvi divizijas, kiekvienoje - po keturis pulkus.

SSRS MGB vidaus kariuomenės 2 šaulių divizija sudaryta 4 šaulių divizijos bazėje iš keturių - 25, 32, 137 ir 273 šaulių pulkų. Divizijos valdybos dislokavimo vieta - Šiauliai, Maksimo Gorkio g. 27a, karinė dalis Nr.3328.

Praktiškai padėti formuoti 2 šaulių diviziją 1950 01 10 į Vilnių ir Šiaulius atvyko SSRS MGB vidaus kariuomenės Vyriausiosios valdybos komisija, vadovaujama Jūsų pavaduotojo gen. mjr. drg. Skorodumovo, ir iki 1950 01 20 iš esmės baigė visą divizijos formavimo darbą.

1950 01 17 Jūsų pavaduotojo gen. mjr. drg. Skorodumovo potvarkiu 25, 32,137 ir 273 šaulių pulkai buvo išvesti iš 4 šaulių divizijos sudėties ir perduoti 2 šaulių divizijos vadovybei Šiauliuose.

Nuo 1950 01 18, 00 valandų, aš pradėjau vadovauti divizijos pulkams.

1950 01 25 iš esmės pabaigta kurti SSRS MGB vidaus kariuomenės 2 šaulių divizijos valdybą, specialiuosius padalinius, divizijos seržantų

*** Vieta nustatyta pagal dokumento turinį.**

mokyklą ir pagal naujus etatus pertvarkyti šaulių pulkus.

I. Operatyvinė padėtis 2 šaulių divizijos regione

Lietuvos liaudis, vadovaujama komunistų partijos (bolševikų) ir jos centro komiteto, kurio priešakyje - draugas Stalinas, sėkmingai stato socializmą savo respublikoje. Per sovietų valdžios metus respublikoje, kaip mieste, taip ir kaime, laimėta didžiausia pergalė. Pagal 1950 01 25 duomenis, respublikoje sukolektyvinta iki 65 proc. visų valstiečių ūkių.

Regione, kurį aptarnauja 2 šaulių divizijos dalys, buržuazinis nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos savo antisovietinę veiklą kreipia prieš socializmo statymą respublikoje ir svarbiausia, prieš tolesnį kolūkių organizavimą, teroro metodu - prieš kolūkių vadovus, sovietinį partinį aktyvą, kolūkiečius ir aktyvius kolūkinio gyvenimo kaime statytojus.

Pagal 1950 01 25 MGB duomenis, 2 šaulių divizijos regione bazuojasi visų Lietuvos respublikos banditų formuočių vyriausioji vadovybė.

Spėjamų vyriausiosios vadovybės bazavimosi vietų rajonas apima tris apskritis: Tauragės, Raseinių ir Kelmės.

Iš trijų respublikos banditų sričių 2 šaulių divizijos regione bazuojasi dvi: Vakarų sritis - "Jūra" (vadas Ivanauskas - "Henrikas"), Šiaurės rytų sritis - "LP"*.

Iš 10 respublikos banditų apygardų 2 šaulių divizijos regione bazuojasi 6:

a) Žemaičių banditų apygarda;
b) Kęstučio banditų apygarda;
c) Prisikėlimo banditų apygarda;
d) Vyčio banditų apygarda;
e) Algimanto banditų apygardos likučiai;
f) Vytauto banditų apygarda.

Iš 167 respublikos banditų grupių ir jose esančių 1310 banditų 2 šaulių divizijos regione bazuojasi ir veikia 111 banditų grupių, jose yra

* Nuo 1948m. rugpjūčio mėn. Šiaurės rytų sritis pavadinta Karaliaus Mindaugo vardu arba Rytų Lietuvos sritimi (rašytinis slapyvardis - Kalnų sritis). Raidės "LP" reiškė "Lietuvos partizanai."

896 banditai, pagal zonas:

a) 25 šaulių pulko - 25 banditų grupės - 247 banditai;
b) 32 šaulių pulko - 27 banditų grupės - 212 banditų;
c) 137 šaulių pulko - 40 banditų grupių - 264 banditai;
d) 273 šaulių pulko - 19 banditų grupių - 173 banditai.

(Padėties schema pridedama.)*

II. 2 šaulių divizijos sudėtis, aptarnavimo regionas, teritorijos plotas, dislokavimas ir išskirstymas

a) 2 šaulių divizijos sudėtis

SSRS MGB vidaus kariuomenės 2 šaulių divizija sudaryta pagal SSRS MGB 1949 02 26 įsakymą Nr.00381 ir Jūsų 1949 12 27 nurodymą Nr.9/3-006070 iš keturių: 25, 32, 137 ir 273 šaulių pulkų, anksčiau įėjusių į SSSR MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių diviziją.

Komplektuojant 2 šaulių divizijos valdybą, specialių padalinių - atskirosios pervežimų autokuopos, atskirosios ryšių kuopos, komendanto ir pionierių būrių, karo ligoninės ir divizijos seržantų mokyklos - karininkai, seržantai ir eiliniai atvyko daugiausia iš 4 šaulių divizijos ir Kaliningrado I atskirosios šaulių kuopos, būtent:

karininkų - 60;
seržantų - 54;
eilinių -136.
Iš viso: 250 žm.

b) Aptarnavimo regionas

2 šaulių divizija operatyviniu atžvilgiu veikia Lietuvos sąjunginės respublikos šiaurinėje dalyje - 25 apskrityse pagal tokias ribas: šiaurėje - siena su Latvijos sąjungine respublika; rytuose - siena su Baltarusijos sąjungine respublika; Neries upės, toliau pagal pietinę Švenčionių, Utenos, Anykščių, Panevėžio, Radviliškio apskričių ribą, pagal rytinę ir pietinę Raseinių, Jurbarko apskričių ribą, paskui šiauriniu Nemuno krantu, kol jis įteka į Baltijos jūrą.

Šio 2 šaulių divizijos aptarnaujamo ruožo ilgis iš rytų į vakarus - 360 km, plotis iš šiaurės į pietus - 150 km.

* Schema nepublikuojama.

c) Dislokavimas

Kad sėkmingai triuškintų nacionalistinių pogrindį ir jo ginkluotas bandas, aptarnaujamame plote divizija išdėstė iš viso 37 įgulas, tarp jų:

būrių įgulų - 10;

kuopų ir pusiau kuopų - 23;

batalionų - 4.

Divizijos štabas ir pulkų štabai dislokuoti:

a) 2 šaulių divizijos štabas - Šiauliuose.

b) 25 šaulių pulko štabas - Panevėžyje. Pulkas veikia 6 apskrityse.

c) 32 šaulių pulko štabas - Šiauliuose. Pulkas veikia 6 apskrityse.

d) 137 šaulių pulko štabas Utenoje. Pulkas veikia 7 apskrityse.

e) 273 šaulių pulko štabas - Tauragėje. Pulkas veikia 6 apskrityse.

(Dislokavimo schema pridedama.)*

[...]**

III. Divizijos dalių komplektavimas iš karininkų, seržantų ir eilinių (pagal 1950 01 25 duomenis)

2 šaulių divizijos dalių komplektavimas parodytas lentelėje:

Dalių pavadi-	Pagal etatus				Pagal sąrašą				Nesukomplektuota			
	karininkai	seržantai	eilinių	iš viso	karininkai	seržantai	eilinių	iš viso	karininkai	seržantai	eilinių	iš viso
2 šaulių divizijos valdyba	70	24	27	121	63	20	21	104	7	4	6	17
Specializuoti padaliniai ir m-la	57	103	90	250	52	100	50	202	5	3	40	48
25 šaulių pulkas	140	299	911	1350	134	311	638	1083	6	-	273	279
32 šaulių pulkas	140	299	911	1350	131	300	616	1047	9	-	295	304

*** Schema pateikiama 304 psl.**

**** Praleistas skyrius apie divizijos štabų, karininkų ir jų šeimų užimtas patalpas bei pastatų stovį.**

137 šaulių
pulkas 140 299 911 1350 136 310 634 1080 4 - 277 281
273 šaulių
pulkas 140 299 911 1350 137 292 629 1058 3 7 282 292

Išviso: 687 1323 3761 5771 653 1333 2588 4574 34 14 1173 1221

Kaip matyti, 2 šaulių divizijoje nesukomplektuota karininkų kadrų - 34 žm., seržantų (daugiausia specialistų) - 14 žm., eilinių - 1173 žm. Iš viso trūksta 1221 žmogaus.

[...]*

L.e.p. SSRS MGB vidaus kariuomenės 2 šaulių dvizijos vadas
pik. (Širinskis) (Parašas)
2 šaulių divizijos štabo viršininkas
pplk. (Amelinas) (Parašas)

Išspausd. 3 egz.
1 egz. - kariuomenės viršininkui
2 egz. - LSSR valstybės saugumo ministrui
3 egz. - į bylą
Vykd. pplk. Piatakovas
Spausd. A.A.A.
1950 01 30

Rezoliucijos:
"Drg. Počkajui. Kapralovas, 1950 02 21".
"Drg. Ščerbakovui [neįskaitomas žodis], Počkajus [data neaiški]".

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/172. L. 1-12. Originalas.

*** Praleisti skyriai apie discipliną ir moralinį stovį, aprūpinimą transportu ir ryšio priemonėmis, atliktą ūkinį ir politinio auklėjimo darbą, išvados ir pasiūlymai.**

Priedas 1

Сов. сек
Экз.

СХЕМА

дислокации частей и подразделений 2 сд вв мгб СССР

По состоянию на 25.1.19

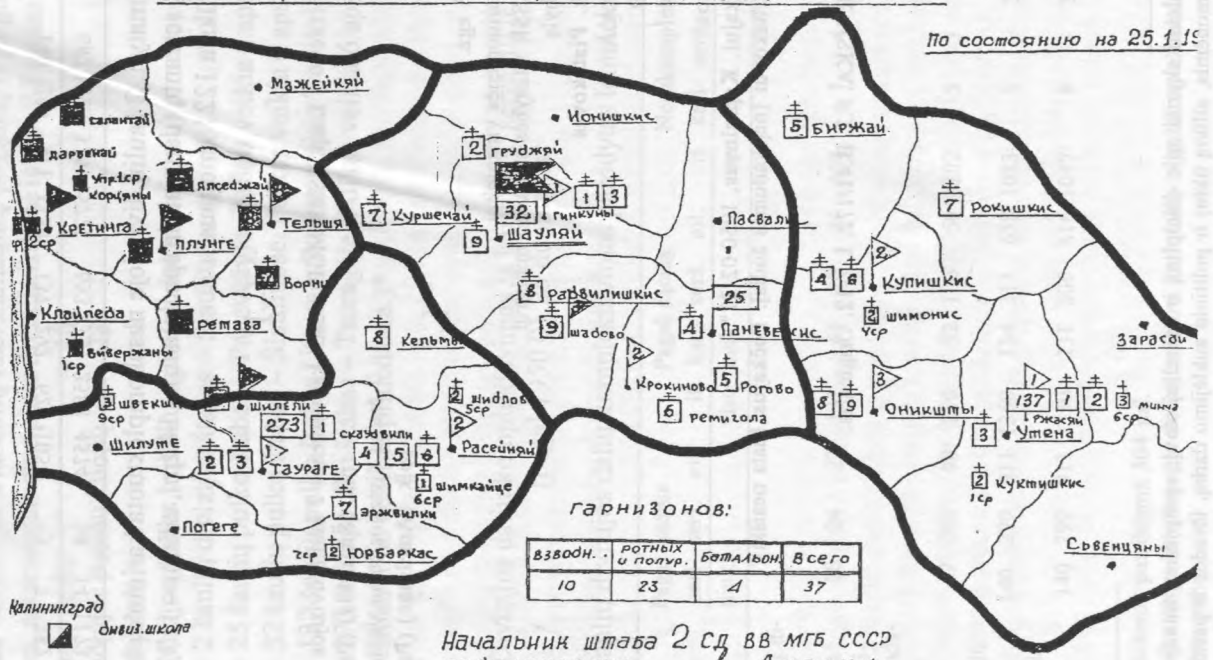

гарнизонов:

взводн.	ротных и полур.	батальон.	всего
10	23	4	37

Начальник штаба 2 сд вв мгб СССР
подполковник Амелин

Сов. секретно
Экз. № 2.

Схема

обстановки на участке 2 СД ВВ МГБ СССР

по состоянию на 25.1.50

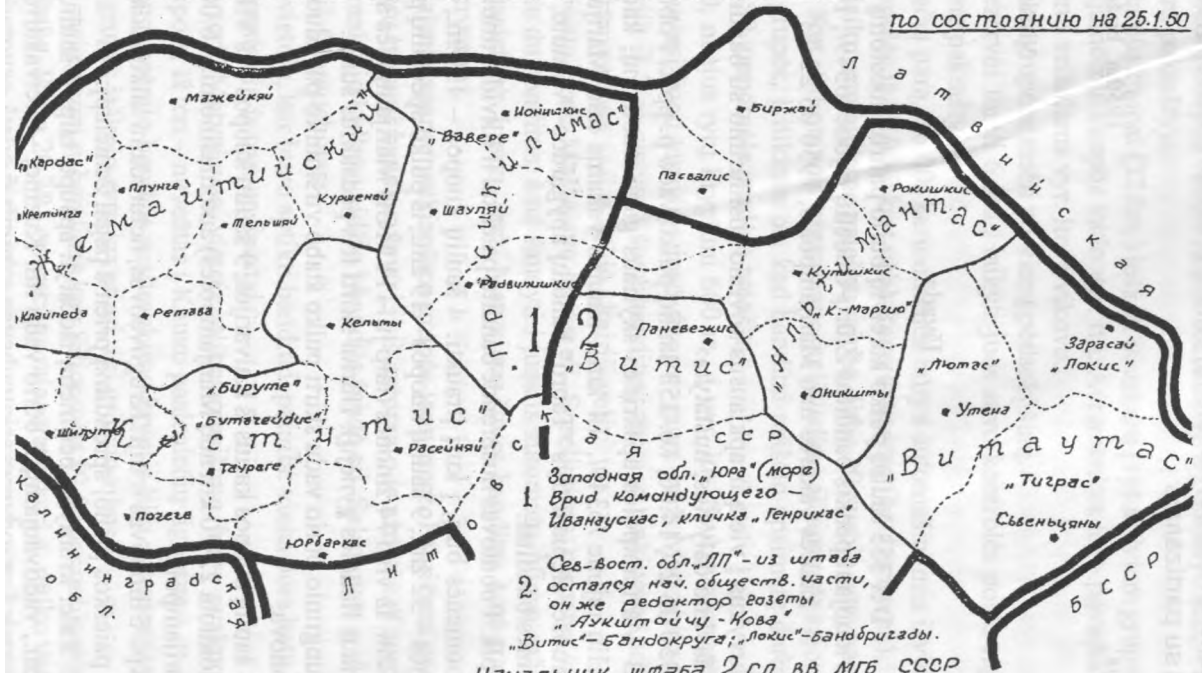

Начальник штаба 2 СД ВВ МГБ СССР
подполковник Амелин

Priedas 2

74. Vidaus kariuomenės 4-os šaulių divizijos vado pavaduotojo Pankino išvada dėl nuostolių, patirtų prie Žiūrų-Gudelių, susišaudant su partizanais

Vilnius 1950m. birželio 25d.

Visiškai slaptai
2 egz.

Išvada

Dėl 353 šaulių pulko kareivių būrio patirtų nuostolių likviduojant penkis banditus Žiūrų-Gudelių rajone /6349/, 14 km į šiaurės vakarus nuo Marijampolės, 1950 06 22-23

Nuvykus į vietą ir apklausus kovinio susidūrimo su banditais ir jų likvidavimo dalyvius, nustatyta:

1950 06 22, 14.00, l.e. 353 šaulių pulko vado p. pplk. Pobutovas iš MGB Marijampolės apskrities skyriaus gavo duomenų, kad Žiūrų-Gudelių rajone /6349/, 14 km į šiaurės vakarus nuo Marijampolės, krūmuose, slepiasi trys "Tauro" banditų apygardos "Vytauto" banditų rinktinės banditai.

Pplk. Pobutovas nusprendė banditų paieškai ir likvidavimui pasiųsti kariuomenės būrį, į kurį įtraukti: 4 šaulių kuopos - 13 žm., 5 šaulių kuopos - 32 žm., 9 šaulių kuopos - 19 žm., iš pulko specialių padalinių - 10 žm. Iš viso 74 žmonės (tarp jų - 11 MGB Marijampolės apskrities skyriaus liaudies gynėjų). Būriui skirti tris pėdsakius šunis.

Jungtinio būrio vadu skirti pulko štabo viršininko pavaduotoją kpt. Silionovą.

4 šaulių kuopos karius iš Kalvarijos, 9 šaulių kuopos - iš Vilkaviškio (dislokuota 22-20 km nuo Marijampolės) automašinomis 16.00 suvežti į Marijampolę.

Kpt. Silionovas ir mjr. Krugovcovas, neturėdami laiko sudaryti banditų paieškos plano, sprendimą priėmė pagal žemėlapį:

1. Palei krūmyno perimetrą išdėstyti apsuptį taip: 4 šaulių kuopos 13 žm., vadovaujamų 2 būrio vado ltn. Kuzino, - pietvakarių pakraštyje; 11 liaudies gynėjų, vadovaujamų MGB Šunskų valsčiaus posky-

rio viršininko kpt. Žalnino, - rytų pakraštyje; 9 šaulių kuopos 19 žm., vadovaujamų kuopos vado vyr. ltn. Kuvšinovo ir pėdsekys šuo, - šiaurės vakarų pakraštyje.

2. 5 šaulių kuopai (32 žm.) ieškoti iš vakarų į rytus dviem grupėmis, vadovaujamomis kuopos vado vyr. ltn. Avramenkos ir jo pavaduotojo politiniams reikalams vyr. ltn. Svikovo.

Paieškų grupėse turėti po vieną pėdsekį šunį.

3. Rezervui turėti 6 žm., laikyti juos savo kontrolės posto rajone, pietiniame pakraštyje.

Tą pačią parą, 16.00, kariuomenės būrys automašinomis išvyko iš Marijampolės ir 17.00 iškart užblokavo krūmyną (žr. 1 schemą).

Tuo laiku numatytame paieškų rajone dirbo 30 durpių gavybos darbininkų. Kpt. Silionovas organizavo jų išvedimą iš apsupto rajono, ir paieškų grupės, įsitikinusios, kad banditai neišėjo apsimetę darbininkais, 17.30 grandinėle pradėjo paiešką.

18.40, nuėjus rytų kryptimi 600 m., į vyr. ltn. Sivkovo grupės viduryje buvusį šunų tarnybos instruktorių jaun. serž. Matvejevą automato serija iš 7 m atstumo šovė banditas, tūnojęs tankiuose, prižėlusiuose krūmynuose, ir jį sužeidė į kairįjį petį.

Salia jaun. serž. Matvejevo buvęs eil. Soseliatinas, pamatęs šiuose krūmuose du banditus, ėmė šaudyti įjuos iš automato. Vieną sužeidė, bet šis pasislėpė. Į jaun. serž. Matvejevą šovęs banditas ėmė trauktis šiaurės kryptimi.

Kairiajame sparne veikiančios grupės jaun. serž. Fabričnas pamatė už 5 metrų bėgantį banditą, šovė į jį iš automato ir užmušė. Tuo pačiu metu iš rankinio kulkosvaidžio į banditą šaudė eil. Šalimovas ir iš šautuvo - eil. Mamuchinas.

Toje vietoje, kur buvo aptikti banditai, paimta: viena pora batų, viena pora pusbačių ir trys apsiaustai.

Jaun. serž. Matvejevas, vietoje atlikus perrišimą, buvo evakuotas į Marijampolę, iš ten - nuvežtas į Kauno pasieniečių ligoninę.

Kadangi antrojo bandito pasitraukimo kryptis liko nenustatyta, abi paieškų grupės ieškojo rytų kryptimi, iki griovio ribos.

Apie susirėmimą su banditais kpt. Silionovas 19.00 per radiją pranešė į pulko štabą. Iš ten 20.30 į operacijos rajoną atvyko l.e. pulko vado p. pplk. Pobutovas, štabo viršininko pavaduotojas tarnybos reikalams kpt.

Karasevas ir MGB apskrities skyriaus viršininkas pplk. Vlasovas.

19.20 kpt. Silionovas organizavo paiešką priešinga linkme, taip pat dviem grupėmis (žr. 2 schemą). Kairiosios grupės -14 žm. - vyresniuoju paskyrė vyr. ltn. Avramenką, dešiniosios grupės - 15 žm. - būrio vado pavaduotoją vyr. seržą. Jegorovą, nes vyr. ltn. Sivkovas išvyko su sužeistu jaun. seržu. Matvejevu.

Sužeistasis banditas, įlindęs į tankų krūmą, neišsiduodamas leido grandinei visiškai priartėti ir 20.00 iš 7-8 m trim AVT* šūviais šovė į kairiajame sparne slenkančios vyr. seržo Jegorovo grupės poskyrio vadą seržą. Podosinikovą, sužeidė jį į pilvą.

Krūmų tankmėje ir brūzgynuose bandito niekas nematė. Jam ieškoti nepanaudotas šuo.

Nubėgęs apie 70 m, banditas įlindo į tankų brūzgyną. Sužeidus seržą. Podosinikovą, vyr. ltn. Avramenka su tarnybinio šuns instruktoriumi seržu. Zubkovu iš savo grupės grandinės kairiojo sparno perėjo į Jegorovo grupės kairįjį sparną.

20.20 banditas, leidęs grandinei visai prisiartinti, iš 6 m nuotolio šovė trijų šūvių serija į tarnybinių šunų instruktorių seržą. Zubkovą ir jį sužeidė į krūtinės ląstos dešiniąją pusę. Sužeistas Zubkovas šovė į priešą iš automato, bet po trumpos serijos automatas užsikirto. Seržo. Zubkovo kairėje, už 4 m buvęs eil. Melašovas, nematydamas bandito, šovė į krūmus dviem šautuvo šūviais, bet nepataikė. Banditas, pasinaudodamas krūmų tankme, nušliaužė 80-90 m.

Abi kariuomenės grupės atkakliai tęsė bandito paieškas. Šis vėl prisileido grandinę visai arti ir iš 5-6 m trijų šūvių serija sunkiai sužeidė eil. Čižikovą (iš vyr. seržo. Jegorovo grupės) į krūtinę ir pilvo ertmę. Į krūmuose esantį banditą pradėjo šaudyti eil. Tatjaničevas iš automato ir Lysikovas iš šautuvo (iššovė du šūvius), bet nepataikė.

Banditas sugebėjo dar kartą nušliaužti ir pasislėpti duobėje.

Pristatę į medicinos punktą seržo. seržo. Zubkovą, į vyr. ltn. Avramenkos grupę grįžo eil. Rasochackis ir kuopos raštvedys jaun. seržo. Suntejevas. Jie šliaužte prisiartino prie bandito iki 9-10 m nuotolio. Jaun. seržo. Suntejevas ėmė šaudyti iš automato, o jo dengiamas eil. Rasochackis metė į banditą tris granatas. Nuo jų sprogimo banditas

* AVT (avtomatičeskaja vintovka, rusų k.) - automatinis šautuvas.

žuvo.

Likvidavus antrąjį banditą, likusios 5 šaulių kuopos pajėgos ir iš apsupties paimti 4 šaulių kuopos 13 žm. trečią kartą atliko paiešką, ją be rezultatų baigė 23.00.

Vietoj 4 šaulių kuopos į apsuptį stojo 11 liaudies gynėjų iš MGB Šunskų valsčiaus poskyrio, atvykę 22.00.

5 ir 4 šaulių kuopų kariai, baigę paiešką, buvo atitraukti ir iki 1950 06 23, 6.00, ilsėjosi operacijos rajone.

Užmušti banditai:

"Žalgirio" banditų rinktinės 33 banditų kuopos vadas Tamoliūnas, slapyvardžiu "Stumbras" (sužeidė tris kariškius). Pagal MGB Marijampolės apskrities skyriaus duomenis, jis nuo 1944m. iki likvidavimo dienos 21 kartą paspruko nuo kariuomenės dalinių ir liaudies gynėjų.

33 banditų kuopos eilinis banditas, slapyvardžiu "Žemaitis".*

Paimta: automatų - 1, pistoletų - 1, AVT - 1,140 šovinių ir banditų dokumentai.

Kadangi anksčiau buvo gauti duomenys, kad slapstosi trys banditai, o likviduoti tiktai du, pplk. Pobutovas nusprendė operaciją tęsti, ir įtraukti papildomų pajėgų, kad naktį krūmynų apsuptis būtų sustiprinta. Prašvitus, 1950 06 23, vietovė dar kartą stropiai apieškoti.

23.30 automašinomis į Žiūrų-Gudelių rajoną iš Marijampolės atvyko 15 autokuopos kareivių, 10 tarnybinių šunų instruktorių su trim šunimis, 22 žm. iš 2 šaulių bataliono Kalvarijoje, 14 žm. iš 6 šaulių kuopos Kazlų Rūdoje.

Kpt. Silionovas, vykdydamas pplk. Pobutovo nurodymus, iki 24.00 sutankino apsuptį (žr. 3 schemą) taip, kad 2-3 sekretams tektų po raketinį pistoletą.

Sekretus išdėstė poromis, kas 40-50 m vienas nuo kito. Apsupties šiaurinę ribą nakčiai atitraukė nuo krūmų masyvo pakraščio 100 m į atvirą vietą. Iš 6 šaulių kuopos 14 žm., vadovaujamų kuopos vado pavaduotojo ltn. Kucenkos, sudarė rezervą, kurį išdėstė šiauriau ežero - labiausiai tikėtinoje banditų traukimosi vietoje.

1950 06 23, 0.40, trys banditai, nuo operacijos pradžios prasėdėję vandens apsemtoje durpių duobėje, apaugusioje krūmais ir nendrėmis

* Žemaitis - tikroji partizano pavardė. Jo slapyvardis — Kantas.

(žr. 3 schemą), išlindo iš duobės ir šliaužtdami per atvirą lauką priartėjo prie apsupties linijos per 21 m.

Buvę sekrete 9 šaulių kuopos eil. Rogačevas (vyresnysis) ir Uškovas pamatė banditus. Eil. Rogačevas suriko: "Stok!" ir įsitikinęs, kad šliaužia banditai, įsakė eil. Ušakovui apšviesti vietovę, pats iš automato šovė į banditus, o paskui ir eil. Ušakovas iš šautuvo. Visi trys banditai buvo užmušti.

Rogačevui ir Ušakovui šaudant į banditus, visi apsupties raketininkai paeiliui apšvietinėjo vietovę, kol banditai buvo likviduoti.

1950 06 23, nuo 6.00, 4 ir 5 šaulių kuopų kariuomenės grupė - 42 žm. ketvirtą kartą atliko paiešką. Nieko neradus, tos pačios paros 8.00 operacija buvo baigta.

Užmušti banditai:

1. "Tauro" banditų apygardos "Vytauto" banditų rinktinės vadas Matusevičius Algimantas, slapyvardžiu "Neptūnas".

2. Tos pačios banditų rinktinės ūkinio aprūpinimo viršininkas Grikietis Antanas*, J.Tamoliūnas-Stumbras, J.Raulinaitis-Lekys, J.Žemaitis-Kantas, V.Matūnas-Drąsutis (visi - Žalgirio tinktinės Trispalvės tėvūnijos partizanai.)

3. Tos pačios banditų rinktinės štabo narys (pavardė ir slapyvardis nenustatyti).

Paimta: automatų - 2, granatų - 1, pistoletų - 2, šovinių - 260, žiūronai - 1, ir banditų dokumentai.

Savų nuostolių likviduojant tris banditus nebuvo.

Išvada

1. Didelių nuostolių likviduojant du banditus patirta todėl, kad:

a) bala buvo priaugusi tankių krūmų su brūzgynais, per kuriuos iš 5-7 metrų nuotolio beveik nieko nesimatė.

Banditai, traukdamiesi nuo kariuomenės grupės, slėpdavosi tuose krūmuose ir brūzgynuose, neišsiduodami veikė iš pasalos, arti prisileisdavo grupę ir prisitaikę šaudavo į kareivius ir seržantus;

b) kai kuriais atvejais dalis kareivių ir seržantų (tarp jų ir pakliu-

* A.Grikietis-Slapukas iš tikrųjų žuvo 1952 01 21. Vytauto rinktinės vadu jis buvo paskirtas 1950 06 23,žuvus A.Matusevičiui-Neptūnui.

vę į banditų ugnį) nesilaikė atsargumo principo: pirma pasiklausyti, įsižiūrėti, o paskui judėti pirmyn;

c) po pirmojo susirėmimo su dviem banditais nebuvo naudojamas šuo ieškoti pasislėpusio vieno bandito, kuris, pats sužeistas, atkakliai priešinosi ir sužeidė tris žmones.

2. Kaip ir rengiant būrį, taip ir jo veiksmuose buvo teigiama:

a) štabo operatyvumo dėka kariuomenės būrys iš įvairių padalinių, net ir esančių už 22 km nuo pulko štabo, buvo sudarytas greitai ir per dvi valandas, pasirengęs kovinei užduočiai, pristatytas į vietą;

b) iškart iš įvairių krypčių vienu metu buvo apsuptas operacijos rajonas - taip užkirstas kelias banditams pirma laiko pasitraukti iš operacijos rajono;

c) iš operacijos rajono durpių gavybos darbininkai buvo išleidžiami tik rūpestingai patikrinus jų dokumentus, kad apsimetę darbininkais neišeitų banditai;

d) 5 šaulių kuopos vadas vyr. ltn. Avramenka ir visi kuopos kariai atkakliai siekė žūtbūt surasti banditą ir jį sunaikinti;

e) 1. e. pulko vado pareigas pplk. Pobutovas iki galo įgyvendino savo sprendimą - tęsti operaciją ieškant trečio bandito; šiuo tikslu jis sustiprino operacijos rajono apsuptį nakčiai;

f) kpt. Silionovas teisingai pasirinko sekretų išdėstymo nakčiai ribą ir raketininkų paskirstymą juose, kad vietovė būtų apšviesta, jei banditai mėgintų prasiveržti pro apsupimą;

g) 5 šaulių kuopos eil. Rasochackis sumaniais veiksmais likvidavo banditą: pasinaudodamas jaun. serž. Suntejevo ugnimi į banditą, pasislėpusį duobėje tarp krūmų, nukovė jį granatomis;

h) sekretas budriai ėjo nakties tarnybą, todėl banditai, mėginę išeiti iš apsupto rajono, buvo pastebėti ir likviduoti.

Likviduojant banditus, raketininkai visą laiką apšviesdavo vietovę;

f) sužeistiesiems buvo vietoje greitai suteikiama pirmoji pagalba, jie evakuojami į medicinos pagalbos punktus, o iš ten taip pat nedelsiant siunčiami į gydymo įstaigas.

Manyčiau, kad:

1. Operacija buvo sėkminga. Operacijos metu sužeistus keturis žmones (du iš jų nuo žaizdų mirė) laikyti koviniais nuostoliais.

2. Pulko štabo viršininko pavaduotojui kpt. Silionovui nurodytinas

nepakankamas gebėjimas organizuoti - banditui ieškoti pagal pėdsaką nepanaudoti šunys.

3. Atkreiptinas 5 šaulių kuopos vado vyr. ltn. Avramenkos dėmesys, kad kuopa nepakankamai moka elgtis miškingoje - pelkėtoje vietovėje.

4. Likviduojant banditus pasižymėjusius:

1. 5 šaulių kuopos vadą vyr. ltn. Avramenką - atkakliai tęsė bandito paieškas;

2. Eil. Rasochackį Borisą Jefimovičių - užmušė banditą;

3. 5 šaulių kuopos poskyrio vadą jaun. serž. Fabričną Vasilijų Semionovičių - užmušė banditą;

4. 9 šaulių k uopos eil. Rogačevą Piotrą Nikolajevičių ir Uškovą Vasilijų Matvejevičių - užmušė tris banditus;

5. Tarnybinių šunų instruktorius 1 šaulių kuopos serž. Zubkovą Ivaną Borisovičių ir 3 šaulių kuopos jaun. serž. Matvejevą Grigorijų Nikolajevičių - abu sužeisti - pristatyti apdovanojimui Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro nuožiūra.

5. 353 šaulių pulko vadui - parengti operacij os aprašymą ir pateikti divizijos štabui.

Priedas: schemos, trys lapai.

MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos vado pavaduotojas
gen. mjr. (Pankinas) (Parašas)
1950 06 25

Rezoliucija: "Tvirtinu. SSRS MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos vadas gen. mjr. Vetrovas. 1950 06 30"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/92. L.276-285. Originalas.

Priedas 1

СХЕМА №1

Сосредоточение войскового отряда 353 сп под командой зам. штаба полка капитана Силиванова и вооруженного столкновения с двумя бандитами группы под командой зам. ком. 5 сб по п/ч. ст. л-та Снакова в р-не х. Зуры-Гудели /604ф/. 14 км. с-з Мариямполе 22.6.50г.

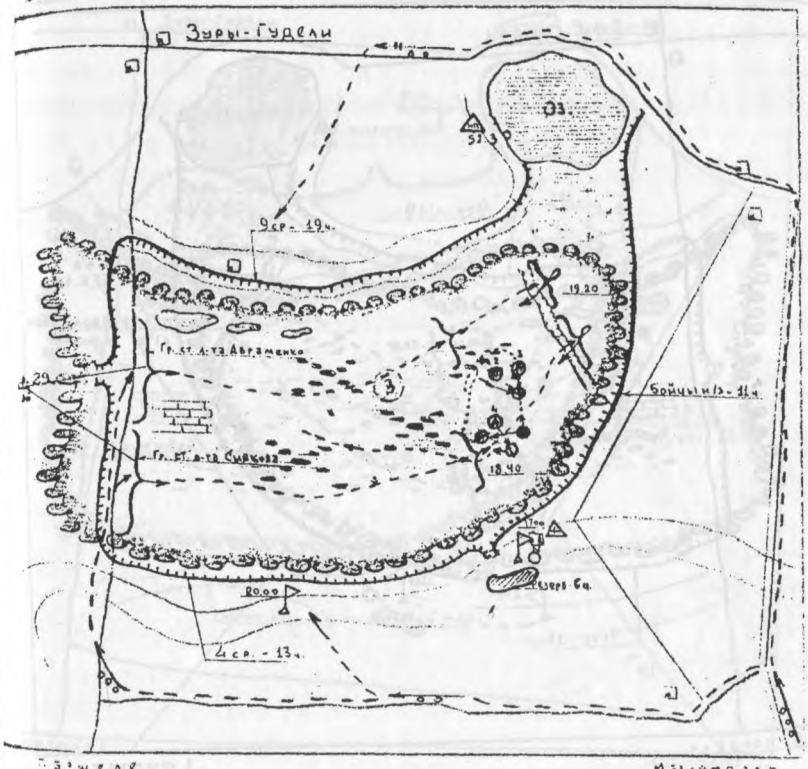

масштаб в 1см = 50м.

Условные обозначения

- Окружение войсками 17:00	- м.с.т Фабричный
- Оцепление бойцами н/з в 17:00	- ряд. Сысоятин
- Поиск гр. на исход. рубеже	- м.с.т Матсков
- РП ряд. Шалимов	- Наблюдат. нахожд. бандитов
- ряд. Мамукин	- Место обнар. раненого и ликвид. б-то

Схему составил ст. техн. нач. 1-й отд. м-а Арнаутов

Схему чертил: [illegible] ряд. м/с Шумин.

Priedas 2

СХЕМА № 2

208 сер. дивизии
экз. № 3

Действий войсковых групп 5ср 353сп по поиску банд в пастбище хут. Зуры-Гудели (6040), 14км. сев.-зап. г. Мариуполь 22. 6. 1950 г.

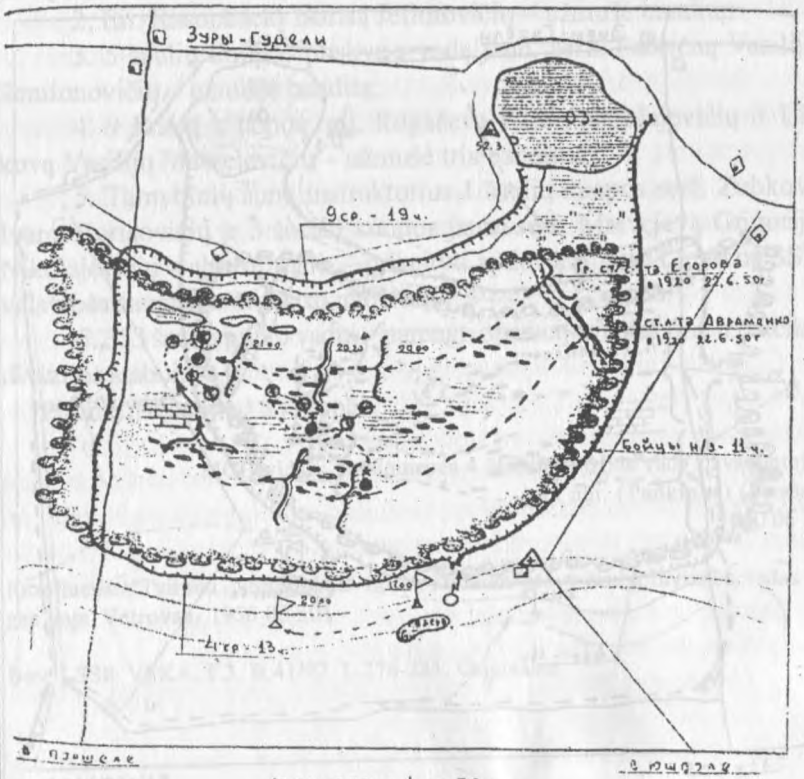

Масштаб в 1см = 50м

Условные обозначения:

- Исход. рубеж. Поисковые группы
- Подраж. поиск. группа при ранении бандитом ст.л-та Подосенникова
- Подраж. поиск. гр. при ранении бандитом ст.л-та Зубкова
- Подраж. поиск. гр. при ранении бандитом рад. Чижикова
- Путь отхода и место ликвидации бандита

Схему составил

Priedas 3

СОВ СЕКРЕТНО
ЭКЗ. № 3

СХЕМА №3

Боевых действий войскового отряда 353сп под командой капитана Пономарева в районе Зуры-Гуделя /6040/, 14 км. сев.-зап. от г. Мариямполе 23 Июня 1950 года.

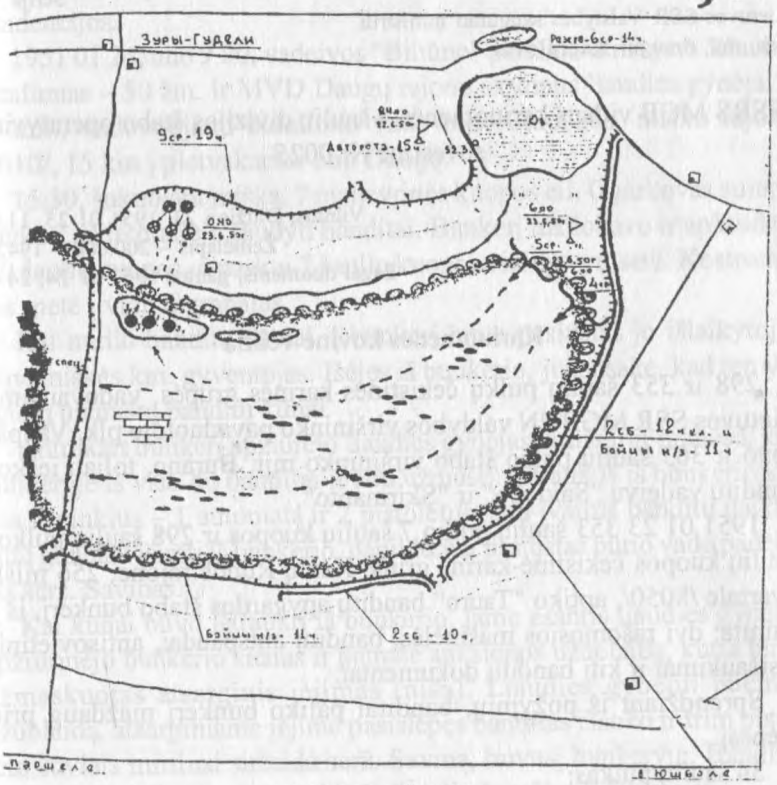

масштаб в 1см=50м

Условные обозначения:

- Оцепление совместно с бойцами н/защ. к 24.00 22.6.50г.
- место нахожд. в секрете ряд.: Рогачева и Ушкова
- Исход рубеж. поисковых групп
- Место отсиживания бандитов

Схему составил: Ст пом. нач. 1го отд. м-р Деранасьев

Схему чертил: Картограф-чертежник 1го отд. ма л-т Vilkjan

75. Vidaus kariuomenės 4-os šaulių divizijos štabo 0025 operatyvinė suvestinė apie 34,261, 298, 353 šaulių pulkų veiklą 1951 m. sausio 23-25 dienomis

Vilnius 1951m. sausio 25d.

Serija "G"

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministrui
gen. mjr. draugui Kapralovui

SSRS MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos štabo operatyvinė suvestinė Nr. 0025

Vilnius, Didžioji 23, 1951 01 25, 11.00.
Žemėlapis - 200.000 - 1942m.
Pagal duomenis, gautus 1951 01 24, 24.00.

Kariuomenės kovinė veikla

298 ir 353 šaulių pulkų čekistinės-karinės grupės, vadovaujamos Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojo plk. Vaupšasovo ir 363 šaulių pulko štabo viršininko mjr. Burano, toliau ieškojo banditų vadeivų "Saidoko" ir "Skirmanto".

1951 01 23 353 šaulių pulko 7 šaulių kuopos ir 298 šaulių pulko 8 šaulių kuopos čekistinė-karinė grupė Kazlų Rūdos rajone, 256 miško kvartale /8050/, aptiko "Tauro" banditų apygardos štabo bunkerį, iš jo paimta: dvi rašomosios mašinėlės, banditų antspaudai, antisovietiniai atsišaukimai ir kiti banditų dokumentai.

Sprendžiant iš požymių, banditai paliko bunkerį maždaug prieš mėnesį.

34 šaulių pulkas:

34 šaulių pulko 7 šaulių kuopos žvalgybos-paieškų grupė - 27 žm., vadovaujami kuopos vado vyr. ltn. Jarmolenkos, pagal MGB Daugų rajono skyriaus duomenis, 1951 01 23 ieškojo banditų vadeivos "Biliūno" Piliūnų rajone /2010/ (žemėlapyje nėra, 11 km į pietvakarius nuo Daugų).

Tą pačią parą, 14.00, 8 žm. iš žvalgybos-paieškų grupės, vadovaujamos būrio vado padėjėjo serž. Savino, miške surado bunkerį, kurio liu-

kas buvo atviras. Nuo bunkerio ėjo vieno žmogaus šviežios pėdos; jomis paleistas šuo Džekas (instruktorius eil. Kulikovas). Šuo suuodė pėdsakus. Nuėjus pėdsakais apie 3 km, užklupta nežinoma moteris, kuri sulaikoma išsitraukė iš kišenės pistoletą ir šūviu į galvą sunkiai susižeidė. Suimtoji pasirodė esanti vadeivos "Biliūno" žmona*.

Iš banditės paimta: 1 pistoletas, 10 šovinių.

Iš bunkerio paimta: 1 automatas, 40 šovinių ir įvairios banditų korespondencijos.

1951 01 24, nuo 9.00, vadeivos "Biliūno" paieškas atnaujino 3 šaulių batalionas - 50 žm. ir MVD Daugų rajono skyriaus liaudies gynėjai - 30 žm., vadovaujami bataliono vado mjr. Galuškos, miško rajone /2010/, 15 km į pietvakarius nuo Daugų.

15.30, šukuojant mišką, 7 manevrinės kuopos eil. Ogarkovas surado bunkerį, iš jo pradėjo šaudyti banditai. Bunkerį užblokavo ir apšaudė 7 ir 9 šaulių kuopos, o paskui 7 šaulių kuopos viršila vyr. serž. Kostrominas metė į vidų 6 granatas.

Kai nutilo banditų šūviai, į bunkerį buvo pasiųstas jo išlaikytojas Davainiškės km. gyventojas. Išėjęs iš bunkerio, jis pasakė, kad ten yra dviejų užmuštų banditų kūnai.

Antrąkart bunkerį apžiūrėjo liaudies gynėjas, kuris irgi pranešė, kad bunkeryje iš viso du banditai ir abu užmušti. Ištraukus iš bunkerio kūnus ir ginklus - 1 automatą ir 2 pistoletus, kad įvairūs banditų daiktai būtų greičiau išimti iš bunkerio, papildomai pasiųstas būrio vado padėjėjas serž. Savinas.

Kai kūnai buvo ištraukti iš bunkerio, jame esantis liaudies gynėjas apžiūrinėjo bunkerio sienas ir pamatė ant sienos užuolaidą, kuria buvo užmaskuotas atsarginis įėjimas (niša). Liaudies gynėjui nuėmus užuolaidą, atsarginiame įėjime pasislėpęs banditas iššoko ir trim pistoleto šūviais mirtinai sužeidė serž. Saviną, buvusį bunkeryje. Banditas iššoko į paviršių ir mėgino slėptis, bet jį užmušė eil. Vlasovas.

Tokiu būdu iš viso užmušti trys banditai, tarp jų - tėvūnijos "Geležinis vilkas" vadas, slapyvardžiu "Biliūnas".

Paimta: automatų - 2, karabinų - 1, pistoletų - 3, šovinių - 200,

* Monika Plytnikaitė-Turskienė. Paguldyta į Alytaus ligoninę ir atgavusi sąmonę nusižudė.

maskuojantys chalatai ir banditų korespondencija.

Likviduojant banditus pasižymėjo 7 šaulių kuopos kariai:

1. kuopos vadas - vyr. ltn. Jarmolenka Grigorijus Gavrilovičius,
2. kuopos viršila-vyr. serž. Kostrominas Jevgenijus Aleksejevičius,
3. eil. Ogarkovas Jegoras Jegorovičius,
4. eil. Vlasovas Viktoras Petrovičius,
5. eil. Kosiakovas Jurijus Pavlovičius,
6. eil. Sokolovas Anatolijus Pavlovičius,
7. mjr. Galuška (operacijos vadas).

353 šaulių pulkas:

1951 01 22, 23.00, pagal Kauno valdybos duomenis, 1 šaulių batalionas - 52 žm., vadovaujami bataliono vado mjr. Kripako ir Kauno valdybos viršininko pavaduotojo pplk. Matiušenkos, surengė bunkerių paieškos operaciją Žvyrinų apylinkėse /5080/, 10 km į pietvakarius nuo Prienų. Rezultatų nėra.

Pagal MGB Kauno srities valdybos duomenis, 1951 01 25, nuo 9.00, jungtinis 34 ir 298 šaulių pulkų būrys - 360 žmonių, vadovaujamų 34 šaulių pulko vado pavaduotojo pplk. Koreičenkos, Gailiakiemio miško rajone /5020/, 10 km į pietryčius nuo Jiezno, vykdo operaciją - "Pietų srities" banditų štabo paieškas. Į operacijos rajoną išvažiavo mano pavaduotojas gen. mjr. Pankinas.

Pasiųstų kariuomenės padalinių kiekis ir operatyvinės-kovinės veiklos rezultatai

Pavadinimas	34 š.p	261 š.p	298 š.p	353 š.p	Iš viso
1. Atlikta, pasiųsta:	-	-	-	0	0
Operacijų				52	52
Čekistinių-karinių grupių	9	2	9	9	29
	100	23	102	102	327
Kitų rūšių padalinių	11	5	-	13	29
	137	38	-	79	254
Iš viso:	237	61	102	233	633

2. Rezultatai:					
Užmušta banditų	**3**	**-**			**3**
Sučiupta banditų	**1**				**1**
Iš viso:	**4**	**-**	**-**	**-**	**4**
3. **Trofėjai:**					
Automatų	**3**	**-**	**-**	**-**	**3**
Karabinų	**1**	**-**	**-**	**-**	**1**
Pistoletų	**4**		**-**	**-**	**4**
Šovinių	**250**	**-**	**-**	**-**	**250**
4. Mūsų nuostoliai:					
Užmušta seržantų	**1**				**1**

SSRS MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos vadas plk. (Babincevas) (Parašas)
Divizijos štabo viršininkas plk. (Klimovas) (Parašas)

Ant dokumento užrašytos trys neįskaitomos rezoliucijos.

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.47. L.336-338. Originalas.

76. Okupantų kariuomenės, turėjusios saugoti rinkimines apylinkes rinkimų į LSSR Aukščiausiąją Tarybą metu, paskirstymo planas, paruoštas LSSR MGB 2N valdybos viršininko plk. G.Čachavos

Vilnius **1951m. vasario 16d.**

Visiškai slaptai

Pajėgų, užtikrinančių rinkimus į Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą, paskirstymas

Sritys	Rinkiminių apylinkių skaičius	Bus panaudota priedangai									Iš viso dengiamų apylinkių	2 ir 4 ŠD rezervas	2 ir 4 ŠD maršrutų ir paieškos dengimo grupės	2 ir 4 ŠD čekistinės karinės grupės	Iš viso naudojama pajėgų priedangai
		2 ir 4 ŠD kariuomenė	Pasienio pulkai	MVD 14 geležinkelio diviz. kariuomenė	Kauno milicijos mokykla	Vilniaus MVD karininkų mokykla	LSSR ministerijos grupė	Milicija	Liaudies gynėjai	Ginkluotas aktyvas					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Vilniaus	544	98	–	–	–	22	–	62	253	109	544	16	9	25	3583
		66				1235		244	1302	737		177	75	249	
Kauno	553	14	17	–	27	14	–	65	280	49	553	25	16	24	3771
		674	110		190	94		265	1469	290		282	113	257	
Klaipėdos	323	73	8	1	11	–	–	40	158	32	323	6	6	13	2384
		542	56	5	70			259	1038	223		104	51	136	
Šiaulių	532	60	–	1	18	3	2	29	279	140	532	11	14	13	3226
		406		6	90	18	15	135	388	767		175	82	144	
Iš viso	1952	322	25	132	56	39	2	196	970	330	1952	58	45	75	13444
		2286	166		350	247	15	903	5224	2017		788	328	786	

Pastaba: 1. Į rinkiminių apylinkių skaičių neįtrauktos uždaros karinės rinkiminės apylinkės, taip pat šių miestų rinkiminės apylinkės: Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos ir Panevėžio.

2. Skaitiklis rodo grupių skaičių, vardiklis - karių skaičių.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininkas pulkininkas Čachava

1951m. vasario 16d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.47/7. T.l. L.103. Nuorašas.

77. MGB Nr. 54139 karinės dalies kontržvalgybos viršininko Benediktovo pranešimas LSSR saugumo ministro pav. Leonovui apie 4-os šaulių divizijos operatyvinės veiklos trūkumus

Vilnius 1951m. balandžio 6d.

Visiškai slaptai
Serija "OK"
Egz.Nr.....

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro pavaduotojui
plk. draugui Leonovui _____
Čia*

Pranešimas apie MVD vidaus kariuomenės

4 šaulių divizijos dalių operatyvinės tarnybinės veiklos trūkumus

MGB kariuomenės 4 šaulių divizijos dalių operatyvinės tarnybinės veiklos trūkumus likviduojant kontrrevoliucinio Lietuvos nacionalistinio pogrindžio ginkluotas bandas galima suskirstyti į dvi pagrindines priežasčių grupes:

1. Trūkumai, priklausantys nuo dalių vadovybės ir kadrų sudėties.
2. Trūkumai, priklausantys nuo MGB organų vietos operatyvinių darbuotojų.

Informatorius "Neurožaiko" (34 šaulių pulko karininkas) apie jungtinio būrio darbą savo 1951 03 26 pranešime rašo:

"Pats būrys, kaip koks nors karinis arba operatyvinis-karinis padalinys, organizaciniu atžvilgiu neįformintas. Vadai ir operatyviniai viršininkai keičiasi, todėl būrys sprendžia ne visada konkrečias operatyvines užduotis.

Pavyzdžiui, 195lm. kovo 5-7d. buvo vykdoma operacija Balbieriškio miške. Operatyviniai viršininkai kariuomenės vadams kėlė nekonkrečią užduotį, sakydami: "Eisite - rasite - užmušite", nors visą Operaciją sudarė tik ryšininkų suėmimas. Ryšininkų sąrašus MGB Simno rajono skyrius pateikė supainiotus.

Sudarant užduotį dalyvavo ir skyrė uždavinius pplk. Župikovas. Iš

* "Čia" - reiškia "šioje vietoje", t.y., Vilniuje.

viso 34 šaulių pulko padaliniai operacijoje praleido tris paras be rezultatų. Joje dalyvavę 353 šaulių pulko padaliniai atsitiktinai sutiko vieną banditą ir jį užmušė, tačiau dėl vadovybės nemokėjimo organizuoti sužeidė du savo žmones".

Ryšium su tuo informatorius "Buket" (34 šaulių pulkas 1951 03 24 pranešime informuoja:

"Kovo pradžioje Prienų rajono Balbieriškio mstl. apylinkėse 353 ir 34 šaulių pulkų jungtinis būrys vykdė operaciją. Operacijos metu 353 šaulių pulko kareivių grupė viename vienkiemyje surado ant lovos miegantį uniformuotą banditą. Jo automatas gulėjo ant skrynios. Užuot ryžtingai veikę, kareiviai išpuolė iš namo ir pranešė apie tai vyresniajam. Tuo metu banditas nubudo, spėjo apsirengti ir išbėgti iš namo, kuris net nebuvo apsuptas. Bėgantį banditą puolė vytis visi kareiviai ir ėmė šaudyti. Dėl to, kad buvo organizuotas bandito gaudymas, kareiviai sužeidė vieną seržantą ir karininką.

Pagal duomenis, kuriuos vėliau gavo operatyvinis darbuotojas, gretimame vienkiemyje buvo 8 žmonių banda. Pasigirdus šūviams, banda išėjo iš vienkiemio ir niekieno nepastebėta pasislėpė."

Kalbėdamas apie priežastis, trukdančias čekistinių-karinių grupių darbą, informatorius "Neurožaiko" savo 1951 03 26 pranešime informavo:

"Čekistinės-karinės grupės, kaip tokios, savo paskirties neatlieka. Per 1951 m. sausio-kovo mėn. jos, įtrauktos į jungtinius būrius, atliko kitokios paskirties užduotis. Pavyzdžiui, 25 čekistinė-karinė grupė iš 34 šaulių pulko 1 šaulių kuopos ieškojo jai priskirtos bandos iš viso 26 dienas, ir tai ne visa sudėtimi, nekonkrečiai, dažnai greitosiomis, dažniausiai gavusi užduotį ką nors suimti.

26-a čekistinė-karinė grupė (34 šaulių pulko 1 šaulių kuopa) nuo 1951 01 01 iki 03 25 jai priskirtos bandos paieškoms turėjo iš viso 23 dienas. Kitą laiką dirbo jungtiniame būryje.

Pulko ir batalionų štabo atsakingi karininkai su čekistine-karine grupe jokio darbo nedirba, nes užimti kitokia veikla arba atostogauja. Mano nuomone, šitie "atsakingieji" yra tuščias formalumas. Geriau būtų, jei pulko ir batalionų štabai paprasčiausiai daugiau kontroliuotų visų rūšių specialiųjų padalinių, o ypač čekistinių-karinių grupių darbą."

Nesąžiningas ir formalus kai kurių kariuomenės karininkų požiūris į

darbą irgi yra kovos su banditais nesėkmių priežastis. Pavyzdžiui, informatorius "Južanin" (34 šaulių pulkas) 1951 03 25 pranešime informavo:

"Man žinoma, kad 34 šaulių pulko 6 kuopa 1951 m. kovo viduryje (pagal MGB rajono skyriaus duomenis) Lazdijų rajono Mikyčių k. apylinkėse rado bunkerį, kuris buvo tuščias.

Kuopos vadas kpt. Šaikinas papasakojo pulko karininkams, kad ieškoti šio bunkerio pagal MGB rajono skyriaus duomenis dukart važiavo operatyvinės grupės. Vienai iš jų vadovavo 2 šaulių bataliono štabo viršininko padėjėjas vyr. ltn. Bova. Kadangi paieška buvo blogai organizuota, bunkerio nerado, o banditai, sužinoję, kad šiose apylinkėse ieško bunkerio, iš jo išėjo.

Iš raštelio, kurį rado kpt. Šaikino grupė, žinoma, kad bunkeryje visą laiką buvo 8 banditai."

Informatorius "Nikolaj" (298 šaulių pulkas) 1951 03 04 pranešime rašė, kad 1951 metų vasario 15-18d. 298 šaulių pulko 1 bataliono 3 kuopos kareivių grupė, vadovaujama kuopos vado ltn. Bogdanovo Moisiejaus Ivanovičiaus, atlikdama operatyvinę užduotį buvusio Maišiagalos valsčiaus apylinkėse, užėjo į vakarėlį pas vietos gyventojus. Rezultatas: lietuviai ir mūsų kareiviai susimušė.

Apie šį faktą 298 šaulių pulko 1 šaulių bataliono operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. Šilovas informavo bataliono vadą mjr. Kvartiuką. Sis, matyt, nepatikrinęs fakto, pranešė drg. Šilovui, kad tokio atsitikimo nebuvo, o buvo kvočiamas banditų rėmėjas ir jam taikomas fizinis poveikis.*

Rezidentas "Babič" (298 šaulių pulkas) 1951 03 30 pranešė, kad čekistinė-karinė grupė, sudaryta iš 298 šaulių pulko 6 kuopos 8 žmonių, vadovaujama 1 būrio vado ltn. Drobyševo Konstantino Ivanovičiaus, būdama operatyviniame darbe, surengė kolektyvinį girtavimą. Persigėrę visi sugulė miegoti, nepasistatę apsaugos. Šis nutikimas buvo 1951 metų sausio mėn. Apie jį tartum žino Šatų** mstl. operatyvinis punkto vyresnysis - vyr. ltn. Pticynas, veikęs kartu su šia čekistine-karine grupe.

Tas pats šaltinis pranešė, kad 298 šaulių pulko 6 kuopos 2 būrio

* Paraštėje prierašas ranka: "Kas taikė?".

** Taip tekste. Gali būti: Šėtos.

vadas ltn. Afanasjevas Anatolijus Vasiljevičius, saugodamas rinkimų apylinkę Angirių km., kartu su MGB Kėdainių rajono skyriaus operatyvinis įgaliotiniu ltn. Komukovu visiškai pasigėrė. Grupės kariai, tai matydami, išsivaikščiojo po kaimą. Visi grupės ginklai liko to namo, kur buvo grupės bazė, šeimininkės "apsaugoje".

Tuo metu atvyko judrioji grupė, sudaryta iš 298 šaulių pulko 5 kuopos, vadovaujama ltn. Kormino V.N. Radęs tokią padėtį, jis tuoj ėmėsi reikiamų priemonių ir pranešė bataliono vadui mjr. Derganovui. Mjr. Derganovas kartu su MGB Kėdainių rajono skyriaus viršininku plk. Južakovu išvažiavo į įvykio vietą.

Ltn. Afanasjevas A.V., būdamas Birštono mstl. jungtinio būrio sudėtyje, 1951m. kovo mėn. vėl visai nusigėrė ir pradėjo muštis su savo būrio kareiviais, paskui grasino pistoletu vienai moteriai, einančiai gatve, o galiausiai pametė savo pistoletą, ir jį paskui rado kareiviai.

Taip pat nederamai ir neapdairiai elgėsi gen. mjr. Pankinas, būdamas jungtinio būrio viršininku.

Pagal agento "Buria" 1951 03 22 ir informatoriaus "Buket" 1951 03 24 pranešimus, gen. Pankinas, kad mažiau reiktų vaikščioti į operatyvinį darbą, iš Butrimonių miestelio išvedžiojo telefono liniją po vienkiemius. Savo aparatą jis pastatė tame name, kur gyveno, ir namo šeimininkų akivaizdoje atvirai kalbėdavo telefonu apie slaptus dalykus. Tai galėjo girdėti šeimininkai ir norintys pasiklausyti. Signalų apie tai buvo, nes linijos laidus keletą kartų kažkas nutraukdavo, o kartą buvo nupjauta maždaug 8 m ilgio laido dalis.

Viename Butrimonių vienkiemyje gen. Pankinas organizavo savo KP*, kur buvo 7 paras, po to išvažiavo į Kauną. Jam nesant, vienkiemis buvo patikrintas. Rado tris tuščius bunkerius ir pranešė apie "radinį" gen. Pankinui. KP tada buvo perkeltas į kitą vienkiemį.

Prieš pereinant į kitą KP, vienkiemio šeimininkas pareiškė pretenzijų, kad gen. Pankinas ir kiti karininkai suvalgė tris kibirus kopūstų, išgėrė du litrus naminės ir už tai nesumokėjo.

Vadovaudamas būriui, gen. Pankinas nė karto nesukvietė karininkų išnagrinėti vienos ar kitos operacijos.

Maždaug 1951 02 07 ltn. Kamavskis Vladimiras Vladimirovičius,

*** KP (komandinyj post, rusų k.) - vadovavimo postą.**

353 šaulių pulko 1 kuopos 2 būrio vadas, aptiko bunkerį su banditais ir norėjo jį likviduoti. Apie tai jis pranešė gen. Pankinui į Prienus. Tačiau šis paliepė, kol pats neatvažiuos, banditų likvidavimo nepradėti. Visą naktį, esant -10 laipsnių temperatūrai, blokuojantys bunkerį kareiviai išgulėjo ant žemės. Rytą atvažiavo gen. Pankinas ir nušalinęs nuo vadovavimo ltn. Kamavskį (be jokio pagrindo) pats ėmė vadovauti būriui. Banditai buvo sunaikinti. Gen. Pankinas nedelsdamas pranešė tai į diviziją, sau priskirdamas visus nuopelnus. Ltn. Kamavskis net padėkos negavo. Ši žinia plačiai pasklido tarp būrio karininkų ir neigiamai paveikė jų praktinę veiklą.

Naktį į š.m. kovo 3d. jungtinis būrys buvo operatyviniame darbe, kadangi MGB Šakių rajono skyriuje buvo duomenų apie "Saidoko" banditų rinktinę. 1951 03 02 vakare į būrio štabą skambino ministras drg. Kapralovas ir teiravosi, kur yra gen. Pankinas. Budėtojas atsakė, kad Pankinas yra operacijos rajone. Tačiau iš tikrųjų gen. Pankinas gėrė vienoje Sakių užkandinėje kartu su pplk. Sokolovu ir plk. Vaupšasovu.

Kadangi nėra reikiamo aiškinamojo darbo ir kariai nesupranta būriui keliamų uždavinių, be to, kariai dėvi blogą apavą, nes 1927 metais gimusiems kareiviams išduoda senus batus, - kyla nesveikų nuotaikų ir tarp jungtinio būrio kareivių, ir tarp karininkų.

Informatorius "Andrejev" (353 šaulių pulkas) 1951 03 25 ir informatorius "Orlovskij" 1951 03 24 pranešė, kad 7, 4, 5, 6 šaulių kuopų kareivių tarpe yra neigiamų pasisakymų, iš esmės susijusių su skundais dėl blogos avalynės ir to, kad nėra kur išsidžiovinti mundiruotės ir autkojų.

Vyr. ltn. Kislychas Ilja Anisimovičius, 353 šaulių pulko 3 šaulių bataliono rezervinio būrio vadas, kariams Birštono gyvenvietėje pasakė:

"Žmonės gyvena blogomis sąlygomis. Be reikalo sudarė jungtinį būrį, vis tiek rezultatų nebus."

Panašiai yra kalbėjęs ltn. Gura Michailas Sergejevičius, 353 šaulių pulko 8 šaulių kuopos būrio vadas.

Dėl nepakankamo vadų rūpinimosi pavaldiniais atsitiko taip, kad 1951 metų kovo pradžioje 7 šaulių kuopos 8 žmonių grupė išėjo vykdyti operatyvinės užduoties be maisto produktų ir visą parą negavo valgio.

Informatorius "Baikalov" 1951 03 27 pranešime pateikia 34 šaulių

pulko 6 šaulių kuopos eil. Frolovo, gimusio 1927m., pasisakymą:

"Kam man ieškot banditų. Jie gali mane užmušti, o man greit demobilizuotis. Tegul ieško tie, kam dar ilgai tarnauti."

Tačiau tokio pobūdžio pasisakymai reti; iš esmės 1927 metais gimę kareiviai nepatenkinti tuo, kad jiems neduoda naujų batų, nors senųjų dėvėjimo laikas pasibaigęs ir batai netinkami nešioti. Dėl to dažnai tenka išgirsti tokių pasisakymų:

"Iš mūsų reikalauja operatyvinio darbo, o batų, kurie mums priklauso, neduoda. Na, ir mes taip dirbsim, kaip mumis rūpinasi."

(Informatoriaus "Buket" iš 34 šaulių pulko 1951 03 24, slapto informatoriaus "Orlovskij" iš 353 šaulių pulko 1951 03 24, inf. "Kurok" iš 353 šaulių pulko 1951 03 24 ir kitų duomenys.)

2. Daugelyje agentūros pranešimų pažymimi MGB organų vietos operatyvinių kadrų trūkumai. Pavyzdžiui, informatorius "Kurok" (353 šaulių pulkas) nurodo, kad operatyvininkai, veikiantys jungtiniame būryje, banditų rėmėjus ir ryšininkus dažnai areštuoja dienos metu. Po arešto name paliekama pasala. Kadangi areštuojama dieną, pasalos paprastai būna bevaisės.

Nesilaikoma reikiamo atsargumo rengiantis areštams. Pavyzdžiui, 1951 03 18 kareivių grupė su vienu operatyviniu darbuotoju nuvažiavo į Meškuičius areštuoti vieno banditų ryšininko. Prie vienkiemio atvirai privažiavo mašina, ir todėl žmogus, kurį reikėjo areštuoti, iš anksto pasislėpė. Operatyvinio darbuotojo pavardės šaltinis nežino.

Rezidentas "Belov" (353 šaulių pulko karininkas) 1951 03 27 pranešė, kad MGB Prienų rajono skyriaus viršininkas Sviridenka kartu su 34 šaulių pulko vado pavaduotoju intendantūros pplk. Rudnickiu Michailu Terentjevičium dažnai girtauja užkandinėje kartu su nežinomais civiliais asmenimis. Vedant čekistinę-karinę operaciją 1951 metų sausio mėn., visi MGB Prienų rajono skyriaus operatyvininkai buvo girti, o pplk. Rudnickis net negalėjo be pagalbos paeiti. Tokia pati buvo ir operatyvinio darbuotojo Korablino būklė.

MGB rajono skyriaus viršininkas drg. Sviridenka kartu su ministerijos atstovu (pavardė nežinoma) irgi buvo girti, ir kareiviai jų laukė ilgiau kaip dvi valandas.

Drg. Sviridenka ir MGB Prienų rajono skyriaus operatyvininkai priiminėja agentus savo butuose (rezidento "Belovo" duomenys).

Kareiviai, įeinantys į čekistinių-karinių grupių sudėtį, š.m. kovo mėn. pareiškė šaltiniui apie MGB Prienų rajono skyriaus operatyvininkus:

"Jeigu jie ir toliau taip dirbs, tai banditų nesumuš niekada. Operatyvininkai nedirba jokio darbo su gyventojais, tik vaikšto, kad prastumtų laiką, o ne banditus gaudo. Jokių duomenų apie banditus nėra."*

Apie MGB Lazdijų rajono skyriaus operatyvininkų darbo trūkumus informatorius "Baikalov" (34 šaulių pulko vyr. karininkas) 1951 03 27 pranešė:

"MGB Lazdijų rajono skyriaus viršininkas pplk. Zemelevas pats nerenka žinių apie bandas. Apie tai šaltiniui pasakojo ltn. Šmatavičius. Operatyviniai darbuotojai ltn. Malamužas ir Žuromskas turi mažai patirties, o jiems pavesta rinkti ir tirti žinias apie bandas. Ltn. Žuromskas į susitikimus su agentūra kartais ateina neblaivus.

Bandų likvidavimo darbas Lazdijų rajone reikiamai neorganizuotas, nors čia veikia iki trijų dešimčių banditų."**

Pasitaiko nepateisinamos darbo skubos. Pagal informatoriaus "Neurožaiko" (34 šaulių pulkas) duomenis, 1950 03 21 pplk. Bogomolovas iš MGB Alytaus rajono skyriaus davė skubią užduotį per 10-15 minučių išsiųsti žvalgybos-paieškų grupę į Žemaitėlių kaimo rajoną, nes ten vienos sodybos daržinėje yra bunkeris su banditais. Grupė pagal aliarmo signalą buvo pakelta ir griebusi ginklus išvažiavo į nurodytą kaimą. Tačiau išvažiuojant iš miestelio grupės vyresnysis sužinojo iš operatyvinio darbuotojo, kad grupė vyksta su užduotimi parodyti vienkiemiuose vieną areštuotąjį, jog banditų rėmėjai ir ryšininkai pagalvotų, kad būtent šis žmogus MGB organams išduoda banditus.

Toks nepagrįstas skubotumas sutrikdo normalų žmonių maitinimą ir juos atšaldo, kai paaiškėja, kad užduotį buvo galima atlikti be jokios skubos.

Analogiški atvejai gana dažni.

MGB karinės dalies 54139 kontržvalgybos skyriaus viršininkas gvardijos mjr. (Venediktovas) (Parašas)

*** Paraštėje - neįskaitoma rezoliucija.**

**** Paraštėje - neįskaitoma rezoliucija.**

1951 04 06
Nr.2229
Vilnius

Rezoliucijos: "Drg. Zeniakinui. Prašau pasikalbėti. Kapralovas. 1951 05 15"

"Drg. Čachavai. Mūsų organų operatyvininkų dalyse orientuoti virš..... imtis priemonių. (Parašas neįskaitomas). 1951 05 22"

Trečia rezoliuzija neįskaitoma.

Buv. LSSR VSKA. R3. B.4/7. T.l. L.242-251. Originalas.

3. Stribai

78. LKP(b) CK nutarimas dėl stribų batalionų sudarymo

Vilnius **1944m. liepos 24d.**

Nutarimas

Dėl NKVD naikintojų batalionų sudarymo
iš grobikų vokiečių fašistų laisvinamoje
Lietuvos sovietų socialistinės respublikos teritorijoje

Kad išvaduotoje ir vaduojamoje iš grobikų vokiečių fašistų Lietuvos teritorijoje rastųsi ginkluota jėga, galinti nuspėti ir laiku sukliudyti galimus priešiškų elementų aktyvius priešvalstybinius veiksmus, padaryti nekenksmingus šnipus bei diversantus, - suformuoti išvaduotoje ir vaduojamoje teritorijoje, kiekvienoje Lietuvos SSR apskrityje, naikintojų batalionus, neatitraukiant nuo gamybos, po 150 žmonių kiekviename:

a) naikintojų batalionų organizavimą ir komplektavimą pavesti NKVD miestų ir apskričių skyriams bei partijos komitetams;

b) naikintojų bataliono vadu, neatitraukiant nuo gamybos, skiriamas NKVD apskrities skyriaus viršininkas arba jo pavaduotojas. Vado pavaduotoju politiniams reikalams skiriamas vienas iš atsakingų Lietuvos KP(b) apskrities komiteto darbuotojų, ne žemesnis kaip skyriaus vedėjas;

Naikintojų bataliono vadu, atitraukiant nuo darbo, bei jo pavaduotoju politiniams reikalams skiriami NKVD kariuomenės karininkai;

c) į naikintojų batalionus, neatitraukiant nuo gamybos, kviesti partinį - sovietinį ir komjaunimo aktyvą, vyrus ir moteris, buvusius partizanus, NKVD ir RA kariuomenės karininkus bei karius, grįžusius į tėvynę po gydymo ligoninėse ir galinčius tarnauti;

d) asmenys įtraukti į naikintojų batalioną, neatitraukiant nuo gamybos, bataliono vadui pareikalavus, tučtuojau išleidžiami iš darbo ir gauna atlyginimą už dalyvavimą operacijoje kaip už darbą įmonėje (įstaigoje) pagal vidutinį paros uždarbį;

e) tarnaujantys naikintojų batalionuose, neatitraukiant nuo gamybos, privalo kartą per savaitę laisvu nuo darbo metu dalyvauti kovinio ir politinio parengimo mokymuose.

2. Įpareigoti NKVD apskričių skyrių viršininkus organizuoti gyvenvietėse paramos grupes. Į jas įtraukti žemutinį partinį - sovietinį ir komjaunimo aktyvą.

3. Prireikus batalionui skubiai vykti į operaciją, leisti naikintojų batalionų vadams naudotis apskrityse esančiu autotransportu.

4. Asmeninę atsakomybę už naikintojų batalionų organizavimą ir veiklą pavesti NKVD miestų ir apskričių skyrių viršininkams.

Lietuvos KP(b) miestų ir apskričių sekretoriai privalo teikti visokeriopą paramą visais naikintojų batalionų organizavimo ir veiklos klausimais.

5. Pavesti Lietuvos KP(b) CK karinio skyriaus vedėjui drg. Jakovlevui pasirūpinti šio nutarimo vykdymo kontrole.

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
(A.Sniečkus)
Už Lietuvos KP(b) CK ypatingojo sektoriaus vedėją
(Karpis) (Parašas)

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.4. Nuorašas.

79. Vidaus reikalų ministro pavaduotojo plk. Kapralovo raštas NKVD skyrių viršininkams dėl paramos grupių stribams sudarymo

Vilnius 1944m. rugpjūčio mėn.

Naikintojų bataliono štabas
Nr. 10
1944 rugpjūčio [...]
Lietuvos SSR NKVD miestų ir apskričių
skyrių viršininkams
Tiktai.....
miestas.....

1. Kad naikintojų batalionai sėkmingai vykdytų jiems pavestas užduotis, nedelsiant imkitės kurti visose gyvenvietėse ir atskirose savo apskri-

ties pramonės įmonėse paramos grupes.

2. Paramos grupėms pavesti informuoti naikintojų batalionus (tiek vadus, tiek, atsižvelgiant į aplinkybes, ir atskirus kovotojus) apie visus priešo parašiutininkų desanto, diversantų, banditų, priešo karininkų ir kareivių, išdavikų ir t.t. pasirodymus.

3. Paramos grupėms vadovauti turi naikintojų batalionų vadai, o darbui su jomis reikia pritraukti visus batalionų vadus iki būrio vado imtinai, taip pat geriausius poskyrių vadus bei kovotojus.

Batalionų vadai ir visi kiti, kuriems paskirtos paramos grupės, ne rečiau kaip kartą per mėnesį privalo surengti paramos grupėms instruktažą.

4. Kiekvienos paramos grupės dydį nustatyti pagal vietos sąlygas ir operatyvinę būklę apskrityje.

5. Paramos grupes kurti iš kaimo aktyvo, pageidautina į jas įtraukti piemenis, eigulius ir paštininkus.

6. Paramos grupių vyresniaisiais skirti patikrintus, aktyvius ir turinčius autoritetą asmenis, daugiausia iš sovietinio ir partinio aktyvo.

7. Apie sukurtų paramos grupių kiekį ir jų narių skaičių kiekvienoje gyvenvietėje pranešti Lietuvos SSR NKVD naikintojų batalionų štabui iki 1944 metų rugsėjo 10d.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisariato
pavaduotojas valstybės saugumo pulkininkas
(Kaparalovas)

Nr.....
1944m. rugpjūčio mėn.
Vilnius

Tikra : LSSR NKVD Naikintojų bataliono štabo viršininkas
papulkininkis (Eismontas)*
(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.13. Nuorašas.

*Užrašyta ranka.

80. Lietuvos Liaudies komisarų tarybos ir KP(b) CK 1944 12 03 nutarimas dėl stribų būrių sudarymo kiekviename valsčiuje

Vilnius 1944m. gruodžio 3d.

Grąžinti į CK Ypatingą Skyrių
per 5 dienas
(Ypatingasis aplankas)

Visiškai slaptai

Lietuvos Liaudies komisarų tarybos ir KP(b) CK 1944 12 03 nutarimas

"Dėl naikintojų būrių sudarymo Lietuvos SSR valsčiuose"

Kad būtų suteikta parama vietos partinėms, sovietinėms organizacijoms ir NKVD organams kovoje su banditizmu bei kitais antisovietiniais elementais, Lietuvos Liaudies komisarų tarybos ir KP(b) CK nutaria:

1. Sukurti kiekviename Lietuvos SSR valsčiuje naikintojų būrius iš patikrinto, ištikimo sovietų valdžiai partinio -sovietinio aktyvo po 30-40 žmonių, neatitraukiant jų nuo darbo.

2. Naikintojų būrių asmeninę sudėtį apginkluoti trofėjiniais ir iš banditų bei gyventojų atimtais šautuvais ir karabinais. Be to, kiekvieno būrio ginkluotėje turi būti lengvasis kulkosvaidis ir reikiamas kiekis granatų.

3. Burių vadais skirti autoritetingus ir narsius, gerai išmanančius karo dalykus asmenis iš milicijos apylinkių įgaliotinių, raudonųjų partizanų ir t.t. Naikintojų būriai valsčiuose yra apskričių naikintojų batalionų kariniai padaliniai, pavaldūs NKVD organų vadovybei ir veikią pagal nurodymus.

4. Kad būtų pagerintas naikintojų būrių judrumas ir operatyvumas, visa jų asmeninė sudėtis nakties metu turi būti kareivinėse valsčiaus centre. Dieną, kai jokios operacijos valsčiuje nevyksta, asmeninė sudėtis išsiskirsto į namus, palikdama ginklus naikintojų būrio būstinėje, kuri turi būti gerai saugoma.

Išvykoms į operacijas naikintojų būriuose organizuoti naktinį

budėjimą, būtiną kiekį arklių transporto.

Kitais naikintojų būrių kūrimo ir naudojimo klausimais vadovautis Lietuvos KP(b) CK 1944 07 24 nutarimu.

Lietuvos SSR Liaudies komisarų tarybos pirmininkas
(Gedvilas)

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
(Sniečkus) (Parašas)

Nr. 1659
1944 12 04

Ant dokumento yra apvalus antspaudas: "Lietuvos KP(b) Centro Komitetas" (viduryje tas pats tekstas rusiškai).

Rezoliucija: "Drg. Eismont 1944 12 26"

Buv.LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.30. Originalas.

81. Alytaus operatyvinio sektoriaus viršininko 3-io rango komisaro Rudino pranešimas NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje valstybės saugumo komisarui J.Tkačenkai apie stribų nepajėgumą kovoti su partizanais

Alytus 1945m. sausio 17d.

SSRS NKVD-NKGB Alytaus operatyvinis sektorius 1/34
SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvos respublikoje
Valstybės Saugumo komisarui drg. Tkačenkai
Vilnius

Pateikiu Alytaus operatyvinio sektoriaus darbo planą, mano sudarytą ryšium su 86 ir 331 pasienio pulkų išėjimu iš sektoriaus teritorijos kitų užduočių vykdyti, ir pranešu:

Sektoriaus teritorijoje kariuomenė nutraukė savo darbą 1945m. sausio 11d., nuo to laiko nebuvo įvykdyta jokių masinių operacijų, tik paskiri suėmimai, atlikti valsčių operatyvinių grupių jėgomis.

Iš Alytaus apskrities valsčių vis dažniau ateina žinios apie banditų grupes, turinčias iki 40 žmonių. Ypač tai liečia Jiezno, Stakliškių ir

Seirijų valsčius. Bandų veiksmai jau pastebėti ir tuose valsčiuose, kuriuose anksčiau nebuvo užregistruoti (Rudnios valsčius).

Susilpnėjus aktyviai kovai su banditizmu dėl kariuomenės nebuvimo, Alytaus apskrityje nuo š.m. sausio ld. iki 18d. įvyko 7 išpuoliai, per kuriuos banditai užmušė 8 žmones, 2 iš jų - NKVD darbuotojai, sužeidė 3, iš jų 2 - NKVD darbuotojai.

Valsčių naikintojų būriai pasirodė tinkama pagalbinė jėga ir dirba neblogai, tačiau nesant kariuomenės mums tenka juos laikyti pagrindine jėga kovoje su banditizmu, o pastarųjų dienų praktika parodė, kad galima tikrai sakyti, jog vien su šia jėga esančių bandų mes nepajėgsime sunaikinti.

Dėl to, kas pasakyta, prašau komandiruoti į Alytaus apskritį nors vieną kariuomenės batalioną su automašinomis, kad galėtume jomis manevruoti apskrityje.

Alytaus operatyvinio sektoriaus viršininkas milicijos 3-io rango komisaras
Rudinas

45 01 17
Alytus

Rezoliucija: "Drg. Gusevui: 1. Pranešiau drg. Rudinui, kad kariuomenė jo žinion siunčiama. 2. Pranešiau, kad pritariame plane numatytoms priemonėms. 3. Pasiūliau sustiprinti tardomąjį darbą. Tai turi būti visų pirma matoma plane. 4. Užtikrinkite plano vykdymo kontrolę. (Rodionovas) (Parašas) 1945 01 20"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.11/7. L.13. Originalas. Rankraštis.

82. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno raštas NKVD apskričių skyrių viršininkams apie palaikančius ryšius su partizanais žmones naikintojų būriuose

Vilnius **1945m. birželio 12d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD apskričių skyrių viršininkams
Tiktai: Į bylą*
miestas _____

LSSR NKVD 1945 03 25 įsakymu Nr.0021 ir 1945 03 23 direktyva Nr.3/00594 buvo siūloma imtis ryžtingų priemonių kovai prieš išdavikų ir perbėgėlių skverbimąsi į naikintojų būrius, tačiau apskričių ir valsčių darbuotojai šių reikalavimų vykdymui skyrė nepakankamai dėmesio.

1945 metais respublikoje būta, kad naikintojų batalionų kovotojai su ginklu išeidavo į bandą. Pavyzdžiui:

Iš Vilniaus naikintojų bataliono 1945 metų vasario mėnesį į bandą išėjo vienas kovotojas.

Iš Alytaus - 4 kovotojai.

Iš Panevėžio š.m. kovo mėnesį į bandą išėjo vienas kovotojas.

Iš Ukmergės 1945m. balandžio mėn. į bandą išėjo 23 kovotojai.

Iš Rokiškio 1945m. gegužės mėn. į bandą išėjo 6 kovotojai.

Iš Kėdainių - 11 kovotojų.

Iš Kretingos - 16 kovotojų, kurie padėjo banditams užpulti vieną valsčiaus centrą.

Viename Šiaulių naikintojų būryje buvo 4 kovotojai, kurie bandos vadeivos nurodymu įstojo į naikintojų būrį ir ilgą laiką turėjo pastovų ryšį su banda, aprūpindavo ją ginklais, šoviniais ir pranešdavo apie visas priemones, kurias vykdė NKVD valsčiaus poskyris.

Siūlau:

Sustiprinti agentūrinį darbą tarp naikintojų būrių kovotojų sutinkamai su mūsų direktyva Nr.3/00594 ir Lietuvos SSR NKVD įsakymu

*** Įrašyta ranka.**

Nr. 0021.

Pareikalaukite iš NKVD valsčių poskyrių viršininkų nedelsiant įsigyti informatorius kiekviename būryje ir laiku gauti žinias apie kovotojų nuotaikas.

Apie visus naikintojų būrių kovotojų išėjimus į bandas praneškite Liaudies komisarų tarybai.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
valstybės saugumo komisaras (Bartašiūnas)

1945 06 12
Nr. 3/c/l 208
Vilnius

Tikra: LSSR NKVD OBB vyresnysis operatyvinis įgaliotinis darbui su naikintojų batalionais leitenantas (Sinicinas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.91. Nuorašas.

83. SSRS NKVD vyriausiosios kovos su partizanais valdybos viršininko saugumo komisaro A.Leontjevo raštas Ukrainos, Lietuvos ir Latvijos vidaus reikalų liaudies komisarams apie stribų nuostolius, patiriamus kovoje su partizanais

Maskva **1945m. birželio 19d.**

Visiškai slaptai

Ukrainos, Lietuvos ir Latvijos SSR vidaus reikalų liaudies komisarams
Kopija: Baltarusijos ir Estijos vidaus reikalų liaudies komisarams
Tiktai: Valstybės saugumo komisarui drg. Bartašiūnui.*
Vilnius

Naikintojų batalionai ir rėmimo grupės patyrė nemažus asmeninės sudėties nuostolius. Negalutiniais duomenimis, tie nuostoliai yra:

Ukrainos SSR 1944 liepos - balandžio mėn. laikotarpiu užmuštų - 577, sužeistų - 252, dingusių be žinios - 259 žmonės;

*** Įrašyta ranka.**

Lietuvos SSR š.m. sausio - gegužės mėn. laikotarpiu užmuštų - 280, sužeistų - 77, dingusių be žinios - 76 žmonės;

Latvijos SSR 1944 lapkričio-balandžio mėn. laikotarpiu užmuštų - 44, sužeistų - 33, dingusių be žinios - 2 žmonės.

Didžioji dalis nuostolių priklauso atvejams, kai banditai užpuola būrių ir vietinių formuočių grupių būstines, sulaikytųjų bei areštuotųjų apsaugą ir konvojų, smulkias grupeles ir pavienius karius, be kontrolės išmėtytus rajonuose.

Su žmonių nuostoliais vietinės formuotės praranda ir nemažą kiekį ginkluotės, patenkančios į banditų rankas; pavyzdžiui, Ukrainos SSR vien per pirmąjį šių metų ketvirtį banditai iš vietos formuočių apginklavimo pagrobė: lengvųjų kulkosvaidžių - 3, automatų - 7, šautuvų - 181, pistoletų - 3 ir daug kovinių šovinių.

Analizuojant bandų veiksmus, per kuriuos vietinės formuotės patiria gyvosios jėgos ir ginkluotės nuostolius, nustatyta, kad:

a) banditų išpuoliai prieš vietinių formuočių asmeninę sudėtį dažniausiai lieka be atpildo užpuolikams;

b) vietinių formuočių dažniausiai būna užpulti netikėtai ir tik retais atvejais neorganizuotai priešinasi.

Iš šių dviejų teiginių galima daryti išvadą, kad vietinių formuočių asmeninė sudėtis neišauklėta ir neparengta budrumo, organizuoto ir atkaklaus priešinimosi veiksmams.

Vietiniai NKVD organai neskiria reikiamo dėmesio šiems pagrindiniams naikintojų būrių ir paramos grupių kovingumo dalykams ir jiems tenka didelė dalis kaltės už bereikalingas aukas ir ginkluotės praradimą.

Turint omenyje, kad:

a) karių nuostoliai, nesant arba trūkstant aiškinamojo darbo, gali neigiamai paveikti vietinių formuočių kovingumą,

b) ginklų ir šaudmenų pagrobimas, susiklosčius aplinkybėms, bus vienas iš pagrindinių būdų banditų formuotėms apsiginkluoti , - laikau tikslinga rekomenduoti šias priemones:

1. Padidinti reikalavimus NKVD vietos organų viršininkams reikaluose, kurie susiję su naikintojų batalionų ir paramos grupių koviniu gynybiniu pajėgumu bei karių sugebėjimu priešintis.

2. Siekiant išvengti vietinių formuočių karių nuostolių, dirbti taip:

a) kalbantis su vietinių formuočių kariais, žuvusių giminėmis ir

draugais, kurti kritusių kovoje su banditais populiarumą;

b) laiku suteikti pagalbą žuvusiųjų šeimoms bei artimiausiems giminaičiams ir per sužeidimus suluošintiems kariams;

c) greitai apiforminti pensijas bei pašalpas pagal SSRS NKVD [19]43m. įsakymą Nr.688*

Pastaba. Dėl šito pageidautina patikrinti, ką NKVD finansų organai jau padarė vietose ir pašalinti esamus trūkumus, apsileidimus.

3. Įspėti NKVD vietos organų viršininkus, kad jie asmeniškai atsako už nereikalingas aukas ir banditų grobiamus ginklus, nes tai - susilpnėjusio vadovavimo vietinėms formuotėms padariniai.

4. Ugdyti atsakomybės jausmą ir užtikrinti vietinių formuočių narių asmeninę atsakomybę už paskirtus ginklus ir šaudmenis. Remiantis pridedamu SSRS Aukščiausiojo Teismo 1941 metų rugpjūčio 14d. sprendimu traukti teisminėn atsakomybėn asmenis, kurie prarado ginklą ne kovos aplinkybėmis.

5. Sustiprinti NKVD vietos organų žinioje esančių ginklų saugojimo punktų apsaugą ir gynybinį pajėgumą. Griežtai prižiūrėti ginklų ir šaudmenų saugojimą, kurie esant reikalui duodami naikintojų batalionų bei paramos grupių kariams ir laikomi namie.

Kartu pranešu, kad nepaisant mūsų š.m. kovo 30d. įspėjimo Nr.35/6/108** dėl priemonių sustiprinimo valant vietines formuotes nuo išdavikų ir nepatikimų elementų, naikintojų būrių asmeninėje sudėtyje ir toliau būna išdavysčių faktų:

a) š.m. balandžio 24d. išėjo į bandą Lietuvos SSR Šiaulių apskrities Kruopių valsčiaus naikintojų būrio kovotojas. Atlikus paiešką ir sulaikius tą kovotoją, paaiškėjo, kad su banda susiję dar 3 to paties būrio kovotojai. Ta išdavikų grupė sistemingai pranešinėdavo bandos vadeivai apie NKVD organų numatytas priemones, perduodavo kitas šnipinėjimo žinias,

b) š.m. gegužės 11d. NKVD Stanislavo srities Vainilovo rajono skyriaus 3 naikintojų bataliono kovotojai ir - Statybos liaudies komi-

* Užrašyta paraštėje: "Žiniai: 1945 06 11 finansų skyriaus nurodymas Nr.7/814." (Parašas neįskaitomas).

** Užrašyta paraštėje: "Žiniai: 03 30 įsakymo Nr. 35/6/108 OBB 3 skyriuje nėra" (Parašas neįskaitomas).

šariato raudonarmietis Černenka lydėjo iš NKVD rajono skyriaus grupę suimtųjų. Kelyje suimtieji, padedami naikintojų bataliono kovotojų, nuginklavo raudonarmietį Černenką ir pabėgo. Su jais patraukė ir naikintojų bataliono kovotojai išdavikai, pasičiupę 3 šautuvus, 6 granatas, 460 šovinių,

c) š.m. gegužės 14d. Ukrainos SSR Lvovo Žovkevo rajono Glinkos kaime 8 paramos grupės kovotojai išėjo į bandą, pagrobę 1 kulkosvaidį, 9 šautuvus, 20 rankinių granatų ir 2000 kovinių šovinių. Išdavikai išsivedė apylinkės milicijos įgaliotinį.

Prašau dar kartą peržiūrėti šia kryptimi vykdomas priemones ir ryžtingiau imtis tyrinėti bei valyti vietinių formuočių asmeninę sudėtį.

Apie priemones šiuo klausimu prašau pranešti iki š.m. liepos 15d.

Priedas: tekste minėtas 1 lapas.*

SSRS NKVD Vyriausiosios Kovos su Banditizmu Valdybos Viršininkas
Valstybės saugumo 3-ojo rango komisaras
A.Leontjevas (Parašas)

1945 06 19
Nr.35/6/173

Rezoliucijos: "Drg. Burylinui. Parenkite NKVD apskričių skyriams nurodymą, remdamasis šia direktyva. (Parašas neįskaitomas) 45 06 25"

"Drg. Grigorovičiui. Įvykdyti Narkomato nurodymą. [1945] 06 26"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/1. L.155-158. Originalas.

*** Priedo nėra.**

84. LSSR NKVD kovos su partizanais skyriaus viršininko plk. Gusevo specialus pranešimas SSRS NKVD vyriausios kovos su partizanais valdybos viršininkui A.Leontjevui apie Endriejavo užpuolimą

Vilnius 1945 m. birželio 22d.

SSR Sąjungos NKVD kovos su banditizmu vyriausios valdybos viršininkui
Valstybės saugumo 3-jo rango komisarui
draugui Leontjcvui
Maskva

Specialus pranešimas

1945 metų gegužės 26d., 3 valandą nakties, ginkluota banda apie 120 žmonių užpuolė valsčiaus centrą Lietuvos SSR Kretingos apskrities Endriejavo miestelyje.

Užpuolimas įvykdytas šiomis aplinkybėmis:

2 valandą 30 minučių pastate buvęs NKVD valsčiaus poskyrio leitenantas Malinčevas pasiuntė milicininką Žemgulį Kazį patikrinti naikintojų kuopos kovotojų tarnybos. Milicininkui išėjus, po pusės valandos į Malinčevo kabinetą pasipylė smarkūs šautuvų, kulkosvaidžių ir automatų šūviai. Nei milicininkų, nei naikintojų kuopos kovotojų tuo laiku prie NKVD nebuvo ir Malinčevas, vienas likęs, buvo priverstas slėptis.

Kaip paaiškėjo, patrulinę tarnybą ėjęs milicininkas Žemgulis Kazys buvo saviškių naikintojų nuginkluotas ir sunkiai sužeistas į galvą.

Per banditų antpuolį valsčiaus valstybinių įstaigų patalpose išdaužyti langai, suplėšyti vadų paveikslai. Iš valsčiaus vykdomojo komiteto banditai paėmė visus dokumentus, antspaudus ir rašomąją mašinėlę.

16-ka tą naktį patruliavusių naikintojų būrio kovotojų pasirodė esą išdavikai ir su ginklais išėjo pas banditus.

Be to, banditai paėmė į nelaisvę ir išsivedė milicininką Kumšlį Stasį, taip pat paleido iš išankstinio įkalinimo kameros du vengusius mobilizavimo į armiją.

Sunkiai sužeisti milicininkai Žemgulis Kazys ir Stonkus Juozas mirė.

Imtasi priemonių tos banditų grupės paieškai ir likvidavimui.

Lietuvos SSR NKVD skyriaus kovai su banditizmu
viršininkas
Valstybės saugumo pulkininkas
(Gusevas) (Parašas)

Nr.3/1/1299
1945 06 22
Vilnius

Ant dokumento užrašytos dvi neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/111. L.145. Originalas.

85. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno įsakymas dėl stribų nusikaltimų

Vilnius 1945m. lapkričio 27d.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaro
įsakymas

Turinys: Apie revoliucinio teisėtumo pažeidimus
Lietuvos SSR NKVD liaudies gynėjų būriuose
Nr.00138
1945 11 27
Vilnius

Lietuvos SSR teritorijoje sukurti liaudies gynėjų būriai nuveikė didelį darbą triuškinant ir likviduojant banditų formuotes. Liaudies gynėjų būriams padedant sunaikinta ne viena banda. Daug banditų suimta, gyventojai saugomi nuo banditų ir užpuolimų.

Už aktyvią kovą su banditizmu geriausiems iš liaudies gynėjų būrių įteikti vyriausybiniai apdovanojimai.

Tačiau ligi šiol būna šiurkščiausių revoliucinio teisėtumo pažeidimų: neteisėtos kratos pas piliečius, turto atėmimas ir pasisavinimas, girtavimas, chuliganiškas tiek atskirų liaudies gynėjų, tiek būrių elgesys.

NKVD apskričių skyrių viršininkai daugelyje apskričių patys nusišali-

no nuo vadovavimo liaudies gynėjų darbui, neužsiima žmonių parinkimu ir tikrinimu, todėl į liaudies gynėjų būrius prasiskverbia socialiai svetimi ir priešiški elementai, kurie savo veiksmais - plėšikavimu, savivale - tyčia diskredituoja NKVD organus, smukdo darbo žmonių akyse vietinių valdžios organų autoritetą, gadina pačius liaudies gynėjus.

Ukmergės apskrities Joniškio valsčiuje* Lietuvos SSR NKVD kontržvalgybos skyrius "Smerš" areštavo 13 liaudies gynėjų, kurie priklausė ir veikiančiai bandai, drauge su banditais rengė sovietinių - partinių valdžios organų antpuolius, plėšikavo, gėrė.

Kėdainių apskrities Gudžiūnų valsčiaus būrio liaudies gynėjai Žukauskas, Novakas, Šlinis nuolatos girtuokliavo, važinėjo po kaimus, atiminėjo, savinosi piliečių daiktus.

Biržų apskrities Joniškio valsčiaus kovotojų grupė buvo priskirta padėti buvusiam paruošų komisariato įgaliotiniui Bareišiui tikrinti duonos paruošų vykdymą Gustonių kaime.

Visi grupės nariai su Bareišiu priekyje negyvai nusigėrė, mėtė kaime granatas, sutiktą pilietį Daukšą Bareišis iš automato sušaudė.

Gynėjas Eidaitis primušė pilietį Vaitiekūną.

Tokių veiksmų negalima pakęsti, todėl įsakau:

1. NKVD apskričių skyriaus viršininkams sistemingai ir nuodugniai tikrinti liaudies gynėjų būrių, kuopų ir poskyrių asmeninę sudėtį.

2. NKVD apskričių skyrių viršininkams asmeniškai įvesti tvarką ir būtiną karinę drausmę visuose liaudies gynėjų būriuose ir poskyriuose, taikyti drausmės nuobaudas ir už nežymius pažeidimus.

3. Imtis ryžtingos ir negailestingos kovos su atskirais liaudies gynėjų būrių nariais, kurie girtuokliauja, chuliganiškai elgiasi, plėšia ir pažeidžia revoliucinį teisėtumą; karo tribunolo teismui atiduoti ne tik tiesioginius kaltininkus, bet ir vadus tų būrių, kuriuose nusikaltimai padaromi.

4. Apie visus drausmę pažeidusius asmenis, jų bausmės būdus ir atidavimą karo tribunolo teismui pranešti visiems liaudies gynėjų būrių dalyviams.

5. Organizuoti sistemingą politinį-auklėjamąjį darbą būriuose, pateikti Lietuvos KP(b) apskričių komitetams tvirtinti mėnesinius politinio-

*** Taip tekste.**

masinio darbo būriuose planus ir užtikrinti griežtą jų vykdymo kontrolę.

Pareikalauti iš NKVD valsčių poskyrių viršininkų, vyriausių operatyvinių įgaliotinių darbui su liaudies gynėjų būriais, kuopų politrukų išplėtoti ir sistemingai vykdyti politinę-auklėjamąją veiklą būriuose.

6. NKVD valsčių poskyrių viršininkams užtikrinti, kad būtų registruojami revoliucinio teisėtumo pažeidimo faktai, kas 10 dienų pateikti duomenis NKVD apskričių skyrių viršininkams, kad šie pateiktų Lietuvos SSR NKVD mėnesines suvestines.

7. Šį įsakymą perskaityti lietuvių kalba visuose liaudies gynėjų būriuose ir skyriuose.

8. NKVD apskričių skyrių viršininkams kas mėnesį pranešinėti Lietuvos SSR NKVD apie šio įsakymo vykdymą.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
generolas majoras
(Bartašiūnas)

Tikra: (Parašas neįskaitomas)

Ant dokumento užrašyta neįskaitoma rezoliucija.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.123-124. Nuorašas.

86. LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojo P.Kapralovo raštas NKVD apskričių viršininkams apie stribų nusikaltimus ir jų priklausymą pogrindžiui

Vilnius 1946m. kovo 21d.

Visiškai slaptai

Visiems LSSR NKVD apskrities skyrių viršininkams
Tiktai:_____

NKVD apskričių skyriai ir valsčių poskyriai, vadovaudamiesi Lietuvos SSR NKVD nurodymais, atliko nemažą darbą tikrindami liaudies gynėjų būrių asmeninę sudėtį ir švarindami ją nuo nusikalstamų ir

abejotinų elementų.

Tačiau liaudies gynėjų būriuose vis dar būna išdavysčių, neteisėtų kratų vykdymo, turto paėmimo ir pasisavinimo, girtavimo, chuliganiškų veiksmų bei drausmės pažeidimų; šitaip elgiasi kai kurie liaudies gynėjų būrių kariai.

Štai:

Utenos liaudies gynėjų būrio Skiemonių valsčiaus kovotojai: Palubinskas, Semėnas, Tursa ir Serapinas ([19]45 12 14), darydami kratą Valundiškių kaime, piliečio Kiršo namuose, pavogė: rankinį laikrodį, 6 kg dešros, 2kg sviesto ir 3610 rb.

Telšių liaudies gynėjų būrio Rietavo valsčiaus kovotojas Brazauskas ([19]45 12 17) patruliuodamas miestelyje susitiko važiavusį pilietį Kuntriškį, iškratė, neteisėtai paėmė 50 kg druskos ir 300 rub.

Raseinių liaudies gynėjų būryje, Šimkaičių valsčiuje, areštuoti du kovotojai broliai Šauliai, priklausę ir veikiančiai bandai.

Šakių liaudies gynėjų būryje, Barzdų valsčiuje, išaiškinta 4 kovotojų grupė, priklausiusi nacionalistiniam pogrindžiui.

Kėdainių liaudies gynėjų būrio Grinkiškio valsčiaus kovotojas Kostinas [19]46 02 17 pasigėręs pradėjo siautėti ir nušovė valsčiaus mokytoją.

Panašių reiškinių yra ir kitose apskrityse.

Išdavystės atvejų, nusikalstamų veiksmų, amoralių reiškinių ir drausmės pažeidimų liaudies gynėjų būriuose esti dėl to, kad NKVD apskrities skyriaus viršininkai kai kur patys nusišalino nuo vadovavimo liaudies gynėjų būrių darbui.

Neužsiima būrių asmeninės sudėties parinkimu ir tikrinimu, nevykdo masinio - politinio darbo, dėl to į liaudies gynėjų būrius įsiskverbia socialiai svetimi ir priešiški elementai, kurie savivale, plėšikiškais veiksmais sąmoningai diskredituoja NKVD organus, griauna darbo žmonių akyse vietinių tarybų valdžios organų autoritetą, dezorganizuoja liaudies gynėjų būrių karius.

NKVD apskričių ir valsčių organai lėtai reaguoja į neigiamus reiškinius, vykstančius liaudies gynėjų būriuose, ir neišsamiai nusako tuos įvykius mėnesiniuose pranešimuose, kurie pateikiami liaudies komisariatui drauge su žiniomis apie liaudies gynėjų būrių veiklą.

Siūlau:

1. Apskričių skyrių ir valsčių poskyrių viršininkams sistemingai ir kruopščiai tikrinti liaudies gynėjų būrių asmeninę sudėtį.

Naujus kovotojus priimti į būrius tik nuodugniai patikrinus.

2. Viena iš pagrindinių NKVD apskričių ir valsčių organų užduočių - kruopščiai čekistiškai patikrinti liaudies gynėjų būrius ir nedelsiant reaguoti į neigiamus reiškinius juose.

3. Vykdyti sistemingą politinį - ugdomąjį darbą būriuose.

4. Ryžtingai ir negailestingai kovoti su tais asmenimis liaudies gynėjų būriuose, kurie nesibodi girtavimo, plėšikavimo, pažeidžia revoliucinį teisėtumą; perduoti juos karo tribunolo teismui.

5. Apie kiekvieną liaudies gynėjų išdavystės, plėšikavimo, vogimo ir neteisėtų veiksmų atvejį nedelsiant pranešti LSSR NKVD, kaip apie ypatingą įvykį, taip pat nurodyti, kokių priemonių imtasi prieš nusikaltėlius.

6. Įspėju apskričių skyrių ir valsčių poskyrių viršininkus dėl asmeninės atsakomybės už šių įsakymų nevykdymą.

LSSR Vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas
generolas majoras (Kapralovas)

[19]46m. kovo 21d.
Nr.0026

Tikra: LSSR NKVD BB skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. leitenantas (Sinicinas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.148-149. Nuorašas.

87. LSSR MVD ministro pavaduotojo Kapralovo parengta pažyma apie stribų ir paramos grupių nuostolius nuo 1945m. sausio 1d. iki 1946m. gegužės 1d.

Vilnius 1946m. gegužės mėn.

Pažyma
apie Lietuvos SSR naikintojų batalionų ir paramos grupių asmeninės sudėties nuostolius (pagal apskritis)

Nuo 1945m. sausio ld. iki 1946m. gegužės ld.

Eil. Apskričių Nr. pavadinimai	1945 metais								Nuo 1946m. sausio ld. iki 1946m. gegužės ld.							
	Vykdant MVD pavestas operacijas			Per banditų veiksmus			Dėl neatsargaus elgesio su ginklu		Vykdant MVD pavestas operacijas			Per banditų veiksmus			Dėl neatsargaus elgesio su ginklu	
	užmušta	sužeista	dingo be žinios	užmušta	sužeistą	dingo be žinios	užmušta	sužeista	užmušta	sužeista	dingo be žinios	užmušta	sužeista	dingo be žinios	užmušta	sužeista
1 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1 Alytaus	55	19	14	14/3	–	3	–	–	9	3		1	–	–	–	
2 Biržų	37	11	1	7	3	-	1	3	3	8		-	-	-	1	
3 Vilniaus	18	3	2	1	-	-	2	1	–			-	-	-		– –
4 Vilkaviškio	3	1	-	2	-	-	1	3		–		-	-	–		– –
5 Zarasų	20	5	-	1	1	-	2	-	–			1	-	-	-	
6 Joniškio	6	-	-	-	-	3	1	1	–			-	-	-		– –
7 Kauno	16	5	-	15	6	1	-	1	2			6	3	-		1
8 Kretingos	1	2	-	-	-	-	1	-	–			-	-	-	-	
9 Kėdainių	10/1	3	5	-	1	-	-	2	1	2		-	-	-	3	
10 Marijampolės	18	6	8	8	1	3	-	-	2	1		2	-	3		1
11 Mažeikių	3	5	-	6	-	-	3	1	–			-	-	-	-	–
12 Panevėžio	31	11	4	17	5	-	3	-			2	5	4	-		1
13 Rokiškio	11	13	32	3	-	4	1	3	3	2		-	-			– –
14 Raseinių		5	3	-	19	-	8	-			3	3	1	1	-	
15 Lazdijų	21	10	12	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-		4

1 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17 18
15 Lazdijų	21	10	12	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	4
16 Tauragės	7	2	5	7	1	1	1	-	-	-	-	3	-	—	— -
17 Telšių	5	1	-	1	3	-	-	3	-	-	-	1	-	-	2
18 Trakų	26	11	3	-	-	-	3	-	-	2	-	-	-	-	1
19 Ukmergės	42	10	7	2	1	-	3	2	4	1	-	4	5	-	- -
20 Utenos	23	3	-	9	2	-	1	-	3	1	-	-	-	-	— -
21 Švenčionių	17	4	-	5	-	-	3	1	7	1	-	-	-	-	4
22 Šiaulių	34/3	16/2	11	11	-	-	2	2	-	1	-	3	1	-	2
23 Šakių	9	3	8	-	-	1	1	3	6	3	1	-	-	1	1
24 Šilutės	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	- -
25 Pagėgių	2	-	-	-	-	-	-	0/4	-	-	-	-	-	-	-
Iš viso	420/4	147/2	112	128/3	25	24	33	31/4	43	28	1	29	15	5	5 16

Pastaba. Trupmenų skaitiklis rodo naikintojų batalionų nuostolius, vardiklis - paramos grupių.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas generolas majoras (Kapralovas)

1946m. gegužės mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/96. L.104-105. Nuorašas.

88. LSSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas SSRS vidaus reikalų ministro pavaduotojui Riasnojui apie kontržvalgybos organų atliktą stribų batalionų patikrinimą

Vilnius **1946m. birželio 21d.**

UBB
3/5/2074
1946m. birželio 21d.

Visiškai slaptai

SSRS vidaus reikalų ministro pavaduotojui
generolui leitenantui draugui Riasnojui
Maskva
1946 04 20 Nr.i/6103

Per balandžio ir gegužės mėnesius buvo atliktas naikintojų batalionų asmeninės sudėties patikrinimas.

Čekistinis naikintojų batalionų asmeninės sudėties patikrinimas pavestas LSSR MVD kontržvalgybos "SMERŠ" skyriui ir MVD valsčių, prie kurių dislokuojami naikintojų būriai, poskyrių viršininkams.

Batalionų čekistinio patikrinimo išdava - nuo sausio 1 d. iki gegužės 1 d. areštuota ir perduota teismui 59 žmonės, pašalinti kaip nepatikimi - 137 žmonės.

Pagrindinė kovotojų masė - morališkai tvirta ir dorai kovoja su banditizmu.

Politinio darbo naikintojų batalionuose stiprinimui Lietuvos KP(b) CK biuras 1946 06 06 priėmė nutarimą, kuriuo siūloma Lietuvos KP(b) apskričių komitetams ir valsčių partorgams organizuoti kasdieninį politinį darbą su kovotojais. Be to, partijos apskričių komitetams pasiūlyta per dvi savaites parinkti ir Lietuvos KP(b) CK biure patvirtinti būrių politrukus iš politiškai parengtų komunistų. Visuose būriuose kuriamos komjaunimo organizacijos.

Įkurdinus centruose kariuomenės įgulas, jų viršininkams duoti nurodymai vadovauti naikintojų būrių operatyviniam-tamybiniam darbui ir koviniam bei politiniam parengimui.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras Bartašiūnas

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/1. B.l. L.143. Nuorašas.

89. LSSR vidaus reikalų ministro J.Bartašiūno raštas MVD apskričių skyrių viršininkams apie partizanų pasalose stribų patiriamus nuostolius

Vilnius 1946m. birželio 27d.

LSSR_____ MVD apskrities skyriaus viršininkui
drg._____

Pastaruoju metu būna faktų, kai pasiųstos į operacijas liaudies gynėjų grupės nenuspėja priešo taktikos, neįvykdo skirtų uždavinių, sužlugdo čekistines-karines operacijas ir patiria didelius žmonių nuostolius.

1. 1946 06 04 naktį Marijampolės apskrities Šunskų miestelyje banda užmušė apylinkės tarybos pirmininką ir valstietę. Banditai, žinodami, kad dėl šio įvykio atvyks kariuomenė, liaudies gynėjai ir MVD darbuotojai, tyčia pasiuntė žinią apie tai į MVD valsčiaus poskyrį ir patys surengė pasalą namuose, abipus kelio, visiškai atviroje vietoje.

MVD valsčiaus poskyrio viršininkas vyr. ltn. Subotinas, gavęs žinią apie įvykį, surinko operatyvinę grupę iš 23 žmonių ir automašina išvažiavo vykdyti operacijos, nepasirūpinęs karine apsauga ir žvalgyba. Neprivažiavus iki įvykio vietos operatyvinę grupę apšaudė banditų pasala. Per susišaudymą iš operatyvinės grupės užmušta 19 žmonių (tarp jų - ir valsčiaus poskyrio viršininkas), o banda, netekusi tik vieno užmušto bandito ir pasičiupusi ginklus, paspruko.

2. 1946 06 07 MVD Kauno apskrities Garliavos valsčiaus poskyrio viršininkas leitenantas Tregubenka, realizuodamas agentūrinius duomenis, ėmėsi vadovauti 12 žmonių operatyvinei grupei ir išvyko į operaciją. Operacijos metu to pat valsčiaus Dievogalos kaime reikėjo apsupti namą. Neapžiūrėjusi namo prieigų ir neužsimaskavusi operatyvinė grupė buvo banditų pastebėta ir apšaudyta. Kai operatyvinė grupė sugulė, banditai iššoko pro langą ir bėgo į mišką. Leitenantas Tregubenka besivydamas vėl padarė tą pačią klaidą: nepasiuntė stebėtojų ir nesuorganizavo vietos objektų apžiūros, dėl to užkupo banditą, o šis jį užmušė.

Paieška rezultatų nedavė.

3. 1946 06 09 Panevėžio apskrities Pumpėnų valsčiaus sovietinio-partinio aktyvo grupė, turėdama 19 žmonių iš ginkluoto sovietinio-par-

tinio aktyvo ir liaudies gynėjų, išvyko į to valsčiaus Pagojo kaimą rengti susirinkimo, apie kurį gyventojams buvo pranešta prieš dvi dienas.

Važiuojančią pastotėmis be jokių saugumo priemonių grupę Puodžiūnų kaime staiga apšaudė banditų surengta pasala.

Apšaudomi grupės dalyviai paliko vežimuose ginklus, išsilakstė ir neparodė banditams jokio pasipriešinimo. Dėl to banditai užmušė 15 žmonių ir pagrobė ginklus. Banda paspruko be nuostolių.

4. 1946 06 15 į MVD Viduklės valsčiaus poskyrį atėjo liaudies gynėjo žmona ir pranešė, kad du banditai išsivedė jos karvę. MVD valsčiaus poskyrio viršininkas į įvykio vietą pasiuntė 10 liaudies gynėjų grupę.

Banditai, numanydami grupės kelią, surengė pasalą. Grupę, traukusią keliu įvykio vietos link, banditai sutiko smarkia kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi. Ji neteko 8 žmonių. Suorganizuotas banditų ieškojimas teigiamų rezultatų nedavė.

Pateiktuose pavyzdžiuose įžvelgiu:

a) perpratę mūsų taktiką, banditai provokaciniais veiksmais daro didelius nuostolius ginkluotoms grupėms, vykstančioms į įvykių vietas.

Atlikę teroro veiksmą, siunčia į artimiausią MVD organą vietinius gyventojus, net iš nukentėjusių, pranešti apie įvykį, nuspėdami, kad išsiaiškinti artimiausiu keliu būtinai išeis ar išvažiuos ginkluota grupė. Pasinaudodami tuo kaip masalu, banditai ant numanomo mūsų grupės kelio, dažniausiai atviroje vietoje, panaudoja ten esančius objektus ir surengia pasalas.

Apskričių skyrių ir valsčių poskyrių viršininkai neatsižvelgia į naują priešo taktiką. Ginkluotas grupes į įvykių vietas siunčia ne aplinkiniais keliais, o dažniausiai pagrindiniais, artimiausiais keliais, - tai atneša nereikalingų nuostolių.

b) MVD apskričių skyrių ir valsčių poskyrių viršininkai operacijų vykdymui kruopščiai nesiruošia, čekistinių-karinių operacijų rengimo planų nesudaro, o jei sudaro, tai ne visada kontroliuoja, kaip jie įvykdomi vietoje.

c) Neištiriamos ypatybės vietovių, per kurias turi eiti ir vykdyti operaciją operatyvinės grupės. Nenustatoma judėjimo tvarka.

d) Nesiunčiama apsauga netikėtam banditų antpuoliui sutrukdyti, ypač atvirose vietovėse, manant, kad ten banditų pasalų negali būti.

e) Neapžiūrimi vietos objektai, slaptos prieigos, visiškai nekrei-

piamas dėmesys į tai, kad į kai kuriuos vienkiemius veda tik vienas kelias ir kad jį reikia ypač kruopščiai iššvalgyti, o traukiant juo - imtis visų atsargumo priemonių.

f) Signalai ir atpažinimo ženklai nenaudojami, nestebimi iš būrio pasiųsti žvalgai.

g) Nepaisoma elementarių maskuotės taisyklių.

h) Iš anksto neskiriami grupių vyresniųjų pavaduotojai, todėl vyresniajam tapus neveiksniam pastebimi bailumo, panikos elementai ir nebėra kam vadovauti mūšiui.

i) Pastebėta, kad į operacijas siunčiamos mažos grupės.

Kad išvengtume nesėkmių ir nereikalingų nuostolių,

Siūlau

1. Kruopščiai parengti kiekvienos operacijos planą ir kontroliuoti jo vykdymą.

2. Kiekvieną kartą, grupei vykstant į operaciją, patikrinti visų grupės žmonių ginklų ir šaudmenų būklę, nuodugniai instruktuoti grupės vyresnįjį bei jo pavaduotoją, kad suvoktų vietovės ypatumus ir banditų taktiką.

Įpareigoti grupės vyresniuosius vykstant į operacijas duoti grupės nariams uždavinį atsižvelgiant į čia išdėstytus dalykus. Reikalauti griežtos konspiracijos.

3. Pakeliui į operaciją ir jos metu laikytis griežtos drausmės. Asmenis, kurie laužo drausmę ir parodo bailumą operacijose, traukti griežton atsakomybėn, net perduoti teismui.

4. Turint galvoje naują priešo taktiką, būtina keisti ir mūsų darbo metodus, kad būtų galima sunaikinti jo pasalas: siunčiant grupę su apsaugos priemonėmis pagrindiniu, artimiausiu keliu, kitą, stipresnę pasiųsti aplinkiniu, bet taip apskaičiuoti, kad abi grupės galėtų dengti viena kitą ugnimi.

Banditams užpuolus pirmąją grupę, antroji turi imtis visų priemonių paremti pirmąją ir sunaikinti banditus.

5. Kartu su Lietuvos KP(b) apskričių komitetais peržiūrėti visą sovietinį-partinį aktyvą, kuriam įteikti ginklai, ir reikalauti parašų dėl ginklo saugojimo bei atsakomybės už jo praradimą.

Už ginklo atidavimą banditams nepasipriešinus traukti baudžiamojon atsakomybėn.

Įspėju apskričių skyrių, valsčių poskyrių viršininkus bei visus MVD organų darbuotojus, kad asmenys, dėl kurių kaltės žlunga operacijos ar patiriami nereikalingi mūsų pusės nuostoliai ir kurie nepaiso kovinių operacijų taisyklių, bus griežtai baudžiami, net perduodami teismui.

MVD apskričių skyrių viršininkams šią direktyvą išnagrinėti su visais LSSR MVD apskrities skyriaus ir valsčiaus poskyrių operatyvininkais bei MVD vidaus kariuomenės karininkais.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras (Bartašiūnas)

1946m. birželio 27d.

Tikra: (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.21/2. L.158-159. Nuorašas.

90. SSRS Ministrų Tarybos nutarimas dėl partizanų ir jų rėmėjų šeimų ištrėmimo ir stribų materialinio aprūpinimo

Maskva 1947m. rugsėjo 29d.

Visiškai slaptai

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos nutarimas 3387-1107 ss
1947m. rugsėjo 29d.

Apie priemones kovoje su banditizmu
Lietuvos SSR teritorijoje

1. Leisti SSRS MGB ištremti už Lietuvos SSR ribų banditų ir banditų rėmėjų - buožių šeimas. Trėmimus vykdyti kiekvienu atskiru atveju nusprendus SSRS MGB Ypatingajam pasitarimui, atsakant į banditų įvykdytus teroro aktus.

2. Pavedama SSRS Valstybės saugumo ministerijai aprūpinti ginklais Lietuvos SSR kaimo aktyvą, dalyvaujantį kovoje su banditais.

3. Įpareigoti SSRS Prekybos ministeriją kas mėnesį skirti SSRS MGB papildomam Lietuvos SSR liaudies gynėjų aprūpinimui 8000 sausų /maisto/ davinių pagal ypatingojo sąrašo normas, taip pat aprūpinti

juos duona po 700 gr. per dieną.

4. Pratęsti 1948 metams 1945m. rugpjūčio 22d. SSRS Liaudies komisarų tarybos nutarimo Nr.2107-544ss "Apie materialinį Lietuvos SSR naikintojų batalionų karių aprūpinimą" veikimą.*

5. Įpareigoti SSRS Valstybinį plano komitetą numatyti 1949 metų I ketvirtyje SSRS MGB skirti 8000 kerzinių batų porų ir 200 tūkst. metrų medvilninės medžiagos, iš kurios būtų pasiūta 8000 aprangos komplektų Lietuvos SSR liaudies gynėjams.

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos Pirmininkas J.V.Stalinas

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos Reikalų valdytojas Čadajevas

Tikra: MGB 2"N" valdybos poskyrio, vadovaujančio liaudies gynėjų būriams viršininko pavaduotojas kpt. Grigoričevas

1947m. lapkričio 4d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.32/2. L.l. Nuorašas.

*** Tuo nutarimu siūloma pradėti mokėti algas.**

91. LSSR MGB duomenys apie stribų skaičių respublikoje

Vilnius **1948m. sausio 27d.**

Tvirtinu:
LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas
generolas majoras (Kapralovas) [Parašas]
1948 01 02

Etatai
Liaudies gynėjų būrių karių skaičius Lietuvos SSR apskrityse

Eil. Nr.	Apskrities pavadinimas	Valsčių skaičius	Ankstesni etatai	Bendras sk. liaudies gynimo būriuose 48 01 15	Etatų skaičius būryje	
1	2	3	4	5	6	
1	Alytaus	8	210	214	250	
2	Anykščių	6	150	130	150	
3	Biržų	8	200	201	225	
4	Vilniaus	11	150	121	60	
5	Vilkaviškio	11	280	151	300	
6	Varėnos	7	170	78	170	
7	Zarasų	10	250	241	250	
8	Joniškio	8	200	167	200	
9	Kauno	12+1	300/25	225	300/25	papildomas 1 būrys prie miesto MGB skyriaus
10	Kėdainių	10+1	250	223	250	būrys prie kolūkio
11	Kaišiadorių	6	150	145	150	
12	Kelmės	8	190	167	200	
13	Klaipėdos	6	170	124	150	
14	Kretingos	8	200	132	200	
15	Kupiškio	8	190	157	190	
16	Kuršėnų	5+1	120	95	150	būrys prie apskrities skyriaus
17	Lazdijų	7	190	119	190	
18	Marijampolės	11	280	195	275	
19	Mažeikių	10+1	200	285	285	būrys prie apskrities skyriaus

1	2	3	4	5	6
20	Panevėžio	12	260	159	275
21	Pagėgių	5	110	81	100
22	Pasvalio	7	200	178	200
23	Prienų	7	200	133	200
24	Plungės	5	140	114	150
25	Radviliškio	6	180	139	150
26	Raseinių	8	210	154	210
27	Rokiškio	10	250	205	250
28	Tauragės	11+1	250	169	275 būrys prie apskrities skyriaus
29	Telšių	8	195	155	190
30	Trakų	10	230	137	200
31	Ukmergės	15+1	400	279	400 būrys prie apskrities skyriaus
32	Utenos	12	250	191	300
33	Švenčionių	13	250	229	260
34	Šiaulių	8	210	154	200
35	Šakių	13	350	340	350
36	Šilutės	7	180	147	150
37	Jurbarko	5	170	108	170
	Iš viso:	322+6	8000	6244	8000

LSSR MGB 2-N valdybos vadovavimo liaudies gynėjų būriams poskyrio viršininko pavaduotojas vyr. ltn. Sinicinas

1948m. sausio 27d.

Sutinku: LSSR MGB 2-N valdybos virš. pav. pulkininkas Sinicinas

1948m. sausio 26d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.32/1. L.31-32. Originalas. Rankraštis.

92. SSRS MGB 2-os valdybos viršininko pavaduotojo Jedunovo raštas LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui P.Kapralovui dėl stribų nepatikimumo

Maskva 1948m. spalio 4d.

SSRS
Valstybės saugumo ministerija
1948m. spalio 4d.
Nr.2/N/57077
Maskva

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui
generolui majorui
drg. Kapralovui
Vilnius

Iš Jūsų pateiktų ataskaitų apie agentūrinį - operatyvinį darbą matyti, kad per 8 šių metų mėnesius iš liaudies gynėjų būrių dėl politinių ir kitų kompromituojančių motyvų pašalinta 1784 kariai. Be to, už padarytus nusikaltimus perduota teismui 91 žmogus.

Toks didelis nusikalstamų elementų ir nepatikimų asmenų skaičiaus prasiskverbimas į liaudies gynimo būrius visų pirma yra rezultatas to, kad MGB vietos organai vis dar nepakankamai rimtai imasi parengtinio kandidatūrų, priimamų į būrius, ištyrimo ir patikrinimo.

Prašau atkreipti į tai dėmesį MGB darbuotojų, kurie atsakingi už liaudies gynėjų būrių būklę.

Tuo pat metu pareikalaukite iš jų dabar svarbiausią dėmesį skirti liaudies gynėjų būrių stiprinimui: galutinai apvalyti nuo nepatikimų asmenų, stiprinti ugdomąjį darbą ir drausmę tarp karių, - kad prasidėjus žiemai liaudies gynėjų būrius būtų galima efektyviai panaudoti smogiant lemiamą smūgį nacionalistiniam pogrindžiui ir jo ginkluotoms bandoms.

SSRS MGB 2 vyr. valdybos viršininko pavaduotojas generolas leitenantas
(Jedunovas) (Parašas)

Rezoliucija: "2N drg. Sinycinui. Prašau pakalbėti su manimi[?]. Kapralovas [19]48m. spalio 7d."

Pažyma: "generolui majorui drg. Kapralovui pranešta [19]48m. spalio 8d. Dėl paliesti; klausimų MGB AS duoti nurodymai Nr.42 [19]48m. spalio 27d. Sinicinas"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.32/1. L.69. Originalas.

93. LSSR MGB viršininko pavaduotojo Martavičiaus pažyma apie stribų kovinę veiklą

Vilnius 1951m. birželio 2d.

Liaudies gynėjų būrių veikla

Birželio 1 d. liaudies gynėjų būriuose yra 5969 žmonės, iš jų: VKP(b) narių ir kandidatų - 710, komjaunuolių - 2500.

Per balandžio ir gegužės mėnesius į liaudies gynėjų būrius priimti 332 žmonės, per tą laiką pasitraukė 682. Iš pasitraukusiųjų skaičiaus į sovietinį - partinį darbą pasiųsta - 19, į MGB organus - 30; pašaukta į sovietų armiją - 287; atleista dėl kompromituojančios medžiagos - 59, už sovietinio teisėtumo pažeidimus - 9, už tvarkos ir disciplinos pažeidimus - 93, dėl ligos - 17, dėl šeimyninių aplinkybių - 127; patraukta baudžiamojon atsakomybėn už ryšius su nacionalistiniu pogrindžiu - 5, už sovietinio teisėtumo pažeidimus - 13, už kitus nusikaltimus - 2; mirė -5, žuvo per banditų likvidavimo operacijas - 11 liaudies gynėjų.

Aktyvesniam liaudies gynėjų įtraukimui į kovą su banditais sukurta 200 čekistinių - karinių grupių (iš viso — 2212 žmonių), jos per gegužės mėnesį įvykdė 993 operacijas banditams ieškoti ir likviduoti. Be to, per ataskaitinį mėnesį buvo pasiųsta 2470 paieškos grupių, pasalų ir sekretų. Gynėjai nuolat saugo 145 kolūkius (tuo užimtas 521 žmogus) ir naudojami "pridengti" sovietinį - partinį aktyvą.

[…]

1951m. birželio 2d.
Nr. 22G/767

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas
generolas majoras Martavičius

Tikra: N.Vasilkovas (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/15. L.159-161. Nuorašas.

94. Lietuvos SSR MVD Vilniaus srities viršininko M.Jakovlevo raštas rajonų MVD skyrių viršininkams apie pareigūnus, turinčius teisę laikyti ginklą

Vilnius **1953m. balandžio 23d.**

Visiškai slaptai
Nr. 1/661
1953m. balandžio 23d.
MVD Vilniaus srities rajono skyriaus viršininkui

Lietuvos SSR MVD nurodymu, suderintu su Lietuvos KP CK, pasiūlyta leidimus turėti ir nešiotis ginklą duoti tiktai asmenims, kuriems jis iš tikrųjų reikalingas pagal darbo charakterį.

Tokie yra: miestų ir rajonų darbo žmonių vykdomųjų komitetų pirmininkai ir jų pavaduotojai, Lietuvos KP miestų ir rajonų komitetų sekretoriai, SSRS ir Lietuvos SSR Aukščiausiųjų Tarybų deputatai, sričių laikraščių redaktoriai, stambių pramonės įmonių bei gynybinės reikšmės mokslo tyrimo įstaigų direktoriai, tarybinių ūkių direktoriai ir jų pavaduotojai, MTS direktoriai ir politinių skyrių viršininkai, sričių teismų pirmininkai ir nariai, liaudies teisėjai, prokurorai ir liaudies tardytojai, specialiųjų ir slaptųjų - šifravimo skyrių viršininkai.

Iš asmenų, kurie neįtraukti į aukščiau išvardintą sąrašą, ginklus paimti ir atiduoti į MVD ūkio skyriaus sandėlį.

Ginklų paėmimo darbą atlikti per mėnesį laiko.

MVD rajonų milicijos skyriams pavedama leidimų turėti ginklą apiforminimas, ginklų būklės kontrolė, taip pat tyrimas faktų, kai jie grobiami, gadinami arba sovietinio - partinio aktyvo pametami.

Apie šio nurodymo vykdymą praneškite MVD valdybai specialiu pranešimu iki 1953m. gegužės 10d.

MVD Vilniaus srities valdybos viršininkas papulkininkis
(M.Jakovlevas)

Buv. LSSR VSKA. F. 16. B.41/7. L.49. Nuorašas.

95. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie stribų būrių būklę ir veiklos rezultatus

Vilnius 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR liaudies gynėjų būrių būklę ir jų
operatyvinės-tamybinės veiklos rezultatus
1953m. gegužės 15d. duomenys

Remiantis SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1945m. rugpjūčio 22d. nutarimu Nr.2107-544 ss, kovai su banditizmu Lietuvos SSR teritorijoje buvo sukurti naikintojų batalionai.

Lietuvos Liaudies Komisarų Tarybos ir KP(b) CK 1945 metų gruodžio 18d. nutarimu Nr.232-s naikintojų batalionai buvo pavadinti liaudies gynėjų būriais; nustatytas jų skaičius 11000 žmonių.

Būrių kariai suskirstyti į tokius padalinius: būtys, skyrius, poskyris; jie dislokuojami kiekvienoje respublikos apskrityje.

1950m. liepos mėnesį, po Lietuvos SSR administracinio-teritorinio suskirstymo į rajonus, būriai buvo įkurti kiekviename Lietuvos SSR rajone.

Liaudies gynėjai apginkluoti tabeliniais ginklais per SSRS MGB karinio tiekimo valdybą.

Lietuvos SSR liaudies gynėjų būrių išlaikymui SSRS Ministrų Taryba skiria pinigines lėšas iš Sąjungos biudžeto per SSRS MVD finansų skyrių.

Liaudies gynėjų aprūpinimas pinigais, daiktais ir maistu prilygintas eiliniams milicijos darbuotojams Lietuvos SSR kaimo vietovėse; jų atlyginimas: eiliniams liaudies gynėjams-475 rubliai per mėnesį, poskyrių vadams ir politvadovams - 600 rub., skyrių vadams - 700 rub. Be to, liaudies gynėjai šiuo metu gauna davinio 88 rublius per mėnesį.

Liaudies gynėjų būriams vadovauti skiriamas vienas operatyvinis darbuotojas iš MVD rajono skyriaus; jis yra būrio štabo viršininkas.

Būrio štabas komplektuojamas iš 4 liaudies gynėjų (štabo viršininko

pavaduotojas - 1; kadrų inspektorius - 1; karinio ūkinio skyriaus inspektorius - 1 ir sanitarinis instruktorius - 1).

MVD 2N valdybos skyriuose 1950 metais įkurti poskyriai iš 4 operatyvinių darbuotojų vadovauti srities būriams, o Lietuvos SSR MVD 2N valdyboje sukurtas skyrius iš 12 žmonių.

Nuo 1948 iki 1952 metų liaudies gynėjų būriuose pagal etatus buvo 8000 žmonių. Pasikeitus operatyvinei būklei respublikoje, Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras 1953 metams liaudies gynėjų būrių etatus patvirtino 5000 žmonių.

1953m. gegužės 15d. duomenimis, respublikos rajonuose yra 66 būriai; atskirų skyrių - 19; poskyrių - 6; iš viso - 4276 žmonės, iš jų: štabų viršininkų pavaduotojų -90, kadrų inspektorių - 49, kariuomenės ūkinio skyriaus inspektorių - 67, skyrių vadų - 190, skyrių politvadovų - 141, poskyrių vadų - 340, sanitarinių instruktorių - 75 ir eilinių - 3324.

Pagal tautybę ir partiškumą būrių asmeninė sudėtis tokia: lietuvių - 2791, vietos rusų - 594, rusų, atvykusių iš kitų SSRS sričių - 624, vietos lenkų - 127, kitų tautybių - 140 žmonių.

Šiuo metu liaudies gynėjų būriuose yra 80 pirminių partinių organizacijų (bendras skaičius - 712 KPSS narių ir kandidatų) ir 167 komjaunimo organizacijos (iš viso - 1587 komjaunuolių).

Liaudies gynėjai aktyviai dalyvauja operatyvinėse priemonėse likviduojant Lietuvos teritorijoje banditizmą.

Nuo 1952 metų sausio ld. iki 1953 metų gegužės 15d. liaudies gynėjų būrių jėgomis likviduoti 233 banditai. Iš sučiuptų ir nukautų banditų paimta: 21 kulkosvaidis, 102 automatai, šautuvų - 236, pistoletų - 237, granatų - 113, šovinių 20130 vienetų.

Greta savarankiškos operatyvinės-tamybinės veiklos ieškant ir likviduojant banditus, liaudies gynėjai dalyvauja čekistinėse-karinėse operacijose bandoms likviduoti kartu su SSRS MVD karinės apygardos kariuomene, taip pat yra naudojami kaip vedliai ir vertėjai.

Per nurodytą laikotarpį liaudies gynėjai padėjo sulaikyti 1275 nacionalistinio pogrindžio dalyvius ir kitus antisovietinius elementus.

Banditizmo apimtuose rajonuose liaudies gynėjai "dengia" partinį-sovietinį aktyvą, kaimuose vykdantį ūkines-politines priemones, ir saugo 160 kolūkių.

Liaudies gynėjai aktyviai dalyvavo buožių ir banditų ryšininkų šeimų iškeldinime už Lietuvos SSR ribų ir užtikrino saugumą per respublikoje vykdomus deputatų rinkimus į SSRS ir Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos, vietos tarybos, taip pat per liaudies teismų bei tarėjų rinkimus.

Pagal Lietuvos SSR MVD atsiunčiamus tematinius planus liaudies gynėjų būriuose pravedamas politinis ir karinis pasirengimas - 50 mokymo valandų per mėnesį.

Be to, Lietuvos komunistų partijos rajonų komitetai ir būrių štabai organizuoja politinį-masinį darbą būrių skyriuose ir veda užsiėmimus, likviduojant liaudies gynėjų neraštingumą ir mažaraštiškumą.

Pagal Lietuvos KP CK 1952m. sausio 9d. nutarimą, siekiant pakelti būrių kovinius sugebėjimus, pagerinti jų operatyvinę-tarnybinę veiklą, pakelti kovinį ir politinį liaudies gynėjų būrių parengimą ir sustiprinti discipliną - Lietuvos SSR MVD ir sričių MVD valdybose pravestos šios pagrindinės priemonės:

1952m. tris kartus buvo rengiami MVD rajonų skyrių operatyvinių darbuotojų, paskirtų vadovauti liaudies gynėjų būriams, mokomieji kursai.

1952m. rugpjūčio mėn. su liaudies gynėjų partinių organizacijų sekretoriais surengtas seminaras.

1952-1953m. prie MVD valdybų štabų vadų pavaduotojams ir būrių vadams, taip pat prie MVD rajonų skyrių būrių politvadovams ir skyrių vadams buvo organizuojami mokomieji kursai.

Pravestų renginių dėka, siekiant užtikrinti Lietuvos KP CK 1952 01 09 nutarimų vykdymą buvo pakeltas būrių kovinis pasirengimas, pakilo jų narių aktyvumas operatyvinėje-tamybinėje veikloje, likviduojant nacionalistines bandas, pagerėjo būriuose kovinis politinis pasirengimas, padidėjo politinis sąmoningumas, liaudies gynėjų budrumas ir disciplina, t.p. pagerėjo materialinės-buitinės sąlygos ir medicininis-sanitarinis liaudies gynėjų būrių aptarnavimas.

Liaudies gynėjų būriai, aktyviai dalyvaudami operatyvinėse priemonėse nacionalistinėms bandoms likviduoti ir užtikrinti saugumą respublikoje, yra taip pat politinio auklėjimo ir parengimo mokykla bei rezervas tinkamiausių žmonių partiniam, sovietiniam darbui ir MVD organų komplektavimui.

Nuo 1945 metų sausio ld. iki šių metų gegužės mėnesio iš liaudies gynėjų vadovaujančiam partiniam ir sovietiniam darbui nukreipta 1365 žmonių, MVD organų komplektavimui -3587 žmonės.

1952-1953 metais iš būrių pašaukta j armiją 1030 žmonių ir dauguma pašauktų liaudies gynėjų nukreipta sovietų armijos jaunesniųjų vadų bei karininkų mokyklų komplektavimui.

Šalia teigiamų liaudies gynėjų būrių būklės, operatyvinės-tamybinės veiklos pusių, liaudies gynėjų būriuose yra rimtų trūkumų. Svarbiausi šie:

1. Dėl to, kad MVD rajonų skyrių viršininkai, operatyviniai darbuotojai organizavo nepakankamai čekistinių-karinių priemonių bandoms likviduoti ir dėl nepakankamo liaudies gynėjų kovinio pasirengimo nuo 1952m. sausio ld. iki š.m. gegužės 15d. įvyko 52 nemokšiški tarnybinių būrių susidūrimai su banditais, per tai paspruko 122 banditai. Per tą patį laiką vykdant operacijas bandoms likviduoti prarasta 16 užmuštų ir 13 sužeistų liaudies gynėjų.

2. Kovinis-politinis liaudies gynėjų parengimas kai kuriuose respublikos rajonuose (Kavarsko, Jiezno, Varnių, Ramygalos, Biržų ir kt.) vykdomas nereguliariai, rengimo lygis nepakankamas, techniniai parengimo planai įvykdomi ne iki galo, kasdien politinis masinis darbas tarp liaudies gynėjų neorganizuojamas.

3. Dėl nepatenkinamo politinio ir auklėjamojo darbo tarp liaudies gynėjų, nepakankamo būrių partinių ir komjaunimo organizacijų darbo bei būrių štabų, vadų ir politvadovų menkai kontroliuojamos liaudies gynėjų veiklos kai kuriuose būriuose (Priekulės, Raseinių, Daugų, Tytuvėnų ir kt.) drausmė yra žemo lygio.

1953 metų pirmajame ketvirtyje liaudies gynėjai įvykdė 350 amoralių nusižengimų ir drausmės pažeidimų, iš jų:

pažeidė socialistinį teisėtumą..... 3,
nevykdė įsakymų..... 18,
miegojo poste..... 13,
vartojo alkoholį..... 272,
savavališkai išėjo.....26.

4. Būrių būklės patikrinimas rodo, kad kai kuriuose būriuose (Raseinių, Biržų, Šilalės, Panevėžio) čekistinis darbas sutvarkytas prastai, menkai dirbamas asmeninio patikrinimo darbas būriuose, apvalant nuo

pasitikėjimo nekeliančių asmenų.

5. MVD rajonų skyrių viršininkai ir kai kurie būrių štabai dar nepakankamai skiria dėmesio kultūrinėms ir buitinėms liaudies gynėjų sąlygoms pagerinti.

Lietuvos SSR 2N valdybos viršininkas papulkininkis (Župikovas)
pavaduotojas (Neįskaitomas parašas)
1953 05 15

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/43. L.90-95. Originalas.

96. LSSR KGB 4-os Valdybos viršininko J. Obukausko parengta pažyma apie stribų skaičių

Vilnius **1954m. lapkričio mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie liaudies gynėjų skaičių Lietuvos SSR

1954m. sausio ld. liaudies gynėjų būriuose tarnavo 1850 žmonių.

Nuo š.m. sausio ld. iki šio laiko dėl pagerėjusios operatyvinės padėties respublikoje vyko palaipsnis liaudies gynėjų skaičiaus mažinimas ir jų įdarbinimas - per nurodytą laikotarpį buvo atleista 1530 žmonių.

1954m. lapkričio 30d. respublikos teritorijoje yra 320 liaudies gynėjų, kurie iki 1955m. sausio ld. bus paleisti ir įdarbinti.

KGB prie Lietuvos SSR MT 4 valdybos viršininkas majoras (Obukauskas)

Tikra: vyr. ltn. (Knutovas) (Parašas)

1954m. lapkričio mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.55/3. L.254. Nuorašas.

4. NKVD-MVD ir NKGB-MGB agentūra

97. LSSR NKGB komisaro D.Jefimovo direktyva LSSR NKGB apskričių ir miestų skyrių viršininkams dėl tinkamų verbavimui kandidatų parinkimo

Vilnius **1945m. rugsėjo 19d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKGB apskričių ir miestų
skyrių viršininkams

Praktika rodo, kad LSSR NKGB organų operatyvininkai per mažai stengiasi įgyti kvalifikuotos agentūros, sugebančios atskleisti antisovietinį pogrindį ir užsienio žvalgybų agentus.

Verbuojama paskubomis, neišstudijavus verbuojamojo objekto, nesurinkus charakterizuojančių ir kompromituojančių duomenų. Todėl agentų įgijimo ir žinių gavimo darbas yra neveiksmingas.

Neparengtas, skubotai atliekamas verbavimas užteršia mūsų tinklą, daro jį griozdišką ir netinkamą darbui.

Taip yra dėl to, kad skyrių viršininkai nevadovauja verbuojamų kandidatų parinkimui, o patys operatyviniai darbuotojai šio labai rimto darbo imasi retkarčiais, laikydami jį antraeiliu dalyku.

Siekiant sutvarkyti verbuotinų kandidatų parinkimo ir jų studijavimo darbą, siūloma sudarinėti verbavimui rengiamų kandidatų sąrašus (pavyzdinė forma pridedama)*.

Sąrašą sudarinėja kiekvienas operatyvinis darbuotojas. Į sąrašą įtraukiami asmenys, kuriuos operatyvinis darbuotojas numato rengti užverbavimui agentu.

Skyrių viršininkai, jų pavaduotojai ir poskyrių viršininkai privalo nuolat kontroliuoti, kaip vyksta kandidatų verbavimui rengimo darbas, ir praktiškai jam vadovauti.

*** Forma nepublikuojama.**

Einantis LSSR valstybės saugumo liaudies komisaro pareigas
gen. mjr. (Jefimovas)

[Nuorašas] tikras: LSSR NKGB 2 respublikinio skyriaus sekretoriato viršininkė
ltn. (Podreckaja)

Nr.2/2942/r
1945m. rugsėjo 19d.
Vilnius
Nr.

Rezoliucijos: "Drg. Zemiakinui. Vykdyti, rugsėjo 20d. kiekvienas oper. darbuotojas turi pradėti rašyti sąrašus pagal pridedamą formą. 1945m. rugsėjo 23d. pranešti man išvadas apie kandidatus. Počkajus, 1945m. rugsėjo 20d.

"Drg. Zubavl[enkai]. Pasiūlyti operatyvininkams užvesti asmenų, tinkamų verbavimui, apskaitą." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B. 15/8. L.3. Nuorašas.

98. Informatoriaus Sakalo agentūrinis pranešimas NKVD - NKGB operatyvinės grupės viršininkui Todesui apie tai, kad agentas A.Petrauskas nesilaiko konspiracijos

Kėdainiai **1945m. spalio 5d.**

Visiškai slaptai

Agentūrinis pranešimas

Šaltinis "Sakalas"
Priėmė Todesas

Kėdainiai
1945m. spalio 5d.

Gavęs karinio komisariato šaukimą, šaltinis nuvyko į Pernaravą, kur sutiko savo seną pažįstamą Petrauską Anuprą. Jam papasakojo, kad turi grįžti į armiją. "Kam grįžti į armiją, - pasakė Petrauskas šaltiniui, - geriau lik čia ir imkis šnipo darbo". Į šaltinio klausimą, kaip tai padary-

ti, Petrauskas atsakė, kad reikia nuvažiuoti į Kėdainius pas majorą, kuris priima tokiam darbui, ir nurodė į o adresą. Kartu Petrauskas parodė parabelį ir šovinius, gautus iš Kėdainių, ir pasakė gavęs užduotį sekti banditus, pirmiausiai gestapininką Kele, o su juo susitikus - užmušti, jeigu bus galimybė.

Iš Yliaus Vytauto šaltinis girdėjo, kad Petrauskas vokiečių laikais buvo "kažkuo", o dabar jis vėl "dirba".

Užduotis. Susitikus su Petrausku, jam pasakyti, kad gavo pažymas ir į armiją eiti dabar nebereikės, todėl jis nusprendė į majorą nesikreipti, nes sekti banditus - labai pavojingas darbas.

Pažyma. Petrauskas - NKVD apskrities skyriaus agentas "Raktas".*

Drg. Bezrukovai!

Tai drg. Backatovo pasibjaurėtino darbo su agentūra vaisiai. Jis neskiepija agentūrai nei konspiracijos taisyklių, nei teisingo vaidmens supratimo.

1. Pareikalaukite iš drg. Backatovo pasiaiškinimo raštu.
2. Duokite užduotį patikrinti Petrausko elgesį vokiečių laikais.
3. Organizuokite mano susitikimą su Petrausku ir kitais "Giniavos"** grupės nariais.

Tegul tik drg. Backatovas nesužlugdo mano informatoriaus.

NKVD - NKGB operatyvinės grupės viršininkas
mjr. (Todcsas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.205. Originalas.

*** Pastraipa įrašyta ranka**

**** Giniavos grupė nežinoma.**

99. SSRS NKVD komisaro L.Berijos direktyva LSSR NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje I.Tkačenkai, NKVD komisarui J.Bartašiūnui ir NKGB komisarui D.Jefimovui, peradresuota LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir apskričių skyrių viršininkams dėl ginkluoto pogrindžio sunaikinimo

[Maskva] **1945m. spalio 12d.**

Visiškai slaptai
Pranešimas per "VČ"

NKVD - NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
NKVD - NKGB apskričių skyrių viršininkams

Siunčiame tiesiogiai vykdyti ir vadovautis darbe SSR Sąjungos vidaus reikalų liaudies komisaro drg. L.P.Berijos 1945m. spalio 12d. direktyvinį nurodymą Nr.497.

Lietuvos SSR NKVD - NKGB drg. Tkačenkai, Bartašiūnui, Jefimovui

Likę laisvėje antisovietinio pogrindžio dalyviai ir bandos tęsia aktyvią priešišką veiklą.

Kad būtų galutinai likviduotas antisovietinis pogrindis ir ginkluotų bandų likučiai, veikiantys Lietuvoje,

Siūloma:

1. Imtis būtinų priemonių sustiprinti agentūros veiklą ir suorganizuoti agentų - informatorių tinklą apskrityse ir valsčiuose, paliestuose banditizmo, užtikrinant kasdieninę operatyvinę NKVD - NKGB organų ir NKVD kariuomenės tarpusavio sąveiką.

Kartu atkreipkite ypatingą dėmesį, kad pirmiausia reikia pašalinti arba likviduoti veikiančių bandų vadeivas ir "LLA" diversinių teroristinių grupių dalyvius.

2. Drauge su vykdomomis agentūrinėmis - operatyvinėmis priemonėmis plačiau praktikuoti, kad naikintojų batalionai rengtų pasalas, sekretus, į labiausiai tikėtinas bandų buvimo vietas ir jų judėjimo kelius siųstų paieškų -žvalgybos grupes.

3. Vykdant Lietuvos nacionalistinio pogrindžio ir jo ginkluotų bandų likvidavimo čekistines - karines operacijas, reikia remtis konkrečiais agentūros duomenimis apie bandų buvimo vietą, jų narių skaičių, vadovus, ginkluotę.

Jeigu čekistinės - karinės operacijos bus pagrįstos išankstine agentūrine žvalgyba ir teisingai organizuotos, tai Jūsų žinioje esančios NKVD kariuomenės pakaks Jums iškeltiems uždaviniams įvykdyti.

Apie šios direktyvos vykdymo rezultatus atsiskaitykite pateikiamose savo suvestinėse.

L.P.Berija

Rezoliucija: "Drg. Kokinui. Pasiūlykite NKVD apskričių skyrių ir NKGB apskričių skyrių viršininkams paskelbti žodinę direktyvą visiems operatyvininkams pasirašytinai, numatyti priemones ją įvykdžius. 1945m. spalio 17d." (Parašas neįskaitomas)

Pažyma*.
Duotas nurodymas visiems viršininkams
1945m. spalio 17d. Nr.339
Vyr. ltn. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.4/1. L.272. Nuorašas.

100. SSRS NKVD - NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos nurodymas NKVD - NKGB operatyvinių sektorių viršininkams dėl agentų materialinio skatinimo

[Vilnius] **1945m. gruodžio 17d.**

Pranešimas per "VČ"
Visiškai slaptai

Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui plk. drg. Rudykai**
NKVD - NKGB operatyvinių sektorių viršininkams

Patirtis rodo, kad žymi NKVD-NKGB apskričių skyrių dauguma savo agentūrinėje veikloje blogai panaudoja agentų ir informatorių materialinio skatinimo galimybes. Net lėšos, kurias skiria Lietuvos SSR Valstybės saugumo ir Vidaus reikalų liaudies komisariatai, reikiamai

*** Visas pažymos tekstas rašytas ranka.**
**** Tekstas rašytas ranka.**

neišleidžiamos, daugelyje apskričių skyrių apleista pagal 9 straipsnį* išduodamų piniginių sumų ir pramoninių prekių iš specialaus fondo apskaita.

Bet tikslas kuo greičiau sutriuškinti Lietuvoje nacionalistinį pogrindį ir jo ginkluotas bandas reikalauja būtinai naudoti pinigus ir pramonines prekes siekiant įtraukti agentūrą į aktyvų žvalgybos darbą.

Ryšium su tuo Jums siūloma:

1. Patikrinti Jūsų sektoriaus NKVD ir NKGB apskričių skyriuose, kaip panaudojamos 9 str. numatytos lėšos ir specialaus fondo pramoninės prekės agentūrai skatinti.

2. Pasekti, kad NKVD ir NKGB apskričių skyriai per tris dienas gautų specialioms reikmėms skirtas lėšas ir pramonines prekes, o iki š.m. gruodžio 30d. atsiskaitytų, kaip jas išleido.

3. Ateityje, tvirtinant agentūros - operatyvinių priemonių planus ir susumuojant čekistinių - karinių operacijų rezultatus, numatyti pasitelkiamų ir labiausiai pasižymėjusių agentų skatinimą.

Apie rezultatus praneškite man raštu iki š.m. gruodžio 30d.

SSRS NKVD - NKGB įgaliotinis Lietuvoje gen. ltn.
(Tkačenka)

1945m. gruodžio 17d.
Nr.599/r

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.4/5. L.269. Nuorašas.

*** 9 straipsnis čekistų finansuose numatė agentų ir informatorių išlaikymą.**

101. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro D.Jefimovo įsakymas NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl jų aplaidumo darbe ir būtinybės aktyviau naudoti agentus

Vilnius **1946m, sausio 13d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB įsakymas

Apie NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkų atleidimą iš darbo ir patraukimą atsakomybėn

Nr. 002/0014
1946m. sausio 13d.
Vilnius

Operatyvinė padėtis Lietuvos SSR toliau lieka labai įtempta. Nacionalistinis pogrindis ir jo sukilėlių bei banditų būriai vykdo žemutinio partinio sovietinio aktyvo ir prosovietiškai nusiteikusių piliečių teroro aktus, rinkimų į SSR Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą dieną rengia išsišokimus, sabotažus ir ginkluotus išpuolius.

NKVD - NKGB organų uždavinys Lietuvoje - tikslingu agentūros ir tardymo darbu aktyviai ir greitai paralyžiuoti priešo antisovietinę veiklą ir kuo greičiau sutriuškinti nacionalistinį pogrindį, jo sukilėlių būrius ir banditų gaujas.

Tačiau kai kurie NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkai nesiėmė būtinų priemonių įvykdyti nurodytus uždavinius, sužlugdė agentūrinį darbą ir savo aparato drausmę.

Pavyzdžiui, buvęs NKGB Trakų apskrities skyriaus viršininkas mjr. Komarovas žlugdė darbą apskrityje, girtaudavo su pavaldiniais.

NKGB Šiaulių apskrities skyriaus viršininkas pplk.Romančevas nesiėmė priemonių gerinti agentūrinį -operatyvinį darbą apskrityje, simuliuoja, girtauja.

NKVD Tauragės apskrities skyriaus viršininkas mjr. Ignatjevas pro pirštus žiūrėjo į nebaudžiamą bandų siautėjimą apskrityje, neturi

agentūros bandose ir sukilėlių formuotėse, nusmukdė aparato drausmę.

NKVD Šilutės apskrities skyriaus viršininkas kpt. Zacharovas sužlugdė darbą, per visą savo darbą apskrityje neužverbavo nė vieno agento, neturi ryšio su agentūra, dykinėja, girtauja.

Už anksčiau nurodytus nusikaltimus NKGB Trakų apskrities skyriaus viršininkas mjr. Komarovas areštuotas ir NKVD kariuomenės karo tribunolo nuteistas 6 metams ITL*.

Įsakome:

1. Pplk. Romančevą V.A. atleisti iš NKGB Šiaulių apskrities skyriaus viršininko pareigų ir paskirti NKGB Panevėžio apskrities Šimonių valsčiaus operatyvinio punkto vyresniuoju operatyviniu įgaliotiniu.

2. Mjr. Ignatjevą P.N. atleisti iš NKVD Tauragės skyriaus viršininko pareigų ir paskirti Trakų apskrities Žąslių valsčiaus poskyrio viršininku.

3. Kpt. Zacharovą S.S. atleisti iš NKVD Šilutės apskrities skyriaus viršininko pareigų ir paskirti NKVD Alytaus apskrities Jiezno valsčiaus poskyrio viršininku.

4. Įspėti drg. Romančevą, Ignatjevą ir Zacharovą, kad jeigu ir naujoje vietoje jie neužtikrins reikiamo agentūrinio operatyvinio darbo organizavimo ir nacionalistinio bei banditų pogrindžio likvidavimo, tai bus perduoti teismui.

5. Visiems NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, apskričių ir miestų skyrių viršininkams:

a) Imtis pačių griežčiausių ir ryžtingiausių priemonių stiprinant čekistinę drausmę pavaldžiuose padaliniuose, iki pat dezorganizatorių ir drausmės laužytojų perdavimo karo tribunolo teismui.

b) Nedelsiant imtis priemonių, kad butų įgyta ir įdiegta į nacionalistinį pogrindį, sukilėlių ir bandų formuotes vidinė agentūra; pagreitinti ir suaktyvinti tardymą; pasirūpinti, kad kamerų agentai išgautų žinias iš areštuotųjų; visas šias priemones nukreipti tam, kad artimiausiu metu butų surasti ir likviduoti nacionalistinio pogrindžio, sukilėlių būrių ir banditų grupių centrai.

Šį įsakymą paskelbti pasirašytinai visiems Lietuvos SSR NKVD -

*** ITL (ispravitelnyj trudovoj lager, rasų k.) - pataisos darbų lageris.**

NKGB operatyvininkams ir komandiruotiems operatyviniams darbuotojams.

SSRS NKVD - NKGB įgaliotinis Lietuvoje
gen. ltn. Tkačenka

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
gen. mjr. Bartašiūnas

Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisaras
gen. mjr. Jefimovas

Nuorašas tikras: Lietuvos SSR NKGB sekretoriato operatyvinis įgaliotinis
jaun. ltn. (Andrejeva)(Parašas)

Teksto viršuje - neįskaitoma rezoliucija.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/3. L.215-216. Nuorašas.

102. Lietuvos SSR MGB agentų skaičius apskrityse 1946 09 01 - 1947 01 01

[Vilnius] **[Ne anksčiau kaip 1947m. sausio ld.]***

*** Data nustatyta pagal dokumento turinį.**

Eil. Nr.	Apskričių pavadinimai	Pagal 1946m. rugsėjo ld. padėtį								Pagal 1947m. sausio ld. padėti							
		Rezidentų	Maršrut. agentų	Vidinių agentų	Agentų smogikų	Agentų ryšininkų	Agentų	Slaptų informatorių	Iš viso	Rezidentų	Maršrut. agentų	Vidinių agentų	Agentų smogikų	Agentų ryšininkų	Agentų	Slaptų informatorių	Iš viso
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	Marijampolės	1	28	–	–	–	–	232	261	2	–	4	–	–	12	286	304
2.	Vilkaviškio	–	4	–	–	–	19	304	327	–	4	–	–	–	20	330	354
3.	Vilniaus	1	8	2	–	–	–	313	324	2	5	3	–	–	–	427	437
4.	Varėnos	–	–	–	–	–	10	225	235	–	–	–	–	–	12	258	270
5.	Lazdijų	–	13	4	–	–	11	283	311	–	6	3	1	–	12	276	298
6.	Trakų	4	20	2	–	–	–	297	323	4	21	4	–	2	–	273	304
7.	Prienų	1	1	1	–	–	–	219	213	1	12	1	–	–	–	245	259
8.	Alytaus	–	8	3	–	–	–	219	230	–	11	4	–	–	–	334	349
9.	Kaišiadorių	–	–	–	–	–	8	188	196	–	–	1	–	–	12	210	228
10.	Šakių	2	–	–	–	–	34	351	387	2	–	–	–	–	35	366	403
11.	Joniškio	1	1	–	–	–	2	189	193	6	1	–	–	–	2	296	305
12.	Kretingos	–	7	5	–	–	1	345	358	–	7	6	–	–	–	397	410
13.	Kauno m. skyr.	3	–	–	–	–	45	81	129	5	–	4	–	–	45	86	140
14.	Kauno apskr. skyr.	–	17	3	–	7	–	357	384	6	28	6	–	10	–	402	452
15.	Klaipėdos m. skyr.	–	–	–	–	–	1	54	55	–	–	–	–	–	2	79	81
16.	Klaipėdos apskr. skyr.	–	4	–	–	–	–	163	167	–	4	1	–	–	–	241	246
17.	Mažeikių	7	–	–	–	–	15	233	255	2	–	–	–	–	3	279	284

Eil. Nr.	Apskričių pavadinimai	Pagal 1946m. rugsėjo 1d. padėtį								Pagal 1947m. sausio 1d. padėtį							
		Rezidentų	Maršrut. agentų	Vidinių agentų	Agentų smogikų	Agentų ryšininkų	Agentų	Slaptų informatorių	Iš viso	Rezidentų	Maršrut. agentų	Vidinių agentų	Agentų smogikų	Agentų ryšininkų	Agentų	Slaptų informatorių	Iš viso
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
18.	Pagėgių	4	2	–	–	–	–	245	251	10	3	–	–	–	–	324	337
19.	Raseinių	1	9	5	–	–	–	422	437	2	11	4	–	–	–	498	515
20.	Tauragės	2	5	1	–	–	–	145	153	5	13	9	–	–	6	354	387
21.	Telšių	–	16	1	–	1	–	261	279	–	16	2	–	4	–	367	382
22.	Šiaulių	1	–	–	–	–	15	380	369	1	–	–	–	–	15	479	495
23.	Šilutės	–	–	–	–	–	5	144	149	1	–	–	–	–	7	195	203
24.	Biržų	–	8	3	–	–	5	297	314	1	6	5	–	–	6	343	361
25.	Zarasų	3	28	7	–	–	–	288	326	3	30	7	–	–	–	320	360
26.	Kėdainių	4	24	–	–	–	11	380	419	4	21	3	–	–	17	407	453
27.	Kupiškio	2	–	1	–	–	33	156	192	2	1	1	–	–	35	177	216
28.	Ukmergės	2	16	4	–	–	11	673	706	2	19	5	–	–	16	729	771
29.	Utenos	–	15	3	–	–	–	454	472	–	13	4	–	–	–	470	487
30.	Panevėžio	4	5	6	–	–	68	342	425	4	4	4	–	–	73	399	484
31.	Rokiškio	–	27	2	–	–	–	448	477	–	11	4	–	–	–	207	222
32.	Švenčionių	2	28	6	–	2	22	368	429	1	29	3	–	2	23	462	520
		44	204	59	–	10	316	2049	9878	65	276	88	1	18	353	10516	11301

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.20/122. L.312. Nuorašas.

103. LSSR MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotojo Antonovo pažyma apie agento "Sauliaus" veiklą

[Marijampolė] **1950m. sausio 10d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie MGB Marijampolės apskrities skyriaus agentą "Saulių"

Agentas "Saulius" - MGB Šunskų valsčiaus poskyrio liaudies gynėjų būrio kovotojas, 1949m. vasario 24d. užverbuotas MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotojo mjr. Antonovo.

"Sauliaus" tyrinėjimo procese buvo nustatyta, kad jis turi plačius giminystės ir dalykinius ryšius "Vytauto"* banditų rinktinės štabo ir "Žalgirio"** rinktinės 33 banditų kuopos veikimo rajone - Marijampolės apskrities Šunskų, Sasnavos, Kazlų Rūdos valsčių, Vilkaviškio apskrities Pilviškių, Gižų valsčių ir Šakių apskrities Jankų valsčiaus teritorijose.

Kvočiamas per verbavimą, "Saulius" parodė, kad kai kurie jo giminės, gyvenantys kaimo vietovėje, palaiko ryšį su ginkluotų bandų dalyviais, tarp jų jis paminėjo ir savo pamotę.

Be to, MGB apskrities skyriaus buvo anksčiau nustatyta, kad Jankų valsčiaus Šikutiškių k. (greta su Degučių k.) gyvena "Vytauto" rinktinės štabo sanitarijos skyriaus viršininkės "Aušrelės" sesuo M. ir kad pas ją periodiškai slapstosi kartu su "Aušrele" ir kiti "Vytauto" rinktinės štabo nariai.

Remiantis tuo, kas išdėstyta, buvo numatyta panaudoti agentą "Saulių" kaip maršrutininką, turintį užduotį ieškoti "Aušrelės" ir kitų "Vytauto" rinktinės štabo narių.

1949 04 11 Šunskų valsčiuje buvo sulaikyta nelegaliai gyvenanti "Aušrelės" sesuo Julija, 1948 metų gegužės mėn. pasislėpusi nuo trėmimo iš Lietuvos SSR.

*** Tauro apygardos Vytauto rinktinė įkurta 1945 08 15. Veikė Vilkaviškio apskrityje bei dalyje Marijampolės apskrities. Pirmasis vadas - V.Gavėnas-Vampyras.**

**** Tauro apygardos Žalgirio (iki 1946m. pradžios vadinosi Stirnos) rinktinė įkurta 1945 08 15. Rinktinę įkūrė V.Bacevičius-Vygandas.**

Pasinaudojant šia aplinkybe ir siekiant įvesti agentą "Saulių" į "Vytauto" rinktinės štabą, buvo surengta tokia kombinacija:

Po tardymo MGB Šunskų valsčiaus poskyryje Juliją paliko saugoti agentui "Sauliui", kuris buvo smulkiai instruktuotas, kaip turi elgtis.

Kalbėdamasi su agentu, Julija ėmė prašyti ją paleisti, žadėjo, kai kils karas, padėti jam ir jo šeimai, sakė, kad "partizanai" visada palaikys ir atlygins.

Turint omenyje, kad Julijai areštuoti trūksta medžiagos, agentui buvo nurodyta organizuoti jos pabėgimą, susitarus susitikti su ja Degučių k. pas motiną arba Šikutiškių k. pas jos seserį.

Pagal mūsų užduotį, agentas "Saulius" sudarė Julijai galimybę pabėgti iš MGB Šunskų valsčiaus poskyrio.

Po to užšifravimo tikslu agentas buvo "areštuotas" 7 paroms.

1949 metų balandžio paskutinėmis dienomis agentas "Saulius" buvo pasiųstas į maršrutą - į Jankų valsčių susitikti su Julija. Jos giminės agentą "Saulių" gerai priėmė ir padėkoję už padarytą paslaugą organizavo jo susitikimą su nelegaliai gyvenančiu "R".

Kalbėdamasis su agentu, "R" pasakė, kad "partizanai" išėjo į kitą rajoną, bet greitai grįš, ir patarėjam dar atvažiuoti, pareikšdamas, kad "partizanai" jį gerai priims ir duos nurodymų, kaip toliau elgtis, tęsiant liaudies gynėjo tarnybą.

Susitikti su Julija agentui neteko, nes pabuvusi kelias dienas pas seserį ji išėjo į kitą rajoną. Agentas paliko jai raštelį, kad nori susitikti, ir nurodė galimo susitikimo vietą.

Vėliau "Saulius" dukart susitiko su Julija.

Bet paskui, kai buvo iš dalies sutriuškintos "Žalgirio" rinktinės 33 ir 34 banditų kuopos, veikiančios Jankų ir Kazlų Rūdos valsčiuose, banditai nustojo lankytis pas agento gimines, o "Aušrelė" išvažiavo į Vilnių, Julija pasislėpė, "Sauliaus", kaip maršrutininko, naudojimas nebedavė teigiamų rezultatų.

Todėl agentas "Saulius" dabar panaudojamas MGB Šunskų valsčiaus poskyrio liaudies gynėjų būrio nuotaikoms nušviesti.

Lietuvos SSR Marijampolės apskrities skyriaus viršininko pavaduotojas
mjr. (Antonovas)(Parašas)

1950m. sausio 10d.

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.6/6. L.152. Originalas.

104. LSSR MGB inspekcijos viršininko pavaduotojo Rabkino sudarytas 2N valdybos 1 skyriaus agentų apmokėjimo žiniaraštis

Vilnius **1950m. vasario ld.**

Visiškai slaptai

LSSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus išlaikomos agentūros sąrašas

1. Ag. "Šilaitis" nuo liepos mėn. gavo 6600 rb.
2. Ag. "Ąžuolas" nuo liepos mėn. gavo 6000 rb.

Drg. Počkajaus nurodymu rengiamas jo areštas už antisovietinių atsišaukimų rašymą ir mėginimą juos platinti. Yra įtariamas.

3. Inf. "Vytautas" nuo liepos mėn. gavo 8400 rb.
4. Ag. "Varėna" 7200 rb.
5. Ag. "Kniazev" 11 100 rb.
6. Ag. "Akmuo" 6050 rb.
7. Ag. "Vileikis" 10 250 rb.
8. Ag. "Lauras" 12 200 rb.
9. Ag. "Kaunas" 8200 rb.
10. Ag. "Drąsutis" 5150 rb.
11. Ag. "Platon" 6100 rb.
12. Ag. "Aras" 4800 rb.
13. Ag. "Galinis" } ..... 5500 rb
14. Ag. "Šukytė" }
15. Ag. "Kipšas" 7800 rb.
16. Ag. "Anton" 6350 rb.
17. Ag. "Paukštis" nuo rugpjūčio mėn. gavo 5950 rb.
18. Ag. "Varnas" nuo liepos mėn. gavo 7300 rb.
19. Ag. "Rytas" 4500 rb.
20. Ag. "Liepsna" 20 056 rb.
21. Ag. "Petrauskas" 14 657 rb.
22. Ag. "Liūtas" nuo rugpjūčio mėn. gavo 10 750 rb.
23. Ag. "Genys" 21 607 rb.

24. Ag. "Aras" už rugpjūtį ir rugsėjį gavo 16 693 rb.
25. Ag. "Bagdonas" nuo rugpjūčio mėn. gavo 5088 rb.
26. Ag. "Grigas" ..... " 9079 rb.
27. Ag. "Mockus" nuo liepos mėn. (neįskaitant sausio mėn.) gavo 6100 rb.
28. Ag. "Noreika" nuo liepos mėn. gavo 31 000rb.

254 480 rb.*

Inspekcijos prie LSSR MGB viršininko pavaduotojas
pplk. (Rabkinas) (Parašas)

1950 02 01
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.6/12. L.15. Originalas.

105. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 1 poskyrio viršininko Romačevo pažyma apie A.Šumskienės išduotą partizaną ir atlyginimą už tai

[Vilnius] **1950m. birželio mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1949 metų gegužės 17d., 23 val., naktį į MGB Lazdijų apskrities Leipalingio valsčiaus poskyrį atėjo Leipalingio valsčiaus Mikalinos k. gyventoja Šumskienė Anė, Jono d., ir pasakė, kad šiame kaime, Rutkausko sodyboje, yra banditų bunkeris, kuriame slapstosi banditas Savickas Jonas, Floro s., slapyvardžiu "Žvirblis", sovietinių piliečių masinių teroro aktų dalyvis.

Šio pareiškimo pagrindu surengta operacija, kurios metu teroristas "Ž" buvo likviduotas.

*** Visos sumos įrašytos ranka.**

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro gen. mjr. drg. Kapralovo įsakymu už parodytą budrumą ir sąmoningumą pilietei Šumskienei pareikšta padėka ir išduotas piniginis atlyginimas - 500 rublių.

Lietuvos SSR MGB valdybos 2 skyriaus 1 poskyrio viršininkas
pplk. (Romačevas)

1950m. birželis

Rezoliucija: "Drg. Trusovui"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/57. L.190. Nuorašas.

106. LSSR MGB Tardymo dalies poskyrio viršininko Simoniano pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Riuminui apie kameros agentų panaudojimą 1951 m. liepos-rugsėjo mėn. tardant partizanų ryšininkus

[Vilnius] **195 lm. spalio 29d.**

Visiškai slaptai

SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro pavaduotojui
pik. draugui Riuminui
Maskva

Pranešimas
apie Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministerijos
tardymo darbo rezultatus per 1951 metų liepos - rugsėjo mėn.

[...]

Antisovietinės ginkluotos bandos "Varpas"* ryšininkų ir banditų rėmėjų - Danelevičiaus ir kitų - tardymo byla

MGB Alytaus rajono skyrius 1951 metų rugpjūčio mėn. areštavo antisovietinės nacionalistinės bandos vadeivos "Varpo" ryšininką

*** Turima mintyje Juliaus Makaravičiaus-Varpo vadovaujamos Dainavos apygardos Geležinio Vilko tėvūnijos partizanai.**

Danelevičių Vytautą, Jurgio sūnų.

Per tardymus Danelevičius savo ryšį su nacionalistinės bandos dalyviais ilgai slėpė ir neišdavė kitų asmenų, dalyvavusių su juo nusikalstamoje veikloje.

Per kameros vidinį agentą, pristatytą prie Danelevičiaus, pavyko sužinoti, kad jis, kaip aktyvus ryšininkas, banditų apdovanotas 3-ojo laipsnio Kryžiumi ir raštu, kuriuos paslėpęs į žemę užkastame butelyje.

Kartu Danelevičius pasakė agentui nuogąstaująs, kad jeigu bus areštuota jo žmona, kuri yra bandito "Girėno" sesuo, tai jinai, žinodama apie jo antisovietinę veiklą ir kur yra paslėptas raštas, gali visa tai išduoti.

Realizuojant agento duomenis, areštuotojo žmona - Danelevičienė Marytė, Antano duktė, gimusi 1926 metais, - buvo suimta ir per tardymą patvirtino, kad jos vyras Danelevičius turėjo nusikalstamą ryšį su banditais, tačiau dokumentų apie jos vyro apdovanojimą, gautą iš banditų, neišdavė.

Norint palenkti Danelevičių duoti teisingus parodymus, buvo surengta kombinacija, kurios metu jis lyg "atsitiktinai" susitiko su savo žmona Danelevičiene, ją išvedant iš kameros, o paskui pranešimas dėl banditų apdovanojimo buvo pateiktas kaip Danelevičienės parodymas.

Šių priemonių dėka Danelevičius davė išsamius parodymus apie savo nusikalstamus ryšius, išvardijo jam žinomus banditų ryšininkus, taip pat nurodė vietą, kur laikomas jam banditų įteiktas apdovanojimas; jis buvo paimtas vėliau.

Pagal Danelevičiaus ir anksčiau suimtų banditų - Verbicko ir kitų parodymus, š.m. rugsėjo 14d. areštuoti:

Jasionis Vincas, Jono sūnus, gimęs 1889 metais,vidutiniokas valstietis, pavienininkas;

Jasionytė Danutė, Vinco duktė, gimusi 1931 metais, iš valstiečių vidutiniokų, ir

Bačinskas Antanas, Antano sūnus, gimęs 1931 metais, iš valstiečių vidutiniokų, iki arešto dirbo savo ūkyje.

Jie visi prisipažino esą kalti tuo, kad buvo antis o vietinės ginkluotos bandos vadeivos "Varpo" ryšininkai ir dirbo antisovietinį darbą.

Kartu per kameros vidinį agentą, išgaunantį žinias iš areštuotosios Jasionytės Danutės, buvo sužinota, kad ji slepia nuo tardytojų, kur yra banditų nuotraukos ir antisovietiniai dokumentai, jos paslėpti 1951

metais.

Agentas išsiaiškino, kad dokumentus ji paslėpė su savo seserim Jasionyte Maryte, todėl tardant Jasionytę Danutę šis pranešimas buvo panaudotas kaip jos sesers Marytės parodymas. Tada Jasionytė Danutė šį faktą patvirtino, ir pagal jos parodymus dokumentai buvo paimti.

Tardymo byla tęsiama, siekiant visapusiškai išsiaiškinti kaltinamųjų priešišką veiklą ir jų nusikalstamus ryšius.

[...]

Pažymą sudarė: Lietuvos SSR MGB Tardymo dalies poskyrio viršininkas mjr. (Simonianas)

1951m. spalio 29d.

[Nuorašas] tikras: (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.8. B.6/7. T.l. L.175-177. Nuorašas.

107. Raseinių rajono MGB skyriaus viršininko pavaduotojo Žilinsko raportas LSSR MGB ministro pavaduotojui I.Počkajui apie nepavykusią partizanų apnuodijimo operaciją

[Raseiniai] **1952m. gegužės 5d.**

Lietuvos SSR MGB ministro pavaduotojui
pulkininkui drg. Počkajui
Vilnius
Nuo MGB Raseinių rajono skyriaus viršininko pavaduotojo
leitenanto Žilinsko

Raportas

Pranešu, kad pagal patvirtintą planą sučiupti "Vaidoto"* rinktinės ginkluotų banditų gaujos dalyvius per agentą "Žibuoklę", panaudojant specialią techniką, 1952 metų balandžio 27d. man, kaip grupės vyresnia-

* **Kęstučio apygardos Vaidoto rinktinė įkurta 1946m. (iš pradžių vadinosi Naro). Veikė Raseinių, Jurbarko apskr. Pirmasis vadas - Juozas Čeponis-Tauragis.**

jam, MGB valdybos viršininko pavaduotojas drg. Počinkovas ir MGB valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis ltn. drg. Narsejevas pravedė smulkų instruktažą apie preparatų "22", "47" ir "12" naudojimo būdą.

MGB rajono skyriaus valdybos viršininko pavaduotojas, pulkininkas drg. Počinkovas agentui "Žibuoklė" davė du indelius preparato "47". Juos reikėjo panaudoti piene, beržų suloje, giroje arba kavoje (maždaug viename litre), jeigu pas agentą "Žibuoklę" ateitų daugiau kaip trys bandos dalyviai. O jeigu bus ne daugiau kaip trys, tai naudoti tik vieną indelį "47" pusei litro gėrimo. Buvo, be to, pasiūlyta nepadauginti gėrimo ir geriau padaryti stipresnį, o ne silpnesnį.

Tą patvirtino ir MGB rajono skyriaus valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis leit. Narsejevas. Pagal šį nurodymą - instruktažą aš instruktavau ir agentą "Žibuoklę" apie preparato "47" naudojimo būdą ir apie jo veikimą.

Agentas "Žibuoklė" naktį iš gegužės 2d. į 3d., kai pas jį atėjo 5 bandos dalyviai, paruošė preparato "47" abu indelius (10 dozių) piene maždaug viename litre ir ketvirtyje ir ėmė naudoti, nes šie prašė pieno. Pienas su preparatu "47" tuojau buvo įpiltas į 4 arbatinius puodelius, kadangi kambaryje buvo tik 4 banditai, penktasis banditas liko saugoti. Buvo palikta ir penktam banditui ąsotyje.

Banditas "Gintautas" pirmas pradėjo gerti pieną su preparatu "47" ir nugėręs pusę puodelio pareiškė, kad pienas kartus. Tuojau ėmė ragauti banditai "Bijūnas" ir "Lapas" ir taip pat patvirtino, kad pienas kartus, tada agentas "Žibuoklė" buvo priverstas paragauti pieno su preparatu "47", o paskui pakeisti pienu be preparato.

Dėl stiprios preparato "47" koncentracijos pienas pasidarė kartus ir banditai atsisakė jį gerti, ryšium su tuo operacija žlugo.

Tai ir pranešu.

Žilinskas (Parašas)

[19]52m. gegužės 5d.

Buv. LSSR VSKA. F.16. B.154/5. L.24-25. Originalas. Rankraštis.

108. Ištrauka iš LSSR MGB ministro P.Kondakovo pažymos apie agentūrinio aparato mažinimą pagal SSRS MGB 1952m. sausio 10d. įsakymą Nr.0015 ir 1952m. balandžio 10d. direktyvą Nr.54

[Vilnius] **1952m. birželio mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma

Kaip vykdomas SSRS MGB 1952 metų sausio 10d. įsakymas Nr.0015 ir SSRS MGB 1952 metų balandžio 10d. direktyva Nr.54

1952m. birželio 15 d. duomenys

Lietuvos SSR MGB organuose 1951 metų rugsėjo ld. buvo 27711 žmonių agentūra.

Iš jų:

agentų - 3854,
informatorių - 22531,
rezidentų - 651,
susitikimų butų laikytojų - 675.

Agentūros aparatas buvo smarkiai išpūstas dėl masinių verbavimų ir ypač - priėmus agentūrą iš sovietinės armijos fronto ir užnugario dalių kontržvalgybos skyrių, pasienio kariuomenės ir NKVD organų.

Agentūra buvo užteršta, nes į ją pateko nepatikimų ir įtariamų dviveidiškumu asmenų.

Pašalinti už dviveidiškumą 437 žmonės, už dezinformaciją - 120 žmonių ir už konspiracijos pažeidimą - 497 žmonės. Iš šios pašalintos agentūros areštuoti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn 37 žmonės, tarp jų: dviveidžių - 33, dezinformatorių - 2 ir už konspiracijos pažeidimą - 2.

Iš viso Lietuvos SSR MGB organai pašalino 18625 žmones, agentūros tinklas sumažėjo 65,6 proc.

1952 metų birželio 15d. agentūroje buvo likę 9517 žmonių.

Iš jų:

specialiųjų agentų - 21,

agentų - 9248,
rezidentų - 248.

Agentūros mažinimo darbas rimtai pradėtas tik gavus įsakymą Nr.0015, bet toli gražu ne nuo pirmų dienų. Žymi operatyvinių ir vadovaujančių kadrų dalis, ypač rajonų skyrių darbuotojai, ne visai suprato įsakymo reikšmę pertvarkant darbą su agentūra.

[...]*

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras
gen. mjr. (Kondakovas)

1952m. birželio mėn.

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.9/9. L.ll-12. Nuorašas.

109. Kauno srities MGB valdybos 2N skyriaus 1 poskyrio vyr. operatyvinio įgaliotinio Stepanovo sudarytas memorandumas** apie partizaną J.Vilčinską

[Kaunas] **1952m. rugsėjo mėn.**

Visiškai slaptai

Memorandumas
pagal Vilčinsko Jono, Kazio s., bylos - formuliaro Nr.29 medžiagą

Eil. Nr.	Data ir iš kur gauta medžiaga	Medžiagos turinys	Bylos lapo Nr.
1.	Agentas "Vesiolyj", Vilčinskas Jonas iki 1949 metų dirbo mokytoju 1950m. balandžio 13d. Šakių rajone, ištrėmus tėvus įstojo į bandą, šiuo metu vaikšto po Paantvardžio apylinkę ir lankosi Puišiaus Andriaus sodyboje. Vilčinsko tėvas- Vilčinskas Kazys gyveno Paantvardžio k., 1949 metais ištremtas kaip buožė.		

*** Praleisti rajonų MGB skyrių patikrinimo duomenys.**

**** Memorandumas - čekistų operatyvinis dokumentas, kuriame pateikiamos pagrindinių duomenų ištraukos.**

Eil-Nr.	Data ir iš kur gauta medžiaga	Medžiagos turinys	Bylos lapo Nr.
2.	Agentas "Bukauskas", 1950m. balandžio 17d.	Gridžijauskas papasakojo, kad 1950m. kovo mėn. banditai jį apiplėšė. Iš banditų jis pažino Vilčinską iš Paantvardžio k. ir kitą - Kvedarą.	8
3.	Agentas "Nijolė", I950m. gegužės 3 d.	Kartu su banditu Petrausku Jonu, slapyvardžiu "Šarūnas", vaikšto naujas banditas Vilčinskas Jonas, gimęs 1930 metais Paantvardžio k., Jurbarko valsčiuje ir apskrityje. Bandoje yra nuo 1949m. kovo mėn., ginkluotas pistoletu; šeima ištremta; mokėsi Jurbarko gimnazijoje ir liko neištremtas, o paskui išėjo į "Mindaugo"* bandą.	15
4.	Agentas "Adomaitis", 1951 m. birželio 20d.	Šaltinis š.m. birželio 14d. kelyje sutiko 4 banditus, iš jų pažino Petrauską ir Vilčinską.	20
5.	Agentas "Leonas", 1951m. spalio 25d.	Vetkaitienė pasakojo, kad š.m. spalio 20d. pas ją atėjo trys banditai - Petrauskas, Vilčinskas ir Tverkus. Vilčinsko šeima ištremta.	22
6.	Agentas "Rutkauskas", 1952m. gruodžio 7d.	Banditas Vilčinskas Jonas dažnai slapstosi pas savo giminę Giedraitį Juozą, Vinco s., gim. 1909m., gyvenantį Jurbarko rajono Požėnj k.	30
7.	Agentas "Benadas", 1952m. sausio 8d.	1952m. gruodžio 29d. Stasiūnaitis Juozas, Liudvinavo k., Jurbarko rajono gyventojas, papasakojo, kad pas jį buvo banditai. Vieną pažino - Vilčinską.	33
8.	Agentas "Benadas", 1952m. sausio 10d.	1951 metų gruodžio 4d. banditas Vilčinskas nakvojo pas Kalnaitytę, rytą išgirdo šūvius ir išbėgo.	34
9.	Pareiškėja Unguraitė M.I., , 1952m. vasario 4d.	Š.m. vasario 3d. Kailiūnaitė Juzė papasakojo, kad š.m. sausio 30d. pas ją užėjo du banditai, vienas iš jų - Vilčinskas. Jie reikalavo komjaunimo bilieto ir grasino, kad nebūtų aktyvi,	

* Mindaugo būrys priklausė Kęstučio apygardos Vaidoto rinktinei. Veikė Jurbarko apskr.

Eil. Nr.	Data ir iš kur gauta medžiaga	Medžiagos turinys Bylos lapo Nr.
		uždraudė rengti jaunimo vakarus. Banditas Vilčinskas turi ryšį su Jakaičiu Vincu, Paantvardžio k. gyventoju. 40
10.	Agentas "Lialia", 1952m. vasario 26d.	Š.m. vasario viduryje Piliutienė pasakojo, kad banditas Vilčinskas ne kartą slapstėsi pas ją kartu su kitais banditais. 50
11.	Agentas "Regina", 1952m. kovo ld.	Bandos ryšininkė Šablauskaitė Elena iš pažįstamų banditų paminėjo banditą "Algirdą", anksčiau turėjusį slapyvardį "Rimgaudas"; jis yra vadeiva ir vadovauja Ariogalos bei Vilkijos rajonų banditams. 56
12.	Agentas "Leonas", 1952m. kovo 27d.	Vitkaitienė, gyv. Jurbarko rajone, Jokūbaičių k., turi ryšį su banditu Vilčinsku Jonu. 62
13.	Agentas "Benadas", 1952m. kovo 27d.	Š.m. kovo 16d. pas šaltinį į butą atėjo banditas Vilčinskas Jonas, ginkluotas automatu, ir šaltiniui pasakė, kad jis išsiųstų 400 rb ištremtam Dubašinskui už parduotą šieno vežimą ir arklį. 65
14.	Areštuotos Šablauskaitės E. parodymai I952m. kovo 20d.	Aš 1951 metų rudenį bandos ryšininkės Rukštelienės Stasės namuose susitikdavau su banditais "Algirdu", "Liepuku" ir kitais. 70
15.	Agentas "Benadas", 1952m. balandžio 17d.	Š.m. balandžio 13d. Žemaitis Juozas, Naukaimio k., Jurbarko rajono gyventojas, papasakojo, kad š.m. balandžio 10d. pas mane atėjo 3 banditai, vienas iš jų - Vilčinskas, ir š.m. balandžio 20d. vakare ateik pas mane į namus susitikti su juo. 74
16.	Agentas "Šura", 1952m. balandžio 25 d.	Legarbušis Vladas, Naukaimio k. gyventojas, papasakojo, kad Sakalas Jonas, Skirsnemunės k. gyventojas, turi ryšį su banditu Vilčinsku Jonu, "Dalgiu", su juo susitinka Skirsnemunės mst.; balandžio 20d. jis kažkodėl neatėjo į susitikimą. 75

Eil. Nr.	Data ir iš kur gauta medžiaga	Medžiagos turinys Bylos	lapo Nr.
17.	Agentas "Nijolė", 1952m. birželio 9d.	Daunorienė papasakojo, kad pas ją buvo banditas "Algirdas" ir domėjosi, kaip užmušė "Algimantą" ir "Liepuką". Daunorienei "Algirdas" gerai pažįstamas ir pas ją lankosi. 79	
18.	Agentas "Nijolė", 1952m. birželio 7d.	Andriuškevičiūtė Stefa pasakojo, kad gegužės 1 ld. banditai "Algirdas", "Arvydas", "Algimantas" ir "Liepukas" per dieną buvo pas Daunorienę, o vakare po du išėjo skirtingom kryptim. 84	
19.	Agentas "Nijolė", 1952m. birželio 27d.	Daunorienė kalbėjo, jog banditai "Arvydas" ir "Algirdas", būdami pas ją š.m. birželio 18d., pasakė, kad kai jie ateis kitąkart, būtina surengti jų susitikimą su šaltiniu ir Andriuškevičiūte - kad išsiaiškintų "Algimanto" ir "Liepuko" žuvimą. 109	
20.	Agentas "Rimas", 1952m. birželio 10d.	Mergina, vardu Levutė, gyvenanti Dargių arba Jokūbaičių k., Jurbarko rajone, šaltiniui pasakė, kad banditas Vilčinskas žino apie šaltinį, kad jis slapstosi nuo organų. Bandos vadeiva Vilčinskas lankosi mano sodyboje ir su 120, manimi dalijasi. 121	
21.	Agentas "Lilija", 1952m. birželio 30d.	Štulaitė Ona pasakojo, kad š.m. birželio 28d. pas ją atėjo banditai, taip jų buvo Vilčinskas. Jis papasakojo, kad dabar yra bandų vadeiva trijų rajonų teritorijoje. 126	

Sudarė: MGB 2N valdybos skyriaus Kauno srityje 1 poskyrio vyr. operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. (Stepanovas)(Parašas)

1952m. rugsėjo mėn.

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.6911. T.3. L.158-160. Originalas.

110. LSSR MGB Vilniaus valdybos viršininko M.Jakovlevo nurodymas visiems MGB Vilniaus srities rajonų skyrių viršininkams dėl partijos funkcionierių ir vadovaujančių darbuotojų išbraukimo iš agentūrinio tinklo ir jų bylų sunaikinimo

[Vilnius] **1952m. spalio 8d.**

Visiškai slaptai

Visiems MGB Vilniaus srities rajonų skyrių viršininkams
Tik: MGB ... rajono skyriaus viršininkui
valstybės saugumo ... drg. ...
... miestas

Remiantis SSRS MGB 1952 metų rugsėjo 26d. direktyva Nr. 161,

Siūlau:

1. Per 2 dienas peržiūrėti visas MGB rajono skyriaus agentūros asmens bylas ir nedelsiant iš agentų ir rezidentų tinklo išbraukti:

a) partijos aparatų darbuotojus,

b) rajono sovietinių organų, profsąjungų ir komjaunimo organizacijų vadovaujančius darbuotojus,

c) rajono partijos komiteto aptarnaujančio aparato darbuotojus.

2. Tokių agentų asmens ir darbo bylas paruošti sunaikinimui, apie tai sudarant aktus, ir kartu su aktais jas nusiųsti naikinti į MGB Vilniaus srities valdybos atitinkamus operatyvinius skyrius.

Apie šių nurodymų įvykdymą atsiųskite pranešimą iki š.m. spalio 15d.

Su SSRS MGB 1952 metų rugsėjo 26d. direktyva Nr. 161 operatyvinius darbuotojus supažindins į MGB rajonų skyrius nuvykę MGB valdybos vadovai.

Lietuvos SSR MGB Vilniaus valdybos viršininkas valstybės saugumo pplk.
(M. Jakovlevas)(Parašas)

1952m. spalio 8d.
Nr. 1/858

Rezoliucijos: "Į bylą. Nurodyta MGB valdybai. 1952m spalio 9d." [Parašas neįskaitomas]

"Įvykdyta 1952m. spalio 9d. Jakovlevas"

Buv. LSSR VSKA. F.16. B.16/5. L.153. Originalas.

111. LSSR MGB "A" skyriaus viršininko P.Grišino ir 1 poskyrio viršininko Naidenovo pažyma apie agentūrinio tinklo sumažinimą 1951 m. rugsėjo 1d. - 1952m. lapkričio 1d.

Vilnius **1952m. lapkričio 17d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR MGB organų agentūros tinklo sumažinimą
nuo 1951m. rugsėjo ld. iki 1952m. lapkričio ld.

Agentūrinio tinklo sumažinimas Lietuvos SSR MGB organų linija per aukščiau nurodytą laikotarpį apibūdinamas šiais duomenimis:

	Buvo likę 1951m. rugsėjo ld.	Užver-buota	Paša-linta	Sumažėjo absoliučiais skaičiais	Sumažėjo %	Yra 1952m. lapkričio ld.
Respublikoje	**27711**	**1628**	**20726**	**19940**	**71,9**	**7771**
Tarp jų:						
Ministerijos skyriuose	**2746**	**113**	**1729**	**1742**	**63,5**	**1004**
Iš jų:						
2N valdyboje	**445**	**37**	**203**	**258**	**58**	**187**
2 skyriuje	**597**	**10**	**383**	**389**	**65**	**208**
4 skyriuje	**209**	**8**	**120**	**118**	**56,5**	**91**
5 skyriuje	**646**	**10**	**452**	**455**	**70,4**	**191**
7 skyriuje	**802**	**24**	**534**	**528**	**65,8**	**274**
Kt. skyriuose	**47**	**24**	**37**	**+6**	**+ 11.3**	**53**
MGB valdybose	**24965**	**1515**	**18997**	**18198**	**72,5**	**6767**
Tarp jų:						
MGB Vilniaus sr. v[aldyboje]	**6742**	**347**	**5144**	**4743**	**70,4**	**1999**
Tarp jų:						
Valdybos skyriuose	**590**	**64**	**579**	**315**	**53,4**	**275**
Raj[onų] skyriuose	**6152**	**283**	**4565**	**4428**	**72**	**1724**

Iš jų:			
Anykščių 303 18 208	**299**	**68,2**	**94**
Varėnos 205 9 157	**140**	**67**	**65**
Vievio 301 9 257	**250**	**83**	**51**
Vilniaus 225 9 164	**155**	**68,9**	**70**
Daugų 201 20 163	**137**	**68,1**	**64**
Druskininkų 309 26 211	**207**	**65,7**	**102**
Dūkšto 250 4 192	**188**	**75,2**	**62**
Dusetų 238 7 184	**176**	**73,9**	**62**
Zarasų 232 4 165	**164**	**70,7**	**68**
Ignalinos 354 5 234	**292**	**82,5**	**62**
Kavarsko 178 24 158	**129**	**72,4**	**49**
Molėtų 212 10 159	**155**	**73,1**	**57**
Nemenčinės 195 10 139	**136**	**74,9**	**59**
Naujosios Vilnios 224 8 152	**142**	**63,4**	**82**
Pabradės 181 4 111	**101**	**55,8**	**80**
Smėlių 291 25 209	**215**	**73,9**	**76**
Trakų 250 11 187	**186**	**74,4**	**64**
Ukmergės 335 6 227	**245**	**73,1**	**90**
Utenos 412 16 304	**302**	**73,3**	**110**
Šalčininkų 224 5 148	**135**	**60,3**	**89**
Švenčionėlių 246 11 186	**170**	**68,3**	**76**
Švenčionių 284 18 205	**207**	**72,9**	**77**
Širvintų 254 18 197	**190**	**78,7**	**64**
Eišiškių 248 6 188	**197**	**79,5**	**51**
MGB Kauno sr. valdyboje 7085 397 6054	**5536**	**78,5**	**1549**
Tarp jų:			
Valdybos skyriuose 1898 149 1558	**1334**	**70,3**	**564**
Rajonų skyriuose 5187 248 4496	**4202**	**81**	**985**
Iš jų:			
Alytaus 227 13 182	**153**	**67,4**	**74**
Ariogalos 198 8 160	**156**	**78,8**	**42**
Veisėjų 203 7 181	**158**	**77,8**	**45**
Vilijampolės 145 8 135	**116**	**80**	**29**
Vilkaviškio 249 2 211	**215**	**86,3**	**34**
Vilkijos 205 17 175	**163**	**79,5**	**42**
Jiezno 211 10 179	**165**	**78,2**	**46**
Žiežmarių 175 18 174	**152**	**86,8**	**23**
Jonavos 188 7 171	**165**	**87,7**	**23**
Kazlų Rūdos 240 9 214	**196**	**81,6**	**44**
Kaišiadorių 177 15 153	**135**	**76,2**	**42**

Kalvarijos	248	14	213	204	82,2	44
Kėdainių	214	14	186	161	75,2	53
Kybartų	212	5	189	181	85,4	31
Lazdijų	233	12	213	188	80,7	45
Marijampolės	327	8	273	249	76,1	78
Naujamiesčio	247	6	189	220	88,8	27
Panemunės	210	9	210	176	83,8	34
Prienų	305	19	250	234	76,7	71
Raseinių	307	16	273	262	85,3	45
Simno	150	9	118	131	87,3	19
Šakių	294	17	258	238	81	56
Jurbarko	222	5	189	184	82,9	38
MGB Klaipėdos sr. valdyboje	5100	357	3553	3637	71,3	1463
Tarp jų:						
Valdybos skyriuose	1055	174	622	582	55,1	473
Rajonų skyriuose	4045	183	2931	3055	75,5	990
Iš jų:						
Varnių	159	19	88	103	64,7	56
Klaipėdos	234	5	153	191	81,6	43
Kretingos	408	26	304	293	71,8	115
Mažeikių	228	4	148	184	80,7	44
Pagėgių	372	9	330	311	83,3	61
Plungės	175	13	149	139	79,4	36
Priekulės	266	14	190	185	69,5	81
Rietavo	209	11	158	131	62,7	78
Salantų	172	6	132	139	80,8	33
Sedos	192	9	113	125	65,1	67
Skaudvilės	289	4	169	232	80,3	57
Skuodo	160	9	136	119	74,4	41
Tauragės	316	22	248	270	85,4	46
Telšių	244	3	166	163	66,8	81
Šilalės	185	20	133	133	71,9	52
Šilutės	436	9	314	337	77,3	99
MGB Šiaulių sr. valdyboje	6038	414	4246	4282	70,9	1756
Tarp jų:						
Valdybos skyriuose	783	94	526	486	62,1	297
Rajonų skyriuose	5255	320	3720	3796	72,2	1459

Iš jų:						
Akmenės	204	13	189	166	81,3	38
Biržų	270	13	184	189	70	81
Vabalninko	212	20	149	156	73,6	56
Dotnuvos	238	6	127	147	61,7	91
Žagarės	198	8	118	123	62,1	75
Joniškėlio	189	15	128	135	71,4	52
Joniškio	218	11	154	168	77,3	50
Kelmės	145	20	117	98	67,6	47
Kupiškio	254	14	167	174	68,5	80
Kuršėnų	225	21	171	168	74,6	57
Linkuvos	201	2	146	151	75	50
Obelių	175	14	124	117	66,8	58
Pakruojo	179	9	110	129	72	50
Pandėlio	188	14	135	146	77,7	42
Panevėžio	457	16	324	340	74,4	117
Pasvalio	256	2	171	191	74,6	65
Radviliškio	193	7	135	147	76,1	46
Ramygalos	197	6	127	130	76	67
Rokiškio	340	10	223	257	75,6	83
Tytuvėnų	161	30	118	94	58,4	67
Troškūnų	160	23	148	115	71,8	45
Užvenčio	162	17	129	119	73,4	43
Šeduvos	208	8	161	163	78,3	45
Šiaulių	225	21	165	173	76,9	52

Lietuvos SSR MGB "A" skyriaus viršininkas valstybės saugumo
pplk. (Grišinas)
I poskyrio viršininkas valstybės saugumo mjr. (Naidenovas)(Parašas)

1952m. lapkričio 17d.*
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.13/27. L.41-45. Nuorašas.

* Diena įrašyta ranka.

112. LSSR MGB ministro P.Kondakovo nurodymas operatyvinei grupei vykti į Sibirą verbuoti agentus tremtinių tarpe

[Vilnius] **1953m. vasario 9d.**

Visiškai slaptai

Nurodymas

Lietuvos SSR MGB operatyvinei grupei, susidedančiai iš: LSSR MGB poskyrio viršininko pavaduotojo valstybės saugumo mjr. V.Trušino, MGB Kauno srities valdybos vyr. operatyvinio įgaliotinio valstybės saugumo vyr. ltn. Stepanovo, MGB Šiaulių srities valdybos vyr. operatyvinio įgaliotinio valstybės saugumo kpt. Nužnycho ir MGB Klaipėdos srities valdybos vyr. operatyvinio įgaliotinio valstybės saugumo vyr. Itn.Orlovo

Pagal SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro pavaduotojas gen. ltn. draugo Riasnovo V.S. nurodymą, į Irkutsko sritį ir Krasnojarsko kraštą siunčiama Lietuvos SSR MGB operatyvinė grupė.

Grupei pavedama:

Peržiūrėti operatyvinės įskaitos bylas, agentūros iš specialiųjų perkeltųjų lietuvių asmenines ir darbo bylas.

Iš veikiančių agentų parinkti asmenis, kuriuos, atsižvelgiant į jų asmenines savybes ir ryšius, būtų galima grąžinti į Lietuvos SSR ir infiltruoti į banditų pogrindį.

Šiuo tikslu iš numatytų lietuvių nacionalistų parinkti verbavimui tinkamas kandidatūras, su MGB valdybų viršininkų sankcija šiuos verbavimus įgyvendinti ir naujai užverbuotus agentus permesti į Lietuvą.

Lietuvos SSR MGB operatyvinei grupei pavedama parengti būtinas agentūros permetimo kombinacijas ir legendas, kurias tvirtina MGB Irkutsko srities ir Krasnojarsko krašto vaidybų viršininkai.

Pagal šių priemonių planus aprūpinti permetamus agentus būtinais išvykimo dokumentais.

MGB organų viršininkų prašau tarpininkauti ir padėti Lietuvos SSR MGB operatyvinei grupei atlikti šias priemones.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras
gen. mjr. P.Kondakovas

1953m. vasario 9d.

[Nuorašas] tikras: Kontrolės inspekcijos prie Lietuvos SSR MVD vyr. inspektorius
plk. (Lobkovas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.9/8. L.271. Nuorašas.

113. SSRS MVD Irkutsko valdybos raštas SSRS MVD I vyriausios valdybos 8 skyriaus viršininkui Žukovui, LSSR MVD ministrui P.Kondakovui ir MVD Šiaulių srities valdybos viršininkui Jarockiui apie tremtyje užverbuoto agento išsišifravimą

[Vilnius] **1953m. birželio mėn.**

Visiškai slaptai

MVD Šiaulių srities valdybos viršininkui pik. drg. Jarockiui
Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrui gen. mjr. drg. Kondakovui
SSRS MVD I vyriausios valdybos 8 skyriaus viršininkui gen. ltn. drg. Žukovui
1953 04 13, Nr.2/3-1653, Došlovas Komilovas*

Išrašas iš MVD Irkutsko valdybos rašto apie agento "Ochotnik" išsidavimą

Agentas "Ochotnik" 1953 metų kovo mėn. užverbuotas ir pasiųstas į Šiaulių sritį, kad įeitų į lietuvių nacionalistinį pogrindį. Jam buvo inscenizuotas pabėgimas iš apgyvendinimo vietos. Asmens byla Nr. 18518-53 pasiųsta 1953 03 12 Nr.2/3-868.

Po kiek laiko gauta agentūros duomenų, kad "Ochotnik" atvirai susirašinėja su žmona ir siūlo jai išparduoti visą ūkį ir daiktus, praneša, kad su ja greit susitiks. Tai sužinojo dauguma specialiųjų perkeltųjų, ir kilo įtarimas, kad "Ochotnikas" nepabėgo, o MVD organai jį pasiuntė į Lietuvą.

***Taip tekste.**

Kažkas iš asmenų, gyvenančių Lietuvoje ir gerai pažįstančių "Ochotniką", pranešė specialiesiems perkeltiesiems, kad jis bendradarbiauja su MVD organais ir išdavė savo brolį ir kitus banditus.

1953 metų gegužės mėn. perimtas dokumentas "K" (lyg nuo "Ochotniko" sesers - parašas "Viktutė"), siųstas adresu: Lietuvos SSR, Klaipėdos sritis, Kelmės rajonas, Kražių paštas, Petro Cvirkos kolūkis, Radzevičiui Feliksui. Jo autorius rašo:

"Gaila, kad brolis Juozas padarė klaidą. Juk jis per amžius jos neištaisys. Viešpatie, kokie žmonės tapo, baudžia savo brolius ir kaimynus. Dabar Juozas paliko Sibire šeimą, ir koks likimas jo laukia. Šiandien jis kitus žudo, o kas rytoj laukia jo. Pardavė velniui sielą ir šeimą suėdė. Parašykit tėvams, ar ne Rūdiškiuose pas Lindautą rado bunkerį, ir kas dabar darosi su tom šeimom..."

Tokiu būdu plačiam asmenų ratui išaiškėjo slapti mūsų kovos su pogrindžiu Lietuvoje būdai, dėl to gali sužlugti visos panašaus pobūdžio priemonės, kurias rengsim ateityje.

1953 03 28 Nr.3/1 -1057 MGB Šiaulių valdyba pradėjo tarpininkauti, kad iš tremties vietos į Lietuvą būtų grąžinti agentas "Ochotnik" ir jo šeima - žmona ir dukterys.

Tarpininkavimą palaikė LSSR MVD. 1953 05 08 [raštu] Nr.3/1-1898 ir papildomu ministro Vildžiūno 1953 05 23 tarpininkavimo patvirtintinimo pranešimu per "VČ" ministro pavaduotojui drg. Kruglovui.

Išrašas tikras: kontrolės prie LSSR MVD vyr. inspektorius plk. (Lobkovas)

1953 06

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.9/8. L.282-283. Nuorašas.

114. MVD Kelmės rajono skyriaus agentų "Zitos" ir "Gluosnio" agentūrinis pranešimas operatyviniams darbuotojams Jevseičikui ir Bersenevui apie partizanų A.Kmito ir J.Bartkaus nužudymą

Kelmė **1953m. spalio 22d.**

Visiškai slaptai

MVD Kelmės rajono skyrius
Agentas "Zita"
"Gluosnis"
Priėmė: Jevseičikas
Berscnevas

Agentūrinis pranešimas

1953m. spalio 22d.
Kelmė

Šių metų spalio 21d., 20 valandų 30 minučių, pas agentus atėjo bandos vadeiva Kmitas Andrius, Prano s., slapyvardžiu"Audra", anksčiau gyvenęs Skaudvilės rajone, Butvilų k., ir bandos vadeivos pavaduotojas Bartkus Jonas (jo tėvavardžio agentai šiuo metu neatsimena), slapyvardžiu "Jonila", anksčiau gyvenęs Kelmės rajone, Vaišviliškių k.

Įėję pas agentus į namą, banditai su jais pasisveikino, o paskui "Audra" ėmė klausinėti "Zitą", ar atliktas jų užsakymas, t.y. dvi kepurės ir milinė. "Zita" jam paaiškino, kad per tokį trumpą laiką nespėjo visko pasiūti, spėjo pasiūti tik vieną kepurę. "Zita" padavė "Audrai" kepurę, šis ją pasimatavo ir pasiėmė. Tuo metu mūsų agentas "Gluosnis" pastatė ant stalo naminės butelį, sutaisytą su specialiuoju preparatu, bei užkandos ir pakvietė banditus vakarienės, bet banditai mūsų agento "Gluosnio" kvietimo kategoriškai atsisakė, paaiškindami, kad jie neseniai vakarieniavo. Tada "Gluosnis" nuėjo į savo sodybos daržinę, kur buvo išsidėsčiusi kariuomenės grupė, ir apie visa tai pranešė vyr. ltn. Bersenevui. Gavęs iš jo tolesnius nurodymus, "Gluosnis" grįžo į namą, kur dar buvo banditai. Banditai agentui "Zitai" davė dar dvi palaidines ir paprašė jas persiūti pagal jų ūgį. Tuo tikslu "Zita" pamatavo abu banditus.

Namų šeimininkė Valiulienė banditus pavaišino pienu, abu banditai išgėrė po dvi stiklines pieno. Paskui "Gluosnis" pradėjo su banditais kalbą apie tarptautinę padėtį ir paklausė, ar greit bus karas. Bandos

vadeiva "Audra" atsakė, kad karas bus greit, ir davė agentams paskaityti antisovietinį atsišaukimą. Pabuvę pas agentus apie 30 minučių, banditai susiruošė eiti. Kur eis, agentams nesakė, o tik pasakė, kad užeis pas agentus po dviejų - trijų dienų. Banditus į gatvę išlydėjo mūsų agentas "Gluosnis". Žinodamas, kad aplink namą išsidėstę kareiviai, kurie turi likviduoti šiuos banditus, "Gluosnis" [ne]palydėjo jų per kiemą į lauką, o vos tik banditai išėjo, o tuoj pat uždarė duris ir liko viduje.

Kai tik banditai išėjo iš namo į kiemą, lauke iškart pasigirdo kulkosvaidžių ir automatų šūviai. Kai šaudymas nutilo, agentai išėjo į lauką ir kieme pamatė užmuštus tuos pačius banditus, t.y. vienas iš jų buvo bandos vadeiva Kmitas Andrius, slapyvardžiu "Audra", o antras - Bartkus Jonas, slapyvardžiu "Jonila".

Š.m. spalio 22d. "Gluosnis" susitiko su Labanausku Adolfu, Lipeika Petru, Norkum Juozu ir Janavičium Juozu; visi jie domėjosi tuo, kas atsitiko.

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.1983. T.3. L.205. Nuorašas.

115. LSSR MVD kalėjimų skyriaus viršininko Nartauto pažyma apie agentūrinį-operatyvinį darbą kalėjimuose

[Vilnius] **1953m. spalio 22d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie agentūrinį-operatyvinį darbą tarp kalinių ir personalo
Lietuvos SSR MVD kalėjimų skyriuje ir tardymo kalėjimuose
pagal 1953m. spalio 15d. padėtį

Kalėjimų skyriuje yra operatyvinis aparatas, kurį sudaro operatyvinio skyriaus viršininkas, du vyresnieji operatyviniai įgaliotiniai ir du operatyviniai įgaliotiniai. Aparatas vadovauja, organizuoja ir užtikrina tardymo kalėjimuose agentūrinį-operatyvinį darbą ir tardymo darbą tarp kalinių ir personalo.

Visam agentūriniam-operatyviniam ir tardymo darbui vadovauja

kalėjimų skyriaus viršininkas.

Kalėjimuose - atitinkamai kalėjimo viršininko pavaduotojas operatyviniams reikalams ir kalėjimo viršininkas.

Pagrindiniai agentūrinio-operatyvinio darbo uždaviniai kalėjimų skyriuje ir kalėjimuose yra šie:

I. Tarp kalinių

a) atskleisti antisovietinės veiklos, kurią kaliniai planuoja vykdyti kalėjime ir paleisti iš kalėjimo, metodus ir formas;

b) atskleisti kalinių nelegalių ryšių formas, metodus ir faktus - tarp kamerų ir su esančiais laisvėje;

c) išaiškinti kalinių bandymus pabėgti, užpulti apsaugą, organizuoti maištus ir sabotažus, užkirsti tam kelią;

d) išaiškinti ir užkirsti kelią kalinių mėginimams paveikti ir trikdyti prižiūrėtojų personalą (siekiant susilpninti režimą, užmegzti ryšius su kitomis kameromis, su laisvėje esančiais asmenimis ir t.t.).

Iki 1950 metų sausio ld. kalėjimų operatyvinėms dalims buvo pavedama per agentūrą išsiaiškinti, ar kaliniai, priskirti MGB, nenuslepia nuo tardytojų ir teismo savo kontrrevoliucinės ir priešvalstybinės veiklos ir kontrrevoliucinės veiklos bendrininkų (ypač likusių laisvėje).

SSRS MVD ir MGB 1949 metų spalio 17d. įsaku Nr.00968/00384 šios kalėjimų operatyvinių dalių funkcijos buvo panaikintos ir šis darbas toliau buvo dirbamas pagal atskiras konkrečias užduotis.

Kalėjimuose turėta speciali kvalifikuota 77 žmonių agentūra 1950 metų pradžioje etapais pasiųsta į lagerius ir kolonijas.

Iki 1950 metų kalėjimų operatyvinės dalys kamerų vidinių agentų išgaunamomis žiniomis efektyviai padėdavo MGB organams ir milicijai per kamerų agentūrą išaiškinti ir demaskuoti MGB ar milicijos areštuotų asmenų nuo tardytojų slepiamus savo kontrrevoliucinės veiklos bendrininkus, ypač esančius laisvėje.

Pavyzdžiui, 1949 metais kamerose buvo išgaunamos žinios iš 1219 žmonių. Gauti 3845 pranešimai, pagal kuriuos buvo aiškinamasi ir suimami:

antisovietinės organizacijos ir grupės..... 16;
kontrrevoliucinių organizacijų dalyviai
ir pavieniai banditai.....416;

ryšininkai ir banditų rėmėjai 401;
nustatyta bunkerių vietų..... 18;
paimta įvairių šaunamųjų ginklų.....72;
kovinių šovinių..... 8825;
socialistinės nuosavybės grobstytojų grupės.....19;
banditai ir plėšikai..... ..... 149;
vagys ir socialistinės nuosavybės grobstytojai..... 597;
lindynių laikytojai.....10;
žmogžudžiai..... 27;
kitokie nusikaltėliai..... 70.

Iš išaiškintų per kamerų agentus po patikrinimo MGB organai areštavo 421 žmogų, milicijos organai - 274 žmones.

1953 metais pagal SSRS MVD įsakąNr.00737 kalėjimų operatyvinės dalys vėl teiks pagalbą MVD ir milicijos tardymo organams, per kamerų agentus demaskuodamos areštuotųjų nusikalstamą veiklą ir jų ryšius laisvėje.

Per 1953 metų tris ketvirčius kalėjimų operatyvinės dalys išgavo kamerose žinių 109 kartus, pagal jų duomenis išaiškinta ir suimta 19 kriminalinių nusikalstamų elementų, paimta ginklų: 1 kulkosvaidis, du šautuvai, granata ir 300 kovinių šovinių.

II. Tarp kalėjimų personalo

1. Išaiškinti ir laiku pašalinti iš kalėjimų antisovietinius ir politiškai nepatikimus elementus.

2.Išaiškinti ir nedelsiant užkirsti kelią galimiems nusikalstamiems kalėjimo darbuotojų ryšiams su kaliniais ar jų giminaičiais bei laisvėje likusiais bendrininkais.

3. Nustatyti ir pašalinti tarnybos, apsaugos organizavimo ir kalinių laikymo režimo trūkumus, kalėjimo sanitarinės priežiūros ir ūkinės veiklos pažeidimus, taip pat kovoti su piktnaudžiavimais ir kalėjimo turto vagystėmis.

1952 metų sausio 1 d. agentų ir informatorių tinklą tarp visų kalėjimų kadrų sudarė 180 slaptų informatorių ir 20 kontrolinių informatorių; su pastaraisiais palaikė ryšį skyriaus operatyvinės dalies darbuotojai. SSR Sąjungos MVD kalėjimų valdybos nurodymu veikiantis informatorių

tinklas sumažintas 2/3, t.y. 105 žmonėmis, ir 1952 metų balandžio ld. palikti 74 informatoriai, o kontrolinė agentūra visai panaikinta. 1953 metų spalio ld. yra 78 agentai.

Agentūros kitimas 1953 metais

	Padėtis 53 01 01	Užverbuota per 53m. 3 ketvirčius	Išėjo per 53m. 3 ketvirčius	Padėtis 53 10 01
		Tarp kalinių		
Slaptų informatorių	**438**	**588**	**714**	**248**
Agentų	**9**	**31**	**10**	**30**
		Tarp personalo		
Agentų	**68**	**15**	**5**	**78**

III. Kalėjimų operatyvininkų etatai

Numatyti 28 kalėjimų operatyvinės sudėties etatai, tarp jų:
Kalėjimų viršininkų pavaduotojų operatyviniams reikalams..... 7,
vyresniųjų operatyvinių įgaliotinių..... 3,
operatyvinių įgaliotinių..... 13,
operatyvinių įgaliotinių padėjėjų.....5,
28

Pagal nacionalinę sudėtį:
lietuvių 9,
rusų 15,
ukrainiečių.....3,
žydų 1,
28

Iš jų SSKP narių - 25 žm., kandidatų į SSKP narius - 3 žm.

Iš 28 operatyvinių darbuotojų 24 žmonės baigę SSR Sąjungos MVD operatyvininkų mokyklas (išplėstinį sąrašą žr. priede Nr.l).*

Skyriaus ir kalėjimų operatyvinių darbuotojų tarnybinei čekistinei kvalifikacijai kelti vedami specialūs mokymai pagal SSR Sąjungos MVD kalėjimų valdybos 43 valandų programą.

Priedas nepublikuojamas.

Vilniaus respublikinis kalėjimas Nr.l

8 etatai- operatyviniams darbuotojams. Kalėjimo limitas - 2800 vietų.

1953 metų spalio 15d. kalėjimo agentūros - informatorių tinklą sudaro 64 slapti informatoriai ir 10 agentų.

1953 metais užverbuoti 147 slapti informatoriai ir 10 agentų. Iš veikiančio tinklo išėjo 197 informatoriai ir 9 agentai, trečiame ketvirtyje užverbuoti 28 slapti informatoriai ir 6 agentai, išėjo 29.

Kalėjime Nr.l laikomi 36 pirmos kategorijos kaliniai, atvykę pagal specialias paskyras iš SSRS MVD lagerių.

Pagal SSRS MVD kalėjimų valdybos 1952 metų liepos 9d. nurodymą Nr.20/0/1441 jų operatyvinė priežiūra vykdoma viešai.

Per kamerų vidinius agentus išaiškinta ir užkirstas kelias:

	1952m.	**1953m. per tris ketv.**
pasirengimams pabėgti	52,	14,
pasikėsinimams nusižudyti	6,	2,
daiktų ir produktų vagystėms iš kiti; kameros kalinių	26,	10,
kalinių bandymams užmegzti nelegalų ryšį su kameromis	50,	17,
mėginimams užmegzti ryšį iš kalėjimo su laisvėje esančiais	5,	2,
mėginimams Įsinešti ir laikyti kamerose uždraustus daiktus	72,	9,
chuliganizmui ir tyčiojimuisi iš kitų kameros kalinių	37,	12.

1953 metais kalėjimo operatyvinė dalis atliko 8 agentūrinius žinių rinkimus pagal MVD organų pavedimus ir 35 - pagal milicijos organų užduotis. Remdamiesi kamerose išgautomis žiniomis, milicijos organai areštavo 13 žmonių.

Šiuo metu žinios išgaunamos iš 13 kalinių, tarp jų:
pagal MVD tardymo dalių užduotis - 0,
pagal milicijos organų užduotis - 13.

Darbas su kadrais

Kalėjimo kadrų etatų - 500:
viduriniųjų ir vyresniųjų viršininkų 57 žm.,

prižiūrėtojų 375 žm.,
laisvai samdomų 68 žm.

Agentūrinį informatorių tinklą tarp kalėjimo darbuotojų sudaro 21 slaptas informatorius.

1953 metais per slaptus informatorius išaiškinti ir atleisti 4 asmenys, neužsitamavę politinio pasitikėjimo.

[...]*

Lietuvos SSR MVD kalėjimų skyriaus viršininkas
vyr.ltn. Nartautas (Parašas)

1953 10 22/23
Nr.17/0/00525

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.13/39. L.184-201. Originalas.

116. LSSR MVD I specialaus skyriaus viršininko R.Vaigausko ir 1 poskyrio viršininko Naidenovo pažyma LSSR MVD ministro pavaduotojui L.Martavičiui apie susitikimų butų laikytojus

Vilnius **1953m. gruodžio 21d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui plk. drg. Martavičiui

Pažyma

apie Lietuvos SSR MVD organų susitikimų butų laikytojų partiškumą, tautybę, tarnybinę padėtį ir kiek laiko jie bendradarbiauja su organais
Pagal 1953 metų gruodžio 19d. duomenis.

I. Susitikimų butų laikytojų partiškumas

Iš viso yra: susitikimų butų..... 479
konspiracinių butų..... -

*** Praleisti skyriai apie konkrečius agentūros panaudojimo atvejus, t.p. apie darbo su agentūra trūkumus.**

Tarp susitikimų butų laikytojų:
KPSS narių ir kandidatų.....322
VLKSM narių..... 16
Nepartinių..... 141

II.Nacionalinė sudėtis
Lietuvių..... 143
Rusų 254
Ukrainiečių.....28
Žydų 27
Baltarusių..... 16
Lenkų 5
Latvių.....2
Totorių.....2
Mordvių..... 1
Udmurtų.....1

III. Tarnybinė padėtis
Tarnautojų..... 381
Darbininkų.....32
Kolūkiečių..... 10
Nedirbančių..... 56

IV. Naudojimosi laikas
Nuo 1944 iki 1946 metų..... 44
" 1947 iki 1949 metų..... 117
" 1950 iki 1953 metų..... 318

Lietuvos SSR MVD I specialaus skyriaus viršininkas
ltn. (Vaigauskas) (Parašas)

I poskyrio viršininkas mjr. (Naidenovas) (Parašas)

Nr.43
1953 12 21
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.10/4. L.16. Nuorašas.

117. Buvusio NKGB agento Benedikto Tumavičiaus pareiškimas LSSR KGB pirmininkui dėl jo pripažinimo Antrojo pasaulinio karo dalyviu

Tryškiai **1984m. gruodžio ld.**

Tumavičiaus Benedikto, s. Prano,
gyv. Telšių raj. Tryškių mstl. Stoties g. Nr. 11

Pareiškimas

Aš esu gimęs 1923 metais lapkričio mėnesio 7 dieną, pagal aukščiau nurodytą adresą ir visą laiką, išskyrus mokymosi laikotarpį 1938-1940m. Gruzdžių žemės ūkio mokykloje, gyvenu toje pat vietoje.

Nuo 1944 metų rudens aš pradėjau dirbti NKGB organuose savanoriu žvalgybos darbuotoju prie Šiaulių rajono Tryškių valsčiaus NKGB skyriaus, kurio viršininku tada buvo vyr. leitenantas Ziatdinovas-Zacharovas. Man buvo suteiktas "Nikolajaus" slapyvardis.

Vėliau dirbau jau priklausančiam KGB skyriui, kuriam vadovavo A.Pocius ir kiti.

Valstybės saugumo organuose išdirbau iki pat 1960 metų.

Per visą minėtą laikotarpį esu padėjęs valstybės saugumo organams demaskuoti nemažą skaičių priešvalstybiškai nusistačiusių elementų. Esu buvęs valstybės saugumo ministerijoje demaskuojant buvusį Tryškių kleboną - dabartinį vyskupą Sovą* ir kitus.

Dirbdamas valstybės saugumo organuose, aš ne kartą buvau skatinamas - gaudavau pinigines sumas.

Šiuo metu esu pensininkas, ir esu šiek tiek nusipelnęs mūsų valstybei, padėdamas demaskuoti buržuazinių nacionalistų kėslus ir tuomi nusipelniau, kad būčiau pripažintas kaipo Didžiojo Tėvynės karo dalyvis, kaip ir kiti buvę liaudies gynėjai.

Todėl prašau Pirmininką atkreipti dėmesį į aukščiau nurodytus faktus ir man išduoti knygelę-pažymą, kuria aš būčiau pripažintas Didžiojo Tėvynės karo dalyviu.

*** Taip tekste.**

Apie šio pareiškimo pasekmes prašau man pranešti.

Tumavičius (Parašas)
1984 12 01
Tryškiai

Rezoliucija: "Drg. Palačioniui V.V. Prašau išnagrinėti (Parašas neįskaitomas) [19]84 12 06. Drg. Verečiūnui N.S. (Parašas neįskaitomas) [1984] 12 07".

Buv. LSSR VSKA. F.10. B.154/118. T.2. L.34-35. Originalas, lietuvių k. Rankraštis.

5. Specialieji agentai

118. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo įsakymas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams apskričių skyriuose savavališkai neorganizuoti partizanais apsimetusių operatyvinių būrių

Vilnius **1945m. birželio 12d.**

Visiškai slaptai
Pranešimas per "VČ"

Operatyvinių sektorių viršininkams

Pagal mus pasiekusias žinias, kai kurie apskričių skyriai ketina savarankiškai organizuoti ir siųsti į bandų veiklos rajonus operatyvines grupes, apsimetusias bandomis.

į s a k a u be mūsų žinios ir patvirtinimo tokių melagingų bandų neorganizuoti, nes tai sukliudys mūsų vedamoms specialioms priemonėms.

Jei melagingas bandas organizuoti būtina, sektorių viršininkai turi pristatyti pranešimą, pagrindžiantį šios priemonės būtinybę ir perspektyvumą.

Kobulovas
SSR Sąjungos Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
Valstybės saugumo 2-ojo rango komisaras (Kobulovas)

Nr.
1945 06 12*

Buv. LSSR VSKA. F.18. B. 1/4. L.18. Nuorašas.

*** Diena įrašyta ranka.**

119. LSSR MVD kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininko pažyma apie specialiųjų grupių organizavimą apskrityse, jų veiklą, naikinant partizanus, ir jų darbo planų sudarymą

[Vilnius] **1946m. balandžio ld.**

Visiškai slaptai

Pažyma apie specialiųjų grupių organizavimą ir
jų darbo rezultatus Lietuvos SSR teritorijoje

Pagal 1946m. balandžio ld. duomenis

Po š.m. vasario mėnesį surengto operatyvinio pasitarimo su MVD apskričių skyrių viršininkais*...

Kovo mėnesį iš viso sudaryta 13 specialiųjų grupių, jose dalyvauja 74 žmonės.

MVD Telšių apskrities skyriuje 1, joje dalyvių 5 žmonės,
Mažeikių 2, " " 26 "
Švenčionių 6, " " 40
Joniškio 1, "3
Zarasų 1, " " nežinia kiek,
Kauno 1, ...
Lazdijų 1, ...

Pagal mūsų 1946 03 23 nurodymus (šifruota telegrama 910) pristatyti informaciją apie specialiųjų grupių darbą ir atsiųsti planus, - tik MVD Telšių apskrities skyrius pristatė planą.

Specialiųjų grupių darbo teigiami faktai
MVD Mažeikių apskrities skyrius

Š.m. kovo 18d. specialioji grupė, vadovaujama jaun. ltn. Mezianovo, susidedanti iš 9 žmonių, buvo pasiųsta į Sedos ir Židikų valsčius su užduotimi išaiškinti "Žemaičių legiono" antisovietinę organizaciją ir

*** Toliau užbrauktas tekstas: "ir LSSR MGB apskričių skyrių viršininkais š.m. kovo mėn. atliktas nemažas darbas kuriant spec. grupes apskričių teritorijoje".**

štabą. Specialiajai grupei pasisekė užmegzti ryšį su keliais šio štabo nariais, nustatyti jų buvimo vietą.

Naktį į š.m. kovo 20d., turint tikslą pašalinti specialiosios grupės išaiškintus narius, atlikta operacija. Suimti 28 organizacijos nariai, tarp jų:

kuopų vadų.....2,
būrių vadų..... 2,
"Žemaičių legiono" štabo ryšininkų .. 3,
skyrių vadų.....2,
kuopų ryšininkų.....2,
eilinių narių..... 17.

Be to, per operaciją užmuštas "Žemaičių legiono" apygardos štabo viršininkas. Paimta:

automatų.....1,
pistoletų.....2,
šovinių..... 250.

Specialiųjų grupių darbo neigiami faktai
MVD Kauno apskrities skyrius

1946 metų kovo pradžioje Kauno apskrities skyriuje pagal mūsų nurodymus, vadovaujant MVD apskrities skyriaus operatyviniam įgaliotiniui vyr. ltn. Kegtisui ir MVD Seredžiaus valsčiaus poskyrio viršininkui Sergejevui, buvo sudaryta specialioji grupė. Jos tikslas buvo likviduoti banditų grupę, kuri š.m. vasario 27d. Panemunės valsčiuje, Lakšių k., apšaudė liaudies gynėjų grupę. Trys kovotojai buvo užmušti ir vienas sužeistas.

Nuo kovo 6d. iki 17d. specialioji grupė likvidavo Podieniūno Beniaus, slapyvardžiu "Žvangas", banditų grupę iš 4 žmonių, tarp kurių buvo banditų grupės vadeiva Podieniūnas, ir Auksučio banditų grupė iš "Perkūno"* banditų junginio (7 žmonės). Bet po to specialioji grupė darbą nutraukė, banditų formuotės vadovų nesurado, todėl MVD negavo informacijos apie jos tolesnę veiklą.

Apskrities skyrius nepasiuntė į MVD priemonių planų ir nepakan-

*** Perkūno rinktinė (Tauro apyg.) veikė Lazdijų ir Alytaus apskr. Jos vadas - Vaclovas Navickas-Perkūnas, vėliau pasivadinęs Auksučiu. 1946m. rinktinės pavadinimas pakeistas - DLK Gedimino rinktinė.**

karnai informavo apie specialiosios grupės darbą, todėl MVD buvo daug sunkiau laiku teikti nurodymus apskrities skyriui.

MVD Zarasų apskrities skyrius

1946 metų kovo mėn. sudaryta specialioji grupė veikė Salako valsčiaus teritorijoje. Specialiosios grupės darbo plano nėra. Dirbo blogai, be to, buvo iššifruota.

Š.m. kovo 15d. Salako valsčiaus Šugarų k., kai specialioji grupė sustojo nakvynės, banditai užmušė liaudies gynėją Kazakevičių, ėjusį sargybą; banditai pasislėpė nenubausti. Jų nesivijo. Specialiajai grupei duotas nurodymas sugrįžti.

Pasiūlymai dėl specialiųjų grupių organizavimo

Kad grupės būtų gerai organizuotos ir tinkamai dirbtų, planuose turi atsispindėti:

1. Legenda (ją reikia sudaryti pagal oficialius duomenis, iš agentų gautą medžiagą, operacijų metu atimtus nacionalistinio pogrindžio dokumentus, įdomius operatyviniu požiūriu).

2. Specialiųjų grupių užduotis (išsiaiškinti ryšininkus ir rėmėjus, nustatyti bandų dislokacijos, bunkerių vietą, apsirūpinimą per rėmėjus ginklais ir šaudmenimis).

3. Veiklos rajonas (kokio valsčiaus ir gyvenamųjų vietovių teritorijoje veiks specialioji grupė).

4. Specialiosios grupės sudėtis (iš ko susideda grupė - kareiviai, liaudies gynėjai, operatyvininkai ir kas vadovauja).

5. Ryšio būdai (kam tarpininkaujant ir kokiu būdu bus perduodami specialiosios grupės gauti duomenys, ryšio sistema ir pranešimų surinkimo punktas).

6. Grupės priedanga (kokiu būdu ir kokios pajėgos pridengs specialiąją grupę, jeigu ji bus iššifruota arba naikinama).

LSSR kovos su banditizmu valdybos 1 skyriaus viršininkas pplk.
(Parašas neįskatomas)

Rezoliucijos: "Asmeniškai Vasiljevui 1946 04 02"
"Drg. Sokolovui"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.20/122. L.120-122. Originalas.

120. B.Blažytės pasižadėjimas kovoti už Lietuvos laisvę, parašytas partizanais apsimetusiems smogikams reikalaujant

1946m. birželio 23d.

Aš, Blažytė Bronė, Vinco d., gimusi 1924m. Mineiškiemio k., Saldutiškio valsč., Švenčionių apskr., duodu savo pasižadėjimą Kazimieraičio L[ietuvos] P[artizanų] Š[tabui]* sąžiningai ir drausmingai kovoti už tėvų žemę - Lietuvą. Neišduodama savo draugų - kovotojų partizanų, neišsiduodama pati, kad ir sunkiomis sąlygomis, kovosiu už tėvynę Lietuvą.

Kad neišsiduočiau, pasirenku slapyvardį "Lakštingala". Pasižadėjimas tvirtas.

D. Blažytė

1946m. birželio 23d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.22/4. L.29. Originalas, lietuvių k. Rankraštis.

121. Majoro A.Sokolovo raportas LSSR MVD ministrui J.Bartašiūnui apie specialiosios grupės smogikų veiklą ir jų darbo tobulinimą, įtraukiantį šias grupes buvusius partizanus

[Vilnius] **1946m. rugsėjo 2d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrui
gen. nijr. drg. Bartašiūnui

Raportas

Štai jau trys mėnesiai, kai aš "dirbu" Jūsų aparate su specialiosiomis grupėmis, ir per visą šį laiką mano darbo bare užmušti 5 banditai, suim-

*** MGB agentai - smogikai dažnai apsimesdavo iš kito krašto (šiuo atveju - iš Kazimieraičio vadovaujamos Pietų Lietuvos srities) atklydusiais partizanais. Tikri partizanai niekada jokių raštiškų pasižadėjimų nereikalaudavo (tai praktikavo tik emgėbistai, verbuodami agentus). Šis smogikų provokacijos metu išgautas raštelis galėjo tapti įkalčiu, įrodančiu B.Blažytės ryšius su partizanais.**

ta viena ryšininkė; išaiškinti banditų rėmėjai, ryšininkai dar nesuimti dėl man nežinomų priežasčių.

Pirmosios specialiosios grupės, organizuotos iš "tėvynės gynėjų", kaip bandomosios, veiklos rezultatai buvo blogi. Iš 18 specialiosios grupės žmonių 12 pasirodė esą vagys, kurie užuot dirbę imdavo vogti, tuo gadindavo, iššifruodavo darbą.

Grupę paleido, mėnesį aš stumdžiausi be darbo, vaikščiodamas nuo vieno kabineto prie kito, šiuo metu vėl ėmė organizuoti specialiąją grupę, ir kaip matau, vėl norim dirbti maždaug su tokiais pat žmonėmis, kaip anksčiau.

Kai rengėsi organizuoti pirmąją specialiąją grupę, aš savo raporte kovos su banditizmu valdybos viršininko pavaduotojui nurodžiau. Specialiųjų grupių darbas kovojant su banditizmu ir nacionalistiniu pogrindžiu bus rezultatyvus tik organizavus jas iš buvusių banditų, kurie pagauti su ginklu rankose arba atėję išpažinti kaltės savo parodymais susikompromitavo prieš banditus ir nacionalistinį pogrindį ir tuo užkirto sau kelią grįžti pas juos. Tokius žmones mokyti banditų taktikos nereikia, o grupių organizavimas iš naikintojų batalionų karių reikiamų rezultatų neduoda. Tas pats, kaip valstietį nuo arklo iš lauko pasiųsti žvejoti jūron. Kaip valstiečiui reiks priprasti prie jūros, taip naikintojų bataliono kareiviui - prie bendravimo su banditais.

Ir iš tikrųjų taip buvo: specialioji grupė iš naikintojų bataliono karių dažniausiai išsišifruodavo todėl, kad kariai neturėjo banditų įgūdžių, nemokėjo banditų žargono, nemokėjo nešioti banditų ženklų, o dar vogdavo. Į visa tai banditai, aišku, atkreipdavo dėmesį ir pridėdavo įtarinėti karius.

Bet nors I specialiosios grupės darbe buvo daug trūkumų, jos veikla parodė, kad dirbti su specialiąja grupe vis dėlto įmanoma. Kiek tik specialioji grupė, apsimetusi banda, klausinėjo banditų rėmėjus, jie visi, išskyrus vieną, pasakydavo, kad priklauso nacionalistiniam pogrindžiui, ir kalbėdavo apie savo ryšius. Nors ir bjauriai dirbo naikintojų bataliono kareiviai, jie vis dėlto užmegzdavo ryšį su banditų ryšininkais ir veikiančiomis bandomis.

Iš to išvada: specialiųjų grupių darbą reikia tęsti, o jas komplektuojant atsižvelgti į buvusius trūkumus.

Kaip jau nurodžiau, specialiosios grupės bus naudingos tik tuo atveju,

jei jas sudarys buvę banditai - tėvynės gynėjai neturėtų patekti į grupes. Bedirbant išryškėja senas antagonizmas tarp naikintojų bataliono karių ir banditų.

Kad buvę banditai specialiosiose grupėse dirbtų gerai, reikia ir juos pačius, ir jų šeimas aprūpinti, kad smogikams nieko netrūktų, o jų šeimos būtų saugios. Nors kartais būna naudinga, kai grupės smogiko šeimą užkliudo banditai. Smogikai tada geriau dirba.

Specialiosioms grupėms iš buvusių banditų būtina priskirti mūsų operatyvinius daruotojus, kurie visą laiką su jais dirbo, perprato visas jų savybes, kasdien darbe nukreipdavo reikiama linkme.

[...]*

Mjr. A.Sokolovas (Parašas)

1946 08 02

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.22/4. L.68-71. Originalas. Rankraštis.

122. Majoro A.Sokolovo raportas LSSR MVD ministro pavaduotojui P.Kapralovui apie specialiosios grupės smogikų darbo tobulinimą

[Vilnius] **1946m. gruodžio 24d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui
gen. mjr. drg. Kapralovui

Raportas

Dirbant su specialiąją grupe LSSR apskrityse jau 7 mėnesius, pastebima: banditai keičia pasireiškimų, teroro aktų, diversijų, antpuolių metodiką, būtent:

*** Praleistas tekstas, pakaitoj antis, patikslinantis jau išdėstytas mintis.**

Šiuo metu, žiemą, banditai nesislapsto miškuose, dažniau gyvena pusiau legaliai vienkiemiuose mažomis grupelėmis - nuo dviejų iki penkių žmonių, ne daugiau. Dieną, paslėpę ginklus, jie paprastai darbuojasi banditų rėmėjų ūkiuose, o naktį, jei reikia, susirenka su savo vadeivomis, kurie dažniausiai gyvena legaliai, į grupes po 10 - 15 žmonių, atlieka teroro aktus, diversijas. Vėl išsivaikšto pas ryšininkus, slepia ginklus, tampa taikiais kaimiečiais.

Taip gyvena ir bandos, įsitvirtinusios savo veiklos rajonuose, kur kiekvienas banditas, išskyrus organizuotus ryšininkus ir rėmėjus, turi giminystės ryšių. Dėl to banditus sunkiau sugauti, ir kariuomenės veikla prieš tokias bandas be išankstinio agentūrinio įsiskverbimo būna mažai rezultatyvi.

Taip pat ir specialioji grupė be kombinacijų - bandos pasireiškimų (sovietinio partinio aktyvo represijos, kareivių apšaudymas ir pan.) negali greitai įgyti banditų pasitikėjimo, vadinasi, ir likviduoti bandos. Banditų nepasitikėjimą specialiąją grupe, kaip banda, didina ne kartą pasitaikę specialiųjų grupių išsišifravimai; tai išmokė banditus ir jų vadeivas nepasitikėti visais naujai atsiradusiais banditais.

Todėl aš manau, kad specialiųjų grupių darbą irgi reikia keisti, pereiti prie darbo mažomis teroristinėmis grupėmis metodikos - nuo trijų iki penkių žmonių, ne daugiau. Tokio darbo kryptis - fiziškai sunaikinti banditų vadeivas, o jei būtų įmanoma - ir sučiupti juos gyvus.

Bet ir šitą darbą - mūsų smogikų - teroristų įsiterpimą į bandų ryšius - reikia dirbti su atitinkamomis kombinacijomis, pavyzdžiui:

Daugelis ryšininkų ir bandų rėmėjų, tarp jų "Rinktinės" štabo ryšininkės Baranauskaitė Sofija - "Rūta" ir Jazdauskaitė Genė - "Žvaigždutė" specialiosios grupės smogikams pasakojo, kad patekti į banditų štabą arba susisiekti su banda ir jos vadeiva galima tik per legaliai gyvenančius ryšininkus ir bandų rėmėjus, kurie yra lyg koks atsiradusių naujų nepažįstamų banditų tikrinimo filtras.

Tokiais atvejais mes darom taip:

Tose vietose, kur veikia pačios aktyviausios ir nesugaunamos štabų bandos, išmetame apsimetusią bandą su legenda - mūsų specialiąją grupę, (ne mažiau kaip 10 ir ne daugiau kaip 19 žmonių) turinčią užduotį tik užmegzti ryšius su legaliai gyvenančiais ryšininkais bei bandų rėmėjais ir įgyti jų visišką pasitikėjimą kaip banditais; tam tikslui atlikti

keletą banditinių akcijų, pavyzdžiui, specialiai parengtą plėšimą arba susišaudymą su mūsų pačių bendradarbiais.

Po šitokių bandos pasireiškimų, kai ryšininkai jau bus visiškai įsitikinę, kad specialioji grupė - tikri banditai ir siūlys specialiosios grupės smogikams užmegzti ryšį su vietos banditais, grupė ryšio su banditais atsisako, apsimesdama, kad vietos banditais mes nesidomim, mes tik einam maršrutu, vykdydami savo užduotį.

Po šito specialioji grupė susitarusi su ryšininkais dėl abipusės paramos ir perdavusi perjuos banditams sveikinimus ir linkėjimus "sėkmės kovojant su priešais", pasitraukia.

Po kiek laiko iš specialiosios grupės mes paskiriam tris - penkis žmones, atsižvelgdami į reikalą siunčiam juos su legenda pas pažįstamus ryšininkus, t.y., ten, kur mūsų specialioji grupė turi autoritetą kaip banda. Jie sako: mūsų bandą sumušė, mes nuo jos atitrūkom ir dabar turim slapstytis, laukdami, kada mūsų banda eis šitomis vietomis, kad vėl prisijungtume.

Dėl užduoties. Palaipsniui per ryšininkus suartėti su vietos banda, pasitaikius patogiai progai likviduoti jos vadeivas arba visą bandą pakišti operatyvinės kariuomenės smūgiui.

Tose vietose, kur, pagal mūsų duomenis, slapstosi banditų štabai, įvykdyti užduotį gali būti lengviau, jeigu teroristinė grupė atliks rizikingesnes kombinacijas. Kaip sudaryti operacijos įspūdį? Suimti mūsų operatyvinėje įskaitoje esančius štabų ryšininkus, po to pakeliui į valsčiaus centrą juos specialioji grupė, kaip banda, atmuša, nusiveda kur nors į vienkiemį. Ten apklausinėdami mūsų smogikai su jais susipažįsta, paskui paleidžia, susitarę dėl ryšio, ir kaip nurodyta aukščiau, po kiek laiko pas juos pasiunčiama teroristinė grupė su užduotimi sunaikinti štabą.

Tokios priemonės banditai nežino, ir ji bus sėkminga, jei bus išlaikyta griežta konspiracija. Todėl pats MGB apskrities viršininkas ar jo pavaduotojas privalo tiesiogiai rengti operatyvinę grupę tokiai užduočiai ir jos veiksmų metu pats tiesiogiai palaikyti ryšį su grupe, jokiu būdu šio ryšio nepatikėti valsčių poskyrių viršininkams.

Apskritai geriau, kada MVD valsčių poskyriai nežino apie vykdomas panašias priemones.

Kad būtų išlaikyta konspiracija, teroristinę grupę parengti ir pasiųs-

ti tik per mūsų specialąją grupę. Apskrityse tik parinkinėti mums reikalingą kontingentą, analogišką kaip į specialiąsias grupes.

Mjr. Sokolovas

1946m. gruodžio 24d.

Pažyma*. Ar šis raportas buvo raportuojamas ir kur yra jo originalas, nustatyti nėra galimybės. MVD 4 valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas vyr. ltn. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.22/4. L.175-177. Nuorašas.

123.LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko N.Sokolovo nurodymai dėl agentų-smogikų organizavimo tikslų, užduočių parengimo ir vykdymo

[Vilnius] **1947m birželio mėn.**

Visiškai slaptai
Serija "OK"**

Tvirtinu
LSSR MGB 2N valdybos
virš. pplk. (Počkajus)
1947 06

Nurodymai apie agentų-smogikų grupių organizavimą ir praktinį naudojimą kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir bandomis Lietuvos SSR teritorijoje

MGB-NKVD organų darbo patirtis kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis parodė, kad vienas iš teigiamų metodų tiriant, ardant ir likviduojant giliai užsikonspiravusį nacionalistinį pogrindį ir jo ginkluotas bandas yra smogikų ir specialiųjų grupių panaudojimas.

Kartu šis mūsų darbo metodas, būdamas ypač aštrus ir rimtas, reika-

*** Pažyma parašyta ranka.**
**** "OK" - šifras, nurodantis rašto slaptumo laipsnį.**

lauja nepaprastai apgalvotų priemonių, kad mūsų pusė išvengtų išdavimų ir nuostolių.

Būtina šio darbo sąlyga - apgalvojimas ir gili konspiracija.

Sudarant agentūrinių-operatyvinių priemonių planus, - kaip organizuoti ir praktiškai panaudoti agentų-smogikų grupes, - turi būti numatyta:

I. "SG"* tikslai, uždaviniai

Šiame skyriuje nurodyti konkrečią "SG" užduotį ir organizavimo tikslą.

"SG" galima skirti tokias užduotis:

1. Sučiupti arba fiziškai sunaikinti centrų vadovus, atskirus vadeivas ir bandų formuočių aktyvą.

2. Likviduoti smulkias, išsimėčiusias banditų grupes ir pavienes bandas.

3. Nukreipti bandas ten, kur joms būtų suduotas organų ir kariuomenės operatyvinis smūgis.

4. Likviduoti ir išardyti bandų ryšio linijas, sunaikinti ryšio punktus, sunaikinti arba sučiupti ryšių vadovybę.

5. Rinkti būtinus žvalgybos duomenis apie štabų, bandų gausumą, apsiginklavimą, slapstymosi vietas, jų veiksmų pobūdį, ryšius ir t.t.

6. Nustatyti štabams, bandoms priklausančias ginklų, šaudmenų, spaustuvių, mundiruotės, ryšio priemonių ir kt. slėptuves.

7. Įsiskverbti į nacionalistinio pogrindžio vadovybę arba bandų formuočių štabus, panaudojant išaiškintus ryšininkus ir sukūrus "SG" atitinkamą legendą.

Kad numatyti uždaviniai būtų sėkmingiau sprendžiami, specialiąją grupę reikia naudoti konkrečioms užduotims, jai trumpai būnant atliekamo darbo vietose.

II. Legenda

Smulkiai išdėstyti legendą, pagal kurią veiks "SG". Būtinai pažymėti, pagal kokius duomenis sudaryta legenda (agentūros duomenys, tardy-

*** SG - specialioji grupė.**

mo medžiaga, oficialūs duomenys, atimti iš banditų dokumentai arba paimti iš nacionalistinio pogrindžio dalyvių). Nurodyti, kas legendoje išgalvota ir kas atitinka tikrąją padėtį. Legendą reikia sudaryti taip, kad ir tikrinama priešo ji liktų neiššifruota, todėl išgalvotus duomenis reikia sumaniai derinti su tikrąja padėtimi.

Sudarant agentų-smogikų praktinio darbo legendas, reikia operatyviai ir gerai apgalvoti kombinaciją, nustatant legenduojamos grupės vadovų, o taip pat atskirų jos dalyvių padėtį.

Sudarytą operacijos planą, visas jo detales nuodugniai apsvarstyti su "SG" vadovais. Visą laiką, dirbant su agentais-smogikais, griežtai laikytis konspiracijos.

III. Specialiosios grupės komplektavimas ir sudėtis

Kandidatūras į agentų-smogikų grupes reikia parinkti iš:

a) neiššifruotų agentų, kurie gerai dirbo su mumis, bet toliau jais naudotis gyvenamojoje vietovėje neįmanoma;

b) legalizavusiųjų banditų, davusių atvirus parodymus, kuriuos MGB organai realizavo ir kurie gali būti panaudoti kaip kandidatą kompromituojanti medžiaga prieš bandas ir nacionalistinį pogrindį;

c) banditų, ryšininkų, bandų rėmėjų, dabar suimtų ir visiškai pripažinusių savo nusikalstamą veiklą bei davusių parodymus, kurie buvo įgyvendinti ir tapo šiuos asmenis kompromituojančia medžiaga prieš bandas ir nacionalistinį pogrindį, - pagal galimybę juos išjungus iš tardymo bylos.

"SG" dalyviai turi būti fiziškai stiprūs, galintys išlaikyti žygio gyvenimo sunkumus.

Sėkmingo darbo sąlygos pasirenkant ir naudojant agentus-smogikus yra:

a) nuodugnus išankstinis verbuojamo objekto, jo asmeninių savybių ir galimybių jo ryšius panaudoti mūsų darbe, ištyrimas;

b) griežtos konspiracijos laikymasis parenkant busimąjį smogiką, jį verbuojant ir toliau su juo dirbant;

c) sistemingas smogikų, ypač tų, kurie įtraukti į "SG", tikrinimas taip, kad dirbdamas smogikas neturėtų pagrindo jausti įtarimo ar nepasitikėjimo juo.

"SG" turi būti pastovios sudėties, gerai patikrinta ir išmokyta, o ne atsitiktinai surinkta ir sukomplektuota prieš reidą. Naudojant specialiąją grupę kiekvienu atveju, turi būti sudarytas priemonių planas, prie kurio pridedama:

1) Visų "SG" dalyvių sąrašas su išsamiais konstatuojamaisiais duomenimis ir nuodugnia kiekvieno asmeninių ir dalykinių savybių charakteristika.

"SG" narių kiekį lemia operatyvinė padėtis ir jai keliami uždaviniai.

"SG" darbui vadovauti ir jį kontroliuoti turi patyręs operatyvinis darbuotojas.

IV. Apsiginklavimas ir ekipuotė

2) Nurodyti ginklų kiekį, jų sistemą. Smulkiai aprašyti "SG" dalyvių aprangą, apavą. "SG" ekipuotė turi atitikti legendą.

V. "SG" aprūpinimas

3) Šiame skyriuje nurodyti, kaip bus aprūpinama "SG" (su savimi turimomis maisto produktų atsargomis - iš bandų rėmėjų, buožių, banditų giminių ir kt.)

VI. Veiklos rajonas

4) Aprašyti "SG" veiklos rajoną ir maršrutus. Prie plano būtinai pridėti rajono schemą, joje nurodyti "SG" veiksmų ribinę liniją.

VII. Ryšys ir signalizacija

5) Nurodyti, kas paskirtas ryšininku, slaptažodį, sutartinius signalus susitikus, "SG" narių atpažinimo ženklus.

Kasdieninės "SG" veiklos kontrolės įgyvendinimas ir vadovavimas grupės veiksmams, "SG" ryšio ir pranešimų perdavimo operatyviniam darbuotojui numatymas.

VIII. Priedangos klausimai

6) Priedangai skirtos kariuomenės kiekis, jos maršrutas, kas vado-

vauja.

Visus aukščiau išvardytus klausimus reikia išsamiai ir smulkiai pateikti sudarant planą.

Agentų-smogikų ir "SG" darbo efektyvumas iš esmės priklauso nuo jų sugebėjimo pasinaudoti jiems žinomais ryšiais, bandų rėmėjais, nuo slapstymosi vietų ir taktikos būdų, kuriuos taiko nacionalistinis pogrindis ir bandos, žinojimo.

Turint galvoje operatyvinę padėtį, esančią Lietuvos SSR teritorijoje, kovos su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis specialias priemones, į kurias įtraukiamos agentų-smogikų grupės, būtina:

1. Prie LSSR MGB 2N valdybos turėti veikiančią "SG" iš 20-ties agentų-smogikų.

"SG" turėtų vykdyti specialias užduotis, kurias skiria Lietuvos SSR MGB vadovybė ir MGB operatyvinių skyrių, MGB apskričių skyrių vadovai.

2. Prie kiekvieno MGB apskrities skyriaus turėti 3-4 agentus-smogikus, kuriuos reikiamu momentu būtų galima įtraukti į kovinę grupę atskiroms specialiosioms užduotims atlikti. Kontrole, vadovavimu ir teisingu smogikų darbo organizavimu rūpinasi Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyris.

Smogikų agentūrinį aptarnavimą turi įgyvendinti asmeniškai MGB apskrities skyriaus viršininkas arba jo pavaduotojas, skirtas kovai su banditizmu.

3. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5-am poskyriui (siekiant įtvirtinti "SG" darbą) - turėti ryšį su maršrutiniais agentais, kuriuos po kiekvieno "SG" reido siųsti į maršrutą su specialiomis užduotimis.

"SG" ir agentų-smogikų darbą vykdyti griežtai pagal šiuos nurodymus.

LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininkas - vyr.ltn. (Sokolovas)
(Parašas)

"Sutinku": LSSR MGB 2N vald. 2 skyriaus viršininkas mjr.(Figurinas)
1947 06 ...

Rezoliucijos: "Drg.Sokolovui. Pasikalbėti (Parašas neįskaitomas) 07 09"
"Drg. Figurinui. Išleisti tokius nurodymus nedera. Pats "SG" egzistavimas turi būti

laikomas griežčiausioj paslapty. Apie tai turi žinoti tik tie darbuotojai, kurie su "SG" darbu tiesiogiai susiję. Apskričių skyrių viršininkai apie mūsų "SG" neturi žinoti. "SG" darbo negalima afišuoti. Mes turim ją kaip reikiant užšifruoti ir jokiuose dokumentuose neminėti, kad tai netaptų prieinama kt. darbuotojams." 1947 07 09 (Počkajus)" (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.31/6. L.104-107. Originalas.

124. LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko pavaduotojo A.Sokolovo raportas 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui S.Figurinui apie būtinybę įkurti tris centrines specialiąsias grupes

[Vilnius] **1947m. spalio mėn.**

Visiškai slaptai

LSSR MGB 2N valdybos antrojo skyriaus viršininkui
mjr. drg. Figurinui

Raportas

Dirbdami su "SG" Lietuvos SSR, pagal agentų - smogikų ir MGB apskričių skyrių agentūros duomenis, nustačiau, kad veikiančios bandos daugeliu atvejų operacijas rengia savarankiškai, be apygardų ir net rinktinių štabų nurodymų. Todėl apygardos arba rinktinės štabo likvidavimas nereiškia, kad nustos veikti jam pavaldžios bandos, atvirkščiai - štabų likvidavimas pagyvina banditų priešišką veiklą. Šitai galima paaiškinti: bandos, turėjusios ryšį su apygardos, rinktinės štabais, jiems esant ribodavo savo banditiškus veiksmus, o likvidavus štabus banditų grupės, likusios be vadovybės, pradeda veikti savo nuožiūra, dėl to ir darosi aktyvesnės.

Atsižvelgiant į tokius reiškinius, mums reikia operatyvinius smūgius nukreipti iš esmės į pačių bandų likvidavimą ir ardymą ir po to pereiti prie apygardų štabų. (Aš turiu omenyje tiktai "SG" darbą.) Veiksmingiausia priemonė triuškinant bandas, jų rezervą, ryšius ir rėmėjų bazę yra "SG" panaudojimas, bet jos darbas Lietuvos SSR sąlygomis per mažai pasireiškia, neturi planingos krypties.

"SG" naudojama apskrityse, kai reikia atlikti vienokias ar kitokias kombinacijas, teikiančias apčiuopiamų rezultatų.

Todėl būtina specialiosios grupės darbą sustiprinti naujais metodais ir papildyti jos kadrus.

MGB apskričių skyrių sukomplektuotos "SG" būna neveiksmingos triuškinant banditų formuotes tik todėl, kad "SG" darbo specifika taikant kombinacijas greitai apskrityje iššifruojama ir teikia daugiau žalos, negu naudos.

Siekiant sustiprinti "SG" darbą, būtina sudaryti dar dvi "SG", dislokuotas Vilniuje, iš kur jos bus metamos į apskritis vykdyti vienokių ar kitokių priemonių, analogiškų atliekamoms dabar.

Įsteigti ir sustiprinti visas tris "SG" reikia teritorinio Lietuvos suskirstymo principu: Aukštaitija, Žemaitija, Suvalkija. Be to, formuojant "SG", nedera maišyti agentų - smogikų iš Žemaitijos su aukštaičiais, kad kiekviena "SG" turėtų savo tartį ir įpročius.

Agentus - smogikus į "SG" būtina verbuoti tik iš banditų, sučiuptų su ginklu rankose ir per tardymą davusių nuoširdžius parodymus.

Kiekvienoje grupėje turi būti ne mažiau kaip 15 žmonių, kad ji galėtų veikti be kariuomenės priedangos, planuojant taip: 10 žmonių veikiančių, o 5 - rezervas, pridengiantis pirmųjų darbą.

Visas tris grupes Vilniuje tikslinga dislokuoti atskirai vieną nuo kitos, maskuojant jas kariuomenės padaliniais. Į kiekvieną grupę būtina įtraukti po vieną lietuvių tautybės operatyvinį darbuotoją, į kurio pareigas įeitų politinis auklėjamasis darbas su agentais - smogikais ir grupių agentūrinė priežiūra.

Be to, kiekvienai grupei reikia priskirti nuo kasdieninio darbo valdyboje atleistą patyrusį operatyvinį darbuotoją agentūrininką, kuris ir vadovautų "SG" darbui reidų metu, ir auklėtų smogikus, kai jie bus bazėse mieste.

Kartu būtina sustiprinti operatyviniais kadrais skyrius, aptarnaujančius specialiąsias grupes, nes skyriuje esantys operatyviniai darbuotojai neįstengs įforminti medžiagos, gaunamos iš trijų "SG", ir pagal ją parengti tolimesnių agentūrinių-operatyvinių priemonių.

Visų trijų "SG" darbą kreipti į aktyviai veikiančių banditų fizinį sunaikinimą, jų rezervo ir rėmėjų bazės išaiškinimą.

"SG", sukomplektuotų iš banditų, darbe tikslinga taikyti ir naujus

veiklos metodus. Pavyzdžiui, veikdama Aukštaitijoje pagal banditų formuotės iš Žemaitijos legendą, sunaikinusi bandą ir nustačiusi jos rezervą, "SG" gali būti iššifruota. Jos iššifravimas bus naudingas, nes likę nelikviduoti banditų likučiai nepasitikės tikrais banditais iš Žemaitijos ir jų vadais. Likę nelikviduoti ryšininkai nebetikės banditais, bijodami mūsų "provokacijų", įžvelgdami banditуose mūsų agentus - smogikus ir baimindamiesi, kad su jais susiję banditai, jei bus suimti, tardymo organams juos išduos.

Specialiosios grupės, turinčios "štabo bandos" legendą*, veiksmai pakirs apygardų ir rinktinių štabų autoritetą, o dėl savo atotrūkio jie galutinai neteks įtakos pavaldžioms bandoms.

Jeigu darbo procese banditai sužinos, kad prieš juos veikia buvę banditai, kurie, kovodami su jais, naudoja jų pačių metodus, tai tas tik padidins banditų skaldymąsi, pakirs jų pasitikėjimą vienas kitu ir savo veiksmais, sustiprins norą mesti kovą ir pereiti į tų banditų, kurie anksčiau buvo su jais, o dabar kovoja prieš juos, pusę.

Apskritai, buvusių banditų, sukomplektuotų į "SG", naudojimas yra teigiamas dalykas - banditus gniuždo mintis, kad prieš juos kovoja buvę jų pačių draugai. Bet naudoti "SG" kaip kovinį vienetą dar per anksti - banditų dar yra daug ir kombinuotais veiksmais, apsimesdamos bandomis, "SG" yra naudingesnės.

Sudaryti naujas "SG" būtent prieš žiemą naudinga ir todėl, kad pasinaudodami eilinių banditų ir jų vadeivų siekiu su fiktyviais dokumentais apsigyventi mieste, bet nenutraukti ryšio su bandomis ir nacionalistiniu pogrindžiu galime** siųsti į maršrutus po miestus "SG" smogikų grupes nuo 3 iki 5 žmonių. Jų užduotis - ieškoti ir slapta suimti jiems pažįstamus banditus, kuriuos, "apdorojus" per tardymą, mes galime su kokia nors legenda kaip vedlius pasiųsti kartu su "SG" į kaimus likviduoti jiems žinomų bandų arba užmegzti ryšį su nacionalistiniu pogrindžiu.

*** Kiekvienai SG grupei operatyviniai darbuotojai sukurdavo "legendą", t.y., į tikrovę panašią istoriją, kurią gerai išmokdavo visi į užduotį siunčiami smogikai. Šiuo atveju jie turėjo prisistatyti kokios nors veikiančios partizanų apygardos ar rinktinės štabo nariais. Kad "legenda" būtų įtikinamesnė, jie dažnai nešiodavosi sufabrikuotus ar tikrus, iš partizanų štabų atimtus įsakymus, laikraštėlius ir pan.**

**** Žodis "galime" įrašytas ranka.**

Tai palengvins mums bandų ir nacionalistinio pogrindžio sekimą, nes mūsų agentūra prasiskverbs į jas per jų neiššifruotus vedlius.

Nurodytas būdas plėsti "SG" darbą šiuo metu, kai bandos atitrūksta nuo savo štabų, bus neabejotinai naudingas, kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 5 poskyrio viršininko pavaduotojas mjr. (Sokolovas)

1947m. spalio mėn.

[Nuorašas] tikras: KGB* 4 valdybos prie Lietuvos SSR MT 2 skyriaus vyr. operatyvinis įgaliot. ltn. Šlapšinskas (Parašas)

Rezoliucijos: "Drg. Sinicinui. Iš principo sutinku pradėti formuoti tokias grupes. Figurinas 1947m. lapkričio 6d."
"Gavau iš pik. drg. Sinicino lapkričio 19d. (Parašas neįskaitomas)"
"Lapkričio 22d. Visiems apskričių skyriams parašyti nurodymą parinkti kandidatūras (Parašas neįskaitomas)."

Buv. LSSR VSKA. F.3. B 31/6. L.221-223. Nuorašas.

125. LSSR MGB Šiaulių srities valdybos Pandėlio rajono skyriaus viršininko Juchnevičiaus specialus pranešimas LSSR MGB Šiaulių srities valdybos viršininkui Vasiljevui apie partizano A.Būtėno suėmimą ir jo mirtį

Pandėlys **[Ne anksčiau kaip 1950m. rugsėjo 12d.]**

Lietuvos SSR MGB Šiaulių srities valdybos viršininkui
pulkininkui drg. Vasiljevui
Šiauliai

Specialus pranešimas

1950 metų rugsėjo 12d. Lietuvos SSR MGB 2N valdybos "SG" sučiupo gyvą veikiančios bandos dalyvį -

Būtėną Antaną, Stasio s., gimusį 1928m. Pandėlio rajono Latvyga-

*** Taip tekste. Matyt nuorašas patvirtintas po 1954m. balandžio 7d.**

los k., iš buožių, lietuvį, SSSR pilietį.

Bandoje buvo nuo 1948 metų gegužės mėn., slapyvardis - "Simonaitis". Tėvai ištremti už Lietuvos SSR ribų 1948 metais. Brolis Būtėnas Vladas, Stasio s., yra vadeivos Marciuko bandoje.

Bandito Būtėno A. sučiupimas buvo organizuotas tokiu būdu:

Panaudojus "SG" priemones, buvo išaiškintas Latvijos MGB areštuotas banditas Jansonas. Jis papasakojo, kad "Biržų girios" rajone išsidėsčiusi vadeivos Būtėno banditų grupė, su kuria susijęs Biržų rajono Jokūbiškių kaimo gyventojas Prunskas Juozas, Jurgio s.

Realizuodama Jansono parodymus, pasiėmusi jį vedliu, "SG" išėjo į Jokūbiškių kaimą pas Prunską, per kurį iš stovyklos į pamiškę buvo iškviestas banditas Būtėnas A. ir ten sučiuptas.

Sulaikomas Būtėnas priešinosi, mėgino šauktis pagalbon stovykloje buvusį banditą Žilinską, bet šautuvo buože į galvą buvo pritrenktas ir nuginkluotas.

Banditas Žilinskas buvo užmuštas.

Tardymo metu Būtėnas nurodė keletą ryšių, per kuriuos galima nustatyti vadeivos Tauterio bandos buvimo vietą, todėl Būtėnas buvo paimtas "SG" ir vedžiojo ją pas bandos vadeivos Tauterio pažįstamus.

Naktį iš rugsėjo 22d. į 23d., aplankius Skrebiškių kaimą Pandėlio raj., Būtėnas, eidamas su "SG", turėjo nuvesti giupę pas kitą ryšininką, bet įvedė į gilų raistą ir staiga ant smogikų rankų mirė.

Teisminės medicinos ekspertizė nustatė, kad mirtis ištiko plyšus širdžiai.

Būtėno parodymai, kuriuos jis davė tardymo metu, realizuojami.

Pridedu teisminės ekspertizės aktą.

MGB Šiaulių srities Pandėlio RS viršininkas
leitenantas (Juchnevičius) (Parašas)

Nr._____
1950 metų rugsėjo_____
Pandėlys

Rezoliucija: "[...]aninui. Prie Marciuko bandos medžiagos. (Parašas neįskaitomas) 1950 10 06"

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.7509. T.2. L.5-7. Originalas. Rankraštis.

126. LSSR MGB 2N valdybos viršininko I.Počkajaus pažyma apie specialiosios grupės veiklą 1950 01 01-1951 08 20 naikinant Vyčio, Tauro, Vytauto apygardų partizanus

[Vilnius] 1951 m. rugpjūčio mėn.

Visiškai slaptai
Serija "OK"

Pažyma
apie Lietuvos SSR MGB 2N valdybos specialiosios grupės darbą
nuo 1950 metų sausio ld. iki 1951 metų rugpjūčio 20d.

Prie Lietuvos SSR MGB 2N valdybos yra dvi specialiosios grupės, susidedančios iš 29 agentų-smogikų. Be to, 1951 metais sudarytos specialiosios grupės MGB Vilniaus ir Klaipėdos sričių valdybose.

Imamasi priemonių sudaryti specialiąsias grupes Kauno ir Šiaulių sričių valdybose.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos smogikų-agentų grupės 1950 metais atliko 240 kombinacijų, 1951 metais - 207 kombinacijas.

Rezultatai: 1950 metais agentai-smogikai likvidavo 70 banditų; 52 iš jų užmušti ir 18 sučiupti gyvi.

Tarp likviduotųjų - 33 bandų vadeivos.

1951 metais iš viso likviduoti 67 banditai, iš jų 54 užmušti, 13 sučiuptų.

Per kombinacijas, kuriose dalyvavo specialiosios grupės, nuo 1950 metų sausio ld. iki 1951 metų rugpjūčio 20d. išaiškinta 1415 bandų ryšininkų, 103 legaliai gyvenę banditai, 140 nacionalistinių organizacijų ir grupių narių (jų nemaža areštuota).

Nustatyti ir sunaikinti 166 banditų bunkeriai ir slaptavietės.

1950 metų birželio mėn. per kombinaciją, taikant operatyvinę techniką, buvo sučiuptas bandos vadeivos pavaduotojas Žiogas, slapyvardžiu "Aliutas".

Tardomas Žiogas dėmesio vertų parodymų nedavė. Ryšium su tuo Žiogas buvo "apdorotas"* specialiosios grupės. Ten papasakojo apie

* Bevežant tardyti išlaisvintas partizanais apsimetusių smogikų. Tikėdamas, kad tai tikri partizanai, jiems papasakojo apie savo ryšius.

jam žinomus banditus ir ryšininkus ir sutiko kartu su agentais-smogikais iškviesti į susitikimą banditus.

6 smogikų grupė kartu su Žiogu aplankė nemažai ryšininkų ir sudarė tikrą įspūdį, kad Žiogas yra veikiančioje bandoje. Žiogas buvo tarp agentų-smogikų bandito apdaru ir su ginklu.

Gerai Žiogui pavyko susisiekti su banditų rajono vadeiva "Gulbinu" ir jo "štabo" viršininku, amerikiečių šnipu "Merkiu". Su jais susitarė susitikimo laiką ir vietą. Ten buvo įrengta MGB kariuomenės pasala. Atėję į susitikimą "Gulbinas" ir "Merkys" buvo likviduoti.

Liepos 7d., kviečiama Žiogo, į susitikimą su agentų-smogikų grupe atėjo "Povilo" banda iš trijų banditų; jie irgi buvo likviduoti.

Tarp ryšininkų pasklido gandas, kad "Aliutas" vaikšto su dviem nepažįstamais banditais, atvykusiais iš "štabo". "Povilo" žuvimą laikė atsitiktinumu, ir darbas su "Aliutu" tęsėsi.

Jam iškvietus buvo likviduoti dar keturi banditai, demaskuota nemažai ryšininkų ir rėmėjų, paimta daugiau kaip 500 egzempliorių antisovietinių atsišaukimų.

1950 metų birželio mėn. Kaune buvo slapta sučiuptas banditas Stankevičius, slapyvardžiu "Fakyras", kuris, agentūros duomenimis, buvo susijęs su "Vyčio" banditų apygardos štabu ir lankė štabo bunkerius. Tardomas Stankevičius parodymų nedavė, todėl buvo nuspręsta, kad jį "apdoros" specialioji grupė.

Birželio 30d. Stankevičiui buvo pranešta, kad jis tolesniam tardymui vežamas į Vilnių. Tą pačią dieną sutemus tardytojas perdavė Stankevičių "specialiam konvojui" - dviem agentams-smogikams, apsirengusiems MGB kariuomenės seržantų uniformomis. Čia pat, dalyvaujant suimtajam, "konvojaus" vyresniajam buvo įteiktas paketas su lydraščio dokumentais.

Važiuojant vairuotojas kelis kartus inscenizavo automobilio gedimą ir pagaliau iš anksto sutartame punkte galutinai jį sustabdė bei pasakė "konvojaus" vyresniajam, kad toliau važiuoti negali.

"Konvojus", tartum stengdamasis greičiau įvykdyti "užduotį", nutarė eiti pėsčiomis iki artimiausio miestelio ir telefonu iškviesti kitą automobilį.

Paėjėjus apie trejetą kilometrų, "konvojų" sustabdė "banditai" (agen-

tų-smogikų grupė su banditų uniformomis). "Kareiviai" mėgino bėgti, bet buvo "užmušti". Du banditais apsimetę smogikai vos prasidėjus šaudymui puolė prie Stankevičiaus ir jį sugriebė, o trys likusieji Stankevičiaus akyse "užmuštus" kareivius nurengė, pasiėmė jų ginklus ir paketą, o "lavonus" paslėpė krūmuose.

Smogikai užrišo Stankevičiui akis ir apie dvi valandas vedžiojo po mišką, atseit į bandos vado stovyklos rajoną.

Išklausęs raportą apie įvykį, agentas-smogikas, atliekantis bandos rajono vadeivos vaidmenį, atplėšė paketą su lydraščio dokumentais ir perskaitęs Stankevičiaus tardymo protokolą apkaltino jį "patriotų" ir "partizanų" išdavyste.

Iš tikrųjų protokoluose buvo nurodyti keli banditai ir rėmėjai, bet nepažymėta, kad jie visi arba seniai užmušti, arba suimti.

Teisindamasis Stankevičius sakė, kad tardomas nieko neišdavė, o davė tokius parodymus, kad nepakenktų "partizanams".

Dieną į stovyklą, kaip ryšininkas, atėjo agentas-smogikas, apsirengęs valstiečio drabužiais, ir atnešė pietus. "Rajono vadeiva" jį paprašė per ryšininkus iškviesti rinktinės vadą svarbiam klausimui aptarti.

Atėjęs į stovyklą "rinktinės vadas" (irgi agentas-smogikas) iškvotė Stankevičių. Šis nubraižė trijų bunkerių, kur slapstėsi "Vyčio" apygardos vadeivos, išdėstymo schemą ir pasakė ryšininkus, palaikančius ryšį su apygardos vadeiva.

"Rinktinės vadeiva" pareiškė Stankevičiui, kad į "Vyčio" apygardą pasiųs ryšininką iš savo rinktinės patikrinti, ir jeigu Stankevičiaus parodymai pasitvirtins, jį paleis.

Tuo metu į stovyklą atbėgo "ryšininkas" ir pranešė, kad atvyko daug kareivių, kurie ruošiasi supti mišką. "Rajono vadeiva" kartu su Stankevičium ir kitais "banditais" pasitraukė iš miško.

Iš anksto sutartoje vietoje "rajono vadeivos" grupė susidūrė su MGB kareivių pasala (taip pat agentais-smogikais). "Rajono vadeiva" buvo "užmuštas", Stankevičius sučiuptas, o likę banditai atsišaudydami "pabėgo".

Stankevičių vietoje ištardė operatyvinis darbuotojas, kuriam tas pareiškė su banda nieko bendra neturįs, jį pagavę banditai.

Pagal jo sudarytą schemą, liepos 5d. buvo rastas ir sunaikintas

"Vyčio"* apygardos vadeivų bunkeris. Jame buvę 5 bandų vadeivos, štabo nariai, likviduoti.

1950 metų rugpjūčio ld. Kaune sulaikyta "Maironio" banditų rinktinės štabo ryšininkė Šukevičiūtė, slapyvardžiu "Lakūnė". Tardoma ji nedavė jokių parodymų.

Rugpjūčio 4d. atlikta kombinacija su Šukevičiūtės tardymu specialioje grupėje.

Šukevičiūtė davė vertingus parodymus. Be kita ko, ji pasakė dviejų banditų bunkerių vietą, kurių viename slėpėsi "Prisikėlimo" apygardos vadeivos. Pasakė nemaža apygardos štabo ryšininkų, 6 pogrindžio dalyvius Kaune ir tris gydytojus, susijusius su banditais.

Šukevičiūtė taip pat papasakojo agentams, kad jos brolis - bandos vadeiva Šukevičius rugpjūčio 8-9d. ketina atlikti 6 "komunistų" šeimų teroro aktą.

Ėmusis priemonių, Šukevičiūtės nurodyti bunkeriai buvo rasti. Viename jų užmuštas jos brolis Šukevičius -"Prisikėlimo" apygardos štabo apsaugos bandos vadeiva. Jo sumanytam teroro aktui užkirstas kelias.

1950 metų gruodžio 17d. specialioji grupė ištardė "Tauro" apygardos vadeivos "Saidoko" ryšininkę Žemaitienę. Ji nurodė, kur yra "Saidoko" bunkeris. Bunkeris buvo rastas ir sunaikintas, bet banditų jame nebuvo. Tarp bunkeryje rastų ir paimtų dokumentų aptikta amerikiečių šnipo "Skirmanto" korespondencija.

Viename laiške "Skirmantas" nurodė, kad tame rajone, kur buvo išmesta jo grupė, jis pametė ryšulį su daiktais ir dviem racijom. Buvo paminėta valstiečio Jakubaičio pavardė - jo vienkiemio apylinkėse reikėtų ieškoti to ryšulio.

Gruodžio 21d. trys agentai-smogikai aplankė Jakubaitį, bet jis apie amerikiečių šnipų mantą nieko nepapasakojo. Tada smogikai nuėjo pas jo kaimyną - eigulį Morozą, apsimetę "Tauro" apygardos banditais, atseit pasiųstais "Skirmanto" daiktų.

Morozas papasakojo, kad ryšulį ir parašiutą jis rado miške, visus daiktus, produktus ir šovinius atidavė vietos banditams, o dvi racijas paslėpė miške. Racijas agentai paėmė.

* Žuvo Vyčio apygargos vadas A.Smetona-Žygaudas, ūkio skyriaus viršininkas A.Gritėnas-Skalikas, štabo sekretorė B.Tarutytė-Bemiukas.

Tęsdama "Skirmanto" paieškų priemones, specialioji grupė 1951m. sausio mėn., "apdorodama" 7 suimtus ryšininkus, iš bunkerių ir slaptaviečių paėmė daug vertingų dokumentų, šifrus, kodus, kvarcus, dauginimo techniką ir kitokius banditų ir šnipų daiktus.

Pagal turimą agentūrinę medžiagą, buvo žinoma, kad vadinamojo "LLKS Tarybos pirmininko" pavaduotojo "Vanago" giminaitė Mažeikaitė yra "Pietų srities bandų" štabo ryšininkė ir žino, kur slapstosi "Vanagas", ten ne kartą ėjo į susitikimus su juo. Ji buvo suimta, bet parodymų nedavė. Kad gautų duomenų apie bunkerio vietą ir demaskuotų jos nusikaltėliškus ryšius, Mažeikaitę tardė specialioje grupėje.

Ji patvirtino apie ją turimus duomenis, pasakė nemaža aktyvių "Vanago" ryšininkų ir rėmėjų, papasakojo, kad tiesioginį ryšį su Pietų srities bandų štabu turi Talačka Petras, dirbantis muzikantu viename Kauno restorane.

Pagal šiuos duomenis 1951 m. vasario 15d. Talačka buvo slapta suimtas ir taip pat "apdorotas" specialioje grupėje. Tardomas jis pasakė agentams-smogikams, kad ryšį su "Pietų srities bandų" štabo nariais palaiko nuo 1945 metų. Vykdydamas bandos vadeivos "Vanago" ir to paties štabo nario "Lakštingalos" užduotį, 1947 metais savo ūkyje įrengė bunkerį. 1950 metų rudenį susitikdavo su šiais vadeivomis ir amerikiečių šnipu "Skirmantu". Iš pastarojo Talačka gavo užduotį rinkti šnipinėjimo informaciją, fotografuoti Kaune karinius objektus.

Surinktą šnipinėjimo informaciją ir nuotraukas Talačka perduodavo "Skirmantui" per bandos vadeivą "Lakštingalą".

Remiantis šiais duomenimis, Talačkos tėvų vienkiemyje buvo surengta čekistinė-karinė operacija. Jos metu bunkeris aptiktas ir jame buvę 4 banditai užmušti.

Tarp jų:

Vadinamosios "Vyriausios banditų vadovybės" štabo viršininkas - Baliukevičius, bandito slapyvardžiai - "Tilius" ir "Rainis"; gimęs 1926 metais, bandoje nuo 1948 metų.

Vadinamosios "Vyriausios banditų vadovybės" štabo narys - Dailidė Urbanas, Urbano, bandito slapyvardis - "Tauras"; gimęs 1921 metais, bandoje nuo 1947 metų. "Vanago" ir "Skirmanto" bunkeryje nebuvo.

Pagal Talačkos parodymus specialiojoje grupėje, likviduota banda,

kurios dalyviai gyveno legaliai. Suimti 7 banditai.

1951 m. vasario 9d. Lietuvos SSR MGB 2N valdybos operatyvinė grupė suėmė "Vytauto" apygardos štabo ryšininkę Butkienę, ji - ir Valiukienė.

Iš agentūrinės medžiagos buvo žinoma, kad ji nuo 1948 metų yra banditų ryšininkė, ne kartą susitikdavo su savo dviem sūnumis (štabo nariais), juos aprūpindavo maisto produktais ir žinojo kelis banditų bunkerius.

Tardoma Bulkienė ilgai nedavė parodymų, todėl ją "apdorojo" specialioji grupė.

Tardoma specialiojoje grupėje, ji patvirtino apie ją turimą medžiagą, pasakė daugiau kaip 15 aktyvių banditų ryšininkų ir rėmėjų, taip pat dviejų bunkerių vietą, bet tikrinant jie buvo tušti.

Be to, Bulkienė papasakojo, kad viena pagrindinių "Vytauto" apygardos štabo ryšininkių yra Vasiulytė, slapyvardžiu "Aguonėlė", asmeniškai žinanti štabo bunkerio vietą.

Vasiulytė buvo slapta suimta ir siekiant gauti duomenų apie bunkerio vietą taip pat tardoma agentų-smogikų.

Vasiulytė papasakojo smogikams apie savo ryšius su banditais, nemaža ryšininkų ir rėmėjų, nurodė bunkerio vietą.

Kovo 19d. pagal šiuos duomenis surengta čekistinė-karinė operacija; jos metu užmušti 2 ir sučiuptas 1 banditų vadeiva*.

Sučiuptas banditas "Skrajūnas" davė plačius parodymus, kuriuos realizuojant papildomai likviduotas 21 banditas.

Juos likviduojant, specialiosios grupės sudėtyje panaudotas "Skrajūnas".

Specialioji grupė, sudaryta iš penkių agentų-smogikų, vadovaujama Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus vyresniojo operatyvinio įgaliotinio ltn. Staškevičiaus, dalyvaujant "Skrajūnui", apsimetusi "Paberžio" banda, aplankė nemažai banditų ryšininkų.

Kad užšifruotume, jog sugavome "Skrajūną", specialioji grupė paskleidė tarp ryšininkų gandą, kad kelių banditų likvidavimas - išdavystės rezultatas, o išdavikas - banditas "Margis" (sužeistas per ope-

* Žuvo Vytauto apygardos štabo viršininkas V.Pakštas, štabo narys A.Bulka. Gyvas pasidavė Juozas Buika.

raciją pasislėpė), kurį "Vytauto" banditų apygardos vadeiva įtarinėjo bendradarbiavimu su MGB organais.

Besilankydamas pas ryšininkus, "Skrajūnas" pasiuntė laiškus "Vytauto" apygardos vadeivos pavaduotojui "Liubartui" ir bandų vadeivoms "Deimantui" ir "Vėžiui". Juose pranešė, kad ankstesni "Margio" įtarinėjimai išdavyste galutinai pasitvirtino. Šie vadeivos buvo kviečiami asmeniniam pokalbiui apie padėtį, kuri susidarė likvidavus bandas.

Laiškuose buvo nurodyta susitikimų vieta ir laikas.

Pagal raštišką siūlymą, vadeiva "Liubartas" kartu su kitais banditais turėjo ateiti į susitikimą su specialiąją grupe 1951m. balandžio 11d. banditų ryšininko Urbono sodyboje.

Kad ryšininkas neiššifruotų specialiosios grupės, nuspręsta Urbono sodyboje nesučiupti ir nelikviduoti, o nusivesti juos į mišką prie vienkiemio.

Į susitikimą Urbono sodyboje "Liubartas" atėjo lydimas keturių banditų.

Po trumpo pokalbio "Liubartas" pakvietė smogikus vakarienės banditų rėmėjo vienkiemin už 3 kilometrų.

Pamiškėje agentus-smogikus ir banditus sutiko dar 3 banditai.

Kadangi banditų buvo daugiau, be to, sutemo, specialioji grupė nusprendė miške nepradėti banditų likvidavimo operacijos, o juos likviduoti banditų rėmėjo vienkiemyje per vakarienę arba iš ten išeinant.

Vakarieniaujant bandos vadeiva "Liubartas" perdavė "Skrajūnui" paketą, skirtą "Vytauto" banditų apygardos vadeivai "Siaubui", ir įsakymą, kad "Skrajūnas" skiriamas apygardos "štabo organizacinio skyriaus viršininku".

Po vakarienės agentai-smogikai kartu su banditais išėjo į kiemą ir naudodamiesi tamsa po sutartinio ženklo nuo banditų atsiskyrė ir pradėjo į juos šaudyti. Visi 7 banditai buvo užmušti. Tarp jų:

Vaičėnas - "Vytauto" apygardos vadeivos pavaduotojas, banditų rinktinės "Lokys" štabo viršininkas, slapyvardžiai -"Liubartas" ir "Pavasaris"; gimęs 1917 metais, bandoje nuo 1944 metų.

Juozapavičius - banditų rinktinės "Lokys" vadeivos pavaduotojas, slapyvardžiai - "Papartis" ir "Šarūnas".

Sidoravičius - "Šventosios" bandos rajono viršininkas, slapyvardžiu "Sakalas".

Paimta: kulkosvaidis, 3 automatai, 3 šautuvai AVT, 2 vokiški šautuvai, 6 pistoletai, granata, 1500 kovinių šovinių ir daug banditų dokumentų.

Per susišaudymą su banditais sužeisti Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus vyresnysis operatyvinis įgaliotinis ltn. Staškevičius ir agentas-smogikas "Aras".

Nurodytų banditų likvidavimas buvo užšifruotas MGB kariuomenės veiksmų.

Tęsdama kitų "Vytauto" banditų apygardos dalyvių iškvietimo ir likvidavimo priemones, specialioji grupė, susidedanti iš 6 agentų-smogikų, kartu su "Skrajūnu" 1951 m. balandžio 13d. aplankė banditų ryšininką Kukį, kurio sodyboje, pagal susitarimą, turėjo būti banditų grupė "Laisvė".

Į susitikimą su "Skrajūnu" atėjo 3 banditai. "Saugumo" dingstimi jie nusivesti į mišką ir likviduoti.

Užmušti:

Juodka - bandos "Laisvė" vadeiva, slapyvardžiu "Vietis"*, gimęs 1926 metais, bandoje nuo 1945 metų. Ir 2 eiliniai banditai.

Paimta: 3 automatai, 2 pistoletai, 250 kovinių šovinių ir banditų korespondencija.

Šių banditų likvidavimas užšifruotas inscenizuojant čekistinę-karinę operaciją.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. (Počkajus)

1951 08

[Nuorašas] tikras: (Parašas neįskaitomas)

Rezoliucija: "Į pažymų, siunčiamų SSSR MGB, bylą. N.Vasiljevas [?]"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/22. L.58-65. Nuorašas.

*** Taip tekste. Turi būti "Vėžys".**

127. Ištrauka iš LSSR MGB 2-N valdybos 2 skyriaus 3 poskyrio viršininko N.Sokolovo raporto LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie specialiosios grupės užmuštą V.Dveilį ir nušautą P.Čibirienę

[Vilnius] **1951m. gruodžio 27d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui generolui majorui draugui Kapralovui

Raportas

[...]*

1950 metų gegužės - birželio mėnesiais, man esant komandiruotėje, drg. Počkajaus nurodymu prie 2-N valdybos buvo sukurta antra specialioji grupė - taip pat iš 16 agentų-smogikų.

Grupės kūrimą ir parinkimą vykdė draugai Rymkievičius ir Staškevičius. Jie į mano vadovaujamą poskyrį iš 2-N valdybos buvo perkelti be mano sutikimo.

Pagal Jūsų patvirtintą planą, vadovavimas naujajai specialiajai grupei ir darbui su jos agentais-smogikais buvo pavestas draugams Rymkievičiui ir Staškevičiui, o aš ir toliau dirbau su specialiąja grupe Nr. 1.

Būtina pažymėti, kad kandidatūrų parinkimas į naują specialiąją grupę vyko paskubom ir ją daugiausia sudarė liaudies gynėjai ir agentūra, anksčiau buvusi asmeninėje drg. Počkajaus žinioje. Reikiamos disciplinos stoka, vidinio masinio politinio darbo nebuvimas tarp skubotai iš skirtingų kategorijų ir nevienodo kontingento suorganizuotos grupės smogikų, taip pat darbo įgūdžių trūkumas greitai pasireiškė grupei vykdant užduotis.

Štai 1950 metų rugsėjo mėnesį drg. Rymkievičius su grupe Nr.2. Joniškio rajone vykdė priemones "Normos" bandos vadeivai likviduoti. Drg. Rymkievičiui reikiamai nekontroliuojant, agentai - smogikai iš bandos ryšininko Paugos atėmė 2 avinus, kiaulę, maišą miltų ir kitus

*** Praleista teksto dalis su Sokolovo nusiskundimu dėl gauto griežto papeikimo.**

daiktus, kurie buvo panaudoti grupės reikalams.

1950 metų spalio mėnesį, dirbant Šiaulių srityje - aiškinantis masinio teroro aktą, buvo sulaikytas bandos ryšininkas Dveilis, kurį grupė du kartus "apdorojo". Naudodamiesi drg. Rymkievičiaus nuolaidumu, smogikai Dveiliui taikė fizinio poveikio priemones, o paskui mėginantį pabėgti užmušė.

Drg. Staškevičius su specialiąja grupe Nr.2 1951 metų balandžio mėnesį dirbo Utenos rajone likviduojant "Liubarto"* bandą.

Dėl iki galo neapgalvotos legendos 7 atėjusieji į susitikimą banditai įtarė grupę, todėl buvo nutarta likviduoti bandą vienkiemyje. Po bandos likvidavimo agentas - smogikas "Sakalas", neva drg. Staškevičiaus nurodymu, nušovė sužeistą Čibirienę Pauliną.

1951 metų birželio mėnesį ta pati grupė dirbo Žiežmarių rajone. Apdorodami bandos ryšininką Vitkauską, agentai -smogikai atėmė iš jo 2013 rublių, rankinį laikrodį ir portfelį. Šio fakto drg. Staškevičius nepranešė, pinigus ketino panaudoti smogikų maistui pagerinti, o apie laikrodį ir portfelį tik vėliau sužinojęs per agentūrą.

[...]

Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos 2 sk. 3 poskyrio viršininkas kapitonas
(Sokolovas)(Parašas)
1951m. gruodžio 27d.

Rezoliucijos: "Drg. Župikovui. Praneškite. 1951m. gruodžio 27d. (Kapralovas)"(Parašas)

"Sokolovui. Paveskite skubiai patikrinti. Gruodžio 29d." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. R3. B.33/13. L.56-60. Originalas.

*** Liubartas - Vytauto apygardos Lokio rinktinės vadas Balys Vaičėnas.**

128. Ištrauka iš LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus 1 poskyrio operatyvinio įgaliotinio P.Rymkievičiaus raporto MGB ministrui P.Kapralovui apie jo darbą specialiose grupėse, partizanų ir civilių žmonių žudymus, kankinimus ir smogikų nusikaltimus

[Vilnius] 1952m. sausio 12d.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui
generolui majorui Drg. Kapralovui

Raportas

1950m. birželio 9d. Jūsų įsakymu buvau perkeltas į 2N Valdybos 2 skyriaus 3 poskyrį ir su drg. Staškevičiumi pradėjom kurti antrą specialiąją grupę prie 2N Valdybos. Dirbome mes iš tikrųjų vieni, niekieno nepadedami, kadangi prasidėjus skirstymui į rajonus, vadovybei ne tas rūpėjo.

Per pusantro mėnesio grupė iš esmės buvo sukurta. Jai priklausė: penki liaudies gynėjai iš grupės Nr.l, LSSR MGB 2-ojo skyriaus agentas "Vanagas", Širvintų RS* MGB agentas "Tigras", Kalvarijų RS MGB agentas "Aušra", Joniškio RS MGB agentas "Katinas", Panevėžio RS MGB agentas "Genys", agentai "Aras" ir "Žilvitis" (anksčiau buvę mano ryšininkai) ir pulkininko drg. Počkajaus agentas "Sakalas".

[...]**

Kaip dirbti ir ką daryti vienu ar kitu atveju, nežinojau nei aš, nei drg. Staškevičius, tad buvom priversti elgtis taip, kaip mums patardavo seni, patyrę smogikai.

Tiesa, 1948 metais man du kartus teko susidurti su specialiųjų grupių veikla. Kaišiadorių apskrityje buvo sunaikinta "Narsuolio" banda iš trijų banditų, drauge užmušti ir du valstiečiai - jų pagalbininkai. Kauno apskrityje likviduota "Vaidoto" banda - 4 banditai, bet kartu užmušta

* RS - rajono skyrius.

** Praleisti smulkmeniški specialiosios grupės organizavimo, tarpusavio santykių aprašymai.

smogiko ryšininkė ir banditų pagalbininko 4 asmenų šeima bei apšvarinta (t.y. apiplėšta) sodyba*. Visi nužudytieji įtraukti į operatyvinę suvestinę. Be to, man teko dalyvauti sučiumpant desantinę grupę D**. Tai ir visa mano specialaus darbo patirtis. O drg. Staškevičiaus dar mažesnė.

Taigi naujoji grupė ėmė veikti. Bet jau pirmieji, kad ir labai kuklūs, laimėjimai šiek tiek prislopino mano budrumą. Mačiau, kad smogikai savo įsipareigojimus vykdo garbingai ir sąžiningai, o vadai dirba nestokodami iniciatyvos, kitaip sakant - iš širdies. Todėl dėl mano nepatyrimo įvyko tai, kas dabar vadinama nusikalstamu aplaidumu atliekant tarnybines pareigas ir už ką šių eilučių autorius šiuo metu sėdi areštinėje. Aš, žinoma, suprantu, kad buvau neteisus, bet tuo metu man buvo sunku tuose dalykuose susigaudyti. Juo labiau, kad apie įvykius, už kuriuos esu nubaustas, žinojo ir skyriaus, ir valdybos vadovybė. O drg. Čachava ir drg. Osipčikas, dalyvaudami grupės šventėje, valgė "trofėjinius" produktus ir gyrė.

Visa tai buvo seniai, viskas seniai apmąstyta, ištaisyta ir, žinoma, daugiau nebepasikartos, bet aš laikau savo pareiga pranešti Jums apie kai kuriuos dalykus, liudijančius buvusias ir esamas negeroves grupėse ir 3 - ame poskyryje, taip pat ir apie tai, kokiomis sąlygomis teko dirbti man ir drg. Staškevičiui.

Pirma apibūdinsiu mūsų ginklą - specialiąsias agentų-smogikų grupes. Specialioji grupė Nr.l sukurta majoro drg. Sokolovo. Daugiausia joje - buvę banditai. Majoras drg. Sokolovas, turėdamas didelę operatyvinę ir gyvenimo patirtį, subūrė stiprų kovinį kolektyvą ir nuolat rūpinosi smogikų kovingumo kėlimu. Tai teigiama pusė. Tačiau ugdydamas kovines savybes, majoras drg. Sokolovas ugdė ir per didelį smogikų žiaurumą. Sakoma - "kiti laikai, kiti metodai". Tai tiesa, bet šaudyti senelius, moteris, kankinti tardomuosius įkaitinta geležimi - nebuvo didelio reikalo, o jei ir reikėjo taip daryti, turėjo būti išaiškinama smogikui, kad tai ne metodas, o išimtinis atvejis. Kartoju, kad majoras drg. Sokolovas atkakliai kultivavo per didelį žiaurumą, ir jis giliai įsišaknijo smogikų sąmonėje, o nemaloniausia štai kas: senieji smogi-

* Minimi atvejai, kai buvo nužudyti Didžiosios kovos apygardos A.Praškevičiaus ir J.Čemiausko būrių partizanai, tėvas ir sūnus Venckai, J.Grikšelio šeima ir ryšininkė A.Rumševičiūtė.

** J.Deksnio grupė.

kai tai perduoda jaunesniems. Kaip pavyzdį pateiksiu tokį faktą: 1951 m. pavasarį man teko dirbti su specialiąja grupe Nr. 1 likviduojant balandžio desantą*.

Panaudojus Jums žinomas priemones, buvo paimtas banditas "Žilvitis". Papulkininkio drg. Burdino nurodymu "Žilvitis" buvo perduotas grupei, nes tardomas nedavė parodymų apie desantininkus. Smogikai nusivedė jį į tankų eglyną, paguldė, užkūrė laužą ir ėmė kaitinti laužtuvą. Kai aš paklausiau, kam to reikia, smogikai atsakė, kad įkaitins laužtuvą ir "kepins" banditą. Smogikas "Liūtas" čia pat papasakojo, kad 1950m. pavasarį jį irgi tardė "pakepindami". Aš, aišku, uždraudžiau tai daryti ir atsikratęs nereikalingų žmonių ištardžiau "Žilvitį" pats. Be abejo, po šito smogikams buvo kai kas paaiškinta. Mane ypač nustebino tai, kad skyriaus viršininkas kapitonas drg. Sokolovas dalyvavo "Liūto" "kepinime" ir po to nesiėmė išgyvendinti inkvizitoriškų smogikų polinkių. Be to, majorui Sokolovui vadovaujant buvo itin prastai organizuotas smogikų maitinimas, o tai skatino plėšikavimą, grobimą. Sakykime, ko verta užduotis: gauti mėsos. Smogikai eidavo į laukus, pjaudavo avis ir valgydavo. Argi tai ugdymas? Tad ir nereikia stebėtis, kad apiplėšę banditų rėmėją, smogikai pareikšdavo: "O majoras Sokolovas mums visada leisdavo". Lenkiu galvą prieš majoro Sokolovo nuopelnus, bet reikia pripažinti, paveldą jis mums paliko sunkų, nemalonų. Manau, reikia jau dabar visam laikui nustatyti: kada ir kokiais atvejais leistinos fizinio poveikio priemonės ir kokiu mastu; ką ir kada galima paimti iš banditų rėmėjų; ar galima šaudyti "nereikalingus liudininkus" (jei ne - tai kaip su jais elgtis?); ar galima šauti į banditą neįspėjus (kokiais atvejais?); ar galima šauti į bėgantį suimtąjį "atokvėpio" metu (juk jis bėga nuo "banditų") ir daug kitų svarbių klausimų. Norėčiau, kad į skyrių (mūsų vieton) atėjusių naujųjų draugų neištiktų Rymkievičiaus ir Staškevičiaus dalia.

Toliau apie specialiąją grupę Nr.l. Šiuo metu grupė kovinga. Bet labai blogai, kad tie žmonės buvo pakliuvę į kapitono Sokolovo rankas, nes iki šiol nepavyksta iš jų sukurti šimtaprocentinio draugiško kovinio kolektyvo. Esmė ta, kad kapitonas Sokolovas kaip pagrindinį metodą

* Paraštėje užrašyta rezoliucija: "Ištirti". Turimas mintyje J.Būtėno-Stevės ir J.Kukausko-Gardenio 1951 04 19 desantas Kazlų Rūdos miškuose.

darbui su smogikais naudojo šnipinėjimo ir šmeižto sistemą bei pjudymą. Todėl smogikai ėmė nebepasitikėti vienas kitu, kovinėse operacijose slėptis už kito nugaros, įtarinėti, įskundinėti. Žodžiu, drg. Sokolovo principas - "skaldyk ir valdyk" - padarė tai, kad grupė prarado savo svarbiausias kovines savybes. Tad ir nenuostabu, kad dauguma drg. Sokolovo vykdytų operacijų baigdavosi nesėkme - banditų pražiopsojimu.

Kultivuojant skundimą, prieita ligi to, kad smogikai ėmė teikti drg.Sokolovui net tokias žinias: "Eina "Šaltinis" ir nešasi batus. Sutinka grupės vadą "Kirvį", tas klausia: "Kam tau tie batai, vis vien greitai karas". Toliau: "Pirminis pranešimas", "Priemonės: pasiųsti "Kirvio" tyrimui tokius ir tokius agentus", ir t.t. O "Kirvis" juk grupės vadas, veda smogikus į kovines užduotis. Žmonės grupėje geri ir gali dirbti. Stiprinant politinį - auklėjamąjį darbą reikia "Kirvį" iš grupės iškelti, (jo santykiai su smogikais prasti) ir pašalinti užkietėjusį skundiką "Junaką", nes jo smogikai neapkenčia. Be to, yra pranešimų, kad smogikai iššifravo "Junaką" kaip drg. Sokolovo informatorių grupės viduje.

Su grupe Nr.l man teko dirbti keletą mėnesių 1951 m. Per tą laiką grupės jėgomis ir pagal jos duomenis likviduoti 37 banditai, tarp jų - trys Amerikos šnipai. Kartoju, grupę reikia šiek tiek perkratyti, išguiti skundimą, ir ji vykdytų visas kovines užduotis be pralaimėjimų.

Specialioji grupė Nr.2 mano ir drg. Staškevičiaus sukurta 1950m. Geras kovinis kolektyvas, pajėgus vykdyti net pačias sudėtingiausias operatyvines užduotis. Per darbo laikotarpį iš grupės pašalintas tik vienas smogikas - buvęs gynėjas, nesugebėjęs laikytis drausmės. Grupėje dažnai nusižengiama disciplinai. Tai galima paaiškinti tuo, kad nėra kontrolės iš grupės vadovybės, prikomandiruoti operatyvinių darbuotojų pusės.

Mat sužeidus drg. Staškevičių* , grupei paeiliui vadovavo: drg. Sokolovas, drg. Kalininas, drg. Dombrovskis, jums žinomas drg. Titenka, o kurį laiką iš viso buvo be operatyvinio darbuotojo. Aišku, drausmė pašlijo. Šiuo metu grupei irgi vadovauja keli operatyviniai darbuotojai:

* MGB operatyvininkas Staškevičius buvo sužeistas 1951m. balandžio 10d. Tauragnų valsč. specialiajai grupei klastingai žudant B.Vaičėno-Liubarto vadovaujamą Vytauto apygardos Lokio rinktinės partizanų vadovybę.

Mačėnas, Martusevičius, Guževičius. Manau, kad tai neteisinga. Grupei reikia skirti vieną operatyvininką. Kaip tokio beveidžio vadovavimo išdava, 1951 m. gruodžio mėnesį įvyko išgertuvės ir muštynės. Už tai buvo nubaustas smogikas "Gandras" ir operatyvinis darbuotojas Martusevičius. Be to, reikia pabrėžti, kad pastaraisiais mėnesiais pablogėjo smogikų gyvenimo sąlygos. Vykdydami sudėtingas užduotis, susitikdami su banditais, grupės Nr.2 smogikai gyvena MGB rajono skyriaus patalpose, nereguliariai gauna karštą maistą, negali normaliai pailsėti. Išsklaidyti mažomis grupelėmis, smogikai bandas apdoroja be priedangos. Tai gali sukelti nepageidaujamus padarinius.

[...]*

1952m. sausio 12d.

Vyr. leitenantas Rymkievičius
(Parašas)

Rezoliucija: [...] "Prašom pakalbėti. Kapralovas (Parašas) 1952m. gegužės 14d."

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.33/13. L.36-53. Originalas. Rankraštis.

*** Praleisti smulkmeniški P.Rymkievičiaus nusikundimai Sokolovu.**

129. LSSR MGB ministro P.Kondakovo raštas sričių valdybų viršininkams apie nesėkmingas čekistines operacijas ir agentūrinio - operatyvinio darbo gerinimą

Vilnius **1952m. birželio 4d.**

Visiškai slaptai

MGB Kauno srities valdybos viršininkui pulkininkui
draugui Sinicinui, Kaunas
MGB Šiaulių srities valdybos viršininkui pulkininkui
draugui Jarockiui, Šiauliai
MGB Vilniaus srities valdybos viršininkui pulkininkui
draugui Jakovlevui, Vilnius
MGB Klaipėdos srities valdybos viršininkui pulkininkui
draugui Seninui, Klaipėda
Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkui papulkininkiui
draugui Župikovui, Vilnius

Vykdant priemones, kurių tikslas - rasti ir likviduoti ginkluotas lietuvių nacionalistų bandas, labai svarbų vaidmenį vaidina prie MGB valdybų esančios specialiosios agentų - smogikų grupės ir mūsų žinioje turimi operatyvinės technikos reikmenys. Gerai apgalvotos ir sumaniai vykdomos priemonės, naudojant grupėse sučiuptus banditus ir operatyvinę techniką, sudarė galimybes likviduoti ne tik pavienius banditų pogrindžio dalyvius ir banditų vadeivas, bet ištisas banditų grupuotes.

Tačiau greta teigiamų rezultatų pastaruoju metu vyksta rimtos operacijų nesėkmės, sugautų banditų pabėgimai iš specialiųjų grupių, vertingos agentūros iššifravimas ir MGB organų darbo metodų atskleidimas. Priežastys: skuboti, neapmąstyti, paviršutiniški sprendimai dėl operacijų vykdymo tvarkos; MGB sričių valdybų vadovaujantys darbuotojai nepakankamai kontroliuoja, kaip naudojamos techninės priemonės ir sugauti banditai; per didelis pasitikėjimas tais banditais.

1951 metų pabaigoje, panaudojus operatyvinės technikos priemones, buvo slapta sučiuptas bandos vadas "Našlaitis", kurį po atitinkamo apdorojimo specialioji grupė naudojo kaip vedlį pas ryšininkus, kad perjuos sučiuptų arba likviduotų iškviestus į susitikimą bandos dalyvius.

1952 metų sausio 26d. Lietuvos SSR MGB 2N valdybos specialioji

grupė su banditu "Našlaičiu" buvo pasiųsta į Raseinių rajoną aplankyti ryšininkės "L". 2N valdybos operatyvininkai: majoras Blochas, majoras Mačėnas ir specialūs agentai, per daug pasitikėdami banditu "Našlaičiu", užduotį vykdyti išvažiavo be reikiamos priedangos.

Būnant pas banditų ryšininkę "L", banditas "Našlaitis", pasinaudojęs per dideliu specialiųjų agentų ir operatyvininkų pasitikėjimu, pabėgo, o grupei jį vejantis, buvo sužeistas agentas "Jūra".

1952 metų kovo 9d. per Lietuvos SSR 2N valdybos specialiosios grupės agentūrinę kombinaciją, panaudojus anksčiau sučiuptą banditą "K", Vilniaus srities Druskininkų rajone buvo iškviestas į susitikimą ir slapta suimtas bandos vadeiva "Beržas", kurį vėliau Vilniaus srities MGB valdyba operatyviai naudojo likviduodama likusius jo gaujos banditus.

Naudodama "Beržą" specialioji grupė šių metų kovo ir balandžio mėnesiais slapta sučiupo keturis banditus.

Vėliau MGB Vilniaus* valdybos operatyvininkai: papulkininkis Ketinas, majoras Ostapenka ir leitenantas Glinskas, per daug pasitikėdami "Beržu", ne taip atidžiai jį stebėjo, nesiėmė reikiamų priemonių jam saugoti, todėl balandžio 20-osios naktį banditas "Beržas" pabėgo iš specialiosios grupės išsidėstymo vietos.

Būtina pažymėti, kad per daug pasitikėjo "Beržu" ir valdybos viršininkas drg. Jakovlevas, pavaduotojas drg. Figurinas, tai perėmė ir kiti operatyvininkai.

1951 metų vasario 24d. MGB Šiaulių rajono skyrius per agentą "B" ir panaudodamas specialiąją techniką slapta sučiupo banditą "Arą" iš "Bijūno" bandos.

Pagal sučiuptojo bandito "Aro" parodymus ir juo pačiu pasinaudodama, MGB Šiaulių srities valdybos specialioji grupė š.m. kovo 13-osios naktį įvykdė agentūrines priemones ir likvidavo "Bijūno"bandą, susidedančią iš trijų banditų. Bandos vadeiva "Lendriukas" buvo užmuštas, gyvi paimti banditai "Puškinas" ir "Beržas". Šis pasirodė esąs mūsų agentas - dviveidis, slapyvardžiu "Muzikantas"**.

Parodęs per didelį pasitikėjimą banditais "Aru" ir "Muzikantu", MGB

* Turėtų būti: srities.

** Paraštėje ta pačia ranka, kaip rezoliucija pirmame puslapyje, parašyta: "Likviduotas brigados štabas".

Šiaulių srities valdybos viršininkas pulkininkas drg. Jarockis* davė nurodymą įtraukti juos į specialiąją grupę.

Vykdant tolesnes priemones užmegzti ryšiams su "Audronio" banda, buvo sukurta speciali grupė iš agentų "Maskva", "Šukys" ir "Pušis", įjungiant į ją ir užverbuotus banditus "Arą" bei "Muzikantą". Beje, operacijos "Audronio" bandai likviduoti vykdymo planą MGB Šiaulių srities valdyba sudarė gana neapgalvotai.

Pagal planą, prieš tris "Audronio" bandos banditus faktiškai buvo paskirtas tik vienas specialusis agentas - smogikas "Maskva", o jam padėti turėjo užverbuotieji - nepatikimi banditai "Aras" ir "Muzikantas". Šie turėjo paimti gyvą banditą "Audronį", o "Maskva" - sunaikinti kitus du.

Priedangos grupę iš dviejų agentų smogikų buvo numatyta išdėstyti šalia esančiame miške, 50-70 metrų nuo banditų rėmėjo Trilikausko sodybos, kurioje turėjo įvykti specialiosios grupės susitikimas su banditais.

Pagal planą, svarbiausias vaidmuo grupėje teko banditui "Arui", o pagrindinis specialusis agentas "Maskva" buvo legenduojamas neseniai priimtu banditu. Taigi ne kartą mūsų organų veikloje patikrintam agentui "Maskva" skirtas pasyvus vaidmuo ir susitikus su banditais jam nebuvo ką veikti.

Šį planą vykdanti specialioji grupė, vadovaujama papulkininkio Popovo, balandžio 2-osios naktį buvo išmesta be jokios priedangos netoli banditų ryšininko Trilikausko gyvenamosios vietos.

Likus 120 metrų iki vienkiemio, kuriame turėjo įvykti susitikimas su banditais, banditui "Arai" reikalaujant buvo palikti smogikai "Šukys" ir "Pušis", privalėję pridengti grupės veiksmus, o specialusis agentas "Maskva" su banditais "Aru" ir "Muzikantu" nuėjo susitikti su banditais. Banditas "Aras", apgalvojęs išdavystės planą, naudodamasis operatyvininkų pasitikėjimu ir neapdairumu, banditų rėmėjo Trilikausko sodyboje susitikęs banditus, izoliavo agentą "Maskva", palikęs jį su dviem banditais kitame kambaryje, o pats su bandos vadeiva "Audronių" nuošaliai apmetė savo išdavikiškų veiksmų planą: išėjo iš trobos su visa grupe į kitą pusę nuo dengusių smogikų "Šukio" ir "Pušies",

*** Prirašyta ranka: "Ir dar kai kas."**

užmušė agentą "Maskva" ir sušaudė "Muzikantą".

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojas papulkininkis Odincovas, nagrinėdamas operacijos "Audronio" bandai likviduoti planą, padarė kai kuriuos teisingus pakeitimus, tačiau nepatikrino, kaip vykdomi jo nurodymai, ir pats tiesiogiai nedalyvavo operacijoje.

Tų pačių metų gegužės mėnesį MGB Kauno srities valdyba sužlugdė tris operacijas: nesučiupti 9 banditai, kuriuos paėmus būtų galima smogti apčiuopiamus smūgius ginkluotam nacionalistiniam pogrindžiui respublikoje.

Visoms trims operacijoms vadovavo MGB Kauno srities valdybos viršininko pavaduotojai papulkininkiai Lapinas ir Počinkovas. Jie, nepaisydami patvirtintų planų ir drausmės, nesuderinę su MGB valdybos vadovybe, priėmė skubotus sprendimus, keičiančius operacijų vykdymo tvarką, ir pasmerkė jas nesėkmei; leido banditams pasprukti nuo smūgio, sužlugdydami ilgai rengtas priemones, būtent:

Š.m. gegužės 3d. Raseinių rajone, vadovaujant MGB Kauno srities valdybos viršininko pavaduotojui pulkininkui Počinkovui buvo sužlugdyta vykdoma operacija banditų grupei sugauti per agentą "Žibuoklę" ir naudojant operatyvinės technikos priemones. Operacija žlugo dėl nepakankamai apgalvoto banditų paėmimo plano, dėl nesukomplektuotos ir neparengtos rėmėjų grupės. Atėjusieji į kaimą 5 banditai paspruko, agentė "Žibuoklė" iššifruota, jai gręsia banditų susidorojimas.

Š.m. gegužės 13d., vadovaujant pulkininkui Počinkovui, tame pat rajone vyko kita operacija sugauti banditus: "Keleivį", "Našlaitį" ir "Petrą", panaudojus operatyvinės technikos priemones per vidinius agentus "Nevėžį", "Skautą" ir jų ryšininkę agentę "Agotą". Operacija irgi sužlugo.

Gegužės 13d. vakare agentė "Agota" atvežė į sutartą vietą degtinės, ją išgėrę du banditai ir du agentai užmigo, o negėręs banditas "Keleivis" suguldė banditus ir agentus į vežimą ir nugabeno nežinoma kryptimi. Po to, kai "Keleivis" nuvežė miegančius banditus, "Agota" nuėjo pranešti, kas įvyko operatyvininkams, buvusiems už 4 km. nuo banditų stovyklos. Tad kol ji tuos kilometrus nubėgo, banditai paspruko.

Banditų paieška, naudojant specialiąją techniką, tame rajone rezul-

tatų nedavė, tik 8 val. ryto banditai buvo aptikti už 20 kilometrų nuo stovyklos, ir kai karinė grupė prie jų artinosi, jie pradėjo šaudyti, nušovė kareivį, dėl to karinėje grupėje kilo sumaištis. Tuo pasinaudoję, banditai pabėgo. Susidūrimo vietoje buvo rasti beveik be sąmonės agentai "Nevėžis" ir "Skautas".

Operacija sužlugo dėl to, kad pulkininkas Počinkovas ją organizavo paviršutiniškai, neįsigilino į detales ir galimybes panaudoti specialiąją techniką visiems banditams, neapgalvojo sąveikos su operatyvine - karine agentų grupe. Pats buvo už 20 kilometrų nuo operacijos vietos, rajono centre, ir tiesiogiai nevadovavo operacijai; taip pat nedalyvavo operacijoje ir Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos viršininko pavaduotojas papulkininkis Odincovas, kartu su drg. Počinkovu rengęs šios operacijos planą.

Š.m. gegužės 17d. MGB Kauno srities valdybos viršininko pavaduotojas pulkininkas Lapinas, pagal Lietuvos SSR MGB patvirtintą planą, vykdė operaciją suimti vadinamosios "Tauro apygardos" bandos vadeivą "Demoną". Operacija buvo surengta pagal naujai užverbuoto agento "Ąžuolo" duomenis. Per jį buvo numatyta panaudoti operatyvinės technikos priemones ir sučiupti "Demoną", tam buvo sukurta reali galimybė.

Agentas "Ąžuolas", pagal sutartą ženklą, atvyko pas operatyvininką į neeilinį susitikimą ir pranešė, kad "Demonas" jau yra vienkiemyje; jie keletą minučių pasikalbėjo, paskui jis nuėjo pirkti degtinės, garantavęs iki 12 valandos nakties nugirdyti "Demoną". Prašė tuo laiku pradėti veiksmus ir sučiupti banditą, net jeigu ir negautų žinių iš agento.

Užuot pasinaudojęs tamsa ir parengęs tikslesnį operacijos vykdymą numatytu laiku, būtent 12 valandą nakties, pulkininkas Lapinas, nederindamas su MGB srities vadovybe ir Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotoju drg. Počkajum, buvusiu tuo metu Kaune (taigi - galimybė buvo), savarankiškai priėmė skubotą sprendimą ir dar nesutemus liepė kariuomenei apsupti vienkiemį ir apieškoti.

"Demonas", matyt, spėjo pasislėpti, pastebėjęs kareivių judėjimą anksčiau, negu buvo apsuptas, o agentą "Ąžuolą", grįžtantį į trobą vykdyti mūsų užduoties, sulaikė kariškiai.

Aiškindamas savo skubėjimą, pulkininkas Lapinas rėmėsi tuo, kad jam pasirodė abejotinas agento "Ąžuolo" sąžiningumas; bet ir tuo atveju

drg. Lapino veiksmai buvo neteisingi, nes atėmė galimybę toje operacijoje dar kartą patikrinti agentą.

Lietuvos SSR MGB, išnagrinėjusi žlugusių operacijų atvejus, nustatė:

Visos operacijų nesėkmės ir banditų pasprukimas vyko dėl operacijoms vadovavusių MGB valdybos darbuotojų nedrausmingumo; dėl atsainaus požiūrio į pavestą darbą, neteisingo operatyvinės būklės įvertinimo; nepaisymo Ministerijos nurodymų organizuoti ir kruopščiai parengti čekistinių priemonių planus banditų sučiupimui ir likvidavimui, panaudojant agentus - smogikus, paimtus banditus ir operatyvinę techniką.

Kad panašių nesėkmių toliau nebūtų,

Siūlau:

1. Lietuvos SSR MGB valdybų viršininkams ir 2N valdybos viršininkui garantuoti kruopštų ir visapusį parengimą ruošiant bandų likvidavimo operacijas su paimtų banditų ir operatyvinės technikos reikmenų panaudojimu.

Akylai sekti sučiuptus banditus, kurie naudojami kombinacijose, skirtose ginkluoto nacionalistinio pogrindžio bandoms likviduoti, kad jie neturėtų jokios galimybės išduoti ir apgauti.

2. Tokios rūšies agentūrines kombinacijas vykdyti pagal iš anksto parengtus ir MGB - MGB valdybų patvirtintus planus. Tiksliai nusakyti kiekvieno operacijos vykdyme dalyvaujančio asmens vaidmenį, numatyti visus įmanomus operatyvinės situacijos pasikeitimus, galinčius įvykti realizuojant numatytas priemones.

3. Operacijas, kurios vykdomos panaudojant sučiuptus banditus ir operatyvinės technikos reikmenis, aprūpinti papildoma patikimų kariuomenės rūšių priedanga ir atitinkamomis operatyvinėmis grupėmis, tiksliai numatyti jų tarpusavio sąveiką ir greitą ryšį su specialiosiomis grupėmis bei agentūra. Operatyvines grupes aprūpinti patikimais ryšiais, tarp jų - racija, skirta susisiekti su Lietuvos SSR MGB ir MGB valdybomis.

4. Lietuvos SSR 2N valdybos viršininkui papulkininkiui drg. Župikovui įvesti nuolatinę griežtą specialiųjų agentų-smogikų grupių darbo ir operatyvinės technikos priemonių naudojimo kontrolę, reikalauti iš MGB valdybų sistemingos informacijos apie vykdomas operacijas ir jose naudojamas priemones.

5. MGB valdybų viršininkams imtis aktyvių būdų banditų, pasprukusių per sužlugusias operacijas, paieškai ir likvidavimui, tam tikslui panaudoti visas turimas agentūrines ir kitas priemones.

Apie vykdomas priemones ir jų rezultatus praneškite Lietuvos SSR MGB.

Su šia direktyva supažindinti Valdybų viršininkų pavaduotojus ir operatyvinių skyrių viršininkus.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras generolas majoras
(Kondakovas)(Parašas)

Nr.3/2/1069
Vilnius

Rezoliucija: "Drg. Popovui. Supažindinti pagal ministro nurodymą". (Parašas ir data neįskaitomi.)

Buv. LSSR VSKA. F.16. B.210/15. L.6-9. Originalas.

130. LSSR MGB Šiaulių srities valdybos skyriaus viršininko pavaduotojo Rogožino raštas Šiaulių srities prokurorui, teisės patarėjui Janoniui apie tai, kad V.Dveilį nužudė partizanai

[Šiauliai] **[Ne anksčiau kaip 1952m. sausio 23d.]**

Slaptai

Šiaulių srities prokurorui, teisės patarėjui
drg. Janoniui

Į 1952m. sausio 23d., Nr. 1/420

Grąžiname tyrimo, vykdyto Pakruojo rajono Dulkiškio* kaimo gyventojos Dveilytės Onos prašymu, medžiagą.

Pranešame, kad jos sūnų Dveilį Vacį 1950 metų spalio mėn. nužudė banditai.

Priedas: minėta medžiaga 34 lapai.

*** Kitoje vietoje Dulkiškių.**

MGB Šiaulių srities valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas
majoras Rogožinas (Parašas)

Tikra: MVD 2N valdybos 2N skyriaus operatyvinis įgaliotinis
ltn. (Pankratovas) (Parašas)

LSSR VSKA. F.16. B.224/11. L.97. Nuorašas. Rankraštis.

131. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie agentų, užverbuotų iš buvusių partizanų tarpo, skaičių

[Vilnius] 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma

Lietuvos SSR MVD operacijose naudojami 27 agentai iš sučiuptų ir užverbuotų banditų tarpo; operatyviai naudojami 20 sugautų banditų vadeivų; agentūrinėse kombinacijose dalyvauja 97 specialieji agentai.

Lietuvos SSR MVD 2N valdybos viršininkas
pplk. (Župikovas)

(Pasirašė pavaduotojas, parašas neįskaitomas)

1953 05 15

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.2. Nuorašas.

132. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie agentus, užverbuotus iš suimtų buvusių partizanų tarpo

[Vilnius] 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie agentus, užverbuotus iš sučiuptų banditų vadeivų tarpo

Vykdant agentūrines kombinacijas, iš slapta suimtų banditų vadeivų užverbuoti į agentūros tinklą 27 žmonės ir 20 operatyviai panaudojami.

1. Agentas "Ramojus" bandoje nuo 1945m., buvo vadinamos "Šiaurės rytų srities" štabo viršininkas ir "Vytauto" apygardos vadeiva, bandito slapyvardis - "Siaubas". Sučiuptas 1951 metų gruodžio mėn.

Pagal "Ramojaus" duomenis ir jam asmeniškai dalyvaujant sugauta ir likviduota iki 35 banditų.

Šiuo metu panaudojamas vadinamojo "Šiaurės rytų srities" štabo legendavimo priemonėse, banditų pogrindžiui pristatomas kaip šios srities vadeiva.

2. Agentas "Bimba" bandoje nuo 1949 metų, buvo vadinamos "Vytauto" banditų apygardos štabo narys. Sučiuptas 1951 metų kovo mėn.

"Bimbai" dalyvaujant sugauta ir likviduota iki 45 banditų. Šiuo metu panaudojamas legenduotose priemonėse, kurių tikslas - likviduoti "Šiaurės rytų banditų srities" bandas.

3. Agentas "Mokytojas" bandoje nuo 1945 metų, buvo "Didžiosios kovos" banditų rinktinės štabo visuomeninės dalies viršininkas. Sučiuptas 1952 metų balandžio mėn. per agentūrinę kombinaciją.

Dalyvaujant "Mokytojui" likviduota ir sugauta 17 banditų. Šiuo metu panaudojamas "Vyčio" banditų apygardos štabo legendavimo priemonėse, pasirodo kaip šio štabo vadeiva.

4. Agentas "Žemaitis" bandoje nuo 1946 metų, bandito slapyvardis - "Beržas". Sučiuptas 1952 metų gegužės mėn.

Jam dalyvaujant likviduoti 5 banditai. Šiuo metu panaudojamas "Didžiosios kovos" banditų rinktinės štabo legendavimo priemonėse.

5. Agentas "Alfa" - bandoje nuo 1947 metų, bandito slapyvardis

"Tarzanas". Sugautas 1951 metų lapkričio mėn.

Pagal "Alfos" duomenis ir jam pačiam dalyvaujant, užmušta ir sugauta 30 banditų, tarp jų - banditų pogrindžio vadeiva Kimštas -"Žygūnas" ir Kalytis-"Siaubas".

Šiuo metu panaudojamas "Šiaurės rytų srities" štabo legendavimo priemonėse.

6. Agentas "Kairys" bandoje nuo 1949m., bandito slapyvardis - "Klajūnas". Sučiuptas 1952 metų vasario mėn.

Pagal "Kairio" duomenis ir jam pačiam dalyvaujant, likviduota ir sugauta 12 banditų. Šiuo metu naudojamas ieškant "Siaubo" bandos likučių.

7. Agentas "Mažytis" bandoje nuo 1950 metų, bandito slapyvardis- "Klajūnas". Sučiuptas 1951 metų spalio mėn.

Pagal "Mažyčio" duomenis ir jam tiesiogiai dalyvaujant, likviduota iki 35 banditų. Šiuo metu panaudojamas kaip vidinis agentas.

8. Agentas "Gudas" - bandoje nuo 1945m., bandito slapyvardis - "Sakalas", buvo banditų rinktinės "Tigras" štabo žvalgybos viršininkas. Pagautas 1952 metų liepos mėn.

Pagal "Gudo" duomenis ir jam dalyvaujant, likviduoti 7 banditai. Šiuo metu "Gudas" panaudojamas "Tigro" banditų rinktinės štabo legendavimo priemonėse (šios rinktinės vadeivos vaidmeniui).

9. Agentas "Juozas" bandoje nuo 1949 metų balandžio mėn., buvo "Juozapavičiaus" bandos štabo viršininkas, turėjo bandito slapyvardį "Medelis". Sučiuptas 1951 metų rugsėjo mėn. Nuo 1951 metų gruodžio mėn. yra bandų vidinis agentas.

Pagal "Juozo" duomenis ir jam dalyvaujant, likviduoti ir sučiupti 28 banditai. Šiuo metu "Juozas" panaudojamas "Dainavos" apygardos štabo legendavimo priemonėse. Apsimesdamas šios apygardos vadeiva, mėgina užmegzti ryšius su banditų vadeivomis Ramanausku ir Daunoru bei kitais banditais, kad jie butų sučiupti arba likviduoti.

10. Agentas "Spalis" bandoje buvo nuo 1951m. gruodžio mėnesio eiliniu banditu, turėjo slapyvardį "Laisvė". Sučiuptas 1952 metų lapkričio mėn.

Pagal "Spalio" duomenis išaiškinti ir suimti du nelegaliai gyvenę plėšikai, likviduotas vienas banditas. Šiuo metu "Spalis" suporintas su agentu "Juozu" ir panaudojamas legenduojant "Dainavos" apygardos

štabą.

11. Agentas "Georginas" bandoje buvo nuo 1948 metų, turėjo slapyvardį "Kalvelis", sugautas 1952 metų vasario mėn.

Pagal "Georgino" duomenis ir jam dalyvaujant, likviduoti ir sučiupti 23 banditai. "Georginas" buvo naudojamas legenduojant "Dainavos" apygardos štabą; vykdydamas mūsų užduotį buvo sužeistas, šiuo metu gydosi.

12. Agentas "Drąsuolis" bandoje nuo 1950 metų, buvo "Povilo Lukšio" banditų rinktinės štabo narys, bandito slapyvardis - "Kariūnas". Sučiuptas 1950 metų spalio mėn.

Pagal "Drąsuolio" pateiktą medžiagą, likviduoti ir sučiupti 7 banditai. Naudojamas ieškant "Kęstučio" apygardos vadeivos ir jam pavaldžių bandų.

13. Agentas "Bronius" bandoje nuo 1944 metų, buvo "Šarūno" banditų rinktinės vadeivos adjutantas, turėjo slapyvardį "Klajūnas", sučiuptas 1950 metais.

Pagal "Broniaus" duomenis irjam dalyvaujant, kaip agentūrinės kombinacijos - legenduoto "bandos" perėjimo iš Lenkijos - rezultatas, likviduota ir sučiupta 15 banditų. Šiuo metu "Bronius" panaudojamas renkant žinias apie nacionalistinio pogrindžio dalyvius.

14. Agentas "Teisutis" - bandoje nuo 1951 metų, buvo vadinamosios Pietų srities banditų vadeivos Staniškio artimas asmuo, turėjo pravardę "Briedis", sučiuptas 1953 metų sausio mėn.

Pagal jo duomenis ir jam asmeniškai dalyvaujant, likviduotas vadeiva Staniškis ir sučiuptas vadinamosios šio štabo žvalgybos viršininkas "Žilvinas". Šiuo metu naudojamas stengiantis sugauti banditų vadeivas "Ungurį" ir "Dobilą".

15. Agentas "Variagas" bandoje nuo 1949m., buvo bandos vadeiva, turėjo slapyvardį "Kabelis", sučiuptas 1951 metais.

Pagal jo duomenis ir jam dalyvaujant, sugauta ir likviduota 11 banditų. Šiuo metu "Variagas" naudojamas ieškant "Geležinio vilko" rinktinės banditų.

16. Agentas "Drąsuolis" - bandoje nuo 1950 metų eiliniu banditu, turėjo slapyvardį "Garsas". Sučiuptas 1952m. spalio mėn.

Pagal jo duomenis ir jam dalyvaujant, sučiupti 4 banditai. Šiuo metu naudojamas renkant žinias apie nacionalistinio pogrindžio dalyvius.

17. Agentas "Jurgis" - bandoje nuo 1949 metų eiliniu banditu, turėjo slapyvardį "Jaunuolis". Sučiuptas 1952 metų rugsėjo mėn.

Pagal jo duomenis ir jam dalyvaujant likviduoti 8 banditai. Šiuo metu naudojamas ieškant išdaviko agento "Vlado".

18. Agentas "Tikutis" - bandoje nuo 1952 metų kovo mėn., turėjo slapyvardį "Šermukšnis", buvo bandos vadeivos Staniškio adjutantas, sugautas 1953 metų sausio mėnesį.

Pagal jo duomenis ir jam pačiam asmeniškai dalyvaujant, likviduotas Staniškis ir sučiuptas vadinamas štabo žvalgybos viršininkas banditas "Žilvinas". Šiuo metu naudojamas ieškant bandų srities štabo nario "Ungurio" ir kitų banditų.

19. Agentas "Šimonis" bandoje nuo 1950 metų, turėjo slapyvardį "Laimutis". Sugautas 1952 metų gruodžio mėn.

Pagal "Šimonio" duomenis ir jam pačiam dalyvaujant, sučiupti 6 ir dėl priešinimosi ginklu likviduoti 3 ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyviai.

Šiuo metu naudojamas legenduojamose priemonėse ieškant ir gaudant ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvius, veikiančius Kupiškio, Vabalninko ir Anykščių rajonuose.

20. Agentas "Vytautas" bandoje nuo 1944 metų, buvo "Vigimanto" bandos vadeiva, turėjo "Putino" slapyvardį. Pagautas 1953 metų kovo 29d.

21. Agentė "Aldona" (suporinta su "Vytautu"), bandoje nuo 1950 metų, eilinė bandite, turėjo slapyvardį "Jūra", sugauta 1953m. kovo 29d.

"Vytautas" ir "Aldona" 1953 metų balandžio 12d. atgaivino ryšį su pavieniu banditu Lingiu ir jį stengėsi pagauti naudodami operatyvinės technikos priemones. Lingys agentus įtarė ir bandė naudoti prieš juos ginklą, bet Vytautas jį užmušė.

Šiuo metu "Vytautas" ir "Aldona" naudojami legenduojamose priemonėse ieškant ir gaudant ginkluotus nacionalistus, veikiančius Klaipėdos srityje, Kretingos, Salantų ir Priekulės rajonuose.

22. Agentas "Vaidila" - bandoje nuo 1950 metų balandžio mėn., buvo vadinamosios "Vaidoto" rinktinės štabo narys, turėjo slapyvardį "Rolandas". Sučiuptas 1953 metų balandžio 13d.

Šiuo metu naudojamas stengiantis sugauti banditų pogrindžio daly-

vius "Algirdą", "Simą" ir "Arą", tikslas - susekti vadeivą Žemaitį.

23. Agentas "Neris" - bandoje nuo 1951 metų, buvo "Šarūno" rinktinės vadeiva, turėjo slapyvardį "Lakūnas", 1952 metų liepos 25d. niekam nežinant su juo susitikta, po to - užverbuotas.

Jam dalyvaujant legalizavosi banditas Stankevičius.

Šiuo metu naudojamas ieškant teroristo "Putino".

24. Agentas "Vacys" - bandoje nuo 1946 metų, buvo "Geležinio vilko" rinktinės vadeiva, turėjo slapyvardį "Žilvinas", sučiuptas 1953 metų balandžio 10d.

Pagal jo duomenis likviduotas banditas "Karys". Šiuo metu naudojamas ryšio kanalams tiesti ir likviduoti nacionalistinio pogrindžio vadeivas Daunorą ir Ramanauską bei iškviesti į susitikimą (tikslas - sučiupti) likusius "Geležinio vilko" bandos narius.

25. Agentas "Adomas" - bandoje buvo nuo 1949 metų eiliniu banditu, turėjo slapyvardį "Karosas", sugautas 1952 metų lapkričio 16d.

Pagal jo duomenis ir jam asmeniškai dalyvaujant, likviduoti 5 banditai. Šiuo metu gydosi - vykdydamas mūsų užduotį buvo sunkiai sužeistas.

26. Agentas "Svajūnas" - bandoje nuo 1948 metų, buvo vadinamos "Kęstučio" bandos štabo viršininkas, turėjo slapyvardį "Jovaras", sučiuptas 1951 metų rugsėjo 17d.

Jam dalyvaujant ir pagal jo duomenis, likviduota 16 banditų. Dėl netinkamo elgesio "Svajūnas" permestas į kitą rajoną, kur naudojamas Palubeckio bandos paieškoms.

Lietuvos SSR MVD 2N valdybos viršininkas
pplk. (Župikovas)

(Pasirašė pavaduotojas, parašas neįskaitomas)
1953 05 15

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.43-49. Nuorašas.

133. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie specialųjį agentą "Kirvį"

[Vilnius] 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR MVD specialųjį agentą "Kirvį"

[...]*

Gimęs 1927 metais, Saaro srityje (Vokietija), kitos šalies pilietis, vokietis, nepartinis.

"Kirvis" - buvęs vokiečių armijos jaunesnysis leitenantas. Išvijus vokiškuosius grobikus, dėl ligos pasiliko Lietuvos SSR, vėliau dirbo pas valstiečius.

1946 metais įstojo į vadeivos "Sakalo"** bandą, veikusią Marijampolės apskrityje.

1947 metų balandžio mėnesį buvo kariškių sučiuptas per čekistinę-karinę operaciją. Suimamas ginklu nesipriešino. Suėmus pats pasisiūlė padėti MGB agentams ir nurodė bunkerius; juose 4 banditai buvo likviduoti, o 1 suimtas.

Po pritvirtinimo 1947m. gegužės mėnesį užverbuotas ir įtrauktas į Lietuvos SSR MGB 2N valdybos specialiąją grupę tolesniam operatyviniam darbui.

Nuo 1948 metų "Kirvis" yra specialiosios grupės Nr.l vadas, aktyviai dalyvauja vykdomose priemonėse bei kombinacijose likviduoti ir sučiupti banditų grupių dalyvius bei jų vadeivas.

Per jo darbo specialiojoje grupėje laikotarpį, "Kirviui" tiesiogiai dalyvaujant, likviduota daugiau kaip 150 banditų. Jis asmeniškai likvidavo daugiau kaip 20.

* Agento pavardė dokumente išpjauta. Tai R.Otting, 1956m. kaip šnipas išsųstas i VFR, kur prisipažino dirbęs KGB agentu.

** Turėtų būti: Tauro apygardos Geležinio Vilko kuopa, vadovaujama J.Ciplijausko-Sakalo.

1952 metais, nuo vasario 9d. iki 26d., "Kirvis" dalyvavo Vilniaus srities Varėnos ir Druskininkų rajonuose vykdomose priemonėse; jų metu buvo visiškai likviduota "Beržo" banda, 5 banditai sučiupti, 3 likviduoti.

Už šią operaciją Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro įsaku Nr.0070 "Kirviui" pareikšta padėka ir įteikta 300 rublių piniginė dovana.

Gegužės 8d. "Kirvis" dalyvavo vykdant sudėtingą kombinaciją legenduojant "Dainavos" apygardos pasitarimą, kuriame buvo įkurtas vadinamosios Dainavos banditų apygardos štabas iš mūsų agentūros. Už dalyvavimą šioje kombinacijoje "Kirviui" pareikšta padėka ir įteiktas piniginis apdovanojimas.

Nuo gegužės 11d. iki 20d. dalyvavo priemonėse, vykdomose Varėnos, Druskininkų rajonuose; jų metu buvo visiškai likviduota teroristinė vadeivos "Genio" banda. "Genys" sučiuptas, o 5 jo bandos dalyviai likviduoti.

Nuo birželio 19d. iki 19d.*, dalyvavo priemonėse likviduojant banditų vadeivą "Seklį", veikusį Ignalinos rajono teritorijoje. Sučiuptas vienas, likviduoti 2 banditai.

Birželio mėnesį dalyvavo vykdant priemones Amerikos šnipą "Sakalą" pagauti.

Liepos-spalio mėnesių laikotarpiu dalyvavo priemonėse, vykdomose prieš bandų vadeivas "Litą" ir "Germantą".

Lapkričio 3d. dalyvavo likviduojant vadeivos "Lakštingalos" bandą Panemunės rajone. Sučiuptas 1, likviduoti 2 banditai.

Už dalyvavimą priemonėse likviduojant "Genio", "Seklio", "Lakštingalos" bandas specialiajam agentui "Kirviui" buvo pareikštos padėkos, įteikti piniginiai apdovanojimai.

"Kirvio" asmeninės savybės: raštingas, politiškai išprusęs, sistemingai dirba, keldamas savo idėjinį-politinį lygį, teisingai orientuojasi tarptautinėje padėtyje. Vykdomose kombinacijose ir kovinėse operacijose rodo iniciatyvą, drąsą, išradingumą ir ryžtą. Sumaniai vadovauja agentų-smogikų grupėms vykdomų priemonių metu. Žino banditų taktiką ir gudrybes, gerai orientuojasi žemėlapyje ir vietovėje.

*** Taip tekste.**

Lietuvos SSR MVD 2N valdybos viršininkas
papulkininkas (Župikovas)
(Parašas neįskaitomas)

1953 05 15

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.80-81. Nuorašas.

134. LSSR MVD Klaipėdos miesto skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio Michejevo nutarimas išbraukti iš agentūrinio tinklo J.Eitutį, pasipriešinusį ir nušautą specialiosios grupės smogikų

Klaipėda **1953m. lapkričio 25d.**

Visiškai slaptai

Tvirtinu:
Lietuvos SSR MVD 4 valdybos viršininkas
majoras Raslanas*
Perbraukta ir parašyta Vidaus reikalų ministro pavaduotojas
(Martavičius) Parašas
1954 01**

Nutarimas
dėl agento "Banaičio" asmens ir darbo bylos Nr.952
1953 metų lapkričio 25d., Klaipėda

Aš, Lietuvos SSR MVD Klaipėdos miesto skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis kapitonas Michejevas, išnagrinėjau asmens bylą 952. Agentas "Banaitis" - Eitutis Jonas, Stasio sūnus, gimęs 1932m. Lietuvos SSR, Šilalės rajone, Briuškų kaime, lietuvių tautybės, SSSR pilietis, nevedęs, iš buožių, baigęs 3 pradžios mokyklos klases, iki 1952m. rugsėjo mėn. nelegaliai gyveno veikiančioje bandoje.

Nustačiau:

Agentą "Banaitį" MVD Klaipėdos srities valdybos 2N skyrius užverbavo 1953 metų balandžio 30d.

*** Tekste išbraukta.**
**** Data parašyta perbraukus "1953 lapkričio 9 d."**

Iki 1952m. rugsėjo mėn. "Banaitis" buvo nacionalistinėje bandoje "Aušrinė", veikusioje Lietuvos SSR Tauragės, Šilalės ir Skaudvilės rajonų teritorijoje.

1952m. rugsėjo mėn. "Banaitis" buvo slapta sulaikytas ir įtrauktas į MVD Klaipėdos srities valdybos specialiąją agentūrinę grupę ir naudotas sučiumpant ir likviduojant kitus bandos dalyvius. 1953 metų gegužės 13d. "Banaitį", mėginantį įvykdyti teroristinį aktą prieš agentą "Uraganą", užmušė specialusis agentas "Žaibas".

Remdamasis tuo, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis SSRS MVD įsaku Nr.001160,

Nutariau:

Agentą "Banaitį"-Eitutį Joną, Stasio sūnų, išbraukti iš veikiančios agentūros tinklo, asmens ir darbo bylą Nr.952, kaip neturinčią operatyvinės vertės, sunaikinti.

Lietuvos SSR MVD Klaipėdos miesto skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis kapitonas (Michejcvas) (Parašas)

Sutinku: MVD Klaipėdos miesto skyriaus viršininkas vyr. leitenentas Gantarskis

Ant dokumento užrašyta: "Užmuštas kaip išdavikas"*. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.26/94. T.4. L.48-50. Originalas. Rankraštis.

*** Sakinys įrašytas kita ranka ir pabrauktas.**

135. LSSR KGB 4 valdybos viršininko P.Raslano raštas SSRS KGB 4 valdybos 3 skyriaus viršininkui Počkajui apie agentus iš buvusių partizanų tarpo, numatytus areštuoti

Vilnius **1954m. gegužės 20d.**

Visiškai slaptai

KGB prie SSR Sąjungos Ministrų Tarybos
4 valdybos 3 skyriaus viršininkui plk. draugui Počkajui
Maskva

Papildydamas mūsų 1954 metų balandžio 19d. raštą, pridedu pažymas apie Lietuvos SSR KGB agentus iš buvusių banditų, pogrindžio dalyvių-teroristų, kuriems skirtinas areštas.

Pažymų apie agentus "Variagą", "Nemuną", "Zigmą" ir "Klajoklį" nepridedu, nes jų arešto klausimas jau išspręstas SSR Sąjungos KGB.

Priedas: 127 [taisyta ranka iš 62] lapai.*

KGB 4 valdybos prie Lietuvos SSR MT

viršininkas pplk. (Raslanas)
1954 05

Vilnius

etuvos SSR KGB 4 valdybos 3 skyriaus poskyrio**

viršininkas mjr. (Parašas neįskaitomas).
Buv. LSSR VSKA. F.3. B.55/1. L.55. Nuorašas.

*** Priedo byloje nėra.**
**** Taisyta ranka, gali būti 2.**

136. LSSR KGB 4 valdybos viršininko J.Obukausko pažyma apie agentų-smogikų poreikio sumažėjimą ir buvusių partizanų, tapusių smogikais, amnestavimo galimybes

[Vilnius] **1954m. lapkričio 30d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie agentų-smogikų ir perverbuotų banditų, naudojamų
Lietuvos SSR KGB 4 valdybos, grupės padėtį

Keletą metų KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos, likviduodama banditizmą, nacionalistinį pogrindį ir užsienio žvalgybų agentūras, aktyviai naudojo buvusių liaudies gynėjų ir perverbuotų ginkluotų bandų dalyvių grupes.

1954m. sausio ld. specialiąją grupę sudarė 35 smogikai. Vykdant KGB prie SSR Sąjungos Ministrų Tarybos nurodymus ir turint galvoje, kad respublikos teritorijoje liko mažai bandų, agentų-smogikų skaičius šiuo metu sumažintas iki 21 asmens. Tarp jų: KPSS nariai - 4, komjaunuoliai - 4.

Nuo š.m. sausio ld. Lietuvos SSR KGB 4 valdybos agentai-smogikai likvidavo 12 bandų dalyvių.

Be to, Lietuvos SSR KGB agentūros tinkle yra 44 agentai, kurie anksčiau buvo bandose, o vėliau mūsų sučiupti ir panaudoti likviduojant ginkluotas bandas Lietuvos SSR teritorijoje. Tarp jų 24 - agentai, kurie anksčiau, būdami bandose, atliko sovietinių piliečių teroro aktus ir, nors suteikė mums paramą, turi būti areštuoti.

Savo siūlymus areštuoti nurodytą kategoriją ir pasigailėti likusių (pagal pridedamus sąrašus)* mes išdėstėme 1954m. balandžio 17d. ir 1954 metų rugsėjo ld. dokumentuose Nr.4/2-1777.

KGB 4 valdybos prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos
viršininkas mjr. Obukauskas

1954 11 30

Tikra: vyr.ltn. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.55/3. L.255. Nuorašas.

*** Sąrašų byloje nėra.**

137. LSSR KGB 4 valdybos 2 skyriaus viršininko Martusevičiaus rašytas agentų-smogikų išlaikymo išlaidų 1956 metų sąmatos paaiškinamasis raštas

[Vilnius] **1955m. liepos 16d.**

Visiškai slaptai

Paaiškinamasis raštas
KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 4 valdybos skyriaus
išlaidų sąmata

4-ame skirsnyje:

Raide "a" numatyta mokėti agentams smogikams mėnesinį atlyginimą:

1 grupės vadui - 1800 rb.;
1 grupės vado pavaduotojui - 1700 rb.;
9 vyr. smogikams - 1500 rb.;
7 eiliniams smogikams - 1400 rb.;

Be to, šia raide pažymėtos išlaidos: 1) vienkartiniai agentų apdovanojimai už konkrečiai atliktą darbą - 242 000 rb. suma; 2) vienkartinės pašalpos agentams - 5 600 rb. suma; 3) atlyginimas piliečiams, laikinai įtrauktiems į operatyvinių užduočių vykdymą - ir patikimiems asmenims iš pasienio rajonų gyventojų (...)* rublių suma.

Raide "b" numatytos 3870 rublių išlaidos vasarinei 18 smogikų aprangai, skaičiuojant po 215 už vieną komplektą.

5-ame skirsnyje:

Raide "g" numatytos išlaidos: 1) specialios bazės nuoma - 3520 rb., skaičiuojant po 880 rb. už ketvirtį; 2) mokestis už elektros energiją - 4000 rb., skaičiuojant po 1000 rb. už ketvirtį, 3) kuro įsigijimas - 4500 rb. per metus; 4) už laikraščius ir žurnalus - 700 rb. per metus.

*** Suma neįskaitoma.**

6-ame skirsnyje:

Raide "a" numatytos išlaidos: 1) maršrutiniai - 56 000 rb., skaičiuojant po 14 000 rb. ketvirčiui, 2) operatyviai naudojamų objektų maitinimas - 20 400 rb., skaičiuojant po 5100 rb. per ketvirtį.

KGB prie Lietuvos SSR MT
4 valdybos 2 skyriaus viršininkas
kapitonas (Martusevičius)

1955m. liepos 16d.

Atsp. 2 egz.
1 - į Finansų skyrių, 15 kamb.
2- į bylą Nr.29
Juodraštis sunaikintas
(Martusevičius) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.66/14. L.21-22. Originalas.

III. PARTIZANINIO KARO SLOPINIMAS

138. Lietuvos SSR NKVD pažyma pagal 1945m. vasario 1 d. duomenis apie Lietuvoje veikiančių partizanų grupių skaičių

[Vilnius] **[Ne anksčiau kaip 1945m. vasario ld.]**

Pažyma
apie Lietuvos SSR teritorijoje veikiančių banditų grupių kiekį
pagal 1945m. vasario 1 d. duomenis

Apskričių pavadinimai	Veikiančių banditų grupių kiekis	Iš jų lenkų	Iš viso apskaičiuota banditų grupių dalyvių	Iš jų lenkų
Alytaus	6	3	107	59
Biržų	9	-	268	-
Vilniaus	14	14	691	691
Vilkaviškio	-	-	-	-
Zarasų	6	-	204	-
Kauno	9	-	102	-
Kretingos	-	-	-	-
Kėdainių	5	-	39	-
Marijampolės	1	-	16	-
Mažeikių	3	-	16	-
Panevėžio	8	-	223	-
Rokiškio	8	-	274	-
Raseinių	-	-	-	-
Seinų	5	-	34	-
Trakų	10	1	280	150
Telšių	8	-	290	-
Tauragės	3	-	35	-
Ukmergės	18	-	521	-
Utenos	3	-	65	-
Šiaulių	6	-	73	-
Švenčionių	8	2	120	30
Šakių	-	-	-	-
Iš viso	130	20	3358*	930

*** Taip tekste.**

Lietuvos SSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininko pavaduotojas
valstybės saugumo kpt. (Smirnovas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B. 16/96. L.6. Nuorašas.

139. LSSR NKVD-NKGB operatyvinės grupės Alytaus apskrities viršininko Sabitovo, NKVD skyriaus viršininko Černyšovo ir NKGB skyriaus viršininko Rogožino specialus pranešimas SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje D.Rodionovui, LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui, LSSR NKGB komisarui A.Guzevičiui apie Miroslavo valsčiaus centro užpuolimą

Alytus 1945m. vasario mėn.

Visiškai slaptai

SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniui Lietuvoje
valstybės saugumo komisarui
drg. Rodionovui

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies
komisarui valstybės saugumo komisarui
drg. Bartašiūnui

LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui drg. Guzcvičiui
Vilnius

Specialus pranešimas

kaip ginkluota gauja užpuolė Miroslavo valsčiaus centrą

Š.m. vasario 12d., 11 valandą sužinota, kad naktį į 1945m.*vasario 12d. maždaug 100 žmonių banda, ginkluota kulkosvaidžiais, automatais, granatomis ir šautuvais, užpuolė Alytaus apskrities** Miroslavo valsčiaus centrą ir kad per šį užpuolimą užmušta 20 milicininkų, naikintojų būrio kovotojų, nusiaubti NKVD valsčiaus poskyrio ir valsčiaus

* 1945m. - įrašyta ranka.
** Alytaus apskrities - įrašyta ranka.

vykdomojo komiteto pastatai.

Nuvykus į vietovę ir apžiūrėjus įvykio vietą, apklausus mačiusius, NKVD valsčiaus poskyrio darbuotojus, nustatyta:

Naktį į vasario 12, maždaug 01 valandą, iki 100 žmonių banda vežimais atvažiavo prie Miroslavo miestelio iš rytų pusės, paskui 5-6 žmonių grupėmis (nustatyta apytikriai, pagal išlikusius kai kuriuos pėdsakus) iš 6-7 krypčių suėjo į miestelio centrą ir apsupo NKVD, valsčiaus vykdomojo komiteto pastatus, valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko, milicininko Gribliūno butus, kelių naikintojų būrio kovotojų butus, taip pat Seirijų valsčiaus komjaunimo komiteto sekretoriaus Jecunsko tėvų butą. Vakarų pusėje, maždaug už 150 metrų nuo NKVD pastato, bažnyčios šventoriuje buvo pastatyti 3 kulkosvaidžiai, iš ten ir šaudė į NKVD pastatą.

Apsupę pirmiausia nupjovė du telefono stulpus, nutraukė du telefono linijos tarpus ir sučiupę tris sargybos grupes (po 2 žmones) prisiartino prie pat NKVD valsčiaus poskyrio bei valsčiaus vykdomojo komiteto pastatų ir pradėjo smarkiai šaudyti iš šautuvų ir kulkosvaidžių, paskui įsiveržė į pastatų vidų.

NKVD valsčiaus poskyrio pastate buvo budėtojų dalinys iš 3 naikintojų būrio kovotojų ir vieno apylinkės įgaliotinio. Apylinkės įgaliotinis ir du kovotojai buvo pastato viduje, o vienas kovotojas lauke, prie įėjimo durų. NKVD valsčiaus poskyrio viršininkas valstybės saugumo jaun. ltn. drg. Korovinas ir kriminalinės paieškos operatyvinis įgaliotinis Kriukovskis tuo metu buvo bute prie NKVD pastato.

NKVD valsčiaus poskyrio viršininkas drg. Korovinas ir operatyvinis įgaliotinis drg. Kriukovskis, būdami bute ir negalėdami išeiti į gatvę, kadangi butas buvo smarkiai apšaudomas, atsišaudė. Pasibaigus šoviniams, banditai įsiveržė į butą ir abu išvedė į bažnyčios šventorių, kur jau buvo atvesti valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Kovalevskas, banditų pačiuptas savo bute vienais apatiniais baltiniais, nusiavęs, NKVD valsčiaus poskyrio budėtojas, apylinkės įgaliotinis drg. Gorbacevičius ir 7 naikintojų būrio kovotojai, sučiupti gatvėje, prie savo namų.

Kai nurodyti NKVD-milicijos darbuotojai ir naikintojų būrio kovotojai buvo bažnyčios šventoriuje, ten banditai atvedė naikintojų būrio kovotoją Žvirblį Petrą, iki bandos puolimo buvusį poste, prie įėjimo į

NKVD valsčiaus poskyrį durų. Jis buvo banditų sučiuptas ir jų siūlymu nurodinėjo aktyvesnius naikintojų būrio kovotojus.

Po to banditai pradėjo išvedinėti iš sučiuptųjų po vieną žmogų sušaudyti. Taip pat buvo išvesti ir sušaudyti apylinkės įgaliotinis Gorbacevičius ir kriminalinės paieškos operatyvinis įgaliotinis Kriukovskis. Šis buvo sunkiai sužeistas ir š.m. vasario 13d. mirė Alytaus ligoninėje. NKVD valsčiaus poskyrio viršininkui jaun. ltn. drg. Korovinui ir valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkui drg. Kovalevskiui nuo sušaudymo pavyko pabėgti.

Žmones šaudė gatvėje, 50 metrų nuo bažnyčios, kur susidarė 50 metrų ilgio ir 2 metrų pločio kraujo klanas.

Aukščiau nurodytoje vietoje sušaudyta 12 naikintojų būrio kovotojų, apylinkės įgaliotinis Gorbacevičius, kriminalinės paieškos operatyvinio įgaliotinis Kriukovskis.

Be to, savo bute sušaudyti valsčiaus komjaunimo komiteto sekretoriaus tėvas Jecunskas, motina ir 14 metų sesuo, jų namas sudegintas, ten sudegė užmušto Jecunsko lavonas, o turtas išvežtas.

Per užpuolimą banda pagrobė:

kulkosvaidžių..... 2,
automatų..... 5,
šautuvų..... 28,
granatų..... 10,
šovinių..... 3000.

Iš aplinkybių matyti, kad puolimas pavyko dėl NKVD valsčiaus poskyrio viršininko valstybės saugumo jaun. ltn. Korovino aplaidumo. Turėdamas organizuotą naikintojų būrį, kurį sudarė 38 žmonės, pakankamai ginklų ir šaudmenų, savo pajėgų nelaikė kovinėje parengtyje, nepaskyrė pakankamo kiekio budėtojų nakties metu, nors puolimo išvakarėse buvo instruktuotas. Prie NKVD poskyrio, kur buvo visi aukščiau nurodyti ginklai, budėtojų grupę sudarė tik 4 žmonės.

Toks negausus ir dar menkai paruoštas būrys neužtikrino NKVD valsčiaus poskyrio pastato apsaugos.

Lauke taip pat nebuvo pastatyta stebėtojų postų bandos pasirodymo atveju, išskyrus 3 patrulių poras, kurių, kaip matyti, niekas netikrino, jos neturėjo konkrečių užduočių. Faktiškai ši aplinkybė lėmė, kad pastate buvę kai kurie naikintojų būrio kovotojai išsibėgiojo, o kitus banda

sugavo tik todėl, kad reikiamai nepasipriešinta.

Mūsų priemonės:

1) Bandos buvimo vietai nustatyti ir ją likviduoti į Miroslavą išsiųstos dvi 94 pasieniečių pulko pasienio komendantūros užkardos.

Apskrities NKVD skyriaus operatyviniai darbuotojai:

2) Sudarome Miroslavo, Simno, Seirijų ir Butrimonių valsčiuose vienu metu vykdomos operacijos planą. Dalyvaus 289 pulko vienas batalionas ir 94 pasieniečių pulko 4 užkardos.

Be to, į šią operaciją, pagal susitarimą su 289 pulko vadu pplk. Gricajevu, bus pasiųstos ne mažiau kaip 2 pilnos kuopos.

3) Orientuota ir parengta Simno miestelyje esanti pasieniečių užkarda.

4) Į Miroslavą pasiųsti atsakingi KP(b) apskrities komiteto ir apskrities vykdomojo komiteto darbuotojai organizuoti atitinkamo partinio sovietinio darbo ir imtis priemonių aprūpinti žuvusių naikintojų būrio kovotojų šeimas.

5) Siekiant užkirsti kelią galimiems antpuoliams, visiems NKVD valsčių poskyrių viršininkams dar kartą pakartotas nurodymas pervesti į kareivinių padėtį visus NKVD, milicijos darbuotojus ir naikintojų būrių kovotojus.

Apie priimtų priemonių rezultatus pranešime papildomai.

LSSR NKVD-NKGB operatyvinės grupės Alytaus apskrityje viršininkas
valstybės saugumo
pplk. (Sabitovas) (Parašas)
NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas
valstybės saugumo
mjr. (Černyšovas) (Parašas)
NKGB Alytaus apskrities skyriaus viršininkas valstybės saugumo
kpt. (Rogožinas) (Parašas)

1945 02
Alytus
Nr.

Rezoliucijos: "Drg. Gusevui. Skubiai siųskite pranešimą drg. Leontjevui" (Parašas ir data neįskaitomi)
"Pranešimas parašytas. 1945 03 10" (Parašas neįskaitomas)
Kitos dvi rezoliucijos neįskaitomos

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/11. T.l. L.61-64. Originalas.

140. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko mjr. Černyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizanų įvykdytą stribų grupės sunaikinimą

Alytus 1945m. vasario 27d.

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR vidaus reikalų komisarui
valstybės saugumo komisarai drg. Bartašiūnui
Vilnius

Specialus pranešimas

1945 metų vasario 23d., 15.30 val., NKVD Daugų valsčiaus poskyris iš piliečių gavo žinių, kad Alytaus apskrities Daugų valsčiaus Kančėnų k., už 4 km nuo valsčiaus centro - Daugų mstl., įsikūrė poilsiui banditų grupė. NKVD Daugų valsčiaus poskyrio viršininkas drg. Petrovas nusprendė sugauti arba sunaikinti nurodytą banditų grupę. Tuo tikslu drg. Petrovas su 22 Daugų mstl. naikintojų bataliono kariais vasario 23 d., 16 val., išvažiavo į banditų grupės buvimo vietą.

Pagal turimus duomenis, turėjo būti ne daugiau kaip 12 banditų, įsikūrusių viename Kančėnų k. name. Kad apsuptų banditų grupę, drg. Petrovas naikintojų bataliono karius suskirstė į tris grupes. Viena grupė turėjo užeiti iš pastato kairės pusės, kita - iš dešinės, o jis pats su naikintojų grupe įėjo į kiemą. Apsupus pastatus banditų nerasta, bet paaiškėjo, kad bandoje - ne 12, o iki 50 žm., ir visi jie buvo pasaloje. Kai naikintojų grupė supo namą, į juos iš visų pusių iš šautuvų ir kulkosvaidžių ėmė šaudyti banditai. Naikintojai nesitikėjo puolimo, dalis jų sukėlė paniką, ir todėl kai kurie naikintojai, užuot priešinęsi banditams iškart išėjo į Daugus.

Drg. Petrovas su likusiais naikintojų bataliono kovotojais stojo į mūšį su banditais, bet jėgos buvo nelygios, banditai ėmė supti drg. Petrovą kartu su naikintojais.

Kad išvengtų aukų, drg. Petrovas išvedė naikintojus iš ugnies puslankio ir pasitraukė.

Mušis truko 30 minučių. Jo metu banditai užmušė 9 žmones iš naikintojų bataliono, Kančėnų k. kaimo tarybos pirmininko pavaduotoją ir

atsitiktinai mūšio metu vežimu važiavusį žmogų. Iš viso per mūšį banda užmušė 11 žmonių, vieną arklį. Pagal Kančėnų k. piliečių duomenis, 2 banditai užmušti ir 2 sužeisti - juos išsivežė išeidami.

Banda pagrobė užmuštų naikintojų 9 šautuvus, 5 granatas, iki 30 šovinių.

Vasario 23d., 17.00, banda iš Kančėnų k. išėjo Dusmenų miško link per Skabcikių k.

Iš mūsų pusės ėmėsi priemonių persekioti bandą NKVD vidaus kariuomenės kuopa su jai atsidavusiais naikintojų bataliono kariais, vadovaujamais vyr. ltn. drg. Rodino. Persekiodama bandą, NKVD kariuomenė suėmė 4 banditus, tarp jų buvo Baksimas Adolfas, banditų grupės būrio vadas. Jis davė parodymus, kad yra Barausko Kosto bandos narys, šioje bandoje buvo iki 100 narių. Iš jo parodymų nustatyta, kad vasario 23d. banda telkėsi Kančėnų k., turėdama užduotį tą pačią vasario 23d. naktį užpulti Daugų mstl. valsčiaus centrą. Dėl susidūrimo banda pasitraukė ir 50 proc. savo narių paleido į namus pailsėti.

Vykdome tyrimą, norėdami nustatyti iš banditų grupės į namus paleistus banditus ir likusios bandos grupės dalies buvimo vietą.

Apie rezultatus bus papildomas pranešimas.

NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas
valstybės saugumo mjr.(Čeryšovas) (Parašas)

1945 02 27
Alytus
Nr. 1/59

Ant dokumento užrašytos trys neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/11. T.l. L.110-112. Originalas. Rankraštis.

141. NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Čemyšovo specialus pranešimas LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie partizano A.Kušlio grupės sunaikinimą Simno valsčiuje

Alytus 1945m. kovo ld.

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui drg. Bartašiūnui

Specialus pranešimas
apie atliktą operaciją likviduojant Kušlio banditų grupę Alytaus apskrityje, Simno valsčiuje

NKVD Alytaus apskrities Simno valsčiaus poskyris iš "Polevojaus" (1945 02 13), "Lesniko" (1945 02 15) ir "Lisicyno" (1945 02 18) gavo slaptą informaciją, kad Simno valsčiaus teritorijoje, miške aplink Žuvintu, Bambininkų, Aleknonių kaimus telkiasi Kušlio banda. NKVD valsčiaus poskyris parengė šios Kušlio bandos likvidavimo planą; pagal jį buvo paruoštos dvi rezervinės užkardos iš 2 komendantūros 94 pesieniečių būrio su jiems prisiųstais NKVD Simno valsčiaus poskyrio naikintojų bataliono kovotojais - 35 žmonėmis.

Išankstinės žvalgybos buvo nustatyta, kad Kušlio banda yra Lipokos vienkiemyje, Simno valsčiuje, 13 kilometrų nuo Simno mstl.

1945 metų vasario 21d., 6.00 valandą, 94 pasieniečių būrio 2 komendantūra kartu su naikintojų bataliono kovotojais, vadovaujami 94 pasieniečių būrio vado kpt. drg. Pogorelovo ir NKVD Simno valsčiaus poskyrio viršininko valstybės saugumo ltn. drg. Smirnovo, išėjo iš Simno naikinti Kušlio bandos.

Gerai sudaryto operacijos plano dėka iki vasario 21d., 10.00, Lipokos vienkiemis, kur buvo apsistojusi banda, buvo apsuptas ir banda buvo priversta stoti į mūšį. Po 2 valandų mūšio Kušlio banda, kurią sudarė 36 žmonės, buvo sunaikinta. Triuškinant bandą užmušti 32 banditai, sužeistas ir sučiuptas vienas banditas ir tik trims banditams pavyko išbėgti iš ugnies.

Vietos gyventojai atpažino šiuos užmuštus banditus:

1. Bandos vadeiva - buvęs Smetonos režimo Lietuvos kariuomenės

kapitonas Kušlys Antanas, gimęs 1905m., Simno mstl. gyventojas.

2. Stekenis Juozas, Vinco sūnus, gimęs 1920 metais, Simno valsčiaus Kalesninkų k. gyventojas.

3. Jarmala Antanas, Kazio sūnus, gimęs 1926 metais, Simno valsčiaus Kalesninkų k. gyventojas.

4. Aleksandravičius Bronius, Antano s., gimęs 1910 metais, Simno valsčiaus Zailių k. gyventojas

5. Sestakauskas Vladas, Jono s., gimęs 1922 metais, Simno valsčiaus Kalesninkų k. gyventojas.

6. Berčiūnas Juozas, Aleksandro s., gimęs 1917 metais, Atesninkų k. gyventojas.

7. Berčiūnas Algirdas, Aleksandro s. (brolis), gimęs 1923 metais, Atesninkų k. gyventojas.

8. Paršigonas Vincas, gimęs 1917 metais, Miroslavo valsčiaus Ivoniškių k. gyventojas.

9. Krikščiūnas Juozas, gimęs 1918 metais, Simno mstl. gyventojas.

Banditų lavonai buvo dvi dienas Simno mslt. aikštėje atpažinimui. Kai į aikštę buvo atvežti banditų kūnai, Simno valsčiaus partorgas gyventojams pasakė kalbą, kurioje pareiškė, kad "visų tų, kurie dalyvauja bandoje arba jai kaip nors padeda, irgi laukia tokia pati dalia". Gyventojai pritarė partorgo kalbai ir dėkojo tiems, kurie dalyvavo sumušant bandą.

Sužeistas ir sugautas banditas - Sestakauskas Petras, Vlado sūnus, gimęs 1922 metais, gyvenantis Alytaus apskrityje, Simno valsčiuje, Kalesninkų k. Jo parodymus atsiųsime papildomai.

Kušlio bandą sudarė užkietėję tėvynės išdavikai. O šitai matyti iš to, kad vienas banditas, būdamas sužeistas, nenorėjo pasiduoti ir pistoleto šūviu į burną nutraukė savo gyvybę.

Sumušus banditų grupę, pas užmuštuosius rasta įvairių dokumentų, štampų, Miroslavo valsč. vykdomojo komiteto antspaudas. Tai liudija, kad Kušlio banda dalyvavo 1945 02 12 Miroslavo valsčiaus centro puolime (žr. 1945 02 ... pranešimą), per kurį buvo sudaužytas valsčiaus vykdomojo komiteto pastatas, o banditai išsinešė dokumentus, štampus, antspaudą. Daugelis banditų turėjo dokumentus: liudijimus, kad atleisti nuo karinės tarnybos, pažymas, kad jie yra naikintojų būrio kovotojai ir kitokius.

Iš sutriuškintos bandos paimta:

1. Rankinių kulkosvaidžių 8, iš jų 7 vokiški
2. Šautuvų 20 vnt.
3. Automatų 18 vnt.
4. Pistoletų 5 vnt.
5. Granatų 20 vnt.
6. Įvairaus kalibro šovinių 8000 vnt.
7. Žiūronų 3 vnt.
8. Raketinių pistoletų 1 vnt.
9. Žirklės vielai kirpti
10. Miroslavo valsčiaus herbinis antspaudas
11. Įvairių štampų 5 vnt.
12. Alytaus apskrities topografinių žemėlapių 4 lapai.

Be to, rasta daug Miroslavo valsčiaus poskyrio vykdomojo komiteto ir NKVD valsčiaus poskyrio dokumentų, kuriuos banditai buvo pagrobę per puolimą.

Be Miroslavo užpuolimo, Kušlio banda vasario 6d. Buckūnų k. užmušė 5 taikius gyventojus ir sužeidė 3 naikintojų bataliono kovotojus. 1945 02 19 pagrobė Bosiboniko* kaimo tarybos pirmininko Šalimos Broniaus turtą, buvo ir daugiau kitų bandos apraiškų - jas aiškinamės tardydami.

Bandą triuškinant buvo padegta daržinė, kurioje slėpėsi banditai. Per gaisrą sudegė 2 banditai, 2 jiems priklausantys arkliai, rogės su šaudmenimis ir produktais.

Visi dalyvavę bandos sunaikinime veikė sumaniai, vyriškai, drąsiai, o ypač pasižymėjo naikintojų bataliono štabo viršininkas drg. Kvedorovičius, kovos su banditizmu skyriaus operatyvinis įgaliotinis drg. Selivakovas, naikintojai Uragokovičius, Pikūnas, Zdanevičius.

Triuškinant bandą, iš mūsų pusės buvo sunkiai sužeistas 94 pasieniečių būrio jaun. serž. drg. Gladkichas ir sugadintas sunkusis kulkosvaidis (kulka pramušė gaubtą).

Kušlio banda rengėsi pulti Simno valsčiaus centrą, bet laiku buvo gautos žinios, puolimui užkirstas kelias, o banda visiškai sunaikinta.

Taip tekste.

NKVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas valstybės saugumo mjr. (Černyšovas) (Parašas)

1945 03 01
Alytus
Nr. 1/61

Rezoliucijos: "Praneškite drg. Apolonovui". 194503 [?] (parašas neįskaitomas).
"OBB prie medžiagos" 1945 03 08 (parašas neįskaitomas).
"...Bandą nuimti nuo įskaitos" 1945 03 09 (parašas neįskaitomas).
Viena rezoliucija neįskaitoma.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.7/11. L.l 19-120. Originalas. Rankraštis.

142. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir NKGB komisaro A.Guzevičiaus sudarytas lenkų ir lietuvių partizanų naikinimo priemonių planas

[Vilnius] **1945m. gegužės mėn.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR NKVD-NKGB priemonių planas, ardant lenkų ir lietuvių nacionalistines formuotes ir banditų grupes

Siekiant išardyti Lietuvos SSR teritorijoje veikiančias lietuvių ir lenkų nacionalistines formuotes ir banditų grupes, vykdyti šias priemones:

Agentūrinis-operatyvinis darbas

1. Panaudoti visą agentų ir informatorių tinklą ir pirmiausia agentus iš vietinių lietuvių autoritetų, kad jie paveiktų banditus ir nelegaliai gyvenančius, taip pat jų gimines - paskatintų banditus savanoriškai pasiduoti.

2. Įgyti agentų tarp buvusių įtakingų Lietuvos kariuomenės karininkų ir užverbavus pasiųsti juos ardomajam darbui bandose, kad skatintų banditus pasiduoti.

3 Įgyti agentų tarp Lietuvos buržuazinių partijų autoritetų, esančių laisvėje ir areštuotų NKGB organų, pasiųsti juos ardyti Lietuvos nacio-

nalistinio pogrindžio.

4. Parengti ir užverbuoti agentų tarp kunigų ir dvasininkų, kad per pamokslus jie kviestų nutraukti ginkluotą kovą ir legalizuotis, kad individualiai darytų poveikį banditų giminėms.

5. Vesti tikslinius verbavimus tarp banditų giminių ardomajam darbui ir nukreipti juos šiuo tikslu į bandas.

6. Siųsti į valsčius ir kaimus autoritetingus agentus - dėstytojus, profesorius, studentus, kad jie skatintų prisistatyti prasikaltusius jaunuolius, vengiančius tarnybos Raudonojoje armijoje ir esančius bandose.

7. NKVD-NKGB ir apskričių skyriuose peržiūrėti sulaikytų ir areštuotų eilinių bandų dalyvių, rėmėjų, nenorinčių tarnauti armijoje sudėtį, dalį jų užverbuoti, paleisti į laisvę ir pasiųsti į bandas ardomajam darbui, skatinti banditų grupių dalyvius prisistatyti, vesti iš miško nelegalius asmenis.

8. Kad legalizuotųsi likusios pogrindyje lenkų banditinės formuotės, pasiųsti kartu su NKGB operatyviniu darbuotoju į Ašmeną, Turgelius ir Rūdininkų girios rajoną legalizavusiuosius "Armijos Krajovos" karininkus - majorą "Jaremą", kapitonus "Prussą" ir "Ježą", organizuoti susitikimus su lenkų banditų grupių dalyviais, paveikti juos savo autoritetu.

9. Analogišku tikslu siųsti į lenkų "Mazepos" bandų formuotes ir būrius bandos "Korsaž" ryšininkę Romanovskają ir nuo "Mazepos" atvykusį ryšininką "Cvaneką". Jie turi išaiškinti legalizavimosi sąlygas ir pasikalbėti su banditų grupių vadais "Smėlyj", "Mislivyj", "Poremba", "Filiaru" ir kitais apie jų būrių išvedimą iš miško.

10. Per agentų ir informatorių tinklą ir specialiai į apskritis bei valsčius siunčiamus autoritetingus maršrutinius agentus platinti tarp gyventojų ir ypač tarp banditų giminių SSRS LKT pirmininko drg. Stalino 1945 metų geužės 9d. kalbą apie Vokietijos kapituliavimą ir Lietuvos Vyriausybės kreipimąsi "Į lietuvių liaudį".

11. Plačiai aiškinti gyventojams ir ypač banditų ir kitų nelegaliai gyvenančių giminėms nustatomą legalizavimosi tvarką, kad kiekvienas, atvykstantis išpažinti kaltės, būtinai privalo atiduoti NKVD-NKGB organams turimą ginklą ir nutraukti ryšius su pogrindžiu.

12. NKVD-NKGB vardu plačiai aiškinti gyventojams apie ginklo atidavimą nustatytu laiku, nes, jam praėjus, už ginklo laikymą areštuo-

jama.

13. Siekiant išvengti galimų milicijos darbuotojų ir naikintojų batalionų karių kovinių susirėmimų su jau legalizavusiaisiais banditais bei nelegaliai gyvenančiais, taip pat su banditų grupėmis, vykstančiomis į valsčius ir apskričių centrus legalizuotis, - išaiškinti milicijos darbuotojams ir naikintojų batalionų kariams nelegalių grupių ardymo priemonių esmę ir mūsų organų požiūrį į juos.

14. Siunčiant agentūrinius-operatyvinius darbuotojus ardymo kontaktams su banditų grupėmis ir kitais nelegaliais asmenimis, orientuoti apie vykdomas priemones Lietuvos apygardos NKVD Pasienio kariuomenės valdybos viršininką gen. mjr. drg. Byčkovskį ir 4 šaulių divizijos vadą gen. mjr. drg. Vetrovą.

Duoti nurodymus NKVD-NKGB apskričių skyriams, kad legalizavusiųjų banditų ir jų šeimų nerepresuotų, nekonfiskuotų turto, o išduotų jiems specialius pažymėjimus (forma pridedama), įpareigodami legalizavusiuosius asmenis prisistatyti periodinei registracijai į NKVD-NKGB valsčių poskyrius ir apskričių skyrius.

16. Apie legalizavusiųjų asmenų, kurie atnaujina savo ryšius su pogrindžiu, areštą NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkai privalo iš karto informuoti gyventojus bei šių banditų gimines ir panaudoti arešto faktą atitinkamam aiškinamajam darbui tarp legalizavusiųjų.

17. Įpareigoti NKVD-NKGB apskričių skyrius kas penkios dienos pristatyti ataskaitas apie atliktą legalizacijos darbą pagal nustatytą schemą (pridedama, ir remiantis praktine patirtimi numatyti tolesnes profilaktines ir agentūrines-operatyvines priemones.

18. Kad būtų įgyvendintos profilaktinės ir agentūrinės-operatyvinės legalizacijos priemonės, komandiruoti į apskritis vadovaujančius NKVD-NKGB darbuotojus pagal pridedamą sąrašą.

Profilaktinis darbas

1. Prašyti Lietuvos KP(b) CK ir Lietuvos SSR Liaudies Komisarų tarybą skirti ir pasiųsti į labiausiai banditizmo apimtas sritis ir valsčius 1-2 mėnesiams KP(b) CK, Lietuvos SSR Liaudies Komisaių Tarybos, Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo atsakingus darbuotojus: Lietuvos KP(b) CK sekretorius, LKT pirmininko pavaduotojus,

Aukščiausiosios Tarybos deputatus ir t.t. - vesti aiškinamojo darbo apie legalizaciją - pokalbiais, vietos gyventojų susirinkimais, susirinkimais ir pokalbiais su banditų ir kitų nelegaliai gyvenančių giminėmis.

Vykdo: Tkačenka.

2. Atitinkamu tikslu kas mėnesį rengti Lietuvos SSR NKVD-NKGB vadovaujančių darbuotojų išvykas į labiausiai banditizmo apimtas apskritis ir valsčius

Vykdo: Bartašiūnas, Guzevičius.

3. Į aiškinamąjį darbą periferijoje apie legalizaciją įtraukti labiausiai patikrintą ir autoritetingiausią inteligentijos dalį; tuo tikslu Lietuvos SSR NKVD-NKGB turi surengti su jais pokalbius, instruktuoti, o NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkai nuolat vadovauti jų darbui.

4. Patikrinti ir atrinkti darbui su gyventojais bei banditų ir kitų nelegalių asmenų giminėmis kaimuose ir vienkiemiuose autoritetingų lietuvių iš lojaliai nusiteikusių aukštųjų mokyklų profesorių, dėstytojų, docentų, carinės rusiškos mokyklos generolų ir karininkų, rašytojų, žurnalistų, senųjų Lietuvos politinių veikėjų, lankiusių carinę mokyklą.

Vykdo: Tkačenka, Guzevičius.

5. Apskrityse, valsčiuose organizuoti susirinkimus ir pokalbius su banditų, vengiančių tarnybos Raudonojoje armijoje, ir kitų nelegalių asmenų giminėmis. Panašius susirinkimus ir pokalbius rengti su tuo jaunimu, kurio bendraamžiai, draugai ir giminės vengia karinės tarnybos ir yra bandose.

Vykdo: komandiruoti į apskritis NKVD-NKGB liaudies komisariatų vadovaujantys darbuotojai ir apskričių skyrių viršininkai.

6. Vykdant legalizaciją valsčiuose plačiai aiškinti Lietuvos Vyriausybės kreipimąsi "Į lietuvių liaudį" banditų ir nelegalių asmenų šeimoms bei giminėms, siekiant per juos paveikti eilinius bandų dalyvius ir skatinti juos savnoriškai išeiti iš miško ir prisistatyti.

7. Organizuoti legalizavusiųjųsi banditų, vengiančiųjų karinės tarnybos, ir banditų grupių vadeivų viešus pasisakymus susirinkimuose, pokalbiuose, per apskričių radijo mazgus; plačiai panaudoti šiam tikslui po Vokietijos kapituliacijos susidariusią politinę padėtį.

8. Lietuvos SSR NKVD-NKGB, banditų giminių, kraštiečių, draugų ir buvusių banditų formuočių dalyvių vardu rengti kreipimusis ir laiškus,

kviečiančius legalizuotis eilinius bandų dalyvius ir vadeivas.

9. Respublikiniuose laikraščiuose "Tiesa" ir "Vilenskaja pravda"* taip pat apskričių spaudoje spausdinti Lietuvos SSR NKVD-NKGB liaudies komisarų, LKP(b) CK sekretorių, Liaudies Komisarų Tarybos vadovaujančių darbuotojų, Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo ir vietos autoritetų straipsnius, kviečiančius nelegalius asmenis išeiti iš miško ir atvykti išpažinti savo kaltės.

10. Dėl legalizacijos darbo bendrauti su Lietuvos KP(b) apskričių komitetais, prašyti, kad jie šiam tikslui skirtų atsakingus darbuotojus.

Lietuvos SSR Vidaus reikalų liaudies komisaras (Bartašiūnas)

Lietuvos SSR Valstybės saugumo
liaudies komisaras (Guzcvičius)
(Parašas pavaduotojo)

1945 05

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/54. L.155-159. Nuorašas.

143. SSRS NKGB komisaro pavaduotojo B.Kobulovo ir NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo direktyva NKVD-NKGB operatyvinių sektorių ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl atvykusių legalizuotis asmenų tardymo ir verbavimo

Vilnius 1945m. birželio 8d.

Visiškai slaptai

LSSR NKVD operatyvinių sektorių viršininkams
Lietuvos SSR NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams

Per 1945 metų birželio-liepos mėnesius dėl mūsų organų vykdomų priemonių antisovietiniam pogrindžiui ir jo ginkluotoms bandoms likviduoti Lietuvos teritorijoje vyksta banditų, taip pat besislapstančių nuo valdžios organų dezertyrų bei vengiančių šaukimo į Raudonąją armiją asmenų pasidavimas.

* Vilenskaja pravda, lenkų k. - Vilniaus tiesa.

Siūloma:

1. Organizuoti atvykstančių pasiduoti buvusių banditų, dezertyrų bei vengusių šaukimo į Raudonąją armiją agentūrinį-operatyvinį aptarnavimą. Nedelsiant imtis verbuoti tam reikalui darbingą agentūrą, kad laiku būtų užkirstas kelias jų mėginimams sugrįžti į bandą arba atnaujinti kovą su sovietų valdžia kitais metodais.

Atvykusiųjų prisipažinti areštus vykdyti patikrinus gautą kompromituojančią medžiagą, turint omenyje, kad antisovietiniai elementai, norėdami sužlugdyti mūsų priemones, gali mėginti juos išprovokuoti ir sukelti pavojų asmenims, ištrūkusiems iš sovietų valdžios priešų įtakos.

2. Susitarti su vietos partinių organizacijų vadovais ir išplėtoti aiškinamąjį darbą tarp legalizavusiųjųsi dėl būtinumo grįžti jiems prie doro darbo, tvirtai pažadant, kad sovietų valdžia nebaus už buvusią priešišką veiklą tų, kurie nebemėgins dėtis prie kovos su sovietų valdžia, o dorai vykdys sovietinio piliečio pareigas.

Ir šio pažado Jūs privalote griežtai laikytis, neleisdami, kad jį laužytų Jums pavaldus aparatas.

3. Iš atvykusių prisipažinti parinkite doriausius žmones, patikrinkite juos bendrame darbe su mūsų organais ir paruoškite reikiamas sąlygas sukurti iš jų operatyvinio darbuotojo vadovaujamas paramos grupes kovai su banditizmu.

Paramos grupė tuo pačiu metu turi būti sekama, kad būtų žinomos jos dalyvių nuotaikos.

Paruošus tokią grupę, pranešti mums, kad būtų gauta sankcija ją panaudoti.

Turint galvoje tai, kad dauguma prisipažįstančių neatiduoda ginklo, reikia ypač atsargiai, neatbaidant besilegalizuojančiųjų, vykdyti aiškinamąjį darbą dėl būtinybės atiduoti ginklus, visų pirma buvusiems bandų dalyviams ir dezertyrams iš Raudonosios armijos.

Kartojam, kad šį darbą reikia dirbti itin atsargiai, pavesti jį patyrusiems operatyvininkams, įtraukiant ir pačius autoritetingiausius iš legalizavusiųjųsi tarpo.

Apie šios direktyvos vykdymo rezultatus atsiskaitykite penkiadienėse suvestinėse.

SSRS Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
Valstybės saugumo 2 rango komisaras (Kobulovas)

SSSR vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas
generolas pulkininkas (Apolonovas)

1945 06 08
Vilnius

Rezolicija: "Direktyvą išsiuntinėti." 1945 08 09" (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.l/4. L.39-41. Nuorašas.

144. Gen. mjr. Golovkos pranešimas Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui dėl lėktuvų aviacinei žvalgybai ir operacijoms panaudojimo

1945m. birželio 21d.

Pranešimas per "VČ"
Visiškai slaptai

Vilniaus operatyvinio sektoriaus viršininkui

Turint tikslą vykdyti aviacinę žvalgybą ir paremti operacijas bombų - kulkosvaidžių ugnimi:

1. Laiku pateikti vyriausios vadovybės štabui paraiškas dėl lėktuvų panaudojimo Jūsų sektoriuje.
2. Įrengti lygias, be pašalinių daiktų 800 X 400 metrų nutūpimo aikšteles atviromis prieigomis.
3. Pasirodžius lėktuvui, tiesti nusileidimo žymeklius ir siųsti stiprią apsaugą.

Generolas majoras Golovka

Perdavė: operatyvinis budėtojas majoras Nikolajevas

Priėmė: atsakingo budėtojo LSSR NKGB reikalams padėjėjas
Valstybės saugumo jaun. ltn. (Bovinas)

1945 06 21
2.30

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.l/4. L.19. Nuorašas.

145. SSRS NKVD komisaro pavaduotojo A.Apolonovo ir SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos raštas LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams ir NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams dėl ligoninėse gydomų partizanų išaiškinimo

Vilnius 1945m. liepos 10d.

Visiškai slaptai

LSSR NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams
Visiems Lietuvos SSR NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams

Pastaruoju metu Lietuvos SSR NKVD-NKGB organai nustatė ir likvidavo kelias nelegalias banditų ligonines.

Pavyzdžiui, Ukmergės apskrityje, Rusių Rago k., likviduojant bandą "Žaliasis velnias" likviduota ligoninė, kurioje gydėsi keturi sužeisti banditai.

Suvainiškiu k., Rokiškio apskrityje, likviduota banditų ligoninė, vadovaujama gydytojos Kolčinskajos, kuri medikamentų sužeistiesiems gydyti įsigydavo vietos vaistinėje.

Yra atvejų, kad sužeisti banditai priimami gydyti į apskričių ir valsčių ligonines.

Pavyzdžiui, tikrinant Alytaus ligoninę rasta gydomų sužeistų banditų, apiformintų kaip sergantys valstiečiai. Apie tai, kad priimti sužeisti banditai, ligoninės administracija nepranešė NKVD-NKGB organams.

Taip pat žinoma nemažai faktų, kad banditų ryšininkai įsigyja ligoninėse ir vaistinėse medikamentų ir tvarsliavos ir aprūpina jais banditus.

Siekiant laiku nustatyti ir likviduoti nelegalias ligonines, išaiškinti sužeistus banditus, paguldytus ligoninėse, ir bandų aprūpinimo medikamentais šaltinius.

Siūloma:

1. Iš patikrinto medicinos personalo ir ligoninių bei vaistinių medicinos darbuotojų užverbuoti specialius informatorius, kurių užduotis - pranešti mūsų organams apie guldomus į ligonines gydyti visus sužeistus privačius piliečius ir apie medikamentų iš ligoninių ir vaistinių neteisėtą išdavimą. Pagal visus tokius pranešimus nedelsiant imtis būtinų

operatyvinių priemonių.

2. Nukreipti visą veikiantį agentūrinį-operatyvinį tinklą (pirmiausia medikus) išaiškinti nelegalias banditų ligonines ir asmenis tarp gydytojų, felčerių, provizorių ir medicinos seserų, kurie susiję su banditais.

3. Nedelsiant patikrinti visas valsčių ir apskričių ligonines, kad būtų išaiškinti jose gydomi sužeisti banditai. Juos nustačius, nedelsiant areštuoti. Vėliau tokius patikrinimus daryti 2-3 kartus per mėnesį.

4. Įpareigokite visų ligoninių vedėjus, kad jie laiku Jus informuotų apie visus sužeistuosius, priimamus gydyti į ligoninę. Įspėkite juos, kad, nepranešę apie tai mūsų organams, jie bus traukiami atsakomybėn.

Kaip vykdomi šie nurodymai, praneškite mėnesio operatyvinėse ataskaitose.

SSR Sąjungos Vidaus reikalų liaudies
komisaro pavaduotojas gen. plk. (Apolonovas)

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
gen. ltn. (Tkačenka)

1945 07 10
Vilnius
Nr.34

[Nuorašas] tikras: LSSR NKGB sekretoriato operatyvinė įgaliotinė
jaun. ltn. (Andrejevą) (Parašas)

Ant dokumento dvi neįskaitomos rezoliucijos.

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L. 39-41. Nuorašas.

146. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinio Lietuvai I.Tkačenkos, LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno ir e.p. LSSR NKGB komisaro D.Jefimovo direktyva NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, apskričių skyrių, NKGB Lietuvos geležinkelio transporto ir Lietuvos vandens baseino skyriaus viršininkams bei Lietuvoje dislokuotos visų rūšių NKVD kariuomenės dalinių vadams dėl legalizavusiųjųsi verbavimo ir persekiojimo

[Vilniusl 1945m. spalio 19d.

Visiškai slaptai

NKVD-NKGB operatyvinių sektorių viršininkams,
NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams,
NKGB Lietuvos geležinkelio transporto skyriaus viršininkui,
NKGB vandens skyriaus Lietuvos baseino viršininkui,
NKVD Lietuvos baseino vandens skyriaus ir pasienio kariuomenės Lietuvoje apygrados viršininkams,
NKVD vidaus ir pasienio Lietuvos kariuomenės 4 ir 63 divizijų vadams,
Marijampolės ir Klaipėdos pasienio būrių vadams.

Nors yra SSRS NKVD-NKGB direktyvos ir mūsų nurodymai, Lietuvos SSR NKVD-NKGB organų agentūrinis-operatyvinis darbas tarp legalizavusiųjųsi banditų tebėra nepatenkinamas.

Nei NKVD, nei NKGB organai kaip reikiant neužsiima legalizavusiųjųsi banditų "apdorojimu", silpnai verbuoja jų tarpe vidinę agentūrą, o užverbuotų pranešinėtojų neauklėja mums atsidavimo dvasia. Todėl dauguma užverbuotųjų su mumis elgiasi nenuoširdžiai, labai dažnai - išdavikiškai.

O per agentūrą bei iš tardymo duomenų nustatyta, kad banditų - nacionalistų pogrindžio centrai, norėdami išlaikyti savo kadrus ir prisiderinti prie padėties, dirbo ir dirba specialų darbą, kad nemaža dalis banditų legalizuotųsi, galėtų gyventi legaliai ir sėkmingai kovotų prieš sovietų valdžią.

Kai kuriose apskrityse nustatyti faktai, kai legalizavęsi ištisi banditų junginiai ginklų neatidavė ir legaliai gyvendami užsiima teroru ir banditizmu.

Be to, dabar aiškėja, kad nacionalistiniai "LLA", "LPS" ir kt. centrai nuo pat respublikos išvadavimo iš vokiečių įsteigė ir tebesteigia ginkluotus sukilėlių būrius, vadindami juos "atsargos būriais" arba "savigynos būriais".

Tų būrių dalyviai gyvena legaliai, turi ginklą, suteiktą slapyvardį, priklauso organizuotiems kariniams padaliniams (poskyriai, grandys, kuopos, batalionai), pagal komandą susirenka naktį, daro išpuolius, o paryčiais grįžta namo, slepia ginklą ir vėl laukia savo vadovybės nurodymų.

Alytaus apskrities NKGB skyrius taip pat atskleidė sukilėlių pogrindį. Tik dviejuose šios apskrities valsčiuose per pastarąsias tris savaites areštuoti 74 su ginklu legaliai gyvenantys "LPS" sukilimo būrių dalyviai, tarp jų - poskyrių bei būrių vadai.

Tokie daliniai išaiškinami ir kituose šios apskrities valsčiuose.

Šiaulių operatyvinis sektorius š.m. spalio mėnesį Šiaulių apskrities Papilio valsčiuje likvidavo bandą iš 16 legalizavusiųjųsi asmenų.

Tardomi suimtieji banditai prisipažino, kad legalizavosi pogrindžio vadovo nurodymu, ginklus paslėpė, dieną darbavosi savo ūkyje, o naktį bandos vadeivos Gedimino paliepimu vykdė antpuolius, teroro aktus ir platino tarp gyventojų antisovietinius lapelius.

Per Lietuvos NKGB 2 skyriaus maršrutinį agentą nustatyta, kad Utenos operatyviniame sektoriuje veikiančio "LLA" apygardos "Šarūno"* štabo liepimu nemaža dalis banditų legalizavosi ir štabo pavesti dirba žvalgybos darbą, vykdo specialias užduotis organizuojant ir atliekant teroro aktus prieš sovietinį-partinį aktyvą ir naujakurius valstiečius.

Toks banditų sukilėlių pogrindis, be abejo, yra ir kitose respublikos apskrityse bei miestuose.

Kad kuo greičiau būtų išaiškintas ir likviduotas nacionalistinis pogrindis ir jo banditinės sukilėlių grupuotės,

* Šarūno rinktinė, įkurta 1945m 06 15, iki spalio mėn. patyrė triuškinančius smūgius: 250 partizanų žuvo, 569 buvo suimti. 1945 07 26 rinktinės vadas Vladas Mikulėnas-Liepa, Lubinas įsakė išformuoti kuopas, būrius ir pradėti slapstytis individualiai. Tačiau įsakymas nepasiekė visų būrių, NKVD kariuomenės siautimas nesiliovė. 1945 12 01 rinktinės štabas buvo sunaikintas, V.Mikulėnas žuvo.

Siūloma:

NKVD-NKGB operatyvinių sektorių, apskričių skyrių viršininkams, NKGB transporto ir vandens skyrių viršininkams, NKVD kariuomenės pasienio pulkų ir būrių, divizijų vadams bei jų pavaduotojams žvalgybai:

1. Patikimą, veiklų agentūrinį pranešinėjimo tinklą nukreipti nacionalistinio pogrindžio, bandų ir sukilėlių formuočių dalyvių tarp kaimo, miesto gyventojų ir ypač tarp legalizavusiųjųsi banditų bei kitų nelegalų atskleidimui ir "apdorojimui".

2. Sistemingai verbuoti vidinę agentūrą iš pogrindžio bei veikiančių bandų dalyvių, kurie legalizavosi ir, patikrinus ją praktinėje veikloje, skirti jai tokias pat užduotis.

3. Liautis formaliai žiūrėti į agentūrą, užverbuotą iš pogrindžio ir bandų aplinkos, sistemingai ugdyti ją ištikimybės sovietų valdžiai dvasia; patikrintais pavyzdžiais rodyti sovietų valdžios galią; aiškinti, kad jos įstatymai skirti darbo žmonėms ginti; pateikti pavyzdžius, liudijančius pogrindžio ir banditų veiksmų beviltiškumą ir neperspektyvumą; padėti agentūrai išsivaduoti nuo ją persmelkusios nacionalistinės ideologijos ir suteikti materialinę paramą.

Tik teisingai išugdyta, išsivadavusi nuo buržuazinės-nacionalistinės ideologijos agentūra bei pranešinėtojai dirbs su mumis nuoširdžiai, išaiškins pogrindininkus, sukilėlius ir banditus. Vien grasinimais ir bauginimais net iš vertingos agentūros ne ką išgausime.

4. Ryšium su tuo, kad dauguma mūsų darbuotojų nepaiso konspiracijos darbe su agentūra, ši, bijodama, kad bus demaskuota, nenori su mumis dirbti, vengia susitikinėti arba nepraneša jai žinomų duomenų apie pogrindį ir bandas. Būtina miestuose priimti agentūrą tik konspiraciniuose butuose, o kaimuose ir vienkiemiuose sutartose vietose; apsirengti tokiais drabužiais, kokius dėvi vietos gyventojai, o susitikimo vieta kas kartą turi būti kita. Verbuojant agentūrą iš bandų dalyvių ir nelegalų tarpo, įsigyti iš karto vieną ar kelis ryšininkus iš agentūros giminių, numatyti slėptuves, kuriose agentas galėtų palikti duomenis, o darbuotojas - nurodymus jam.

5. Vidinę agentūrą užklupus dviveidžiaujant ar išdavikiškai elgiantis, slaptai areštuoti, aktyviai tardyti ir nuo jos pradėti pogrindžio ir

bandų išaiškinimą.

6. Imtis priemonių organizuoti rimtą agentūrinį darbą tarp suimtųjų, kurie laikomi kalėjimuose, BTK* ir KPZ**. Agentūriškai "apdorodami" kalinius, derindami tai su tardymu bei laisvėje esančių pogrindininkų ir banditų agentūriniu "apdorojimu", mes galėsime greitu laiku išaiškinti ir likviduoti nacionalistinius centrus ir banditų-sukilėlių formuotes.

7. Tardant suimtuosius dalyvius, banditus, bandų ryšininkus, legalizavusiuosius banditus ir nelegalus, taip pat pareiškėjus bei liudininkus, stengtis išaiškinti legaliai gyvenančius pasipriešinimo pogrindžio dalyvius.

8. Milicijos operatyvininkus orientuoti į sukilėlių pogrindžio buvimą, duoti jiems uždavinį išaiškinti pasipriešinimo būrių dalyvius per pranešinėtojus, patikėtinius ir paramos grupes.

9. Duoti uždavinį komjaunuoliams, naikintojų kuopų kovotojams ir partiniam-sovietiniam aktyvui išaiškinti asmenis, turinčius ginklų, juos areštuoti, o tardant siekti atskleisti jų ryšį su sukilėlių būriais.

Su šiais nurodymais supažindinkite NKVD-NKGB operatyvinius darbuotojus, orientuokite juos į padėti es respublikoje rimtumą ir drauge su jais imkitės visų priemonių, kad būtų atskleisti ir likviduoti nacionalistiniai centrai, veikiančios bandos, užsikonspiravę sukilėlių būriai, taip pat kad būtų paimti ginklai iš legalizavusiųjųsi gyventojų.

Apie šios direktyvos vykdymą atsiskaitinėkite penkiadienėse ataskaitose.

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvoje
generolas leitenantas Tkačcnko
Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
generolas majoras Bartašiūnas

Nr.62
1945 10 19

Einąs Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisaro pareigas
generolas majoras Jefimovas

*** BTK (vnutritiuremnaja kamera, rusų k.) - vidaus kalėjimo kamera.**

**** KPZ (kamera predvaritelnogo zakliučenija, rusų k.) - pirminio įkalinimo kamera.**

Tikra: Lietuvos SSR NKGB sekretoriato operatyvinis įgaliotinis jaunesnysis leitenantas (Andrejevą)

Rezoliucija: "Supažindinti visus oper. sekretoriaus darbuotojus [...] Kiekvieną [...] reikalauti direktyvos vykdymo rezultatų ataskaitai. 10.23" (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.3/12. L.206-209. Nuorašas.

147. NKVD - NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininko P.Kapralovo pranešimas SSRS NKVD - NKGB įgaliotiniui Lietuvoje I.Tkačenkai ir LSSR NKVD komisarui J.Bartašiūnui apie Utenos apskrityje veikiančius partizanų būrius ir jų legalizaciją

[Utena] **1945m. gruodžio 10d.**

Pranešimas per "VČ"

Drg. Tkačenkai
Drg. Bartašiūnui

Utenos operatyvinis sektorius pagal agentūros duomenis likvidavo bandą "Smokas", priklausiusią "Sakalo"* štabui, kuris veikė Lietuvos SSR Utenos apskrities teritorijoje; tos bandos dalyviai, paslėpę ginklus, laikinai legalizavosi ir laukė įsakymo tęsti ginkluotą kovą su sovietų valdžia.

Pagal bylą suimti 8 žmonės, tarp jų - "Smoko" banditų grupės vadas Kupčiūnas Jurgis, Juozo sūnus, slapyvardžiu "Lokys", gimęs 1906m. Lietuvos SSR Utenos apskrities valsčiaus Ežerėlių kaime.

Per tardymą Kupčiūnas J. pasakė, kad banditų grupę "Smokas" šių metų pavasarį įkūrė "Sakalo" banditų formuotės - štabo vadovas Švilpa Pranas, slapyvardžiu "Barzdyla". "Smoko" banditų grupei buvo duotas uždavinys - vykdyti ginkluotą kovą su sovietų valdžia.

Bandą miške sudarė 14 žmonių, ji buvo įsikūrusi Utenos valsčiaus

*** Sakalo rinktinė įkurta 1945 05 Utenos apskr. Vilniaus LLA štabo nurodymu. Vadas Švilpa-Barzdyla dėl NKVD siautėjimų įsakė kovotojams slapstytis pavieniui. Per porą mėnesių žuvus 232 partizanams, virš šimto suėmus, žuvus štabo pareigūnams, 1945 06 22 štabo veikla buvo nutraukta.**

Biliūnų miške. Turėjo lengvąjį kulkosvaidį, šautuvų, granatų. Š.m. birželio pabaigoje Kupčiūnas J. gavo iš "Sakalo" banditų formuotės štabo vadovybės įsakymą: "Smoko" banditų grupę laikinai paleisti dėl vykdomų karinių operacijų ir pavojaus, kad bus sutriuškinti. Visiems dalyviams paslėpti ginklus, išsiskirstyti į namus ir legalizuotis kaip vengiantiems šaukimo į Raudonąją Armiją. Taip pat buvo įsakyta laikinai nutraukti aktyvią antisovietinę veiklą ir laukti įsakymo vėl susirinkti į ginkluotą kovą su sovietų valdžia.

Suimtieji, legalizavęsi "Smoko" bandos dalyviai: Daškus Bronius, Grušinskas Bronius, Baltaduonis Feliksas ir kiti - tardomi visiškai patvirtino bandos vadeivos Kupčiūno Jurgio parodymus ir prisipažino, kad iš tikrųjų, Kupčiūnui Jurgiui įsakius, jie laikinai išėjo iš "Smoko" bandos ir legalizavosi, dėdamiesi vengiančiais šaukimo į Raudonąją armiją. Ginklų neatidavė ir laukė įsakymo surinkti bandą ir tęsti ginkluotą kovą su sovietų valdžia.

Vykdom tardymą.

Generolas majoras (Kapralovas)

1945m. gruodžio 10d.

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.4/3. L.9. Nuorašas.

148. Lietuvos SSR NKVD ir NKGB pažyma apie kovos su antisovietinių pogrindžiu 1944 07- 1945 11 rezultatus

[Vilnius] **1945m. gruodžio mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie NKVD-NKGB organų darbo rezultatus kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis Lietuvos SSR teritorijoje

Nuo 1944 metų liepos mėn. iki 1945 metų gruodžio ld.

	1944 metais	1945 metais			Iš viso
		nuo 0101 iki 06 01	nuo 06 01 iki 09 01	nuo 09 01 iki 12 01	
1	2	3	4	5	6
1. Atlikta operacijų	914	3432	2776	2276	9398
2. Likviduota antisov. pogrindžio organizacijų ir grupių	205	550	187	125	1067
3. Likviduota band. grupių	151	345	236	107	839
4. Iš viso užmušti)	2446	5214	3301	909	11870
Iš jų:					
a) banditų	2436	5106	3281	901	11724
b) įvairių kontrrevoliucinių elementų	10	108	20	8	146
5. Iš viso sulaikyti) ir atvykusių išpažinti kaltės	38232	47039	39369	12838	137478
Iš jų:					
a) sulaikytų	37982	38143	10638	7308	94071
b) atvykusių išpažinti kaltės	250	8896	28731	5530	43407
6. Iš sulaikytų ir atvykusių išpažinti kaltės:					
Areštuota:	13167	23213	7858	4849	49087
Iš jų:					
a) lietuvių pogrindžio dalyvių	1160	879	1055	1190	4284

	2	3	4	5	6
b) lenkų pogrindžio dalyvių	3602	4119	310	107	8138
c) priešo žvalgybos ir kontržvalgybos organų agentų	520	508	96	66	1190
d) priešo žvalgybos organų oficialių bendradarbių	26	156	16	26	224
e) išdavikų, Tėvynės išdavikų, vokiečių statytinių ir rėmėjų	2819	3930	1050	774	8573
f) band. formuočių dalyvių ir bandų rėmėjų	3324	7427	4255	2261	17267
g) dezertyrų	282	637	305	65	1289
h) vengiančių karo tarnybos	1097	3802	220	25	5144
i) įvairių antisov. elementų	337	1755	551	335	2978
Iš bendro areštuotų skaičiaus pagal tautybę (NKGB organų duomenimis):					
a) lietuvių	2980	5925	2259	2037	13201
b) lenkų	3822	5847	594	121	10384
c) kitų tautybių	238	175	123	55	591
Pastaba. Areštuoti NKVD organų pagal tautybę neskirstomi	6127	11266	4882	2636	24911
Iš atėjusių išpažinti kaltės legalizavosi	285	2915	27386	5558	36144
Iš jų:					
a) banditų	285	1307	3202	1465	6259
b) dezertyrų	-	37	1852	534	2423
c) vengiančių karo tarnybos	-	1550	22274	3537	27361
d) įvairių antisov. elementų	-	21	58	22	101
Iš suimtų ir atėjusių išpažinti kaltės:					
a) nusiųsta į raj. karinius komisariatus, įgulų viršininkams ir į dalinius	24100	20462	1941	171	46674

1	2 3	4	5	6
b) perduota kitiems organams	256	6	17	279
c) paleista	680 193	2178	2243	5294
10. Iš areštuotųjų				49087
a) nuteista				14444
tarp jų:				
aukščiausiąja bausme				407
katorgos darbams				1923
įvairiam laikui				12114
b) paleista				7420
c) pasiųsta į NKVD lagerius				16804

Pastaba. Duomenys apie atliktas operacijas, užmuštus banditus ir legalizavimąsi nuo Lietuvos išlaisvinimo momento, nuo 1944 metų liepos mėn. iki 1945 metų birželio ld., pateikti NKVD organų.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo liaudies komisaras
gen. mjr. (Jefimovas)

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
gen. mjr. Bartašiūnas

1945 12
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/131. L.ll-12. Nuorašas.
Publikuota: A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. V. 1996. P.257-259.

149. LSSR NKVD komisaro D.Jefimovo raštas Kauno operatyvinio sektoriaus viršininkui Jegorovui apie nežinomos radijo stoties darbą

Vilnius **1946m. vasario 4d.**

Lietuvos SSR Valstybės saugumo liaudies komisariatas
1946 02 04
Nr. 11/30
Vilnius

Reg. Nr.141 **Visiškai slaptai**

Tik asmeniškai
Lietuvos SSR NKVD-NKGB Kaimo operatyvinio sektoriaus viršininkui
plk. draugui Jegorovui
Kaunas

SSRS NKGB radijo kontržvalgybos tarnyba fiksuoja Kauno rajone nežinomos radijo stočių grupės veiklą (daroma prielaida, kad radijo tinklas priklauso kuriai nors banditų formuotei).

Ieškoti nurodyto tinklo į Kauno rajoną išvyko SSSR NKGB operatyvinė paieškos grupė, vadovaujama kpt. drg. Jevdokimovo, ir vasario 5-6d. atvyks specialiosios paieškos lėktuvas.

Prašau visapusiškai padėti nurodytai grupei vykdyti specialią užduotį ir skirti jos žinion 6 karius automatininkus.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo liaudies komisaras gen.mjr. (Jefimovas) (Parašas)

Rezoliucijos: "Tik asmeniškai drg. Grišajevui. Aprūpinti automatininkais. Raštą grąžinti. 1946 02 04" (Parašas neįskaitomas)
“...Gricajevui ...aprūpinti Durovas"

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.79/2. L.44. Originalas.

150. LSSR NKVD komisaro J.Bartašiūno įsakymas dėl partizanų legalizacijos

[Vilnius] **1946m. vasario 15d.**

Lietuvos TSR Vidaus Reikalų Liaudies Komisaro
Įsakymas

1946m. vasario 15d.
Vilnius

Didvyriškai Raudonajai Armijai išvadavus Lietuvos TSR nuo vokiškųjų fašistinių grobikų*, Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato organai ir kariuomenė, gyventojų bei liaudies gynėjų remiami, atliko didelį darbą lietuviškai - vokiškųjų nacionalistų** gaujoms sutriuškinti.

Daugumoje apskričių sutriuškintos beveik visos gaujos ir nelegalios antitarybinės buržuazinės nacionalistinės organizacijos***.

Lietuviškai - vokiškųjų nacionalistų vadai, be mažų išimčių, suimti ar sunaikinti, o tie gaujų dalyviai, kurie apgaule ar grasinimu bei teroro verčiami buvo įtraukti į gaujas - pasidavė Tarybų valdžios organams ir sugrįžo prie ramaus darbo. Daugelis jų sąžiningu darbu išpirko savo kaltę Tėvynei.

Tačiau yra žinoma, kad kai kurie banditai pasidavė Tarybų valdžios organams ne savo noru, o gaujų vadų nurodymu; taipogi yra žinoma, kad jie ginklų neatidavė, tebepalaiko ryšius su savo vadais ir padeda lietuviškai - vokiškiesiems nacionalistams vykdyti jų žvėriškus darbus prieš ramius gyventojus.

Atsižvelgiant į tai, kad kai kur dar tebėra lietuviškai - vokiškųjų nacionalistų likučių, kurie savo banditiškais veiksmais trukdo ramų piliečių gyvenimą, siekdamas galutinai likviduoti tuos lietuviškai - vokiškųjų nacionalistų likučius, -

Įsakau:

1. Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato apskričių ir valsčių

*** Taip tekste.**
**** Taip tekste.**
***** Taip tekste**

viršininkams, Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato kariuomenei ir liaudies gynėjų būriams tuojau imtis griežtų priemonių apvalyti visoms Lietuvos TSR apskritims nuo lietuviškai - vokiškųjų nacionalistų likučių.

2. Visiems savo noru pasiduodantiems banditams, jų tarpe ir gaujų vadams, LLA ir kitų buržuazinių nacionalistinių organizacijų dalyviams, po to, kai jie pasiduos ir atiduos ginklus, jokių represijų netaikyti, paleisti juos į savo namus ir išduoti pasus.

3. Gaujų dalyviams, kuriems jų vadai banditai draudžia savo noru pasiduoti Tarybų valdžios organams, įsakau užmušti tokius vadus ir organizuotai atvykti su ginklais į Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigas. Niekas iš asmenų, užmušusių banditų gaujų vadus ar eilinius banditus, trukdančius jiems pasiduoti, nebus traukiamas atsakomybėn.

4. Anksčiau pasidavę banditai, bet dar neatidavę ginklų, taip pat kiti asmenys, turintys ginklus, - privalo nedelsiant atiduoti juos Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigoms.

5. Banditų ir buržuazinių nacionalistinių organizacijų dalyvių, nepasidavusių Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigoms, šeimas suimti ir ištremti.

6. Gyventojai, kurių namuose ir sodybose yra bunkerių ar kitokių slėptuvių banditams ir besislapstantiems nuo valdžios organų asmenims, - privalo nedelsdami pranešti apie tai Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigoms.

Asmenis, neatidavusius ginklų ir nepranešusius apie jų turimus bunkerius bei slėptuves, suimti ir teisti kaip banditus.

7. Asmenys, žinantys bunkerių ir slėptuvių vietas, nepriklausomai nuo to, kur tos slėptuvės būtų, privalo nedelsdami pranešti apie tai Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigoms.

Visus tuos, kurie, žinodami bunkerių bei slėptuvių buvimo vietas, nepranešė apie tai Vidaus Reikalų Liaudies Komisariato įstaigoms, suimti ir teisti kaip banditų pagalbininkus.

Lietuvos SSR Vidaus Reikalų Liaudies Komisaras
generolas majoras Bartašiūnas

Tremties ir rezistencijos muziejaus archyvas. Kopija, lietuvių k.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K. 1995. Nr.14. P.67; A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. V. 1996. P.439.

151. SSRS NKVD-NKGB Įgaliotinio Lietuvoje I.Tkačenkos, LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro J.Bartašiūno ir LSSR saugumo liaudies komisaro D.Jefimovo pranešimas LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkui J.Paleckiui apie represinio aparato veiklą rinkimų į SSRS Aukščiausiąją Tarybą metu

Vilnius **1946m. vasario 19d.**

Visiškai slaptai
Reikia grąžinti*

Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkui draugui Paleckiui

Pranešimas
apie Lietuvos SSR NKVD-NKGB priemones rinkimams į SSR Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą užtikrinti

Prasidėjus rinkimų kampanijai, nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos Lietuvoje aršiai suaktyvino antisovietinę veiklą rinkimams į SSR Sąjungos Aukščiausiąją Tarybą sužlugdyti.

Mūsų likviduotas vadinamasis "Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas" - "VLIKas"** dar 1945 metų spalio mėnesį parengė priemones rinkimų sužlugdymui ir davė nurodymus visiems sukurtiems apygardų "partizanų" štabams sutelkti šiai užduočiai visas nacionalistines pogrindžio organizacijas ir banditų formuotes.

Suimtas "VLIKo" dalyvis Pupelis parodė:

"... 1945m. spalio 20d. nelegaliame pasitarime "VLIKo" pirmininkas Butkevičius paskyrė užduotis artėjant rinkimams į SSRS Aukščiausiąją Tarybą. Jis pasiūlė visaip kliudyti rinkimų vykdymui ir organizuoti antisovietinių lapelių leidimą.

Tame pačiame pasitarime buvo nuspręsta surengti nelegalų orga-

*** Įrašyta ranka.**

**** Turėtų būti Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (LIK), įkurtas 1945 09 16 Skardupiuose kun. A.Yliaus iniciatyva (už mėnesio sunaikintas). LIKo vadovybė ketino atkurti VLIKą, bet dėl suėmimų nespėjo.**

nizacijos suvažiavimą; Butkevičiaus iniciatyva buvo nutarta suvažiavime parengti memorandumą ir juo pareikšti, kad lietuvių tauta esą nenori dalyvauti rinkimuose bei likti Sovietų Sąjungos sudėtyje. Memorandumas turi būti įteiktas Sovietų vyriausybei ir perduotas į užsienį..."

Apygardų štabai ir jų banditų būriai, gavę "VLIKo" nurodymus, rengė masinius teroro aktus prieš kandidatus į deputatus, rinkimų komisijų narius, partinį-sovietinį aktyvą bei rinkėjus, organizavo banditų antpuolius rinkimų apylinkėse.

"... Vasario 10d., prasidėjus balsavimui, naikinti rinkimų apylinkes; jeigu sunaikinti būtų sunku, apšaudyti jas iš kelių pusių. Tą vakarą rinkimų apylinkės turi būti galutinai sunaikintos.

Sulaikyti, sugaudyti pirmuosius balsavimo dalyvius, ištardyti ir sužinoti, kaip jie balsavo. Visus, kurie balsavo savo noru, šaudyti vietoje, kaip tautos išdavikus..."

(Iš "Didžiosios kovos" apygardos štabo direktyvos Nr. 2)

"... Dabar partizanai turi ypač svarbų uždavinį - vadovauti visai tautos kovai, ne tik likviduoti bolševikinius rinkimus, bet ir suardyti visą sovietinį aparatą, kad nė vienas tikras lietuvis nebalsuotų ir nedalyvautų bolševikinėje agitacijoje. Visi privalo drąsiai sabotuoti ir boikotuoti bolševikų renginius...

Įspėti visus apylinkių pirmininkus, kad jie nedelsdami atsisakytų savo pareigų ir drauge su visa tauta priešintųsi bolševikams...

Visur atimti ir sunaikinti namų knygas. Surinkti iš gyventojų bolševikinius pasus, mokyklose sunaikinti portretus ir visą bolševikinę literatūrą. Esant galimybei organizuoti mitingus prieš rinkimus. Įspėti, kad bus nubausti visi, kas dalyvaus balsavime..."

(Iš "A" apygardos štabo vadovo "Kazimieraičio"5-o įsakymo apskričių komendantams*(ir būrių vadams).

"... Artėjantys bolševikiniai rinkimai turi parodyti visam pasauliui mūsų valią ir įsitikinimus. Miestai, miesteliai, kaimai - visi vieningai, be jokios baimės turi tvirtai pasakyti bolševikams: nebalsuosime. Mes nenorime būti tautos išdavikai. Balsuodami tik apsunkintume kovą už

*** Komendantų pareigybė buvo numatyta partizanų mobilizaciniuose planuose. Kilus Vakarų šalių-Sovietų Sąjungos konfliktui, komendantai turėjo vadovauti vyrų mobilizacijai apskrityse.**

laisvę, prisidėtume prie tautos išdavystės, sunaikinimo."

Buvo imtasi priemonių, ir mūsų organai nuo 1945m. gruodžio ld. iki vasario 10d. likvidavo 63 bandas. Per operacijas užmušti 667 banditai (tarp jų - 28 bandų vadeivos), suimta 1046 banditai (tarp jų - 26 vadeivos) ir legalizuoti 762 banditai ir nelegalai.

Per tą patį laiką atskleista ir likviduota 85 antisovietinės organizacijos bei grupės; areštuota 3296 šių organizacijų dalyvių bei kitų antisovietinių elementų.

Likviduojant minėtas antisovietines formuotes ir banditų grupes paimta:

kulkosvaidžių..... 114,
automatų.....369,
šautuvų ir pistoletų..... 1393,
granatų.....567,
šovinių..... 160650,
radijo siųstuvų..... 12,
radijo imtuvų..... 28,

taip pat tipografinės spausdinimo staklės, 130 kilogramų šrifto, 44 šapirografai, rotatoriai, rašomosios mašinėlės ir 3556 parengtų platinimui antisovietinių laikraščių ir lapelių.

[...]*

Nors ir buvo imtasi priemonių, tačiau antisovietinis pogrindis ir banditai rinkimų kampanijos metu rodė nemažą aktyvumą, ypač naktį prieš rinkimus ir rinkimų dieną.

Per 2 mėnesius ir 10 dienų užregistruota 518 banditų veiksmų, iš kurių 147 susiję su rinkimais: 28 rinkimų apylinkių užpuolimai (iki paėmimo jas saugoti), 46 apylinkių apšaudymai iš didelio nuotolio (naktį prieš rinkimus ir rinkimų dieną - 89 atvejai), rinkimų komisijų narių užpuolimai - 23, rinkiminį darbą dirbusių agitatorių užpuolimai - 18, rinkėjų apšaudymai - 3, grupių su kilnojamomis urnomis apšaudymai - 2, rinkimų komisijų narių apiplėšimai - 5, ryšio sutrukdymas dažniausiai nupjaunant telefono stulpus - 21 (20 - vasario 10-sios naktį ir dieną).

*** Praleista 15 mašinraščio lapų, kuriuose įvardintos rinkiminės kompanijos laikotarpiu likviduotos organizacijos ir jų nariai.**

Per šį laiką banditai užmušė 362 žmones, iš jų: rinkimų apygardų komisijų narių- 2, rinkimų apylinkių komisijų pirmininkų - 5, rinkimų apylinkių komisijų narių -11, kaimo sovietinio partinio aktyvo ir agitatorių - 12, NKVD-NKGB darbuotojų - 7, NKVD kariuomenės ir Raudonosios armijos kariškių - 15, naikintojų - 24, kaimo tarybos pirmininkų ir sekretorių - 18, kaimo tarnautojų - 14, sovietinio partinio aktyvo šeimų narių - 9, kariškių šeimų narių -14, tarybinių ūkių darbininkų - 1, valstiečių ir jų šeimų narių - 212, legalizavusiųjųsi banditų - 5.

Kad būtų užtikrinta normali rinkimų eiga ir likviduoti rengiami ekscesai bei antisovietiniai veiksmai, tarp vasario ld. ir 8d. visas kaimo ir miesto rinkimų apylinkes saugojo kariuomenės grupės po 8-12 žmones; tam, be milicijos ir ginkluotų savigynos grupių, buvo pasitelkta 17987 žmonės, iš kurių 7241 -NKVD kariuomenės, 4342 - Raudonosios armijos karių, 6404 - naikintojų batalionų kovotojai. Prie kiekvienos rinkimų apylinkės buvo paskirti NKVD-NKGB operatyvininkai.

Visą parą patruliuoti kaimo keliuose, ypač banditizmo apimtose vietovėse, buvo sukurtos manevrinės ir rezervinės NKVD kariuomenės grupės. Iš viso - 5884 žmonės.

[...]

Įvykdžius čekistines - karines priemones, visi banditų ir nacionalistinio pogrindžio mėginimai sunaikinti rinkimų apylinkes ir sukliudyti rinkimų eigai nepavyko.

Visuose miestuose ir 23 iš 26 apskričių balsavimas vyko sėkmingai, iki 18 valandos balsavo didžioji dauguma rinkėjų. Tiktai Alytaus, Lazdijų, Marijampolės ir Tauragės apskrityse ligi to laiko balsavo nuo 20 iki 30 procentų piliečių, likusieji į rinkimų apylinkes nėjo, neva bijodami banditų keršto.

Todėl šiose apskrityse mes į 90 automašinų susodinom kariuomenės grupes ir rinkimų komisijas, ir jos daugumą nebalsavusiųjų rinkėjų su urnomis aplankė namuose - tai davė galimybę padidinti balsavusiųjų skaičių nuo 50 iki 75 proc.

Kadangi rinkimų išvakarėse būta aktyvių banditų veiksmų, mes nuo vasario 12d. iki 20d. visose apskrityse vykdome čekistines-karines operacijas bandoms likviduoti, naudodami visą respublikoje esančią NKVD kariuomenę.

Vasario 18d. Alytaus, Lazdijų, Marijampolės ir Tauragės apskrityse

iškeldinamos 300-350 šeimos bandų vadeivų ir aktyvių banditų, dalyvavusių terore bei užpuolimuose per rinkimų kampaniją.

Rengiame agentūrines-operatyvines priemones ir kombinacijas nacionalistiniam pogrindžiui ir banditų grupėms suardyti bei likviduoti.

Apie rezultatus pranešinėsime.

SSRS NKVD-NKGB įgaliotinis Lietuvai
generolas leitenantas (Tkačenka)

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras
generolas majoras (Bartašiūnas)

Lietuvos SSR Valstybės saugumo liaudies komisaras
generolas majoras (Jefimovas)

1946 02 19
Nr. 1/196
Vilnius
Atsp. 3 egz.
1 - adresatui
2 - LSSR NKGB sekretoriatui
3 - į bylą

Tikra: SSRS NKGB Lietuvos respublikai 2 skyriaus 7 poskyrio viršininkas
kapitonas (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.2/21. L.136-155. Nuorašas.

152. LSSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininko B.Burylino pažyma apie partizanų štabų sunaikinimą

Vilnius **1946 m. vasario 25d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie likviduotus antisovietinio nacionalistinio pogrindžio štabus
Lietuvos SSR teritorijoje

Per 1945 metus išaiškinta ir likviduota 14 nacionalistinio pogrindžio štabų:

1. 1945m. birželio 24d. Vilniuje likviduotas "Lietuvos partizanų sąjungos" ("LPS") vyriausias štabas.

Areštuotas organizacijos vyriausiojo štabo viršininkas Petrauskas Juozas ir su juo 22 aktyvūs dalyviai.

2.1945m. birželio 27d. Trakų apskrityje sutriuškintas "LLA" 5 apygardos štabas*. Užmušti 4 vadovaujantys "LLA"štabo nariai. Per tolesnes operacijas nukauta ir suimta nemaža dalyvių.

3. 1945m. liepos 2d. Utenos apskrityje sunaikintas "Lietuvos partizanų sąjungos" apygardos štabas, kuris vadinasi "Sakalas"**.

Sugauti štabo adjutantas buožė Šapokas Vincas ir štabo ypatingosios grupės vadas Miuckevičius Antonas***. Be to, likviduojant štabą užmušti 28 banditai.

4. 1945m. liepos 1 ld. Marijampolės apskrityje, Kazlų Rūdos valsčiuje, likviduotas banditų formuotės "Roza"**** štabas. Areštuotas štabo viršininkas Stankūnas Nikodemas, slapyvardžiu "Sodas", ir su juo 7 aktyvūs štabo nariai.

Užmušta 11 banditų iš štabo viršininko asmens sargybos.

5. 1945m. liepos 20d. Vilniuje likviduotas "Armijos Krajovos" ("AK") Vilniaus apygardos štabas. Areštuotas "Armijos Krajovos" Vilniaus apygardos komendantas Michalskis Janušas, slapyvardžiu "Ksevarij", štabo viršininkas Barsukas Boleslavas, slapyvardžiu "Boleslav", ir su juo 14 štabo bei aktyvių narių.

6. 1945m. liepos 20d. Utenos apskrityje sutriuškintas "Tigro" štabas*****. Suimtas štabo viršininkas Kaletka Benediktas ir su juo 9 aktyvūs štabo ir bandų nariai.

7. 1945m. liepos 20d. Šiaulių apskrityje sunaikintas "LLA" apygardos štabas. Areštuotas štabo viršininkas Skačkauskas Jonas, "LLA" Šiaulių apygardos vadas Balčiūnas Antanas, slapyvardžiu "Žygimantas", ir 100 apygardos dalyvių.

*** LLA 5 apygarda - taip vadinosi Didžiosios Kovos rinktinė (nuo 1945 12 - Didžiosios Kovos apygarda), įkurta J.Misiūno-Žalio Velnio.**

**** Sakalo rinktinė įkurta 1945 05 Utenos apskr. Vilniaus LLA štabo pasiūlymu. Vadovavo P.Švilpa-Barzdyla. Po mėnesio dėl NKVD smūgių veikla nutrūko.**

***** Taip tekste.**

****** Rozos junginys nežinomas.**

******* Tigro rinktinė įkurta 1944 10 22 Švenčionių apskr. Pirmasis vadas - L.Vilutis. Nuo 1945m. sausio vadovavo B.Kaletka-Kęstutis.**

8. 1945m. rugpjūčio ld. Kaune sunaikintas "LLA" "Vyriausias štabas". Areštuotas Vyriausiojo štabo vadovas Eidimtas ir su juo 33 vadovaujantys organizacijos nariai.

9. 1945m. rugpjūčio 10d. Utenos apskrityje likviduota karinė sukilėlių organizacija "Kęstutis"*. Suimtas "Kęstučio" apskrities štabo viršininkas majoras Vaivada ir vadovaujantys štabo nariai. Iš viso areštuoti 38 žmonės.

10. 1945m. rugpjūčio 27d. sunaikintas "LLA" Biržų apskrities organizacijos štabas. Suimtas apskrities organizacijos vadas Kirslys, slapyvardžiu "Jovaras", ir su juo 12 narių.

11. 1945m. spalio 12d. Utenos apskrityje sutriuškintas "LLA" apskrities štabas, slapyvardžiu "Šarūnas"**. Areštuoti štabo viršininkas Šunienas Algimantas, slapyvardžiais "Kurklys" ir "Vėjas", ir su juo vadovaujantys štabo nariai.

13.1945m. spalio 23d. Marijampolės apskrityje likviduotas "Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto" (VLIK) štabas***. Areštuotas "VLIKo" pirmininkas Butkevičius Liudvikas, slapyvardžiu "Luobas", ir su juo visas komitetas.

14. 1945m. lapkričio 13d. sutriuškintas Kauno apygardos "Algimantas"**** štabas. Suimti vadovaujantys štabo nariai Stakelis Zigmas, slapyvardžiu "Ėglis", o lapkričio ketvirtame penkiadienyje areštuotas "Algimanto" apygardos štabo vadas Kryževičius Alfonsas, slapyvardžiu "Strazdas" ir kiti štabo nariai.

Lietuvos SSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininkas pplk. (Burylinas) (Parašas)

1946 02 25
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.31/12. L.7-8. Originalas.

*** Kęstučio kuopa priklausė Šarūno rinktinei.**

**** Šarūno rinktinė įkurta 1945 06 15. Vadovavo V.Mikulėnas-Lubinas, Storulis, įėjo į Vytauto apygardą.**

***** Turimas mintyje Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (LIK), įkurtas 1945 09 16 Marijampolės apskr. kun. A.Yliaus iniciatyva.**

****** Algimanto apygardą 1945m. spalio mėn. organizavo L.Taunys. Ji turėjo sujungti Kauno, Raseinių ir Kėdainių apskr. laisvės kovotojus. 1945m. spalio-lapkričio mėn. sutriuškinta.**

153. LSSR NKVD kovos su banditizmu skyriaus viršininko B.Burylino pažyma apie partizanų veiksmus 1945 metais ir NKVD patirtus nuostolius

[Vilnius] **1946m. vasario 25d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie banditų veiksmus ir mūsų nuostolius Lietuvos SSR
teritorijoje per 1945 metus

Respublikoje iš viso užregistruota 3224 banditų veiksmai. Tai:

a) teroro aktai prieš NKVD, NKGB, milicijos darbuotojus, NKVD kariuomenės ir Raudonosios armijos karškius, ir sovietinį-partinį aktyvą..... 905,
b) valstybinių įstaigų ir įmonių užpuolimai 333,
c) kiti banditiški plėšimo veiksmai..... 1986.

Dėl banditų veiksmų mūsų patirti nuostoliai:
užmušta.....2419,
sužeista.....476,
banditų paimta..... 537.

Iš jų:

a) NKVD, NKGB ir milicijos darbuotojų
užmušta..... 85,
sužeista.....27,
paimta.....11;
b) NKVD ir RA kariuomenės karininkų
užmušta..... 24,
sužeista..... 7,
paimta..... 2;
c) NKVD ir RA seržantų ir eilinių
užmušta..... 105,
sužeista.....47,
paimta..... 8;

d) sovietinio partinio aktyvo
užmušta.....575,
sužeista..... 120,
paimta..... 201;
d) kitų piliečių
užmušta..... 1630,
sužeista.....275,
paimta..... 315.

LSSR NKVD kovos su banditizmu
skyriaus viršininkas Burylinas

1946m. vasario 25d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/96. L.37. Originalas.

154. Ištrauka iš Karinio tribunolo prie LSSR MVD pirmininko Chaliavino pranešimo VKP(b) CK Lietuvos orgbiuro pirmininkui V.Ščerbakovui ir Lietuvos KP(b) CK sekretoriui A.Sniečkui apie 1944-1946m. nuteistųjų socialinę kilmę

[Vilnius] **[Ne anksčiau kaip 1946m. birželio mėn.]**

VKP(b) CK Lietuvos orgbiuro pirmininkui drg. Ščerbakovui
Lietuvos KP(b) sekretoriui drg. Sniečkui

Pranešimas

Daug bylų apie kontrrevoliucinius nusikaltimus liudija, kad LSSR teritorijoje yra pogrindinių kontrrevoliucinių nacionalistinių organizacijų, kurios ginklu kovoja prieš sovietinę valdžią ir nori atkurti Lietuvoje buržuazinę santvarką. Į šią kovą aukščiau nurodytos organizacijos įtraukia labai daug vargingųjų valstiečių ir ypač vidutiniokų. Vaizdumo dėlei žemiau pateikiu lenteles apie 1944, 1945 ir 1946m. nuteistųjų sudėtį.

Nusikaltimo sudėtis	Iš viso nuteista	Dvarininkai	Buožės	Vidutiniokai	Varguomenė	Inteligentai	Moksleiviai	Dvasininkai	Amatininkai
1944m.									
Banditai	131	-	9	78	29	10	–	1	4
Organizacijų nariai	38	-	28	4	5	-	1		
Talkininkai	81	1	3	45	14	13	-	-	5
Šnipinėjimas	62	-	5	27	15	13	-	-	2
Policininkai	76	-	1	35	17	20	-	-	3
Seniūnai	35	-	10	19	2	4	-	-	-
Iš viso	423	1	28	232	81	65	-	2	14
1945m.									
Banditai	2574	1	229	1293	226	327	5	-	93
Organizacijų nariai	1199	-	64	466	275	275	96	-	25
Rėmėjai	811	-	56	454	193	90	3	1	14
Šnipai	455	-	24	185	86	38	-	-	2
Policininkai	622	1	54	332	144	76	1	-	14
Seniūnai	258	-	59	135	23	19	-	-	2
Iš viso	5879	2	486	2865	1347	823	105	1	150
1946m. (iki 06 mėn.)									
Banditai	973	1	47	575	195	107	7	1	40
Organizacijų nariai	563	-	30	334	97	65	25	1 (pasiuntinys)	11
Rėmėjai	225	1	26	168	21	9	-	-	-
Šnipai	48	-	1	18	4	15	-	-	-
Policininkai	133	-	7	79	27	19	1	-	1
Seniūnai	24	-	5	15	4	-	-	-	-
Iš viso	1966	2	122	1189	348	215	33	2	52

Iš lentelės matyti, kad 644 asmenys, arba 7,5 proc. visų nuteistųjų iš dvarininkų, buožių ir dvasininkų tarpo, sugebėjo patraukti savo pusėn 7 624* žmones, arba 92,5 proc. visų nuteistųjų iš dirbančiųjų gyventojų -valstiečių, amatininkų, moksleivių ir inteligentijos.

[...]

Karinio Tribunolo prie Lietuvos SSR MVD pirmininkas, justicijos papulkininkis (Chaliavinas)

LVVOA. F. 1771. Ap.9. B.269. L.73-74. Nuorašas.

*** Tekste - 82 265 žmonės.**

155. LSSR MVD Alytaus apskrities skyriaus viršininko Lisovskio specialusis pranešimas LSSR MVD ministro pavaduotojui P.Kapralovui apie Alytaus apskrityje gyvenančių legalizavusiųjųsi asmenų sekimą

Alytus **1946m. liepos 5d.**

Visiškai slaptai

LSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojui
generolui majorui drg. Kapralovui
Vilnius

Specialus pranešimas

Alytaus apskrityje (senose ribose) 1945 metais legalizavosi 439 banditai, 296 Raudonosios armijos dezertyrai, vengę tarnybos (RKKA*) Raudonojoje Armijoje.

Per tuos pačius metus legalizavęsi banditai atidavė ginklų: kulkosvaidžių - 5vnt., automatų - 15 vnt., šautuvų - 154 vnt., pistoletų - 10 vnt., granatų - 20 vnt. ir kovinių šovinių - 9170 vnt.

Naujose Alytaus apskrities ribose (septynių valsčių teritorijoje) turėtų gyventi 170 banditų, kurie legalizavosi 1945 metais.

Šiuo metu apskrityje gyvena tik 66 žmonės, iš jų: buvusių vokiečių statytinių - 2, buožių - 12, vidutiniokų -16 ir vargingųjų - 36. Likusieji 104 žmonės įvairiu laiku 1945 -1946 metais išvyko, būtent: areštuoti - 44, banditų užmušti - 4, užmušti vykdant karines operacijas - 5, grįžo į bandą - 16, išsikraustė už apskrities ribų - 34.

16 grįžusių į bandą mes įtraukėme į agentūrinių bylų operatyvinę įskaitą ir tiriame drauge su veikiančiomis banditų grupėmis.

Visiems banditams, kurie legalizavosi, mes užvedėme įskaitos bylas, 15 žmonių registravimo bylas išsiuntėme į LSSR MVD pirmąjį specialųjį skyrių, likusiųjų 51 įskaitos bylos forminamos registravimui 1-ame specialiaj ame skyriuj e, bet nesant registravimui reikiamų blankų, priklausomai nuo jų gavimo šis darbas gali būti baigtas 1946 metų liepos mėnesio pirmoje dekadoje.

*** RKKA (raboče krestjanskaja krasnaja armija, rusų k.) - darbininkų ir valstiečių raudonoji armija.**

Operatyvinėje įskaitoje esančių legalizavusiųjųsi banditų tyrimui yra speciali agentūra - 7 žmonės. Be to, į šios kategorijos tyrimą įtraukėme BB* agentūrinį pranešinėtojų tinklą; ši agentūra, susijusi su legalizavusiaisiais banditais darbe ir buityje, tiria ir nusako jų nuotaikas. Šiam reikalui skirtos agentūros kiekis - 27 žmonės.

MVD Alytaus apskrities skyriaus viršininkas papulkininkis
(Lisovskis) (Parašas)

1946m. liepos 5d.
Alytus

Rezoliucijos: "1-asis spec. skyrius jokių blankų legalizavusiesiems ne[...], o pradėti įskaitai [...] bendros. MVD yra blankų [...] f. Nr.l. Instruktavo papulkininkis drg. Fiodorovas"
"Drg. Zinovjevui [...] Skubiu kanalu [...] Parašas. Data."*

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.36/21. T.l. L.10. Originalas.

156. LSSR MGB ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) CK* apie MGB agentūrinį-operatyvinį darbą 1946m. birželio mėn.

Vilnius **1946m. liepos 12d.**

Visiškai slaptai

Pranešimas
apie Lietuvos SSR MGB agentūrinį-operatyvinį ir tardymo darbą
per 1946 m. birželio mėn.

Per ataskaitinį mėnesį išaiškinta apie 169 žmonių - antisovietiniai elementai, įtariami organizuota antisovietine veikla. Pradėtas agentūrinis žinių rinkimas.

Užvestos 6 agentūrinės bylos 77 žmonėms, 44 bylos - formuliarai ir 48 agentūrinės - paieškų bylos.

*** BB (borby s banditizmom, rusų k.) - kovos su banditizmu.**
**** Parašas ir data neįskaitomi.**
***** Pranešimas iš MGB ataskaitų į LKP(b) CK bylos.**

Iš agentūriškai tiriamų 99 įtariami, kad priklauso lietuvių buržuazinėms nacionalistinėms organizacijoms, lenkų - 7 ir 12 - kad yra užsienio žvalgybų agentai.

Birželio mėn. išaiškinta ir likviduota 20 organizacijų ir grupių, areštuotas 91 su jomis susijęs žmogus, dirbęs organizuotą antisovietinį darbą.

Iš viso per ataskaitinį mėnesį ministerija areštavo 222 žm., tarp jų:
antisovietiniu nacionalistinių organizacijų dalyvių - 113 žm., iš jų:
lietuvių - 107 žm.,
lenkų - 6 žm.,
vokiečių okupantų žvalgybos ir kontržvalgybos organų agentų - 2 žm.,
lenkų žvalgybos agentų - 6 žm.,
išdavikų, vokiečių okupantų rėmėjų ir statytinių - 50 žm.

Baigtas 315 žmonių tardymas pagal 163 bylas.

Per ataskaitinį mėnesį užverbuota naujų agentų - 30, informatorių - 402, rezidentų - 28, susitikimų butų laikytojų -16; iš viso - 476.

Žemiau pateikiame būdingiausias verbuotes.

Agento "Liūto" užverbavimas

LSSR MGB 2 respublikinis skyrius, renkantis žinias apie nacionalistinio pogrindžio dalyvius, tarp žymiausių Lietuvos inteligentų ir buvusių Lietuvos valstybės veikėjų, užverbavo agentą "Liūtą".

Jis gimęs 1883m. Šiaulių apskrityje, lietuvis, baigęs prancūzų kariuomenės gen. štabo akademiją, buvo "tautininkų" partijos apskrities komiteto pirmininkas, iki 1940m.- vieno Lietuvos miesto burmistras, turėj o iki 300 ha žemės, buv. Lietuvos prezidento Smetonos giminaitis, gyveno nelegaliai su padirbtais dokumentais.

"Liūtas" - žymus buvusios buržuazinės Lietuvos valstybės veikėjas, iki 1935m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, išėjo į atsargą, kai tapo išrinktas miesto burmistru (juo buvo iki 1940 metų); buvo "tautininkų" partijos narys nuo jos įsteigimo dienos; iki 1932m. - šios partijos apskrities komiteto pirmininkas. "Tautininkų" aplinkoje turėjo didelį autoritetą kaip partijos lyderio Smetonos giminaitis ir kultūringas, išsilavinęs

žmogus.

Būdamas burmistru, buvo veiklus įvairių valstybinių ir akcinių bendrovių dalyvis: "Maisto" akcinės bendrovės valdybos narys, Lietuvos valstybės banko valdybos narys, fabriko direktorius ir kt.

1940m. "Liūtas" pabėgo į Vokietiją ir dirbo stambaus žemės ūkio valdytoju Prūsijoje, 1945m. birželio mėn. grįžo į Lietuvos SSR kaip repatriantas ir gyveno su fiktyviais dokumentais, dirbdamas valstiečio samdiniu.

"Liūtas" turi plačius ryšius daugiausiai tarp stambių nacionalistų, inteligentų, buržuazinės Lietuvos valstybės veikėjų.

Tarp šių asmenų - profesorius Sruoga*, buvęs ministras pirmininkas Bistras, buvęs Tautininkų sąjungos pirmininkas profesorius Cesevičius, profesorius Balčikonis, arkivyskupas Paltarokas, buvęs žemės ūkio ministras Aleksa ir kt., žinomi savo praeities reakcine veikla.

"Liūtas" pareiškė sutinkąs dirbti su valstybės saugumo organais.

Bus naudojamas išgaunant žinių apie žymius inteligentus.

Agento "Luna" užverbavimas

MGB Joniškio apskrities skyrius žinioms apie nacionalistinį pogrindį išgauti užverbavo agentą "Luną".

Jis gimęs 1926m. Šiauliuose, kilęs iš darbininkų, baigęs 7 gimnazijos klases, apie metus buvo bandoje, pastaruoju metu gyveno nelegaliai pagal fiktyvius dokumentus.

Iš areštuoto nacionalistinio pogrindžio dalyvio sužinota, kad "Luna" š.m. balandžio mėn. išėjo iš bandos, bet bijodamas suėmimo nelegaliai gyvena Šiauliuose.

"Luna" buvo nustatytas ir sulaikytas Šiauliuose. Per tardymą parodė, kad nuo 1943 metų gruodžio buvo "LLA" narys, 1944m. vadovavo jaunimo nacionalistinei organizacijai ir kartu buvo "LLA" Šiaulių apygardos štabo ryšininkas. Areštavus nemažai šios organizacijos dalyvių, "Luna" perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į bandą, vadovaujamą buvusio Šiaulių kriminalinės policijos viršininko.

*** Tekste pavardės Sruoga, Bistras, Cesevičius, Balčikonis, Paltarokas, Aleksa įrašytos ranka.**

Š.m. vasario mėnesį, likvidavus bandos dalį, "Luna" persikėlė į Šiaulius, pasidarė dokumentus ir gyveno nelegaliai.

Verbuojamas "Luna" pasakė 37 bandos narius, nurodydamas jų gyvenamąją vietą, taip pat 7 ryšininkus ir rėmėjus.

Atsižvelgiant į atvirą prisipažinimą, plačius lyšius su nacionalistinio pogrindžio dalyviais, "Luna" užverbuotas ir pervestas į nelegalią padėtį.

Verbavimui užšifruoti buvo inscenizuotas jo pabėgimas nuo ginkluotos palydos.

Jau per pirmą konspiracinį susitikimą "Luna" pasakė, kad jis užmezgė ryšius su banditų kuopos štabu, vadovaujamu bandito Vančiaus.*

Agento duomenys panaudojami bandai likviduoti.

Agento "Petronio" užverbavimas

MGB Utenos apskrities skyrius žinioms išgauti iš antisovietiniu elementų taip katalikų dvasininkijos užverbavo agentą "Petronį", gimusį 1889 m., lietuvį, su aukštuoju dvasininko išsilavinimu, kunigą dekaną.

Verbuojant panaudoti kompromituojantys duomenys apie jo išdavikišką veiklą vokiečių okupacijos laikotarpiu. "Petronį" 1940m. už antisovietinę veiklą buvo areštavę NKVD organai, iš kalėjimo išlaisvino vokiečių kariuomenė, po to jis parašė šmeižikišką antisovietinį laišką.

Verbuojamas "Petronis" papasakojo, kad išlaisvintą iš kalėjimo jį užverbavo gestapas, jis raštu pasižadėjo bendradarbiauti ir turėjo nuolatinį ryšį su karininku Neimanu.

"Petronis" nukreiptas išgauti žinių iš grupės kunigų, įtariamų antisovietine veikla.

Agento "Čuikio" užverbavimas

Toje pačioje apskrityje, naudojant kompromituojančius duomenis, užverbuotas agentas "Čuikis", gimęs 1914m. Biržų apskrityje, lietuvis, su aukštuoju dvasininko išsilavinimu, valsčiaus bažnyčios vikaras.

Verbuojant panaudoti duomenys apie "Čuikio" intymų ryšį su viena

*** Taip tekste.**

Kauno gyventoja, kuri nuo jo turi kūdikį.

"Čuikis" verbavimui pasidavė nenorom, bet, bijodamas kompromitacijos, raštu pasižadėjo bendradarbiauti.

"Čuikis" nukreiptas rinkti žinių apie antisovietinius elementus tarp dvasininkų.

Agento "Špokaus" užverbavimas

MGB Joniškio apskrities skyrius nacionalistinio pogrindžio dalyvių ir vokiečių žvalgybos agentūros paieškoms užverbavo agentą "Špokų".

Apie "Špokų" buvo duomenų, kad Tėvynės karo pradžioje jis buvo baltųjų sukilėlių būrio dalyvis*, o vokiečių okupacijos laikotarpiu tarnavo vokiečių kariuomenėje.

Tardomas "Špokus" papasakojo, kad, paleidus baltųjų sukilėlių būrį, jis 1941m. rugpjūčio mėn. tarnavo pagalbinėje policijoje, 1942m. savo noru išvažiavo į Vokietiją, tų pačių metų spalio mėn. įstojo į vokiečių kariuomenę ir tarnavo iki 1944m. gegužės mėn.

"Špokus" suminėjo 17 buvusių vokiečių rėmėjų, baltųjų sukilėlių būrių dalyvių, kurių dalis dabar gyvena nelegaliai. Jis palaiko su jais ryšį.

Užverbavus pasiųstas išgauti iš jų žinių.

***

Per ataskaitinį mėnesį ministerija surengė nemaža maršrutinių agentų išvykų, kurių tikslas - įsiskverbti į nacionalistinio pogrindžio vadovų štabus, surinkti žinių ir parengti jų operatyvinį likvidavimą.

Agento "Ąžuolo" maršrutinė išvyka

Tęsiant mūsų agentūros įdiegimą į Lietuvos nacionalistinio pogrindžio vadovų centrus, per ataskaitinį laikotarpį organizuota agento "Ąžuolo" maršrutinė išvyka - dalyvauti banditų formuočių ir užsienio nacionalistinių organizacijų atstovų "pasitarime". Jo išvykai panaudotas kvietimas, perduotas per ryšininkus "Vilniaus komiteto" atstovui. Pasinau-

*** Turimas mintyje 1941m. birželio sukilimas.**

dodamas šiuo kvietimu, agentas "Ąžuolas", apsimetęs Vilniaus organizacijos atstovu, išvyko į vietos banditų formuotės štabą ir ten dalyvavo pasitarime, kuriame buvo svarstomi nacionalistinio pogrindžio vadovaujančių organų sudarymo klausimai.

Kaip šito pasitarimo dalyvis, agentas susitiko su emigrantų nacionalistinių organizacijų atstovu*, nelegaliai permestu į Lietuvą š.m. birželio mėn. iš anglų-amerikiečių okupacinės zonos Vokietijoje.

Agentas pranešė, kad atstovai iš užsienio atvyko turėdami tikslą sukurti "Vyriausiąjį Lietuvos atstatymo komitetą" ("VLAK"), kuris turi vadovauti antisovietinei nacionalistinio pogrindžio veiklai respublikoje ir užsienyje.

Šio "komiteto" sudėtyje banditų formuotėms vadovauti bus įsteigtas "Generalinis karinis partizanų sąjūdžio štabas" ("GPŠ").

Veiksmams su lietuvių emigrantų organizacijomis koordinuoti užsienyje, sąjungininkų okupacinėje zonoje Vokietijoje, bus įsteigta vadinamoji "užsienio delegatūra", pavaldi "VLAK'ui".

Pasitarime buvo priimti sprendimai sukurti labai užkonspiruotus vadovaujančius centrus.

Iki galutinio "VLAK'o" įsteigimo jo funkcijas vykdyti pavesta "Vilniaus komitetui", kurio "atstovu" prisistatė mūsų agentas "Ąžuolas". Jis paskirtas laikinuoju "VLAK'o" pirmininku (smulkiau žr. spec. pranešimą pagal agentūrinę bylą "SAKSAI").

Agento "Kipšo" maršrutinė išvyka

Š.m. gegužės mėn. ataskaitoje mes pranešėme apie mūsų agento "Vėtra" ("Kipšas") susitikimus su "Didžiosios kovos" apygardos vadu "Žaliuoju velniu". "Kipšas", kaip "nacionalistinio komiteto" atstovas, "Žaliojo velnio" prašymu turėjo organizuoti nelegalaus laikraščio leidimą ir susitarti su mūsų legenduojamos organizacijos "vadovais", kad perims vadovavimą "Didžiosios kovos" apygardai, paskyrus naują vadą.

Š.m. birželio 21d. "Kipšas" išvyko "Žaliojo velnio" žinion. Jam perdavė 15 numerių išleisto laikraščio "Vienybė"** ir 12 egz. įsakymo

*** Tai Jonas Deksnys, kartu su V.Staneika nelegaliai atvykęs į Lietuvą.**

**** Žr. dok. Nr. 156 priedą.**

Nr.2-19, išleisto "Lietuvos junginių vado" vardu, apie "Didžiosios kovos" apygardos perėmimą į savo vadovavimą ir kapitono "Griežto" (mūsų agento "Gedimino") paskyrimą laikinuoju apygardos vadu.

Šiuose dokumentuose laikomasi linijos - banditai kviečiami nutraukti ginkluotą kovą ir išeiti iš miškų (žr. pažymą pagal ag. bylą "Cerberiai").

Per tą patį susitikimą "Kipšas" gavo iš "Žaliojo velnio" duomenų, kad su juo stengiasi susisiekti vadovaujančio centro, lyg esančio Kaune, atstovai. Jis prašė agentą dalyvauti būsimose derybose su jais.

Šiuos duomenis panaudosime įdiegdami mūsų agentus į Kauno centrą (jeigu jis tikrai yra, jeigu tai ne kurios nors grupės mėginimas kalbėti centro vardu).

Agento "Gedimino" maršrutinė išvyka

Gegužės mėn. ataskaitoje mes pranešėme apie mūsų agento "Margio" ("Gedimino") susitikimą su "Žaliuoju velniu". Susitikime jis prisistatė kapitonu "Griežtu".

Per pirmąjį susitikimą "Gediminas" iš "Žaliojo velnio" sužinojo bendrus duomenis apie apygardos veiklą, kiek žmonių yra kai kuriose banditų formuotėse, įeinančiose į apygardą, susitarė dėl kito susitikimo.

Š.m. birželio 29d. "Gediminas" antrąkart išvažiavo susitikti su "Žaliuoju velniu".

Vykdydamas gautą užduotį, agentas pasakė jam, kad įeina į apygardos junginių vadovybę pagal įsakymą Nr.2-19, išleistą "Lietuvos junginių vado" vardu (smulkiau žr. pažymoje pagal ag. bylą "Cerberiai").

"Žaliasis velnias" sutiko su "naujo vado" paskyrimu ir kartu smulkiai išdėstė jo vadovaujamų banditų formuočių struktūrą bei dislokaciją, perdavė susipažinti įsakymus ir šifrą.

Agentas tęsė "Žaliojo velnio" apdorojimą, kad būtina keisti taktiką ir paleisti eilinius banditus. Su tuo šis sutiko, bet pareiškė nuogąstavimą dėl galimų represijų tiems banditams, kurie legalizuosis.

Mūsų agento "paskyrimą" apygardos vadu panaudosime savo įtakos didinimui apygardos štabe ir tarp banditų padalinių vadeivų, taip pat eilinių banditų krikdymui ir šios banditų formuotės likvidavimui.

[•••]*

*** Praleistas tekstas apie smulkesnių pogrindžio padalinių sekimą.**

Tikrinant medžiagą, pas Abramavičiūtę buvo atvestas apskrities skyriaus operatyvinis darbuotojas, kaip anksčiau šeimai nurodyto partijos nario "senas pažįstamas", repatrijavęs iš Vokietijos.

Operatyvinis darbuotojas, prisistatęs slapyvardžiu "Vladas", pagal šios šeimos rekomendaciją susipažino su Abramavičiūtę, paskui per ją su kitais bylos objektais, greitai pelnė jų pasitikėjimą.

"Vladas" nustatė, kad šie asmenys turi ryšį su bandomis, gauna banditams ginklų, šaudmenų ir medikamentų, iš bandų gauna antisovietinės literatūros ir ją platina savo artimoje aplinkoje.

Kalbėdamasi su "Vladu", Abramavičiūtę papasakojo, kad gyvendama Kauno apskrityje, Veiverių valsčiuje, ji kartu su Blockyte nugirdydavo įgulos karininkus ir kareivius ir pavogdavo jų ginklus bei šaudmenis.

Tokiu būdu jos gavo du rankinius kulkosvaidžius, automatą ir perdavė juos į bandą, už tai gavo vadeivos padėką.

Bylos objektas Urbanavičius, kalbėdamasis su "Vladu" dalyvaujant Blockytei, papasakojo apie savo ryšį su stambių bandų - "Viesulas" ir "Drulia" - vadeivomis, iš kurių gaudavo antisovietinių atsišaukimų.

Urabanavičius taip pat pranešė, kad Raudonojo Kryžiaus ligoninėje yra daug nacionalistinio pogrindžio dalyvių ir bandų rėmėjų, kurių dėka į ligoninę dažnai paguldomi gydytis sergantys ir sužeisti banditai. Tarp šių žmonių jis paminėjo ligoninės buhalterį, buv. Lietuvos kariuomenės pulkininką.

Žinių išgavimą ir tyrimą tęsiame, siekdami išaiškinti visus nacionalistinio pogrindžio dalyvius ir nustatyti jų praktinę antisovietinę veiklą.

"Didžiosios kovos" apygarda (buv. "LLA" 5 apygarda). Agentūrinė byla "Cerberiai"

Š.m. gegužės mėn. rašte pranešėme apie mūsų agentūros įdiegimą į "Didžiosios kovos" apygardos štabą vykdyti ardomojo darbo tarp eilinių banditų ir sučiupti jos vadovus, tarp jų - apygardos vadą "Žaliąjį velnią".

Ataskaitinį mėnesį tęsėme pradėtą darbą, turėdami tikslą, kad bandų junginių, įeinančių į apygardą, vadovai atsidurtų visiškoje mūsų įtakoje.

Kaip jau esame pranešę, naudodamiesi "Žaliojo velnio" siūlymu "su-

stiprinti" vadovavimą apygardai, sėkmingai įvedėme agentą "Gediminą", kuris buvo pasiųstas pas jį slapyvardžiu "Griežtas" su legenda, kaip "Lietuvos junginių vadovybės" štabo karininkas. Agentas atvyko pas jį su "pavedimu" smulkiai susipažinti, kokia yra padėtis banditų formuočių, įeinančių į "Didžiosios kovos" apygardą, kad paskui būtų sprendžiamas vado skyrimo klausimas.

Per susitikimą agentas gavo iš "Žaliojo velnio" informaciją apie banditų formuočių būklę ir susitarė dėl naujo vado skyrimo.

Be to, "Žaliasis velnias" prašė greičiau spręsti laikraščio "partizanams" leidimo klausimą.

Tęsiant žinių išgavimą, reikėjo atitinkamais dokumentais patvirtinti, kad mūsų legenduojamas nacionalistinio pogrindžio "centras" egzistuoja, - kad pakiltų mūsų agentų autoritetas ir įtaka "Žaliajam velniui" bei kitiems vadovaujantiems banditų formuočių nariams.

Tuo tikslu tipografijos priemonėmis buvo išspausdintas laikraščio "Vienybė" pogrindinis numeris. Laikraščio medžiaga, kur būtina, yra antisovietinio pobūdžio, bet pagrindinė mintis ta, kad atvira ginkluota kova prieš sovietų valdžią - betikslė, nes vilties sulaukti greitos pagalbos iš išorės nėra, todėl reikia "blaiviai" įvertinti padėtį ir keisti savo taktiką.* Laikraštis buvo išspausdintas 150 egzempliorių tiražu, iš jų 115 numerių pasiųsti į "Žaliojo velnio" štabą. Laikraštį spaudai rinko banditų formuotės ryšininkai ir nariai, atsiųsti "Žaliojo velnio". Visatai buvo daroma "pogrindžio sąlygomis", o "Žaliasis velnias" apie tai žino iš savo žmonių.

Kartu buvo išspausdintas įsakymas Nr.2-19 "Lietuvos junginių vado", kaip "vienybės komiteto" karinio vadovo, vardu, kad jis priima vadovavimą "Didžiosios kovos" apygardai ir skiria kapitoną "Griežtą" (mūsų agentą "Gediminą") laikinu šios apygardos vadu, palikdamas "Žaliąjį velnią" jo pavaduotoju.

Š.m. birželio 21d. "Žaliojo velnio" žinion išvažiavo agentas "Kipšas" ir jam perdavė 15 numerių "Vienybės" laikraščio bei 12 egz. įsakymo Nr.2-19. Rezultatai buvo teigiami. Jis įsitikino, kad bendrauja su "solidžia organizacija", ir pareiškė apgalvosiąs klausimą, kaip "demobilizuoti" banditų formuočių dalyvius.

*** Žr. dok. Nr. 156 priedą.**

Šitame pačiame susitikime agentas gavo iš "Žaliojo velnio" duomenų, kad su juo nori susisiekti mums dar nežinomo nacionalistinio pogrindžio vadovybės centro Kaune atstovai, ir prašė agento dalyvauti būsimose derybose su jais.

Jis taip pat susitarė su "Žaliuoju velniu", kad pas jį atvyks "Griežtas" apiforminti apygardos vado pareigų perėmimo.

Birželio 29 pas "Žaliąjį velnią" buvo pasiųstas agentas "Gediminas", kuris jam pareiškė, kad pagal įsakymą Nr.2-19 stoja vadovauti apygardos junginiams, ir su juo susitarė dėl daugelio dalykų, išplaukiančių iš naujo jų santykių pobūdžio. "Žaliasis velnias"pritarė mūsų numatytam jų pareigų pasiskirstymui, pranešė savo banditų formuočių struktūrą ir dislokacijos šifrą, taip pat kiek yra ginkluotų dalyvių "A" ir "B" rinktinėse ir perdavė susipažinti jo išleistus 1945-1946m. įsakymus apygardai.

Agentas toliau apdorojo "Žaliąjį velnią", kad būtina pasirengti paleisti eilinius banditus. Tas, kaip anksčiau, sakė sutinkąs su "nauja taktika", bet šįkart pateikė nemaža argumentų, kurie, jo nuomone, neleidžia vykdyti "demobilizacijos", nes legalizavusiesiems kyla represijų pavojus.

Sprendžiant iš agento pranešimo, "Žaliasis velnias" visiškai pasitikėjo "Griežtu". Tai rodo faktas, kad jis perdavė agentui ryšininkų adresus ir susitikimo su Kauno pogrindžio atstovais, kurie siekė užmegzti ryšius su "Didžiosios kovos" apygarda, slaptažodį.

Per įvestus agentus surenkame visus duomenis apie apygardos banditų formuočių būklę, jų dislokaciją, žmonių skaičių, apsiginklavimą, ryšio būdus; nustatom vadovybės sudėtį ir ryšius su pogrindžiu ir rėmėjais.

Kartu toliau siekiame, kad štabo darbuotojai, banditų dalinių ir padalinių vadeivos būtų vis pavaldesni agento "Gedimino", kaip naujo apygardos vado, įtakai, kad "Žaliasis velnias" palaipsniui būtų nušalintas nuo vadovavimo arba taptų paklusniu mūsų nurodymų vykdytoju.

Iš "Žaliojo velnio" gautą adresą ir slaptažodį panaudojame ryšiui su Kauno pogrindžio atstovais perimti ir įvesti ten mūsų agentą.

Vyskupo Borisevičiaus ir kt. tardymo byla

Š.m. birželio mėn. baigtas tardymas pagal bylą, į kurią įtraukti:

Borisevičius Vincas, Augustino, gimęs 1887 metais Bebrininkų km., Vilkaviškio apskrityje, Lietuvos SSR, kilęs iš buožių, lietuvis, nepartinis, su aukštuoju išsilavinimu (baigęs Fribūro universiteto teologijos fakulteto studijas Šveicarijoje), iki arešto buvo Telšių vyskupijos vyskupas, gyveno Telšiuose, Lietuvos SSR;

Misevičius Eduardas, Stasio, gim. 1883 metais Vismantų km., Šiaulių apskrityje, LSSR, iš buožių, lietuvis, nepartinis, nuo 1921 iki 1925 metų buvo Lietuvos buržuazinės vyriausybės konsulas Vokietijoje ir Danijoje, prie vokiečių 1941-1942m. burmistras Plungėje, Lietuvos SSR, išvijus vokiečius, gyveno nelegaliai;

Gustaitis Pranas, Simono, gimęs 1910m. Vainuto mstl., Tauragės apskrityje, iš valstiečių, lietuvis, nepartinis, baigęs Telšių kunigų seminariją, kunigas, iki arešto buvo parapijos kelbonas Viešvėnų mstl., Telšių apskrityje;

ir kt., iš viso - 5 žm.

Byla užvesta š.m. vasario mėn. (žr. mūsų ataskaitą).

Pagal bylą atlikus tardymą, nustatyta, kad 1941-1946m. Telšių ir gretimose Lietuvos SSR apskrityse daug kartų pasireikšdavo lietuvių - vokiečių buržuazinių nacionalistų banditų formuotės.

Kovoti su sovietų valdžia šiose apskrityse aktyviai padėdavo Telšių vyskupijos katalikų dvasininkai, vadovaujami areštuoto vyskupo - Borisevičiaus.

Už dalyvavimą antisovietinėse pogrindžio organizacijose ir už 1945-1946m. nusikalstamą ryšį su ginkluotomis bandomis areštuota ir perduota teismui daugiau kaip 10 Borisevičiui pavaldžių kunigų. Be to, iki 20 jo vyskupijos kunigų, dalyvavusių nacionalistinio pogrindžio antisovietinėje veikloje, perėjo į nelegalią padėtį ir slapstosi nuo sovietų valdžios organų.

Nuo sovietų valdžios kūrimo Lietuvoje 1940 metais iki arešto Borisevičius savo raštiškais kreipimaisi , viešais pasisakymais ir pokalbių metu ragino savo vyskupijos kunigus ir gyventojus aktyviai kovoti su sovietų santvarka.

Būdamas vyskupas Telšių vyskupijoje, į kurią įeina Telšių, Šiaulių, Tauragės ir Kretingos apskritys, 1940-1941 metais, apvažiuodamas vyskupiją, Borisevičius tikintiesiems sakydavo antisovietinio turinio pamokslus, savo bute ir bažnyčioje laikė antisovietinę literatūrą.

1943 metais Borisevičius išleido kreipimąsi į tikinčiuosius ir dvasininkus, parašytą fašistinės propagandos dvasia, šmeižiantį sovietų santvarką ir grasinantį gyventojams, kurie pritaria sovietų valdžiai.

1945 metų vasario mėn. Borisevičius per savo pažįstamą Misevičių (figūruojantį toje pačioje byloje) užmezgė antisovietinį ryšį su banditų formuotėmis ir savo namuose Telšiuose ne kartą asmeniškai susitikdavo su vadinamojo "Žemaičių legiono"* štabo banditų vadovais Kubilium ir Jazdausku (vokiečių žvalgai-parašiutininkai, žr. mūsų ankstesnes ataskaitas) dėl materialinės paramos teikimo jų bandoms ir fiktyvių dokumentų įgijimo.

Perduodavo Jazdauskui maisto produktų bandoms ir rekomendavo kreiptis paramos į pavaldžius kunigus - Kielą ir Našlėną, kurie vėliau pristatydavo bandoms maisto produktus.

1945 metų pavasarį Borisevičius pasiuntė nelegaliai gyventi pas kunigą Gustaitį (figūruojantį šioje byloje) nuo sovietų valdžios organų besislapstantį Misevičių Eduardą.

Tų pačių metų balandžio mėn. aprūpino fiktyviais dokumentais bandos vadeivą Jazdauską ir įdarbino jį zakristijonu pas pavaldų kunigą Našlėną.

Šioje byloje figūruojantis Misevičius 1941-1942 metais tarnavo vokiečiams - buvo Plungės m. burmistras. Išvijus vokiečius gyveno nelegaliai, 1945m. vasario-kovo mėn. buvo prie "LLA" "Žemaičių legiono" štabo ir tuo pačiu metu suvedė štabo vadovus Kubilių ir Jazdauską su vyskupu Borisevičium.

Borisevičiaus nurodymu 1945m. kovo mėn. Misevičius persikėlė nelegaliai gyventį į Pašilę, Raseinių rajoną, pas kunigą Gustaitį, kur tuo metu slėpėsi 3 vokiečių žvalgai parašiutininkai. Užmezgęs su jais ryšį, Misevičius per Borisevičių ir Kubilių padėjo parašiutininkams nustatyti radijo ryšius su vokiečių žvalgybos organais, naudojant banditų štabo raciją.

Kunigas Gustaitis 1946m. kovo mėn. perdavė vokiečių parašiutininkams 1200 kovinių šovinių.

*** Žemaičių legionas, įkurtas LLA iniciatyva 1945m. kovo mėn., sujungė Telšių, Kretingos, Mažeikių, Tauragės apskr. partizanus. 1946 05 25 pavadintas Žemaičių apygarda. Pirmasis vadas - A.Kubilius.**

Tuo pačiu metu palaikė ryšį su bandomis: 1945m. sausio-vasario mėn. savo namuose Pašilės mstl. priimdavo banditų grupes, aprūpino gimimo liudijimais ir kitomis pažymomis apie 50 bandų dalyvių, organizuotai po kelias dešimtis priimdavo banditus bažnyčioje išpažinties.

Misevičius ir Gustaitis, kartu gyvendami, per figūruojančias toje pačioje byloje Valickaitę ir Kaušį reguliariai gaudavo bandose leidžiamų antisovietinių atsišaukimų.

Borisevičiaus, Misevičiaus ir kt. tardymas pagal bylą baigtas. Byla perduota pagal teismingumą į LSSR MVD vidaus kariuomenės karo tribunolą.

Karausko, Sinkevičiaus ir kitų tardymo byla

MGB Kauno apskrities skyrius 1946 metų vasario mėn. areštavo banditų grupę ir jų rėmėjus: Karauską, Sinkevičių ir kt.

Tardymo pagal šią bylą procese buvo išaiškinta nauja asmenų grupė, vykdanti bendrą antisovietinę veiklą. Iš šios grupės areštuoti:

Kairiūkštis Pranas, Mato, gim. 1917m., lietuvis, iš valstiečių buožių, nepartinis, Veterinarijos akademijos studentas;

Zubelis Stasys, Antano, gim. 1903m., lietuvis, Garliavos valsčiaus, Kauno apskrities valstietis;

Kairiūkštis Vladas, Mato, gim. 1912m., lietuvis, iš valstiečių buožių, nepartinis, dirbo savo ūkyje.

Antisovietinių dokumentų autorių ir platintojų paieška

Š.m. birželio mėn. respublikoje nustatyta 16 antisovietinių atsišaukimų (60 egz.) platinimo atvejų. Per tą laiką "V" skyrius išėmė, taip pat adresatai gavo 19 anoniminių antisovietinio turinio laiškų.

MGB Raseinių apskrities skyrius suėmė grupę Jurbarko gimnazijos mokinių, prisidėjusių prie antisovietinių atsišaukimų gamybos ir platinimo.

Pagal šią bylą areštuoti 6 žmonės, taip jų:

Orientaitė Genė, gim. 1927m., Jurbarko gimnazijos 8 kl. mokinė;

Maskulaitytė Aldona, Kazimiero, Jurbarko gimnazijos 8 kl. mokinė.

Naktį iš birželio 2 į 3 gimnazijos mokines Maskulaitytę ir Daulauskaitę, klijuojančias atsišaukimus mieste, sulaikė gimnazijos komjaunimo organizacijos komsorgas ir komjaunuoliai. Kaip nustatyta tardant, Maskulaitytė ir Daulauskaitė ranka parašė 10 antisovietiniu atsišaukimų, pavadintų "Mirtis komunistams - plėšikams" ir iki sulaikymo 6 išklijavo ant Jurbarko įstaigų.

Tardomos jos pasakė dar keturis gimnazijos mokinius, dalyvavusius lapelių gamyboje; jie irgi suimti.

Iš Maskulaitytės ir kt. parodymų nustatyta, kad Jurbarke taip besimokančio jaunimo veikia antisovietinė organizacija, pasivadinusi "Lietuvos būrys"; ją įkūrė ir jai vadovauja banditas Meškauskas, gyvenantis nelegaliai.

Organizacijos nariai rengė ir platino tarp gyventojų antisovietinius lapelius, atsišaukimus, kviečiančius aktyviai kovoti su sovietų valdžia, sabotuoti jos vykdomas priemones; turėjo ryšį su bandomis, joms teikdavo paramą ir atlikdavo žvalgybos užduotis; į organizaciją įtraukdavo naujų narių.

Tardymą tęsiame.

1945m. pabaigoje ir 1946m. pradžioje Panevėžio "VC"* punktas išėmė 12 anoniminių antisovietinio turinio laiškų, adresuotų Amerikos konsului Maskvoje.

Agentūrinėmis - operatyvinėmis priemonėmis buvo nustatyta, kad šituos laiškus siunčia kas nors iš Panevėžio pašto darbuotojų.

Pagal agentūrinę bylą "Nelegalai" suimti 5 žmonės iš ryšių kontrolieriaus Zalipūgos Stepono kontoros.

Zalipūgos rankraštis kartu su anoniminiais laiškais pasiųstas į grafinę ekspertizę.

Apie Zalipūgą agentūra aktyviai renka medžiagą.

MGB Mažeikių apskrities skyrius nustatė anoniminio raštelio autorių:

Kotovaitę Juzę, Prano, VLKJS narę, Mažeikių apskrities Viekšnių mstl. moterų organizatorę.

Gegužės pabaigoje sode, kur gyvena Kotovaitė, buvo rastas spalvotu pieštuku parašytas anoniminis raštelis, kuriame grasinama Kotovaitei.

*** "VC" - vidaus cenzūra.**

Koto vaite Juzė buvo įtarta pati esanti raštelio autorė. Sulyginus jos rankraštį su anoniminiu rašteliu, nustatytas braižo tapatumas.

Kotovaitė buvo sulaikyta ir kvočiama prisipažino, kad ji tikrai parašė ir pakabino savo sodybos sode šį lapelį, kad sudarytų sau autoritetą, o MVD organai, atkreipę į tai dėmesį, jai duotų ginklą.

Šiuo klausimu informuotas partijos apskrities komitetas.

Š.m. gegužės mėn. Tauragės apskrities Šilalės ligoninės medicinos sesers Cibulskytės adresu voke buvo atsiųsti 3 antisovietiniai atsišaukimai kartu su tokio turinio rašteliu:

"Sese!

Jeigu tu lietuvė, o ne išgama, tai pati perskaityk ir tarp kitų platink. Jeigu tu parsidavėlė, lietuvių išgama, tai su atsišaukimais daryk ką nori, ir mes su tavim padarysim taip pat kaip norėsim."

Atsišaukimas ir raštelis buvo perduoti į MGB apskrities skyrių.

Sulyginus anoniminį raštelį su agentų pranešimais, nustatyta, kad raštelio braižas visiškai sutampa su apskrities skyriaus slapto informatoriaus "LISS", Šilalės gimnazijos 7 klasės mokinio, rankraščio braižu.

"LISS" rankraštis kartu su anoniminiu rašteliu pasiųstas į grafinę ekspertizę.

Pagal agentūrinę bylą "Nelegalai" suimti 5 antisovietinės literatūros rengėjai ir platintojai.

(Žr. medžiagą, išspausdintą skyriuje "Tardymo veikla".)

Vadovavimas periferijos organams

Per ataskaitinį mėnesį į apskritis teikti praktinės paramos ir patikrinti agentūrinį-operatyvinį darbą MGB periferijos aparatuose buvo išvykę kelios brigados, vadovaujamos ministerijos vadovaujančių darbuotojų.

Brigada, vadovaujama mano pavaduotojo pplk. Martavičiaus, suteikė paramą Alytaus ir Varėnos apskričių skyriams.

Brigada, vadovaujama mano pavaduotojo plk. Litkenso, patikrino MGB Kauno miesto apskrities skyrių darbą, suteikė paramą ir davė praktinių nurodymų.

Brigada, vadovaujama 2 respublikinio skyriaus viršininko pavaduo-

tojo pplk. Iščenkos, patikrino MGB Ukmergės apskrities skyriaus darbą.

Be to, dalyvauti perduodant bylas naujai paskirtiems MGB Raseinių ir Marijampolės apskričių skyrių viršininkams buvo išvykę 2 respublikinio skyriaus vyr. operatyviniai įgaliotiniai: ltn. Kopinas ir kpt. Bulkinas.

2 respublikinis skyrius pateikė nurodymų dėl agentūrinio tyrimo ir kartu su apskričių skyrių darbuotojais parengė mūsų agentūros įdiegimo į nacionalistinio pogrindžio vadovų centrus priemones.

LSSR Valstybės saugumo ministras
gen. mjr. (Jefimovas)

1946 07 12
Nr. 1/93 2
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/1. T.l L.245-277. Nuorašas.

Dokumento Nr.156 priedas

Straipsnis "Vienybės keliais" iš LSSR NKGB provokacinio laikraščio "Vienybė"*

1946m. birželio 15d.

Vienybės keliais

Gal niekados lietuviams nebuvo tiek akivaizdžiai būtina visiems vieningai gyventi**, kai nūdienio pokarinio gyvenimo stabilizacija įgyja išryškėjantį ateities dienų vaizdą ir kai mūsų mieloji Tėvynė vis labiau pajunta nelaisvės pančius stalininio budelio uždėtus ant tautiečių rankų, kai net galvoti ar žiūrėti laisvai prisibijoma ir bailiai žvalgomasi tėviškės pastogėje, ar kas negirdi, ar nemato kieno pikta akis.

*** Titulinio lapo viršuje Dainavos apygardos Merkio rinktinės vado A.Ramanausko-Vanago ranka užrašyta: "gauta 1947 03 25 Nr. 399/62, Užregistruota: 58/5c".**

**** Toliau neįskaitomos 2 eilutės.**

Šiandien, kai lietuvių tremtinių ir išvežtųjų kaulai ilsisi apleistuose, vienišuose kauburėliuose toli Sibiro ar Šiaurės taigoje ir tundroje, kai vieniši kapai išdygo Kazachstano kolchozų laukuose ar Altajaus pamiškėse, kai išsibarstė tūkstančiai lietuvių lyg pienės pūkeliai po daugelį kraštų, - likusiems Tėvynėje darosi akivaizdus vienybės reikalas, darosi būtinas galvojimo ir aplinkos stichijų vertinimo reikalas, darosi gyvybės klausimas, ateities darbų ir kovų klausimas, tautiečių išsaugojimo klausimas.

Buvo laikai, kai buvo galima skaldytis į grupes, grupeles, kalbėti ar net rietis, o dabar atėjo dienos, reikalaujančios didelio kantrumo, šaltumo, padėties supratimo, drąsaus pasiryžimo ugdymo, nepalūžimo neviltyje ir tinkamo ateities įvertinimo. Atėjo metas, reikalaująs vienybės, suglaustų gretų, į kurias būtų neįmanoma įkišti priešui savo kraujuotos letenos ar pasėti sėklą, kuri išaugus nustelbtų laisvę* ar jos ilgesį. Atėjo dienos mūsų tautai, liko vienintelis kelias - vienybė. Kelias - kantrumu, drąsiu pasiryžimu bei meile surištų eilių žengimo kelias. Mūsų laisvės aušros žengimo kelias. Kiekvienas lietuvis - brangenybė. Be reikalo pralietas kraujo lašelis - ateities rūme ilgai neužtaisoma spraga. Mūsų protėvių buvusių kovų su priešais prisiminimas aiškiai rodo: vieningi lietuviai išsilaikydavo sunkiausiomis sąlygomis. Žiauriausias vergijos tironas žuvo, o kantrūs bočiai žengė per amžių slenkstį į šviesią ateitį. Šiandien mūsų pečius slegia stipri tironijos našta. Ta tironija yra galinga, apsirengusi gražių pažadų ir ateities viltingais rojaus rūbais, užsidėjus ant galvos demokratiškiausią pasaulyje Stalino konstitucijos laisvių skarelę, o ant liežuvio turinti gražiausius ir saldžiausius ateities planus, o jos gyslose teka Maskvos kraujas, o kojos žengia vieškeliais ir miestų šaligatviais parsidavėlių pėdomis. Ta vergija yra labai rafinuota, gudri ir plėšri. Ji lyg juoda pantera puola netikėtai.

Vienybės kelias - vienintelis kelias. Atėjo dienos, kai mūsų tautai reikia lyg audros metu paukščiams suglausti po vienybės medžio šakom ir rankas tvirtai suėmus žengti į ateitį. Reikia dėl to blaiviai žvelgti į gyvenimą ir reikia drąsiai atsisakyti daugelio saldžių svajonių, mus žudančių miražų, Fata morganų ir paliauti svaigti svaiguliu, kuris tik priartina pražūtį, bet ne laimės aušrą, laikas dėl to blaiviai ir vieningai

*** Tekste "laisvemedį".**

galvoti, vertinti padėtį ir daryti gyvybę palaikančias išvadas. Gana jau svajonių, reikia vieningai ir įimtai nuspręsti. Gyvent ar žūti.

Vienybės kelias - Gyvenimo kelias, nes tą kelią diktuoja balsas - blaivus protas ir karšta, tėvynę mylinti širdis. Vienybės žodis - laidas laimingam vergijos pergyvenimui ir šviesios laisvės aušros sulaukimui. Kiekvienas lietuvis turi įsisąmoninti vienybės kelius ir palikęs smulkių asmeniškumų šiukšlynėlį, pažvelgti blaiviai į gyvenimą, į savo brolį, į visą tautą, į mūsų mielos Lietuvos ateitį.

Vienybės kelias - sunkus kelias, nes einant juo, būtina kai ko atsisakyti, kai ką palikti, kas nors ir miela, bet nebūtina ar trukdo kelionėje, daro gretose spragas, į kurias įšliaužia priešo nuodingos kobros, ar mirtį nešą skorpionai, bet kelias - vienintelis mūsų valstybei, mūsų laikui. Tas kelias teįgalina kompaktiškesnių akmenėliu išlikti titanų grumtynių vieškelyje ir išsaugoti tai, kas visiems brangu - Tėvynę ir save.

Kiekvienas iš mūsų daug yra išgyvenęs, ypač ginkluotas partizanas, ir supranta, kad vienybė - galybė, kuri gali laiduoti mūsų išlikimą ir tikėtis rytojaus sulaukimo. Kur tik nebuvo vienybės, ten brovęs priešai, ten geso lietuvio širdies žiburėlis.

Atėjo laikas Lietuvai, kovojančiai ir remiančiai laisvės kovas, vienybės ir blaivios galvosenos, nes būsimos dienos reikalauja tikrovės supratimo, svajonių suveržimo realiais varžtais, be vienybės neįmanoma kova su tironija, su baisiu siaubūnu. Vienybės kraujas turi sroventi visų gyslose - nuo mažyčio iki didelio, nuo žemaičio iki dzūko, suvalkiečio ar aukštaičio. Vienybė įgalins žiauriausią vergiją, kiečiausią tikrovę, didžiausių sukrėtimų ateitį išgyventi, o vilties žiburėlį išsaugoti ir ilgiausiai tveriančios nevilties dienomis šviesiam ateities džiaugsmui. Vienybė įgalins užgydyti žaizdas, išsaugoti kraują ir sukandus dantis kęsti vergijos naktį. Išsiblaškęs puolimas blogesnis nė kad vieningų gretų pasitraukimas ir laukimas tinkamos progos smūgiui. Neišmintinga yra, kai didieji miega, kūdikiui akmenis svaidyti į milžino langus, nes milžinams draskantis drąsus nykštukas lemtingai galės sulošti vaidmenį, o šiaip - ištrykš siaubūno letenose. Vienybė įgalins jausti bendrą pulsą, išgirsti vienu metu kovos trimitą, pasirinkti proto diktuojamą kelią, duos jėgų žūtbūtinę valandą ir perteiks ainiams garbingų kovų vėliavas saugojimui ir iškėlimui į laisvės padanges.

Ar rasis po tiek kančių, po tiek vargų, taip gaivalingai ilgintis aušros,

ar rasis lietuvis, kuris išdrįstų nusisukti nuo Vienybės Vėliavos, atsisakyti Vieningų kelių kovos laukuose.

Buv. LSSR VSKA. B.b.f. B.44618/3. T. 11. L.139-140. Originalas.

157. Lietuvos SSR MVD pažyma apie užsiregistravusių partizanų ir besislapstančių nuo šaukimo į Raudonąją Armiją bei jos dezertyrų skaičių

[Vilnius] **1946m. rugpjūčio 14d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

Apie legalizavusiųjųsi banditų ir kitų nelegalų kiekį Lietuvos SSR apskrityse išvadavus respubliką
1946m. rugpjūčio 15d. būklė

Eil. Nr.	Apskričių pavadinimai	Banditų	Raudonosios Armijos dezertyrų	Vengiančių šaukimo į Raudonąją Armiją	Iš viso
1.	Alytaus	276	61	2740	3077
2.	Biržų	222	118	1888	2228
3.	Vilniaus	562	-	2453	3015
4.	Vilkaviškio	7	29	67	103
5.	Zarasų	171	67	279	517
6.	Joniškio	32	97	268	397
7.	Kėdainių	180	324	689	1193
8.	Kretingos	204	64	321	589
9.	Klaipėdos MS*	-	-	-	-
10.	Klaipėdos AS**	1	-	1	2
11.	Kauno MS	2	64	94	160
12.	Kauno AS	34	179	1097	1310
13.	Lazdijų	32	-	924	956

*** MS - miesto MVD skyrius.**
**** AS - apskrities skyrius.**

14.	Marijampolės	74	21	1455	1550
15.	Mažeikių	300	7	504	811
16.	Panevėžio	198	441	1181	1820
17.	Pagėgių	2	-	-	2
18.	Raseinių	114	65	232	411
19.	Rokiškio	65	33	1161	1259
20.	Trakų	181	57	2310	2548
21.	Tauragės	73	98	884	1055
22.	Telšių	92	88	874	1054
23.	Ukmergės	117	237	1668	2022
24.	Utenos	73	15	1546	1634
25.	Šiaulių	53	14	1110	1177
26.	Šakių	-	-	267	267
27.	Švenčionių	187	121	599	907
28.	Šilutės	-	-	-	-
29.	Kaišiadorių	73	24	151	248
30.	Varėnos	56	-	-	56
31.	Kupiškio	132	-	724	856
32.	Prienų	350	-	100	450
	Iš viso:	3863	2224	25587	31674

Pastaba. Į 31674 esančių įskaitoje legalizavusiųjųsi banditų, dezertyrų ir vengiančių mobilizacijos skaičių neįtraukti tie, kurie 1944 - 1945 metais pasiųsti į veikiančiąją armiją, suimti už banditizmą ir kitus nusikaltimus.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras (Bartašiūnas) (Parašas)

1946m. rugpjūčio 14d.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.31/12. L.28-29. Originalas.

158. Lietuvos SSR MGB pažyma apie MGB pastangas infiltruoti savo agentūrą į partizanų kuriamą vyriausiąją vadovybę ir perimti ryšius su Vakaruose esančiais lietuvių emigraciniais centrais

Vilnius **1946m. rugpjūčio 20d.**

Pažyma
apie agentūrinį planą "Vakarai"

Agentūrinis planas "Vakarai", skirtas išaiškintiems lietuvių emigrantų nacionalistinio centro emisarams ir karinių gaujų Lietuvoje vadovams, pradėtas š.m. (1946m.) liepos mėn. Lietuvos SSR MGB 2-ojo skyriaus.

1945m. ir 1946m. Lietuvos SSR MGB išaiškino ir likvidavo keletą komitetų ir štabų, bandžiusių suvienyti karines formuotes ir nacionalistines organizacijas Lietuvoje.

Taip jų buvo: "Vyriausias LLA štabas", "Vyriausias Lietuvos partizanų sąjungos štabas", "Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas", "Tautos Išlaisvinimo Taryba" ir kt. Šie štabai, siekdami pagalbos iš užsienio reakcinių sluoksnių (pirmiausiai iš anglų ir amerikiečių), stengėsi užmegzti ryšius su lietuvių emigraciniais centrais, esančiais Vokietijos ir Švedijos anglų-amerikiečių okupacinėse zonose.

Savo ruožtu lietuvių emigracinės nacionalistinės organizacijos mėgina užmegzti ryšius su antitarybinėmis organizacijomis Lietuvoje.

Atsižvelgdami į tai, mes nutarėme perimti ryšio kanalus, infiltruoti savo agentūrą tiek į Lietuvos nacionalistinių formuočių štabus, tiek į užsienyje veikiančius centrus, kad galėtume suskaldyti ir likviduoti ginkluotas gaujas.

Šiam tikslui mes panaudojome 1946m. balandžio mėn. likviduotą "Lietuvos Tautinę Tarybą"* ir per vieną patikrintą agentą ėmėme vaizduoti jos atkūrimą iš "Tarybos" likučių. Gegužės mėn. užmezgėme ryšį su stambia formuote - Didžiosios Kovos apygarda, vadovaujama Žaliojo Velnio, kuris pripažino šį "komitetą" vadovaujančiu organu.

Su Žaliojo Velnio ryšininkų pagalba mums pavyko užmegzti ryšį su Tauro ir "A" apygardų štabais.

*** Turimas omenyje 1946m. kovo-balandžio mėn. sunaikintas kpt. J.Noreikos-Generolo Vėtros vadovaujamas pogrindinis centras.**

Gegužės pabaigoje per DKA štabo ryšininkus mūsų "komiteto" atstovas buvo pakviestas į Pietų ir Rytų Lietuvos gaujų vadų pasitarimą. Į šį pasitarimą atstovauti "komitetui" mes pasiuntėme ag. Ąžuolą; jį ryšininkai palydėjo į Tauro apygardos štabą, dislokuotą miške, 30 km nuo Kauno.

Šiame pasitarime agentas susitiko su Tauro apygardos vadu Mykolu-Jonu (užmuštas liepos mėn.)*, Geležinio Vilko rinktinės vadu Žiedu ir kt.

Pasitarime buvo svarstomi partizanų kovos taktikos klausimai, t.p. vieningo vadovaujančio centro galimybė.

Agentas Ąžuolas, kaip "komiteto" atstovas, įrodinėjo būtinumą nutraukti ginkluotą kovą ir pakeisti taktiką (pereiti į pogrindines formuotes), kadangi iki karo tarp SSRS ir anglo-saksų tai veda tik prie beprasmio lietuvių tautos naikinimo. Karinės formuotės turi paklusti vyr. štabui ir "komitetui" (t.y. mūsų agentūrai). Šios mūsų agento mintys daugelio delegatų buvo pripažintos logiškomis, bet tokios taktikos įpiršti jam nepavyko, kadangi iš susitikimo dalyvių agentas sužinojo, kad 1945m. rudenį į Lietuvą nelegaliai buvo atvykę Lietuvos emigracijos atstovai** ir davė nurodymus plėsti antitarybinę-nacionalistinę veiklą ir ginkluotą kovą...

Apie VLIKo veiklą, remdamasis užsienio emisarų žiniomis, Mykolas-Jonas kalbėjo: "...Lietuviai Vakaruose daro viską, kad išlaisvintų Lietuvą. ...VLIKas stengsis permesti į Lietuvą daugiau kariškių, kad šie organizuotų kovą su bolševikais... Partizaninę kovą jie laiko ir laikys šventa Lietuvos išvadavime."

Tokios žinios pakėlė nacionalistų dvasią, įkvėpė pasitikėjimo.

Birželio 6d. (1946m.) Tauro apygardos ryšininkai vėl perdavė mūsų "komitetui" kvietimą jų štabe susitikti su atvykusiais iš užsienio "žurnalistais". Ten vėl buvo pasiųstas ag. Ąžuolas. Grįžęs iš štabo agentas pranešė, kad vienos rinktinės, vadovaujamos Vyties, Žaliuko, ribose susitiko su nelegaliai į Lietuvą atvykusiais VLIKo atstovais. Atvykusieji prisistatė kaip Alfonsas ir Andrius***.

*** Mykolas Jonas-Z.Dnmga žuvo 1946 06 12.**

**** J.Deksnys ir K.Brunius.**

***** J.Deksnys ir V.Staneika.**

Alfonsas ir Andrius suorganizavo pasitarimą su karinių formuočių vadovais, jame išdėstė užduotis ir priėmė nutarimą įkurti nacionalistinio pogrindžio vadovaujančius organus.

Anot jų, jie atvyko į Lietuvą VLIKo pavedimu, vykdydami nutarimą permesti antitarybinės kovos centrą iš užsienio į Lietuvą, čia įkurti "Lietuvos Atstatymo Komitetą" (VLAK), o VLIKą paversti VLAKo delegatūra užsienyje. "...Užsienyje buvo nutarta:

1. Kovoti reikia Tėvynėje.
2. Kovai turi vadovauti žmonės, esantys Lietuvoje.
3. Politinę reikšmę turi ir išeivija, bet tik kaip pagalbinė jėga.

Sudarant vadovavimo centrą, pasitarime buvo priimta rezoliucija apie tai, kad visos Lietuvos veikiančios ir kovojančios organizacijos sudaro "Vyriausiąjį Lietuvos Atstatymo Komitetą". Šis Komitetas - aukščiausias politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei veiklai Lietuvoje, t.p. lietuvių tautos atstovas užsienyje, veikiantis per delegatūrą... Lietuvoje turime suvienyti visas demokratines jėgas kovai su Tarybų valdžia, o baze tam turi būti visa kovojanti šalis".

VLAKas per kuriamą Lietuvoje rezidentūrą, į kurią įeina BDPS (pogrindžio) ir Generalinio karinio štabo (karinių formuočių) atstovai, vadovaus pogrindžiui ir karinėms formuotėms.

Taip pat buvo nutarta, kad kol bus formuojamas VLAKas, jo funkcijas vykdys mūsų "komitetas"; VLAKo pirmininku išrinktas Ąžuolas.

Delegacijoje buvo nurodyta, kad: "Užsienio delegatūra yra įgaliota atstovauti Lietuvą taikos konferencijoje ir JTO. Ji koordinuoja emigrantų veiklą ir dirba su diplomatinėmis misijomis. Delegatūra rūpinasi kovotojais, esančiais užsienyje.

Delegatūra palaiko ryšį ir padeda Lietuvos partizanams pinigais, drabužiais, ginklais, medikamentais ir kt.

Delegatūra kartu su VLAKu ir pogrindžiu visomis jėgomis kovos už laisvos Lietuvos atkūrimą.

Į užsienio delegatūrą įėjo žinomi emigracijoje profesoriai: kun. Krupavičius (pirmininkas), prof. Brazaitis, daktaras Podolskis, Kaminskas, Žemaitis, Meškis, Valiukas.

Pasitarime Alfonsas papasakojo, kad anglų-amerikiečių okupuotoje Vokietijos zonoje veikia šios nacionalistinės organizacijos: Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, Lietuvių Frontas, Nepriklausoma Lietuva-

Atžalynas, Krikščionių demokratų sąjunga, socialdemokratai, liaudininkų sąjunga, Lietuvos Partizanų Sąjunga. Šių organizacijų atstovai ir sudarė VLIKą, vyriausią lietuvių nacionalistų vadovaujantį organą, kuris šiuo metu yra anglų ir amerikiečių uždraustas.

Alfonsas taip pat pareiškė, kad karas tarp SSRS ir anglo-saksų turi kilti po pusantrų-dviejų metų. Todėl Lietuvos pogrindis turi ruoštis šiam karui, kad organizuotai stotų kovon prieš tarybų valdžią.

Šiame pasitarime ag. Ąžuolas išdėstė "komiteto" nuomonę, kad reikia nedelsiant nutraukti ginkluotą kovą, banditizmą, pervesti karinių formuočių narius į pogrindžio organizacijas, kurios turėtų stoti į ginkluotą kovą tik prasidėjus karui.

Su šia nuomone sutiko apygardų atstovai ir emisarai iš Vakarų.

Pirmoje liepos pusėje ag. Ąžuolas vėl nuvyko susitikti su Vakarų emisarais Alfonsu ir Andriumi. Iš pokalbių su Alfonsu agentas nustatė, kad Andrius išvyko į Alytaus apskritį, kur buvo nelegaliai išvežęs savo žmoną, gyvenusią Kaune, norėdamas išsiųsti ją per Lenkiją į anglų okupuotą zoną Vokietijoje. Andrius buvo įpareigotas organizuoti ryšius tarp Lietuvos nacionalistinio centro ir užsienio delegatūros. Jo išvykimas susijęs su šios užduoties vykdymu.

Kalbėdamas apie ryšį tarp užsienio ir Lietuvos, Alfonsas pranešė, kad jie jau ėmėsi priemonių - montuoja radijo stotį, kuri bus viename iš apygardos štabų.

Laikotarpiu tarp mūsų agento ir Alfonso susitikimų šis komplektavo VLAKo Generalinį karinį štabą.

Ąžuolo ir Alfonso susitikimo metu į štabą buvo paskirti:

Gen. štabo viršininku - buv. Lietuvos kariuomenės pulkininkas Kazimieraitis, Pietų Lietuvos partizanų vadas (žuvo po to, kai buvo paskirtas į tas pareigas);

štabo viršininko pavaduotoju (taip pat štabo ekspertu kariniams reikalams) - buv. Lietuvos kariuomenės kapitonas Gužaitis, vienas iš aktyviausių pogrindžio veikėjų ir karinės formuotės vadas;

II-o skyriaus (žvalgybos) viršininku - Algimantas Zaskevičius, g,1917m., Vilniaus Universiteto asistentas, buv. leitenantas, buv. generolo sūnus, centrinio LLA štabo narys ir Vytenio apygardos (Šiauliai) vadas;

štabo nariu - Zigmas Dranga, g. 1902m., buv. Lietuvos kariuomenės

majoras, Tauro apygardos vadas (užmuštas liepos pabaigoje operacijos metu);

štabo nariu - Vilius Gavėnas, 25m., vidurinis išsilavinimas, pogrindinis slapyvardis Žaliukas*, Tauro apygardos vado pavaduotojas ir apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininkas.

Vėliau į šį štabą turėjo būti įvesti Aukštaitijos, Vilnijos ir Šiaurės Lietuvos apygardų atstovai.

Aiškindamas Generalinio karinio štabo užduotis, Alfonsas kalbėjo, kad štabas turės vadovauti partizanų ir sukilėlių formuotėms, ruoštis būsimam karui.

II skyrius turi dirbti žvalgybinį darbą, rinkti karinę, ekonominę ir politinę informaciją. "... II karinio štabo skyrius turi užsiimti karine žvalgyba, kadangi ateityje (karo pradžioje) gali būti išmestas oro ir jūros desantai Vakarų Lietuvoje. Jie turėtų atgabenti ginklų, maisto produktų ir aprangos. Žvalgyti teks kelius, tiltus, geležinkelius, Klaipėdos uostą, pajūrį, užnugarį. Šių žinių reikalauja Vakarai."

Į žvalgybinį darbą Alfonsas planuoja įtraukti ir kitus pogrindžio narius, t.p. mūsų agentą Ąžuolą.

Jau dabar Alfonsas prašė Ąžuolą pateikti jam raštišką informaciją apie Lietuvos ekonominę ir politinę padėtį ir ateityje tokią informaciją rinkti...

Alfonsas t.p. išsakė nuomonę, kad VLAKo filialai turi būti įkurti Kaune, Šiauliuose, Klaipėdoje, Kretingoje, Panevėžyje, Palangoje ir Zarasuose.

Aptardamas nacionalinės veiklos pobūdį, Alfonsas kalbėjo, kad ginkluotos kovos tęsti neverta, kadangi padėtis ir laikas tam netinkami: reikia taupyti jėgas ir ruoštis rimtai kovai ateityje, t.y., kai prasidės karas tarp SSRS ir Anglijos. Alfonso manymu, dabar būtina taip veikti, kad būtų užmigdytas MGB budrumas - parodant, kad "partizanai" sutriuškinti ir Tarybų valdžia Lietuvoje įsitvirtino. Tas sudarys galimybę tolesniam darbui.

Jis taip pareiškė, kad politinį vadovavimą turi perimti BDPS, jis ateityje leis laikraštį "Kova".

BDPS privalės palaikyti ryšius su užsienio delegatūra ir ją veikti

*** Vytauto Gavėno slapyvardis buvo Vampyras; Žaliukas-A.Varkala.**

kaip VLAKui pavaldus organas. BDPS palaikys tiesioginius ryšius su VGPS II skyriumi ir koordinuos žvalgybinį darbą renkant reikalingas žinias.

Alfonsas ypač pabrėžė konspiracijos būtinumą pogrindžio darbe, būtent: neskleisti gandų apie jų atvykimą į Lietuvą, laikyti paslaptyje VLAKo Generalinio karinio štabo sukūrimą, jo personalinę sudėtį.

Pagal mūsų planą, maršrutinis agentas Ąžuolas pasiūlė Alfonsui atvykti į Vilnių ir čia pabūti iki išvykimo į Vakarus. Šį pasiūlymą Alfonsas priėmė ir liepos 29d. su agento jam atvežtais dokumentais atvyko į Vilnių ir apsistojo Ąžuolo bute.

Alfonsas, būdamas Vilniuje, papasakojo agentui, kad jis turi tiesioginį ryšį su anglų žvalgyba ir kad jo veikla Lietuvoje sutampa su lietuvių emigracinio centro, kurio pavedimu turi užmegzti ryšius su Lietuvos pogrindžiu ir sukurti vieningą vadovybę ir pavesti jai pertvarkyti nacionalistinių formuočių taktiką, uždaviniais. Tai reiškia: turi keistis kovos formos, banditizmas, teroras nutraukti; kad būtų maksimaliai išsaugotos jėgos busimajam karui, kuo daugiau ginkluotų gaujų dalyvių, ypač vadų pervesti į legalią ar pusiau legalią padėtį.

Alfonsas išsakė agentui pageidavimą, kad Vilniuje butų suorganizuotas pogrindžio vadų pasitarimas, kuriame jis galėtų (kaip užsienio delegatūros atstovas) pasisakyti apie naują pogrindžio taktiką, išdėstyti numatomą struktūrą ir pristatyti agentą nacionalistinio pogrindžio vyriausiojo vadovaujančio organo vadovu (VLAKo pirmininku ir BDPS vadovu).

Mums leidus, agentas palaikė šią Alfonso idėją ir jie susitarė rugpjūčio 12d. sušaukti tokį pasitarimą. Jį paruošė mūsų agentūra. Pasitarimas įvyko vieno agento bute. Butas buvo atitinkamai paruoštas.

Į pasitarimą agentai iš apygardų iškvietė Didžiosios Kovos, Tauro, Žemaitijos, Aukštaitijos, Panevėžio, Vilnijos partizanų vadus.

Be mūsų agentų Ąžuolo, Jonyno, Kibirkšties, pasitarime dalyvavo DKA štabo viršininkas Genelis, šio štabo apsaugos vadas Vytenis, Žemaitijos atstovas Lokys, Aukštaitijos - Ožka.

Pavėlavę į pasitarimą atvyko Tauro apygardos PL atstovas Vytis, Panevėžio - Pakaruoklis, DKA - Skokas. Juos supažindino su pasitarimo dalyviais ir priimtais nutarimais.

Alfonso ir Ąžuolo pasiūlymu pasitarime buvo priimtas nutarimas

sukurti vieningą vadovybę, kuriai paklustų visos apygardos ir nacionalistinės organizacijos, t.p. nutraukti banditizmą ir teroristinę veiklą, pervesti gaujų dalyvius į legalią ar pusiau legalią padėtį.

Į vadovaujantį štabą infiltruoti mūsų agentai Ąžuolas, Gediminas, Jonynas. Pagal pasitarime priimtus sprendimus mūsų agentūra turi paruošti BDPS vardu specialią direktyvą dėl ginkluotos kovos nutraukimo ir ginkluotų gaujų perorganizavimo į konspiracines organizacijas, pervedant dalyvius į legalią ir pusiau legalią padėtį.

Į šį suvažiavimą per agentus buvo pakviestas DKA vadas Žaliasis Velnias. Jis sutiko atvykti į Vilnių, bet tą dieną neatvyko. Į Vilnių jis atvyko rugpjūčio 13d., ir tada pasitarime dalyvavęs jo štabo viršininkas Genelis informavo jį apie priimtus nutarimus. Susitikimo su naujojo "komiteto" vadovais pretekstu Žaliasis Velnias buvo pristatytas į specialiai paruoštą butą ir areštuotas. Po to Žaliasis Velnias davė parodymus ir sutiko vykdyti mūsų užduotis likviduojant apygardą.*

Tokios pat priemonės buvo numatytos ir kitose apygardose.

Pasitarime dalyvavęs Alfonsas rugpjūčio 20d. išvyksta į užsienį, lydimas mūsų agento. Jo išvykimas kruopščiai paruoštas. Lenkijoje agentas turi gauti duomenis apie ryšio punktus ir slaptažodžius, t.p. atvežti į Lietuvą pogrindžio paštą, kuris bus atgabentas iš Švedijos per Dancigą.

Prieš išvykstant Alfonsas perdavė Ąžuolui radijo ryšio šifrus ir kodus bei radijo siųstuvą, atvežtą iš Kauno...

Alfonso išvykimą iš Lietuvos organizavo VLAKas, su juo ir ateityje bus palaikomas ryšys.

1946m. rugpjūčio 20d.
Vilnius

LSSR MGB ministras
gen. ltn. Jefimovas

LSSR MGB II sk. viršininkas
pplk. Počkajus

Buv. LSSR VSKA. Oper.b.f. B.5582. T.3. L.18-28. Originalas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K. 1993. Nr.8. P.60-65.

*** Žalio Velnio-J.Misiūno likimas nėra žinomas. Manoma, kad jis buvo čekistų nukankintas.**

159. LSSR MVD ministro pavaduotojo P.Kapralovo raštas Zarasų, Ukmergės, Utenos ir Švenčionių NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams apie legalizavusiųjųsi asmenų persekiojimą

[Vilnius] **1946m. spalio 9d.**

Telegrama
Kopija

Visiems NKVD-NKGB apskričių skyrių viršininkams
Zarasai. Ukmergė. Utena. Švenčionys

Mūsų tiksliais duomenimis, nacionalistinis pogrindis ir banditų formuotės iš legalizavusiųjųsi kontingento organizuoja legalias bandas, skiria poskyrių, būrių vadus. Tie asmenys, gavę iš NKVD organų pažymas, ginklų neatidavė.

Suaktyvinkite agentūrinį darbą tarp legalizavusiųjųsi. Išaiškinkite tokias bandas. Areštuokite jų dalyvius. Raskite ir atimkite iš legalizavusiųjųsi ginklus.

Paskelbkite apskričių vykdomųjų komitetų nutarimą, įpareigojantį gyventojus ir legalizavusiuosius atiduoti neteisėtai laikomus ginklus. Įspėkite, kad neteisėtai laikantys ginklus asmenys bus traukiami teisminėn atsakomybėn.

Organizuokite tokių asmenų parodomuosius teismus.

Generolas majoras (Kapralovas)

Nr.265
1946 10 09

Buv. LSSR VSKA. F.18. B.4/5. L.24. Nuorašas.

160. LSSR MVD ministro J.Bartašiūno raštas SSRS MVD ministrui S.Kruglovui apie Lazdijų ir Alytaus apskrityse organizuojamas legalias partizanų grupes, jų areštus ir šeimų trėmimą

[Vilnius] **1946m. lapkričio 16d.**

SSR Sąjungos vidaus reikalų ministrui
generolui pulkininkui
draugui Kruglovui
Maskva

Perduota per "VČ"

Pastaruoju laiku Lietuvos SSR Lazdijų ir Alytaus apskričių teritorijoje nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos suaktyvino savo teroristinę veiklą.

Veikiančios bandos aktyviai stengiasi kurti vadinamąsias "B" grupes iš legaliai gyvenančių daugiausia buožiškų elementų.

Tos legalios "B" grupės pogrindžio pavedimu vykdo teroro aktus, turėdamos tikslą žlugdyti valstybinių pyliavų eigą.

Kaip Jums anksčiau pranešta, š.m. lapkričio mėn., iš 6d. į 7d., Lazdijų apskrities Veisiejų ir Šventežerio valsčiuose įvykdytas teroro aktas prieš naujakurius valstiečius.

NKVD Lazdijų apskrities skyrius to teroro akto dalyvius areštavo. Nuo šių metų lapkričio 2d. iki 8d. iš dalies likviduota banditų grupė "Ąžuolas"*, suimta 11 banditų, 16 aktyvių rėmėjų.

Be to, agentūriniu ir tardymo būdais išaiškinta ir rengiamasi areštuoti 3 bandos dalyvius, 23 banditų rėmėjus ir 5 antisovietinių lapelių platintojus. Visi šie asmenys gyvena legaliai.

Nepaisydami MVD organų vykdomų priemonių, "A" ir "B" grupių bandų dalyviai toliau tęsia savo teroristinę veiklą šios apskrities teritorijoje.

Prašau Jus sankcionuoti iškeldinimą iš Lazdijų ir Alytaus apskričių 80 šeimų, kurių [šeimų] galvos arba giminės yra "A" ir "B" grupių

*** Turima mintyje Dominyko Jėčio-Ąžuolio vadovaujamos A (nuo 1946m. gegužės mėn. - Dainavos) apygardos partizanai. Iš tikrųjų Lazdijų apskrityje Veisiejų ir Šventežerio valsč. veikė Šarūno rinktinė, nuo 1946m. pavasario iki 1947m. vidurio priklausiusi Tauro apygardai.**

dalyviai ir aktyvūs veikiančių bandų rėmėjai.

VKP(b) CK biuro Lietuvai pirmininkas draugas Ščerbakovas ir Lietuvos KP(b) CK sekretorius draugas Sniečkus šios priemonės įvykdymą laiko būtinu.

Prašau Jūsų nurodymų.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras (Bartašiūnas) (Parašas)

1946 metų lapkričio 16d.*
Nr.138

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.16/71. L.83. Originalas.

161. MVD Varėnos apskrities skyriaus viršininko Gocevo specialus pranešimas LSSR MVD ministrui J.Bartašiūnui apie partizano sunaikinimą ir trijų čekistų žuvimą

[Varėna] **1947m. sausio mėn.**

Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministerijos
Varėnos apskrities skyrius
1947m. sausio mėn.
Nr.54/99
Varėna

Visiškai slaptai
Egz.Nr.l

Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministrui
gen.mjr. draugui J.Bartašiūnui
Vilnius

Specialus pranešimas

Apie MVD apskrities skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio
jaun.ltn. Pčelkino, būrio vado jaun.ltn. Staidos
ir eil. Kiselevo užmušimą

1947 01 11 MVD Merkinės valsčiaus poskyrio operatyvinė-karinė

*** Diena įrašyta ranka.**

grupė, susidedanti iš 24 žmonių, vadovaujama MVD vidaus kariuomenės 3/34 motorizuoto šaulių pulko 8 šaulių kuopos būrio vado jaun.ltn. Staidos ir operatyvinių darbuotojų: MVD apskrities skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio jaun. ltn. Pčelkino, MVD Merkinės valsčiaus poskyrio vyr. operatyvinio įgaliotinio jaun. ltn. Šelenoko ir MVD Maskvos karininkų tobulinimosi mokyklos kursanto kpt. Grigorenkos, bei 20 kareivių, 1947 01 11,9 valandą, išėjo į Merkinės valsčiaus Panaros kaimą vykdyti planinės kombinacijos, numatytos banditų grupei "Siaubas"*.

Atlikdami operatyvinę užduotį, vyr. operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Pčelkinas, jaun. ltn. Selenokas ir kpt. Grigorenka su kariuomenės vadu ir kareiviais 15.00 grįžo iš Panaros kaimo Kibyšių kaimo link vykdyti numatyto plano. Kai jie priartėjo prie Kibyšių kaimo vienkiemių, jaun. ltn. Pčelkinas pamatė, kaip iš vieno šio vienkiemio bėga šaltinis* "Katiuša", su kuria jis turėjo ryšį. Ją jaun. ltn. Pčelkinas sulaikė ir šia dingstimi įvedė į namą pas Janulevičių Kostą, Jokūbo s., išvarė šeimininkus kartu su Selenoku ir Grigorenka, priėmė šaltinį "Katiušą". Ji pokalbio pabaigoje pasakė, kad tame pačiame name ant aukšto yra banditas, slapyvardžiu "Žaibas".

Pagal gautus duomenis jaun. ltn. Pčelkinas, kaip vyresnysis operatyvinis viršininkas, įsakė būrio vadui apsupti Janulevičiaus namą, tuo pačiu metu apklausė namo šeimininkę, kuri irgi patvirtino, kad ant jos namo aukšto yra banditas, ginkluotas automatu. Jaun. ltn. Selenokas jam pasiūlė pasiduoti, bet atsakymo negavo. Po to imtasi priemonių fiziškai sunaikinti banditą - iš visų rūšių ginklų apšaudytas namo aukštas ir kartu mesta granata, bet iš bandito atsako nebuvo. Tada pasiųstas eil. Kiselevas, kuriam buvo įsakyta atlupti aukšto apmušimo lentas.

Vykdydamas įsakymą, eil. Kiselevas - gimęs 1926m., VLKJS narys, rusas - buvo bandito užmuštas automato serija į kaktą. Po to kareiviai padegė namą. Banditas ant namo aukšto tuo metu metė granatą, lyg susisprogdindamas, ir atitraukė kareivių dėmesį.

Gaisro metu banditas nusileido nuo aukšto į namo priemenę ir ėmė

*** Siaubo būrys - Antano Gružausko-Siaubo vadovavujama Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Juozapavičiaus grupė, beveik metus veikusi savarankiškai, 1947m. rugsėjo mėn. įjungta į Dainavos apygardos Šarūno rinktinę.**

**** MVD informatorius.**

stebėti. Grupės karininkai tuo metu buvo už 150 metrų nuo degančio namo, pasislėpę už gretimo namo, kad pamatytų, ar iš degančio namo neišbėgo banditas. MVD apskrities skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Pčelkinas, MVD valsčiaus poskyrio vyr. oper. įgaliotinis jaun. ltn. Selenokas ir būrio vadas jaun. ltn. Staida išėjo iš priedangos pasekti, kur yra banditas. Šio bandito automato serija trimis kulkomis į galvą pirmas buvo užmuštas jaun. leitenantas.

Pčelkinas Arkadijus Jakovlevičius, gimęs 1917 metais, rusas, vedęs, turi du vaikus, išsilavinimas vidurinis, VKP(b) narys.

Antras, už jo stovėjęs, (Šelenokas) liko nepaliestas, trečias - būrio vadas jaun. leitenantas.

Staida, gimęs 1919 metais, viengungis, VKP(b) narys - buvo sunkiai sužeistas į krūtinę ir po 20 minučių mirė.

Po apšaudymo banditas išbėgo iš degančio namo ir už 800 metrų nuo įvykio vietos buvo užmuštas. Užmušto bandito pavardė nenustatyta.

Šaltinio "Katiušos" duomenimis, užmuštas banditas, slapyvardžiu "Žaibas", iš "Siaubo" banditų grupės.

Užmušto MVD apskrities skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio jaun. ltn. Pčelkino lavonas pristatytas į MVD apskrities skyrių ir palaidotas Varėnoje 1947 01 13. Jaun. ltn. Staidos ir raudonarmiečio Kiselevo lavonai nuvežti į MVD vidaus kariuomenės 34 motorizuotą šaulių pulką Alytuje. Janulevičius Kostas, Jokūbo s., pasislėpė.

Sulaikyta jo žmona-Janulevičienė Antosė, Jono d., ir kartu ta pačia dingstimi sulaikytas šaltinis "Katiuša" - Janulevičienei Antosei sekti.

Vykdomas tardymas.

Iš bandito paimta:

automatų PPŠ 1,
ragelių 6,
pistoletas 1,
šovinių 50.

Priedas. Aktas*

MVD Varėnos apskrities skyriaus viršininkas pplk. Gocevas

*** Rašyta ranka. Aktas nepateikiamas.**

Rezoliucijos: "Drg. Kapralovui. B[artašiūnas] 1947 01 15"
"Drg. Figurinui [?] K[apralovasl 1947 01 16"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.36/28. T.3. L.52-53. Originalas.

162. MGB Marijampolės apskrities operatyvinė suvestinė apie kautynes prie Buktos tarybinio ūkio

Marijampolė **1947m. kovo 19d.**

Nuorašas
Pranešimas per "VČ"

Vilnius, MGB, Jcfimovui

Operatyvinė suvestinė Nr.00156 apie 1947m. kovo 19d.,
nuo 6 valandos iki 16 valandos.

1947m. kovo 19d., 10 val., MVD Liudvinavo valsč. milicijos poskyrio apylinkės įgaliotinis Gvozdikas ir milicininkas Žukauskas nuvyko į Buktos tarybinį ūkį /3854/ vykdyti tarnybinės užduoties. Juos iki tarybinio ūkio nepriėjusius 500-600 metrų, apšaudė nežinoma banda. Į kautynes nestoję, Gvozdikas ir Žukauskas grįžo į Liudvinavo miestelį ir pranešė MGB valsčiaus poskyrio viršininkui kpt. Godovanikui, kad juos apšaudė banditai. Tuo pačiu metu į MGB valsčiaus poskyrį atėjo valstietis (pavardė nenustatyta), kuris irgi pasakė, kad tarybiniame ūkyje yra banditų.

Kpt. Godovanikas, paėmęs MVD kariuomenės 298 šaulių pulko 2 šaulių bataliono 7 kareivius, 3 milicininkus ir 1 liaudies gynėjų būrio kovotoją, trim kinkiniais maždaug 11.50-12 valandą išvažiavo į tarybinį ūkį. Iki tarybinio ūkio likus 800 - 1000 metrų, be apsaugos važiuojančius keliu visus tris kinkinius iš kulkosvaidžių apšaudė banditai, buvę pasaloje prie dviejų namų, ir apmėtė granatomis. Užmušė 5 kareivius, 3 milicininkus, 1 liaudies gynėjų būrio kovotoją, sužeidė MGB valsčiaus poskyrio viršininką kpt. Godovaniką ir 2 kareivius.

Praėjus 30 min. po kpt. Godovaniko išvykimo, į kautynių vietą iš MGB Liudvinavo valsčiaus poskyrio atvažiavo ir stojo į mūšį antra 11

žmonių grupė, vadovaujama MGB valsčiaus poskyrio vyr. operatyvinio įgaliotinio Žemaičio. Tuo pačiu metu į mūšio vietą atvyko pasieniečių grupė, vadovaujama 94 pasieniečių būrio viršininko padėjėjo aprūpinimui mjr. Vinokurovo.

Pridengdama atsitraukimą ugnimi, banda nuėjo Didžiosios Buktos miško link. Pasitraukdami banditai surinko ir vežimais išsivežė užmuštų kareivių ir milicininkų ginklus - 1 rankinį kulkosvaidį ir 7 šautuvus. Be to, spirito varykloje jie pasiėmė 2 statines spirito, Buktos tarybiniame ūkyje - 1 rašomąją mašinėlę, 1000 rublių ir sunaikino tarybinio ūkio ir girininkijos dokumentus.

Mūšyje banda neteko 3 banditų (užmušti), 3 banditai buvo sužeisti. Mes paėmėme bandito Rašatinio Juozo, Vinco s., 33 metų, gimusio Liudvinavo valsčiuje, Dalginės km., lavoną.Sužeistus banditus ir kitus lavonus banda išsivežė. Iš banditų atimtas 1 rankinis kulkosvaidis.

Tyrimo nustatyta, kad bandą sudarė 25-30 banditų, apsirengusių pasieniečių ir Lietuvos smetoninės kariuomenės uniforma bei maskuojamaisiais chalatais. Išsidėstę banditai buvo taip: tarybiniame ūkyje - 4, girininkijoje - 2, spirito varykloje - 4 ir mūšių vietoje - 21 banditas.

13 val. 30 min. aš išvažiavau į įvykio vietą su 94 pasieniečių būrio viršininku plk. Smetaninu. Sujungę visas veikiančias grupes, organizavome bandos persekiojimą pagal pėdsakus Didžiosios Buktos miško /3656-365S/ link dviem grupėmis: pirmoji - iš 20 žmonių, vadovaujama MGB apskrities skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio kpt. Solomašenkos ir MGB kariuomenės 298 šaulių pulko bataliono štabo viršininko vyr. ltn. Borisovo; antroji grupė - iš 23 pasieniečių, vadovaujama MGB valsčiaus poskyrio vyr. operatyvinio įgaliotinio ltn. Žemaičio ir MVD 94 pasieniečių būrio manevrinės grupės viršininko pavaduotojo ltn. Konkovo.

Persekiojimo rezultatus pranešiu papildomai.

Kartu su MGB kariuomenės 298 šaulių pulko vadu pplk.Gagarinu, 94 pasieniečių būrio viršininku plk.Smetaninu nuo kovo 20d. ryto rengiam bandos paieškų ir likvidavimo Didžiosios Buktos miško rajone planą. MGB Igliškėlių, Kalvarijos ir Sasnavos valsčių poskyriams duota užduotis užtvaromis ir pasalomis uždaryti išėjimus iš Didžiosios Buktos miško. Užduotis agentūrai - nustatyti bandos judėjimą.

MGB Marijampolės apskrities skyriaus viršininkas
1947m. kovo 19d. pplk. (Pachomyčevas)

Nuorašas tikras: KGB prie LSSR MT skyriaus viršininkas
1958m. vasario 19d. pplk. (Mylnikovas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.45/125. L.63-65. Nuorašas.

163. Iš LSSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininko Ščerbakovo pažymos apie operatyvinę būklę ir kovą su partizanais rinkiminės kampanijos į vietines tarybas metu nuo 1947 11 25 iki 1948 01 19

Vilnius **1948m. kovo 24d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie operatyvinę būklę ir MGB organų darbo rezultatus kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis bandomis rinkiminės kampanijos į vietines Lietuvos SSR darbo žmonių deputatų tarybas metu
Nuo 1947 metų lapkričio 25 iki 1948m. sausio 19

Rinkimų į vietines Lietuvos SSR darbo žmonių deputatų tarybas rinkiminė kampanija parodė, kad dauguma respublikos gyventojų aktyviai rengėsi sutikti rinkimų dieną ir atiduoti savo balsus už stalininio komunistų ir nepartinių bloko kandidatus.

Darbo žmonių susirinkimai kandidatams į vietinių tarybų deputatus pasiūlyti, taip pat kandidatų susitikimai su rinkėjais iš esmės vyko su politiniu ir gamybiniu aktyvumu.

Kalbėdami susirinkimuose, rinkėjai dėkojo partijai ir vyriausybei už parodytą rūpestį, pasireiškusį pinigų reformos įvykdymu ir kortelių maisto bei pramonės prekėms panaikinimu.

Susirinkimuose kandidatams į deputatus pasiūlyti buvo demaskuojami buožės, banditų rėmėjai ir kitas antisovietinis elementas, mėginęs įsiskverbti į rinkimines komisijas ir kandidatų į deputatus gretas.

Negalutiniais duomenimis laikotarpiu prieš rinkimus iš kandidatų į deputatus išbraukta 218 žmonių.

Pagal apskritis:

1. Alytaus - 3,
2. Anykščių - 1,
3. Biržų - 4,
4. Varėnos - 12,
5. Vilkaviškio - 2,
6. Kauno - 15,
7. Kauno miesto - 27,
8. Kėdainių - 14,
9. Lazdijų - 26,
10. Kupiškio - 28,
11. Marijampolės - 6,
12. Plungės - 3,
13. Panevėžio - 35,
14. Pagėgių - L
15. Radviliškio - 1,
16. Trakų - 25,
17. Telšių - 1,
18. Ukmergės - 1,
19. Švenčionių - 4,
20. Šiaulių - 9.

Paskelbus rinkiminę kampaniją, nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos ėmėsi visų priemonių rinkimams į vietines tarybas sužlugdyti.

Tuo tikslu vykdė teroro veiksmus prieš asmenis, dalyvaujančius rinkiminėje kampanijoje, ypač prieš rinkiminių komisijų narius ir kandidatus į deputatus: skleidė tarp gyventojų lapelius rinkimams žlugdyti ir įvairius šmeižikiškus prasimanymus apie sovietų valdžią.

Kai kuriems kandidatams ir rinkėjams buvo siunčiami anoniminiai laiškai ir įspėjimai, kad atsisakytų balotiruotis bei balsuoti už pasiūlytus kandidatus.

Dėl to kai kuriose respublikos apskrityse buvo rinkiminių komisijų narių atsisakymo nuo darbo, o kandidatų - nuo balotiravimosi į vietinių tarybų deputatus atvejų.

Tokiu būdu Vilkaviškio, Klaipėdos, Kėdainių, Kaišiadorių, Lazdijų, Plungės, Prienų, Panevėžio, Trakų, Ukmergės, Utenos, Šiaulių, Šakių, Kelmės, Radviliškio ir Biržų apskrityse atsisakė balotiruotis į deputatus 105 žmonės.

Paskutinėmis rinkimų kampanijos dienomis pogrindis ir bandos suaktyvino savo priešišką veiklą.

Per visą pasirengimo rinkimams į vietines tarybas laiką banditiškų formuočių dalyviai įvykdė 117 veiksmų, per kuriuos užmušta 231, sužeista 18 ir pagrobtas 1 žmogus.

Banditų veiksmai respublikos apskrityse pasiskirstę šitaip:

Eilės Nr.	Apskrities pavadinimas	Užregistruota band. veiksmų	Užmušta	Sužeista	Paimta
	1. Kupiškio	**3**	**26**		- -
	2. Alytaus	12	**55**	2	
	3. Tauragės	10	20	–	
	4. Lazdijų	**5**	**13**	2	1
	5. Marijampolės	**7**	11	1	
6.	**Rokiškio**	**3**	11	-	
	7. Ukmergės	**7**	10	1	
8.	**Kretingos**	**7**	10	-	
	9. Varėnos	**5**	**9**	-	
10.	**Šiaulių**	**3**	**7**	1	
	11. Radviliškio	6	6	1	
	12. Kelmės	2	6	-	
	13. Prienų	8	**4**	6	
	14. Plungės	2	**4**	-	
	15. Kėdainių	2	**3**	-	
	16. Anykščių	**4**	**3**	-	
	17. Raseinių	**3**	**3**	-	
	18. Trakų	1	**3**	-	
	19. Utenos	**3**	**3**	-	
	20. Biržų	2	**3**	-	
	21. Pasvalio	1	**3**	-	
22.	**Šakių**	2	2	-	
	23. Joniškio	2	2	1	
	24. Klaipėdos	**3**	2	1	
	25. Mažeikių	1	2	-	
	26. Panevėžio	2	2	-	
	27. Telšių	1	1	-	
	28. Pagėgių	1	1	-	

Eilės Nr.	Apskrities pavadinimas	Užregistruota band. veiksmų	Užmušta	Sužeista	Paimta
29.	Vilkaviškio	1	1	_	
30.	Jurbarko	2	1	-	
31.	Zarasų	1	1	1	
32.	Šilutės	1	1	-	
33.	Kauno	2	1	-	
34.	Švenčionių	1	1	-	
35.	Kaišiadorių	1		1	

[...]*

Užregistruotiems banditų veiksmams, kuriais siekta sužlugdyti rinkimų kampaniją, priskiriama:

Alytaus apskrityje

1947 metų lapkričio 25d. Lietuvos KP(b) Lazdijų apskrities komiteto sektorius propagandistas, rinkimų į vietines tarybas apskrities komisijos pirmininkas Kulakauskas su apskrities komiteto vairuotoju Milium išvažiavo iš Šventežerio miestelio į Leipalingį.

13 valandą Alytaus apskrities, Seirijų valsčiaus Cibulių kaimo rajone, ant kelio, juos sučiupo banditai. Iškratę Kulakauską nusivedė į mišką, o Milių palaikė iki 18 valandos ir paleido.

Gruodžio 4d. naktį Miroslavo valse., Venkšilių kaime Kęstučio** banditų grupės dalyviai užmušė 32 žmones, jų tarpe - valsčiaus rinkiminės komisijos pirmininkę Žimauskienę Veroniką.

1948m. sausio 2d. Daugų valsčiaus Vaikantonių ir Bukaučiškės kaimuose "Žaibo"*** bandos dalyviai dviejose rinkimų apylinkėse nuplėšė partijos ir vyriausybės vadų portretus, sudraskė rinkiminius plaka-

*** Praleistas smulkus nukentėjusiųjų paskirstymas pagal socialines kategorijas ir pareigas.**

**** Kęstučio grupė - tai Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio tėvūnija, veikusi Miroslavo, Simno ir Alytaus valsč. Susikūrė 1945m., vadovavo ltn. A.Bačiuška-Žmogus.**

***** Žaibo būrys - tai Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupė, vadovaujama V.Voverio-Žaibo.**

tus, o jų vieton iškabino antisovietinius lapelius, kviečiančius nebalsuoti už iškeltus kandidatus į vietinių tarybų deputatus.

Sausio 3d. naktį Alytaus valsčiaus Žagariu kaime, rinkiminėje apylinkėje Nr.l 8, banditai suplėšė rinkiminius plakatus.

1948 metų sausio 13d. Butrimonių valsčiaus Vičiūnų kaimo gyventojo Nemeikio namuose du ginkluoti banditai pistoletu nušovė kandidatę į apskrities vykdomojo komiteto deputatus, 46 metų vidutinę valstietę Butienę Marijoną.

Anykščių apskrityje

1947 metų gruodžio 23d. Debeikių valsčiaus Čekonių kaime banditai užpuolė agitpunktą, suplėšė rinkiminius plakatus ir šūkius, išsinešė radijo imtuvą.

1948 metų sausio 14d. Skiemonių valsčiaus Remeikių kaime trys ginkluoti banditai užmušė namuose kandidatą į apylinkės tarybos deputatus, 43 metų naujakurį valstietį Kriagą Joną.

Varėnos apskrityje

1947m. gruodžio 24d. Merkinės valsčiaus Purplių kaime banditai užmušė 44 metų apylinkės tarybos pirmininką, kandidatą į apylinkės tarybos deputatus Binderį Liudą.

Tų pačių metų sausio 12 naktį Druskininkų valsčiaus Žeimių kaime banditai sudegino Žeimių pradžios mokyklą, kurioje turėjo būti įkurdinta rinkimų į vietines tarybas rinkiminė apylinkė.

Sausio 14d. Varėnos valsčiaus Mitraukos kaime banditai namuose užmušė 46 metų Mergežerio apylinkės tarybos pirmininkę Karlonienę Marytę, iškeltą kandidate į vykdomojo komiteto deputatus. Ten pat užmuštas ir jos vyras Karlonas, neturtingas 63 metų valstietis.

Sausio 16d. 21 valandą Merkinėje į valsčiaus vykdomojo komiteto patalpą per langą buvo sviestos dvi granatos, nuo jų sprogimo lengvai sužeisti ten buvę Lietuvos SSR finansų ministras Drobnys, LKP(b) Varėnos apskrities komiteto sekretorius kadrams Kaičius, LSSR MGB tardymo poskyrio viršininko pavaduotojas vyr. ltn. Mackevičius ir LSSR MGB 2-N valdybos operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. Popovas; vyko pasitarimas dėl rinkimų į vietines tarybas.

Vilkaviškio apskrityje

Sausio 7d. naktį Pilviškių valsčiaus Užuoganų kaime banditai namuose užmušė kandidatą į valsčiaus vykdomojo komiteto deputatus 28 metų vidutinį valstietį Matusevičių Albiną.

Joniškio apskrityje

1947m. gruodžio 24d. Pašvitinio valsčiaus Treigių kaime trys ginkluoti banditai namuose užmušė dešimtkiemio įgaliotinį, kandidatą į apylinkės tarybą 65 metų Bigį Petrą ir sužeidė jo 68 metų žmoną.

Kaišiadorių apskrityje

1947 metų lapkričio 28d., 20 valandą Žiežmarių valsčiaus Varkalės kaimo gyventojo Noreikos sodyboje banditai pistoleto šūviu sužeidė 19 metų Klišyrių* pradžios mokyklos mokytoją Solomską Stasį, kuris darbavosi dėl rinkimų į vietines tarybas.

[-]**

Vykdant SSR Sąjungos Ministrų Tarybos 1947 metų rugsėjo 29d. nutarimą dėl priemonių kovai su banditizmu Lietuvos respublikos teritorijoje, į tolimuosius SSRS rajonus iškeldinta banditų ir buožių - banditų rėmėjų šeimų iš šių apskričių:

Eilės Nr.	Apskrities pavadinimas	Iškeldinta šeimų	Iš jų: banditų šeimų	Iš jų: banditų rėmėjų šeimų	Iš viso žmonių
1	2	3	4	5	6
1.	Alytaus	93	78	15	343
2.	Varėnos	80	73	7	309
3.	Vilkaviškio	46	34	12	157
4.	Kretingos	97	86	11	363
5.	Kuršėnų	57	32	25	227
6.	Lazdijų	62	47	15	218
7.	Marijampolės	49	38	11	164
8.	Pasvalio	53	21	12	129

* Taip tekste.

** Praleista 20 mašinraščio lapų apie partizanų veiksmus apskrityse.

1	2	3	4	5	6
9.	Plungės	64	44	20	244
10.	Panevėžio	65	55	10	266
11.	Rokiškio	59	50	9	215
12.	Radviliškio	40	20	20	159
13.	Raseinių	43	34	9	159
14.	Telšių	30	15	15	132
15.	Tauragės	49	34	15	181
16.	Šiaulių	57	39	18	221
17.	Šakių	32	21	11	144
18.	Ukmergės	9	9	-	34
19.	Kupiškio	54	40	14	244
	Iš viso	1019	770	249	3907

Rinkimai į respublikos vietines tarybas visur vyko aktyviai ir aukšto politinio lygio.

Kai kuriuose respublikos miestuose ir apskrityse balsavimas buvo baigtas iki 18 val.

Vilniuje, 49 rinkimų apygardoje, kurioje balotiravosi drg. Stalinas, balsavimas buvo baigtas iki 10 val. ryto. Iš 774 žmonių balsavime dalyvavo 774 arba 100 proc.

Šiais metais respublikos gyventojai rinkimuose dalyvavo daug aktyviau ir organizuočiau.

Rinkimuose į apskričių, miestų, valsčių ir kaimų darbo žmonių deputatų tarybas dalyvavo 99,4 proc. rinkėjų.

[•••]*

Iš viso į Lietuvos SSR vietines darbo žmonių deputatų tarybas išrinkti 41195 žmonės.

LSSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininkas kapitonas Ščerbakovas

1948m. kovo 24d.
Vilnius

Tikra: 6 poskyrio operatyvinis įgaliotinis
ltn. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/135. L.60-89. Nuorašas.

*** Praleisti rinkimų rezultatai pagal apskritis.**

164. Iš LSSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininko Ščerbakovo pažymos apie kovą su partizanais paskolų kampanijos 1948 0 5 04-1948 05 08 metu

Vilnius **1948m. gegužės 27d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie operatyvinę padėtį ir Lietuvos SSR MGB organų
darbo rezultatus kovoje su nacionalistiniu pogrindžiu ir
bandomis paskolų kampanijos metu, t.y. nuo
1948m. gegužės mėn. 4d. iki 1948m. gegužės mėn. 8d.

Mitingai, skirti valstybinei paskolai, miestuose, apskričių, valsčių ir apylinkių centruose įvyko labai pakiliai.

Nepastebėta kokių nors ekscesų. Per nurodytą laikotarpį respublikoje užregistruota 13 banditiškų veiksmų, per kuriuos užmušta 41 ir sužeista 12 žmonių, iš jų pagal apskritis:

Eil. Nr.	Apskričių pavadinimai	Užregistruota band. veiksmų	Užmušta	Sužeista
1.	Alytaus	4	15	-
2.	Varėnos	2	10	10
3.	Kupiškio	1	6	10
4.	Lazdijų	1	4	-
5.	Kretingos	1	2	-
6.	Plungės	1	2	1
7.	Marijampolės	1	1	-
8.	Tauragės	1	1	-
9.	Joniškio	1	-	-
	Iš viso:	13	41	12

Tarp užmuštųjų:

LSSR Aukščiausiosios Tarybos deputatas 1,
Lietuvos KP(b) apskričių komiteto instruktorių 2,
Lietuvos LKJS apskričių komiteto instruktorius 1,
valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius 1,
moterų organizatorius 1,

valsčiaus vykdomojo komiteto instruktorius	1,
apylinkės tarybos pirmininkas	1,
apylinkių tarybos sekretorių	2,
MGB darbuotojų	2,
milicijos darbuotojas	1,
liaudies gynėjų	10,
paruošų agentas	1,
kaimo kooperatyvo darbuotojas	1,
valstiečių naujakurių, vargingųjų, vidutiniokų ir jų šeimų narių	16,
Išviso:	41.
Sužeista:	
milicijos darbuotojas	1,
liaudies gynėjas	1,
sovietinių tarnautojų (valsčiaus vykdomojo komiteto kadrų sektoriaus vedėjas ir kt.)	9,
pašto skyriaus darbuotojas	1.
Išviso:	12.

Prie užregistruotų banditų veiksmų priskiriama:

Alytaus apskrityje

Gegužės 6d. naktį Seirijų valsčiuje Pasarninkų kaime, "Paukščio" bandos nariai savo namuose nužudė vidutiniokę valstietę, penkiasdešimtmetę Juzefą Rimkienę, trisdešimtmetę jos dukterį ir dvidešimtmetę Valeriją, ūkis apiplėštas.

Gegužės 7d. Simno valsčiaus Kovalčiukų* kaimo rajone banditai apšaudė 6 žmonių sovietinio aktyvo grupę, kuri platino valstybinę paskolą. Per apšaudymą užmuštas 30 metų Simno kaimo kooperatyvo darbuotojas Polikas Juozas.

Gegužės 8d., 11 val. 30 min., ant plento, Alytaus valsčiaus Stamiliškių* kaimo rajone, banditai iš pasalos apšaudė liaudies gynėjų grupę, važiavusią pastotėmis į Jociškių kaimą Alytaus valsčiuje tikrinti valstybinės paskolos platinimo darbo.

Per apšaudymą užmušti 9 žmonės, jų tarpe - į MGB valsčiaus poskyrį atsiųstas leitenantas Simačevas, MGB Alytaus valsčiaus poskyrio liau-

*** Vietovės nepavyko identifikuoti.**

dies gynėjai: Žalinskas Juozas, Pisaravičius Motiejus, Markūnas Alfonsas, Stankevičius Vincas ir vežėjas vidutinis valstietis Kazakevičius Juozas.

Gegužės 8d. MGB Butrimonių valsčiaus poskyrio liaudies gynėjų grupė, platindama valstybinę paskolą Gervėnų kaimo rajone, susidūrė su banditais.

Prasidėjus susišaudymui žuvo liaudies gynėjai Remeika Jonas ir Žarkauskas Vytautas.

Varėnos apskrityje

Gegužės 4d. Druskininkų valsčiaus Švendubrės kaime "Kalvaičio" bandos dalyviai užmušė savo laukuose dirbusį Švendubrės apylinkės tarybos pirmininką, 38 metų Jančiauską Joną ir paėmėjam priklausiusį pistoletą.

Gegužės 7d. Varėnos valsčiaus Barčių kaimo rajone, už 5 kilometrų nuo Varėnos, banditai iš pasalos apšaudė dvi automašinas, vežusias operatyvinę-karinę grupę ir sovietinį-partinį aktyvą, nurodytame kaime platinusį valstybinę paskolą.

Apšaudant užmušta 9 ir sužeista 10 žmonių.

Užmušti: partijos Varėnos apskrities komiteto instruktoriai Novikas Juozas ir Prokapas Vincas, komjaunimo apskrities komiteto instruktorius Gražulis Jonas, Varėnos valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius Pašinskas Juozas, moterų organizatorė Novikienė, valsčiaus vykdomojo komiteto instruktorė Palevičiūtė, paruošų agentas Gicevičius, MGB valsčiaus poskyrio operatyvinis įgaliotinis Astrachancevas ir milicininkas Cipliunavičius.

Sužeisti: milicininkas Palevičius, liaudies gynėjas Savickas ir 8 valsčiaus vykdomojo komiteto darbuotojai.

Tardant išaiškinta, kad 18 valandą Varėnos valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius Pašinskas pranešė partijos apskrities komiteto darbuotojai Terešienei, kad Barčių kaime esantį partinį-sovietinį aktyvą apšaudę banditai, ir pats kartono fabriko mašina su dviem kitais asmenimis išvykęs į tą kaimą.

Tenai MGB Varėnos apskrities skyrius kita mašina pasiuntė ir ope-

*** Vietovės nepavyko identifikuoti.**

ratyvinę-karinę grupę, kuri nustatė, kad kaime jokio apšaudymo nebuvo.

Atvykusi į Barčių kaimą kartono fabriko mašina su valsčiaus vykdomojo komiteto sekretoriumi Pašinsku paėmė sovietinio-partinio aktyvo grupę ir išvažiavo į Varėną.

Operatyvinės-karinės grupės mašina važiavo paskui už 150-200 metrų.

Nuvažiavus nuo Barčių kaimo du kilometrus, 19 val. 05 min. operatyvinės-karinės grupės mašina buvo banditų apšaudyta iš užnugario šautuvų, automatų ugnimi.

Iššokusi iš mašinos grupė ėmė atsišaudyti.

Sovietinio-partinio aktyvo mašina, kiek pavažiavusi į priekį, irgi buvo apšaudyta kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi.

Operatyvinė-karinė grupė, liovusis šaudytis su pirma banditų grupe, nukreipė šūvius į antrą, pagrindinę grupę ir visa, nepatyrusi nuostolių, nusivijo banditus, kurie pradėjo trauktis miško gilumon.

Sužeistieji nugabenti į Vilnių, ten jiems suteikta medicinos pagalba.

Joniškio apskrityje

Gegužės 4d. Linkuvos valsčiaus Šikšnių kaime banditai apšaudė sovietinio aktyvo grupę, platinusią valstybinę paskolą. Per apšaudymą sužeistas Joniškio apskrities vykdomojo komiteto kadrų sektoriaus vedėjas Trumpys.

Kretingos apskrityje

Gegužės 4 naktį Salantų valsčiaus Sėlenų kaime banditai užmušė 43 metų apylinkės tarybos sekretorių Ivanauską Praną.

Jis buvo sovietinio aktyvo grupėje, platinančioje valstybinę paskolą, visiškai nusigėrė, savavališkai išėjo iš grupės namo, ten ir buvo užmuštas.

Tie patys banditai Reketės kaime šalia savų namų užmušė valstietį vidutinioką, 40 metų Važulį Kazį.

[...]*

*** Praleisti 4 mašinraščio lapai apie partizanų veiksmus kitose apskrityse ir okupantų sunaikintas pogrindžio organizacijas.**

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 6 poskyrio viršininkas kapitonas (Ščerbakovas) (Parašas)

1948 05 27
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/135. L.157-182. Originalas.

165. LSSR saugumo ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) sekretoriui A.Sniečkui apie partizanų vykdomą agitaciją prieš kolūkių organizavimą Lietuvoje

Vilnius **1948m. rugsėjo 20d.**

Lietuvos KP(b) sekretoriui **Visiškai slaptai**
draugui Snieč kui

Specialus pranešimas
apie nacionalistinio pogrindžio vykdomą antisovietinę agitaciją prieš kolektyvinių ūkių organizavimą respublikoje

Pastaruoju metu nacionalistinis pogrindis ir jo ginkluotos bandos vykdo aktyvią antisovietinę veiklą prieš respublikoje organizuojamus kolūkius.

Tarp valstiečių platinamuose antisovietiniuose lapeliuose ir nelegaliuose laikraščiuose šmeižikiškai vaizduojamas kolektyvinis žemės ūkio tvarkymas. Kad įgąsdintų valstiečius, nacionalistinis pogrindis išleido nemaža įsakymų ir kreipimųsi į gyventojus, grasindami šaudyti tuos, kas savo noru įstos į kolūkį. Jau suorganizuotų kolūkių pirmininkams siunčiami anoniminiai laiškai, kad tučtuojau atsisakytų darbo.

Lietuvos SSR MGB organai š.m. rugpjūčio-rugsėjo mėnesiais likviduodami "Rambyno"* banditų formuotę Telšių, Pagėgių, Šilutės apskrityse, tarp kitų antisovietinių dokumentų, paėmė "Kęstučio" banditų apygardos š.m. liepos 30 įsakymą Nr.2, kuriame sakoma:

"1. Skubiai imtis reikiamų priemonių kolchozų organizavimui

*** Rambyno grupė priklausė Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinei.**

sutrukdyti. Išvaikyti tuo klausimu rengiamus mitingus ir susirinkimus, apšaudant susirinkimų patalpas, vykstantį į juos sovietinį aktyvą ir atskirus darbuotojus.

2. Gyventojus, kurie vykdo propagandą dėl kolchozų organizavimo arba patys juos organizuoja, griežtai įspėti ir bausti - pirmą kartą nuo 1000 iki 10 000 rublių bauda arba pinigais, arba daiktais; pasikartojus - šaudyti.

3. Gyventojus, kurie savo noru įstos į kolchozus, bausti nuo 500 iki 5000 rub. bauda pinigais arba daiktais.

4. Suorganizuotų kolchozų administracijos darbuotojams mesti tarnybą, o nepaklusus atiduoti [karo] lauko teismui.

Tarp gyventojų nedelsiant skleisti plačią agitaciją šiuo klausimu, parengti, padauginti ir išplatinti tuo tikslu kuo daugiau lapelių ir "įspėjimų".

Iš anksčiau nurodytų apskričių paimtuose antisovietiniuose lapeliuose "Šalin kolchozus!" sakoma:

"Bolševikai pastaruoju laiku propaguoja kolchozų sistemą ir verčia gyventojus savo valia prie kolchozų dėtis. Bolševikai negaili pažadų ir grasinimų nenorintiems į kolchozus stoti. Visi gerai žinom, kad mūsų tautai kolektyvizacija būtų pražūtinga. Ji nualintų visą Lietuvos ūkį, ir visa Lietuva taptų alkanų kolchozninkų kraštu. Vis dėlto randasi tokių, kurie rašosi į kolchozus, motyvuodami tuo, kad visvien juos ten suvalys, be to, gali ir turtą atimti, į Sibirą išvežti ir t.t."

Š.m. rugsėjo mėnesį tarp Kelmės apskrityje platinamų antisovietinių lapelių, paimti įspėjimai:

"Organizuodami kolchozus, bolševikų valdžios organai sukūrė būrius kolchozams saugoti, duoda ginklus gyventojams ir patikėtiniams.

Tuo atveju įspėjame visus gyventojus, kad neimtų ginklų iš bolševikų valdžios. Kam jis bus įbruktas per prievartą, tas turi pirmai progai pasitaikius atiduoti ginklą partizanams. Už pasipriešinimą ginklu besipriešinantieji ir jų šeimos bus sunaikinti, turtas konfiskuotas, o namai sudeginti."

Š.m. liepos mėnesį Šakių apskrityje "Žalgirio"* banditų formuotė

*** Priklausė Tauro apygardai, veikė Šakių ir dalyje Marijampolės, Kauno, Vilkaviškio apskr.**

išplatino atsišaukimą į valstiečius:

"Bolševikų valdžia grasina ištremti į Sibirą ir nori priversti gyventojus savo noru įstoti į kolchozus.

Lietuviai! Jūsų šventa pareiga - nebijoti grasinimų ir nesusidėti su kolektyviniu badu. Išvežimą į Rusiją vykdo centro komitetas, esantis Vilniuje; iš ten eina nurodymai ir visi šnipų ir išdavikų sudaryti sąrašai, pagal kuriuos išvežami gyventojai be atrankos: turtingi ir vargšai, mažažemiai ir bežemiai, miestiečiai ir kaimiečiai, darbininkai ir tarnautoj ai, ne už kokią kaltę, o bolševikams reikalaujant.

Naudodamiesi buvusio vežimo momentu ir gyventojams įvaryta baime, agitatoriai, t.y. vietinis aktyvas, nori pirmauti lenktynėse."

Analogiški antisovietiniai lapeliai buvo paimti Utenos, Kuršėnų, Biržų, Prienų ir kt. respublikos apskrityse.

Kartu su antisovietine agitacija prieš kolūkių organizavimą nacionalistinis pogrindis davė banditų formuotėms įsakymą vykdyti masinius teroristinius veiksmus.

Pačiuptame "Kęstučio" banditų apygardos vado įsakyme banditų formuotėms siūloma rinkti žinias apie savo noru į kolūkius įstojusius valstiečius, kolūkių vadovaujančius asmenis; kokie prievartos būdai ir metodai naudojami valstiečiams, nestojantiems į kolūkius; kas iš vietinių gyventojų padeda sovietų valdžiai; gyventojų nusiteikimą kolūkių organizavimo atžvilgiu.

Taip pat užregistruoti buožių ir kenkėjiškai nusiteikusio elemento priešiškos agitacijos organizavimo atvejai.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras
generolas majoras (Jefimovas)

1948 09 20
Nr. C/l 044

Tikra: kapitonas (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/127. L.50-52. Nuorašas.

166. LSSR MGB l.e. ministro pareigas P.Kapralovo specialus pranešimas SSRS MGB ministro pavaduotojui Ogolcovui apie partizanų pasalą Trakų apskrityje

Vilnius **1948m. spalio mėn. [ne anksčiau kaip 27d.]**

Visiškai slaptai

SSR Sąjungos valstybės saugumo ministro pavaduotojui
gen. ltn. draugui Ogolcovui

Specialus pranešimas

Spalio 27d., 10 valandą ryto, kelyje už 4 kilometrų nuo Rudiškių mstl. banditai apšaudė ir sulaikė Onuškio miškų ūkio sunkvežimį, važiavusį į Trakų apskrities Onuškio valsčiaus centrą.

Patikrinę važiavusių sunkvežimiu piliečių dokumentus, banditai juos paleido.

Atvažiavęs sunkvežimiu į valsčiaus centrą, vairuotojas pranešė, kas atsitiko.

L.e.p. MGB valsčiaus poskyrio virš. ltn. Pacevičius iškart organizavo 18 žmonių operatyvinę - karinę grupę ir tuo pačiu sunkvežimiu išvažiavo į apšaudymo vietą.

Nuvažiavus 4 kilometrus nuo Onuškio, miške automašina sprogo, užvažiavusi ant banditų padėtos minos. Per sprogimą užmušti:

MGB Onuškio valsčiaus poskyrio vyr. operatyvinis įgaliotinis ltn. Pacevičius, to paties MGB valsčiaus poskyrio operatyvinis įgaliotinis jaun. ltn. Mikolajūnas, 261 šaulių pulko 5 šaulių kuopos būrio vadas ltn. Sergejevas, 3 seržantai, 10 kareivių ir vairuotojas.

Banditai paėmė 2 rankinius kulkosvaidžius, 9 automatus ir 3 šautuvus.

Organizuoti bandos ieškojimo ir likvidavimo operatyvinių-karinių priemonių išvažiavo: MGB vidaus kariuomenės 4 šaulių divizijos vado pavaduotojas gen. mjr. Pankinas, l.e.p. 261 šaulių pulko vadas pplk. Žamgarjanas su kariuomenės grupėmis ir Lietuvos SSR MGB operatyvinė grupė, vadovaujama 2N valdybos skyriaus viršininko pavaduotojo pplk. Kaverznevo.

L.e.p. LSSR valstybės saugumo ministras
gen. mjr. (Kapralovas)(Parašas)

1948m. spalio
Nr.3/S-135
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. F.15. B. 1739/3. L.144. Nuorašas.

167. LSSR MGB ministro D.Jefimovo pranešimas LKP(b) CK sekretoriui A.Sniečkui ir LSSR MT pirmininkui M.Gedvilui apie sunaikintus partizanų štabus, veikiančias apygardas ir jų vadus

Vilnius **1948m. gruodžio 31d.**

Į CK bylą
Visiškai slaptai

Drg. Sniečkui
Drg. Gedvilui*

Pranešimas
apie likviduotus Lietuvos nacionalistinio pogrindžio
vadovaujančius centrus

Kaip atliktų priemonių rezultatas, nuo 1944 metų liepos mėnesio likviduota: 9 vadovaujantys nacionalistiniai centrai; 99 apygardų, rinktinių štabai ir komitetai, vadovavę banditų ir nacionalistinėms formuotėms; 1775 banditų grupės ir 2152 nacionalistinės organizacijos ir grupės.

Areštuota banditų, nacionalistinio pogrindžio dalyvių, banditų rėmėjų ir kitokių antisovietiniu elementų - 48431 žm. Užmušta banditų - 16958, legalizavosi - 38488 žm.

Iš viso areštuota, užmušta ir legalizavosi - 103877 žmonės.

Tarp užmuštų ir areštuotų - 2042 banditų formuočių ir nacionalistinių organizacijų vadovai.

Likviduojant bandas ir nacionalistines organizacijas paimta: 9

*** Pavardės įrašytos ranka.**

pabūklai, 30 prieštankinių šautuvų, 30 minosvaidžių, 8 granatsvaidžiai, 2564 kulkosvaidžiai, 5444 automatai, 21751 šautuvas, 6266 pistoletai, 14803 granatos, 2527 minos, 3302664 šoviniai, 991,2kg sprogmenų, 358 rašomosios mašinėlės ir kiti dauginimo aparatai.

Nors buvo suduoti šie smūgiai, respublikoje atsikūrė šie banditų apygardų štabai: "Tauro", "Dainavos", "Algimanto", "Vytauto", "Dariaus-Girėno", "Žemaičių", "Kęstučio" ir "Prisikėlimo".

"LLA" Žemaičių apygardos štabas vadovauja bandoms Telšių, Kretingos, Plungės ir Mažeikių apskrityse.

Apygardos vadas - Montvydas Vladas, slapyvardžiu "Žemaitis", gim. 1909m. Varnių valsčiuje, Telšių apskrityje, iš valstiečių-buožių, buvusios Lietuvos buržuazinės kariuomenės seržantas.

Apygardos štabas vienija tris vadinamas banditų rinktines, daugiau kaip 216 banditų jose.

Apygardos štabas leidžia pogrindžio laikraštį "Laisvės balsas".

"Dainavos" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Alytaus, Varėnos, Lazdijų ir iš dalies Trakų apskričių teritorijoje.

Apygardos vadas - Ramanauskas Adolfas, slapyvardžiu "Vanagas", gim. 1918m., buv. buržuazinės Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantas, buv. Alytaus seminarijos mokytojas, bandoje nuo 1945m.;

Štabo žvalgybos skyriaus viršininkas - Krikščiūnas Jurgis, slapyvardžiu "Rimvydas", gim,1919m., buv. Lietuvos buržuazinės kariuomenės jaun. leitenantas (jo tėvas, buržuazinės kariuomenės pulkininkas, emigravo į Angliją, ten šiuo metu ir gyvena*), bandoje nuo 1945m.

Apygardos štabui pavaldžios trys vadinamos banditų rinktinės, iš viso 250 banditų, tiesiogiai būnančių bandose.

Apygardos štabas leidžia pogrindžio laikraštį "Laisvės varpas".

"Tauro" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Marijampolės, Vilkaviškio, Kauno ir iš dalies Prienų apskrityse.

Apygardos vadas - Grybinas Aleksandras, slapyvardžiu "Faustas", gim. 1920m. Stumbriškių km., Lukšių valsčiuje, Šakių apskrityje.

Apygardos štabas vienija penkias vadinamas banditų rinktines, kuriose yra iki 150 žmonių.

*** J.Krikščiūno tėvas neemigravo į Angliją - mirė Lietuvoje 1942m. birželio 15d.**

"Kęstučio" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Tauragės, Raseinių, Jurbarko, Pagėgių, Šilutės, iš dalies Kauno ir kitų apskričių teritorijoje.

Apygardos vadas - Danilevičius Henrikas, gim. 1922m., slapyvardis "Vidmantas", kilęs iš Šimondų* km., Imbrado valsčiaus, Zarasų apskrities, iš buožių, bandoje nuo 1946m., iki išėjimo į bandą dirbo Eržvilko gimnazijos direktoriumi Jurbarko apskrityje.

Apygardos štabas jungia dvi vadinamas banditų rinktines, kuriose yra iki 200 banditų.

Apygardos štabas leidžia pogrindžio laikraštį "Laisvės varpas".

"Dariaus-Girėno" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Biržų, Pasvalio ir iš dalies Panevėžio apskričių teritorijoje.

Apygardos vadas - Tupėnas Petras, gim. 191l m., Braškiuose, Biržų apskrityje, iš buožių;

Apygardos štabo viršininkas - Kučinskas Juozas, kilęs iš Ziniūnų km., Vabalninko valsčiaus, Biržų apskrities, iš buožių, buv. Lietuvos buržuazinės kariuomenės leitenantas.

"Prisikėlimo" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Radviliškio, Šiaulių, Joniškio ir iš dalies Kėdainių bei Raseinių apskričių teritorijoje.

Apygardos štabo viršininkas - Šniuolis Vytautas**, slapyvardžiu "Vytenis", gim. 1924m. Miežaičių km., Radviliškio apskrityje, kilęs iš buožių, bandoje nuo 1944m.

Apygardos štabas jungia tris vadinamas banditų rinktines, kuriose yra apie 100 banditų.

"Vytauto" apygardos štabas vadovauja banditų formuotėms, veikiančioms Švenčionių, Utenos, Zarasų ir iš dalies Anykščių apskričių teritorijoje.

Apygardos vadas - Kaulinis Vincas, slapyvardžiu "Miškinis", gim. 1910m. Biliūnų km. 1937m. baigė policijos mokyklą. Vokiečių okupacijos laikotarpiu dirbo Vilniuje rajono policijos viršininku.

Apygardai pavaldžios trys vadinamos banditų rinktinės, kuriose yra

*** Taip tekste.**

**** V.Šniuolis nebuvo štabo viršininku, tik štabo nariu, laikraščio "Prisikėlimo ugnis" redaktoriumi.**

daugiau kaip 120 banditų.

"Algimanto" apygardos štabas vienija banditų formuotes, veikiančias Anykščių, Rokiškio, Kupiškio ir iš dalies Panevėžio apskričių teritorijoje, ir joms vadovauja.

Apygardos vadas - Slučka Antanas, slapyvardžiu "Šarūnas", gim. 1912m. Troškūnų mst., Panevėžio apskrityje, kilęs iš buožių, buvęs mokytojas.

Apygardai pavaldžios trys vadinams banditų rinktinės, kuriose yra apie 150 banditų.

Banditų apygardos štabas "Algimantas" imasi priemonių kurti vieningą centralizuotą respublikos nacionalistinio pogrindžio ir banditų formuočių vadovybę.*

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras
gen. mjr. (Jefimovas)

1948m. gruodžio mėn. 31d.**
Nr.
Vilnius

Išspausdinti 4 egz.
1-as drg. Sniečkui
2-as drg. Gedvilui
3-as 2N valdybos 6 skyriui
4-as Ministerijos sekretoriatui

[Nuorašas] tikras: MGB 2N valdybos 6[?] skyriaus viršininko pavaduotojas
kpt. (Kučeras)(Parašas)
vykdytojas Kučeras
spausdino Piatakova

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/127. L.262-271. Nuorašas.

*** 1948 metais centralizuota vadovybė buvo kuriama buvusio Vakarų Lietuvos srities vado J.Žemaičio iniciatyva.**

**** Diena įrašyta ranka.**

168. MGB Lazdijų apskrities skyriaus viršininko Aleksejevo operatyvinė suvestinė LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie partizano Tankūno kompromitaciją

[Lazdijai] **1949m. liepos 31d.**

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui
gen. mjr. drg. P.Kapralovui

Per 1949m. laikotarpį buvo įvykdyta nemaža agentūrinių-operatyvinių priemonių, kurių dėka buvo užmuštas "Vytenio"* banditų grupės vadas banditas Barkus ir 9 banditai, taip pat areštuoti aktyvūs šios bandos ryšininkai ir rėmėjai.

Tuo remdamiesi, š.m. gegužės pabaigoje mes paruošėm ir įvykdėm bandito Prano Tankūno, slapyvardžiu "Stipruolis", kompromitavimo kombinaciją, "pamesdami" lauko rankinę su neva "slaptais dokumentais". Juose buvo nurodoma, kad jis "bendradarbiauja" su mumis ir pagal jo duomenis buvo užmušti nurodytieji banditai.

Per agentūrą nustatyta, kad š. m. liepos mėn. banditas-teroristas Tankūnas Pranas, Igno, gimęs 1925 metais Leipalingio k., lietuvis, bandoje nuo 1947 metų, slapyvardis "Stipruolis", jis - ir "Kurtas" (agentūrinė byla Nr.419, byla formuliaras Nr. 17181) užmuštas pačių banditų**.

Per praėjusias paras apskrities teritorijoje banditų pasireiškimų neužregistruota.

Lietuvos MGB Lazdijų apskrities skyriaus
viršininkas majoras Aleksejevas

Nr.00199
1949 07 31

Perdavė Žilinskis
Priėmė Galibinas

Rezoliucijos: "Drg. Trusovui. Paruoškite pranešimą Maskvai, smulkiai išdėstykite visą kombinacijos eigą. 08 03." (Parašas neįskaitomas)
"Drg. Figurinui. Pranešimą į Maskvą. (Počkajus) (Parašas) 1949 08 01"

*** Vytenio grupė priklausė Dainavos apygardos Šarūno rinktinei.**
**** Pabraukti žodžiai: užmuštas pačių banditų.**

"R. Malofejevui. Vykdyti. 1949 08 07." (Parašas neįskaitomas).
"Pažyma: įvykdžiau 1949m. rugpjūčio 17d. Nr.c/95"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/56. T.2. L.l 19. Nuorašas.

169. LSSR MGB 2-N valdybos viršininko I.Počkajaus pažyma apie Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio vyriausiąją vadovybę, sričių ir apygardų štabų sudėtį

Vilnius **1949m. gruodžio 6d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie nacionalistinio pogrindžio vadovaujančias grandis

Vyriausioji vadovybė
(Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio taryba)*

1948 metų birželio-liepos mėn. Lietuvos SSR teritorijoje banditų formuočių vadovai įkūrė "Vyriausiąją vadovybę", vadinamąją "Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tarybą".

Į "Vyriausiąją vadovybę" įeina:

Vyriausias vadas - Žemaitis Jonas, Jono, gim. 1907** metais Kiaulininkų km., Šiluvos valsčiuje, Raseinių apskrityje, kilęs iš dvarininkų, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, bandoje nuo 1944 metų. Iki 1948 metų pradžios vadovavo "Kęstučio" banditų apygardai. Slapstosi Tauragės ir Raseinių apskričių miškuose. Pogrindžio slapyvardžiai: "Liūtas", "Darius", "Mockus", "Jocius", "Tilius", "Žaltys" ir "Vytautas";

Vyriausiojo vado pavaduotojas ir Pietų srities vadas - Ramanauskas Adolfas, Liudviko, gim. 1918 metais Njubresteno m. (JAV), iki 1945

*** Į LLKS Tarybą įėjo Prezidiumo pirmininkas ir sekretorius, Gynybos pajėgų vadas ir štabo viršininkas, Visuomeninės dalies viršininkas, Visuomeninės dalies tautinio ir politinio skyrių viršininkai, sričių štabų vadovybė ir apygardų vadai.**

**** Taip tekste. Iš tikrųjų - 1909 metais.**

metų dirbo Alytaus seminarijos mokytoju, bandito slapyvardis "Vanagas";

Vado pavaduotojas - Kimštas Jonas, Lauryno, gim. 1907 metais Vilniuje, buvęs Lietuvos kariuomenės leitenantas, turi slapyvardžius "Vladas", "Dobilas", "Algimantas", "Dėdė" ir "Žalgiris";

Propagandos ir informacijos skyriaus viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Merainis";

Propagandos ir informacijos skyriaus viršininko pavaduotojas - banditas Liesys Bronius, slapyvardžiu "Naktis".

Štabo nariai:

Šibaila*, jis taip pat - Strazdaitis Petras, Petro, gim. 1900 metais, profesija - mokytojas, bandito slapyvardis "Diedukas";

Bartkus Petras, Antano, gim. 1924 metais Pakapumio km., Raseinių valsčiuje ir apskrityje, buvęs "Prisikėlimo" apygardos vadas. Bandito slapyvardžiai "Rimgaila" ir "Mažrimas".

Kaip atliktų operacijų rezultatas, iš "Vyriausiosios vadovybės" š.m. rugsėjo-spalio mėn. užmušti "Vyriausiojo vado" pavaduotojai:

"Vakarų srities" vadas - Milaševičius, Lietuvos kariuomenės kapitonas ir vokiečių kariuomenės majoras, turėjo bandito slapyvardį "Ruonis";

"Šiaurės rytų srities" vadas - Slučka, pogrindžio slapyvardis "Šarūnas";

"Vyriausiosios vadovybės" atstovas "Šiaurės rytų srities" štabe - buvęs "Kęstučio" apygardos vadas Danilevičius, slapyvardžiu "Vidmantas".

"Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio taryba" siekia, kad jos įtakai būtų pavaldžios Lietuvos banditų nacionalistinės formuotės, užmezgė ryšį ir daro įtaką "Kęstučio", "Prisikėlimo", "Žemaičių", "Algimanto", "Vytauto", "Didžiosios Kovos", "Vyčio", "Tauro", "Dainavos" apygardų vadovybėms.

Per "Tauro", "Dainavos" ir "Žemaičių" banditų apygardos štabus stengiasi užmegzti ryšį su emigracijos nacionalistiniais centrais užsienyje ir anglų-amerkiečių bloko žvalgybomis.

Į "Vyriausiąją vadovybę" infiltruojami agentai "Akmuo", "Lauras",

*** Šibaila J. ir Merainis - tas pats asmuo.**

"Šimkus", "Orlov", "Platon".

"LP* šiaurės rytų srities" štabas

Vienija ir vadovauja keturių apygardų: "Algimanto", "Vytauto", "Vyčio" ir "Didžiosios Kovos" - banditų veiklai; šios bandos išsidėsčiusios Lietuvos šiaurės rytų dalies 10 apskričių teritorijoje (Aukštaitijoje).

Iš srities štabo šiuo metu yra likęs:

Visuomeninės dalies viršininkas, srities laikraščio "Aukštaičių kova" redaktorius - Kazickas Bronius, bandito slapyvardžiu "Saulius", "Krivaitis", bandoje nuo 1945 metų.

Rinkdami žinias apie štabą, dirba agentai: "Mikas", "Aukštuolis", "Šaulys" ir "Akmuo".

1949 metais užmušti ir suimti:

Srities vadas - Slučka, slapyvardžiu "Šarūnas", gim. 1917 metais, bandoje nuo 1944 metų (užmuštas š.m. spalio 28d.);

Srities vado pavaduotojas ir "Vytauto" apygardos vadas - Kaulinis, slapyvardžiu "Miškinis", gim. 1910 metais, bandoje nuo 1944 metų (užmuštas š.m. kovo mėn.);

Srities štabo adjutantas ir "Vytauto" apygardos štabo viršininkas - Skurkis, slapyvardžiu "Laisvūnas", gim. 1917 metais, bandoje nuo 1944 metų (užmuštas š.m. vasario mėn.);

Štabo kanceliarijos ir finansų skyriaus viršininkė - Railaitė, slapyvardžiais "Neringa", "Vincas" ir "Pūga", gim. 1920 metais, bandoje nuo 1948 metų (užmušta 1949 10 28);

Srities štabo ryšių skyriaus viršininkas - Kubilius, gim. 1923 metais, slapyvardžiais "Rūgštimas" ir "Eimutis", bandoje nuo 1944 metų (sučiuptas š.m. spalio 22d.);

Srities štabo komendantas ir adjutantas - Žukauskas, slapyvardžiu "Princas", bandoje nuo 1944 metų (sučiuptas 1949 10 28).

"Vytauto" apygarda

Vadovauja trims rinktinėms, veikiančioms Lietuvos SSR Utenos, Švenčionių, Zarasų ir iš dalies Anykščių apskričių teritorijoje.

*** LP - Lietuvos partizanų. Ši sritis nuo 1948m. rudens vadinosi Rytų Lietuvos Karaliaus Mindaugo sritimi.**

Iš štabo narių žinomi:

Einantis apygardos vado pareigas - Kalytis Bronius, Adomo, slapyvardžiu "Siaubas", gimęs 1924 metais, bandoje nuo 1944 metų, pagal profesiją mokytojas;

Apygardos štabo viršininkas, taip pat "Tigro" rinktinės vadas - Žaliaduonis Vincas, Jono, turi bandito slapyvardžius "Rokas", "Djakonas", gimęs 1906 metais, buvusios Lietuvos kariuomenės leitenantas, bandoje nuo 1944 metų;

Apygardos štabo visuomeninės dalies viršininkas, taip pat laikraščio "Laisvės šauklys" redaktorius - Pakštas Vytautas, Mykolo, slapyvardžiu "Vaidotas", gimęs 1922 metais, buvęs gimnazijos mokytojas, bandoje nuo 1944 metų;

Štabo organizacinės dalies viršininkas - Trinkūnas Jurgis, Kazio, slapyvardžiu "Dagys", gimęs 1918 metais, bandoje nuo 1945 metų;

Štabo operatyvinio-mobilizacinio skyriaus viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Liubartas" (kitų duomenų nėra);

Įgaliotinis apygardos štabo ryšiams - banditas Buika Jonas*, Vinco, slapyvardžiu "Skrajūnas", gimęs 1930 metais, bandoje nuo 1948 metų.

Rinkdami žinias apie apygardos štabą, dirba agentai: "Venytė", "Puiko", "Medis", "Ąžuolas", "Dobilas", "Surgėnas".

"Algimanto" apygarda

Vienija bandas, veikiančias Kupiškio, Rokiškio, iš dalies Anykščių ir Panevėžio apskrityse.

Iš štabo yra likę banditai:

Propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas, taip pat "K. Margio" banditų rinktinės vadas Kemeklis Juozas, Juozo, slapyvardžiai "Rokas", "Rimtutis" ir "Krivaitis", gimęs 1918 metais, buvęs Lietuvos kariuomenės leitenantas;

Aprūpinimo skyriaus viršininkas - Burokas Antanas, Adomo, slapyvardis "Mokytojas".

Rinkdami žinias apie apygardos štabą, dirba agentai: "Mikas", "Boroda", "Jurginas", "Šakalinis".

*** Taip tekste. Turi būti Juozas.**

1949 metais užmušti šie "Algimanto" apygardos štabo nariai:

Apygardos vadas - Starkus, slapyvardžiai "Blinda", "Montė" ir "Herkus", gimęs 1916 metais, vokiečių parašiutininkas diversantas, bandoje nuo 1945 metų (užmuštas 1949 10 23)*;

Apygardos štabo viršininkas - Povilonis, slapyvardis "Skirmantas", pagal profesiją - gydytojas (užmuštas š.m. sausio mėn.);

Apygardos štabo nariai - "Vanagaitis", "Daustas", "Audenis", "Valteris", "Bebras", "Tardytojas".

"Didžiosios Kovos" apygarda

Įkurta 1944 metais bandų, veikiančių Kaišiadorių, Trakų, Kauno ir Vilniaus apskričių teritorijoje, pagrindu, ne kartą buvo likviduojama.

Šiuo metu banditų apygarda veikia Ukmergės, Širvintų ir iš dalies Utenos apskričių teritorijoje, jai pavaldi banditų rinktinė "B".

Iš apygardos štabo yra žinomi:

Apygardos vadas Morkūnas Alfonsas, Jokūbo, slapyvardis "Plienas", gimęs 1910 metais Jačiūnų km., Žemaitkiemio valsčiuj e, Ukmergės apskrityje, bandoje nuo 1944 metų;

Apygardos štabo adjutantas - Šniras Feliksas, Kazimiero, bandito slapyvardis "Tyrimas", gimęs 1915 metais Avižienių km., Žemaitkiemio valsčiuje, Ukmergės apskrityje, bandoje nuo 1947 metų.

Per čekistines-karines operacijas 1949 metais užmušti štabo nariai:

Apygardos štabo viršininkas - Juras, slapyvardžiu "Žilvinas";

Štabo žvalgybos skyriaus viršininkas - Župka, slapyvardžiu "Šarūnas";

Informacijos skyriaus viršininkas ir banditų laikraščio "Tėvynė šaukia" redaktorius Leščius, slapyvardžiu "Šaltekšnis".

Sučiupti gyvi:

Informacijos skyriaus viršininko pavaduotojas ir laikraščio redaktoriaus pavaduotojas - Skapas, slapyvardžiu "Aidas";

Bendrojo skyriaus viršininkas ir štabo įgaliotinis - Imbrasas, slapyvardžiu "Tarzanas".

Aiškindamiesi ir apdorodami štabo narius, dirba agentai: "Kęstutis", "Vilija", "Ponas", "Paima".

*** Iš tikrųjų A.Starkus žuvo 1949m. spalio 31d.**

"Vyčio" apygarda

Banditų apygarda veikia nuo 1944 metų Panevėžio, iš dalies Ukmergės ir Kėdainių apskričių teritorijoje.

Jai pavaldžios dvi rinktinės: "Krištaponio" ir "Briedžio".

Banditų apygardos štabas ne kartą buvo visiškai arba iš dalies likviduotas.

Iš apygardos štabo narių žinomi:

Apygardos vadas - Smetona Alfonsas, Baltraus, bandito slapyvardis "Žygaudas", gimęs 1915 metais Justinavos km., Vadoklių valsčiuje, Panevėžio apskrityje, buvęs policininkas, kilęs iš valstiečių-buožių, bandoje nuo 1944 metų.

Per čekistines-karines operacijas š.m. liepos mėnesį užmušti:

Apygardos štabo viršininkas - Tvaska, slapyvardžiu "Rugelis", bandoje nuo 1944 metų;

Stabo ūkio dalies viršininkas - Tumšis, slapyvardžiu "Zenonas", bandoje nuo 1945 metų;

Apygardos štabo narys - Tumšis, slapyvardžiu "Kytras", bandoje nuo 1945 metų.

Sučiupti:

Apygardos vado adjutantas - Grakauskas, slapyvardžiu "Diemedis";

Stabo narys - Plienius, slapyvardžiu "Jurginas".

Aiškindamiesi ir apdorodami štabo narius, dirba agentai: "Kipšas", "Grigas", "Stalas", "Viškia", "Kalvis".

Vakarų Lietuvos srities "Jūros" štabas

Iš štabo narių žinomi:

Laikinasis srities vadas - Ivanauskas, slapyvardžiu "Henrikas";

Srities štabo viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Geraldas"*;

Agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas - Liesis Antanas, Broniaus, slapyvardžiu "Tonis".

Stabo nariai:

Orlingis Mečius, Jono, slapyvardžiais "Ričardas" ir "Dragūnas";

Banditas, slapyvardžiu "Dagys".

*** Geraldas yra vienas iš A.Liesio slapyvardžių.**

"Jūros" srities štabas vadovauja banditų apygardoms: "Kęstučio", "Žemaičių" ir "Prisikėlimo".

Aiškindamiesi srities štabo narius, dirba agentai: "Kromas", "Sniegutis" ir "Sirotka".

"Kęstučio" apygarda

Įkurta 1946 metų rugsėjo mėn. atskirų banditų grupių, veikusių Raseinių, Jurbarko ir Šilutės apskrityse, pagrindu.

Apygardos štabas vienija 3 banditų rinktines: "Birutė", "Butageidis" ir "Vaidotas", veikiančias Tauragės, Šilutės, Pagėgių, Raseinių, Jurbarko ir iš dalies Kauno, Kėdainių ir Klaipėdos apskričių teritorijoje.

Pagal turimus duomenis, "Kęstučio" apygardos štabas šiuo metu slapstosi trijų apskričių sandūroje: Tauragės, Raseinių ir Jurbarko.

Iš štabo narių yra žinomi:

Apygardos vadas - Bakšys Antanas, Antano, pogrindžio slapyvardžiai "Germantas" ir "Klajūnas", gimęs 1923 metais Raseiniuose, buvęs gimnazijos mokytojas, iki 1949 metų liepos mėn. vadovavo "Vaidoto" rinktinei;

Štabo viršininkas - Gudavičius Vladas, Antano, gimęs 1918 metais, slapyvardžiai "Miškinis" ir "Vaišnoras", kilęs iš Jurbarko apskrities, buvęs mokytojas, bandoje nuo 1945 metų;

Štabo narys - Mišeikis Vladas, Domo, slapyvardžiu "Tarzanas", gimęs Butaičių km., Eržvilko valsčiuje, Jurbarko apskrityje, bandoje nuo 1946 metų.

Aiškindamiesi "Kęstučio" banditų apygardos štabo narius, dirba agentai: "Šimkus", "Aleksas", "Švyturys" ir "Dubysa".

Per čekistines-karines operacijas š.m. birželio mėn. užmušti:

Apygardos vadas - Miliulis, slapyvardžiu "Algimantas";

Vado pavaduotojas - Venckaitis, slapyvardžiu "Biliūnas";

Štabo narys - Norkus, slapyvardžiu "Cobkus"*.

Sučiuptas apygardos štabo viršininkas Gedvilas, slapyvardžiu "Sidabras".

*** Taip tekste. Turi būti Satkus.**

"Žemaičių" apygarda

Įkurta 1946 metais pagrindu bandų, įeinančių į vadinamą "Žemaičių legioną", kurį sukūrė grupė lietuvių, baigusių Vokietijoje žvalgybos mokyklas ir 1944 metų lapkričio mėn. permestų į Alsėdžių valsčių, Telšių apskritį. Stabas buvo ne kartą likviduojamas.

Apygarda vienija rinktines: "Kardas", "Šatrija" ir "Vytenis"*, jos veikia Telšių, Plungės, Rietavo, Kretingos, Kelmės ir iš dalies Klaipėdos, Mažeikių bei Kuršėnų apskričių teritorijoje.

Į apygardos štabą įeina:

Apygardos vadas - Montvydas Vladas, Jono, gimęs 1909 metais Varnių valsčiuje, Telšių apskrityje, tarnavo Lietuvos kariuomenėje seržantu, turi pogrindžio slapyvardžius "Etmonas" ir "Žemaitis";

Vado pavaduotojas - Keršys Napoleonas, Vlado, gimęs 1922 metais Telšių apskrityje, slapyvardis "Napoleonas";

Štabo viršininkas - Čėsna Ignas, gimęs 1923 metais Karklėnų valsčiuje, Kelmės apskrityje, slapyvardis "Vaidila".

Štabo nariai:

Organizacinio skyriaus viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Briedis";

Ūkio skyriaus viršininkas - slapyvardžiu "Benius";

Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Maironis"**;

Apygardos kapelionas - slapyvardžiu "Strazdaitis".

Aiškindamiesi apygardos štabo narius, dirba agentai: "Drąsutis", "Audronis", "Rugys", "Silnyj", "Rūta" ir "Gylys".

"Prisikėlimo" banditų apygarda

Apygarda įkurta 1948 metų kovo mėn. rinktinių "Voverės" ir "Vasario"***, kurios anksčiau įėjo į "Kęstučio" apygardą, ir atskirai veikiančios rinktinės "Žalioji" pagrindu. Šiuo metu apygarda vienija rink-

*** Tai vienas iš sunaikintos Alkos rinktinės būrių.**

**** Propagandos skyriaus viršininku buvo kun. V.Stirbys, jis - ir kapelionas Strazdaitis.**

***** Prisikėlimo apygarda įkurta Voverės, Atžalyno, Žaliosios ir Povilo Lukšio rinktinių pagrindu.**

tinęs: "Žalioji", "Voverė" ir "Vasaris", jos veikia Radviliškio, Šiaulių, iš dalies Joniškio, Kėdainių, Kelmės apskričių teritorijoje.

Dabartiniu metu žinomi štabo nariai:

Apygardos vadas - banditas, slapyvardžiu "Rimantas";

Štabo nariai:

Šniuolis Viktoras, Vinco, gimęs 1926 metais Miežaičių km., Radviliškio valsčiuje ir apskrityje, slapyvardis "Girėnas", kilęs iš valstiečių-buožių, bandoje nuo 1944 metų, ir banditai, slapyvardžiais "Arūnas" ir "Ralius".

Aiškindamiesi apygardos štabo narius, dirba agentai: "Juozas", "Nemunas", "Aida", "Basanavičius" ir "Rytas".

Š.m. rugpjūčio mėn. per čekistinę-karinę operaciją buvo užmušti štabo nariai*:

Apygardos štabo viršininkas - Šniuolis Vytautas, Vinco, banditas, slapyvardžiais "Vytenis", "Pyragas".

Rikiuotės skyriaus viršininkas - Laužikas, banditas, slapyvardžiu "Briedis";

Apygardos laikraščio "Prisikėlimo ugnis" redaktorius - banditas, slapyvardžiu "Kaukas" ir du likviduoti štabo nariai neatpažinti.

"Pietų Lietuvos srities" štabas

Iš štabo narių yra žinomi:

Vadas - Ramanauskas Adolfas, Liudviko, gimęs 1918 metais Njubresteno m. (JAV), buvęs Alytaus mokytojų seminarijos dėstytojas, bandoje nuo 1945 metų, turi slapyvardį "Vanagas";

Vado pavaduotojas - Staniškis Sergijus, gimęs 1900 metais Marijampolės apskrityje, buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas, slapyvardis "Litas";

Visuomeninės dalies viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Rainis";**

Štabo bendradarbė - Mažeikaitė Birutė, gimusi 1924 metais Jackonių km., Alytaus valsčiuje ir apskrityje, slapyvardis "Vanda".

Štabas leidžia nacionalistinį laikraštį "Partizanas".

Aiškindamiesi srities štabą, dirba agentai: "Rožėta", "Lauras",

*** 1949m. rugpjūčio 13d. žuvo Prisikėlimo apygardos organizatorius P.Bartkus, štabo nariai B.Liesys, V.Šniuolis, K.Laužikas.**

"Dzūkija", "Vytautas", "Sutemų svajonė".

Srities štabas vadovauja "Dainavos" ir "Tauro" apygardoms.

"Dainavos" apygarda

Įkurta 1945 metais iš bandų, veikusių Varėnos, Alytaus ir Lazdijų apskričių teritorijoje. Ne kartą buvo likviduojama.

"Dainavos" apygarda vienija tris rinktines: "Kazimieraičio", "Dzūkų" ir "Šarūno", jos veikia Varėnos, Alytaus, Lazdijų, iš dalies Prienų ir Trakų apskričių teritorijoje.

Šiuo metu į štabą įeina:

Apygardos vadas - Baliukevičius Lionginas, Kosto, gimęs 1925 metais Alytuje, buvęs Kauno valst. universiteto studentas, bandoje nuo 1946 metų, slapyvardis "Dzūkas";

Žvalgybos skyriaus viršininkas - Krikščiūnas Jurgis, Antano, gimęs 1919 metais Gorkio mieste, Lietuvos kariuomenės generalinio štabo pulkininko sūnus, buvęs Kauno valst. universiteto studentas, bandoje nuo 1945 metų, turi slapyvardį "Rimvydas", yra Lenkijoje;

Visuomeninės dalies viršininkas - banditas, slapyvardžiu "Vaišvilkas".

Š.m. kovo ir lapkričio mėn. pravedus operacijas*, užmušti šie štabo nariai:

Apygardos vadas - Labėnas, slapyvardžiu "Kariūnas";

Spaudos skyriaus viršininkas - apygardos laikraščio "Laisvės varpas" redaktorius, taip pat vado adjutantas Karpis, slapyvardžiu "Vieversys", ir trys štabo nariai.

Rinkdami žinias apie apygardos štabą, dirba agentai: "Lauras", "Dėkingas", "Dagys", "Gintautas".

"Tauro" apygarda

Įkurta 1945 metais bandų, veikusių Marijampolės, Kalvarijos, Vilkaviškio, Šakių, Kauno ir Prienų apskričių teritorijoje, pagrindu. Ne kartą buvo likviduojama.

Apygardos štabas vienija keturias rinktines: "Geležinio Vilko", "Vy-

*** Dainavos apygardos štabas sunaikintas 1949 03 07 įdiegus į jį vidinius MGB agentus K.Kubilinską ir A.Skinkį. Žuvo B.Labėnas-Kariūnas, V.Voveris-Žaibas ir kt.**

tauto", "Kęstučio" ir "Žalgirio".

Šiuo metu į štabą įeina:

Einantis apygardos vado pareigas - Vitkauskas Viktoras, Juozo, gimęs 1920 metais valstiečių-buožių šeimoje, bandoje nuo 1946 metų, slapyvardis "Saidokas".

Apygardos štabo narys, taip pat "Žalgirio" rinktinės vadas - Kerutis Jonas, gimęs 1917 metais Kampinių km., Šakių apskrityje, slapyvardis "Šarūnas".

Per operacijas 1949 metais užmušti apygardos štabo nariai:

Apygardos vadas - Grybinas, slapyvardžiu "Faustas", ir du štabo nariai.

Aiškindamiesi apygardos štabo narius, dirba agentai: "Varna", "Bičiulė", "Ramunė", "Tatjana", "Solomonas".

"Dariaus-Girėno" apygarda

Organizuota 1947 metų gruodyje 6 atskirų banditų grupių, veikiančių Biržų ir Pasvalio apskrityse, pagrindu.

Iš apygardos štabo narių žinomi:

Apygardos vadas - Tupėnas Petras, Jono, gimęs 1911 metais Braškių km., Parovėjos valsčiuje, Biržų apskrityje, turi bandito slapyvardį "Ąžuolas";

Štabo viršininkas - Kučinskas Juozas, Jurgio, gimęs 1918 metais, iš valstiečių-buožių, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas.

Per čekistines-karines operacijas šiais metais užmušti apygardos štabo nariai:

Štabo propagandos ir agitacijos skyriaus viršininkas, taip pat banditų laikraščio "Bočių keliais" redaktorius - Baltrėnas, slapyvardžiu "Anupras";

Štabo karinio parengimo skyriaus viršininkas - Rastauskas.

Rinkdami žinias apie štabą, dirba agentai: "Kaunas", "Kiškis", "Očevidec", "Vasiljev", "Laikrodis" ir "Kazlauskas".

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. (Počkajus) (Parašas)
1949 12 06

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/136. L.288-301. Originalas.

170. MGB Lazdijų apskr. skyriaus viršininko Aleksejevo raštas LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui S.Figurinui apie sovietinių plakatų sunaikinimą mokyklose

Lazdijai **1950m. gegužės 26d.**

Visiškai slaptai

Vykdyti drg. Tumanovui*
LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininkui
pplk. drg. Figurinui
Vilnius **Į 1950m. gegužės 24d. raštą Nr.3/2/1721.**

Nuo š.m. balandžio 17d. iki 20d. naktimis bandų dalyviai 6 apskrities kaimo mokyklose - Veisiejų valsčiaus Gudelių, Vytautų ir Bartašiūnų, Kapčiamiesčio valsčiaus Mėčiūnų ir Juškonių, Šventežerio valsčiaus Barčių - suplėšė plakatus, vadų portretus ir brošiūras. Visi vadovėliai ir mokymo priemonės liko nepaliestos.

Būdinga, kad grožinė ir politinė literatūra, skirta parduoti gyventojams, irgi nepaliesta.

Pas banditus, kurie buvo užmušti š.m. gegužės 2d., rasta dokumentų apie literatūros naikinimą mokyklose (jų tarpe Gudelių ir Vytautų), kuriuose nurodoma, kad banditai dalyvavo šioje akcijoje.

Iš dokumentų, atimtų iš banditų, matyti, kad banditams nurodymą davė rinktinės vadas "Diemedis".

Apie literatūros naikinimą esu pranešęs operatyvinėse suvestinėse: balandžio 18d., Nr.00107 ir balandžio 20d., Nr.00109.

Visose mokyklose vėl pakabinti portretai ir plakatai, darbas su mokiniais vyksta normaliai.

LSSR MGB Lazdijų apskrities skyriaus viršininkas
pplk. (Aleksejevas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.41/57. L.187. Originalas.

*** Įrašyta ranka.**

171. LSSR MGB ministro P.Kapralovo pranešimas SSRS MGB vadovybei apie agento Gintauto išsiuntimą į užsienį, ryšių užmezgimą su lietuvių išeivijos organizacijomis bei anglų žvalgyba ir sugrįžimą į Lietuvą

Vilnius **1950m. gruodžio 24d.**

Visiškai slaptai

Draugui Abakumovui
Draugui Ogolcovui
Draugui Sclivanovskiui
Draugui Pitovranovui
Draugui Jedunovui

Pranešimas
apie agento "Gintauto" pakišimą Lietuvos emigracijos nacionalistiniam centrui ir anglų žvalgybai
(Pagal agentūrinę bylą "Les")*

Naktį į š.m. gruodžio 10d. į Baltijos jūros Lietuvos pakrantę anglų žvalgyba išmetė žvalgybininkų - radistų, slapyvardžiais "Rasa" ir "Jūraitis", desanto grupę. Kartu su radistais grįžo mūsų agentas "Gintautas", kurį š.m. spalio mėn. Lietuvos SSR MGB 2N valdyba pagal Jūsų patvirtintą planą praleido pro pasienio sargybą, siekdama jį pakišti emigracijos nacionalistiniam centrui ir užsienio žvalgyboms.

Spalio 23d. anglų žvalgyba agentą "Gintautą" permetė iš Lenkijos į Berlyno amerikiečių sektorių, kur per fiktyvius asmenis jis gavo vokišką pasą Assmanno Vilhelmo vardu. Spalio 28d. lėktuvu pristatytas į Hamburgą, o paskui traukiniu į Portą miestą. Šiame mieste jį sutiko anglų žvalgybos rezidentas, vadovaujantis emigracijos nacionalistinio centro narys, lietuvis profesorius Žakevičius (slapyvardžiu "Butautas"), atvykęs iš Stokholmo kaip anglų žvalgybos ir nacionalistinio centro atstovas.

"Butautas" šiltai priėmė agentą, laikinai įkurdino, atsiprašė, kad permetimas truko ilgai, papasakojo apie nacionalistų veiklą emigraci-

*** Agentūrinėje byloje ("Les",rusų k.) - "Miškas" atsispindėjo MGB agentų įsiskverbimas ir dezinformacijos teikimas anglų žvalgybai.**

joje, išklausė agento informaciją, o paskui paprašė parašyti informaciją raštu. Agentas tai atliko.

Lapkričio 8d. "Butautas" įteikė agentui užsienio pasą Viliūno Juozo vardu ir kartu su juo nuvažiavo į Hamburgą, kur per anglų konsulatą agentui apiforminta užsienio viza, ir lapkričio 10 d. jie lėktuvu išskrido į Londoną susitikti su kitais centro vadovais ir anglų žvalgybos atstovais.

Londone agentas apgyvendintas viešbutyje "Rojai", kur su juo ne kartą susitiko ir kalbėjosi apie nacionalistinio pogrindžio veiklą iš Romos atvykęs vadinamasis "Užsienio delegatūros" vadovas, buvęs buržuazinės Lietuvos pasiuntinys Romoje Lozoraitis, iš Stokholmo atvykęs anglų žvalgybos rezidentas, vadinamojo "Informacijos centro" narys Žilinskas, slapyvardžiu "Šarūnas", buv. buržuazinės Lietuvos pasiuntinys Londone Balutis ir "Butautas".

Lapkričio 19d. Londone, "Rojai" viešbutyje, įvyko vadinamosios "Lietuvos rezistencijos užsienio tarnybos" narių susitikimas, kuriame dalyvavo Lozoraitis, Žakevičius, Žilinskas, buv. plk. Vidugiris, buv. kpt. Neveravičius, Kuzmickas ir agentas "Gintautas".

Pasitarimo dalyviai, pasikeitę nuomonėmis, priėjo bendrą nuomonę, kad būtina surasti galimybių teikti materialinę pagalbą Lietuvos pogrindžiui, pasmerkė vadinamąjį "Vyriausiąjį Lietuvos išlaisvinimo komitetą" ("VLIK"), vadovaujamą katalikų vyskupo* Krupavičiaus ir nusiteikusį palaikyti banditizmą bei kt. aktyvią ardomąją veiklą; pasiektas susitarimas dėl pasyvios taktikos, dėl būtinybės palaikyti ryšius su Lietuvos pogrindžiu ir pertvarkyti "Informacinį centrą" į vadinamąją "Lietuvos rezistencijos užsienio tarnybą", vadovaujamą jos "šefo" Lozoraičio.

Pasitarimo rezultatai įforminti atitinkamais jo dalyvių laiškais, kuriuos agentas pristatė mums kartu su kitais dokumentais. Buvusiųjų buržuazinės Lietuvos kariuomenės gen. Plechavičiaus, Lozoraičio, Žakevičiaus ir kt. laiškuose smerkiamas banditizmas ir siūloma "pasyvaus pasipriešinimo taktika".

Lapkričio 20d. agentą iš "Rojai" viešbučio pervežė į pastatą, kur gyveno radistai "Rasa" ir "Jūraitis", ir pristatė jiems kaip nelegaliai atvykusį iš Lietuvos.

*** Turi būti - kunigo.**

"Butautas" netrukus organizavo agento susitikimą su anglų žvalgybos atstovu, kuris su juo svarstė materialinės pagalbos Lietuvos pogrindžiui klausimus ir agento grįžimo atgal maršrutą.

Kaip pareiškia agentas, anglų žvalgyba jo specialiai neverbavo, žvalgybos užduotis jis gaudavo iš Žakevičiaus, Žilinsko ir kt. lietuvių; jie motyvuodavo, kad privalo pateikti žvalgybos duomenis anglams už jų teikiamą materialinę pagalbą, bet svarbiausiu dalyku buvo laikoma pogrindžio veikla.

Agentas pažadėjo visus jų prašymus dėl žvalgybos darbo perduoti "BDPS prezidiumui", kurio vardu jis kalbėdavo, tačiau kokių nors garantijų, kad reguliariai pateiks žvalgybos medžiagą, nedavė.

Londone anglų žvalgybos atstovas ir "Butautas" mokė agentą naudotis šifru ir slaptaraščiu, aprūpino keturiais koduotais bloknotais, slaptaraščio, siunčiamo į užsienį ir šalyje, priemonėmis, pinigais - keturiasdešimčia tūkstančių sovietinių rublių, pistoletu, šaudmenimis ir maisto produktų koncentratais grįžimo atgal laikotarpiui.

Prieš agentui išskrendant iš Londono anglų žvalgybos atstovas jam pasakė Japerto punktą Lietuvos pajūryje, nurodė slaptažodžius. Išlipus į krantą, jam pasiūlė nueiti pas Japertą, pas jį iš pradžių pasislėpti ir per jį susisiekti su Deksnio grupe. Japerto punktas - mūsų pakištinis pagal bylą "Volna"*.

Tas pats žvalgybos atstovas ir "Butautas" kalbėjo su agentu, kad kartu su juo ir jam vadovaujant bus išlaipinti agentai - radistai: 2 Estijai ir 2 Latvijai, jiems agentas turi per Japerto punktą padėti nusigauti į skirtą vietą.

Lapkričio 30d. agentas kartu su radistais lietuviais "Rasa" ir "Jūraičiu", lydimas "Butauto", specialiu lėktuvu buvo nuskraidintas į Biundeno miestą (Vakarų Vokietija), paskui gruodžio 6d. traukiniu pervežtas į Hamburgą ir gruodžio 8d. uždaru automobiliu iš Hamburgo pristatytas į Baltijos jūros pakrantę, kur juos įsodino į anglų torpedinį katerį (tuo pačiu kateriu buvo išmetamos ankstesnės grupės).

Iki išmetimo likus trims dienoms, su agentu susitiko "Butautas". Jis perdavė, kad iš amerikiečių gautas pranešimas, teikiantis pagrindą

*** Agentūrinėje byloje ("Volna", rusų k.) - "Banga" atsispindėjo MGB veiksniai švedų žvalgybos atžvilgiu.**

įtarti, jog Deksnys yra Valstybės saugumo organų rankose ir perduoda rusų padiktuotas radiogramas. Todėl "Butautas" pasiūlė agentui ir radistams Japerto punkte nesustoti, savarankiškai nusigauti į paskirties vietą, o paštą, pinigines lėšas ir Deksniui skirtą radistą "Rasą" perduoti tada, kai išsiaiškins tikrąją Deksnio padėtį, praneš apie tai radiocentrui ir gaus nurodymus bei instrukcijas dėl ryšio su Deksniu tvarkos.

Anglų žvalgybos atstovas ir "Butautas" perdavė Deksniui skirtą paketą su Lozoraičio, Žakevičiaus, Žilinsko ir kt. emigracijos nacionalistinio centro narių laiškais, 140 tūkst. rublių sovietinių pinigų, anglišką radijo aparatą, kuriuo pagal Deksnio nurodymus turi dirbti iš Londono jo žinion atvykęs radistas "Rasa".

Į ekspediciją estai ir latviai nebuvo įtraukti, kaip pareiškia agentas, dėl to, kad kilus įtarimui dėl Deksnio, anglai nenorėjo naudotis Japerto punktu, o perkelti be atramos taško pajūryje, nors ir dalyvaujant agentui, jiems atrodė neįmanoma. Todėl jų išmetimas atidėtas. "Butautas" prašė agentą aptarti su "BDPS prezidiumo" nariais galimybę priimti Lietuvos pajūryje ir permesti į Latviją ir Estiją numatytus pasiųsti anglų žvalgybininkus latvius ir estus, tam įsteigti specialius atramos punktus Lietuvos pajūryje. Agentas užtikrino "Butautą", kad šį prašymą "BDPS prezidiumui" perduos, darydamas prielaidą, kad tokia galimybė bus surasta. Su "Butautu" sutarta - sutikimas priimti ir permesti žvalgybininkus bus perduotas per raciją.

Agentą ir žvalgybininkus, įsodintus į katerį, naktį į gruodžio 9d. atvežė į vieną Švedijos salą, ten juos šiek tiek patreniravo, kaip naudotis gumine valtimi, paskui sutemus kateris pasuko Lietuvos pajūrio link ir maždaug 23.00 val. pristatė desanto grupę į išmetimo vietą.

Pagal katerio kapitono (vokiečių tautybės) pareiškimą, kateris priplaukė prie kranto 1 km atstumu. Šioje vietoje grupė - agentas ir radistai - persėdo į guminę valtį, kuria lapkričio* 10d. apie 0.30 minučių priplaukė krantą ties Paliepgirių - Kunigiškių kaimais, Lietuvos SSR. Išlipę desantininkai guminę valtį nutempė 300-400m nuo kranto, supjaustė ir paslėpė krūmuose, po to, pasitraukę 2,5-3km nuo kranto, paslėpė ginklus, kuprines, radijo aparatus, pinigus bei kt. daiktus ir lydimi agento iš pradžių mišku, paskui plentu atėjo į Kretingą, o iš ten

*** Taip tekste. Turi būti: gruodžio.**

traukiniu atvyko į Kauną. Kaune agentas radistus atvežė į butą pas legenduojamą pogrindininką (mūsų agentą "Vytulį"), juos ten paliko laikinai apsistoti, pats atvažiavo į Vilnių ir referavo, kad užduotį atliko.

Pagal agento "Gintauto" pareiškimą ir patikrinus jo duomenis agentų "Margio" ir "Jurgino" pokalbiais su radistais, nustatyta, kad radistai atvyko su užduotimis: "Jūraitis" - užtikrinti "BDPS prezidiumo" radijo ryšį su anglų žvalgyba ir užsienio nacionalistiniu centru; "Rasa" - patikrinus Deksnį užmegzti su juo kontaktą, perduoti atvežtas vertybes ir dokumentus, paskui, kaip patyrusiam radistui, turinčiam pagerintą radijo siųstuvą, padėti Deksniui palaikyti normalesnį radijo ryšį su užsieniu, kadangi neva dabar esantis Deksnio radijo ryšys techniniu požiūriu veikia blogai.

Agento ir radistų paslėptus daiktus surado karinio aerodromo sargybiniai; juos pristatė į pasienio komendantūrą ir perdavė mums.

Daiktai buvo šie: 2 radijo stotys su joms būtinais radijo reikmenimis, 18 vienetų kvarco - po 9 kiekvienai racijai, 12 kodo bloknotų, iš jų 8 radistams ir 4 agentui, 22 paketai sovietinių pinigų - 250 tūkstančių rublių, chemikalų ir medžiagų slaptaraščiui, Lietuvos ir atskirai Baltijos pajūrio žemėlapių fotoreprodukcijos, 3 pistoletai "Parabellum", vienas angliško modelio automatas, 300 šovinių jiems, kariniai žiūronai, individualios vaistinėlės.

Kaune radistai apgyvendinti patikrinto agento "Nemuno" bute. Šis agentas operacijos esmės nežino. Nuo kitos agentūros jie izoliuoti. Ryšininku jiems pakištas operatyvinis darbuotojas.

Agentams "Margiui" ir "Jurginui" radistai papasakojo, kad Londone jie baigė trejų metų radijo žvalgybininkų mokyklą, vadovaujamą anglų, ir atvyko į Lietuvą organizuoti anksčiau nurodytų grupių radijo ryšį su užsieniu; jie patys ypatingų užduočių neturi ir kokio nors kito darbo nedirbs. Jie prašė agentų kuo greičiau per raciją perduoti į Londoną, kad atvyko sėkmingai ir užmezgė ryšį su "BDPS prezidiumu".

Agentūrinė, išorinė ir literinė radistų kontrolė užtikrinta.

Manome, kad būtina radistus palikti laisvus ir sudaryti jiems galimybę perduoti radiogramą, kad atvyko. Radijo siųstuvą pristatyti per operatyvinį darbuotoją ir perdavus vėl išnešti. Tokia legenda parengta.

Prašau jūsų nurodymų.

Tolesnių priemonių planas bus pateiktas atskirai.

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras gen.mjr. (Kapralovas)

1950m. gruodžio 24d.
Nr.3/s-712
Vilnius

[Nuorašas] tikras: LSSR MGB 2 operatyvinio skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis kpt. (Augucevičius)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.109/20. L.6-11. Nuorašas.

172. SSRS MGB ministro pavaduotojo E.Pitovranovo raštas LSSR MGB ministrui P.Kapralovui apie iš užsienio desantu atvykusių radistų panaudojimą dezinformacijos skleidimui

Maskva **1951m. vasario 25d.**

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui
gen. mjr. draugui Kapralovui

Į 1950m. gruodžio 4d. raštą Nr.3/S-41

Su Jūsų pateiktu bylos "Les" čekistinių priemonių planu sutinkame.

Svarbiausias uždavinys šioje byloje yra nuvesti anglų žvalgybą klaidingu keliu ir per fiktyvias "galimybes" Sovietų Sąjungoje sugaudyti jų agentūrą.

Įgyvendinant šias priemones prašau atsižvelgti j šiuos svarbius momentus:

Nesusieti bylos "Les" su byla "Volna", kad atsiradus galimų sunkumų vienoje radijo žaidimo* linijoje būtų galima išlaikyti galimybes tyrinėti amerikiečių ir anglų žvalgybos centrą.

Dezinformaciniuose pranešimuose centrui nesudaryti įspūdžio, kad

*** Radijo žaidimu vadinamas MGB šifruotų telegramų perdavimas užsienio žvalgyboms Lietuvos pogrindžio vardu.**

organizacijos "BDPS" veikla aktyvi ir plati; atvirkščiai, parodyti jos darbo sąlygų Lietuvoje sudėtingumą.

Neleisti, kad į pogrindį prasiskverbtų užsienio emigracijos centro nuostatos pereiti prie konspiratyvesnių kovos formų.

Radistams "Jūraičiui" ir "Rasai" išduoti laikinus pasus su ypatingomis atžymomis ir griežčiausiai juos stebėti, kad galimybė pabėgti būtų visiškai neįmanoma.

"Jūraičio" darbą su racija visą laiką rimtai kontroliuoti.

Agentui "Margiui", kuris radistams apsimeta "BDPS" vadovu, sudaryti tokias sąlygas, kad jis nežinotų visų mūsų priemonių "Les" byloje.

Jam susitikti su radistais leisti tik tais atvejais, kai būtiniausiai reikia.

Perkėlus radistą "Rasą" į Vilnių, kad būtų galima patikimiau kontroliuoti jo darbą, pakišti jo ryšininku patyrusį slaptą MGB bendradarbį, o ne agentą, kaip numatyta plane.

Kadangi centras tikrina "Tarvydą", vėlesniuose dezinformaciniuose pranešimuose centrui "BDPS" linija reikia parodyti, kad "kažkoks" "Tarvydas", atvykęs iš Švedijos, užmezgė ryšį su atskiromis "patriotinėmis" grupėmis Kaune. Konspiracijos sumetimais "BDPS" su šiomis grupėmis nesusijęs, todėl surinkti apie "Tarvydą" smulkių duomenų kol kas nepavyko.

Ši linija visiškai siesis su byla "Volna", pagal kurią 1950 metais buvo pranešta į Švediją, kad Lietuvoje yra trys grupės ir kad su dviem iš jų "Tarvydas" turi ryšį.

"BDPS" šiuo atveju žvalgybai atrodys kaip trečioji grupė, su kuria "Tarvydas" ryšio neturėjo.

Kartu su tuo galbūt reikia pranešti centrui apie neva gautas "BDPS" žinias, kad prieš "Tarvydą" aktyviai dirbama "Taure".

Šiais klausimais sudarykite dezinfonnacinių pranešimų projektus ir pasiųskite į SSRS MGB tvirtinti.

Apie priimtas priemones ir rezultatus praneškite.

SSRS valstybės saugumo ministro pavaduotojas
gen. mjr. (Pitovranovas)(Parašas)

Rezoliucija: "Drg. Počkajui. Vykdyti. Vasario 28d." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.109/20. L.287. Originalas.

173. Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro P.Kapralovo pažyma SSRS MGB II vyr. valdybos viršininkui Šubniakovui apie MGB agento "Petrausko" pastangas užmegzti ryšius su partizanų vadovybe ir įtakoti jų veikimo taktiką

Vilnius **1951m. balandžio mėn.**

SSRS MGB II vyr. valdybos viršininkui
pulkininkui drg. Šubniakovui
Maskva

Pažyma
(Agentūrinė byla "Priboj")

Kovo 28d. ir 29d. Vilniuje buvo suorganizuotas ag. Petrausko susitikimas su nacionalistinio pogrindžio dalyviais Teisučiu ir Švedriu. Susitikimai vyko su kiekvienu objektu atskirai ag. Chrapenkos bute, kuriame įrengta operatyvinė technika.

Ag. Petrauskui buvo duota užduotis gauti kuo smulkesnę informaciją apie pogrindžio ryšius, aptarti galimybes paveikti banditų veiklą, priverčiant nutraukti terorą ir diversijas.

Pasitikėdamas Petrausku, Teisutis aktyviai vykdė mūsų padiktuotą planą, siekė užmegzti ryšius su Žemaičiu, jau susisiekė su jo atstovais.

Kovo 28d (1951 m.) susitikime su Petrausku Teisutis papasakojo, kad į jo laišką per savo žmogų Petrą atsakė, kad galima tartis, bet galvoja, jog jo vadovaujamas LLKS Prezidiumas ir mūsų įkurtas "BDPS" turi veikti lygiagrečiai. Žemaitis manąs, kad tik gerai išsiaiškinus kontaktų galimybę galima bus spręsti apie bendradarbiavimą. Šiuo tikslu pirmoje balandžio dekadoje Teisučiui bus organizuotas susitikimas su 2 LLKS nariais. Apie šio susitikimo rezultatus Teisutis praneš per ag. Liepsną.

Teisučio darbas užmezgant ryšius su Tauro ir Dainavos apygardų vadais buvo nutrauktas, nes kelių operatyvinių akcijų metu buvo sunaikinti jo ryšių kanalai. Jis tikisi užmegzti ryšius su šių gaujų likučiais po to, kai baigs dirbti su LLKS nariais.

Tuo pat metu Teisutis dirba pakreipdamas mūsų naudai Panevėžio rajone veikiančias gaujas, t.p. Krėvės gaują, veikiančią Baltarusijos

pasienio miškuose.

Be to, pasinaudodamas savo ryšiais su katalikais, Teisutis stengiasi susitikti su vyskupu Paltaroku. Tokiu būdu būtų užmegztas ryšys tarp nacionalistinio pogrindžio ir dvasininkijos, suvienytos pajėgos kovai už "Lietuvos laisvę".

Kovo 29d. Švedrys susitikime papasakojo, kad jis net nesistengė užmegzti ryšių su pogrindžiu ir bandomis, nenorėdamas trukdyti Teisučiui, bet ėmėsi "teorinių problemų" "busimoj" Lietuvoj sprendimo.

Matant banditų įtarumą mūsų peršamos naujos taktikos atžvilgiu, teko atsisakyti bandymų atvirai veikti gaujų vadus. Dabar bandoma suartinti gaujų vadus su mūsų agentūra kompromisų keliu, t.y. ieškant "vieningos kovos" būdų ir taip pamažu likviduojant ginkluotas gaujas.

Šiame kontekste ag. Petrauskas susitikimuose paskatino Teisutį ir Švedų aktyviau ieškoti kontaktų su gaujomis, aiškinant, kad nauja taktika šiuo metu - būtinybė, norint išsaugoti pogrindžio jėgas.

Petrauskas pasiūlė Teisučiui ir Švedriui tvirtinti turimus ryšius, ieškoti naujų ryšių su gaujų vadovais, įtikinėjant juos, kad būtina derinti veiksmus, įrodinėjant "pasyvios taktikos" privalumus.

Teisutis ir Švedrys suprato ir pritarė Petrausko mintims ir pažadėjo dirbti ta linkme.

Nuo Teisučio ir Švedrio darbo rezultatų priklausys jų susitikimai su ag. Petrausku.

Kontroliuojant ag. Petrauską per [...]* ir ag. Chrapenką, jo darbe nepastebėta jokių nenumatytų veiksmų. Išorinę apsaugą vykdė žvalgyba.

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras
gen. mjr. Kapralovas

1951 m. balandžio mėn.
Vilnius

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.5582. L.54-56. Originalas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K.1993. Nr.8. P.82-83.

*** Neįskaitomas žodis.**

174. LSSR MGB 2N valdybos viršininko I.Počkajaus sudarytas partizanų naikinimo priemonių planas

[Vilnius] **1951m. liepos mėn.**

Visiškai slaptai

Priemonių planas kaip stiprinti kovą
su nacionalistiniu pogrindžiu ir ginkluotų bandų likučiais
Lietuvos SSR

Siekiant kuo trumpiausiu laiku likviduoti nacionalistines ginkluotas bandas ir jų vadovaujančias grandis, veikiančias Lietuvos SSR teritorijoje, imtis šių priemonių:

1. Kadangi banditų daliniai sudaryti teritoriniu principu, didžiausia kovos su ginkluotų bandų likučiais ir jų sudėtyje veikiančiomis vadovaujančiomis grandimis našta gula ant MGB rajonų skyrių.

Todėl vienas svarbiausių LSSR MGB ir sričių valdybų uždavinių turi būti - visomis priemonėmis kelti MGB rajonų skyrių agentūrinio-operatyvinio darbo kokybę, didinti jų atsakomybę už nacionalistinio pogrindžio ir ginkluotų bandų likvidavimą, teikti jiems šiame darbe praktinę pagalbą.

Kad būtų sustiprintas agentūrinis-operatyvinis darbas likviduojant ginkluotas bandas ir nacionalistinį pogrindį, pasiųsti į rajonų skyrius 95 operatyvinius darbuotojus iš Lietuvos SSR MGB ir sričių valdybų aparatų.

2. Rajonų skyrių ir operatyvinių grupių, kurios dirba likviduodamos bandas, veikiančias rajonų sandūroje, bei štabus, vadovaujančius bandoms keliuose rajonuose, veiklai koordinuoti sudalyti tarprajonines operatyvines grupes, o joms vadovauti turi sričių valdybų ir Lietuvos SSR valstybės saugumo ministerijos vadovaujantys darbuotojai.

3. Peržiūrėti anksčiau respublikos rajonų centruose įsteigtų čekistinių-karinių grupių sudėtį ir jas sustiprinti. Kiekvieną čekistinę-karinę grupę priskirti konkrečiai bandai, kol ji bus visiškai likviduota.

Grupių vadovais skirti patyrusius operatyvinius darbuotojus ir kariuomenės karininkus, jiems suteikti reikalingą kareivių, liaudies gynėjų ir

milicijos darbuotojų skaičių. Darbą organizuoti tokiu būdu, kad čekistinė-karinė grupė kasdien vykdytų aktyvią agentūrinę-operatyvinę ir karinę veiklą prieš jai priskirtą bandą ir veiklos nenutrauktų, kol visiškai ją likviduos. Čekistines-karines grupes laikyti viena pagrindinių kovos su banditizmu formų.

Čekistinių-karinių grupių sudėtį patvirtinti LSSR valstybės saugumo ministro įsakymu.

4. Iš labiausiai kvalifikuotų Lietuvos SSR MGB ministerijos ir sričių valdybų darbuotojų sudaryti specialias operatyvines grupes aktyviam agentūriniam-operatyviniam darbui organizuoti:

a) amerikiečių šnipo "Skirmanto" ir kartu su juo veikiančių banditų vadeivų "Vanago", "Lito", "Diemedžio", paieškoms ir sučiupimui:

Prienų rajone - vadovaujamas komandiruoto į Lietuvos SSR MGB 2N valdybą plk. Sokolovo;

Simno rajone - vadovaujamas Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus viršininko pavaduotojo mjr. Kerino;

Kazlų Rūdos rajone - vadovaujamas Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus viršininko pavaduotojo mjr. Jevgenjevo;

Jiezno rajone - vadovaujamas Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio mjr. Jarynkino;

Veisiejų rajone - vadovaujamas Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 1 skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojo mjr. Paškovo;

Lazdijų rajone - MGB 2N valdybos Kauno srities skyriaus viršininko pavaduotojo pplk. Gusevo;

Druskininkų rajone - MGB Vilniaus srities valdybos 2 skyriaus viršininko pavaduotojo pplk. Zausajevo;

Daugų rajone - Lietuvos SSR MGB inspekcijos viršininko pavaduotojo pplk. Zacharkino;

Alytaus rajone - Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus poskyrio viršininko pavaduotojo mjr. Koževnikovo;

Operatyvinėms grupėms pavesti taip organizuoti žinių rinkimą apie rajonuose veikiančias bandas ir nacionalistines grupes, kad būtų galima surasti ir sugauti banditų vadeivas "Skirmantą", "Vanagą", "Litą" ir "Diemedį".

Vadovauti šioms grupėms ir aukščiau nurodytų banditų vadeivų paieškoms pavesti Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininko pavaduo-

tojui pplk. Župikovui.

b) Ieškoti ir sugauti amerikiečių šnipą "Sakalą", banditų vadeivą "Demoną" ir kitus "Tauro" apygardos štabo narius - vadovauja MGB Kauno srities valdybos viršininko pavaduotojas plk. Lapinas.

c) Ieškoti ir sugauti banditų vadeivas Žemaitį ir Kimštą - vadovauja LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininko pavaduotojas pplk. Brujevičius.

d) Likviduoti "Vytauto" banditų apygardos štabo likučius: (banditų vadeivas "Siaubą", "Roką", "Djakoną" ir kt.) - vadovauja MGB Vilniaus srities valdybos viršininko pavaduotojas pplk. Figurinas.

e) Likviduoti vadinamojo "Vakarų srities" štabo ir "Kęstučio" banditų apygardos štabo likučius - vadovauja MGB Klaipėdos srities valdybos viršininko pavaduotojas pplk. Vukolovas.

f) Likviduoti vadinamojo "Žemaičių štabo" banditų vadeivas - vadovauja MGB 2N valdybos Klaipėdos srities skyriaus viršininko pavaduotojas pplk. Voronas.

g) Likviduoti vadinamosios "Prisikėlimo" apygardos štabo likučius - vadovauja MGB 2N valdybos Šiaulių srities skyriaus viršininko pavaduotojas mjr. Serebriakovas.

h) Likviduoti bandas, įeinančias į "Kęstučio" banditų apygardą, veikiančias Kauno srities teritorijoje - operatyvinė grupė vadovaujama MGB Kauno srities valdybos viršininko pavaduotojo plk. Počinkovo.

5. LSSR MGB sričių valdybų, operatyvinių grupių ir rajonų skyrių darbą kontroliuoja, vadovauja kovos su banditizmu ir nacionalistiniu pogrindžiu priemonėms:

Klaipėdos srityje - Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas plk. Leonovas;

Šiaulių srityje - Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas plk. Martavičius;

Kauno srityje - Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. Počkajus;

Vilniaus srityje - Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 3b poskyrio viršininko pavaduotojas plk. ...*.

6. Iš darbuotojų, komandiruojamų į sritis ir rajonus, taip pat iš pačių

*** Taisyta ranka, pavardė neįskaitoma**

sričių valdybų ir rajonų skyrių darbuotojų pareikalauti imtis ryžtingų priemonių, kad būtų likviduotas nacionalistinis pogrindis ir ginkluotos banditų grupės; rimtai pagerinti darbo su agentūra kokybę, drąsiai infiltruoti patikrintą MGB agentūrą į veikiančias bandas ir nacionalistines organizacijas turint tikslą jas kuo greičiau likviduoti; teisingai ir aktyviai panaudoti čekistines-karines grupuotes ir kt. priemones, kad būtų sučiupti banditų vadeivos ir likviduotos bandos; aktyvinti darbą išaiškinant ir išgaunant žinias apie legaliai gyvenančius nacionalistus, kad artimiausiu metu būtų visiškai likviduotas nacionalistinis pogrindis ir ginkluotos bandos, veikiančios respublikos rajonuose ir miestuose.

Rajonų skyrių, sričių valdybų ir Lietuvos SSR valstybės saugumo ministerijos skyrių darbą organizuoti taip, kad per metus ginkluotos banditų grupės būtų visiškai likviduotos.

7. Siekiant suardyti banditų rėmėjų ir antisovietinę nacionalistinę bazę, pasiūlyti, kad SSRS MGB sankcionuotų likusių Lietuvos SSR teritorijoje buožių ir banditų šeimų ištrėmimą.

Kol bus gauta sankcija, slapta rengtis šiai priemonei.

8. 2,5,4 ir 7 skyrių viršininkams imtis priemonių pagerinti agentūros darbą pagal savo linijas; kiekvieno skyriaus ir poskyrio agentūrines ir operatyvines galimybes panaudoti nacionalistinio pogrindžio ir ginkluotų bandų likvidavimui, užsienio žvalgybos agentų ir kt. antisovietinių elementų, įkvepiančių ir kurstančių terorizmo, žvalgybos ir kitokiai ardomajai veiklai banditų ir nacionalistų grupes, paieškoms ir areštui. Bandų ir nacionalistinio pogrindžio likvidavimo darbą, kurį dirba šie skyriai, derinti su 2N valdyba ir skyriais.

9. Lietuvos SSR MGB tardymo daliai, sričių valdybų tardymo skyriams ir tarprajoniniams tardymo poskyriams aktyviau prisidėti prie konkretaus darbo demaskuojant sugaunamus banditus, areštuojamus nacionalistinio pogrindžio dalyvius, ryšininkus, rėmėjus ir kitus priešiškus elementus; siekti visiškai atskleisti nacionalistines formuotes, bandų slapstymosi vietas ir jas likviduoti.

10. LSSR MGB sričių valdybų viršininkų dispozicijon skirti reikiamą kiekį operatyvinės technikos priemonių banditų vadeivoms sučiupti.

Kiekvienoje MGB srities valdyboje turėti po vieną patikrintą operatyvinį darbuotoją, išmokytą elgtis su operatyvinės technikos priemonėmis.

Naudoti operatyvinės technikos priemones leidžiama tik pagal planus, patvirtintus LSSR MGB ministro, jo pavaduotojų ir sričių valdybų viršininkų.

11. Ypač aktyviai plėsti agentūrinę-operatyvinę veiklą pasienio rajonuose prie Sovietų Sąjungos-Lenkijos ir jūros sienų. Artimiausiu metu likviduoti šiuose rajonuose veikiančias bandas ir užkirsti bet kokią galimybę nacionalistams pereiti valstybės sieną arba pabėgti iš respublikos šnipinėjimo ir kt. tikslais.

Į šį darbą įtraukti operatyvininkus ir pasienio apsaugos kariuomenę.

Turint omeny, kad "Skirmantas" ir kiti banditų vadeivos gali mėginti bėgti per sieną, laikyti būtinybe sustiprinti sienos apsaugą.

Kauno ir Klaipėdos MGB sričių valdyboms kartu su Lietuvos apygardos pasienio kariuomenės valdyba ir pasieniečių daliniais imtis praktinių priemonių, kad bandos, veikiančios pasienio ruože, būtų likviduotos, ir užtikrinti patikimą sienos saugojimą.

12. Iki š.m. rugpjūčio 15d. peržiūrėti liaudies gynėjų būrių kadrų etatinį išdėstymą. Sumažinti būrių etatus rajonuose, kur bandos likviduotos, ir padidinti juos banditizmo apimtuose rajonuose. Atitinkamai perskirstyti kadrus ir ginklus.

Iš liaudies gynėjų sudaryti čekistines-karines grupes ir jas aktyviau įtraukti į tiesioginę kovą su banditizmu.

Keliant liaudies gynėjų būrių kovingumą, sistemingai vesti su jais politinio ir kovinio rengimo užsiėmimus.

13. Turint tikslą pagerinti čekistinių-karinių grupių, priskirtų bandoms, darbo kokybę, iki š.m. rugpjūčio 15d. kiekvienoje srityje surengti čekistinių-karinių operatyvinių viršininkų ir kariuomenės vadų dviejų dienų mokymus. Jų metu apsvarstyti priemones, kaip pagerinti grupių darbą, kad jos aktyviai dalyvautų likviduojant joms priskirtas bandas.

14. Vadovaujantis iškeltu uždaviniu glaustais terminais likviduoti ginkluotas banditų grupes, rūpintis, kad SSR Sąjungos MGB papildomai skirtų MGB vidaus kariuomenės 3 pulkus, kad būtų atkurtas kariuomenės kiekis ir struktūra, buvę iki š.m. gegužės ld.

Peržiūrėti MGB vidaus apsaugos kariuomenės įgulų dislokavimą, sutelkti kariuomenę labiausiai banditizmo apimtuose rajonuose. Dalių vadus ir įgulų viršininkus kartu su atitinkamų MGB organų viršininkais laikyti atsakingais už likvidavimą bandų, veikiančių tų dalinių ope-

ratyvinių veiksmų rajonuose. Paskirti atsakingais už teisingą, operatyvų ir visapusišką kariuomenės naudojimą kovai su banditizmu:

Kauno srityje - divizijos vado pavaduotoją gen. mjr. Pankiną;

Vilniaus srityje - divizijos štabo viršininko pavaduotoją plk. Šambarovą;

Klaipėdos srityje - 32 šaulių pulko vadą pplk. Samariną;

Šiaulių srityje - 353 šaulių pulko vadą pplk. Baranovą.

14*. SSR Sąjungos MGB prašyti, kad Lietuvos SSR MGB organams ir kariuomenei pagal jų paraiškas būtų skirtas reikiamas kiekis automobilių, degalų ir tepalų, kad organai ir kariuomenė galėtų nenutrūkstamai kovoti su banditizmu ir kad dėl transporto ir degalų trūkumo nesužlugtų operacijos ir darbas su agentūra.

15. Siekiant padidinti MGB organų operatyvininkų ir kariuomenės karininkų, dalyvaujančių tiesioginėje kovoje su banditizmu, aktyvumą, taip pat turint omenyje sunkias sąlygas, kuriomis operatyvininkams tenka kovoti su banditizmu, - laikyti esant tikslinga sudaryti čekistų grupei palankiausias materialines sąlygas (skirti papildomas atostogas, kelialapius, paskatas ir t.t.)

Prašyti SSRS MGB skirti šiems tikslams papildomų piniginių lėšų ir priimti nutarimą dėl darbuotojų, kovojančių su banditizmu, aprūpinimo ypatingų sąlygų.

16. Kad ministerija ir sričių valdybos galėtų palaikyti greitesnį ir operatyvesnį ryšį su rajonų skyriais, tarpininkauti SSRS MGB, jog Raseinių, Prienų, Druskininkų, Šakių, Telšių, Pandėlio, Kupiškio ir Skuodo rajonuose būtų įrengti papildomi "VČ" aparatai.

17. Aktyviai skaldyti banditų formuotes kompromituojant bandų vadeivas ir atskirus banditus, siuntinėti jiems sučiuptų banditų laiškus, parodančius ginkluoto pasipriešinimo beprasmiškumą, panaudoti tam religinius autoritetus, pogrindžio ir bandų narius, taip pat per agentus ir gyventojus skatinti legalizuotis.

18. Žinių rinkimui ir bandų likvidavimui aktyviau remtis agentūrine byla "Volna" ("Priboj")**, pagal kurią kuriama legenda apie vadovau-

*** Taip tekste. Turėtų būti 15.**

**** "Volna"("Priboj"), rusų k. - "Banga" ("Bangų mūša") - agentūrinė byla, kurioje atsispindėjo MGB veiksmai užsienio žvalgybų atžvilgiu.**

jančią nacionalistinę grupę, susijusią su užsienio nacionalistiniu centru ir anglų-amerikiečių žvalgybomis. Prisidengiant šia legenda, agentams "Petrauskui", "Liepsnai" ir "Liūtui" toliau naudoti nežinant dalyko esmės nacionalistinio pogrindžio dalyvį "Švedrį", kad būtų nustatytas ryšys su banditų vadeiva , kurį jis asmeniškai pažįsta, kaip buvusį bendradarbį. Pavesti "Švedriui" užmegzti ryšius su banditais ir nacionalistinėmis grupėmis, pasinaudojant jam žinomais pogrindžio dalyviais, ir juos perduoti "aktyviam darbui" mūsų agentui "Liepsnai".

Per agentus "Petrauską" ir "Liepsną" aktyviai panaudoti buvusį Lietuvos buržuazinės kariuomenės pulkininką "Petrėną" (jam nežinant), kad per jį būtų užmegzti ryšiai su bandomis ir atskleidžiama antisovietinė nacionalistinė katalikų dvasininkijos, su kuria jis glaudžiai susijęs, veikla. Panaudoti jį perimant dvasininkų ryšių su banditų pogrindžiu ir Vatikanu kanalus. Per jį išaiškinti konkrečius asmenis, dirbančius antisovietinį nacionalistinį darbą.

Per agentą "Liepsną" aktyviau tyrinėti nacionalistinio pogrindžio dalyvį Šilą-Šidlauską, galbūt susijusį su banditų vadeiva Žemaičiu-"Vytautu" (vadinamojo "LLKS" tarybos prezidiumo pirmininku).

Remiantis praktinės nacionalistinės Šilo veiklos ir galimo ryšio su anglų žvalgyba atskleidimu, panaudoti jį, jam apie tai nežinant, ryšiui su banditų vadeiva Žemaičiu užmegzti.

Kad Šilas būtų aktyviau tyrinėjamas ir kad jis labiau pasitikėtų mūsų agentu "Liepsna", artimiausiu metu Kaune organizuoti jo susitikimą su agentu "Petrausku". Šiam iškelti uždavinį - gauti iš Šilo duomenis apie jo praktinę nacionalistinę veiklą ir įtikinti "padėti" agentui "Liepsnai" užmegzti ryšį su banditų vadeivomis "vieningų planų" kūrimo dingstimi.

Nežinantį esmės Šilą ir su juo susijusius asmenis panaudoti nacionalistinių grupių išaiškinimui ir likvidavimui.

Sudaryti reikiamas sąlygas "priimti" numatomos anglų žvalgybininkų ekspedicijos agentus, juos sučiupti arba panaudoti pinklėms. Šiuo tikslu pasiųsti keletą telegramų, kurios sustiprintų užsienio žvalgybininkų ir nacionalistinio centro pasitikėjimą "Petrausku", juos įtikintų, kad gali pasinaudoti fiktyviu punktu "2-x" Lietuvos pajūryje.

Žaidime su užsieniu pagal šią bylą laikytis "VLIKo" kompromitavimo linijos, stiprinti skilimą, pakirsti pasitikėjimą "LLKS" ir "Skirmantu".

19. Pagal agentūrinę bylą "Les"* aktyviau panaudoti agentus "Gintautą", "Margį", "Ruginį", pakišti juos bandoms ir nacionalistinio pogrindžio dalyviams kaip legenduojamo "BDPS Prezidiumo" atstovus.

Nežinantį dalyko esmės "Brolį" pasiųsti maršrutu į Pietų Lietuvą susitikti su "Dainavos" apygardos banditų vadeivomis. Duoti jam užduotį: užmegzti ryšį su banditų vadeivomis "bendrai taktikai" parengti. Per jį pasiųsti laišką banditų vadeivai "Vanagui" nuo vieno iš legenduojamų "BDPS" vadų - "Varnėno". Prie laiško pridėti kopijas dokumentų, kuriuos iš užsienio atvežė "Gintautas", - mūsų agentų autoritetui pakelti. Laiške pagrįsti asmeninio susitikimo būtinybę - aptarti "bendrus klausimus".

Šia dingstimi sudaryti banditų vadeivų susitikimo, jų sučiupimo ir panaudojimo bandoms likviduoti galimybes.

20. Pagal agentūrinę bylą "Neman"** panaudojant sugautą amerikiečių žvalgą "Gardenį", jo vardu pasiųsti laišką banditų vadeivai "Demonui" ir amerikiečių šnipui "Sakalui", kad jie susidarytų įspūdį, jog "Gardenis" yra laisvas, ir iškviesti juos į susitikimą. Iškvietimą į susitikimą panaudoti suėmimui.

Laiškus perduoti per ryšininkus ir bandų rėmėjus, panaudojant sučiuptą banditų vadeivą "Žilvitį" ir pasiunčiant į Kazlų Rūdos mišką agentų-smogikų grupėje.

Pagal tą pačią bylą buvo mėginama užmegzti ryšį su amerikiečių šnipu "Skirmantu", iškviesti jį į susitikimą su "Gardeniu" ir suimti. Kadangi norimų rezultatų pasiekti vis dar nepavyksta, "Skirmanto" atsakymo, kad sutinka susitikti, kol kas negauta, o ilgas žaidimas su legenduojamu desantu gali atskleisti kombinaciją, todėl tikslinga susidariusią padėtį panaudoti banditų vadeivos "Spyglio" sučiupimui. "Spyglys" žino vadinamojo srities štabo vadeivos "Lito" slapstymosi vietą, o gal ir "Skirmanto". Sugavus "Spyglį", per jį organizuoti "Lito" sugavimo ir kitų banditų likvidavimo priemones.

Kartu parengti ir perduoti "Gardenio" vardu amerikiečių žvalgybos

*** "Les", rusų k. - "Miškas" - agentūrinė byla, kurioje atsispindėjo MGB veiksmai užsienio žvalgybų atžvilgiu.**

**** "Neman", rasų k. - "Nemunas" - agentūrinė byla, kurioje atsispindėjo MGB pastangos sunaikinti į Lietuvą permestus desantininkus.**

centrui žinias apie atraminius punktus, kur galima ateiti iš užsienio išmetamiems žvalgybininkams. Įkurtus atraminius punktus panaudoti amerikiečių agentūrai sučiupti.

21. Per agentą "Bimbą" (sugautas banditų vadeiva) imtis priemonių sugauti arba likviduoti banditų vadeivas "Siaubą", "Roką" ir "Djakoną". Kai jie bus likviduoti, agentui perimti vadovavimą vadinamajam "Vytauto" apygardos štabui, imtis priemonių atgaivinti ryšius su vadovaujančiais banditų pogrindžio dalyviais Žemaičiu ir Kimštu. Per jį sudaryti sąlygas į šią apygardą įeinančių bandų likvidavimui.

22. Įgyvendinti agentų-smogikų grupės "išmetimo" į vieną miškų masyvą Veisiejų rajone, Kauno srityje, kombinaciją. Šie agentai apsimes perėjusiais sovietų-lenkų sieną iš Lenkijos.

Į grupę įtraukti Lenkijoje sugautą banditą "Klajūną", kurį 1949m. banditų vadeivos "Vanagas" ir "Diemedis" pasiuntė lydėti banditą "Rimvydą".

Smogikų grupei kelti uždavinį užmegzti ryšį su vietos bandomis, įgyti jų pasitikėjimą, per juos iškviesti į susitikimą banditų vadeivas "Diemedį", "Vanagą", o gal ir "Skirmantą", susitikimo metu juos suimti ir operatyviai panaudoti likviduojant bandas.

23. Tęsti darbą pakišant banditams ir bandų rėmėjams Baranauskui ir Baltuškoniui agentą "Kviatką". Tai panaudoti "Skirmanto", kuris pasirodydavo šių ūkių miško rajone, slapstymosi vietoms nustatyti.

Ryšiui su agentu "Kviatku", atitinkamai įtakai ir vadovavimui panaudoti labiau patyrusį agentą "Vasarį".

24. Per ryšį, nueinantį pas banditų vadeivą "Litą", pasiųsti laišką "Skirmantui", į laišką įdėti.....*, kad jis būtų likviduotas. Laišką paduoti agentui "Čižikui", kad perduotų šiuo ryšiu.

25. Per agentus "Vilnių" ir "Jogailą" aktyviau panaudoti banditų vadeivos "Diemedžio" seserį Gegužytę Anelę, kad būtų nustatytos "Diemedžio" ir kitų banditų slapstymosi vietos, ir tai panaudoti jiems sugauti.

Smulkūs agentūrinių priemonių planai pagal kiekvieną šio plano punktą sudaromi atskirai.

*** Palikta tuščia vieta.Turima mintyje sprogstamas užtaisas.**

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. (Počkajus)
[Nuorašas] tikras: (Parašas neįskaitomas)
1951 07

Rezoliucija: "Tvirtinu" Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras gen. mjr. (Kapralovas) 1951 07"

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/22. P.26-31. Nuorašas.

175. Ištrauka iš LSSR MGB 2N Valdybos viršininko I.Počkajaus sudarytos pažymos apie agentūrines partizanų bylas ir M.Pranevičiūtės panaudojimą naikinant vyriausią partizanų vadovybę

[Vilnius] **1951 m. rugpjūčio 28d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie agentūrinių bylų bandoms ir nacionalistinėms formuotėms įforminimą ir vedimą 1950 ir 1951 metais

Pagal 1951 m. rugpjūčio 20d. padėtį

Lietuvos SSR MGB organai 1950 metais užvedė 73 agentūrines bylas, iš jų bandoms - 45 bylas, nacionalistinėms organizacijoms ir grupėms - 28 bylas.

Pagal šias bylas agentūra surinko žinias apie 374 nacionalistinio pogrindžio dalyvius. Per tą patį laiką realizuotos 36 agentūrinės bylos.

Realizavimo rezultatas: užmušti 153 banditai, suimtas 41 nacionalistinio pogrindžio dalyvis.

Nuo 1951 metų sausio 1 d. iki rugpjūčio 20d. užvestos 96 agentūrinės bylos 592 žmonėms, realizuotos 88 bylos 378 žmonėms.

1951 metų vasario mėn. pabaigoje Lietuvos SSR MGB 2N valdybos operatyvinė grupė, vykdydama operacijas pagal agentūrinę bylą

*** "Nitj", rusų k. - siūlas, gija.**

"Nitj"*, Kauno srityje suėmė banditų vadeivos "Anupro" ryšininkę Podrezaitę, slapyvardžiu "Jonė". Tardoma Podrezaitė parodymų nedavė, todėl jai demaskuoti surengta agentūrinė kombinacija, dalyvaujant Lietuvos SSR MGB 2N valdybos specialiajai grupei.

Tardoma specialiosios grupės, Podrezaitė tarp kitų banditų ryšininkų paminėjo savo brolį - nelegaliai gyvenantį Podrezą.

Kovo pradžioje Podrezas buvo nustatytas ir suimtas.

Jis parodė, kad nuo 1950 metų rugpjūčio yra antisovietinės pogrindžio organizacijos "Jaunoji Lietuva" narys, slapyvardžiu "Vaivorykštė".

Pagal Podrezo ir kitų vėliau suimtų organizacijos narių parodymus ji buvo likviduota. Suimta 10 narių ir 2 ryšininkai tarp organizacijos ir banditų vadeivos "Anupro".

Tarp suimtų - Kauno veterinarijos akademijos studentai Vilkas, Daukšys, Petrauskas ir kt.

Organizacijos vadovui Kižiui pavyko nuo arešto pasislėpti ir išeiti į bandą, kur, jam nežinant, mūsų agentūra juo pasinaudos, ieškodama amerikiečių šnipo "Skirmanto".

Tardymu nustatyta, kad organizaciją "Jaunoji Lietuva" 1948 metais įkūrė banditų vadeiva "Anupras".

1950 metų pabaigoje, kai į Lietuvą atvyko "Skirmantas", organizacija ėmė rinkti šnipinėjimo duomenis amerikiečių žvalgybai.

Iš suimtų organizacijos narių paimta: šnipinėjimo duomenų rinkimo instrukcija, sudaryta "Skirmanto", surinkta šnipinėjimo medžiaga (joje - Prienų miesto planas su nurodytais kariniais objektais: aerodromu, karinių dalinių išsidėstymu ir pan., tilto Kaune fotonuotraukos), banditų atsišaukimai, rašteliai, skirti mokytojams visuomenininkams su grasinimais susidoroti už jų visuomeninę veiklą, ir kt. dokumentai.

1950 metų sausio mėn. MGB Kauno valdyba užvedė agentūrinę bylą "Uzel"* grupei nacionalistinio pogrindžio dalyvių, susijusių su "Vyriausiąja banditų vadovybe".

Pradėtos tirti:

Pranevičiūtė Marija, Povilo, pogrindžio slapyvardžiu "Vaiva", gimusi 1926 metais, Kauno žemės ūkio akademijos studentė;

Mejerytė Regina, Leono, gimusi 1926 metais, tos pačios akademi-

*** "Uzel", rusų k. - mazgas.**

jos studentė, ir Lušaitė Elena, Jono, gimusi 1926 metais, vaistinės tarnautoja.

Agentūrinės bylos pagrindu tapo žinios iš anksčiau suimtų pogrindžio dalyvių, gautos per kamerų vidinius agentus.

Agentus priartinant prie tiriamų objektų buvo įvykdyta kombinacija.

Agento "Rožės" bute gyveno banditų vadeivos žmona Muningienė, gavusi iš giminių JAV siuntinius su medikamentais banditams.

Muningienė buvo suimta, bet siuntiniai ir toliau ėjo, juos paimdavo agentas "Rožė". Muningienė iki arešto buvo susijusi su Mejeryte, ir "Rožė" tai žinojo. Buvo daroma prielaida, kad Mejerytė ir Pranevičiūtė pažįstamos, kaip nacionalistinio pogrindžio dalyvės ir vienos mokymo įstaigos studentės. Remiantis šiomis aplinkybėmis, "Rožė" buvo pasiųsta pas Mejerytę ir prašė ją supažindinti su Pranevičiūte, kad būtų galima išspręsti klausimą, kokiu būdu perduoti iš JAV gautus siuntinius į bandą.

Pranevičiūtė, patikrinusi agentą, papasakojo apie savo ryšį su banditų pogrindžio vadeivomis ir paėmė siuntinius perduoti banditams.

"Rožė" dėl savo amžiaus negalėjo nuolat bendrauti su Pranevičiūte ir ją sekti, todėl per "Rožę" į tyrinėjimą buvo įvestas agentas "Ramunė", galintis prieiti prie medikamentų. Įvedant "Ramunę" pasinaudota Pranevičiūtės prašymu gauti medikamentų.

"Ramunei", kuri laikėsi teisingos elgesio linijos, pavyko greitai laimėti Pranevičiūtės pasitikėjimą ir sužinoti iš jos apie ryšius su "Vyriausiosios banditų vadovybės" nariais - "Vanagu", "Danium" ir kitais stambiais vadeivomis.

Toliau renkant žinias nustatyta, kad Pranevičiūtė turi ryšio punktą tarp banditų pogrindžio "Vyriausiosios vadovybės" ir Vakarų ir Pietų sričių "štabų".

1950 metų vasarą, prieš išvykdama į praktiką ir atostogų, Pranevičiūtė susitikinėjo su banditų vadeiva "Daniu" ir susitarė su juo organizuoti ryšio punktą pas agentą "Ramunę", kol ji pati bus išvykusi iš Kauno.

Kadangi Pranevičiūtė nesupažindino "Ramunės" su savo ryšiais, jiems nustatinėti buvo užverbuotas agentas "Šatrija", kuriam pavyko išaiškinti naujų asmenų, susijusių su Pranevičiūte pogrindžio veikloje, ir prie jų priartėti.

Tikrinant Pranevičiūtę pagal kitų Lietuvos SSR MGB organų ap-

skaitas, paaiškėjo, kad apie ją duoda parodymus kai kurie areštuoti banditų ryšininkai, todėl kilo pavojus, kad sužinojusi apie šių ryšininkų areštus, ji gali išeiti į bandą.

Tuo vadovaujantis priimtas sprendimas: išvykstančią į praktiką Pranevičiūtę, kai ji bus perdavusi ryšio punktą agentui "Ramunei", slapta suimti.

1950 metų birželio mėn. Pranevičiūtė ir kartu su ja važiavęs banditų vadeivos "Vanago" ryšininkas Rutkauskas buvo slapta paimti iš traukinio.

Iš Pranevičiūtės buvo paimti banditų dokumentai, demaskuojantys ją, ir ji pradėjo duoti parodymus apie savo pogrindžio veiklą.

Ji taip pat pasakė kelis banditų bunkerius, nurodė susitikimo su banditų vadeiva "Daniu" laiką ir apytikrę vietą.

Pranevičiūtė parašė vadeivoms "Vanagui" ir "Daniui" mūsų surašytus laiškus, kuriuose pranešė apie Rutkausko areštą ir rekomendavo naujus, atseit jos parinktus ryšio punktus. Šių ryšio punktų laikytojais buvo parinkti patikrinti agentai.

Birželio pabaigoje iš "Danio" gautas atsakymas, kad sutinka organizuoti pasiūlytus ryšio punktus.

Pranevičiūtės parodymams pertikrinti įvykdyta kombinacija, panaudojant Lietuvos SSR MGB specialiąją grupę.

Per kombinaciją paaiškėjo, kad Pranevičiūtė sąmoningai davė melagingus parodymus apie susitikimo su "Daniu" laiką.

Tardoma specialiosios grupės, Pranevičiūtė parodė, kad susitikimas numatytas liepos 22d.

Jai buvo įteigta, kad pagal jos parodymus liepos 5d. likviduota didelė banditų grupė, vadovaujama jai žinomo "Vyriausios vadovybės" nario "Dieduko"* (iš tikrųjų banda buvo likviduota pagal kitą medžiagą).

Po šito Pranevičiūtė sutiko pati nuvesti kariuomenės bUrį prie "Danio" bunkerio.

1950m. liepos 22d. kariuomenės būrys, panaudodamas Pranevičiūtę kaip vedlį, Kauno srities Ariogalos rajono miškų masyve surado bun-

*** Iš tikrųjų J.Šibaila-Diedukas žuvo 1953m. M.Pranevičiūtei MGB rodė žuvusio Vyčio apygardos vado A.Smetonos-Žygaudo ir kitų šios apygardos neatpažįstamai sužalotų partizanų nuotraukas.**

kerį, kuriame buvo užmušti ginklu priešinęsi 5 ir suimtas 1 banditas. Tarp užmuštų atpažintas "Vyriausiosios banditų vadovybės" narys "Danys".

Po operacijos suimti kiti tyrinėti objektai.

Tokiu būdu po įvairių kombinacijų, specialių priemonių ir tardymo, atliekamų pagal bylą, išaiškinta ir likviduota grupė aktyvių nacionalistinio pogrindžio dalyvių, organizavusių ryšį tarp vadovaujančių banditų centrų. Byla baigta realizuoti čekistine - karine operacija, kurios metu likviduoti 6 banditų vadeivos.

[...]*

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas plk. (Počkajus)(Parašas)
1951m. rugpjūčio 28d.**

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/22. L.83-96.

176. LSSR MGB 2N valdybos viršininko T.Župikovo raštas SSRS

MGB 2 vyriausios valdybos viršininko pavaduotojui Novikovui apie legalizacijos rezultatus

[Vilnius] **1952m. sausio 9d.**

Visiškai slaptai

Perduoti per "VČ"

SSRS MGB vyriausiosios valdybos

viršininko pavaduotojui
drg. Novikovui

Papildydami pranešimą apie Lietuvos SSR MGB organų darbo kovojant su nacionalistiniu pogrindžiu ir bandomis rezultatus 1951 metais, pranešame, kad iš viso respublikoje legalizavosi 38582 nelegalai; iš jų vien 1944-1946 metais pasidavė 27811 dezertyrų bei vengiančių tarnybos sovietų armijoje (iu didžioji dalis buvo pasiųsta į armiją), ir 3863

*** Pateiktas tekstas - apie 1/3 ištisinės akcijos.**
**** Diena įrašyta ranka.**

banditai. Be to, tam tikras skaičius legalizavusiųjųsi buvo areštuota arba iškeldinta iš respublikos už ryšius su nacionalistinėmis bandomis.

Dabartiniu metu respublikoje gyvena 8936 legalizavusieji, tarp jų: 2664 banditai, 4696 dezertyrai ir vengusieji tarnybos sovietų armijoje, 1576 - kiti nelegalai.

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas
papulkininkis Župikovas *

1952 01 09
Nr. 51

Perdavė: Šeduikis
Priėmė: Vasiljevas
1952 01 12; 1.30

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/30. L.50. Originalas. Rankraštis.

177. MGB Jurbarko rajono skyriaus viršininko pavaduotojo Gaponenkos specialus pranešimas MGB Kauno srities valdybos viršininkui Sinicinui apie partizano J.Žagaro-Girdenio suėmimą

Jurbarkas **1952m. rugpjūčio 7d.**

Visiškai slaptai

MGB Kauno srities valdybos viršininkui
plk. drg. Sinicinui
Kaunas

Specialus pranešimas

Agentas "Losis" pranešė, kad turi žinių iš Raseinių rajono Paskynų k. gyventojos Rudaitienės Onos, kad jos sodyboje dažnai dienomis lankosi banditas, slapyvardžiu "Girdenis", apsivilkęs civiliais rūbais, ginkluotas tik pistoletu. Jis lankosi ir pas jos kaimyną Kaščiukaitį Praną.

Rudaitienės sodyba yra netoli miško, ant pačios Jurbarko rajono

*** Pasirašė pavaduotojas. Parašas neįskaitomas.**

ribos. Tą rajoną mes buvome ištyrinėję ir miško pakraštyje nuolat būdavo kariuomenės sekretas. Kurį laiką kariuomenės veiksmų šiame rajone nebuvo.

1952 metų rugpjūčio ld. buvo pasiųstos kelios nedidelės liaudies gynėjų grupės su užduotimi slapta pereiti miško pakraščiais, labiausiai tikėtinomis banditų pasirodymo vietomis prie banditų ryšininkų ir ryšininkų* sodybų. Viena grupė, susidedanti iš trijų liaudies gynėjų - Jokubausko, Orento ir Rumševičiaus, vadovaujama MGB rajono skyriaus operatyvinio įgaliotinio ltn. Butrimo, dienos metu buvo pasiųsta vežėčiom į Pavidaujo - 3 kaimą Jurbarko rajone ir prie Raseinių rajono ribos - Paskynų k. su užduotimi ieškoti banditų, lankančių Rudaitienės ir jos kaimynų sodybas ir juos likviduoti.

Ltn. Butrimo grupė turėjo tikrinti civiliškai apsirengusius žmones, turėdama galvoje, kad reikia sugauti arba likviduoti banditą "Girdenį", o po to surengti apgaulingą mūsų agento "Losio" paiešką ir jį sulaikyti, nes pagal mūsų planą, jis tariamai slapstosi.

Ltn. Butrimo grupė, tęsdama kelionę vežėčiomis, 1952m. rugpjūčio ld., 19 val., priartėjusi prie Raseinių rajono Paskynų k. gyventojo Kaščiukaičio Prano (Rudaitienės kaimyno) sodybos, pastebėjo, kad kieme stovi du vyrai, abu civiliais rūbais, ginklų nematyti. Šie vyrai maždaug už 50 metrų pamatė, kad vežimu važiuoja liaudies gynėjai. Vienas iš jų puolė bėgti. Liaudies gynėjams surikus "Stoj!" ir šovus įspėjamąjį šūvį, jis vis tiek bėgo. Tada kovotojas Jokubauskas šautuvo šūviu lengvai sužeidė bėgantįjį į koją, bet šis ir toliau bėgo, nerodydamas jokio pasipriešinimo. Grupė nutarė jį persekioti ir paimti gyvą. Bėgo maždaug kilometrą. Liaudies gynėjas Jokubauskas, priartėjęs prie bėglio iki 2 metrų, rengėsi jį sučiupti, bet šis, matydamas, kad nepaspruks, bėgdamas išsitraukė iš kišenės pistoletą, šovė sau į galvą ir tuoj pat krito ant žemės.

Asmuo buvo be sąmonės. Apžiūrėjus, pas jį rasta: pistoletas "TT" MA, Nr.3473-1944m., granata RGD-1, kompasas - 1 ir užrašų knygutė. Po 20 minučių sužeistasis atgavo sąmonę ir kvočiamas pasakė, kad jis yra "Mindaugo" nacionalistinės bandos, "Šarūno" banditų tėvūnijos, "Vaidoto" banditų rinktinės narys, jo pavardė:

*** Taip tekste.**

Žagaras Juozas, Prano s., gimęs 1925 metais Klaipėdos srities Skaudvilės rajono Taujėnų k. ir ten gyvenęs, bandoje nuo 1948 metų, turi bandito slapyvardžius "Zuikis" ir "Girdenis".

Kadangi banditas Žagaras turėjo sunkią žaizdą galvoje ir jam buvo labai sunku kalbėti, t.y. norint suprasti žodį, reikėjo sugaišti kelias minutes, be to, jis pasakė, kad jam žinomų banditų ir ryšininkų neišduos, todėl vietoje iš bandito Žagaro negauta duomenų apie "Mindaugo" bandos sudėtį ir jų buvimo vietą.

Banditas Žagaras buvo civiliais drabužiais, t.y. tik su kelnėm ir viršutiniais marškiniais, basas ir be kepurės, ginklus turėjo kišenėse.

Žagaras buvo pristatytas į MGB rajono skyrių, ten jam padarė perrišimą; rajono ligoninės gydytojai pareiškė, kad gydymu ir operacija jo gyvybės išgelbėti neįmanoma, nes viršutinėje galvos dalyje, kur išėjo kulka, ištekėję smegenys. Kartais banditas Žagaras atgaudavo sąmonę ir buvo sveiko proto, bet kitą dieną, t.y. 1952m. rugpjūčio 2d., Žagaras mirė.

MGB rajono skyriuje esantį banditą Žagarą, kai jis atgaudavo sąmonę, mes tardėme. Tardomas daug kartų pasakė, kad banditų išdavinėti jis negali ir neišduos, nes jo vis tiek laukia mirtis. Vis dėlto Žagaras papasakojo apie banditų padėtį, išvardijo vadeivas ir sudėtį, taip pat pasakė kai kuriuos banditų ryšininkus ir rėmėjus, papasakojo apie banditų slėptuvių vietas. Reikia manyti, kad iki 1952m. rugpjūčio 2d. ryto banditai jau žinojo, kad Žagaras paimtas gyvas, todėl kariuomenės priemonių pagal bandito Žagaro duomenis nerengėme.

Bandito Žagaro tardymo 1952m. rugpjūčio ld. protokolą pridedame*.

Apie banditą Žagarą pagal MGB Klaipėdos srities Skaudvilės rajono skyriaus bylą - formuliarą buvo renkamos žinios kaip apie banditą.

Priemonės:

1. Išnagrinėti bandito Žagaro paminėtus banditų ryšius, po to numatyti ir atlikti papildomas priemones.

2. Tų vietų, kur yra banditų bunkeriai, šiuo metu neieškoti ir neliesti, kadangi dabar banditai ten nesislapsto, o tikslinti per agentūrą, kada banditai bus bunkeriuose. Tada ieškoti ir juos likviduoti.

*** Protokolas nepublikuojamas.**

Prašau pasiūlyti paskatinti grupę karių, vadovaujamų operatyvinio įgaliotinio ltn. Butrimo, - karius Jokubauską, Orentą ir Rumševičių. Ypač karį Jokubauską.

MGB Jurbarko rajono skyriaus viršininko pavaduotojas
kpt. Gaponcnka

Rezoliucija: "Bobkovui. Į agentūrinę bylą "Vampyrai". [Gaponcnka]"

Buv. LSSR VSKA. F. Oper.b. B.6911. T.l. L.184. Originalas.

178. LSSR MGB ministro P.Kondakovo pažyma apie 1940-1948 metais Lietuvoje veikusius pogrindinius centrus ir organizacijas

[Vilnius] **1952m. gruodžio 27d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

apie Lietuvos buržuazinio nacionalistinio
pogrindžio centrus

1940 metų lapkričio mėnesį buvusio Lietuvos pasiuntinio Vokietijoje, vokiečių žvalgybos agento papulkininkio Škirpos iniciatyva buvo sukurtas buržuazinių nacionalistų "Lietuvos aktyvistų frontas".

"Frontas" vadovavo griaunamajam darbui Lietuvoje, atsiųsdavo vokiečių šnipus ir emisarus antisovietinėms organizacijoms ir grupėms kurti.

Su "Frontu" susijęs Lietuvoje veikė ir kitas centras - vadinamasis "Laisvos Lietuvos komitetas", kurį NKGB organai likvidavo prieš karą.

1942 metų gruodžio mėnesį Lietuvos nacionalistai įsteigė "Vyriausiąjį Lietuvos komitetą ("VLIK'ą")*, kuriam priklausė reakcingų partijų

*** Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK'as) įkurtas 1943 11 25. Vyriausias Lietuvių komitetas (VLK) buvo įkurtas 1942m. vasarą. Vėliau VLK ir Tautos tarybos pagrindu įkurtas VLIK'as. 1944m. balandžio - gegužės mėn. naciai suėmė VLIK'o narius. Lietuvoje liko vienintelis VLIK'o Karo Tarybos naiys gen. M.Pečiulionis, kuris 1945m. rudenį buvo suimtas.**

ir organizacijų atstovai. "VLIK'o" vadovybė ir spaustuvė buvo Berlyne.

Nustatyta, kad vokiečiai žinojo apie "VLIK'o" egzistavimą, bet nekliudė jam veikti, kadangi jis veikė ne prieš Vokietiją, o prieš SSRS.

1944 metų vasario mėnesį "VLIK'o" nariai išbėgiojo nuo puolančios sovietų armijos, o vėliau dauguma jų buvo surasti ir areštuoti.

1943 metų viduryje suvienijus keletą politinių partijų ir nacionalistinių organizacijų buvo įkurtas "Lietuvos tautinis frontas".

Iš tos organizacijos narių vėliau buvo išrinktas vadovaujantis organas - "Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas ("VLIK'as").

"VLIK'as" stengėsi tuo pačiu metu užmegzti ryšius ir su vokiečių karine vadovybe bei žvalgyba, ir su JAV bei Anglijos žvalgybomis. Tuo tikslu 1943 metų liepos mėnesį į Švediją buvo nelegaliai nugabentas "VLIK'o" emisaras Vokietaitis.

1945 metų sausio mėnesį MGB organai likvidavo šį nacionalistinį centrą. Pavieniai jo nariai karo pabaigoje išvyko į Vakarų Vokietiją.

1941 metų gruodžio mėnesį ėmė formuotis rimčiausia ginkluota nacionalistinė organizacija - "Lietuvos laisvės armija" ("LLA").

1944 metais "LLA" turėjo keletą dešimčių tūkstančių ginkluotų narių, kuriems vadovavo "vyriausiasis štabas" ir šeši apygardų štabai visose respublikos apskrityse.

Prieš atsitraukiant vokiečių kariuomenei iš Lietuvos "LLA" vadeivos susižinojo su jų žvalgyba ir vadovybe.

Vokiečiai "LLA" paliko didelį kiekį ginklų ir šaudmenų, savo žvalgybos mokyklose mokė ir permetė į Lietuvą daugiau kaip 400 šnipų*, kurie vadovavo "LLA" ginkluotoms bandoms.

1945 metų balandžio mėnesį MGB organai likvidavo pirmąjį "LLA vyriausiąjį štabą", kuriam vadovavo buvęs Lietuvos buržuazinės kariuomenės karininkas, stambus dvarininkas, vokiečių žvalgybos agentas Eidimtas.

Likvidavus šį štabą, buvo sukurtas naujas "vyriausiasis štabas", vadovaujamas buvusio Lietuvos buržuazinės kariuomenės generolo Pečiulionio.

1945 metų lapkričio mėnesį buvo likviduotas ir antras "LLA vyriausiasis štabas".

*** Gen. M.Pečiulionio teigimu, į vokiečių žvalgybos mokyklą buvo pasiųsta apie 100 LLA narių.**

Pečiulionis areštuotas, dalis štabo narių užmušta, dalis sučiupta.

Likvidavus du pagrindinius "LLA" štabus per vienerius metus, nacionalistinio pogrindžio vadeivoms nebepavyko sukurti naujo vyriausiojo štabo, nors "LLA" bandos, vadovaujamos apygardų štabų, veikė iki 1947 metų.

1944 metų liepos mėnesį buvusio Vilniaus universiteto profesoriaus, matematikos fakulteto dekano Žvirono, docento Zaleckio ir kitų buržuazinių nacionalistų iniciatyva įkurtas naujas "Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas" ("VLIK'as"), jo formavimas baigtas 1945 metų sausio mėnesį. "VLIK'as" įsteigė apie 10 nacionalistinių organizacijų respublikos apskrityse.

1945 metų vasario mėnesį "VLIK'as" likviduotas. Suimti visi vadovaujančio centro ir periferinių organizacijų dalyviai.

Greta "LLA" veikė kita ginkluota nacionalistinė "Kęstučio" organizacija, sukurta vokiečių okupacijos metais ir jungusi daugiausia buvusius Lietuvos bei vokiečių kariuomenės karininkus.

1945 metų birželio - liepos mėnesiais per čekistinę - karinę operaciją buvo likviduotas "Kęstučio" vyriausiasis štabas ir formuotės.

1945 metų balandžio mėnesį vokiečių žvalgybos agentas parašiutininkas Raulinis ir buvęs Lietuvos SSR liaudies komisarų tarybos vyr. ekonomistas Mastauskas įkūrė "Lietuvos partizanų sąjungą" ("LPS") su "vyriausiuoju štabu" vadovauti "LPS" bandoms.

"LPS" kuopelės buvo įkurtos Liaudies komisarų taryboje, miškų liaudies komisariate, ryšių liaudies komisariate, maisto pramonės liaudies komisariate, Vilniaus universitete ir daugumoje respublikos apskričių.

1945 metų birželio - spalio mėnesiais "LPS Vyriausiasis štabas" ir bandos buvo visiškai likviduoti. Vien Alytaus "LPS" apskrities organizacijoje suimta daugiau kaip 200 narių.

1945 metų rugpjūčio mėnesį Kaune likviduotas "Vyriausiasis Lietuvos partizanų sąjūdžio komitetas", mėginęs sujungti ir vadovauti visoms bandoms bei nacionalistinėms organizacijoms.

"Vyriausiajam komitetui" pavyko sukurti žemutinius dalinius, vadinamąsias "Lietuvos išlaisvinimo tarybas" ("LIT")*, jos irgi buvo likviduotos.

*** Lietuvos Išlaisvinimo taryba įkurta 1944m. lapkričio mėn. M.Bloznelio, J.Keliuočio, L.Dambrausko iniciatyva. Sunaikinta 1945m. pavasarį.**

1945 metų spalio mėnesį buvo atskleistas naujas, trečias iš eilės "Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas"**, vadovaujamas buvusio Lietuvos buržuazinės kariuomenės pulkininko Butkevičiaus. "VLIK'o" karinio štabo nariai ir periferinių organizacijų dalyviai suimti.

Tardymo nustatyta, kad "VLIK'as" įkurtas 1945 metų rugsėjo mėnesį Lietuvos nacionalistiniam pogrindžiui centralizuoti.

Likvidavus trečiąjį iš eilės "VLIK'ą", buržuaziniai nacionalistai Kaune įkūrė "Lietuvos išlaisvinimo komitetą" ("LIK'ą") vadovauti bandoms ir pogrindžio formuotėms Lietuvos pietuose.

1946 metų vasario mėnesį "LIK'as" buvo visiškai likviduotas. Suimta apie 300 dalyvių.

1946 metų kovo mėnesį Lietuvos SSR MGB atskleidė "Lietuvos tautinę tarybą"** ir jos sukurtą "Vyriausiąją Lietuvos ginkluotųjų pajėgų vadovybę".

Suimti visi vadovai, tarp jų "tautos tarybos" iniciatorius ir vadas - mokslų akademijos juriskonsultas Noreika, slapyvardžiu "Generolas Vėtra".

1947 metų sausio mėnesį banditų atkurtas "Tauro" apygardos štabas vėl ėmėsi iniciatyvos centralizuoti nacionalistinį pogrindį.

Banditų vadeivų susirinkime, dalyvaujant legaliai gyvenantiems nacionalistams, buvo įkurtas "Vyriausiasis Lietuvos ginkluotųjų pajėgų štabas", vadovaujamas "Tauro" apygardos vadeivos Baltūsio, slapyvardžiu "Žvejys", ir "Bendra demokratinė visos Lietuvos sąjunga"*** ("BDPS"), kuri, jos kūrėjų manymu, turėjo atlikti pogrindinės "vyriausybės" vaidmenį. "BDPS" pavyko užmegzti ryšį su anglų žvalgyba ir lenkų pogrindžio atstovais.

1947 metų rugsėjo mėnesį "BDPS" buvo likviduota. Suimti "BDPS" "prezidiumo" nariai Bazilevičius, inžinierius Seliokas, rašytojas Boruta**** ir kiti.

*** Lietuvos Išlaisvinimo komitetas (LIK'as) įkurtas 1945 09 16 Skardupiuose kun. A.Yliaus iniciatyva. Už mėnesio sunaikintas. LIK'o narys L.Butkevičius suimtas 1945 10 22. Atkurti VLIK'o jis nespėjo.**

**** Lietuvos tautinė taryba (LTT) įkurta 1946m. sausio mėn. kpt. J.Noreikos-Generolo Vėtros iniciatyva. Sunaikinta 1946m. kovo mėn.**

***** Taip tekste. Turi būti: Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis.**

****** Rašytojas Boruta Kazys buvo suimtas 1946 03 17 kaip Lietuvos tautinės tarybos narys. BDPS prezidiumo nariu buvo Jonas Boruta.**

1948 metų vasario mėnesį buvo užmuštas "vyriausiasis vadas" "Žvejys", o 1948 metų birželio mėnesį-"BDPS" "prezidiumo" pirmininkas Vabalas, slapyvardžiu "Gediminas"* .

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras
generolas leitenantas (P.Kondakovas)

Tikra: 4 valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. ltn. (Kanutovas) (Parašas)

1952m. gruodžio 27d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/45. L.1-4. Nuorašas.

179. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1951 m. rugpjūčio 1d. - 1953m. sausio 1d. likviduotų partizanų socialinę kilmę ir išėjimo partizanauti priežastis

[Vilnius] **1953m. sausio 17d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie 1951m. rugpjūčio ld. - 1953m. sausio ld. laikotarpiu likviduotų bandų dalyvių socialinę kilmę ir padėtį

*** A.Vabalas-Gediminas buvo BDPS prezidiumo nariu.**

Įstojimo į banda metai	Likviduota banditų	Pagal socialinę kilmę					Pagal socialinę padėtį					Įstojimo į bandą priežastys						
		buožių	vidutiniokų	varguolių	nenustatyta	buožės	vidutiniokai	vargingieji	kolūkiečiai	tarnautojai	nenustatyta	vokiečių rėmėjai	nac. pogrindžio dalyviai	vengiantieji iškeldinimo	besislapstantys nuo šaukimo į sov. armiją	dezertyrai iš sov. armijos	besislapstantys dėl kriminalinių nusikaltimų	nenustatyta
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1944m.	124	55	39	-	30	55	39	–	-	1	29	55	4	–	32	–	–	33
1945m.	75	39	26	3	7	39	26	3	-	-	7	19	48	-	1	-	-	7
1946m.	42	19	13	-	10	19	13	-	-	-	10	3	28	-	1	-	-	10
1947m.	43	18	10	-	15	16	12	-	-	1	14	-	23	6	-	-	-	14
1948m.	111	65	37	3	6	65	37	3	-	-	6	-	47	57	2	-	-	5
1949m.	97	24	56	3	64	19	35	4	25	-	14	3	47	30	13	-	-	4
1950m.	146	16	101	4	25	14	36	3	67	1	24	3	88	13	27	5	1	9
1951m.	146	23	106	5	11	21	33	2	82	-	8	1	85	14	33	5	-	8
1952m.	23	3	23	-	2	1	4	-	17	2	4	-	13	4	7	4	-	-
Nežinoma	254	-	-	-	254	-	-	-	-	-	254	-	-	-	-	-	-	254
Iš viso	1066	252	411	19	374	249	235	15	191	5	360	84	383	124	116	14	1	344

Lietuvos SSR MGB 2-ios valdybos viršininkas
valstybės saugumo pulkininkas (Župikovas)

Tikra: Lietuvos SSR 2N valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. ltn. Kanutovas (Parašas)

1953m. sausio 17d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/45. L.19. Nuorašas.

180. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1951 m. įstojusių į partizanų gretas skaičių bei priežastis

[Vilnius] **1953m. sausio 17d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1951 metais į nacionalistines bandas išėjo 191 žmogus, iš jų:

pabėgusių nuo arešto - 95,
pasislėpusių nuo iškeldinimo - 6,
sovietinės armijos dezertyrų - 18,
vengusių šaukimo į armiją - 61,
banditų giminės - 7,
dėl kitų priežasčių - 4.

1952 metais į bandas išėjo 46 žmonės, iš jų 28 likviduoti, 18 veikia dabartiniu laiku.

Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos viršininkas valstybės saugumo papulkininkis (Župikovas)
1953m. sausio 17d.

Tikra: Lietuvos SSR 2-N valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis vyr. ltn. (A.Kanutovas)
(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/45. L.16. Nuorašas.

181. Lietuvos SSR MGB pažyma apie 1952m. nukautų partizanų skaičių

[Vilnius] **1953m. vasario mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1952 metais likviduota 648 banditai.

Buvimo bandoje Buvo trukmė 1952 01 01	Likviduota 1952 metais	Liko 1953 01 01
Nuo 1944	144	80	72
1945	82	56	39
1946	39	27	21
1947	48	30	25
1948	68	79	22
1949	78	59	31
1950	123	89	46
1951	113	101	28
1952		28	18
Nenustatyta	34	99	34
Iš viso 780*		648	336

Iš bendro 1952 metais likviduotų banditų skaičiaus:

Neatpažinta	Išaiškinta ir įtraukta į įskaitą	Išėjo į bandas Buvo nelegalų 1952m. įskaitoje	Iš viso
11	95	46	14	204

Iš likviduotų banditų skaičiaus:

gimę 1915 metais ir vyresni	- 85
gimę nuo 1916 metų iki 1920m.	- 65
gimę nuo 1921 metų iki 1925m.	- 104
gimę nuo 1926 metų iki 1931m.	- 330
nenustatyto amžiaus	- 64
Iš viso:	648

*** Taip originale. Turėtų būti 729.**

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos viršininkas valstybės saugumo pulkininkas
Župikovas

1953 metų vasario mėn.

Tikra: Vyr. ltn. (Kanutovas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/44. T.l. L.39. Nuorašas.

182. Lietuvos SSR Vidaus reikalų ministro P.Kondakovo pranešimas SSRS MVD 1 -os vyriausiosios valdybos 8-o skyriaus viršininkui Žukovui apie 1953m. balandžio mėn. 1d. Lietuvoje veikiančių partizanų ir besislapstančių žmonių skaičių

[Vilnius] **1953m. balandžio 4d.**

Visiškai slaptai
Perduoti per "VČ"

SSRS MVD I vyriausiosios valdybos 8 skyriaus viršininkui
generolui leitenantui
draugui Žukovui

1953 metų balandžio ld. duomenimis, Lietuvos SSR teritorijoje slapstosi 46 banditų grupės (162 banditai) ir 61 pavienis banditas. Iš viso 223 banditai. Nelegalų - 363, iš jų - 247 vyrai, 116 moterų.

Tarp jų:

a) nuo iškeldinimo pasislėpę banditų šeimų nariai -47,
b) nuo iškeldinimo pasislėpę buožių šeimų nariai -75,
c) sovietų kariuomenės dezertyrai - 4,
d) vengiančių šaukimo į sovietų armiją -23,
e) pasislėpusių nuo arešto ryšininkų ir rėmėjų -85,
f) buvusių baudėjų ir vokiečių pagalbininkų - 9,
g) išvengusių suėmimo už įvairius nusikaltimus - 15,
h) pabėgusių iš įkalinimo bei specialių apgyvendinimo vietų - 6.

Respublikos teritorijoje gyvena 2003 legalizavęsi banditai (iš jų - 345 buvę lenkų nacionalistinių bandų dalyviai). Šiuo metu tiriamos 67 nacionalistinės organizacijos ir grupės; bendras žmonių skaičius 239.

Iš viso tiriami 4057 lietuvių nacionalistai.

Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras
generolas majoras (P.Kondakovas) (Parašas)

1953m. balandžio 4d.

Ranka įrašyta: Priėmė: Melnikovas
Perdavė: Kapelnikovas

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/43. T.l. L.28. Originalas.

183. Lietuvos SSR MVD pažyma apie 1953m. balandžio mėn. 15d. MVD įskaitoje esančių partizanų skaičių, jų amžių, socialinę kilmę, partizanavimo trukmę bei priežastis

[Vilnius] **1953m. balandžio 18d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1953 metų balandžio 15d. įskaitoje yra 199 banditai, iš jų:

1. Pagal bandoje buvimo metus:

Nuo:

1944 metų - 42 žm.,
1945 - 27 žm.,
1946 - 12 žm.,
1947 - 15 žm.,
1948 - 15 žm.,
1949 - 19 žm.,
1950 - 36 žm.,
1951 - 21 žm.,
1952 - 10 žm.
Nenustatyta - 2 žm.

2. Pagal amžių:

1934 gimimo metų - 2 žm.,
1933 - 7 žm.,
1932 - 6 žm.,
1931 - 8 žm.,

1930 - 12 žm.,
1929 - 14 žm.,
1928 - 16 žm.,
1927 - 9 žm.,
1926 - 6 žm.,
1925 - 10 žm.,
1924 - 8 žm.,
1923 - 8 žm.,
1922 - 13 žm.,
1921 - 7 žm.,
1920 - 6 žm.,
1919 - 5 žm.,
1918 - 8 žm.,
Vyresni - 62 žm.*

III. Pagal socialinę kilmę:
iš valstiečių buožių - 72 žm.,
iš vidutinių valstiečių - 91 žm.,
iš vargingųjų valstiečių - 9 žm.,
nežinoma - 27 žm.

IV. Išėjimo į bandą priežastys:
Nacionalistinio pogrindžio dalyviai, išėję į bandas bijodami arešto - 43 žm.,
Buvę vokiečių pagalbininkai, baudėjai, policininkai - 27 žm.,
Sovietų armijos dezertyrai, vengiantys šaukimo - 53 žm.,
Vengiantys iškeldinimo - 38 žm.,
Vengiantys arešto už kriminalinius nusikaltimus - 9 žm.,
Išėjo į bandas dėl kitų priežasčių - 29 žm.

Lietuvos SSR MVD 1 valdybos viršininkas
papulkininkis (Župikovas)

Tikra: Lietuvos SSR MVD 2N valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. ltn. (Kanutovas) (Parašas)

1953 m. balandžio 18d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/45. L.122. Nuorašas.

*** Susumavus pagal amžių yra ne 199, o 207.**

184. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie 1951 metų pabaigoje ir 1952-1953 metais sunaikintus partizanų rinktinių štabus

[Vilnius] 1953m. gegužės 15d.*

Visiškai slaptai

Pažyma
apie Lietuvos SSR MVD organų 1951 metų pabaigoje ir
1952-1953 metais likviduotus banditų štabus

1. Iš "Pietų srities" banditų formuotės:

a) "Dainavos" apygardos "Šarūno" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1951 metų pabaigoje;

b) "Dainavos" apygardos "Kazimieraičio" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;

c) "Dainavos" apygardos "Dzūkų" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;*

d) "Tauro" apygardos "Žalgirio" rinktinės štabas-visiškai likviduotas 1952 metais;

e) "Tauro" apygardos "Vytauto" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952 metais;

f) "Geležinio Vilko" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais.

2. Iš "Vakarų srities" banditų formuotės:

a) "Prisikėlimo" apygardos "Žvelgaičio" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1951 metų pabaigoje;

b) "Prisikėlimo" apygardos "Povilo Lukšio" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;

c) "Kęstučio" apygardos "Birutės" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952 metais;

d) "Kęstučio" apygardos "Vaidoto" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;

*** Paskutinis Dzūkų rinktinės vadas V. Daunoras-Ungurys žuvo 1954 m. liepos mėn.**

e) "Žemaičių" apygardos "Šatrijos" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais.

f) "Žemaičių" apygardos "Kardo" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;

g) "Žemaičių" apygardos "Butageidžio"* rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952 metais.

3. Iš "Šiaurės rytų srities" banditų formuotės:

a) "Vytauto" apygardos "Liūto" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1951 metų pabaigoje;

b) "Vytauto" apygardos "Lokio" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1951 metų pabaigoje;

c) "Vytauto" apygardos "Tigro" rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952-1953 metais;

d) "Vyčio" apygardos "Gedimino" rinktinės štabas - iš dalies likviduotas 1952-1953 metais;

e) "Vyčio" apygardos "Žaliosios" rinktinės štabas - iš dalies likviduotas 1952-1953 metais;

f) "Vyčio" apygardos "Didžiosios kovos"** rinktinės štabas - visiškai likviduotas 1952 metais.

Lietuvos SSR MVD 2-N valdybos viršininkas
papulkininkis (Župikovas)
Pavaduotojas (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.6-7. Nuorašas.

*** Butageidžio rinktinė priklausė Kęstučio apygardai.**

**** Didžiosios kovos apygarda buvo panaikinta 1950 11 25 partizanų vadovybės sprendimu.**

185. LSSR MVD 2-N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie atimtus iš partizanų dauginimo aparatus

[Vilnius] 1953m. gegužės 15d.

Visiškai slaptai

Pažyma

1952-1953 metais likviduojant ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvius paimta 57 dauginimo aparatai, kuriais buvo spausdinami antisovietiniai dokumentai.

Tarp jų:

1. 2 primityvios spausdinimo staklės,
2. 3 rotatoriai,
3. 2 šapirografai,
4. 50 rašomųjų mašinėlių.

Lietuvos SSR MVD 2-N valdybos viršininkas
papulkininkis (Župikovas)
Pav. (Parašas neįskaitomas)

1953m. gegužės 15d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.5. Nuorašas.

186. LSSR MVD 2-N v-bos viršininko T.Župikovo pažyma apie 1952-1953m. sunaikintus partizanų leidinius

[Vilnius] [1953m. gegužės 15d.]

Visiškai slaptai

Pažyma
apie antisovietinius leidinius, likviduotus 1952 - 1953 metais

1. Laikraštis "Partizanas" (iki 500 egz.). Rotatoriumi leido "Pietų srities" vadeiva Staniškis, slapyvardžiu "Litas" (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

2. Laikraštis "Laisvės varpas"* (iki 500 egz.). Leido "Pietų srities" vadeiva Staniškis (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

3. Laikraštis "Laisvės rytas"** (iki 500 egz.). Leido "Pietų srities" vadeiva Staniškis rotatoriumi (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

4. Laikraštis rusų kalba "Svobodnoje slovo" ("Laisvės žodis") 200 - 300 egz. Leido "Pietų srities" vadeiva Staniškis šapirografu ir rašomąja mašinėle (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

5. Laikraštis "Vyčių keliu" (iki 5000 egz.). Leido "Vakarų srities" vadeiva Bakšys tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduotas 1953 metų sausio mėnesį).

6. Laikraštis "Laisvės varpas"*** (iki 1500 egz.). Leido "Vakarų srities" vadeiva Bakšys tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduotas 1953 metų sausio mėnesį).

7. Laikraštis "LLKS Tarybos biuletenis"**** (iki 200 egz.). Leido Bakšys tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduota 1953 metų sausio mėnesį).

8. Laikraštis "Į kovą" (iki 500 egz.). Leido Bakšys tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduota 1953 sausio mėnesį).

9. Laikraštis "Prie rymančio rūpintojėlio" (iki 200 egz.). Leido "LLKS Prezidiumo" pirmininko pavaduotojas Šibaila rotatoriumi ir rašomąja mašinėle (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

10. Laikraštis "Prisikėlimo ugnis" (iki 4000 egz.). Leido "Prisikėlimo" apygardos vadeiva Paliūnas tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduotas 1952 metų spalio mėnesį).

11. Laikraštis "Laisvės šauklys"***** (iki 500 egz.). Leido "Šiaurės rytų srities" visuomeninės dalies viršininkas Krivickas rotatoriumi ir rašomąja mašinėle (likviduotas 1952 metų rugsėjo mėnesį).

12. Laikraštis "Laisvės kova" (iki 200 egz.). Leido "Šiaurės rytų srities" visuomeninės dalies viršininkas Krivickas rotatoriumi ir rašomąja

*** "Laisvės varpas" - Dainavos apygardos leidinys (tiražas - 1000-2000 egz.).**

**** "Laisvės rytas" - Dainavos apygardos Šarūno rinktinės leidinys.**

***** "Laisvės varpas" - Kęstučio apygardos organas.**

****** "l l k s Taiybos biuletenis" ir "Į kovą" buvo Vyriausios partizanų vadovybės organas.**

******* "Laisvės šauklys" - Vytauto apygardos Liūto rinktinės organas. Ėjo iki 1950**

mašinėle (likviduotas 1952 metų rugsėjo mėnesį).

13. Laikraštis "Aukštaičių kova" (iki 200 egz.). Leido "Šiaurės rytų srities" visuomeninės dalies viršininkas Krivickas rotatoriumi ir rašomąja mašinėle (likviduotas 1952 metų rugsėjo mėnesį).

14. Biuletenis "Laisva tiesa", leistas "Šiaurės rytų srities" visuomeninės dalies viršininko Krivicko rašomąja mašinėle (likviduotas 1952 metų rugsėjo mėnesį).

15. Biuletenis "Mes nemirę"* (iki 1000 egz.). Leido "Vakarų srities" vadeiva Bakšys tipografiniu būdu primityviomis spausdinimo staklėmis (likviduotas 1953 metų sausio mėnesį).

16. Biuletenis "Žinios iš užsienio ir politinės žinios". Leido "Pietų srities" vadeiva Staniškis (likviduotas 1953 metų vasario mėnesį).

Lietuvos SSR MVD 2-N valdybos viršininkas
papulkininkis (Župikovas)
Pav. (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/43. T.l. L.3-4. Nuorašas.

187. LSSR MVD 2N valdybos viršininko T.Župikovo pažyma apie partizanų vadą J.Žemaitį-Vytautą

[Vilnius] **1953m. gegužės 15d.**

Visiškai slaptai

Pažyma
apie ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadeivą
Žemaitį -"Vytautą"

Žemaitis Jonas, Jono s., gimęs 1909 metais Palangos m., Kretingos rajone, Klaipėdos srityje, kilęs iš tarnautojų, su aukštuoju išsilavinimu, Lietuvos buržuazinės kariuomenės kapitonas, lietuvis, bandoje nuo 1944 metų.

*** "Mes nemirę" - partizanų maldų ir eilėraščių rinkinys.**

Nuo 191 Om. iki 1917 metų Žemaitis kartu su tėvais gyveno Lomžoje (Lenkija), iš ten grįžo į Lietuvą pas dėdę, gyvenantį Šiaulių srityje, Tytuvėnų rajone, Kiaulininkų km.

Baigęs gimnaziją buvo pašauktas į Lietuvos buržuazinę kariuomenę, paskui pasiųstas į karininkų mokyklą, kurią baigęs nuo 1933m. iki 1937 metų tarnavo antrajame artilerijos pulke leitenantu.

1937 metais Lietuvos kariuomenės generalinio štabo pasiųstas mokytis į Paryžių. Ten baigė artilerijos akademiją ir 1939 metais grįžo į Lietuvą. Tais pačiais metais buvo išvažiavęs į Italiją, bet greitai grįžo ir toliau tarnavo kariuomenėje.

Įvedus sovietų valdžią Lietuvoje (1940 metais), Žemaitis buvo paliktas tarnauti Raudonojoje Armijoje. Pirmomis Didžiojo Tėvynės karo dienomis Žemaitis iš Raudonosios Armijos dezertyravo ir apsigyveno Kiaulininkų km., kur turėjo stambų buožinį ūkį, įsigytą karinės tarnybos laikotarpiu*.

Vokiečių okupacijos metais Žemaitis dirbo Šiluvos mstl. kooperatyvo pirmininku, o išvadavus Lietuvos SSR pasislėpė, perėjo į nelegalią padėtį ir 1944 metų pabaigoje įstojo į ginkluotą nacionalistinę bandą "Žebenkštis", veikusią Raseinių apskrities teritorijoje**.

1947 metų rugpjūčio mėn. "Žebenkšties" banda buvo pertvarkyta į "Šerno" rinktinę, o Žemaitis paskirtas jos štabo viršininku***. Vėliau rinktinė ėmė vadintis "Savanoris", jai ir toliau vadovavo Žemaitis. Būdamas rinktinės vadeiva, Žemaitis sukūrė platų ryšininkų ir rėmėjų tinklą ir juos dažniausiai verbuodavo pats. Be to, iš legaliai gyvenančių nacionalistinio pogrindžio dalyvių suformavo rezervą, kurio tikslas - rinkti žvalgybos duomenis, teikti banditams materialinę pagalbą, o jei kiltų karas, kartu su banditais ginklu kovoti prieš sovietų valdžią. Verbavimą ir rezervo mokymą tvarkė jo pavaduotojas Morkūnas Povilas, slapyvardžiu "Rimantas".

1946 metų rugsėjo mėn. iš pakrikų banditų grupių, veikusių Tauragės, Jurbarko, Raseinių, Kelmės, Radviliškio ir iš dalies Kauno, Šiaulių

*** J.Žemaitis jokio ūkio neturėjo.**

**** J.Žemaitis išėjo partizanauti 1945m. birželio mėn.**

***** Žebenkšties rinktinė pavadinta Šerno rinktine 1946m.; Žemaitis buvo paskirtas jos vadu.**

ir Kėdainių apskrityse, buvo sudaryta vadinamoji jungtinė "Kęstučio" banditų apygarda, kurios vadeiva tapo Valiukas, slapyvardžiu "Angis", buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas*. "Angį" likvidavus, apygardos vadeiva 1947 metais tapo Žemaitis.

1947, 1948 metais kartu su kitais apygardos štabo nariais Žemaitis slapstėsi specialiai įrengtuose bunkeriuose Kelmės ir Tauragės apskričių teritorijoje.

Kai 1948 metų pradžioje MGB organai likvidavo "BDPS" ("Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio") štabo trečiąją sudėtį, ginkluotas nacionalistinis pogrindis liko be centralizuotos vadovybės.

Naudodamasis autoritetu, Žemaitis 1948 metų lapkričio mėn. sušaukė vadinamųjų sričių vadeivų pasitarimą ir jame buvo išrinktas banditų pogrindžio vadeiva bei laikinai einančiu "BDPS pirmininko" pareigas.

Tapęs pogrindžio vadu, Žemaitis perėjo į "Maironio" rinktinės veiklos rajoną (Tytuvėnų, Dotnuvos, Radviliškio, Ariogalos rajonai), į Kvedaro - "Tautvydo" bandos priedangą.

1949 metų vasario mėn. savo iniciatyva Žemaitis vėl sušaukė nacionalistinio pogrindžio vadeivų pasitarimą; jame priimtas sprendimas "BDPS" pavadinti "LLKS" ("Lietuvos laisvės kovos sąjūdžiu"). Šiame pasitarime priimti nauji nacionalistinio pogrindžio įstatai, parengti Žemaičio, taip pat įsteigtas ginkluoto pogrindžio vadovaujantis organas - prezidiumas ir "LLKS Taryba". "LLKS Tarybos" prezidiumo pirmininku išrinktas Žemaitis, slapyvardžiu "Vytautas". Tada jam suteiktas "generolo" laipsnis.

Žemaičio pavaduotojais išrinkti: Ramanauskas-"Vanagas", Kimštas-"Žalgiris", Šibaila-"Diedukas" ir "LLKS Tarybos" prezidiumo sekretoriumi - "Žadgaila".

1950 metų pabaigoje MGB Šiaulių valdyba sugavo banditą "Vygaudą"; jis parodė, kad banditų pogrindžio vadas, sąlygiškai vadinamas Jonu Petkum (t.y. Žemaitis), slapstosi "Tautvydo" bandoje, kuri veikia Ariogalos ir Dotnuvos rajonų teritorijoje. Todėl priemonės prieš šią bandą suaktyvintos.

*** Jungtinės Kęstučio apygardos vadu buvo Juozas Kasperavičius-Visvydas, Angis.**

1951 metų kovo 3d. operatyvinė kariuomenės grupė Dotnuvos rajono Pilsupių k. susidūrė su trimis banditais, kurie pasislėpė, bet paliko daug dokumentų, priklausančių asmeniškai Žemaičiui. Iš dokumentų nustatyta, kad asmeninis Žemaičio įgaliotinis buvo "Maironio" rinktinės vadeiva Paliūnas, slapyvardžiu "Rytas". Jis palaikė ryšį su bandomis (Paliūnas likviduotas 1952 metų rugsėjo mėn.).

1952 metų gegužės 18d. Tytuvėnų rajone likviduota Budgino banda, kur slapstėsi Žemaitis. Iš paimtų tada dokumentų nustatyta, kad Žemaitis turėjo ryšį su savo pavaduotoju Kimštu. 1952 metų liepos pirmoje pusėje MGB Dotnuvos rajono skyrius sugavo "Maironio" rinktinės bandos vadeivą Stoškų, kuris slapstėsi kartu su Žemaičiu. Stoškus parodė, kad jis su Žemaičiu susitikdavo 1951 metų pabaigoje ir su savo banda jį tada lydėjo Tauragės rajono (Klaipėdos sritis) kryptimi.

Tų pačių metų liepos pabaigoje perimtas dokumentas "Vanagui" nuo Žemaičio pavaduotojo "Germanto" (likviduotas). "Germantas" rašo, kad jis su Žemaičiu paskutinį kartą susitiko 1951 metų rugsėjo mėn. - šiek tiek laiko buvo viename bunkeryje, "Kęstučio" apygardos "Vaidoto" banditų rinktinės veiklos teritorijoje. Per šios rinktinės narius Žemaitis užmezgė ryšį su "Tauro" apygardos vadeiva Jankausku-"Demonu" ir amerikiečių šnipu Širviu, slapyvardžiu "Sakalas" (abu suimti), su jais planuota susitikti. Tame pačiame laiške sakoma, kad Žemaitis dėl ligos oficialiu aktu pasišalino iš užimamų pogrindyje vadinamosios "LLKS Tarybos" prezidiumo pirmininko pareigų ir savo pareigas perdavė bandos vadeivai "Vanagui". Be to, "Germantas" praneša, kad Žemaitis, būdamas ligonis, nuo jo pasitraukė ir jo buvimo vieta nežinoma.

1953 metų pradžioje iš agentūros ir per tardymus nustatyta, kad Žemaitis slapstosi "Vaidoto" rinktinėje, vadeivos Palubccko bandoje, kuri veikia Raseinių ir Jurbarko rajonų sandūroje. Prieš ją suaktyvintos čekistų priemonės.

Tyrinėjant ir ieškant, kaip sugauti banditų vadeivą Žemaitį, nustatyta jo ryšininkė, auklėjanti jo sūnų Laimutį*.

Žemaičio tėvai - tėvas Žemaitis Jonas, Andriaus sūnus, gimęs 1872 metais, ir motina-Žemaitienė Petronėlė, Antano d., gimusi 1885 metais, gyvena Gargždų invalidų namuose Klaipėdos srityje. Klausinėjant Že-

*** Toliau 5 eilutės dokumente išpjautos.**

maičius apie jų ryšius su sūnumi - banditų vadeiva Žemaičiu Jonu - duomenų neišgauta.

Prieš Žemaitį vykdomos šios priemonės:

a) Per suimtą amerikiečių žvalgybos šnipą "Sakalą" buvo vykdomos priemonės užmegzti ryšius su nacionalistinio pogrindžio vadeivomis, veikiančiais vakarų Lietuvoje. Apgaulės būdu naudojant ryšininkes Gudiškytę ir "Arūnę", gegužės 6d. įvyko asmeninis "Sakalo" susitikimas su "Vaidoto" rinktinės, slapstančios Žemaitį, vadeiva Vilčinsku, slapyvardžiu "Algirdas". Vilčinskas papasakojo, kad jis Žemaičio pavedimu ruošiasi į užsienį, ir prašė "Sakalą" tarpininkauti.

Kitas "Sakalo" susitikimas su Vilčinsku numatytas š.m. birželio 15d.; jo metu numatyta suimti Vilčinską ir per jį susekti Žemaitį.

b) Š.m. balandžio 13d. slapta suimtas "Vaidoto" rinktinės štabo narys "Rolandas". Jis užverbuotas agentu, slapyvardžiu "Vaidila".

"Vaidila" iš vadeivos Palubecko (jo bandoje slapstosi Žemaitis) gavo laišką, kuriame šis pageidauja susitikti su agentu. Šiame susitikime numatyta suimti Palubecką, o vėliau - banditų pogrindžio vadeivą Žemaitį.

c) "Kęstučio" banditų apygardos vadeiva Morkūnas, slapyvardžiu "Rimantas", asmeniškai pažįstamas su Žemaičiu.

Per operatyviai panaudojamą sugautą banditą "Vitvytį" gautas Morkūno laiškas, iš kurio turinio aišku, kad Morkūnas ieško susitikimo su "Vitvyčiu".

Vykdomos šio susitikimo organizavimo priemonės, jų tikslas - suimti Morkūną ir per jį susekti Žemaitį.

Lietuvos SSR MVD 2N valdybos viršininkas
pplk. (Župikovas)(Parašas pavaduotojo)

1953m. gegužės 15d.

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.60/7. L.29-33. Nuorašas.

188. LSSR MVD 4 valdybos viršininko pavaduotojo N.Dušanskio pažyma apie tai, kokiu būdu MVD privertė partizaną J.Palubecką išduoti J.Žemaičio bunkerį

[Vilnius] [Ne anksčiau kaip 1953m. gegužės mėn. 30d.*

Visiškai slaptai

Pažyma

Dirbant su banditu Palubecku Juozu, slapyvardžiu "Simas", šis pareiškė -jeigu bus garantuotas, kad jį paleis, tai organams parodys "Peterio"** bunkerį.

Norint įtikinti Palubecką, jam buvo atiduotas išspausdintas ir Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pasirašytas raštas, kuriame nurodoma, kad Palubeckas nebus areštuotas, jeigu parodys "Peterio" bunkerį.

1953 metų gegužės 29-30 naktį, "Peterio" bunkerio parodymo operacijos išvakarėse, banditas Palubeckas pareiškė norą MVD raštą atiduoti saugoti Šimkaičių bažnyčios klebonui Tvarijoniui Stasiui, Mykolo s.

Palubecko noras buvo įvykdytas. Jam perduodant MVD raštą Tvarijoniui, dalyvavo Lietuvos SSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas plk. Martavičius ir MVD Raseinių rajono skyriaus viršininkas pplk. Isajičevas.

Palubeckas prašė klebono atleisti jam "nuodėmes" ir atidavė jam smalka užantspauduotą raštą. Tvarijonis klausė Palubecką, ar jo "žygis" nebus susijęs su kraujo praliejimu, ir gavęs neigiamą atsakymą palaimino Palubecką.

Po to Palubeckas parodė operatyvinei grupei "Peterio" bunkerį, ir jame esantys banditai buvo paimti gyvi.

MVD raštą klebonas Tvarijonis tą pačią dieną atidavė pplk. drg. Isajičevui.

*** Dokumento data nustatyta remiantis J.Žemaičio suėmimo data**

**** Peterio pseudonimu MGB konspiracijos sumetimais vadino tyrimo objektą - LLKS tarybos prezidiumo pirmininką Joną Žemaitį operatyvinio tyrimo byloje.**

Rimtų kompromituojančių duomenų apie Tvarijonį S. rajono MVD skyriuje, taip pat Lietuvos SSR MVD ir MVD valdyboje nėra.

Iš Tvarijonio paimtas pasižadėjimas laikyti viską paslaptyje.

Lietuvos SSR MVD 4 valdybos skyriaus viršininko pavaduotojas mjr. (Dušanskis)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.6126. T.l. L.79. Originalas.

189. LSSR MVD ministro J.Vildžiūno garantinis raštas, išduotas suimtam partizanui J.Palubeckui

Visiškai slaptai

LTSR VRM, išklausius pil. Palubecko Juozo, Rapolo s., gim. 1915 metais, neturinčio pastovios gyvenamos vietos, pareiškimą apie tai, kad jis - Palubeckas J.R.* įsipareigoja padėti LTSR VRM organams sulaikyti:

1. Buvusios Lietuvos buržuazinės kariuomenės kapitoną Žemaitį (slapyvardžiu "Vytautas"), vykdantį vadinamojo LLKS Prezidiumo prezidento pareigas;
2. Vilčinską Joną (slapyvardžiu "Algirdas") vadinamosios "Kęstučio" apygardos štabo dalyvį;
3. Pilietį, besislapstantį slapyvardžiu "Aras", einantį "Vaidoto" rinktinės vado pavaduotojo pareigas;
4. Pilietį Balašaitį (pavardė netiksli), slapyvardžiu "Tomas".

Savo ruožtu LTSR VRM pil. Palubeckui garantuoja, kad grąžinsianti jam visišką laisvę, aprūpinsiantįjį dokumentais ir darbu, taip pat suteiksianti laisvę jo giminėms: Giedraičiui Jonui, buv. Butkaičių k. gyventojui su šeima, Palubeckui Stasiui, buv. Viešvilės mstl. gyventojui su šeima, Palubeckui Izidoriui, buv. Alinavo k. gyventojui su šeima, Palubeckaitei Julijai, esančiai kalėjime - ir juos visus grąžinsianti iš ištrėmimo (iš Tolimųjų Rytų) į Lietuvą, į pasirinktas gyvenamas vietas.

*** Toliau išbraukti žodžiai "visiškai laisva valia " ir užrašyta - "ištaisyta".**

LTSR VRM garantuoja gyvybės išsaugojimą, visišką laisvę ir aprūpinimą darbu taip pat ir tiems asmenims, kurie bus sulaikyti su piliečio Palubecko J.R. pagalba su ta sąlyga, jeigu jie padės išvesti iš miško ir legalizuoti ir kitus besislapstančius ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvius.

Šis raštas yra visiškai slaptas, surašytas dviem egzemplioriais, vienodo turinio.

Pil. Palubeckas įsipareigoja šio rašto turinį laikyti paslaptyje ir be LTSR VRM žinios niekam neskelbti.

LTSR vidaus reikalų ministras
papulkininkis Vildžiūnas (Parašas)

Vilnius **Pil: Palubeckas Juozas, Rapolo s. (Parašas)**
1953 05 29

Paraštėje ranka užrašyta: "Žodžiai išbraukti "visiškai laisva valia", tikėti. J.Palubeckas. Martavičius." (Parašai)

Ant dokumento yra antspaudas: "Liehivos SSR Vidaus reikalų ministerija"

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.6126. T.l. L.80. Originalas.

190. LSSR MVD 4 valdybos viršininko P.Raslano sudarytas Lietuvos teritorijoje veikiančių partizanų būrių sąrašas

[Vilnius] **1953m. rugsėjo 7d.**

Visiškai slaptai

Sąrašas
Lietuvos SSR teritorijoje veikiančių bandų
1953 metų rugpjūčio 31 dienai

Respublikos teritorijoje tebesislapsto 136 banditai, iš kurių 96 veikia 26 banditiškų grupuočių sudėtyje.

1. "Boso" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Semeliškių ir Širvintų rajonuose.

2. "Siaubūno" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Molėtų, Anykščių ir Utenos rajonų sandūroje.

3. "Gedimino" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Zarasų, Utenos ir Švenčionėlių rajonų sandūroje.

4. "Dzūkų" banditų brigados štabas (2 banditai) slapstosi Prienų, Alytaus ir Jiezno rajonų sandūroje.

5. "Vyčių" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Prienų ir Panemunės rajonuose.

6. "Klevo" banditų grupė (4 banditai) slapstosi Kėdainių, iš dalies Jonavos ir Ukmergės rajonuose.

7. "Balandžio" banditų grupė (5 banditai) slapstosi Ariogalos, Dotnuvos ir Kėdainių rajonų sandūroje.

8. "Rolando" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Tauragės ir Skaudvilės rajonuose.

9. "Jūros" banda (5 banditai) slapstosi Tauragės, Pagėgių, Šilutės ir Šilalės rajonų sandūroje.

10. "Pilies" banda (8 banditai) slapstosi Rietavo, Šilalės ir Priekulės rajonų sandūroje.

11. "Audros" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Skaudvilės rajone.

12. "Vizbuto" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Kretingos rajone.

13. "Atlanto" banditų grupė (4 banditai) slapstosi Plungės, Telšių ir Rietavo rajonų sandūroje.

14. "Vienuolio" banditų grupė (3 banditai) slapstosi Varėnos ir Rietavo rajonuose.

15. "Giriečio" banda (6 banditai) slapstosi Biržų rajone.

16. Suvaizdžio banditų grupė (5 banditai) slapstosi Pandėlio ir Biržų rajonuose.

17. Miškinio banditų grupė (2 banditai) slapstosi Vabalninko, Biržų ir Pandėlio rajonų sandūroje.

18. "Stumbro" banda (9 banditai) slapstosi Lietuvos SSR Obelių rajone ir Latvijos SSR Aknistų rajone.

19. Serbiko banda (3 banditai) slapstosi Pasvalio ir iš dalies Biržų rajonuose.

20. "Čerčilio" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Panevėžio ir Joniškėlio rajonų sandūroje.

21. "Kviečio" banda (6 banditai) slapstosi Pakruojo ir iš dalies Radviliškio ir Linkuvos rajonuose.

22. "Gegužio" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Ramygalos rajone.

23."Tigro" banditų grupė (2 banditai) slapstosi Ramygalos ir iš dalies Dotnuvis rajonuose.

24. Erstikio banditų grupė (2 banditai) slapstosi Žagarės rajone.

25. "Griunvaldo" banda (4 banditai) slapstosi Užvenčio ir Kuršėnų rajonuose.

26. "Audros" banda (4 banditai) slapstosi Kelmės rajone.

Be to, respublikoje slapstosi 40 pavienių banditų.

Lietuvos SSR MVD 4 valdybos viršininkas
majoras (Raslanas)

1953 metų ragsėjo 7d.

Tikra: 4 valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
ltn. (A. Kanutovas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/45. L.309-310. Nuorašas.

191. Lietuvos SSR MVD pažyma apie kovos su antisovietiniu pogrindžiu 1944m. liepos 15d. - 1953m. spalio 25d. rezultatus

[Vilnius] **1953m. spalio 25d.**

Pažyma
apie Lietuvos SSR MVD organų veiklą ir nacionalistų veiksmus

Nuo 1944 metų liepos 15d. iki 1953 metų spalio 25d.

Likviduota	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953m. spalis	Iš viso
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Nacionalistinio pogrindžio vadovaujančių centrų	-	7	2	1	2	2	1	1	-	1	17
Vadinamųjų nac. sričių ir apygardų štabų	5	31	15	5	12	16	8	3	3	5	103
Ginkluotų nacionalistų iš viso	4515	17524	5199	3041	2473	2186	1044	1138	632	354	38106
iš jų:											
užmušta	2436	9777	2143	1540	1135	1192	635	590	457	188	20093
sučiupta	2079	7747	3056	1501	1338	994	409	548	175	116	17963
legalizavosi	285	36272	1055	708	176	51	18	17	16	6	38604
Nacionalistinių organizacijų ir grupių	166	819	500	363	339	440	262	224	89	53	3255
Suimta iš viso	4162	19973	10760	6416	4481	4699	3407	3396	1131	951	59376
Nac. pogrindžio dalyvių ir nac. pogrindžio ryšininkų	316	4382	3676	1610	1086	1218	1077	943	337	205	—14850
Ginkluotų nac. rėmėjų	329	3083	1986	2145	1112	1274	821	791	354	364	12259

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Iškeldinta iš viso (žmonių)	-	4479	2082	3938	39482	32735	761	20357	2203	-	106037
šeimų	-	1204	501	1022	11233	9633	189	5136	312	-	29230
Tarp jų: buožių šeimų	-	437	-	602	8228	7886	173	4188	217	-	21731
nacionalistų šeimų, atsakant į teroro veiksmus (banditų)	-	767	501	420	3005	1747	16	948	95	-	7499
Įvykdyta priešiškų veiksmų	854	3324	2354	1572	823	560	285	187	93	63	10115
per juos užmušta	582	3419	2731	2626	1673	1018	494	272	92	14	12922
Iš jų: sov. aktyvo	253	447	493	299	256	122	83	52	17	-	2022
Nuostoliai per operacijas: užmušta	93	725	273	155	118	98	50	44	35	5	1596
paimta: pabūklų	4	4	1	-	-	-	-	-	-	-	9
PTR (prieštankinių raketų)	10	10	9	-	1	-	-	-	-	1	31
minosvaidžių	-	15	15	-	-	-	1	-	-	1	32
granatsvaidžių	-	4	4	-	-	1	-	-	-	1	10
kulkosvaidžių	395	1225	501	312	208	176	61	76	48	12	3014
automatų	606	2245	1166	794	523	522	291	273	190	77	6664

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
šautuvų	4884	9596	3959	1695	1090	984	498	487	316	108	23653
pistoletų	516	1832	1678	1275	1001	1069	480	587	437	170	9116
minų	459	1403	1592	66	8	63	2	12	14	3	2622
granatų	3196	5845	2743	1509	862	716	314	207	192	47	15935
šovinių	620618	1427565	716180	405396	186166	213545	173169	118025	49367	13118	3943063
sprogmenų (kg)	-	504.3	337.5	75.4	74	147.2	-	-	8.4	3	1149.8
rašomųjų mašinėlių ir dauginimo aparatų	2	132	78	92	54	97	37	27	40	18	577

Lietuvos SSR MVD 4 valdybos viršininkas majoras (Raslanas)
1953 metų spalio 25d.

Tikra: LSSR MVD 4 valdybos operatyvinis įgaliotinis vyr. 1 tn. (Belovas)(Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.56/43. T.3. L.l. Nuorašas.
Publikuota: A.Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 metais. V. 1996. P.450-451.

192 Iš LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio pranešimo SSRS KGB pirmininko pavaduotojui Lunevui apie 1953m. ir 1954m. sausio - kova mėn. sunaikintus štabus, veikiančius partizanų būrius ir jaunimo pogrindines organizacijas

Vilnius **1954m. balandžio mėn.**

Visiškai slaptai

Valstybės saugumo komiteto
prie SSR Sąjungos Ministrų Tarybos
pirmininką pavaduotojui draugui Lunevui
Maskva

Pranešimas

Apskaitos duomenimis, 1953 metų sausio ld. respublikoje buvo 336 veikiantys ginkluoti nacionalistai, susivieniję į 53 banditų grupes. Egzistavo vadinamoji "LLKS vyriausioji vadovybė", Pietų ir Vakarų sričių, "Vyčio", "Kęstučio" ir "Žemaičių" apygardų, banditų rinktinių ir tėvūnijų štabai.

Ginkluoti nacionalistai 1953 metais atliko 40 priešiškų akcijų. Tai: 16 teroro aktų (jų metu užmušti 15 ir sužeisti 5 sovietiniai žmonės); 19 parduotuvių, kolūkių ir kolūkiečių apiplėšimų; 2 kolūkių statinių padegimai ir 3 kolūkiečių sumušimo atvejai.

1953 metais, MVD organams atlikus agentūrines - operatyvines ir specialias priemones, 332 banditai likviduoti; iš jų 196 užmušti, 129 suimti ir 7 legalizavosi.

Tarp jų:

vadinamos "LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas" - Žemaitis Jonas, slapyvardžiu "Vytautas", buv. buržuazinės kariuomenės kapitonas, pogrindyje turėjo "generolo" laipsnį - paimtas gyvas;

jo pavaduotojai, "LLKS Tarybos Prezidiumo" nariai:

Bakšys Antanas, slapyvardžiu "Germantas", buvęs mokytojas, bandoje nuo 1947 metų - užmuštas;

Šibaila Juozas, slapyvardžiu "Diedukas", buvęs mokytojas, bandoje nuo 1944 metų;

Staniškis Sergijus, slapyvardžiu "Litas", buvusios Lietuvos bur-

žuazinės kariuomenės kapitonas, bandoje nuo 1944 metų.

Taip pat likviduoti jų vadovaujami "Vakarų", "Pietų" sričių štabai ir vadinamosios "LLKS rytų sekcijos* " štabas", "Vyčio", "Kęstučio" ir "Žemaičių" banditų apygardų štabai, jų spaustuvės, banditų rinktinių štabai.

Likvidavus Žemaitį, Bakšį, Šibailą, Staniškį, apygardų ir rinktinių štabus, respublikoje iki 1953 metų pabaigos nebeliko centralizuoto vadovavimo banditų grupėms.

Likviduojant ginkluotus nacionalistus, paimta: minosvaidi^ granatsvaidis, 12 kulkosvaidžių, 105 automatai, 158 šautuvai, 156 pjstoletai, 39 minos, 232 granatos, 34384 šoviniai, 14,4 kg sprogmenų, 2 spaustuvės, 17 rašomųjų mašinėlių.

1953 metais į bandas įstojo 27 žmonės, dauguma jų- pasislėpę nuo arešto, aktyvūs ryšininkai ir rėmėjai, dezertyrai ir vengiantys karinės tarnybos sovietų armijoje.

Iš 1953 metais likviduotų 332 ginkluotų nacionalistų 58 nebuvo įtraukti į apskaitą. Be to, 1953 metais išaiškinti ir įtraukti į apskaitą 33 banditai, išėję į bandas iki 1953 metų.

Tokiu būdu, 1954 metų sausio ld. duomenimis, respublikoje toliau slapstėsi 122 į apskaitą įtraukti banditai; 85 iš jų veikė 22 banditų grupėse, 37 banditai - pavieniui.

1954 metų sausio - kovo mėn. KGB organai likvidavo 22 banditus; 7 iš jų užmušti, 14 suimta, 1 legalizavosi. Iš 22 likviduotų 5 buvo ieškomi pagal paieškos bylas ir veikiančiose bandose nefigūravo. Vienas banditas išaiškintas š.m. kovo mėn.

Pagal š.m. balandžio 15d. duomenis, operatyvinėn apskaiton įtraukti 105 ginkluoti nacionalistai; iš jų 73 toliau veikia 19-oje banditų grupių, o likę 32 slapstosi pavieniui.

Be to, š.m. balandžio 15d. duomenimis, respublikoje yra 120 nelegalių asmenų; iš jų: moterų - 53, vyrų - 67; tarp jų - 52 žmonės nuo 20 iki 40 metų.

Nuo banditų visiškai išvalyti 42 rajonai, 16 rajonų veikia po vieną banditą, 17-oje - po 2 banditus ir 12 rajonų - nuo 3 iki 8 banditų.

*** Partizanų vyriausiojoje vadovybėje - LLKS tarybos prezidiume - nuo 1950 03 13 buvo trys sekcijos, koordinuojančios ir vadovaujančios atitinkamos srities štabo veiklai.**

Didžiausios bandos yra šios: vadeivos "Vilko" banda - 8 banditai - veikia Šilalės, Priekulės ir Šilutės rajonuose; vadeivos Streikaus "Stumbro" banda - 8 banditai - slapstosi Lietuvos SSR Obelių, Rokiškio rajonuose, Latvijos SSR Ilukstės ir Aknystės rajonuose; "Kęstučio" bandai- 6 banditai - slapstosi Dotnuvos, Ariogalos, Kėdainių, Vilkijos ir Jonavos rajonuose; vadeivos Giedriko "Giriečio" banda - 6 banditai - slapstosi Lietuvos SSR Biržų, Vabalninko, Latvijos SSR Neretos, Jaunjelgavos ir Bauskės rajonuose.

Ginkluotos banditų grupės šiuo metu slapstosi atskirai, neturi tarpusavyje organizacinio ryšio.

Iš ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadeivų, kurie gali stengtis sukurti bandų vadovybę, yra likę:

Ramanauskas Adolfas, gimęs 1918 metais, buvęs mokytojas, slapyvardžiu "Vanagas", bandoje nuo 1945 metų. "LLKS Tarybos Prezidiume" anksčiau buvo "LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko pavaduotojas" ir "ginkluotųjų pajėgų vadas";

Labanauskas Krizostomas, slapyvardžiu "Justas", nuo 1947 metų buvęs vadinamosios "Kęstučio" apygardos štabo narys, slapstosi vadeivos Kybarto bandoje Kelmės, Skaudvilės ir Raseinių rajonų teritorijose.

1954 metais ginkluoti nacionalistai surengė 3 priešiškas akcijas: vieną terorizmo aktą (jo metu užmuštas buvusio liaudies gynėjo sūnus) ir du apiplėšimus.

Kad būtų pašalinti darbo trūkumai likviduojant ginkluotą nacionalistinį pogrindį, kuriuos nurodė SSRS MVD kolegija, daugiausia stengtasi pakelti valstybės saugumo organų agentūrinio - operatyvinio darbo lygį rajonuose.

1953 metų pabaigoje Lietuvos SSR MVD surengė MVD rajonų skyrių viršininkų pasitarimą, kaip stiprinti agentūrinį - operatyvinį darbą prieš bandas.

Pagal šio pasitarimo išvadas kiekvienos banditų grupės ir pavienių banditų paieškai buvo skirti labiausiai patyrę operatyviniai darbuotojai. LSSR MVD ministerijos ir 4 valdybos vadovaujantys darbuotojai sausio - vasario mėn. surengė jų zoninius pasitarimus.

Šiuose pasitarimuose buvo atskleisti darbo trūkumai renkant žinias apie atskiras bandas, teikiami konkretūs nurodymai, kaip juos šalinti; pasiekę teigiamų rezultatų operatyviniai darbuotojai dalijosi patirtimi.

Be to, į MVD rajonų skyrius buvo siunčiama 4-os valdybos operatyvinės grupės ir atskiri darbuotojai praktiškai padėti vietose dirbti prieš bandas.

Tokių priemonių dėka periferijos organai šiek tiek sustiprino bandų paieškų ir likvidavimo darbą.

Valstybės saugumo Tauragės ir Šilutės rajonų aparatai š.m. vasario - kovo mėn. likvidavo teroristinę bandą "Jūra", užmušė 4 ginkluotus nacionalistus ir vieną paėmė gyvą.

Pagal suimto ginkluoto nacionalisto Pupkulio parodymus, Tauragės ir Pagėgių rajonuose atskleista "Jūros" bandos rezervinė grupė, areštuoti 5 legaliai gyvenantys nacionalistai.

Š.m. vasario 10d., pagal agentų "Ryga" ir "Žvirblis" duomenis, LSSR MT KGB įgaliotinio Pakruojo rajone aparatas likvidavo "Vėtros" bandų dalyvius - Stravinską, slapyvardžiu "Žemaitis", ir Trinką, slapyvardžiu "Žilvitis"; abu bandoje nuo 1944m.

Vasario mėn. LSSR MT KGB įgaliotinio Biržų rajone aparatas per agentą "Uosį" sugavo "Giriečio" bandos dalyvį Indrikį.

Kamerų vidiniams agentams iš Indrikio išgavus žinias, buvo išaiškintas bandos rėmėjas Vasiliauskas.

Š.m. balandžio mėn. pasalos metu Vasiliausko sodyboje buvo likviduotas banditas Tučas, slapyvardžiu "Ąžuolas".

Be to, 1954 metais likviduoti banditai Pandėlio, Daugų, Smėlių, Salantų ir kituose rajonuose.

Šiuo metu LSSR KGB 4 valdybos operatyvininkai ir įgaliotinių aparatai yra sutelkę dėmesį į vadeivų Ramanausko, Labanausko ir stambių bandų - "Vilko", "Kęstučio", "Giriečio", "Patašono", "Algirdo", "Stumbro", "Vėtros", "Klevo", Bagdono ir kt., paieškas.

Banditų vadeivos Labanausko paieškos

1. Per agentus "Vaidilą", "Vytą" (perverbuoti banditai) ir operatyviai naudojamą banditą Urbšaitį Labanauskui ir su juo besislapstantiems banditams perduotas laiškas, turint tikslą užmegzti su banditais ryšį. Balandžio 3d. banditų ryšininkas - Tauragės rajono Skirbaičių km. gyventojas - pasakė agentams, kad mūsų laiškas perduotas banditams Mockui ir Jakubauskui, š.m. balandžio 25d. (ar 26d.) žadama organi-

zuoti Jakubausko ir Mockaus suėmimą, kad juos būtų galima panaudoti ieškant ir suimant banditų vadeivą Labanauską, kuris su jais palaiko ryšį.

2. Ganyprovos km., Varnių rajone, nustatytas Labanausko bandos rėmėjas Norgaila. Su juo, kaip banditų "Prisikėlimo" apygardos ryšininkas, suvestas patikrintas agentas "Drąsuolis". Norgaila "Drąsuoliui" pasakė, kad banditai, su kuriais jis bendrauja, anksčiau turėjo ryšį su "Prisikėlimo" apygarda.

Panaudojant niekuo neįtariantį Norgailą, planuojame per agentą "Drąsuolį" atvesti pas Labanauską agentūrinę grupę, kuri apsimes viena iš bandų, veikiančių buvusios banditų apygardos "Prisikėlimas" teritorijoje.

KGB įgaliotinis Skaudvilės rajone š.m. balandžio mėn. užverbavo "Žibutę", ji papasakojo, kad nuo 1952 metų palaiko ryšį su banditu Dirvinsku ir turi slapyvardį "Čiomyj cvetok"*. 1954 metų sausio mėn. Dirvinskas pasiūlė agentui įrengti jam slėptuvę kolchozo skaityklos patalpoje, kur dirba agento sesuo. Kovo 10d. Dirvinskas vėl pasiūlė agentui įrengti bunkerį ir įspėjo, kad ateis pas agentą po mėnesio. Pasinaudojant šia aplinkybe, imamės priemonių Dirvinską suimti; kadangi Labanausko bandos dalyviai anksčiau siūlė Dirvinskui slapstytis drauge, jį galima panaudoti likviduojant šią bandą.

Banditų vadeivos Ramanausko paieškos

Ieškant banditų vadeivos Ramanausko - "Vanago", Lietuvos SSR MT KGB įgaliotinio Jiezno rajone aparatas š.m. balandžio mėn. užverbavo agentą "Vytautą", kuris pasakė apie keletą "Vanago" ryšių 1950 - 1953 metų laikotarpiu. "Vytautas" pasiųstas ieškoti "Vanago", jo žmonos ir uošvės (jas jis gerai pažįsta).

Lietuvos SSR MT KGB įgaliotinio Prienų rajone aparatas užverbavo agentą "Petronėlį", dirbantį kolūkio pirmininko pavaduotoju ir sistemingai aprūpinantį Daunorą maisto produktais.

Agento sodyboje įrengtas sekretas Daunorui sučiupti.

Banditų Daunoro - "Ungurio" ir Palionio - "Dobilo", kurie susiję

*** Čiomij cvetok, rusų k. - Juodoji gėlelė.**

su Ramanausku, paieškoje dirba specialiųjų agentų pora "Variag" ir "Smelyj". Šis, panaudodamas buvusį "Dzūkų" banditų rinktinės ryšininką eigulį Lukoševičių, pasiuntė Daunorienei laišką. Šiomis dienomis Lukoševičius pranešė "Variagui", kad Daunoras balandžio gale ketina ateiti pas jį susitikti su agentu.

Per susitikimą su agentais "Variagu" ir "Smėlyj" Daunoras bus suimtas.

Tokios pat banditų Daunoro ir Palionio iškvietimo ir suėmimo arba likvidavimo priemonės atliekamos per specialųjį agentą "Vacį", turintį ryšio su jais punktą.

Be to, Ramanausko ieško LSSR MT KGB įgaliotinių Prienų, Simno, Alytaus, Daugų, Varėnos ir Druskininkų rajonuose aparatų agentai.

"Kęstučio" banditų grupės (6 banditų) paieškos

1953 metais Kėdainių rajono teritorijoje apsigyveno agentų pora "Kovas" ir "Tiesa" (vyras ir žmona). Pagal mūsų užduotį, "Kęstučio" bandos ryšininkei Bartkuvienei agentai papasakojo legendą, kad turi nelegaliai gyvenantį giminaitį. Kaip tokį giminaitį, buvusį banditą, Bartkuvienei atvedė agentą - smogiką "Drąsuolį", kuris jai papasakojo, kad anksčiau buvo bandoje.

Šiomis dienomis Bartkuvienė per agentus "Kovą" ir "Tiesą" pakvietė "Drąsuolį" pas save ir žada organizuoti jo susitikimą su banditais.

Numatytos priemonės sučiupti arba likviduoti banditus, turint omeny agentų "Drąsuolio", "Kovo" ir "Tiesos" galimybes.

1953 metais agentų poros - "Valės" ir "Onos" (motina ir duktė) - sodyboje, panaudojant techniką, sugautas "Kęstučio" bandos dalyvis Petrauskas.

Pas nurodytas agentes "Kęstučio" bandos dalyviai dabar vėl ėmė lankytis.

Norint sučiupti banditus, kurie lankosi pas "Valę" ir "Oną", joms išduotos operatyvinės technikos priemonės. Netoli jų sodybos įrengtas kariuomenės sekretas su operatyviniu darbuotoju.

KGB įgaliotinio aparatas Jonavos rajone šiemet užverbavo agentus "Vernyj" ir "Albiną" (tėvą ir dukterį), sistemingai lankomus "Kęstučio" bandos dalyvio Žukausko.

Agentui "Vernyj" išduotos operatyvinės technikos priemonės Žukauskui sugauti. Ryšys su agentais garantuotas.

Su "Kęstučio" banda turi ryšį ir su jos dalyviais dažnai susitinka banditas "Ukrainietis". Per specialųjį agentą "Jaunių", kurį šis pažįsta kaip banditą, ruošiame "Ukrainiečio" suėmimo planą, kad paskui galėtume susekti "Kęstučio" bandą.

[...]*

"Klevo" bandos (3 banditai) paieškos

1954 metų kovo mėn. Lietuvos SSR MT KGB įgaliotinio Kėdainių rajone aparatas užverbavo agentą "Bakutį", buvusį aktyvų "Klevo" bandos rėmėją.

Agentas pareiškė norą likviduoti savo sodyboje banditus - jie ketino greitai pas jį ateiti. Agento sodyboje įrengta pasala, vadovaujama operatyvinio darbuotojo, kuriam duotos operatyvinės technikos priemonės banditus sučiupti arba likviduoti.

Be to, siekiant užmegzti ryšius su "Klevo" banda, per ryšininką Garnį veikia agentų grupė "Žvaigždė"; juos bandos dalyviai žino kaip banditus.

Pastaraisiais metais (1952-1953m.) likviduodami ginkluotą pogrindį, Lietuvos SSR MGB - MVD - KGB organai išaiškino ir likvidavo daug nacionalistinių organizacijų ir grupių, buvusių miestuose, rajonų centruose, miesteliuose ir kaimuose. Ir agentūrai renkant žinias, ir vedant tardymus pagal šių bylų bei grupių bylas, negauta duomenų, kad Lietuvos teritorijoje egzistuoja organizuotas nacionalistinis pogrindis su centralizuota vadovybe.

Rastos ir likviduotos nacionalistinės organizacijos bei grupės daugiausia buvo sukurtos banditų vadeivų nurodymu ir veikė arba lokaliai, arba palaikydavo ryšį su banditais.

Pavyzdžiui, 1953m. Panevėžio mieste ir Panevėžio rajone išaiškinta ir likviduota nacionalistinė organizacija, vadinamas rezervinis banditų rajonas "Aušra", kurį 1949-1950 m. įkūrė "Vyčio" banditų apygar-

*** Praleistas tekstas apie analogiškas čekistų akcijas**

dos vadeivos "Briedis" ir "Čerčilis".

Tais pačiais metais Pagėgių rajone likviduota nacionalistinė grupė "Jaunoji Lietuva", veikusi lokaliai, ir kt.

Respublikos KGB organai šiuo metu irgi neturi duomenų, kurie rodytų, kad respublikoje egzistuoja centralizuotai vadovaujamas organizuotas nacionalistinis pogrindis.

Tačiau iš gaunamų agentūros duomenų ir pasitaikančių antisovietinių apraiškų matyti, kad legaliai gyvenantys nacionalistai gana aktyviai priešiškai veikia.

1953m. legaliai gyvenantys nacionalistai įvairiose respublikos vietose surengė 53 antisovietines akcijas. Tai buvo: 4 rašomųjų mašinėlių grobimai, 4 kolūkių statinių padegimai, 32 antisovietinių atsišaukimų platinimo atvejai, 7 kartus aptikti antisovietiniai užrašai, 2 nacionalistinių vėliavų iškėlimo ir 4 plakatų bei valstybinių vėliavų sunaikinimo atvejai.

Per 1954 metų 3 mėnesius nacionalistai atliko 33 antisovietines akcijas. Tai: 18 antisovietinių atsišaukimų platinimo atvejų, 8 nacionalistinių vėliavų iškabinimo atvejai, 6 atvejai, kai sunaikintos valstybinės vėliavos, plakatai ir šūkiai, rastas vienas antisovietinis užrašas.

Ėmusis priemonių išaiškinti nurodytas antisovietines apraiškas, nustatyta, kad daug šių akcijų atliko nacionalistinių grupių, sukurtų iš jaunimo, dalyviai (apie tai išdėstyta atskirame pranešime).

Būdingiausi antisovietinių atsišaukimo platinimo atvejai yra šie:

Jiezno rajone ne kartą buvo platinami antisovietiniai atsišaukimai, spausdinti rašomąja mašinėle. Ėmusis priemonių, išaiškinta antisovietinė organizacija tarp Jiezno rajono moksleivių; jos nariai spausdino ir platino antisovietinius atsišaukimus;

Utenos mieste 1953 - 1954m. ne kartą buvo platinami antisovietiniai atsišaukimai, irgi spausdinti rašomąja mašinėle. Pagal gautus duomenis, antisovietinių atsišaukimų spausdinimu ir platinimu užsiima antisovietinė besimokančio jaunimo grupė;

Mažeikių mieste 1953 -1954m. buvo užregistruoti 5 antisovietinių atsišaukimų, parašytų ranka (kaip matyti iš braižo - kelių asmenų) platinimo atvejai. Antisovietinius atsišaukimus ruošus ir platinus įtariama grupė asmenų - sovietinių įstaigų tarnautojai ir moksleiviai.

Biržų, Kuršėnų, Užvenčio, Kelmės, Varnių, Veisėjų ir Simno ra-

jonuose 1953 - 1954m. buvo antisovietinių atsišaukimų, kuriuos banditai išspausdino ankstesniais metais, platinimo faktų.

Kitais atvejais buvo platinama po 1 - 2 egzempliorius antisovietinių atsišaukimų, rašytų ranka. Juos platinus įtariami pavieniai asmenys, nusiteikę prieš sovietų valdžią.

Be atskirų asmenų, įtariamų nacionalistine veikla, apie kuriuos renkamos žinios, Lietuvos SSR KGB organai atskleidė antisovietinių organizacijų ir grupių. Pavyzdžiui, Kybartų rajono Būdviečių km. gyventojas Kurtinaitis Albinas, Kazio s., (dabar Vilniaus miškininkystės technikumo studentas) įkūrė nacionalistinę organizaciją, vadinamą "Lietuvos nepriklausomybės armija" ("LNA"). Agentūros priemonių dėka išaiškinta 12 šios organizacijos dalyvių*, tarp jų:

Bruožis Bernardas, Jono s., gimęs 1934 metais,Būdviečių km. gyventojas, kolūkietis, organizacijos vadovo pavaduotojas;

Jankaitis Jonas, Jurgio s., gimęs 1920 metais, Būdviečių km. gyventojas, kolūkietis, ir kiti.

Organizacija turi Kurtinaičio sudarytus įstatus, iš kurių matyti, kad "LNA" organizacija kelia sau tikslą per metus įtraukti į pogrindį daug vietos gyventojų, išmokyti juos svarbiausių kovos taisyklių, kad kilus karui stotų prieš Sovietų Sąjungą.

Organizacijos vadovas Kurtinaitis nurodė savo nariams kol kas nevykdyti jokios antisovietinės veiklos, o imtis verbavimo darbo. Kiekvienas organizacijos narys turi jam skirtą numerį.

Kad būtų užkirstas kelias aktyviai antisovietinei veiklai, nurodytoji antisovietinė organizacija operatyviai likviduojama, areštuojant organizacijos vadovus ir atliekant eilinių jos narių profilaktiką.

1953 metais buvęs aktyvus banditų ryšininkas, po amnestijos grįžęs iš kalėjimo Galinis Vitas, Vinco s., gimęs 1931 metais, Menčtrakio km., Marijampolės rajono gyventojas, Marijampolės ir Prienų rajonų teritorijose įkūrė nacionalistinio pogrindžio organizaciją "Netikėta audra".

Į šią organizaciją Galinis įtraukė keletą buvusių ryšininkų ir bandų rėmėjų.

*** Buvo išaiškinta 15 šios organizacijos dalyvių. Nuteistas - 1, kiti 14 - profilaktuoti.**

Grupės nariai turi ginklą ir rašomąją mašinėlę, jie rašo ir platina antisovietinius atsišaukimus, kuriuose atsispindi teroristiniai ketinimai.

Iš viso išaiškinti 5 šios organizacijos nariai.

Siekiant užkirsti kelią priešiškai veiklai, artimiausiu metu antisovietinė organizacija bus operatyviai likviduota, jos nariai - suimti.

Imtasi priemonių atskleisti antisovietines apraiškas (ne kartą buvo platinami antisovietiniai atsišaukimai) Utenos ir Mažeikių miestuose.

Valstybės saugumo komiteto vadovybė bei operatyvininkai ir įgaliotinių aparatai rajonuose kuria agentūros aparatą ir vykdo priemones, padedančias atskleisti nacionalistų priešiškas užmačias ir jų praktinę antisovietinę veiklą.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininkas
plk. (K.Liaudis)
[Nuorašas] tikras: vyr. ltn. (Kanutovas)(Parašas)

1954m. balandžio mėn.
Nr.
Vilnius

Pažyma. Šis pranešimas liko kaip pažyma ir todėl nepasiųstas adresatui (Parašas neįskaitomas)

Rezoliucijos: "Drg. Vukolovui. Atnaujinti pranešimą ir išsiųsti adresatui. Martavičius 1954m. liepos 30d. Gauta 1954m. rugsėjo 9d." (Parašas neįskaitomas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.55/1. L.73-89. Nuorašas.

193. LSSR KGB 4-os valdybos 2 skyriaus viršininko K.Martusevičiaus pažyma apie partizanų veikimą 1954-1955m.

Vilnius **1955m. spalio 19d.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1954 metų sausio ld. duomenimis respublikoje žinomi veikiantys 142 banditai.

1954 metais KGB rajonų aparatai drauge su 4 valdyba likvidavo 80 banditų, iš jų: 27 sučiupti, 37 užmušti ir 16 legalizuota. Visiškai arba iš dalies likviduotos bandos: Giedriko - 7 banditai, Jonušo - 6, Bagdono - 4, Simašiaus - 7, Budrecko - 3. Likviduotas bandos vadeiva Daunora ir aktyvūs teroristai Langa ir Vaičekauskas bei kiti banditai. Pašalinta iš įskaitos 11 banditų, 9 iš jų perkelti į nelegalus, o 2 buvo klaidingai įtraukti į įskaitą. Per tą patį laikotarpį legalizuota 40 nelegalų.

1954 metais banditai įvykdė 27 priešiškus veiksmus, iš jų: 10 teroro aktų, 3 mėginimai juos įvykdyti (perjuos užmušta 13, sužeisti 5 sovietiniai piliečiai: du sumušimai, 12 kolūkių, parduotuvių ir kolūkiečių apiplėšimų.

Legaliai gyvenantys nacionalistai per tą patį laikotarpį įvykdė 47 priešiškus veiksmus, iš jų: vieną teroro aktą Varėnos rajone prieš Merkinės MTS partinės organizacijos sekretorių Paltaracką; du rašomųjų mašinėlių grobimus; 29 kartus platino antisovietinius lapelius ir 15 kartų kėlė nacionalistines vėliavas, naikino plakatus, portretus, šūkius, darė kitokius veiksmus.

1955 metų sausio ld. įskaitoje buvo 51 banditas. Tais metais į "Žaibo"* bandą įstojo 2 banditai.

Nuo 1955 metų sausio ld. iki spalio 20d. respublikos KGB organai likvidavo 8 banditus, 6 iš jų užmušė, du sučiupo. Legalizavo 33 nelegalus.

Šiuo metu įskaitoje liko 45 banditai, iš jų: 21 veikia 5 banditų grupėse, 8 slapstosi po du, o 16 - pavieniui.

Be to įskaitoje yra 61 nelegalas.

Per 9 1955 metų mėnesius banditai įvykdė 15 veiksmų, iš jų: 5 teroro aktai (per juos užmušti 7 sovietiniai piliečiai), du kolūkinio aktyvo sumušimo atvejai, du apiplėšimai, trys apšaudymai ir 3 antisovietinių laikraščių bei lapelių platinimo atvejai.

Per tą patį laikotarpį legaliai gyvenantys nacionalistai įvykdė 94 priešiškus veiksmus, iš jų: Tauragės rajone teroro aktas prieš kolūkio pirmininką Špelverį, rašomųjų mašinėlių grobimas Kauno rajono bibliotekoje, 32 antisovietinių lapelių platinimo atvejai, 6 nacionalistinių vėliavų kėlimo atvejai ir 49 antisovietinio ir teroristinio pobūdžio ano-

*** Neišaiškinta.**

niminių laiškų platinimo atvejai.

Nuo 1954m. gegužės mėnesio iki šio laiko skyriaus operatyvininkai užverbavo 7 agentus, pradėjo 1 agentūrinę bylą ir 2 išankstinio operatyvinio apdorojimo bylas.*

KGB prie Lietuvos SSR MT 4 valdybos 2 skyriaus viršininkas
kapitonas (Martusevičius) (Parašas)

1955 10 19

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.66/2. L.233-234. Originalas.

194. LSSR MVD kalėjimo Nr.1 chirurginio skyriaus vedėjos Lagoiskajos, chirurgo konsultanto Vorobjovo ir e.p. sanitarinės dalies viršininko Kuzmino aktas apie kalinio A.Ramanausko sužalojimą

Vilnius **1956m. spalio 15d.**

Nuorašas
Visiškai slaptai

1956 10 15
Vilnius

Aktas

Mes, žemiau pasirašiusi gydytojų komisija, susidedanti iš Lietuvos SSR MVD kalėjimo Nr. 1 chirurginio skyriaus vedėjos medicinos tarnybos vyr. ltn. Lagoiskajos E.A., chirurgo konsultano (MVD SANO**) Vorobjevo V.S., e. sanitarinės dalies viršininko p. medicinos tarnybos kpt. Kuzmino, sudarėme šį aktą, kuriame toliau išdėstyta:

Kalinys Ramanauskas Adolfas Liudvikas, gimęs 1918 metais, pristatytas į Lietuvos SSR MVD kalėjimo Nr. 1 ligoninės chirurginį skyrių 1956 metų spalio 12d., 16 valandų 30 minučių, itin sunkioje būklėje.

Į klausimus neatsako, be sąmonės, nuolat mėšlungiškai trūkčioja veido, liemens, apatinių galūnių raumenys.

*** Paskutinis sakinys prirašytas ranka.**
**** SANO (sanitamyj otdel, rusų k.) - sanitarinė dalis.**

Pulsas vos juntamas, minkštas, mažas kraujospūdis 60/40. Ligonis visas kruvinas. Masyvus tvarstis lytinių organų srityje smarkiai permirkęs šviežiu raudonu krauju; nuėmus tvarstį, rasti dideli šviežio kraujo krešuliai, ant kapšelio plati plėštinė žaizda, užsikimšusi kraujo krešuliais.

Dešinioji akis užmerkta dėl hematomos ant viršutinio voko; ant viršutinio voko rastos šešios plonos vielos arba vinies skersmens žaizdos, siekiančios akiduobę; daugybė įdrėskimų pilvo srityje, pjautinė kairės plaštakos 3-ojo piršto žaizda.

Išvedant ligonį iš šoko būsenos skubiai perpilta 400,0 1/0+ grupės konservuoto kraujo, 40 proc. gliukozės - 40,0 į/v, morfijaus, širdį stiprinančių vaistų.

Atlikus antišokines priemones, ligonio kraujospūdis pakilo 120/80, pulso prisipildymas pasidarė patenkinamas, sąmonė blausi. Ligonis nuvežtas į operacinę operacijai.

Per operaciją ant lytinių organų rasta: didelė plėštinė kapšelio dešiniosios pusės žaizda ir kampinė kapšelio kairiosios pusės žaizda, kapšelyje nėra kairiosios ir dešiniosios sėklidės, kairiojo ir dešiniojo sėklinių latakų.

Kapšelio žaizdos chirurgiškai apdorotos išpjaunant negyvybingus audinius; sustabdytas kraujavimas su kirkšnių kanalų revizija.

Kapšelio žaizda pasluoksniui užsiūta ketguto siūlais.

Per operacijas komplikacijų nebuvo. Po operacijos sąmonė liko blausi, nors operacijos metu ligonis reagavo į skausmą. Sąmonę ligonis atgavo 1956 metų spalio 13d. Šiuo metu atliekamas gydymas: antibiotikai, širdies vaistai, perrišimai.

Ligonį konsultavo gydytojas specialistas okulistas. Pagal išvadą, kadangi kalinio Ramanausko viršutiniame voke ir akiduobėje yra daugybinių durtinių žaizdų, gali būti pažeistas dešiniosios akies regos nervas. Kraujo išsiliejimas akiduobėje. Paskirtas gydymas. Šiuo metu pooperacinis periodas kol kas be komplikacijų, nors po operacijos praėjo dar labai mažai laiko. Ligonio būklė po operacijos gerėja.

Pooperacinė diagnozė: trauminis šokas. Didelės kapšelio žaizdos, kapšelio turinio (sėklidžių ir sėklinių latakų) nebuvimas. Smarkus kraujavimas. Durtinės smeigiamosios žaizdos dešiniojoje akyje. Tyčinis susižalojimas.

Tardyti bus įmanoma (jei bus sėkminga eiga) po 2-3 savaičių.

MVD kalėjimo Nr.l chirurginio skyriaus vedėja,
milicijos tarnybos vyr. ltn. Lagoiskaja

Chirurgas konsultantas Vorobjevas

E.p. MVD kalėjimo Nr.l sanitarinės dalies viršininkas
milicijos tarnybos kpt. Kuzminas

Nuorašas tikras: Dušanskis (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.6656. T.6. L.369-370. Nuorašas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas K. 1993. Nr.9. P.188-190.

195. LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio pranešimas SSRS KGB pirmininkui I.Serovui apie partizanų vado A.Ramanausko persekiojimą ir suėmimą

[Vilnius] **1956m. spalio 18d.**

Visiškai slaptai

Valstybės saugumo komiteto
prie SSR Sąjungos Ministrų Taiybos
pirmininkui armijos generolui
draugui Scrovui I.A.
Maskva

Pranešimas
kaip buvo ieškomas ir suimtas buvęs Lietuvos ginkluoto
nacionalistinio pogrindžio banditų
vadeiva Ramanauskas - "Vanagas"

Pagal Jūsų patvirtintą 1955 metų gruodžio 31d. agentūrinių-operatyvinių priemonių planą dėl banditizmo likučių likvidavimo respublikoje, ypač daug dėmesio buvo skiriama Ramanausko Adolfo, Liudviko s., slapyvardžiu "Vanagas", paieškoms.

Kaip žinoma, Ramanauskas, buvęs buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkas, dirbdamas Alytaus mokytojų seminarijos dėstytoju, užmezgė ryšį su nacionalistiniu pogrindžiu ir 1945 metų balandžio mėn.

įstojo į buržuazinių nacionalistų bandą.

Būdamas ginkluotame pogrindyje, Ramanauskas aktyviai kūrė centralizuotą banditizmo vadovybę Lietuvos SSR teritorijoje ir organizavo teroristinę ir antisovietinę jam pavaldžių banditų veiklą.

Iš pradžių - kaip banditų rinktinės vadeiva, o paskui - kaip "Dainavos" apygardos "vadas", Ramanauskas 1945-1948m. surengė Merkinės miestelio antpuolį, dalyvavo ginkluotuose susirėmimuose su liaudies gynėjų būriais ir SSR MVD kariuomenės kareiviais. Šiuose ginkluotuose susirėmimuose būdavo sovietinio-partinio aktyvo, liaudies gynėjų ir kareivių aukų.

1948 metų spalio 20d. Ramanausko iniciatyva sušauktas "Dainavos" ir "Tauro" apygardų banditų vadeivų pasitarimas, kuriame priimtas sprendimas įsteigti vadinamąjį "Pietų Lietuvos partizanų" srities štabą. Šiame pasitarime Ramanauskas buvo išrinktas "Pietų Lietuvos partizanų" srities vadeiva ir suformavo štabą. 1949 metų vasario mėn. Ramanauskas iš pietų Lietuvos perėjo į Žemaitiją, kur dalyvavo respublikos banditų vadeivų "sąskrydyje" ir kuriant vadinamąjį "Lietuvos laisvės kovos sąjūdį" - "LLKS", tapo "LLKS prezidiumo" nariu ir buvo paskirtas "LLKS gynybos pajėgų vadu". Šias pareigas Ramanauskas ėjo iki pabaigos, kai jau slapstėsi tik su žmona Mažeikaite Birute. Pogrindyje Ramanauskui buvo suteiktas "generolo" laipsnis*.

Ramanauskas 1949-1951 m. stengėsi užmegzti ryšį su Vakarų bloko šalių žvalgybomis, ypač amerikiečių ir anglų. Šiuo tikslu Ramanauskas dalyvavo rengiant ir permetant per sieną ryšiui su jais banditų pogrindininkus Pyplį-"Mažytį", Krikščiūną-"Rimvydą", Lukšą-"Skirmantą" ir kt. 1950 metų spalio mėn. į Lietuvos SSR teritoriją išmetus amerikiečių šnipų grupę, vadovaujamą Lukšos-"Skirmanto", Ramanauskas ėmė vadovauti įvairių šnipinėjimo duomenų apie Sovietų Sąjungą rinkimui užsienio žvalgyboms. Kartu su Lukša 1951 metais jis sudarė ir išsiuntinėjo į bandas instrukciją, kaip rinkti šnipinėjimo informaciją.

Respublikos valstybės saugumo organams ėmusis priemonių, besislapstantys amerikiečių šnipai ir juos slepiančios bandos 1950-1953m. laikotarpiu buvo likviduoti, kai kurie - suimti.

1951 metų vasario 16d. likviduotas vadinamasis "LLKS gynybos

*** A.Ramanauskas turėjo tik partizanų pulkininko laipsni.**

pajėgų štabas", todėl Ramanauskas buvo priverstas pereiti slapstytis į banditų tėvūniją "Geležinis vilkas" Alytaus rajono teritorijoje.

1952m. likvidavus banditų grupę "Geležinis vilkas", Ramanauskas su žmona ėmė slapstytis savo rėmėjo Labanausko bunkeryje Olendemės kaime Jiezno rajone.

Bet iš ten jis turėjo išeiti 1953 metų pavasarį, kai buvo likviduoti paskutiniai jį saugoję banditai Smolskas-"Ąžuolas" ir Česnulevičius-"Sakalas".

Kaip jau esame pranešę anksčiau ataskaitose apie Ramanausko paieškų eigą, jam 1953 metais pavyko persibazuoti iš Labanausko ir ilgam laikui išnykti iš Lietuvos SSR valstybės saugumo organų akiračio.

Ramanausko paieškoms ir suėmimui Lietuvos SSR valstybės saugumo organai teikė itin svarbią reikšmę. Tam tikslui prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos buvo sudaryta kvalifikuotų KGB čekistų operatyvinė grupė nuolatinėms Ramanausko paieškoms. Šio uždavinio vykdymui subordinuota KGB valdybos aparatų Alytaus, Varėnos, Daugų, Jiezno ir Prienų rajonuose veikla.

Operatyvinei KGB grupei prie Lietuvos SSR MT ir periferijos operatyviniams darbuotojams buvo iškeltas uždavinys taip organizuoti darbą su agentūra ieškant Ramanausko, kad šis darbas atitiktų KGB prie SSR Sąjungos Ministrų Tarybos įsakymuose Nr.00405, 00630, 00799 ir 00420 iškeltus reikalavimus.

Ramanausko paieškose svarbiausias dalykas buvo įgyti naujų agentų iš asmenų, kurie anksčiau turėjo su juo ryšį, galimo Ramanausko pasirodymo vietose įkurdinti patikrintus ir naujus agentus, panaudoti "Georgino" ir "Vacio" agentūrines grupes.

Iš viso Ramanausko ir jo šeimos narių paieškoms vien 1956 metais užverbuota 30 agentų. Atnaujintas ryšys su dvylika agentų, kurie dėl įvairių priežasčių anksčiau buvo išbraukti.

1954 metų pabaigoje, atnaujinus ryšį su demobilizuotu iš sovietų armijos agentu "Nemunu", šis pranešė, kad buvęs jo bendradarbis Bilinskas Vaclovas, grįžęs namo, rado Ramanauską ir Mažeikaitę, besislapstančius Bilinsko tėvų ūkyje Bingelių k., Merkinės apylinkėje, Varėnos rajone.

Ėmusis priemonių, Bilinskas Vaclovas ir jo brolis Bilinskas Juozas 1955 metų sausio mėn. buvo mūsų slapta suimti ir ištardyti. Iš pradžių

neprisipažinę, Bilinskas Juozas, o paskui ir jo brolis Vaclovas pasakė, kad Ramanauskas ir Mažeikaitė tikrai slapstėsi pas juos ir pas dėdę Bilinską Joną nuo 1953 metų balandžio iki 1954 metų rugsėjo. Kai 1954 metų rudenį Ramanauskas iš jų išėjo, jie daugiau jo nematė ir nežinojo, kur jis slapstosi.

Toliau tardydami brolius Bilinskus ir juos operatyviai panaudodami, derindami su kitų agentų įtraukimu, mes priėjome išvadą, kad Ramanauskas ir Mažeikaitė, nors išėjo iš Bilinskų, bet toliau slapstosi netoli Merkinės miestelio, Varėnos rajone.

Vėl 4 valdybos užverbuotas agentas "Tadas" pasiųstas rinkti žinių apie Bilinską Joną, pranešė, kad šis ir toliau palaiko ryšį su Ramanausku. Bilinskas "Tadui" papasakojo, kad 1955 metų gegužės mėn. jis susitikdavo su Ramanausku netoli Bingelių kaimo, Merkinės apylinkėje, Varėnos rajone. Analogiškas pranešimas gautas iš agento "Žaibo", anksčiau buvusio Ramanausko patikėtinio. 1955 metų pradžioje "Žaibą" mes specialiai perkėlėm dirbti į Merkinės miestelį, ir darbe jis užmezgė ryšius su Bilinsku Jonu.

Dirbdami "Vanago" paieškos darbą Merkinės apylinkės teritorijoje, agentai "Gudas" ir "Georgin", apsimetę nelegaliais asmenimis, 1955 metų pradžioje taip pat nustatė artimus Ramanausko ir Mažeikaitės ryšius su Arbačiausku, Buloniene, Čiriene ir Tamulevičium Bronium. Visi šie asmenys pokalbiuose su agentais papasakojo apie retus ir atsargius pastarojo meto Ramanausko ir Mažeikaitės pasirodymus tose vietose; jie stebi mūsų agentus, bet su jais nesuartėja. O agentams nustatyti tikslią Ramanausko slapstymosi vietą Merkinės apylinkės teritorijoje kol kas nepasisekdavo, nors įgyvendindavome įvairias kombinacijas, kad sustiprintume pasitikėjimą mūsų agentūros grupe ir užmegztume ryšį su Ramanausku.

Turėdami omeny aukščiau nurodytų agentų duomenis apie Ramanausko pasirodymą Merkinės apylinkės Varėnos rajono teritorijoje, suaktyvinome ir jo paieškos darbą su patyrusiu KGB 4 valdybos prie Lietuvos SSR MT agentu "Žinomu", gyvenančiu Kaune ir turinčiu plačius ryšius šiame rajone.

Agentas "Žinomas" dar 1953 metais pranešė, kad svečiuojantis pas tolimą giminaitį Bilinską Joną, Bingelių kaimo, Merkinės apylinkės gyventoją, tas jam sakė, kad su juo nori susitikti jo buvęs pažįstamas,

mokytojas. Tačiau susitikimo nebuvo, nes agentas pas Bilinską viešėjo neilgai. Bet prisimindamas dar 1940 metų savo pažintį su mokytoju Ramanausku, "Žinomas" papasakojo mums savo prielaidą, kad Bilinskas Jonas galbūt slepia Ramanauską. "Žinomo" duomenis tada panaudojom paieškoms. Bilinsko sodybą (tarp kitų) stropiai patikrino kariuomenės padaliniai, bet Ramanausko bunkerio ten neaptiko.

Kai "Žinomas" vėl buvo pasiųstas pas Bilinską Joną jau 1955 metų pradžioje, šis smulkiau papasakojo agentui "Žinomam" apie savo ryšius su Ramanausku.

Bilinskas kaip didelę paslaptį pasakė "Žinomam", kad su juo iš tikrųjų anksčiau norėjo susitikti Ramanauskas dėl amerikietiškų dolerių keitimo į sovietinę valiutą. Tačiau konspiracijos sumetimais Bilinskas vis nutęsdavo šį susitikimą, kol Ramanauskas, kuris pas jį slapstėsi, išėjo į kitą vietą.

1955-1956 metais "Žinomas" kelis kartus vilnos ir deficitinių pramoninių prekių pardavinėjimo dingstimi važinėjo pas Bilinską Joną ir pas kitus, kur turėjo ryšius, į Merkinės miestelį. Agentas toliau tyrinėjo Bilinską Joną, atsargiai sužinodavo iš jo apie Ramanauską, keitė Bilinskui amerikietiškus dolerius.

Mūsų pavedimu, "Žinomas", kalbėdamas su Bilinsku, priekaištavo, kodėl jis anksčiau nesakė, kad Ramanauskas nori keisti dolerius, už juos būtų galėjęs mokėti daugiau. Dar "Žinomas" pridūrė, kad Ramanauskas šiuo klausimu gali bet kada atvažiuoti pas jį į Kauną, kur miesto pakraštyje jis pasistatęs nuosavą namuką. Bilinskas nors ir atsakė, kad su Ramanausku daugiau nesusijęs, bet "Žinomo" adresą Kaune pasiliko.

Panaudojant agentus - "Žinomą", "Tadą", "Žaibą" ir kitus - buvo sekami Mažeikaitės Birutės giminės, gyvenantys Kirmėliškės kaime, Prienų rajone. Iš vėl užverbuotų agentų "Ramunės" ir "Dėžutės" sužinojom, kad grįžusi iš kalėjimo buvusi Ramanausko ryšininkė ir Mažeikaitės Birutės sesuo - Mažeikaitė Genė - nori įsidarbinti Kaune. Pasinaudodami šia aplinkybe, agentai pagal mūsų užduotį tarpininkavo, kad Mažeikaitė Genė apsigyventų Kaune, agento "Rožės" bute. Bendraudamas su Gene Mažeikaite, agentas "Rožė" pelnė visišką jos pasitikėjimą ir nors nebuvo iš anksto orientuotas ėmė teikti žinias, kad jos nuomininkė stengiasi užmegzti ryšius su nelegaliai gyvenančiomis

motina ir seserimi Mažeikaite Birute.

Tokiu būdu įtikimiausias Ramanausko ir Mažeikaitės pasirodymo vietas Merkinės apylinkės teritorijoje ir Kaune mes apraizgėme patikima ir kvalifikuota agentūra. Kitose galimose Ramanausko pasirodymo vietose, pradedant 1956 metų birželiu, buvo vykdomos aktyvios jo paieškos priemonės pasitelkiant MVD kariuomenę, kad jis neturėtų galimybės susidaryti naujos slapstymosi bazės.

Tokiame Ramanausko paieškos priemonių komplekse daugiausia dėmesio buvo skiriama darbui su agentais "Žinomu", "Georginu" ir "Rože".

Vykdydamas mūsų užduotis, agentas "Žinomas" 1956 metų spalio 11d., pagal sutartą signalą, skubiai iškvietė operatyvinį darbuotoją ir pranešė, kad pas jį dviračiais atvažiavo Ramanauskas su žmona ir ketina nakvoti, įsigyti deficitinių prekių ir 12d. rytą važiuoti atgal Alytaus kryptimi.

Kadangi "Žinomo" namuką ir butą buvome iš anksto išstudijavę, su agentu sudarėme signalinį ryšį, kad Ramanauskas ir Mažeikaitė, išeidami iš "Žinomo" buto, būtų suimti. Išėjimai iš agento namo buvo stebimi iš lauko. Žvalgybininkai palaikė radijo ryšį su operatyvininkų grupėmis.

Š.m. spalio 12d., 8 val. 30 min., Ramanauskas ir Mažeikaitė su dviračiais išėjo iš agento namo ir pasuko Kampo gatve. Čia juos sulaikė Lietuvos SSR KGB operatyvinė grupė.

Sulaikant iš Ramanausko ir Mažeikaitės buvo atimti du užsieninės markės pistoletai, 22 šoviniai, du banditų antspaudai ("LLKS tarybos prezidiumas" ir "LLKS gynybos pajėgų štabas"), fiktyvūs pasai ir kiti dokumentai.

Ramanauskas A.L. ir jo žmona Mažeikaitė B.M. areštuoti. Imamės priemonių užšifruoti agentą "Žinomą".

Suėmus Ramanauską, paskutinį Lietuvos ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadeivą, respublikoje visiškai baigtas Lietuvos buržuazinių nacionalistų banditų formuočių likvidavimas.

Kadangi Lietuvos pietuose nebeliko nė vieno veikiančio bandito, priimtas nutarimas artimiausiu laiku legalizuoti "Georgino" agentūrinę grupę.

Vykdydami Jūsų nurodymus organizuojant Ramanausko ir Mažeikaitės paiešką ir suėmimą, atkakliu ir kvalifikuotu darbu pasižymėjo:

1. plk. Sinicinas Jakovas Fedorovičius,
2. plk. Martavičius Leonardas Vladovičius,
3. mjr. Obukauskas Juozas Stanislavovičius,
4. mjr. Dušanskis Nachmanas Noachovičius,*
5. mjr. Krugovcovas Josifas Stepanovičius,
6. kpt. Kolesnikovas Grigorijus Pavlovičius,
7. vyr.ltn. Petraitis Povilas Jonovičius,
8. mjr. Putveinas Nikolajus Ivanovičius,
9. ltn. Vorobjovas Ilja Venediktovičius,
10. jaun.ltn. Antanavičius Domas Juozovičius,
11. serž. Strabikaitė Jadvyga Antonovna,
12. serž. Petružis Jonas Juozovičius.

Juos prašau paskatinti savo nuožiūra.

Apie tardymo eigą Ramanausko ir Mažeikaitės byloje pranešime papildomai.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininkas gen. mjr. K.Liaudis

[Nuorašas] tikras: vyr. ltn. (Kanutovas) (Parašas)

1956 10 18

Buv. LSSR VSKA. Op.b.f. B.6656. T.6. L.371-378. Nuorašas.
Publikuota: Laisvės kovų archyvas. K. 1993. Nr.9. P.182-188.

*** Prie pirmų 4 siūlomų asmenų pavardžių ranka užrašyta - "laikrodis".**

196. LSSR KGB 4 valdybos viršininko J.Obukausko raštas SSRS KGB 4 valdybos 2 skyriaus viršininkui J.V.Chamziukovui apie Lietuvoje veikiančius partizanus ir ieškomus nelegalus

[Vilnius] **1957m. kovo mėn.**

Visiškai slaptai

KGB prie SSR Sąjungos Ministrų Tarybos 4 valdybos
2 skyriaus viršininkui
pulkininkui draugui Chamziukovui I.V.
Maskva
Papildant 1957 02 4 Nr.s/4-147

Pranešame, kad š.m. kovo 12d. duomenimis respublikoje tebeveikia 15 banditų ("Kęstučio" banditų grupė - 4 banditai, "Patašono" bandgrupė - 3 banditai, "Stumbro" banditų grupė - banditai ir 5 pavieniai banditai) ir 15 ginkluotų nelegalų.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 2 skyrius pagal vietos paieškos bylas ieško 308 buvusių banditų, kurie veikė bandose 1945-1946 ir 1948 metais, o vėliau iš jų išėjo daugiausiai su fiktyviais dokumentais.

Jų pasirodymas ankstesnio veikimo rajonuose ilgą laiką nepastebėtas.

Dabartiniu metu peržiūrima nemažai šios kategorijos nusikaltėlių bylų. Nesant praktinės nusikalstamos veiklos buvimo bandoje laiku, tam tikros dalies banditų paieška bus nutraukta, o bylos atiduotos į archyvą.

KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 4 valdybos viršininkas
papulkininkis (Obukauskas)

1957 03

Tikra: vyr. ltn. Kanutovas (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.68/52. L.50. Nuorašas.

197. Iš LSSR KGB pirmininko K.Liaudžio ir 4 valdybos viršininko J.Obukausko pažymos apie pasipriešinimo pogrindines organizacijas, veikusias Lietuvoje nuo 1940m., partizanų vadovybės sukūrimą ir spaudą

[Vilnius] **1957m. kovo mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma apie buržuazinio nacionalistinio pogrindžio ir jo ginkluotų bandų atsiradimą bei veiksmus Lietuvos SSR

Lietuvių nacionalistinis pogrindis atsirado 1940 metų pabaigoje, sovietų valdžios atkūrimo Lietuvoje metu, galutinai susiformavo 1941 metų pavasarį iš buožijos ir buržuazinių politinių partijų dalyvių, veikiant Berlyne Lietuvos nacionalistų centrui, kuriam vadovavo buvęs Lietuvos karo atašė Vokietijoje pulkininkas Škirpa.

Tada Lietuvoje atsirado įvairios antisovietinės nacionalistinės organizacijos, kurias vėliau Škirpa ir Domaševičius suvienijo į "LAFą" ("Lietuvos Aktyvistų Frontą"), turėjusį sukilimo centrą Lietuvoje.

Šiuos darinius, jungusius po keletą tūkstančių buvusių Lietuvos buržuazinės kariuomenės karininkų, įstaigų tarnautojų, buvusių reakcinių partijų ir organizacijų narių, subsidijavo kitų šalių, ypač fašistinės Vokietijos, žvalgyba.

Tačiau vokiečiai okupantai neišpildė Lietuvos nacionalistų lūkesčių, nes jokių privilegijų "frontui" nedavė ir neketino suteikti "Lietuvai nepriklausomybę". Todėl vokiečių okupacijos metu ėmė rastis kiti nacionalistiniai centrai bei grupės, orientuotos į Angliją ir Ameriką.

1943m. Lietuvos buržuaziniams nacionalistams pavyko suburti masiškiausią ginkluotą nacionalistinę organizaciją - "Lietuvos laisvės armiją" ("LLA")*.

Vadovaujama buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkų, morališkai ir materialiai remiama katalikų dvasininkijos, "LLA" sujungė visas reakcines Lietuvos nacionalistų jėgas.

*** LLA įsikūrė 1941 m. gruodžio mėn.**

"Lietuvos laisvės armija" turėjo griežtą organizacinę struktūrą - valsčių organizacijas, apskričių, sričių štabus ir "vyriausiąjį" štabą. Visa organizacija buvo suskirstyta į du sektorius: 1) veikiantis, sąlygiškai vadintas "Vanagais" ir 2) organizacinis, sąlygiškai vadintas "OS".

"Vanagų" sektorius vienijo aktyvius nacionalistus, jie buvo rengiami ginkluotai kovai prieš sovietų valdžią; organizacinis sektorius turėjo vykdyti organizacines funkcijas, rūpintis žvalgyba, ryšiais ir kitais dalykais, susijusiais su aktyvių ginkluotų veiksmų aptarnavimu. 1943m. visose Lietuvos apskrityse ir valsčiuose įkurtos "LLA" organizacijos jungė kelis tūkstančius nacionalistų.

1943 metais Lietuvos nacionalistinio pogrindžio vadovai, nuspėdami karinį Vokietijos pralaimėjimą, mėgino užmegzti ryšį su JAV ir Anglijos žvalgybos organais ir tam tikslui nelegaliai išsiuntė į Švediją savo atstovą Vokietaitį.

Kartu "LLA" "Vyriausias štabas" 1944 metais užmezgė ryšį su vokiečių vadovybe ir žvalgyba. Šie, jausdami savo žūtį, padarė nuolaidų "LLA". Per derybas buvo pasiektas susitarimas perduoti "LLA" didelį kiekį ginklų, šaudmenų, ryšio priemonių, netikrų sovietinių dokumentų, pinigų ir t.t. Lietuvos nacionalistinio pogrindžio dalyviams. Pagal susitarimą, keli šimtai nacionalistų* buvo pasiųsta į vokiečių žvalgybos mokyklas, o baigusius vokiečiai iš lėktuvų išmetė į sovietų armijos užnugarį Lietuvos SSR teritorijoje, kad vadovautų ginkluotoms nacionalistų grupėms ir aktyvintųjų kenkėjišką veiklą respublikoje.

Išvijus vokiečių fašistinę kariuomenę iš Lietuvos, keletas tūkstančių nacionalistų, vokiečių vadovybės apginkluotų "LLA" dalyvių, ėmėsi aktyvios teroristinės, diversinės ir kitokios kenkėjiškos veiklos, organizavo masinę antisovietinių laikraščių ir lapelių leidybą.

Nacionalistines bandas, turėjusias po kelis šimtus dalyvių, papildė buvę Lietuvos kariuomenės karininkai, asmenys, susikompromitavę bendradarbiaudami su okupantais, sovietų armijos dezertyrai, pabėgusieji nuo areštų bei iškeldinimo ir kiti priešiški elementai.

1945-1946m. buvo smogtas rimtas smūgis "LLA" vadovaujantiems centrams. Vyriausiojo "LLA" štabo vadas Eidimtas buvo sučiuptas gy-

***Vokiečių žvalgybos mokyklą baigė apie 100 vyrų, kurie desantu permesti į Lietuvą įsijungė į partizanų gretas.**

vas Kaune. Likviduota keletas "LLA" apskričių štabų ir bandų.

Greta vadinamosios "Lietuvos laisvės armijos" ("LLA") respublikoje veikė ginkluoti nacionalistiniai dariniai.

1945 metų sausio mėnesį Vilniaus universiteto profesoriaus Žvirono iniciatyva buvo įkurtas naujas pogrindžio centras "VLIK'as ("Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo komitetas"), turėjęs tikslą suvienyti antisovietinį pogrindį ir vadovauti ginkluotai kovai prieš sovietų valdžią.

"VLIK'as mėgino organizuoti senosios lietuvių inteligentijos, buožijos ir kitų reakcingų elementų masinį pasipriešinimą. "Komitetas" sukūrė daugiau kaip 10 nacionalistinių darinių respublikos apskrityse.

1946 metais "VLIK"ą ir jo žemutines organizacijas likvidavo valstybės saugumo organai.

"LPS" ("Lietuvos partizanų sąjungą") 1945m. balandžio mėnesį įkūrė vokiečių žvalgybos agentas parašiutininkas Raulinis*.

"LPS" karinis štabas įsteigė nacionalistinius darinius respublikos apskrityse ir įstaigose, suorganizavo ginkluotas bandas teroristinėms diversijoms ir kitai ardomajai veiklai, rengdamas ginkluotą sukilimą. "LPS" buvo likviduota 1945 metų pabaigoje.

1946 metų kovo mėnesį buvusios MGB organai likvidavo vadinamąją "Lietuvos tautinę tarybą"** ir jam pavaldų "Lietuvos ginkluotų pajėgų generalinį štabą".

"Tautinė taryba" respublikos teritorijoje įkūrė keturias karines sukilimo apygardas, jungusias 15 teroristinių formuočių ir ryšininkus, mėgino paimti savo įtakon visą Lietuvos antisovietinį pogrindį.

Ryšiams su anglų-amerikiečių žvalgyba ir nacionalistiniais emigrantų centrais užmegzti "Taryba" siuntė į užsienį savo emisarą.

1947 metais "Tauro" apygardos vadeivų Žvejo, Gedimino ir kt. iniciatyva Kaune buvo įkurtas naujas nacionalistinis centras "BDPS" ("Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio prezidiumas") - pirmos ir antros sudėties.

"BDPS" centrą MGB organai likvidavo 1948m. pradžioje. "Prezidiumas" per pogrindžio dalyvius organizavo šnipinėjimo ir šmeižikiš-

*** LPS įkūrė M.Mastauskas ir A.Raulinis. Skyriai veikė Aukštaitijoje ir kt.**

**** Lietuvos tautinę tarybą įkūrė 1946m. sausio mėn. kpt. J.Noreika-Generolas Vėtra. Parašė atsišaukimą į pasaulio tautas, kurį norėjo išplatinti užsienyje, užmezgė ryšius su kai kuriomis partizanų apygardomis.**

kos antisovietines medžiagos rinkimą, jos dalį išsiuntė į užsienį, stengėsi įkurti "BDPS" užsienio delegatūrą ir ministerijų įgaliotinių institutą prie JAV, Anglijos ir kitų šalių vyriausybių.

1948 metais, likvidavus "LLA" ir "BDPS" štabus, "Kęstučio" apygardos vadeiva, buvusios Lietuvos buržuazinės kariuomenės kapitonas Žemaitis pasikelbė "Vieningos Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio" organizacijos vadu.

1949 metų vasario mėnesį Žemaičio iniciatyva buvo sušauktas ginkluotų pogrindžio atstovų susirinkimas, kuriame buvo įkurtas vyriausias ginkluoto nacionalistinio pogrindžio vadovybės centras, vadinamasis "LLKS tarybos prezidiumas". Jis paskelbė deklaraciją dėl Lietuvos išlaisvinimo, parengė nutarimus dėl ginkluotų nacionalistų uniformos (pasirinkta Lietuvos buržuazinės kariuomenės apranga), dėl karinio laipsnio suteikimo ir antisovietinių nacionalistinių laikraščių bei lapelių leidimo štabuose.

"LLKS" tarybos prezidiumui tada priklausė atvykusieji į susirinkimą:

Prezidiumo pirmininkas - Žemaitis Jonas, gimęs 1909m. Lietuvos buržuazinės kariuomenės kapitonas, aukštoj o karinio išsilavinimo, pogrindyje nuo 1944 metų, slapyvardis -"Vytautas", pogrindžio laipsnis - "generolas".

Pirmininko pavaduotojas, taip pat gynybos pajėgų vadas - Ramanauskas Adolfas, gimęs 1918m., buvęs Alytaus seminarijos mokytojas, pogrindyje nuo 1945 metų, slapyvardis -"Vanagas", pogrindžio laipsnis - "pulkininkas".

Pastaba: "LLKS" kūrimo metu Ramanauskas buvo "Pietų srities" vadeiva, o pirmininko pavaduotoju ir gynybos pajėgų vadu buvo paskirtas vėliau - 1949m., tada gavo ir naują pogrindžio laipsnį - "generolas"*.

Pirmininko pavaduotojas - Kimštas Jonas, gimęs 1911 metais, buvęs Lietuvos buržuazinės kariuomenės ir sovietų armijos leitenantas, pogrindyje - nuo 1944m.

Visuomeninės dalies viršininkas, taip pat ir antisovietinių leidinių redaktorius - Šibaila Petras**, gimęs 1890 metais, buvęs mokytojas,

*** A.Ramanauskas generolo laipsnio neturėjo.**

**** Taip tekste. Iš tikrųjų - Šibaila Juozas, g.1905m.**

pogrindyje buvo nuo 1944m. Pogrindinis slapyvardis - "Merainis".

"Prezidiumo sekretorius" - Užpalis* Leonardas, gimęs 1909 metais, buvęs mokytojas, pogrindinis slapyvardis - "Danys".

Pasiskelbęs vyriausiuoju vadovavimo centru, "LLKS" Tarybos prezidiumas pajungė savo įtakai visą ginkluotą nacionalistinį pogrindį.

Respublikos teritorija buvo suskirstyta į tris vadinamąsias sritis (pietų - "Nemuno", vakarų - "Jūros" ir šiaurės rytų - "Mindaugo"), 9 apygardas ("Dainavos", "Tauro", "Kęstučio", "Žemaičių", "Prisikėlimo", "Vyčio", "Algimanto", "Vytauto", ir "Didžiosios Kovos") ir 25 būrių štabus. Kiekviena sritis bei apygarda turėjo savo štabą ir ribas.

[...]**

Ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyviai šalia teroristinės veiklos vykdė plačią antisovietinę propagandą, skleisdami tarp Lietuvos gyventojų įvairius lapelius, biuletenius, laikraščius, brošiūras ir kitus antisovietinio nacionalistinio turinio dokumentus.

Antisovietinės literatūros spausdinimu užsiimdavo banditų vadinamieji "LLKS vyriausios vadovybės", "srities", "apygardų", "būrių", taip pat atskirų bandų štabai. Iki 1950 metų antisovietinę literatūra buvo dauginama rašomosiomis mašinėlėmis ir litografiniu būdu 10-500 egz. tiražu, o nuo 1950 metų pradžios banditų pogrindis įsigijo didelį kiekį tipografinio šrifto ir antisovietinius laikraščius bei lapelius ėmė leisti tipografiniu būdu iki 5 000 egzempliorių tiražu.

1948-1953m. ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyviai leido šiuos lapelius ir laikraščius:

vadinamasis "LLKS Vyriausiosios vadovybės" štabas leido:

a) antisovietinį laikraštį "Į kovą" - (tipografiniu būdu);

b) LLK Taiybos biuletenį;

c) brošiūrą "Prie rymančio rūpintojėlio", spausdinamą tipografiniu būdu ir rašomąja mašinėle;

c) karikatūras "Raudonasis rojus";

d) antisovietinius lapelius ir atsišaukimus, taip pat vadovybės nuro-

*** Taip tekste. Iš tikrųjų - Užpalis - vienas iš Leonardo Grigonio slapyvardžių.**

**** Praleistas tekstas kartoja kituose dokumentuose pateiktus, temos plačiau neatskleidžianeius, faktus.**

dymus dėl ginkluoto pogrindžio veiklos (LLKS Tarybos deklaracija, LLKS Tarybos nutarimas, LLKS Tarybos nuostatai, "teismo" ir baudžiamojo kodekso projektai, instrukcijos žvalgybai) bei kitus dokumentus. Likvidavus "LLKS Prezidiumą" 1952-1953m., literatūra nebeleidžiama.

Ramanauskas vadovavo šių spausdintų nacionalistinio pogrindžio leidinių leidimui, ypač pietų Lietuvoje:

a) "Vyriausios vadovybės biuletenis"- litografmiu būdu spausdinamas žurnalas iki 50 egzempliorių (tik banditų formuočių vadovams);

b)"Užsienio žinių biuletenis"*;

c) "Politinės žinios"** apžvalga;

d) antisovietinis laikraštis "Partizanas";

e) antisovietinis laikraštis "Už tėvų žemę";

f) antisovietinis laikraštis "Laisvės žvalgas";

g) antisovietinis laikraštis "Laisvės varpas";

h) antisovietinis laikraštis rusų kalba "Tiesos žodis"("Slovo pravdy").***

Tie laikraščiai buvo dauginami šapirografu ir rašomosiomis mašinėlėmis "Nemuno" srities, "Tauro" ir "Dainavos" apygardų banditų štabuose. Pats Ramanauskas vadovavo jų leidimui, rūpinosi popieriumi, spausdinimo technika, dažais ir t.t.

Visas šių štabų spaustuves MGB organai rado ir sunaikino 1951-1952-1953m.

Vadinamasis "Kęstučio" banditų apygardos štabas nuo 1946 metų kas mėnesį leido:

a) antisovietinį laikraštį "Laisvės varpas" litografiniu būdu iki 50 egzempliorių, o nuo 1950 metų pradžios tipografiniu būdu - 100-1500 egzempliorių; 1952m. pabaigoje išleistas 173 laikraščio numeris;

b) antisovietinį laikraštį "Ugnis", spausdintą mašinėle 50-100 egzempliorių tiražu;

c) "Mes nemirę" - iki 100 egzempliorių tiražu;

d) įvairias instrukcijas šnipinėjimo žinių rinkimui, atsišaukimus į

*** Dokumente -"Žinių biuletenis iš užsienio".**

**** Dažniausiai išeidavo pavadinimu "Politinių žinių biuletenis".**

***** Taip tekste. Turi būti - "Laisvas žodis" ("Svobodnoje slovo", rusų k.)**

inteligentiją, jaunimą, kolūkiečius, gyventojus;

e) be to, "Kęstučio" banditų apygardos spaustuvėje buvo spausdinamas antisovietinis laikraštis "Vyčių keliu", "Vyčių sąjungos" įstatai, "sąjungos" narių anketos ir kt. - iki 5000 egzempliorių tiražu.

"Kęstučio" banditų apygardos spaustuvė sunaikinta 1953 metų sausio 17d. likviduojant štabą vakarų banditų srityje. Štabo slėptuvėje rasta 5000 antisovietinio laikraščio "Vyčių keliu" 2 numerio egzempliorių.

"Prisikėlimo" banditų apygarda leido:

a) nuo 1948 metų, suformavus apygardą, litografmiu būdu antisovietinį laikraštį "Prisikėlimo ugnis" (300-500 egzempliorių tiražu), nuo 1950 metų - tipografiniu būdu (iki 400 egzempliorių);

b) biuletenį litografmiu būdu po 50 egzempliorių tik ginkluotiems nacionalistinio pogrindžio dalyviams ir jų ryšininkams;

c) brošiūrą "Partizanų šūvių aidas", spausdintą mašinėle (25-50 egzempliorių), "Juozapavičiaus" banditų rajono leidžiamą iki šiol Žagarės teritorijoje.

"Prisikėlimo ugnies" spaustuvė sunaikinta 1952 metų spalio ld. likviduojant banditų apygardos štabą.

"Prisikėlimo" banditų apygardos leidiniai buvo platinami Dotnuvos, Radviliškio, Šiaulių, Šeduvos ir kituose Šiaulių buvusios srities rajonuose.

Žemaičių banditų apygarda leido antisovietinius laikraščius "Laisvės balsas", "Malda girioje" ir kitus.

Antisovietiniai "Žemaičių" apygardos leidiniai platinami buvusios Klaipėdos ir iš dalies - Šiaulių srities teritorijose.

Antisovietinę literatūrą leido ir kitos nacionalistinės formuotės.

Bendradarbiauti antisovietiniuose laikraščiuose buvo traukiami kaimo mokytojai, vyresniųjų klasių moksleiviai ir antisovietiškai nusiteikę aukštųjų mokyklų studentai.

Ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyviai savo antisovietiniuose pogrindžio laikraščiuose ir lapeliuose sistemingai skleidė agitaciją apie neišvengiamą sovietų valdžios sutriuškinimą jų laukiamame kare su kapitalistinėmis valstybėmis ir ragino Lietuvos gyventojus aktyviai kovoti prieš sovietų valdžią.

Štai 1953 metų sausio 25d. pogrindžio laikraštyje "Laisvės varpas" rašoma:

"... Tarptautinė padėtis rodo, kad žmonija pradeda paskutinį karą su bolševikais...

... 1953m. susiklosčiusi padėtis mums diktuoja:

1. Išsisaugoti ir tęsti mūsų veiklą atitinkamu lygiu.

2. Didinti budrumą ir ryžtingai kovoti prieš šnipus, provokatorius ir mūsų tautos išdavikus.

3. Pasirengti lemiamai kovai už laisvę..."

Tame pačiame laikraštyje sistemingai buvo agituojama prieš jaunimo dalyvavimą komjaunimo ir pionierių organizacijose.

1953 metų vasario 16d. laikraštyje parašyta, kad komunistai iš visų jėgų stengiasi atplėšti jaunimą nuo tautos, ir todėl siūloma:

"... Lietuvi, tėve, motina! Kol yra laiko, neleisk, kad tavo vaikus žalotų, ugdyk juos tėvynei. Tegu atgimstanti Lietuva telkia juos ir ruošia taikiam kūrybiniam darbui."

Ypač aršią propagandą pogrindžio dalyviai vykdė prieš kolūkių kūrimą. Žemaitijos banditų apygardos 1951 metų vadeivų įsakuose rašoma:

"... Draudžiu visiems gyventojams pasirašyti reikalavimus statyti kolchozų gyvenvietes. Kas pasirašys, bus nubaustas 500 rublių bauda.

... Asmenis, kurie agituos už kolchozų gyvenviečių statymą, atiduoti lauko teismui..."

[...]*

Nuo 1953 metų ginkluotas nacionalistinis pogrindis Lietuvos SSR teritorijoje galutinai prarado centralizuotą vadovavimą ir Lietuvos SSR Valstybės saugumo organų smūgių buvo visiškai sunaikintas.

1953m. gegužės 30d. Jurbarko rajono Šimkaičių miške bunkeryje buvo sučiuptas vadinamasis "LLKS prezidentas" Žemaitis Jonas, slapyvardžiu "Vytautas", ir visas jo štabas.

1952-1953m. buvo sunaikinti visų trijų sričių apygardų štabai.

Ramanauskas 1953 metais išvyko iš savo slapstymosi vietos Jiezno rajone, nutraukė visus ryšius su ten dar likusiais banditais (jie vėliau buvo likviduoti) ir slapstėsi su žmona ligi pat suėmimo.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR
Ministrų Tarybos pirmininkas
generolas majoras K.Liaudis

*** Praleistas tekstas kartoja kituose dokumentuose pateikiamus faktus.**

KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 4 valdybos viršininkas
papulkininkis (Obukauskas)

1957 04

Tikra: Vyr.ltn. (Kanutovas) (Parašas)

1 egz. perduotas tardymo skyriui Ramanausko tardymo bylai
2 egz. numeriu 4/2-2654, 1957.11.20 pasiųstas SSSR Karinio prokuroro padėjėjui Juodraštis sunaikintas.

Vyr.ltn. (Kanutovas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.68/52. L.23-36. Nuorašas.

198. Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto pirmininko K.Liaudžio pranešimas SSRS VSK 4-os valdybos viršininkui E.Pitovranovui apie 1944m. liepos 15d. - 1956m. gruodžio 31d. kovos su ginkluotu pogrindžiu rezultatus

[Vilnius] **1957m. balandžio 12d.**

Visiškai slaptai

Tik asmeniškai!
Valstybės saugumo komiteto prie
SSR Sąjungos Ministrų Tarybos
4 valdybos viršininkui generolui leitenantui
draugui Pitovranovui E.P.
Maskva
1957 metų sausio 30d., Nr.4/s - 174

Per 1944 metų liepos 15d. - 1956 metų gruodžio 31d. laikotarpį Lietuvos SSR KGB - MGB - MVD organai likvidavo: 17 nacionalistinio pogrindžio ir bandų centrų, 103 vadinamuosius sričių ir apygardų štabus, 2642 banditų grupes.

Per tą laikotarpį likviduoti 38169 ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyviai, iš jų: 20156 - užmušti ir nusižudę vykdant čekistines - karines operacijas, 18013 - sučiupti ir nuteisti.

Be to, legalizavosi: 8350 banditų ir 30472 nelegalai, vengiantieji tarnybos sovietų armijoje, slapstęsi bijodami, kad bus patraukti

baudžiamojon atsakomybėn už ryšius su okupantais*, ir t.t.

Būtina pažymėti, kad 30472 nelegalų skaičiuje yra ir ginkluotų nacionalistinių bandų dalyvių, kurie, nuslėpę savo nusikaltimus per buvimo bandose laiką, atvyko pasiduoti dėdamiesi vengę tarnybos sovietinėje armijoje.

Paimta likviduojant banditus ir atiduota pasidavusiųjų, surinkta bei atimta iš gyventojų: 9 pabūklai, 31 prieštankinis šautuvas, 32 minosvaidžiai, 10 granatsvaidžių, 3029 kulkosvaidžiai, 16766 automatai, 23788 šautuvai, 19214 pistoletų, 15857 granatos, 3959954 šoviniai, lt 166kg sprogmenų ir 586 dauginimo aparatai.

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininkas
generolas majoras (K. Liaudis)

1957m. balandžio 12d.
Nr.4/2 - 966
Vilnius

Tikra: KGB prie Lietuvos SSR 4 valdybos 2 skyriaus operatyvinis įgaliotinis
vyr. ltn. (Kanutovas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.68/52. L.69-70. Nuorašas.

199. LSSR KGB 4 valdybos viršininko Vukolovo pažyma apie legalizacijos eigą Lietuvoje 1945-1957m.

[Vilnius] **1957m. liepos mėn.**

Visiškai slaptai

Pažyma

1945 metų gegužės 25d. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras generolas majoras Bartašiūnas respublikiniuose laikraščiuose paskelbė straipsnį, kuriame kreipėsi į nelegalioje padėtyje esančius asmenis, kvietė pasiduoti ir pasitraukti nuo nacionalistinio pogrindžio vadeivų.

*** Turima omenyje vokiečių okupacija.**

1945 metų liepos 7d. buvo išleistas SSR Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos įsakas dėl amnestijos asmenims, vengusiems tarnybos sovietų armijoje ir dezertyravusiems iš jos gretų.

Remdamasis šiuo įsaku, 1946 metų vasario 15d. Lietuvos SSR vidaus reikalų ministras generolas majoras Bartašiūnas išleido įsaką, kuriame atkreipė ypatingą dėmesį į pasidavusiųjų priėmimą ir jų aprūpinimą atitinkamais dokumentais, leidžiančiais kuo greičiau įsidarbinti.

1946 metų kovo 5d. Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumas, Ministrų Taryba ir Lietuvos KP CK kreipėsi į nelegalioje būklėje esančius asmenis, kad jie pasiduotų, legalizuotųsi Vidaus reikalų ministerijos organuose ir stotų į darbą.

Paskelbus šiuos dokumentus, 1945-1946 metais pasidavė 37327 nelegalai.

Iš viso nuo 1944 metų rugpjūčio iki 1957 liepos 25d. legalizavosi 38838 žmonės; iš jų: 8350 - ginkluoti nacionalistinių bandų dalyviai, 30488 - dezertyrai iš sovietų armijos, vengę šaukimo į jos gretas, vokiečių fašistų okupantų rėmėjai ir kiti.

1955 metų rugsėjo 17d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas išleido įsaką dėl amnestijos sovietų piliečiams, bendradarbiavusiems su okupantais Didžiojo Tėvynės karo metu (1941-1945 metais).

Šį įsaką populiarindamas Valstybės saugumo komitetas respublikiniuose laikraščiuose du kartus - 1956 metų sausio 18d. ir kovo 22d. - paskelbė straipsnius, kuriuose buvo aiškinami atskiri įsako teiginiai ir pranešama apie jau pasidavusius asmenis. Po šio įsako ir straipsnių paskelbimo į respublikos valstybės saugumo organus atvyko pasiduoti 201 nelegalas, tarp jų - 10 banditų.

KGB prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos 4 valdybos viršininko pareigas einąs pulkininkas (Vukolovas)

1957 07

Nuorašas tikras: vyr. ltn. (Kanutovas) (Parašas)

Buv. LSSR VSKA. F.3. B.68/52. L.169. Nuorašas.

200. LSSR KGB 10 skyriaus viršininko pavaduotojo G.Podgornovo raštas Prienų rajono skyriaus viršininkui J.Kudriašovui apie A.Maksimavičiaus nužudymo aplinkybes

Vilnius **1984m. spalio 25d.**

Slaptai

Lietuvos SSR Prienų rajono skyriaus viršininkui
drg. Kudriašovui J.L.
Prienai

Į Lietuvos SSR KGB kreipėsi Macijauskienė-Maksimavičiūtė Emilija, Antano, prašydama duoti pažymą, patvirtinančią, kad jos tėvas Maksimavičius Antanas, Martyno, dirbo apylinkės tarybos pirmininku ir žuvo nuo ginkluotos nacionalistinės bandos dalyvių rankų.

KGB 10 skyriuje laikomos 1950 metų suvestinės, ten pažymėta:
... Birželio 27d. naktį prie apylinkės tarybos pirmininko, 1892 metais gimusio kolūkiečio, gyvenusio Lietuvos SSR Kauno apskrities Veiverių valsčiaus Givių kaime, namų priėjo nepažįstamas žmogus ir per langą paprašė maisto.

Negavęs, nepažįstamasis išlaužė langą ir pasileido bėgti. Maksimavičius, čiupęs kastuvą, ėmė vytis nepažįstamąjį, už 200 metrų nuo namų pavijo ir mėgino sulaikyti, nepažįstamasis priešinosi, sužeidė Maksimavičių keliose vietose peiliu ir paspruko, palikęs iš valstiečių surinktus produktus. Nuo gautų žaizdų Maksimavičius mirė...

Prašau apklausti senuosius gyventojus ir nustatyti, ar iš tikrųjų šis faktas liečia pareiškėjos tėvą ir ar yra ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvių banditiškas veiksmas.

Įsakmiai prašome atsakyti nedelsiant.

Priedas: 2 minėto pareiškimo lapai.

10 skyriaus viršininko pavaduotojas
papulkininkis G.I.Podgomovas

Rezoliucijos: "drg. Gudaičiui [...] išpildyti (Parašas neįskaitomas). 1984 10 29"
"Drg. Macežinskai (Parašas neįskaitomas). [1984] 11 16"

Buv. LSSR VSKA. F.6. B.164/5. L.230. Originalas.

201. LSSR KGB 5 tarnybos 2 skyriaus vyr. operatyvinio įgaliotinio A.Tušo išvada, kad A.Maksimavičių nužudė partizanai

[Vilnius] **[1984m. lapkričio 30d.]**

Slaptai

Egz. Nr.l.
Tvirtinu:
Lietuvos SSR valstybės saugumo komiteto pirmininkas*
generolas leitenantas J.Petkevičius (Parašas)
1984 meti) lapkričio 30d.

Išvada
dėl Macijauskienės E.A. pareiškimo

Aš, Lietuvos SSR KGB 5 tarnybos 2 skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis majoras Tušas A.J., išnagrinėjęs Macijauskienės E.A. prašymą išduoti pažymą, kad jos tėvas žuvo nuo ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvių rankos,

Nustačiau:

Pareiškėjos tėvas - Maksimavičius Antanas, Martyno, gimęs 1892 metais, pokario laiku dirbo Lietuvos SSR Prienų rajono Givių apylinkės tarybos pirmininku ir 1950 metų birželio 27d. naktį buvo nepažįstamo asmens nužudytas peiliu. Žudiko asmenybė nebuvo nustatyta. Maksimavičiaus A. M. pavardė, kaip sovietinio - partinio aktyvisto, žuvusio nuo ginkluotų nacionalistų bandų dalyvių rankos, įrašyta Veiverių apylinkės tarybos memorialinėje lentoje.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta,

Reikėtų:

Duoti Macijauskienei E.A. pažymą apie tai, kad jos tėvas Maksimavičius Antanas, Martyno, gimęs 1892 metais, pokario laiku buvo sovietinis - partinis aktyvistas ir 1950 metų birželio 27d. ginkluotų nacionalistinių bandų dalyvių nužudytas.

Lietuvos SSR KGB 5 tarnybos 2 skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis
majoras A.Tušas (Parašas)

*** Ranka įrašyta "pavaduotojas".**

Sutinkame:
Lietuvos SSR KGB 5 tarnybos viršininkas
papulkininkis (Šiaudinis) (Parašas)*

Lietuvos SSR KGB 5 tarnybos viršininkas
pulkininkas (E.Baltinas) (Parašas)*

Nr.5/2-3627
[19]84m. gruodžio 4d.

Buv. LSSR VSKA. F.6. B. 164/5. L.233-234. Originalas.

* Pasirašyta lietuviškai.

IŠPLĖSTINĖ ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

Abakumovas Viktoras, g.l908m. Nuo 1941m. - SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas ir NKVD ypatingojo skyriaus viršininkas. 1943-1946m. - vyriausias kontržvalgybos valdybos "Smerš" viršininkas ir gynybos liaudies komisaro pavaduotojas. 1945 07 09 suteiktas generolo pulkininko laipsnis. 1946 07 04-1951 07 04 - SSRS valstybės saugumo ministras. Suimtas 1951 07 12 ir pagal Aukščiausio teismo karinės kolegijos nuosprendį sušaudytas 1954 12 19 .... 246, 247, 569

Abramavičiūtė 510

Abramovas 283

Abugėlis Juozas 200

Adomaitis J 62

Ag. Adomaitis - neišaiškintas 385

Ag. Adomas-Albinas Šliužas (p. Karosas) 452

Adomonis 236

Afanasjevas 156

Afanasjevas 160

Afanasjevas 324

Afoninas 171

Ag. Agota - neišaiškinta 443

Ag. Akabas 149

Ag. Akmuo - neišaiškintas 377, 558, 559

Ag. Albina - neišaiškinta 628

Ag. Aldona-p. Jūra 451

Ag. Aida - neišaiškintas 565

Aleknavičius Motiejus 198, 199

Aleksa Jonas 505

Aleksandravičius Bronius 469

Aleksiejevas A 42

Ag. Alfa-Alfonsas Radzevičius (p. Tarzanas) 448. 449

Algimantas-S.Zinkevičius 60, 73, 387, 498

Algirdas - žr. Jonas Vilčinskas 60, 386, 387, 451, 614,

616, 626
Ag. Aleksas - neišaiškintas 563
Aleksejevas 42, 125, 556, 568
Alfonsas - žr. J.Deksnys..... 524, 525, 526, 527, 528, 529
Ambrazevičius J..... 222
Amelinas 303
Andrejeva 163,225, 227, 230, 276, 372, 479, 484
Ag. Andrejev - neišaiškintas 325
Andriukaitis..... 192
Andrius-V. Staneika 524, 525, 526
Andrikovas 117,264
Andriuškevičius..... 131, 194
Andriuškevičiūtė 387
Angis - žr. Kasperavičius Juozas 612
Anisimovas 167
Antanavičius Domas 642
Antipovas 159
Ag. Anton - neišaiškintas..... 377
Antonovas 120, 239, 241, 242, 243, 244, 375, 376
Anušauskas A..... 15,17,19, 20, 24, 37, 277, 488, 491
Apolonovas Arkadijus, g,1907m. Saratovo sr. NKVD dirbo nuo 1932m. 1941 07 31 - NKVD kariuomenės vyr. valdybos viršininkas, SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas, vėliau - MVD ministras. Dažnai lankėsi Lietuvoje, atvykęs vadovavo visam represiniam aparatui. 1945 05 pasirašė instrukciją dėl partizanų šeimų trėmimo. 1945m. suteiktas generolo pulkininko laipsnis. Sušaudytas 1953 12 23 pagal SSRS Aukščiausio teismo 38, 80, 82, 114, 118, 123, 156, 158, 184, 225, 227, 228, 275, 288, 471, 475, 477,

nuosprendį. 478,479
Anupras - Baltrėnas Anupras, Dariaus ir Girėno apyg. partizanas..... 567, 588, 590
Aras-Petras Bielskis..... 70, 71, 441, 442
Aras-Šablauskas, Kęstučio apyg. Vaidoto rinkt. Gražinos raj. vadas 451, 616
Ag. Aras - neišaiškintas 377
Ag. Aras - neišaiškintas 378, 432, 435
Arbačiauskas 639
Arvydas - neišaiškintas 387
Arūnas-Laurynas Mingilas (Džiugas)..... 565
Arūnė-Anelė Martinkevičienė 614
Astrachancevas 546
Ašakas..... 194
Atlantas-Bagdonas P. 618
Audenis-Aleksas Matelis 561
Audra-A.Kmitas..... 396, 397, 618, 619
Audronis- žr. Jankauskas, Dubysos tėvūnijos vadas..... 442, 443
Ag. Audronis - neišaiškintas 564
Augaitis - neišaiškintas 242
Ag. Aukštuolis - neišaiškintas 559
Ag. Aušra - neišaiškintas 196, 435, 629
Aušrelė- A.Senkutė. Žuvo 1952 06 22 ..... 375, 376
Avramenka 307,308, 311, 312
Ag. Ąžuolas - neišaiškintas 444
Ag. Ąžuolas - neišaiškintas 560
Ag. Ąžuolas (Kudirka, Noreika) - Markulis Juozas g,1913m Pitsburgc (JAV). Mokėsi kunigų seminarijoje, studijavo VDU Teologijos-filosofijos, vėliau - Medicinos fakultete. 1944-1948m. dirbo Vilniaus universitete. 1945m. sausio mėn. užverbuotas MGB, vaidino neegzistuojančio pogrindžio centro vadovą, užmezgė ryšius su partizanų apygardomis, įkūrė MGB kontroliuojamą BDPS bei VGPS. Išaiškindavo ryšius, partizanų štabų dislokaciją, sudarydavo galimybes okupacinei kariuomenei vykdyti baudėjų operacijas. 1947m. pradžioje buvo partizanų demaskuotas, todėl MGB buvo išsiųstas į Rusiją. 1955m. 56, 59, 377, 507, 508, 524, 525, 526, 527, 528, 529,

grįžęs į Lietuvą tapo universiteto profesoriumi, nusipelniusiu kultūros veikėju. Mirė 1988m. Vilniuje
Ąžuolis - žr. Dominykas Jėčys.....531

B
Babajevas 284
Ag. Babič - neišaiškintas 323
Babincevas 114, 188, 189
Babincevas 319
Bacevičius V.-Vygandas 375
Backatovas 366
Bačinskas Antanas.....380
Bačiuška A.-Žmogus 540
Bagdonas P. 626
Ag. Bagdonas-A.Zaskevičius.....59, 67, 378,
Kun. Bagdonas Petras, g,1900m. Rudaminos parapijoje. 633
Kunigu įšventintas 1928m. 1947-1955m. kalėjo Vorkutoje. Mirė 1972m.
Bagdonavičius 191
Bagdonienė 160
Bagramianas 284
Ag. Baikalov - neišaiškintas.....325, 327
Bajerčius R.....20
Baklundis.....271
Baksimas 467
Baksovas 282
Ag. Balandis-R.Otting 68,
Ag. Balandis-K.Kukauskas 86
Balašaitis-Tomas 616
Balčiūnas Antanas 497
Balčikonis J.....505
Baliasnikovas.....18,116, 225, 227
Baliukevičius Lionginas-Dzūkas, g.1925 01 01 Alytuje. 92,566
Mokėsi Kauno VDU Medicinos fakultete. 1944m. įstojo į gen. P.Plechavičiaus Vietinę rinktinę, vėliau - į Tėvynės apsaugos rinktinę. Pateko Raudonosios armijos nelaisvėn. 1946m. iš belaisvių lagerio Ukrainoje sugrįžo į Lietuvą ir įstojo į partizanų gretas, vadovavo Dainavos apyg. štabo spaudos ir propagandos skyriui. Nuo 1949 05 tapo

Dainavos apyg. vadu. Parašė nemažai analitinių, charakterizuojančių partizanini judėjimą ir Lietuvos visuomeninę padėtį straipsnių, rašė asmeninį dienoraštį. Žuvo bunkeryje Žaliamiškyje tarp Leipalingio ir Merkinės 1950 06 24. Apdovanotas I ir II laipsnių Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais)
Baliukevičius Kostas-Rainis, Tilius 429
Baltaduonis Feliksas 485
Baltinas E..... 91,657
Baltrėnas A.-Anupras..... 567
Baltūsis Antanas - žr. Žvejys 598
Balutis K..... 570
Bakšys Antanas-Klajūnas, Germantas, g.1923 06 13 Raseiniuose. 1944 Vietinės Rinktinės savanoris. Mokytojas. Partizanas nuo 1947m. 1949m.- Kęstučio apyg., o 1951m. - Jūros srities vadas. 1952m. įkūrė pogrindinę organizaciją "Vyčių sąjunga". Leido laikraštį "Laisvės varpas" ir "Vyčių keliu". Žuvo Kelmės raj. 1953 01 17 89, 563, 609, 610, 623, 624
Ag. Bakutis 629
Ag. Banaitis-Jonas Eitutis 70, 455, 456
Baranauskaitė-Rūta 413
Baranovas 583
Barauskas Kostas..... 467
Bareišis 342
Barkus 556
Barsukas Boleslovas-Boleslav 497
Bartašiūnas Juozas (Josifas), g,1895m. Pakruojo raj. Diržių k. Dalyvavo I pasauliniame kare. 1917m. perėjo į bolševikų pusę, kaip latvių šaulys saugojo Kremlių. Saugumo organuose ir pasienio kariuomenėje tarnavo 1921-1940m. Okupavus Baltijos kraštus, buvo Pabaltijo ypatingos karinės apygardos politinio skyriaus viršininku. 1940 prasidėjus neramumams lietuviškuose daliniuose, paskirtas RA 29 lietuviško korpuso ypatingo skyriaus viršininku. Karo metu -16 lietuviškosios divizijos ypatingo skyriaus viršininkas. 1944 07-1953m. vidaus reikalų ministras (iki 1946m. - vidaus reikalų liaudies komisaras). Pasižymėjo ypatingu žiaurumu ir klasta. Jo nurodymu partizanų lavonai buvo niekinami miestų ir miestelių aikštėse. 1953 04 mirus Stalinui, MVD ir MGB sujungus į vieną ministeriją, buvo 14, 24, 38, 40, 47, 52, 64, 81, 83, 84, 113, 10, 114, 116-124, 128, 132, 137, 139, 141, 156, 158, 164, 177, 217-220, 228, 230, 272, 283,

išleistas į pensiją. Mirė 1972m. 284-286, 335, 336, 341, 343, 348, 349, 352, 367, 370, 372, 410, 462, 466, 468, 471,474, 475, 480, 483, 484, 488, 490-492, 496, 522, 531, 532, 568, 653, 654
J.Bartkus-Jonila. Žuvo 1953 10 21 ..... 396, 396, 397
Bartkus Petras-Žadgaila, g. 1925m. Raseinių apskr. Pakapumio km. J rezistencinę kovą įsijungė 1941m., buvo aktyvus LLA dalyvis. Studijavo Aukštesniojoje technikos mokykloje. Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, pats organizavo Raseinių apskr. partizanus, dirbo Kęstučio apyg. štabe. Rašė eilėraščius, kuriuos spausdino partizanų spaudoje Alkupėno slapyvardžiu. 1947 11 Kęstučio apyg. vado J.Žemaičio pavedimu organizavo naują -Prisikėlimo- apygardą, kuri buvo įkurta 1948m. pavasarį. Žuvo 1949 08 13. Po mirties suteiktas Laisvės Kovotojo Karžygio vadas 121,558,565
Bartkuvienė 628
Ag. Basanavičius - neišaiškintas 565
Bazilevičius..... 598
Bebras-Albinas Pajarskas..... 561
Beliajevas 157
Belousovas..... 188
Ag. Belov - neišaiškintas 326, 622
Ag. Benadas - neišaiškintas 385, 386
Bendoris 192
Benius - neišaiškintas..... 564
Berčiūnas Algirdas..... 469
Berija Lavrentijus, g,1899m. 1921-1938m. buvo 38,40,48,

Azerbaidžiano CK slaptos operatyvinės dalies viršininko pavaduotoju, vėliau - viršininku; Gruzijos CK pirmininko pavaduotoju, Užkaukazės ir Gruzijos GPU pirmininku, OGPU atstovu Užkaukazėje, Gruzijos KP(b) CK pirmuoju sekretoriumi. 1938-1945m. - SSRS vidaus reikalų liaudies komisaras, vėliau - MT biuro pirmininkas (kuravo MVD-MGB). 1945m. suteiktas Sovietų Sąjungos maršalo laipsnis. Vadovavo represijoms SSRS užgrobtuose kraštuose, pasižymėjo ypatingu žiaurumu. 1953m. asmeniškai tardė partizanų vadą LLKS Tarybos prezidiumo pirmininką J.Zemaitį. Sušaudytas 1953 06 26. 62, 78, 114, 116, 120, 163, 164, 216, 224, 228-230, 367, 368
Bernatavičius 190
Bersenevas 121, 396
Bersenjevas 280
Beržas-ag. Žemaitis 448
Beržas-Zigmas Sadauskas, ag. Muzikantas 441
Beržas-Petras Liuiza 441.454
Bezrukovas 366
Bežko 567
Ag. Bičiulė - neišaiškintas 168
Bielskis Petras-Aras 70, 71
Bijūnas-Benadas Kregždė. Vaidoto rinkt, vadas. Žuvo 1953 08 05 382, 441
Bilinskas Jonas 639, 640
Bilinskas Juozas 638
Bilinskas Vaclovas 638
Biliūnas-Turskas Gabrielius. Žuvo 1951 01 24 316, 317, 563
Ag. Bimba-Juozas Buika (p. Skrajūnas) 66, 448, 586
Binakevičius 167
Binderis Liudas 541
Bislys 261
Bistras Leonas 505
Bistrickas 146
Byčkovskis 157, 225, 278, 473
Bystrovas 280
Blanšakis 194
Blažytė Bronė 63,121,410
Blažonis 65

Blažonytė A..... 65
Kun. Blynas, g.l922m. Kunigu įšvęstas 1945m. Nuo 1986m. 211
- Kauno Šv. Antano Paduniečio bažnyčios altarista
Bliumovičius 140
Blochas 441
Blockytė 510
Bloznelis M..... 597
Bobylevas 115, 203, 204
Bogačionokas 172
Bogdanovas 323
Bogorodčenka 288, 289, 290
Borisevičius Vincentas, Telšių vyskupas, g.l887m. Šiaulių 34, 512, 513,
apskr. Į NKVD akirati pateko 1941m., kai kartu su vysk. 514. 515
Kukta įteikė komisarui Pozdniakovui vyskupų konferencijos memorandumą, protestuojantį prieš Bažnyčios ir tikinčiųjų persekiojimą. 1945m. gruodžio mėn. vyskupas buvo sulaikytas, bandyta jį užverbuoti. Jam kategoriškai atsisakius, 1946 02 05 buvo suimtas. Sušaudytas Vilniuje. Manoma, kad palaikai buvo užkasti Tuskulėnuose
Borisovas..... 536
Ag. Boroda - neišaiškinas 560
Boruta K..... 598
Boruta J..... 598
Bosas - neišaiškintas 617
Bova 323
Bovinas 477
Braškis..... 239
Brazaitis J..... 525
Brazauskas..... 344
Breiva 92
Briedis - žr. ag. Teisutis..... 450,
Briedis - žr. Vaitelis Danielius 562, 630
Briedis - neišaiškintas 546
Brolis - neišaiškintas 585
Ag. Bronius-Bronius Saveikis (p. Klajūnas)..... 450
Brunius K..... 524
Bruožis Bernardas 631
Bucylinas..... 72, 196
Budejevas 116,239,245
Budginas 613

Budreckas 633
Budrikas 38
Ag. Bukauskas - neišaiškintas 385
Buika A. Žuvo 1951 03 19 430
Buika Juozas-Skrajūnas, nuo 1951m. - ag. Bimba 66, 560
Bulkienė-Valiukienė 430
Bulkinas..... 518
Bulkis Pranas..... 200
Bulonienė 639
Buranas 316
Burdinas 437
Ag. Buria - neišaiškintas 324
BurylinasB..... 124,339, 496, 498, 499, 500
Burmakas..... 118,299
Burokas Antanas-Mokytojas 560
Butienė Marijona..... 541
Butkevičius Liudvikas, g.1881 10 28 Vištyčio m. Mokytojas. Spaudos draudimo metu carinės valdžios baustas 3 mėn. kalėjimo už reikalavimus sulietuvinti mokyklas. Nepriklausomybės kovų dalyvis. 1918-1937m. Nepriklausomos Lietuvos karišKis. Suteiktas pulkininko laipsnis. Apdovanotas daugelių ordinų ir medalių. Dalyvavo 1941m. birželio sukilime, LAF veikloje, buvo nacių suimtas. 1945m. išrinktas LIKo pirmininku. 1945 10 22 suimtas, nuteistas 10 metų konclagerių. Grįžo į Lietuvą 1955m. Mirė Kaune 1963 10 25 492, 493, 498, 598
Butrimas 593,595
Buzytė Ona 284
Būtėnas Antanas-Simonaitis. Žuvo 1950 09 23 ..... 70,122,423. 424
Būtėnas Vladas. Žuvo 1952 07 27 424
Būtėnas Julijonas-Stevė 437

C

Cedrovskaja Juzefa 260
Cedrovskis..... 41, 260
CeseviČius Domas 505
Cesiūnas Jokūbas..... 201

Chaliavinas 124, 500, 501
Chaidarovas..... 284
Chamnikovas 284
Chramcovas..... 271
Chamziukovas 127, 643
Chomenka 167
Ag. Chrapenka - neišaiškintas 576, 577
Churginas A..... 150
Chvedukas..... 178
Cibulskytė 517
Ciplijauskas J.-Sakalas..... 453
Cipliunavičius 546
Cvanekas - neišaiškintas 472

Č
Čadajevas 353
Čachava Grigorijus, g.l901m. Tbilisyje, gruzinas. Išsilavinimas - partinis. Nuo 1921m. dirbo kriminalinėje paieškoje, nuo 1931m. -OGPU operatyvininku Gruzijoje, nuo 1941m. - įvairių frontų NKVD ypatingų skyrių, "Smerš'o" poskyrių viršininkas. Nuo 1945m. - Adžarijos NKVD komisaro pavaduotojas. 1946m. paskirtas Kėdainių NKVD, 1947m. -Panevėžio MGB apskr. skyrių viršininku. Nuo 1950m. - LSSR MGB 2N valdybos 2 sykriaus viršininkas. 1951m. komandiruotas į Gruziją. Dukart Raudonosios žvaigždės ir du kart Raudonosios vėliavos ordinų kavalierius. 19,118,236, 237,238, 319, 320, 328, 436
Čechanovskis..... 199
Čerčilis-Šomka Juozas, Žaliosios rinkt, štabo viršininkas. Žuvo 1953 11 02 134, 618, 630

Černiauskas J.-Vaidotas 66, 436
Čemeckis Leonas..... 198
Čemyševas..... 113, 141, 143
Čemyšovas 117, 123, 272, 274, 462, 465, 466, 467, 468, 471
Čeponis Juozas-Tauragis 381
Čeprakovas 41

Čertkovas..... 237
Čeprakovas 41, 261
Čėsna Ignas-Vaidila..... 546
Česnokovas 15,16
Česnulevičius-Sakalas 638
Čibirkienė Aldona 240
Čibirienė P. 66, 122, 433, 434
Čirienė..... 639
Čiumbariekis 283
Čiuškinas..... 250
Ag. Čižikas - neišaiškintas..... 586
Čižikas..... 271
Čižovas 250
Čižikovas..... 308
Ag. Čuikis - neišaiškintas..... 56, 506, 507
Čvanovas 164

D
Dagys - neišaiškintas 560, 562, 566
Dailidė-Tauras..... 429
Dalbokas A..... 59
Ag. Dargis - neišaiškintas 387
Dambrauskas L..... 597
Damušis A..... 222
Danilevičius Henrikas - žr. Vidmantas..... 554, 558
Danelevičius Vytautas 379, 380
Danelevičienė Marytė 380
Danys - žr. L.Grigonis 589-591,648
Daškus Bronius 485
Daukša..... 342
Daukšys..... 588
Daulauskaitė 516
Daunoras Vaclovas-žr. Ungurys..... 606, 627
Daunorienė 628
Daustas - neišaiškintas..... 561
Deimantas-Bulka Jeronimas..... 431
Derganovas 324
Devenis 201
Deksnys Jonas-Hektoras, Prapuolenis, g.l914m. Daugpilyje. 59, 86, 87,

Pagal išsilavinimą - chemikas. Dalyvavo antinacinėje rezistencijoje, leido Laisvės Kovotojų Sąjungos laikraštį "Laisvės kovotojas", buvo VLIKo narys. 1944 05 01 gestapo suimtas, kalėjo Baireuto (Vokietija) kalėjime. 1945-1946 ir 1949m. nelegaliai buvo atvykęs į Lietuvą. 1946m. tarėsi su partizanų vadais ir, to nežinodamas - su MGB agentu J.Markuliu dėl VLAKo sukūrimo. 1948m., sužinojęs, kad iš pogrindžio veiklos eliminuotas MGB agentas J.Markulis, J.Deksnys VLAKo delegatūrą pavadino Lietuvos Rezistencine Santarve (LRS). Nelegaliai atvykęs į Lietuvą (jūros keliu), 1949 05 01 buvo suimtas ir užverbuotas MGB agentu slapyvardžiu Petrauskas. Buvo panaudotas ryšiams su užsieniu - dezinformacijos skleidimui, rezistentų ir inteligentijos sekimui. 1960m. okupacinės valdžios oficioze išspausdino viešą "Išpažintį", smerkiančią Išsivadavimo kovas, o ypatingai - VLIKo veiklą. Mirė Vilniuje 1982m. 436, 508, 524, 571-573

Demonas-J.Jankauskas, Tauro apyg. vadas..... 444, 580, 585,613

Ag. Dėkingas - neišaiškintas 566

Ag. Dėžutė - neišaiškinta..... 640

Diemedis-Juozas Gegužis, g.l923m. Lazdijų apskr. Seirijų valsč. Demeniškių km. Partizanavo nuo 1945m. Nuo 1947 09 - Šarūno rinktinės štabo viršininkas. 1949 05-1950 06 - Šarūno rinktinės vadas. 1950 06-1951 09 Dainavos apyg. vadas. Leido laikraštėlį "Laisvės rytas". Žuvo Seirijų valsč. Bistrugiškės miške 1951 09 27 568, 579, 586

Diemedis-Grakauskas 562

Dikas..... 281

Diedukas - žr. J.Šibaila 558, 590, 612, 623

Dirvinskas 627

Djakonas - žr. V.Žaliaduonis 560, 580, 586

Dobilas-žr. Žalgiris 558

Dobilas-Palionis, Dzūkų rinkt, vadas 450, 627

Ag. Dobilas - neišaiškintas..... 560

Dolnia 216

Drobyševas 323

Drobnys..... 541

Drulia - neišaiškintas 510

Kun. Drumžlys Povilas. Mirė apie 1970m..... 211
Drunga Zigmas - žr. Mykolas Jonas..... 524. 526
Ag. Drąsuolis-S.Babarskas (p. Garsas)..... 450, 627
Ag. Drąsuolis-Leonas Juška (p. Kariūnas) 450. 628
Ag. Drąsutis - neišaiškintas 564
Ag. Dubenko - neišaiškintas..... 178
Ag. Dubysa - neišaiškintas..... 563
Dubovikas 190
Durovas 489
Dušanskis Nachmanas, g.1919m. Šiauliuose. Saugumietis nuo 1940 07. 1940 10-1941 06 - Telšių apskr. NKVD operatyvininkas, vienas iš Rainių miškelio budelių. Karo metu Maskvoje baigė NKVD mokyklą, dirbo tardytoju lageriuose, Jaroslavlio ir Smolensko srityse. Į Lietuvą grįžo 1944 08 01, tarnavo vyr. operatyviniu įgaliotiniu Kaune, vėliau - MGB Kauno m. poskyrio, kovojančio su nacionalistiniu pogrindžiu, viršininko pavaduotoju ir viršininku. 1953-1954m. - LSSR MVD 4 valdybos 3 skyr. viršininko pavaduotojas. 1954-1960m. - LSSR KGB 4 valdybos 2 skyr. virš. pavaduotojas. 1960-1967m. - 2 valdybos 2 skyr. 1 poskyrio viršininkas. 1967-1971m. - 5 skyriaus virš. pavaduotojas. 1971 08 20 išleistas į atsargą. Nuo 1956m. - papulkininkis. Turi 44 apdovanojimus, Lenino ir Tėvynės karo I laipsnio ordinus. KGB rekomendavus, prasidėjus Atgimimui, kad nebūtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už Rainių žudynes, 1989m. išvyko į Izraelį 21, 40, 44, 45, 126, 615, 616, 636. 642
Dveilytė O..... 446
Dveilis V..... 67, 122, 433, 434, 446
Dzikavičius 201
Ag. Dzūkija - neišaiškintas 566
Ag. Džanas 149, 150

E
Eidaitis 342
Eidimtas Adolfas, Lietuvos kariuomenės leitenantas, LLA vado V.Veverskio pavaduotojas. Sušaudytas 1946 02 18 498, 596, 645
Eismontas-žr. Glazunovas 331, 333
Eitutis Jonas - ag. Banaitis..... ....70, 455

Erelis - žr. ag. Ąžuolas-Markulis J..... 56, 84
Erstikis S..... 62
Ežerietis..... 31

F
Fabričnas 307,312
Faustas-Grybinas Aleksandras, g. 1920 02 Šakių apskr. Lukšiuose, mokytojo šeimoje. Partizanavo nuo 1945m. pabaigos. Dalyvavo kuriant Tauro apyg. Žalgirio rinkt., buvo štabo nariu, žvalgybos skyr. viršininku. 1948 10 08 tapo Tauro apygardos vadu. 1949 02 dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, kuriame buvo įkurtas LLKS. Žuvo Šakių apskr. Jankų valsč. Šunakarių miške 1949 11 28 553, 567
Fakyras 426
Ag. Feliksas - neišaiškintas 95
Figurinas Stepanas, g. 1904m. Vologdos sr. Išsilavinimas - pradinis. Pradėjo dirbti milicijoje agentu nuo 1926m., čekistu - nuo 1942m. Į Lietuvą atsiųstas 1946 12 MGB kovos su banditizmu valdybos I skyr. viršininku. 1947-1950m. - 2N valdybos skyr. viršininkas. Iškomandiruotas iš Lietuvos 1953 07. Pulkininkas nuo 1952m. turėjo 15 apdovanojimų, t. sk. Lenino ordiną ir dar 6 ordinus 116, 122, 125,233, 235, 419, 420, 423, 441, 535, 556, 568, 580
Ag. Filiaras - neišaiškintas..... 472
Filikas 212
Filipenka 239,240, 243, 244, 298
Fininbergas 192,503
Frolovas..... 326
Fura-Bekas..... 284

G
Gagarinas..... 536
Gailevičius Alfonsas, g,1910m. Rygoje. Komunistų partijoje nuol929m. 1935-1940m. kalintas už priešvalstybinę veiklą. Okupavus Lietuvą, 1940m. dirbo čekistu - 2 skyriaus viršininku. 1943-1944m. Lietuvoje vadovavo raudonųjų partizanų grupei. 1944-1948m. Religinių kultų reikalų tarybos prie SSRS LKT įgaliotinis Lietuvoje. Jam 39, 41, 117, 245, 248

pritariant, represuota daug vyskupų ir kunigų. "Įkalbėjo" Kauno arkivyskupijos valdytoją prelatą S.Jakubauską pasirašyti kreipimąsi į partizanus ir besislapstančius dėl legalizavimosi, kas vos nesuskaldė bažnyčios; atiminėjo bažnyčios turtą; uždraudė mokyti bažnyčios tiesų; įvedė tvarką, pagal kurią religinių reikalų įgaliotinis sprendė, kur kuris kunigas turi tarnauti. 1948m. grįžo dirbti į saugumą ir dirbo MGB ministro pavaduotoju. 1953-1954m. buvo vidaus reikalų ministro pavaduotoju. 1954-1968m. - vidaus reikalų ministras. 1957m. suteiktas gen. mjr. laipsnis, buvo LKP CK narys ir LSSR AT deputatas

Galibinas 556
Galinis..... 190
Galinis Vitas 631
Ag. Galinis - neišaiškintas 377
Ag. Gandras-J.Kezys 439
Gantarskis 456
Gaponenka..... 21, 126, 592, 595
Gardenis-Jonas Kukauskas, 1951 04 19 desantu permestas į Lietuvą, vėliau - ag. Balandis. 1951 05 suimtas 437. 585
Garnys..... 629
Gavėnaitė Teofilija 239
Gavėnas V.- Vampyras, Tauro apyg. Vytauto rinkt, vadas. Žuvo 1950 02 09 375, 527
Ag. Gediminas - žr. kpt. Griežtas..... 59, 62, 509, 511,512, 529
Gediminas-Alfonsas Vabalas, Tauro apyg. štabo viršininkas, BDPS Prezidiumo narys. Žuvo 1948 06 26 599, 646
Gediminas - neišaiškintas..... 481, 618
Gedmintas Petras 198
Gedvilas Mečislovas, g,1901m. Šiaulių raj. Dalyvavo pogrindinėje LKP veikloje. Pirmos sovietinės okupacijos metu paskirtas VRM ministru, vėliau - LSSR Liaudies komisarų tarybos pirmininku. Vienas žymiausių genocido ir represijų vykdytojų, sankcionavo pokario trėmimus, vadovavo kolektyvizacijai. Nuo 1957m.- LSSR švietimo ministras. Mirė 1981 m. 14, 125, 151, 333, 552, 555
Gedvilas Robertas-Remigijus, Sidabras 563

Gegužytė A..... 586
Genelis-B.Trakimas..... 528
Genys-P. Vaitkus, Dainavos apyg. Kazimieraičio rinkt. DLK 454
Vytauto tėvūnijos vadas
Ag. Genys - neišaiškintas..... 377. 435
Ag. Georginas-V.Treigys (p. Karvelis)..... 450, 641
Gerasimenčiukas 159
Germantas - žr. Antanas Bakšys..... 454
Giedraitis Juozas 385
Giedrikas - žr. Girietis 625
Gimodinovas .....
Ginzburgas..... 281
Gintautas - nežinomas 171
Ag. Gintautas - neišaiškintas 87, 125, 382, 566, 569, 570, 573, 585
Girietis-Giedrikas Steponas, žuvo 1954 09 25..... 618, 625, 626
Girėnas-Šniuolis Viktoras 565
Girėnas - nežinomas..... 380
Ag. Gylys - neišaiškintas 564
Glazunovas-Eismontas Ignatijus, g,1898m. Gardino sr. 331,333
Išsilavinimas - du karo akademijos kursai. Caro armijos podporučikas. Dalyvavo iššudant sukilusius Kronštadto jūreivius. Čekistas nuo 1920m. Į Lietuvą atsiųstas 1944 07. Vadovavo stribams iki 1947 04. 1947 10 išleistas į atsargą dėl sveikatos išvyko iš Lietuvos. Apdovanotas Lenino ordinu. Paskutinis laipsnis - papulkininkis
Glinskas 441
Ag. Gluosnis-Valiulis A..... 61,121, 396, 397
Gocevas..... 124, 532, 534
Godovanikas 535
Gokas Bronius 191
Golovka..... 117,123,276, 277, 279, 285, 286, 477
Golubcovas 288,289
Gorbunovas 272

Gorbacevičius 463,464
Gorbačevas 182
Gorenšteinas 138, 140
Grakauskas Petras-Diemedis 562
Granitas-J.Protusevičius..... 546
Gražulis Jonas 271
Gribliūnas 463
Gribulis 283
Gricajevas 465,489
Grigas 131
Griežtas - MGB agentas Gediminas, Margis-Juozas Stravinskas(?) 512 59, 509, 511,
Ag. Grigas - neišaiškintas 378, 562
Grigonis Leonardas-Žvainys, Užpalis, Danys, Prisikėlimo apyg. vadas, LLKS tarybos narys. Žuvo 1950 07 22 88, 648
Grigoričevas 216,353
Gridžijauskas..... 385
Grikietis Antanas-Slapukas. Žuvo 1952 01 21 310
Grinevičius Vitoldas 131
Grišinas P..... .... 42, 115, 117, 121,203, 205, 248, 251, 389, 392
Griška 157
Griškelis Jurgis. Žuvo 1948 09 16 .... 67, 436
Grigaliūnas 280
Grimovičius S..... .... 117, 263
Gritėnas A.-Skalikas. Žuvo 1950 07 05 428
Grybinas Aleksandras - žr. Faustas..... .... 553, 567
Grunskis E..... 25
Grušauskas-Siaubas 533
Grušinskas Bronius 485
Ag. Gudas-Kazys Bukauskas (p. Sakalas) 449
Gudavičius Vladas-Miškinis, Vaišnoras..... 563
Gudonis 82
Gudiškytė 614
Gulbinas - neišaiškintas 426
Gura..... 325
Gusevas 119, 138,

279, 334, 340, 341, 465, 579
Kun. Gustaitis Pranas..... 513, 514, 515
Gutauskas 26,298
Gutauskienė..... 298
Guzevičius Aleksandras, g,1907m. Maskvoje. Į komunistų partiją įstojo 1927m. 1929-193l m. dirbo Maskvoje, ruošėsi priešvalstybinei veiklai Lietuvoje. 1931-1938m. kalėjo už priešvalstybinę komunistinę veiklą. 1939-1940m. studijavo Kauno universitete. Okupavus Lietuvą - aktyvus okupantų represinių struktūrų veikėjas: 1940-1944m. - LSSR vidaus reikalų, 1944-1945m. - valstybės saugumo liaudies komisaras. 1945m. suteiktas generolo majoro laipsnis. Atleistas iš darbo represinėse struktūrose kaip nesugebantis užgniaužti ginkluoto partizaninio pasipriešinimo. 1945-1947m. buvo kultūros ir švietimo įstaigų komiteto vadovas; 1947-1950m. - Grožinės literatūros leidyklos direktorius; 1953-1955m. - kultūros ministras. Mirė 1969m. 33, 36, 37, 38, 113, 115, 123, 136, 146, 151,214, 215, 462, 471,474, 475
Gužaitis 526
Guževičius..... 439

I

Ignatjevas Semionas, 1951 08 09-1953 03 - SSRS valstybės saugumo ministras. 1953 04 05 atleistas iš CK sekretoriaus pareigų ir paskirtas Baškirijos KP pirmuoju sekretoriumi 370, 371
Ikamas..... 16
Imbrasas-Tarzanas 561
Imenickis..... 41,260
Indrikis Robertas 626
Indrišiūnas J..... 37
Indriūnas 146
Isajičevas..... 615
Iščenka 518
Ivanauskas..... 190
Ivanauskas Pranas 547
Ivanovas 283
Ivanauskas Vaclovas-Henrikas, Gintautas, Edgaras, g. 1922m. Raseiniuose. Partizanavo nuo 1944m. Žebenkšties rinkt. 1947-1949m. Kęstučio apyg. štabo, 1948- 1949 09 - Jūros 300, 562

sr. štabo narys, 1949 09-1951 02 - sr. vadas. Žuvo Čepaičiuose Varnių valsč. Telšių apskr. 1951 02 10. Apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi
Ivonis Stasys 68
Izotovas 151

Y
Kun. Ylius Antanas-Vilkas, g.l909m. Kėdainių apskr. 1945m. jo iniciatyva buvo įkurta Tauro apyg. ir Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (LIK). Suimtas 1945 10 21. Kalėjo kone lageriuose. Į Lietuvą grįžo 1956m. Mirė Šiauliuose 1994m. 35, 92, 492, 498, 598
Ylius Vytautas 366

J
Jacunskas..... 170
Jaguzinskas 298
Jakaitis..... 386
Jakevičienė Ona..... 240
Jakevičiūtė Aldona 240, 241
Jakovlevas Michailas g,1907m. Vologdos sr. Išsilavinimas - vidurinis ir OGPU kursai. Čekistas nuo 1928m. Tarnavo Moldavijoje ir Estijoje. 1951-1953m. Vilniaus sr. MGB valdybos viršininkas. Iškomandiruotas iš Lietuvos 1953 08 25 119, 120, 358, 388, 440, 441
Jakovlevas 283
Jakovlevas 330
Jakubaitis..... 428
Jakubauskas..... 626, 627
Kun. Jakulevičius, g.l910m. Lazdijų parapijoje. Įšvęstas kunigu 1937m. Mirė 1975m. 211
Jakušinas 115, 195
Janavičius J..... 397
Jančiauskas Jonas..... 546
Jankaitis Jonas..... 171,631
Jankauskas-Audronis, Dubysos tėvūnijos vadas 70
Jankauskas J.-Demonas 613
Jankauskas..... 157
plk. Jankauskas J..... 222
Janonis..... 122, 446

Jansonas..... 424
Janulaitis A..... 146, 147
Janulevičienė Antosė 534
Janulevičius Kostas 533. 534
Japertas 571,572
Jaraminas Juozas 192
Jaremas - neišaiškintas..... 472
Jarynkinas 579
Jarmala Antanas..... 469
Jarmolenka 316,318
Jarockis 121,394, 440, 442
Jasilionis 190
Jasionytė Danutė 380,381
Jasionytė Marytė 381
Jasionis Vincas..... 380
Ag. Jaunius - neišaiškintas..... 629
Jevseičikas..... 121, 396
Jazdauskaitė-Žvaigždutė 413
Jazdauskas Šarūnas, LLA narys, 1944m rudenį desantu grįžęs į Lietuvą, vienas Žemaičių legiono vadų. Suimtas 1945m. 514
Jedunovas 119,356,569
Jefimovas..... 207, 208, 252, 256, 258
Jefimovas Dmitrijus, g,1904m. Rostovo sr. Nuo 1925m. - čekistas. Karo metu - Šiaurės Vakarų fronto kontržvalgybos viršininkas. Nušalinus A.Guzevičių nuo LSSR valstybės saugumo komisaro pareigų, nuo 1945 09 04 vykdė šias pareigas(1945 12 15 paskirtas komisaru). Jam vadovaujant pradėta itin aktyviai į partizaninį sąjūdį ir pogrindį infiltruoti agentus, naudoti įvairias provokacijas, specialius partizanų vardu veikusius smogikų būrius. Generolas majoras. 1949 02 25 dėl ligos atleistas iš darbo. Mirė 1950m. 34,39,56, 82, 85, 114, 116, 118, 120, 123-125, 179, 180, 228, 230, 232, 297, 364, 365, 367,370, 372, 480, 483, 488, 489, 492, 496, 503, 518, 529,

535, 548, 550, 552, 555
Jegorovas 124,318,489
Jegorovas 308
Jermakovas 155,239, 241,242, 243, 244
Jevdokimovas 290,489
Jevgenjevas 579
Jevsejevas 157
Ježas - neišaiškintas 472
Jėčys Dominykas-Ąžuolis, g. 1896m. Biržų apskr. Vabalninko valsč. Medžiūnų km. 1919-1920m. dalyvavo Nepriklausomybės kovose, vėliau baigė Kauno Karo mokyklą. 1944m. buvo P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės savanoris. Nuo 1945m. birželio mėn. - Dzūkų rinktinės vadas. Nuo 1946m. - Dainavos apyg. vadas. Žuvo Punios šile 1947 08 11 119, 356, 531, 569
Ag. Jogaila - neišaiškintas 586
Prelatas Jokūbauskis S., g.1880m. Kelmės parapijoje. Kunigu įšventintas 1905m. Nuo 1944 07 17, kai arkiv. J.Skvireckas pasitraukė į Vakarus, buvo Kauno arkivyskupystės valdytoju. Vienintelis iš aukštesnių dvasininkų paskelbė raginimą partizanams legalizuotis. Mirė 1947m. Kaune. 35, 144
Ag.Jonaitis - neišaiškintas 28, 133
Jonušas A.-Vilkas 633
Jonynas 149,
Ag. Jonynas - neišaiškintas 528. 529
Juchnevičius 122, 423, 424
Ag. Junak-V.Lopušniak 438
Ag. Jurginas - neišaiškintas 560, 573
Jurginas-Plienius 562
Ag. Jurgis-p. Jaunuolis 450
Juodka Jonas-Vėžys. Žuvo 1951 04 13 432
Kun. monsinjoras Juozapavičius Pranciškus, g. 1912m. Kunigu įšvęstas 1938m. Nuo 1989m. Kauno arkikatedros altarista 213
Ag. Juozas-Juozas Karpavičius (p. Medelis) 449, 565
Juras Jonas-Žilvinas 561
Jurgelevičius 130

Jusupovas..... 169
Juozapavičius J.-Papartis, Šarūnas. Žuvo 1951 04 11 431
Južakovas 324
Ag. Južanin - neišaiškintas..... 323
Ag. Jūra-P.Preikšaitis..... 441
Jūraitis-J.Balčiūnas (?) Janickas (?) 87, 569, 570, 571,573, 575

K

Kabainelienė 281
Kabutavičius 201
Kačinskaja S..... 168
Kailiūnaitė..... 385
Kairienė..... 149
Kairiūkštis Pranas 515
Kairiūkštis Vladas 515
Kairys 237
Ag. Kairys-Vytautas Petronis (p. Klajūnas) 449
Kaičius 541
Kaletka Benediktas-Kęstutis, Tigro rinkt, vadas..... 497
Kalininas 261,438
Kalytis Bronius-Siaubas, Liutauras, nuo 1952m.- ag. Ramojus 449, 560
Kalnaitytė 385
Ag. Kalvis - neišaiškintas..... 562
Kamarauskas - plk. Vytis..... 84
Kaminskas J..... 242. 525
Kanutovas 599,600, 601, 603, 605, 619, 632, 642, 643, 652-654
Kapelnikovas..... 604
Kapralovas Piotras, g. 1906m. Uljanovsko sr. Išsilavinimas - 2 kursai Rytų institute ir aukštoji pasieniečių mokykla. Nuo 1925m. tarnavo pasienio kariuomenėje. 1943-1944m. - SSRS NKVD "Smerš'o" viršininko pavaduotojas. 1944-1947m. - LSSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas. 1947 03 18-1949 04 27 - MGB ministro pavaduotojas, vėliau - ministras. 1952 03 31 komandiruotas į Primorjės kraštą. 15, 25, 39, 113- 116, 118, 119, 122, 124, 125, 137, 152, 153, 177, 193,

Generolas majoras. Apdovanotas 4 ordinais, iš jų - Lenino ordinu 194, 202, 203,216, 245-247, 287, 296-298, 299, 303,316, 325, 328, 330, 343, 345, 347, 354, 356, 357, 379, 412, 433-435, 439, 484, 485, 502, 530, 535, 551, 552, 556, 569, 574, 576, 577, 587
Karalevičius..... 166, 167
Karauskas 515
Karasevas 308
Kamavskis..... 324, 325
Karys - neišaiškintas 452
Karlonienė Marytė..... 541
Kartonas 541
Karpas Petras..... 198
Karpis 330
Karpis-Vieversys 566
Ag. Karvelis - neišaiškintas 178
Karvelis..... 450
Kasperavičius Juozas-Visvydas, Angis, g,1912m. Raseinių apskr. Jurbarko valsč. Jokūbaičių km. Baigė Nepriklausomos Lietuvos Karo aviacijos mokyklą, turėjo j.leit. laipsnį. 1946m. rudenį įkūrus Jungtinę Kęstučio apygardą, J.Kasperavičius buvo išrinktas jos vadu. Turėjo aiškias nuostatas laisvės kovų, partizanų susivienijimo, legalizacijos ir kt. klausimais. Žuvo bunkeryje prie Batakių Tauragės apskr. 1947 04 12. Pelnė aukščiausią partizanų 612

apdovanojimą - Laisvės Kovotojo Karžygio vardą
Kastanauskas 201
Kašėta A..... 17,21,23, 24, 78, 83
Kaščiukaitis P. 592
Ag. Katinas-K.Našliūnas 435
Ag. Katiuša - neišaiškinta 533, 534
Kaulinis Vincas-Miškinis, g.l910m. Biliūnų km. Partizanavo nuo 1944m. 1946 08 25 paskirtas Vytauto apyg. Liūto rinkt, vadu. Nuo 1947m. - Vytauto apyg. vadas. Žuvo Utenos valsč. Nolėnų km. 1949 03 24 554, 559
Kaukas - žr. B.Liesys..... 565
Ag. Kaunas - neišaiškintas..... 377, 567
Kaušis 515
Kaverznevas 551
Kazakevičius Juozas 546
Kazakevičius 409
Kazimieraitis-Vitkus Juozas g.1901 12 10, Mažeikių apskr. Ketūnų km. Nepriklausomybės kovų dalyvis. Mokėsi Kauno Karo mokykloje, baigė Briuselio karo akademiją, plk. ltn. Vokiečių okupacijos metais - LF Vilniaus štabo narys, kūrė karinį padalinį "Kęstutis". Partizanas nuo 1945m. Įkūrė Dzūkų grupės partizanų štabą. Suformavo A apygardą. 1946m. balandžio mėn. įkūrė Pietų Lietuvos partizanų sritį, buvo išrinktas jos vadu. Pasirašė 1946 04 22 Lietuvos partizanų deklaraciją, skelbiančią pagrindinius Lietuvos valstybingumo atstatymo principus. Žuvo 1946 07 12 Žaliamiškyje netoli Liškiavos 410, 493, 526
Kazickas Bronius-Saulius, Vakaris, Krivaitis, Rytų Lietuvos srities štabo narys. Žuvo 1950 04 12 559
Ag. Kazlauskas - neišaiškintas..... 567
Kegtys 408
Keleivis - neišaiškintas 443. 444
Keliuotis J..... 597
Kemeklis Juozas-Rokas, Rimtutis, Granitas, Tumo Vaižganto rinktinės vadas, Vytauto apyg. štabo narys. Žuvo 1951 12 22 560
Kerbelis 250
Kergė..... 236
Kerinas 65, 441, 579

Keršys Napoleonas-Napoleonas..... 564
Kerutis Jonas-Šarūnas 567
Ag. Kęstutis - neišaiškintas 561
Kevlevičius A..... 284
Kvedorovičius 470
Ag. Kibirkštis - neišaiškintas 528
Kimštas J. - žr. Žalgiris 88, 449, 558, 580, 586, 612, 613, 647
Ag. Kipšas, Vėtra - neišaiškintas 377, 508, 509,511, 562
Kirjanovas 114, 177, 178
Ag. Kirvis-R.Otting (Ostin) 68, 69, 122, 438, 453, 454
Kiselevas 532, 533, 534
Kislych 325
Kiseliovas 273
Kiškinas..... 149
Ag. Kiškis - neišaiškintas..... 567
Kybartas Vytautas-Budrys, Kęstučio apyg. Birutės rinkt. 625 partizanas. Žuvo 1955 07 17
Ag. Klajoklis-Meilūnas 457
Klajūnas-Saveikis Bronius, buvęs Dainavos apyg. Juozą- 450, 586 pavičiaus tėvūnijos būrio vadas
Klepikovas..... 171
Klimavičius Juozas 201
Ag. Kliuč - neišaiškintas 178
A. Kmitas- Audra. Žuvo 1953 1021 ..... 121, 396, 397
Ag. Kniazev - neišaiškintas 377
Kniažkovas 138
Knutovas 209,363
Kobulovas Bogdanas, g,1904m. SSRS NKGB liaudies komisaro pirmasis pavaduotojas, valstybės saugumo II rango komisaras, vėliau - generolas pulkininkas. 1953m. buvo SSRS vidaus reikalų ministro pavaduotoju. 1945m. buvo komandiruotas į Lietuvą, inicijavo partizanų šeimų trėmimą. Sušaudytas 1953 12 23 33,38,80, 82, 113, 116, 117, 121, 123, 144, 145, 151, 152,

221, 224, 227, 228, 274, 275, 278, 279, 406, 475, 477
Kobzevas 41
Korsakovas 41
Ag. Koršunovas 68
Kokinas 368
Kolesnikovas G..... 642
Kolčinskaja 478
Komarovas..... 370,371
Kondakovas Piotras, g. 1902m. Briansko sr. Išsilavinimas - lm. komjaunimo ir lm. OGPU mokykloje. Čekistas pasienietis nuo 1923m. 1951-1952m. SSRS MGB ministro pavaduotojas. 1952 08-1953 03 - LSSR MGB ministras. 1953 03-07 - LSSR vidaus reikalų ministras. Vėliau iškomandiruotas į Maskvą. Nuo 1945m. - generolas majoras 39, 85, 120, 121, 122, 126, 263, 383, 384, 393,394, 440,446, 595,599, 603, 604
Konkovas..... 536
Konosenkovas 138
Kopinas 518
Korablinas 326
Kordujevas..... 159
Koreičenka 318
Korminas 324
Komukovas 324
Korovinas 463.464
Kosiakovas 318
Kostinas..... 344
Kostrominas..... 317,318
Kostrošickis..... 280
Košita 167
Kotovaitė Juzė 516,517
Kovalenko..... 192
Ag. Kovas - neišaiškintas..... 628
Kovestokas Jonas..... 280
Kozlovskis..... 136

Koževnikovas 579
Krasilnikovas..... 281
Krastinas 14
Krėvė - neišaiškintas 576
Kriagas Jonas..... 541
Krištaponis J..... 223, 562
Krikščiūnas Juozas..... 469
Krikščiūnas Jurgis - žr. Rimvydas 553, 566, 637
Kripakas 318
Krivickas Bronius-Vilnius, Rytų Lietuvos srities štabo narys, poetas, laikraščių "Laisvės kova" ir "Aukštaičių kova" redaktorius. Žuvo Troškūnų valsč. Raguvos miške 1952 09 21. 609, 610
Kryževičius Alfonsas-Strazdas..... 498
Ag. Kromas - neišaiškintas 563
Kruglovas Sergejus, g.1907m. 1931-1936m. mokėsi įvairiuose institutuose. 1937m. dirbo VKP(b) CK, kuravo Gruziją. Nuo 1938 11 - NKVD komisaro pavaduotojas. Nuo 1941 10 - 4-os inžinerinės armijos vadas, nuo 1945 07 - generolas plk.(1953 03-06 - Berijos pirmasis pavaduotojas) - SSRS vidaus reikalų ministras. 1960 01 pašalintas iš KR Mirė 1977m. 113, 124, 137-139, 265, 271, 395, 531
Krugovcovas J..... 306, 642
Krupavičius Mykolas..... 525, 570
Krzyžanovskis A.-Vilkas 171
Kubilinskas K. - ag. Varnas 566
Kubilius Albinas-Rūgštimas, Eimutis..... 559
Kubilius Adolfas-Balys, LLA narys, 1944m. desantu grįžo į Lietuvą, suorganizavo Žemaičių legioną ir tapo jo vadu. 1945 04 suimtas. Sušaudytas. 514
Kubrakis 273
Kucenka..... 309
Kučinskas Juozas..... 554, 567
Kudanovas..... 281
Kudirka 170
Kudirka 190
Ag. Kudirka - žr. ag. Ąžuolas..... 56
Kudriašovas..... 127, 655
Kukauskas - žr. Gardenis 86, 437
Kukis..... 432

Kulakauskas.....540
Kulievičius Vladimiras 200,201
Kulikovas 317
Kulikovskis 192
Kulišev as.....236
Kum.....214, 215
Kuodytė D.....60, 78
Kupčinskas 147
Kupčiūnas 216
Kupčiūnas Jurgis-Lokys.....484, 485
Ag. Kurok - neišaiškintas.....326
Kurtinaitis Albinas.....631
Kusajevas 276
Kušlys Antanas 78,123,468, 469, 470
Kuvšinovas 307
Kuzmickas J.....570
Kuzminas.....127, 634, 636
Kuznecovas 159
Kvedaras-Tautvydas.....385, 612
Ag. Kviatkas - neišaiškintas.....586

L
Labanauskas A.....397
Labanauskas Krizostomas-Justas, Kęstučio apyg. vadas. 1955m. savarankiškai pasidavė MGB, tapo ag. Kalinausku 625, 626, 627
Labanauskas 638
Labėnas Benediktas-Kariūnas. Laikinai ėjo Dainavos apyg. vado pareigas. Žuvo 1949 03 07 566
Ladukas.....147
Lagoiskaja 636
Ag. Laikrodis - neišaiškintas 567
Laisvūnas - neišaiškintas 559
Lakštingala-Povilas Pečiulaitis, Tauro apyg. Dariaus ir Girėno tėvūnijos vadas 429, 454
Langa.....633
Laniauskas Vladas.....182
Lapas-Jonas Gedutis. Žuvo 1952 12 382
Lapinas 443-445,580
Lastienė 149

Lašas 146
Latyševas..... 280
Laukaitis Juozas, prelatas, g.l873m. Vladimiro kalėjime. Kunigu įšvęstas 1897m. Žymus kultūros veikėjas. 1947m. nuteistas 15 metų. Kalėjo Donbaso sr. Mirė apie 1952m. 191
Ag. Lauras - neišaiškintas 377, 558, 565, 566
Laužikas Kazimieras-Briedis 565
Lavrovas 157
Lebedevas 180, 181, 188
Lebeda J..... 223
Lebedis Janas..... 199
Legarbušis 386
Lelešius V..... 92
Lelešius Justinas-Grafas..... 35, 92
Leisis..... 130
Lemeševas..... 192
Lendriukas-Domas Mikučiauskas. Žuvo 1951 03 13 441
Ag. Leonas - neišaiškintas 386
Leonovas 116,118, 235, 321, 580
Leontjevas 118,336, 339, 340, 465
Ag. Lesnikas - neišaiškintas..... 468
Leščius Alfonsas-Šaltekšnis..... 561
Levinas 156
Ag. Lialia - neišaiškinta..... 386
Liaudanskas..... 260. 261
Liaudis Kazimieras, g. 1901 m. Baisogaloje. I pasaulinio karo metu pasitraukė į Rusiją, kariavo bolševikų pusėje. Vėliau dirbo įvairų politinį ir ūkinį darbą Sovietų Sąjungoje. 1941 - 1943m. buvo Dnieprodzeržinsko pogrindžio vadovu. Okupavus Lietuvą, buvo LKP(b) sekretoriumi. Nuo 1947m. -žemės ūkio ministro pirmasis pavaduotojas. 1950m. tapo LKP(b) Klaipėdos sr. pirmuoju sekretoriumi. 1953m. paskirtas vidaus reikalų ministru. 1954-1959m. - KGB pirmininkas. Ištikimai tarnavo A.Sniečkui, vykdė represines akcijas prieš katalikų Bažnyčią, jaunimą, 39, 93, 126, 127, 210, 623, 632, 636,642, 644,651-653

grįžtančius iš konclagerių politinius kalinius ir tremtinius. 1956m. gavo generolo majoro laipsnį. Mirė 1989m.
Ag. Liepsna-Aloyzas Dalbokas 59, 377, 576, 584
Liepukas - neišaiškintas..... 386, 387
Liesys Antanas-Tvanas, Idenas, Tonis, Geraldas, g.l919m. Ramygaloje. Studijavo VDU Medicinos fakultete. LLA narys. Partizanavo nuo 1945m. Nuo 1947 04-1948 06 Kęstučio apyg. informacijos ir žvalgybos skyr. viršininkas. 1948 06 - Jūros srities štabo narys, ryšių ir apsaugos karininkas. Žuvo Čepaičiuose Varnių valsč. Telšių apskr. 195l m. 562
Liesys Bronius-Naktis, Kaukas, Ramygaloje. VDU studijavo žurnalistiką. LLA nurodymu 1944m. buvo išsiųstas į Vokietijos žvalgybos mokyklą. Partizanavo nuo 1945m. Kęstučio apyg. 1948m. įkūrus Prisikėlimo apyg. tapo štabo nariu. Nuo 1949 02 - LLKS Tarybos Prezidiumo narys. Partizanų poetas, spausdino eilėraščius Ėglio slapyvardžiu. Žuvo Radviliškio apskr. Užpelkių miške 1949 08 13 558. 565
Ag. Lilija - neišaiškinta 387
Lindautas..... 395
Lingys 451
Lipeika 397
Liolys 201
Lisauskas..... 268
Ag. Lisicynas - neišaiškintas 468
Lisovskis 114, 124, 159, 160, 502, 503
Ag. Liss - neišaiškintas 517
Litas - žr. S.Staniškis 454, 565, 579,585, 586 608, 623
Litkens..... 517
Liubartas-Balys Vaičėnas (Lordas, Pavasaris), Lokio rinkt. vadas, Vytauto apyg. štabo narys. Žuvo Ignalinos raj. Strazdų km. 1951 04 11 66,431,434, 438. 560
Liubyj 138, 140, 158, 271, 278

Liuberskis Kostas-Žvainys.....62, 90
Ag. Liūtas-V.Grinevičius 377, 437
Ag. Liūtas - L.Liutkevičius-Chodakauskas.....504, 505, 584
Liuiza Stasys ..... *..... 201,202
Liuiza Petras-Šernas, Beržas 70
Lysikovas 308
Lysenko Prokofij 182
Lobkovas.....394, 395
Loboda Julijanas 131
Lokys - neišaiškintas 528
Losevas 114,177,179
Ag. Losis - neišaiškintas 592, 593
Lozoraitis Stasys 570, 572
J.Lukša - žr. Skirmantas..... .... 32, 51, 87, 637
Ag. Luna - neišaiškintas..... .... 505, 506
Lunevas 126,623
Lukauskas 171
Lukoševičius 628
Lukoševičiūtė 260
Lušaitė Elena..... 589
Lūža Alfonsas - ag. Maskva..... 71

M
Maceika.....194
Macijauskienė-E.Maksimavičiūtė 655,656
Mackevičius..... 541
Mačėnas..... .... 439, 441
Makaravičius - žr. Varpas..... 379
Makarovas..... .... 113, 174, 177
Makoveckas.....260
Maksimavičius..... .... 127, 655, 656
Malakauskienė L..... 93
Malamužas 327
Malinčevas 340
Malyj.....158,278
Malofejevas..... 557
Mamuchinas 307
Marcinkevičius 280
Marcinkievičius Aleksandras..... 131

Marciukas Jonas. Žuvo 1952 04 06 424
Marčėnas 201
Margis-A.Eglinskas 430.431
Ag. Margis - žr. ag. Gediminas, kpt. Griežtas 59, 509, 573, 575, 585
Markevičius..... 200
Markuckas..... 280
Markulis J. - žr. ag. Ąžuolas..... 81
Markūnas Alfonsas 546
Martavičius Leonardas, g.l920m. Švenčionėliuose. Išsilavinimas - 1948m. kursai prie SSRS MGB mokyklos. 1960m. baigė aukštąją partinę mokyklą prie CK KPSS. Čekistas nuo 1940m. 1942-1944 dirbo speclageriuose operatyvininku tardytoju. 1946 01 15-1953 03 23 - MGB ministro, 1953 03 23-1954 05 23 - vidaus reikalų ministro, nuo 1954 05 28 -KGB pirmininko pavaduotojas. 1959 11 05 paleistas į atsargą mažinant etatus. Turėjo 21 apdovanojimą. Nuo 1950 03 30 - pulkininkas. Pats asmeniškai dalyvavo daugelyje operacijų prieš partizanus, tardydavo suimtuosius. Pasižymėjo ypatingu žiaurumu ir sadizmu. Dalyvavo kankinant partizanų vadą A.Ramanauską. 21,40, 114, 119, 121, 174, 177, 203,256, 357, 402, 455, 517, 580, 615, 617, 642
Mateikis Petras 8
Martusevičius Albinas 542
Martusevičius K..... 122,127, 439, 459, 460, 632
Maskulaitytė Aldona 515,516
Ag. Maskva-A.Lūža..... 71, 442, 443
Mastauskas Matas 170, 646
Matenis 168
Ag. Matrosas-Jonas Janušaitis (p. Rimantas) 69
Matulevičius 194
Matulionis Teofilis, vyskupas 34, 172
Matusevičius Albinas..... 542
Matusevičius Algimantas-Neptūnas. Žuvo 1950 06 23 310
Matūnas V.-Drąsutis. Žuvo 1950 06 23 310
Matvejevas 307, 308, 312
Mazurėnas 190
Mažeikaitė Birutė-Ramanauskienė-Vanda 565, 637-642

Mažeikaitė Genė 429
Mažeikienė 242
F.Mažirinas 118,288,289
Mažytis - žr. Pyplys K..... 637
Ag. Mažytis-Stasys Petravičius (p. Klajūnas, Seklys)..... 449
Mažrimas - žr. P.Bartkus 558
Ag. Medis - neišaiškintas..... 560
Mejerytė Regina 588, 589
Melašovas 308
Melnikovas 604
Merainis - žr. J.Šibaila 558, 648
Merkelienė Viktorija 159
Merkys - neišaiškintas 426
MerkulovasV. 114,163, 164, 181
Meškauskas 201
Meškauskas 516
Meškis-V.Staneika..... 525
Mezianovas 407
Michalskis Janušas-Ksevarij 497
Mickevičius..... 38
Mickus..... 95
Mikailionis 168
Ag. Mikas-V.Kučys 559, 560
Mikolajūnas..... 551
Mikonis 171
Mikulėnas Vladas-Lubinas, Liepa. Šarūno rinkt, vadas. Žuvo 194512 01 481, 498
Milaševičius Aleksandras-Ruonis, g,1906m. Seinuose. Lietuvos kariuomenės kapitonas. 1941-1945m. - vokiečių kariuomenės majoras. Buvo pasitraukęs į Vakarus, bet Drezdeno bombardavimo metu žuvus šeimai, grįžo į Lietuvą. Iki 1948 06 buvo Žemaičių apyg., 1948 06-1949 09 - Jūros sr. vadas. Žuvo Šilalės apskr. Kaltinėnų valsč. Antininkuose 1949 09 09 558
Miliulis Aleksas-Algimantas, Neptūnas, Kęstučio apyg. vadas. Žuvo 1949 06 07 563
Milius 540
Milivanova 180
Minkevičius Jokūbas, g.1921 Ufoje. 1940-1945m. - enka- 112, 146, 151

vėdistas, išsitarnavo iki leitenanto laipsnio. Karo metu evakuavosi į Rusiją, lankė NKVD kursus, buvo ruošiamas operatyviniam darbui Lietuvoje. Vėliau baigė visų lygių partinį mokymą, tapo aukštųjų mokyklų dėstytoju. Dėstė marksizmą leninizmą, filosofiją. Nuo 1971m. - filosofijos daktaras, nuo 1974m.- profesorius, nuo 1985m. - MA narys korespondentas. Vienas iš DDP ideologų.

Minjko..... 268
Mironas 149
Misevičius Eduardas 513-515
Misiūnas J. - žr. Žalias Velnias..... 497
Mišeikis Vladas-Tarzanas 563
Miškinis - žr. V.Kaulinis 554, 559
Miškinis-Gudavičius Vladas 563
Miškinis Vytautas-Viesulas 618
Miuckevičius Antanas 497
Mykolas Jonas-Zigmas Drunga, g. 1904m. Utenos apskr. 524
Užpalių km. Lietuvos aviacijos majoras - karo lakūnas. 1946m. pradžioje tapo Tauro apyg. vadu. Aktyvus partizanų junginių centralizacijos šalininkas. 1946 04 sujungė Tauro ir "A" (vėliau Dainavos) apygardas į Pietų Lietuvos partizanų sritį, tapo srities vado pavaduotoju. 1946m. pavasarį išvyko užmegzti ryšių su Žemaitijos partizanais. Kelionėje Lukšių valsč. Agurkiškės km. Žuvo 1946 06 12. Apdovanotas visų trijų laipsnių Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais)
Mylnikovas Aleksejus, g,1917m. Gorkio sr. Išsilavinimas - 7kl. 1937m. baigė srities NKVD mokyklą. Karo metu dirbo Užbaikalėje kariuomenės ypatingajame skyriuje, vėliau - "Smerš'e". Į Lietuvą perkeltas 1946 05 01. 1947-1950m. buvo Kauno apskr. ir miesto MGB tardymo skyr. viršininku, 1950-1953m. - "A" skyr. viršininko pavaduotoju. 1954-1970m. - KGB archyvo viršininkas. 1970 07 25 išėjo į atsargą dėl ligos. Nuo 1955m. - papulkininkis. 34 apdovanojimai, 4 ordinai 210, 537
Mnacakanovas 118, 297, 298
Mocka Petras 281
Mockaitis Juozas 197
Mockus 626,627
Ag. Mockus - neišaiškintas 378,

Močialovas 157
Mokytojas-Antanas Burokas 560
Ag. Mokytojas-Povilas Puodžiūnas (p. Žėruolis) 448,
Montvydas Vladas-Žemaitis, g. 1910 m. Telšių apskr. Plungės valsč. Nuo 1944m. vadovavo Telšių apskr. LLA Vanagų grupei. Nuo 1948m. - Žemaičių apygardos vadas. Suformavo stiprų apygardos štabą, išvystė leidybinę veiklą. (Laikraštis "Laisvės balsas" buvo leidžiamas iki 1953 08). Žuvo prie Lukšto ež. Telšių raj. 1953 08 23 553, 564
Morkūnas Alfonsas-Plienas. Didžiosios Kovos apyg. B rinktinės, vėliau - apyg. vadas. Žuvo 1949m. 561
Morkūnas Povilas-Rimantas, Drakas, g.l914m. Šiluvoje, policininkas, 1941m. birželio sukilimo Raseinių apskr. dalyvis. Partizanavo nuo 1944m. 1948-1949m. - Prisikėlimo apyg. Maironio rinkt., 1949 08 - apygardos, 1951 09-1952m.-Jūros srities vadas. Nuo 1952m. pradžios - Kęstučio apyg. vadas. Žuvo Ragaičiuose 1953 06 19 611,614
Morozas..... 428
Moskovecas..... 280
Mošinskis 147, 149
Motikas 166
Motinovas 114, 183, 184
Muiželis Vadas, g.l911m. Alytaus vykd. k-to žemės fondo valdytojas - valdė 4 dvarus. Grušausko-Siaubo partizanų grupę rėmė maistu ir transportu. 1946 03 09 nuteistas 10 metų lagerio. 1955m. grįžęs iš tremties, išvyko į Lenkiją 170
Muningienė 589
Mustegevas 167
Ag. Muzikantas-Z.Sadauskas-Beržas..... 441-443

N

Naidenovas 121,389, 392, 402, 403
Narsejevas 382
Narsuolis-A.Praškevičius. Žuvo 1948 08 12 ..... 66, 435
Nartautas 121, 397, 402
Narutavičius..... 56
Narvydas Jonas 198
Narsutė - žr. A.Rumševičiūtė 67

Našlaitis - J.Petraitis 440,441,443
Kun. Našlėnas Petras 514
Naudžiūnas 132
Navickas Vaclovas-Perkūnas, Auksutis 408
Kun. Neciunskas Zigmas 35
Nefas..... 236
Nemeikis 541
Ag. Nemunas-Kazys Janonis (p. Šnekutis)..... 457
Ag. Nemunas-Rudzinskas 565, 573, 638
Nėris S..... 150
Ag. Neris-p. Lakūnas - neišaiškintas 452
Ag. Neurožaika - neišaiškintas..... 321, 322, 327
Nevalienė..... 283
kpt. Neveravičius F. 570
Ag. Nevėžis - neišaiškintas 443, 444
Ag. Nijolė - neišaiškinta 385, 387
Nikitinas 84, 137, 143
Ag. Nikolaj - neišaiškintas..... 323, 404
Nikolajevas 477
Noreika 191
Ag. Noreika - žr. ag. Ąžuolas-Markulis J..... 56, 58, 378
Noreika Bronislavas..... 200
Noreika Jonas-Generolas Vėtra, g,1910m. Pakruojo valsč. 523, 598, 646
Šukonių km. Baigė karo mokyklą ir Kauno VDU Teisės fakultetą. Dirbo Kariuomenės teismo sekretoriaus padėjėju, turėjo kpt. laipsnį. Dalyvavo antinacinėje rezistencijoje Telšiuose, paskirtas Šiaulių apskr. viršininku, vadovavo Lietuvių frontui. 1943m. gestapo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. 1945m. Raudonosios armijos iš lagerio išvaduotas, dirbo Lietuvos Mokslų Akademijos juriskonsultu. 1946m. pradžioje su grupe bendraminčių įkūrė pogrindines organizacijas vienijantį centrą - Lietuvos Tautinę Tarybą (LTT). Užmezgė ryšius su Žemaitijos partizanais, paruošė visą eilę pogrindžio darbą reglamentuojančių instrukcijų, sukūrė "Atsišaukimą į pasaulio tautas", kurį ketino išplatinti užsienyje. 1946 03 16 J.Noreika kartu su kitais LTT nariais buvo suimtas. 1947 02 26 sušaudytas
Noreika Vaclovas..... 200
Noreika 542

Norgaila..... 627
Norkus Albertas-Satkus 563
Norkus J..... 397
Norkūnas 130
Norma - neišaiškintas..... 433
Novakas..... 342
Novik..... 214,215
Novikas Juozas 115,546
Novikienė 546
Novikovas 115,126,591
Novikovas 156
Novoselskis 171
Nužnychas..... 393

O
Oboznas..... 268
Obukauskas Juozas, g. 1916m. Utenos apskr. Išsilavinimas - 1956m. baigė vidurinę, o prieš tai-aukštąją NKVD mokyklą pirmos okupacijos ir karo metu. Karo metu dirbo operatyviniu įgaliotiniu Jaroslavlyje ir Smolenske. Į Lietuvą grįžo 1944 03 29, dirbo operatyvininku, ekspertu "B" skyriuje. 1953 05-1960 03 - MVD 5 sk. virš. 1960-196 lm.- operatyvinės technikos sk. virš., 1961-1967m. - 2 valdybos viršininkas, 1967-1971m. - KGB pirmininko pavaduotojas, 1971 1 1 0 1 išėjo į atsargą. Pulkininkas nuo 1962m. Turi 19 apdovanojimų 120, 122, 127, 363, 458, 642, 643, 644, 652
Ag. Ochotnik-Jankauskas J..... 394, 395
Ag. Očevidec - neišaiškintas 567
Odincovas 115, 190, 192, 443, 444
Ogarkovas 317,318
Ogolcovas 114, 115, 125, 179, 193, 202, 551, 569
Ag. Ona - neišaiškinta 628
Orentas 593,595
Orientaitė Genė 515
Ag. Oriol - neišaiškintas 95

Orlingis Mėčius-Ričardas, Vakaris. 1949m. užverbuotas MGB agentu 562
Ag. Orlov - neišaiškintas 559
Orlovas 393
Ag. Orlovskij - neišaiškintas 325, 326
Osipčikas..... 436
Ostapenka 441
Ostrovskis 154
Ošarinas..... 157
Ottingas R. - ag. Kirvis 69
Oželis 68
Ožka-O.Trakimaitė 528

P
Pacevičius 68,551
Pachomyčevas 537
Pčelkinas 532, 533, 534
Pafjevskas 194
Pakalnis..... 242
Pakaruoklis - neišaiškintas..... 528
Pakštas Vytautas-Vaidotas, Gintvytis, Vytauto apyg. ir Rytų Lietuvos sr. štabo narys. Žuvo 1951 03 19 430, 560
Palačionis V. 405
Paleckis J..... 95,124,150, 492
Palevičius 546
Palevičiūtė..... 546
Palinauskas A.-Klevas 618
Paliokas A..... 132
Palionis-Dobilas..... 627, 628
Paliūnas Juozas-Rytas, Prisikėlimo apyg., vėliau - Maironio rinktinės vadas. Žuvo 1952 10 01 609, 613
Ag. Palma - neišaiškintas..... 561
Paišys J..... 95
Vyskupas Paltarokas Kazimieras, g. 1875m. Linkuvos parap. Kunigu įšvęstas 1902m. Vyskupu konsekruotas 1926m. Nuo to laiko buvo Panevėžio vyskupijos vyskupu, o nuo 1949 08 10 - ir Vilniaus arkivyskupijos valdytoju. Mirė 1957 12 09 210, 505, 577
Palubeckaitė Julija..... 616

Palubeckas Izidorius 616
Palubeckas Juozas - žr. Simas 89, 126, 127, 452, 613-617
Palubeckas Stasys 616
Palubinskas 344
Paluninas..... 273
Kun. Pangonis Antanas, g,1912m. Alytaus valsč. Veiveriuose. Kunigu įšventintas 1935m. Areštuotas 1947m. Tiumenės sr. konclageriuose išbuvo iki 1952m. Mirė 1993m. 159
Pangonis Jonas..... 159
Pankinas 287,306, 312, 318, 324, 325, 551,583
Pankratovas 447
Papinigis 82
Paptukienė..... 283
Pastuchovas 117,252,255
Paršigonas Vincas 469
Pašinskas Juozas 546, 547
Paškevič Marta 199
Paškovas 579
Patašonas-Erstikis Steponas, Prisikėlimo apyg. Juozapavičiaus tėvūnijos partizanas, dingo be žinios 626, 643
Pauga..... 433
Ag. Paukštis - neišaiškintas 377
Pavlenka 135
Pavlovas 238
Pčelkinas 534
Pečiulionis Motiejus, g.1888 01 31 Krosnos valsč. Ranciškės km. Nepriklausomybės kovų dalyvis, Nepriklausomos Lietuvos Generalinio štabo Ginklavimo valdybos viršininkas, generolas. 1944m. vienintelis likęs Lietuvoje VLIKo Karo Tarybos narys, LLA Centrinio štabo narys. 1945-1955m. kalėjo sovietiniame konclageryje. Mirė Šakių raj. Ilguvos invalidų namuose 1960 01 26 595, 596, 597
Peršavičius..... 194
Peteris - žr. Žemaitis J..... 89,615
Petraitis Povilas..... 642

Petrauskas 119
Ag. Petrauskas - žr. J.Deksnys 59,125,377, 576, 577, 584
Petrauskas J.-Šarūnas.....385
Petrauskas Juozas.....497
Petrauskas Anupras - ag. Raktas 365, 366
Petrauskas 588,628
Petrenka..... 266
Ag. Petronėlis - neišaiškintas..... 627
Plk. Petrėnas - neišaiškintas, sąlyginis tik šioje konkrečioje byloje suteiktas slapyvardis 584
Petras - neišaiškintas 443
Petrikas 157
Ag. Petronis - neišaiškintas 506
Petrovas.....233
Petrovas.....466
Petružis Jonas 642
Piatakovas 303
Pikūnas 470
Pilesas 168
Piliutienė 386
Pisaravičius Motiejus.....546
Pitovranovas E.....125,127, 569, 574, 575, 652
Pyplys Kazimieras-Mažytis, g.l923m. Marijampolės apskr. Prienų valsč. Kėbiškių km. Mokėsi VDU. 1941 m. dalyvavo birželio sukilime. 1944m. išėjo partizanauti. Dalyvavo 18-oje kautynių, du kartus sužeistas. 1947 12 15 kartu su J.Lukša, kaip BDPS įgaliotinis, pasiųstas į Vakarus ryšių atstatymui. 1949 05 01 desantu grįžo į Lietuvą. Žuvo Kalesnykų miške, Alytaus apskr. 1949 09 23. Turėjo partizanų ltn. laipsnį. Po mirties apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais), suteikiant Laisvės Kovotojo Karžygio vardą 637
Ag. Platon - neišaiškintas..... 377, 559
Gen. Plechavičius Povilas 570
Plevako 239
Plienas-Morkūnas A.....561

Plienius-Jurginas 562
Plytnikaitė Monika-Turskienė 317
Plytnikas 194
Pobutovas 306,307, 309, 311
Pocius 404
Podosinikovas 308
Podreckaja..... 146, 365
Počinkovas..... 382, 443, 444, 580
Počkaj Ilja, g,1910m. Buriat Mongolijoje. Išsilavinimas - vidurinis. Čekistas-nuo 1931 m. Į Lietuvą atkeltas 1945m., nuo 1946 07 - 2N skyriaus (vėliau - valdybos), sukurto specialiai kovai su partizanais viršininkas (1947 02-1948 10 - virš. pavad.). Nuo 1951 10 - LSSR MGB, nuo 1953 03 23 - MVD ministro pavaduotojas. 1953 04 14 iškomandiruotas iš Lietuvos. Nuo 1948m. - pulkininkas, turėjo 14 apdovanojimų, iš jų 5 ordinus. Vienas iš didžiausių budelių, turėjęs teisę leisti kankinti 34,70,87, 120, 122, 125, 181, 207, 247, 263, 298, 303,365, 377, 381, 415,420, 425, 432, 433, 435, 444, 457, 529, 556, 557, 567, 575, 578, 580, 587, 591
Podgomovas 127,655
Podieniūnas B.-Žvangas..... 408
Podolskis 525
Podrezaitė-Jonė 588
Podrezas 588
Pognerybka 181
Pogorelovas 468
Pokovskis 283
Poliakovas 159
Ag. Polevojus - neišaiškintas 468
Polutinas 281
Ag. Ponas - neišaiškintas 561
Popovas 442, 446, 54
Poremba - neišaiškintas 472

Povilas - neišaiškintas 426
Kun. Povilonis..... 212
Povilonis Antanas-Skirmantas. Žuvo 1949 01 08 561
Pozdniakovas N..... 37
Pranevičiūtė Marija-Vaiva, vėliau MGB agentė..... 88,125,587-590
Praškevičius A. - žr. Narsuolis 66, 436
Preilauskaitė Ona..... 18,157
Priščepa 190
Prytkovas..... 260
Prokapas Vincas..... 546
Prunskas 424
Prussas - neišaiškintas 472
Pšenišnikovas 273
Ag. Puiko - neišaiškintas 560
Pupeikis S..... 31
Pupelis..... 492
Pupkulis..... 626
Purėnas A..... 147
Purgelis 283
Purmis 170
Puišius A..... 384
Pušaitė-Marytė Venckutė 66
Ag. Pušis - neišaiškintas..... 442
Puškinas..... 238
Puškinas-Ignas Šimulis 441
Putinas-J.Drazdauskas, Kazimieraičio rinkt, vadas. 1952 02 03 suimtas; 1952 09 05 nušovęs agentą-smogiką pabėgo 451, 452
Putna 192
Putveinas N..... 642

R
Rabkinas 42, 120, 377, 378
Radzivilovas 41
Radzevičius Feliksas 395
Railaitė Joana-Neringa, Vincukas, Pūga, Rytų Lietuvos sr. 559 štabo narė. Žuvo 1949 10 28
Rainis-Kostas Baliukevičius 429, 565
Ralius - neišaiškintas 565

Ag. Ramas..... 149
Ramanauskas Adolfas - žr. Vanagas..... 21,22,34,44, 98, 127, 449, 452, 518, 553, 557, 565, 612, 625, 627, 628, 634-642, 647, 649, 651, 652
Ag. Ramojus -žr. B.Kalytis 448
Ag. Ramunė - neišaiškinta 180, 567, 589, 590, 640
Randakevičius A..... 96
Rasa-E.Leichmanas 87, 569-573, 575
Raslanas Petras, g,1914m. Rygoje. 1960m. baigė VVU. Čekistas nuo 1940 06 20.1941 01 21-07 01 -Telšių NKVD viršininkas, vienas iš Rainių miškelio budelių sadistų. Karo metu 1942 04-1943 02 baigė aukštąją NKVD mokyklą. Grįžo į Lietuvą 1944 08 27 ir buvo paskirtas Kauno NKVD viršininko pavaduotoju. 1946-1950 dirbo centriniame MGB aparate, 1950 06-1951 10-partsekretorius. 1951 10- 1952 10 - 2N valdybos skyriaus viršininkas. 1952 10-1953 05 - Klaipėdos srities valdybos viršininko pavaduotojas. 1953 05-1954 04 - MVD 4-os valdybos viršininkas. Po to iki 1960 03 buvo KGB įgaliotiniu Panevėžyje ir Kaune. 1961-1969m. - operatyvinės technikos skyriaus viršininkas. Dalyvavo tiesioginėse karinėse akcijose prieš partizanus, tardydavo ir kankindavo suimtuosius. Nuo 1959 04 20 - pulkininkas. Turi 35 apdovanojimus, tame tarpe 4 ordinus. Šiuo metu slepiasi Rusijoje. 21,40,93, 115, 122, 126, 209, 210, 213, 455, 457, 617,619, 622
Rasochackis..... 308,311,312
Rastauskas 567
Rašatinis Juozas..... 536
Raulinaitis J.-Lokys. Žuvo 1950 06 23 310
Raulinis Alfonsas..... 597, 646
Razgaitis Pranas..... 203

Vysk. Reinys Mečislovas..... 34
Ag. Regina - neišaiškinta..... 386. 588
Rekėnas 281
Repkinas 282
Riasnojus..... 119,348
Riasnovas 393
Rimaitis Jonas 203
Rimantas-Povilas Morkūnas, Kęstučio apyg. vadas. Žuvo 1953 06 19 565, 611, 614
Rimgaila - žr. P.Bartkus..... 558
Ag. Rimas - neišaiškintas..... 387
Rimvydas-Krikščiūnas Jurgis, g. 1919m. Gorkio m. Rusijoje, inžinieriaus pulkininko šeimoje. 1939m. baigė Kaimo Karo mokyklą, turėjo atsargos jaun. ltn. laipsnį. Partizanavo nuo 1946m. Dzūkijoje, vadovavo Vaidoto partizanų grupei. Nuo 1947 07 - Dainavos apyg. štabo viršininkas. 1947 05-07 buvo pasiųstas į Lenkiją atstatyti ryšio su Vakarais. 1948m. antrą kartą pasiųstas per sieną į Lenkiją, kur turėjo perduoti Vakaruose esančiam partizanų įgaliotiniui J.Lukšai informaciją apie LLKS susikūrimą ir padėtį Lietuvoje. Žuvo Lenkijoje, Suvalkuose, Punsko valsč. Šlynakiemio km. 1949 12 15. Po mirties suteiktas Laisvės Kovotojo Karžygio vardas, apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais) 553, 566, 586, 637
Riuminas 120,379
Ag. Ryga - neišaiškintas..... 626
Rymkievičius..... 122,435,439
Ag. Rytas-A.Skinkys 59,613
Ag. Rytas - neišaiškintas 565
Rodionovas 38, 123, 334, 462
Rodinas 280,467
Rolandas-Narbutas Pranas (vėliau - ag. Vaidila)..... 89, 451, 614
Rolandas - neišaiškintas..... 618
Rogačevas 310,312
Rogožinas 122, 123, 446, 447, 462, 465
Rokas - žr. Juozas Kemeklis..... 580, 586
Romačevas 120, 378, 379

Romančevas.....370, 371
Romanovas 158
Romanovskaja 472
Rotonovas 157
Ag. Rožėta - neišaiškintas 565
Ag. Rožė 589, 640
Rudaitienė Ona 592, 593
Rudakauskas 167
Rudenis Bronius 170
Rudenka Marija 171, 241, 245
Rudėnas.....18, 156
Rudinas 119,333,334
Rudyka Ivanas, g.1906m. Voronežo sr. Išsilavinimas-pradinis 1933m. baigė aukštesniąją OGPU mokyklą. Čekistas nuo 1929m. Karo metu Krasnodare, Stavropolyje buvo įvairių NKVD skyrių viršininkas. Į Lietuvą atvyko 1944 08 01, paskirtas Vilniaus m. NKVD skyriaus viršininku. 1945 01 - 1946 08 -Vilniaus m. 2 skyr. viršininkas. Nuo 1945m. - pulkininkas. 1946-1948m. - Kauno m. skyriaus viršininkas. 1948m. - MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojas. 1948 09 08 - išsiųstas iš Lietuvos. 13, 114, 144, 146, 159, 164, 173, 174, 250, 274, 278, 368
Rudnickis.....326
Rudžionis.....159, 160
Ag. Ruginis - neišaiškintas.....585
Ag. Rugys - neišaiškintas.....564
Rumševičius 593,595
Rumševičiūtė Anastazija-Nastutė. Žuvo 1948 09 16 67, 436
Runkevičienė Emilija 241
Rutkauskas.....88, 590
Rutkauskas.....378
Ag. Rutkauskas - neišaiškintas.....385
Ag. Rūta - neišaiškintas 413, 564

S

Sabaitis 194
Sabitovas.....123, 462, 465
Safinas .. t.....268
Saidokas - žr. V.Vitkauskas 52,316, 325, 428, 567
Sakalas-J.Ciplijauskas, Tauro apyg. Geležinio Vilko kuopos 453

vadas
Sakalas-Česnulevičius 638
Sakalas-Klemensas Širvys. 1950 10 03 desantu permestas į Lietuvą 454, 580, 585,613, 614
Sakalas-Sidoravičius 431
Sakalas Jonas..... 386
Ag. Sakalas-Januševičius J..... 434. 435
Ag. Sakalas - neišaiškintas..... 119,365
Ag. Šakalinis - neišaiškintas 560
Soloidas..... 116,235,238
Saugalas Steponas 120, 375, 376, 559
Ag. Saulius - neišaiškintas 120, 375, 376
Savickas..... 546
Savickas Jonas-Žvirblis 378
Savinas 245
Savinas 316,317
Savostinas 272
Selivakovas 470
Selivanovskis..... 569
Semėnas..... 344
Semionovas 270
Senkevičius Jonas 201,202
Seninas 202,440
Serapinas..... 344
Serebriakovas 580
Sergejevas 408,551
Seryj 181
Serovas Ivanas, g,1905m. 1940 paskirtas SSRS vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotoju, 1941 m. saugumo liaudies komisaro pavaduotoju. Karo metais - NKVD, nuo 1946m. - MVD ministro pavaduotojas. 1954 03, įkūrus KGB,- jo pirmininkas iki 1958m. Vadovavo pirmiesiems Lietuvos gyventojų trėmimams. 1941m. parengė trėmimų instrukcijas 9, 24, 38, 49, 127, 636
Seklys-K.Bukauskas (vėliau ag. Gudas)..... 454
Serbikas..... 618
Siaubas - žr. B.Kalytis 431,448, 449, 533,

534, 560, 580, 586
Siaubūnas-Antanas Kraujelis. Žuvo 1965 03 17 618
Sidaravičius J.-Sakalas. Žuvo 1951 04 11 431
Ag. Silnyj - neišaiškintas 564
Silionovas 306-309,311
Simašius 633
Simonenka..... 239, 244
Simonianas 120, 379, 381
Sinycinas Jakovas, g,1905m. Stalingrado sr. Išsilavinimas - pradinis ir 1936m. kursai prie SSRS NKVD mokyklos. 1944 12-1946 04 - Raseinių apskr. NKVD viršininkas. 1946 04- 1947 04 - OBB viršininko, 1947 04-1948 06 - 2N valdybos viršininko, 1948 06 12 - Kauno m. MGB viršininko pavaduotojas. 1948 12-1950 08 - Kauno MGB viršininkas, 1950-1953m. - Kauno sr. viršininkas. 1953 09-1954 03 - MVD ministro, 1954 03-1959 09 - KGB pirmininko pavaduotojas. 1961 09 14 atleistas dėl ligos. Mirė 1987m. Nuo 1943m. -pulkininkas. 28 apdovanojimai, 7 ordinai, tame tarpe Lenino ordinas 21, 126, 202, 423, 440, 592, 642
Sinicinas Piotras g. 1918m. Mogiliovo sr. Išsilavinimas - 7 kl. 1942-1944m.- naikintojų bataliono vadas. Lietuvoje - nuo 1944m. rugpjūčio mėn. Tiesioginėse operacijose prieš partizanus dalyvavo 9 mėnesius, turėjo už tai 9 apdovanojimus. Majoras. Į atsargą išėjo 1954m. 336, 345, 355, 356, 357
Sikevičius 167
Sinkevičius 515
Simas-Juozas Palubeckas, Kęstučio apyg., Vaidoto rinkt. Mindaugo tėvūnijos vadas. Sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime 1954 12 02 451,452, 615
Simačevas 545
Sinkevičiūtė-Žukauskienė 240
Ag. Sirotka - neišaiškintas 563
Sivkovas 307,308
Syčas..... 270
Skačkauskas Jonas..... 497
Skapas-Aidas 561
Ag. Skautas - neišaiškintas..... 443, 444
Skiemundris Napalys..... 259, 260
Skinkys A. - ag. Rytas 59, 566

Skirmantas-Lukša Juozas (Kazimieras, Skrajūnas, Daumantas, Mykolaitis), g.1921 08 10 Marijampolės apskr. Veiverių valsč. Juodbūdžio km. Kauno VDU studijavo architektūrą. Partizanavo nuo 1945m. pavasario. Atskleidė J.Markulio provokaciją. 1947m. vasarą pasiųstas į Lenkiją atstatyti ryšių su Vakarais. 1947 12 15 antrą kartą perėjo sieną kaip BDPS Prezidiumo įgaliotinis Vakaruose. 1948 07 09 dalyvavo Baden Badeno (Vokietija) pasitarime Lietuvos laisvinimo klausimais. Buvo paskirtas LLKS visuomeninės dalies politinio skyriaus viršininku, LLKS atstovu užsienyje. Gyvendamas Prancūzijoje, parašė knygą "Partizanai". 1950 10 03 desantu grįžo į Lietuvą. Žuvo Veiverių valsč. Pažėrų km. 1951 09 04. Apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi, suteiktas Laisvės Kovotojo Karžygio vardas ir partizanų majoro laipsnis 51,316, 428, 429, 561, 579, 582, 584-588, 637
Skoblovas 191
Skokas - neišaiškintas 528
Skorodumovas 278,299
Skrajūnas-Juozas-Bulka 66, 431, 432, 560
Skurkis-Laisvūnas, Rytų Lietuvos sr. štabo narys. Žuvo 1949 02 559
Sladkevičius..... 114, 184, 186
Slatkovskis 284
Sleponienė Ieva 191
Slučka Antanas-Šarūnas, g,1917m. Troškūnuose. Studijavo VDU Medicinos fakultete. Lietuvos kariuomenės viršila. 1944m. įstojo į gen. P.Plechavičiaus Vietinę Rinktinę. Partizanavo nuo 1944m. Šarūno rinkt, vadas. 1947 05 01 paskirtas Algimanto apyg. vadas. Nuo 1948m. - Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities vadu. Žuvo Jovaišų sodyboje, Anykščių apskr. Butkiškių km. 1949 10 28 555, 558, 559
Sniečkus Antanas, g.1903. Šakių raj. 1920m įstojo į nelegalią KP. 1925-1926m. gyveno Maskvoje, ruošėsi ardomajai veiklai Lietuvoje. 1927-1931m. - LKP CK narys. 1931-1933m. kalėjo už priešvalstybinę veiklą. 1933-1936m. dirbo Maskvoje Kominteme, vėliau grįžo į Lietuvą ir buvo LKP CK pirmuoju sekretoriumi. 1939 vėl įkalintas. Nuo 1940 06 15 - Vidaus reikalų ministerijos saugumo departamento direktorius. Kūrė okupacinius represinius 14, 19,25, 31, 35, 37, 49, 53, 77, 85, 91, 96, 117, 124, 125, 132, 151,

organus Lietuvoje, vėliau tapo LKP CK pirmuoju sekretoriumi, inicijavo "savanorišką" Lietuvos Įstojimą į SSRS. Sankcionavo trėmimus ir represijas. Mirė 1974m. 263, 330, 333, 500, 532, 548, 552, 555
Smėlyj - neišaiškintas 472
Ag. Smelyj-Baranauskas B..... 628
Smetaninas Solomašenka..... 536
Smetona Alfonsas-Žygaudas, iki 1948m. buvo Vyčio apyg. vado D.Vaitelio-Briedžio adjutantas, vėliau tapo apyg. vadu. Žuvo Vadoklių valsč. Kačiniškių miške 1950 07 05 65, 149, 291, 428, 468, 504, 562, 590
Smirnovas 182,462,468
Smykovas 236
Smolianikovas 281
Smolskas-Ąžuolas 638
Ag. Sniegutis - neišaiškintas 563
Snokys..... 283
plk. Sokolovas 325, 409, 579
Sokolovas Aleksejus, g.l904m. Voronežo gub. Nuo 1926m . tarnavo OGPU, dalyvavo represijose prieš Rusijos ūkininkus kuriant kolūkius, vėliau - rengiant įvairias provokacijas 1944-1945m. Ukrainoje Temopolio srityje prieš ukrainiečius partizanus. Į Lietuvą perkeltas 1946m., paskirtas spec. grupės viršininku ir LSSR MVD OBB žvalgybos poskyrio oper. įgaliotiniu. Nuo 1946 10 organizavo agentų-smogikų spec. grupes apskrityse. 1946-1950m. jam vadovaujant sunaikinta apie 150 partizanų. Turėjo papulkininkio laipsnį, apdovanotas 3 Raudonosios vėliavos, Raudonosios žvaigždės ir I laipsnio Tėvynės karo ordinais. Mirė Maskvoje 1973m. 63, 64, 65, 67, 121, 122, 410, 412, 420, 423, 436, 437, 438, 439
Sokolovas Nikolajus 121,122, 415,419, 433, 434
Ag. Solomonas - neišaiškintas 567
Solovkinas 278
Soroka Georgijus 180
Sova, kun..... 404
Ag. Spalis-Valatkevičius (?) (p. Laisvė)..... 449
Spyglys-Menkevičius V. Žuvo 1952 06 20 585
Sruoga Balys 505

Staida..... 532, 533, 534
Stakauskas..... 298
Stakelis Zigmas-Eglis 498
Stakėnas..... 201
Ag. Stalas - neišaiškintas..... 562
Stalinas J..... 20,40,41, 48, 54, 68, 108, 113, 118, 150, 154, 155, 237, 261, 280, 291, 300, 353,472, 519,543
Staneika V..... 59, 508
Stanevičienė V. 284
Stankevičius..... 172,452,
Stankevičius Vincas..... 546
Stankevičius-Fakyras 65, 426, 427
Stankūnas Nikodemas 497
Staniškis Sergijus-Litas, Viltis, g.1899 09 17 Marijampolės apskr. Padovinio valsč. Geležinių km. Baigė Karo mokyklą, dalyvavo Klaipėdos sukilime. Majoras. Pirmosios sovietinės okupacijos metais gyveno savo ūkyje Kauno apskr. Lapėse. Partizanavo nuo 1945m., buvo "A", o vėliau - Dainavos apyg. štabo viršininku. 1947 12 paskirtas Dzūkų rinkt. vadu. 1950 01 - Pietų Lietuvos (Nemuno) srities vadu. Išduotas adjutanto, nusišovė bunkeryje Prienų šile ties Naravų km. 1953 02 03 450, 451, 565, 608-610, 623, 624
Starkus Antanas-Montė, Blinda, Herkus, Algimanto apyg. vadas. Žuvo 1949 10 31 561
Starkauskas J..... 68
Stasiukynas 170
Stasiūnaitis J..... 385
Staškevičius..... 66, 430, 432-438
Stekenis Juozas 469
Stepanovas..... 121, 384, 387, 393

Stipruolis-Tankūnas Pranas 556
Strazdaitis-kun. Vaclovas Stirbys, 1949 07 tapo nelegalu, Žemaičių apyg. štabo narys, leido Žemaičių apyg. partizanų spaudą. Suimtas 1950 04 ..... 35, 558, 564
Stonkus J. 340
Stoškus 613
Strabikaitė Jadvyga 642
Stravinskas-Žemaitis 626
Stražas 250
Streikus Juozapas-Stumbras. Sušaudytas 1962m. 83, 625
Streikus Izidorius 83
Stulgaitytė G. 21
Stumbras-J.Tamoliūnas 310
Stumbras - žr. J.Streikus 618, 625, 626, 643
Suchovas 267
Suntejevas 308,311
Ag. Surgėnas - neišaiškintas 560
Ag. Sutemų svajonė - neišaiškintas 566
Sutovas 138
Suslovas Michailas, 1944 11-1946 03 atsiųstas į Lietuvą ir paskirtas VKP(b) Lietuvos biuro pirmininku. Vadovavo Lietuvos sovietizacijai, organizavo pirmuosius trėmimus ir represijas prieš partizanus, kadrų "valymą" ir kt. Vienas iš komunistų partijos ideologų, pasipriešinimo Vengrijoje (1950m.) ir Čekoslovakijoje (1968m.) slopintojų. 116, 151, 217,219, 433
Suvaizdis Mykolas-Žolynas, Sakalas. Žuvo 1956 07 15 ... 618
Ag. Svajūnas-Albinas Nedzinskas (p. Jovaras) 452
Sviridenka 326
Svirskas 240

Š

Šablauskaitė 386
Šaikinas 323
Šalčiūnas - žr. ag. Ąžuolas 56
Šalima Bronius 470
Šalimovas 307
Šambarovas 583
Šapokas Vincas 497
Šapovėjus 283

Šarūnas - žr. A.Slučka 450, 452, 555, 558, 559
Šarūnas-Žilinskas V. 570
Šarūnas-Kerutis J..... 567
Šarūnas-Župka..... 561
Ag. Šatrija - neišaiškinta 589
Ag. Šaulys - neišaiškintas 559
Ščebakovas 25,118,124, 125, 283, 303, 500, 532, 537, 543, 544, 548
Ščikunovas..... 238
Šeduikis..... 592
Šelenokas..... 533, 534
Šelinskas 201
Šerėnas Geronimas 131
Šernas - žr. P. Liuiza 70
Šestakauskas Antanas 469
Šestakauskas Petras 469
Šestopalovas 268
Šibaila Juozas-Merainis, Diedukas, g,1905m. Alytaus apskr. Mokytojavo Alytaus, Ukmergės apskr. 1944m. įstojo į gen. P.Plechavičiaus Vietinę Rinktinę. Partizanavo nuo 1944m. Didžiosios Kovos Apyg. "B" rinkt, štabo viršininkas, 647 redagavo rinktinės leidinį "Tėvynė šaukia". Nuo 1948 02 dirbo Šiaurės Rytų Lietuvos srities štabe. Nuo 1949 02 - LLKS Prezidiumo narys, LLKS Visuomeninės dalies viršininkas, laikraščio "Prie Rymančio Rūpintojėlio" redaktorius. Jam suteiktas pulkininko laipsnis, apdovanotas visų 3 laipsnių Laisvės Kovos Kryžiais. Parengė LLKS politinę programą, leido LLKS leidinį "Sutemų keleivis", išleido partizanų maldyną "Rūpinojėlis". Žuvo išduotas Ramygalos valsč. Davydų km. 1953 02 11 88, 558, 590, 609, 612, 623, 624,
Ag. Šilaitis-Šimonėlis 377
Šilas-Šidlauskas.....584
Šilka 167
Šilovas.....323

Šimkus Stasys-agentas smogikas Šturmas 45, 69, 117, 264,
Ag. Šimkus - neišaiškintas..... 563
Ag. Šimkus - neišaiškintas..... 559
Ag. Šimonis-Šimkūnas (p. Laimutis) 451
Širinskis..... 118,299,303
Širvys Klemensas-Sakalas 86,87,613
Škirpa K..... 222
Škiras..... 283
Šlapšinskas 423
Šleževičius..... 149
Šlinis 342
Šmatavičius 327
Šniuolis Viktoras-Girėnas, Vitvytis 565
Šniuolis Vytautas-Vytenis, Svajūnas, g. 1924 01 01 Radviliškio apskr. Miežaičių km. Baigė Šiaulių valst. berniukų gimnaziją. Partizanavo nuo 1945m. Prisikėlimo apyg. štabo narys, laikraščio "Prisikėlimo ugnis" redaktorius, poetas. Žuvo 1949 08 13. Apdovanotas 1 laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi 554, 565
Šniras Feliksas-Tyrūnas 561
Špelveris 633
Ag. Špokus - neišaiškintas 507
Štulaitė 387
Ag. Šturmas-Stasys Šimkus 69
Šubniakovas..... 125, 576
Šukevičius 428
Šukevičiūtė-Lakūnė..... 428
Ag. Šukys - neišaiškintas..... 442
Ag. Šukytė - neišaiškinta 377
Šumskienė A..... 120, 378, 379
Šumanovas..... 180
Šutovas 156
Švedrys - neišaiškintas..... 576, 577, 584
Švedrys - žr. ag. Bagdonas..... 67
Švilpa Pranas-Barzdyla 81,484,497
Ag. Švyturys - neišaiškintas..... 563

T
Ag. Tadas - neišaiškintas 639, 640

Talačka P. 429
Talutis 194
Tamoliūnas J.-Stumbras. Žuvo 1950 06 22 53, 309, 310
Tamulevičius Bronius 639
Tankūnas Pranas-Stipruolis 556
Tarasovas..... 280
Tardytojas-Julius Burneika..... 561
Tarutytė B.-Berniukas. Žuvo 1950 07 05 428
Tarvydas-J.Deksnys 575
Tarzanas - žr. ag. Alfa 448
Tarzanas-Imbrasas..... 561
Tarzanas-Mišeikis V. 563
Ag. Tatjana - neišaiškinta..... 567
Tatjaničevas..... 308
Taunys Leonas-Kovas 498
Tauteris N.-Norba 424
Tautvydas-Kvedaras A..... 612
Ag. Teisutis-Albinas Stanaitis (p. Briedis) 450, 576, 577
Temėjka V. 159
Tenčiurinas 70
Tenušauskienė Ona 191
Terešienė 546
Ag. Tiesa - neišaiškintas 628
Ag. Tigras - neišaiškintas..... 435
Ag. Tikutis-A. Šalčius (p. Šermukšnis)..... 451
Timonovas..... 117, 258, 262
Titenka 68,438
Tkačenka Ivanas, g,1910m. Černygove. Čekistas nuo 1938m. Karo metu prisidėjo prie Pavolgio vokiečių ir Šiaurės Kaukazo tautų - čečėnų, ingušų, karačiajų, balkarų deportacijų. 1944 11 tapo SSRS NKVD-NKGB įgaliotiniu Lietuvoje. 1945m suteiktas generolo laipsnis. Vadovavo saugumo ir vidaus reikalų komisariatų (ministerijų) veiklai. Aktyvus lietuvybės slopintojas. 1947 03 likvidavus VKP(b) CK biurą Lietuvoje, iš Lietuvos išvyko. Žlugus Berijos režimui, pažemintas karinis laipsnis, apkaltintas "socialistinio teisėtumo" pažeidimais ir išsiųstas dirbti į Sibirą, kur netrukus mirė. 18, 25, 33, 38, 79, 82, 113, 114, 116, 117, 119, 120, 123, 124, 154, 155, 156, 158, 161, 162, 164, 173, 225, 227, 228, 230, 276,

278, 279,
282, 333,
367-369,
370, 372,
474, 478,
479, 480,
483, 484,
492, 496

Tomaševska E.....136
Todesas 120, 365, 366
Ag. Tomas 150, 151
Travkinas.....276
Tregubenka 349
Trilikauskas-Plytnikas 442
Trinka-Žilvitis 626
Trinkūnas Jurgis-Dagys 560
Trukšinas.....170
Truska L.....27
Tučas Robertas-Ąžuolas, Barzdyla.....626
Trumpys 547
Trumpys Benediktas-Rytis, žuvo 1951 05 20 86
Trusovas 379,556
Trušinas.....393
Tukišas 93
Tumanovas 568
Tumavičius B.- ag. Nikolajus.....121, 404, 405
Tumšis-Kytras 562
Tumšis Simonas-Zenonas 562
Tupėnas Petras-Ąžuolas, g.191 lm. Biržų apskr. Dariaus ir Girėno apyg. vadas. Žuvo 1950 07 30 554. 567
Tursa 344
Tušas A.....127,656
Tutukovas 298
Kun. Tvarijonis Stasys.....89,615,616
Tvaska Kostas-Rugelis, Vyčio apyg. štabo viršininkas. Žuvo Vadoklių valsč. 1949 07 31 562
T verkus 385

U
Uchebelė 283

Ukrainietis - neišaiškintas 629
Ulevičius B..... .....60, 78, 86
Ulevičius Ivanas 131
Ungurys-Vincas Daunoras, Dainavos apyg. vadas. Žuvo 1954 450, 451,
09 18 ..... 606, 627
Unguraitė..... 385
Ag. Uosis..... 626
Ag. Uraganas - neišaiškintas 456
Urbanavičius 510
Urbanavičius 236
Urbonavičius Pranas 25,191
Urbonas 68, 431
Urbšaitis 626
Usovas..... 169
Ustila Jurgis..... 199
Ustinovas..... 270
Ušakovas 133,310
Uškovas 310,312

V
Vacys..... 31
Ag. Vacys-Algis Šermukšnis (p. Žilvinas) 452, 628, 638
Ag. Vaidila-Pranas Narbutas (p. Rolandas) 451, 564,
614, 626
Vabalas 170
Vabalas Alfonsas-žr. Gediminas..... 599
Vaidotas-J.Černiauskas. Žuvo 1948 09 16 ....66, 67, 435
Vaigauskas Ričardas 121,256,
258, 402,
403
Vailikonas Petras 283
Vaitelis Danielius-Briedis, Vyčio apyg. vadas. Žuvo 1948 05 84

Vaičekauskas 633
Vaičėnas - žr. Liubartas 66,431,434,
438
Vainauskienė S..... 284
Ag. Vairas 149
Vaitiekūnas 342
Vaišvilkas-Mikas Babrauskas..... 566

Vaitkevičius Juozas 198,199
Vaivoda 498
Valentėlis..... 190
Ag. Valė - neišaiškinta..... 628
Valickaitė 515
Valiukas - žr. Kasperavičius Juozas 612
Valiukas..... 525
Valteris - neišaiškintas 561
Valutkevičius P..... 97
Ag. Vanagas - neišaiškintas 435
Vanagas-Ramanauskas Adolfas, g. 1918m. JAV. 1921m. su tėvais grįžo į Lietuvą. 1936m. baigė Lazdijų Žiburio gimnaziją, vėliau - Klaipėdos pedagoginį institutą ir Kauno Karo mokyklą. 1940-1945m. dėstė Alytaus mokytojų seminarijoje. Partizanavo nuo 1945m. Nuo 1946m.- Merkio rinkt, vadas. 1947m.- Dainavos apyg. vadas, o nuo 1948m.-Pietų Lietuvos Partizanų srities vadas. 1949 02 dalyvavo partizanų vadų pasitarime. 1950m. paskirtas LLKS Gynybos Pajėgų vadu. Partizanų pulkininkas. Apdovanotas I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi. Ilgiausiai išlikęs iš visų partizanų vyr. vadovybės narių. Parašė atsiminimų knygą, kuri išleista tik 1991 m. Suimtas Kaune 1956 10 12. Žiauriai kankintas, nuteistas mirties bausme. Sušaudytas Vilniuje 1957 11 29 ..... 98, 429, 518, 553, 558, 565, 579, 585, 586, 589, 590, 612, 613, 625, 627, 636, 639, 647
Vanagaitis - neišaiškintas..... 561
Ag. Varėna - neišaiškintas 377
Ag. Variagas-A.Bieliūnas (p. Kabelis) 450, 457, 628
Varnėnas - neišaiškintas..... 585
Ag. Varna - neišaiškintas 567
Ag. Varnas-K.Kubilinskas 59, 377, 566
Varpas-Julius Makaravičius, Dainavos apyg. Geležinio Vilko tėvūnijos vadas. Žuvo Kalesnykų miške 1952 02 25 ..... 379, 380
Ag. Vasaris - neišaiškintas 565, 586
Vasevas 208,252
Vasiliauskas..... 170
Vasiliauskas..... 626
Vasiljevas 114, 122, 181, 182, 202, 252, 409, 423,

432, 567, 592
Vasilkovas 193. 357
Vasinas 280
Vasiulytė-Aguonėlė 430
Vaupšasovas Stanislavas, g,1899m. Gruzdžiuose. 1914m. išvažiavo į Rusiją. Spalio perversmo metu įstojo į Raudonąją armiją, vėliau vadovavo NKVD ypatingajam būriui, vykdžiusiam diversijas Baltgudijoje. 1920m. bolševikų rengiamam perversmui S.Vaupšasovas pristatė į Kauną ginklų, o lapkričio mėn. surengė pasikėsinimą prieš gen. štabo majorą Povilą Plechavičių. 1928-1930m. kalėjo Solovkuose, vėliau vėl dirbo čekistu, vykdė specialias NKVD užduotis Ispanijoje, Suomijoje, Mandžiūrijoje. Į Lietuvą grįžo 1946m. Dirbo 7 skyr. viršininku. 1950-1952m. - MGB 2N valdybos virš. pavaduotoju, nuo 1953m. - skyriaus viršininku. Turėjo pulkininko laipsnį, 17 apdovanojimų, Sovietų Sąjungos didvyrio aukso žvaigždę ir du Lenino ordinus. 1954m. išėjo į atsargą. Mirė Maskvoje 1976m. 316,325
Vavilovas..... 202
Važulis Kazys 547
Vdovinas 272
Venckaitis Steponas-Biliūnas..... 563
Venckus. Žuvo 1948 08 12 ..... 66, 436
Venckus Adomas 66
Venckutė M.-Pušaitė 66
Venclova A..... 150
Venediktovas 327
Ag. Venytė - neišaiškintas 560
Verbickas..... 380
Ag. Vemyj - neišaiškintas 628, 629
Ag. Vesiolyj - neišaiškintas 384
Vetkaitienė..... 385
Vetrovas Pavelas, g.l902m. Kazachijoje. Nuo 1932m. dirbo NKVD organuose, nuo 1943m. - 4 šaulių divizijos vadas. 1944m. ši NKVD divizija ištrėmė čečėnus ir ingušus, o iš Krymo - totorius, graikus, bulgarus ir armėnus. 1944 07 Vetrovo divizija perkelta į Lietuvą. Nuo 1946m. 4 SD, kurią įvairiu laiku sudarė nuo 4 iki 8 pulkų, t.y. apie 5-10 31, 45, 50, 158, 312, 473

tūkst. karių, tapo pagrindine kovojant su partizanais. Vetrovo divizija, turinti didelę baudžiamųjų operacijų patirtį, dalyvavo beveik visose represinėse akcijose. Dėl nesugebėjimo galutinai palaužti ginkluotą pasipriešinimą, 1950 09 Vetrovas iš pareigų buvo atleistas. Po to dirbo SSRS vidaus reikalų ministerijos Charkovo karo mokyklos viršininku. Nuo 1945m. - generolas majoras. Turėjo daug apdovanojimų. Apdovanotas 3 ordinais už Lietuvos partizanų naikinimą

Vėžys - žr. J.Juodka 431,432

Vičius Juozas..... 191

Vidmantas-Danilevičius Henrikas, g,1922m. Zarasų apskr. Imbrado valsč. Dirbo Eržvilko gimnazijos direktoriumi. Partizanavo nuo 1946m. Buvo Lydžio rinkt, vadu, nuo 1948 07 - Kęstučio apyg. vadas, vėliau - LLKS atstovas Rytų Lietuvos sr. Žuvo Anykščių valsč. Algimanto apyg. štabo bunkeryje 1949 11 01 554, 558

Plk. Vidugiris T..... 570

Vienuolis-Stirbis J..... 618

Viesulas - neišaiškintas 510

Vieversys Vytautas-Jėgeris 566

Vilčinskas Jonas-Algirdas, Kęstučio apyg. štabo viršininkas, Vaidoto rinkt, vadas. Žuvo 1953 09 18 60, 121, 384-387, 614, 616

Jonas Vildžiūnas, g,1907m. Anykščių raj. Pienionyse. Į komunistų partiją įstojo 1928m. Apie 5 metus kalintas priešvalstybinę veiklą, kurios 1933-1934m. mokėsi Maskvoje. Antro pasaulinio karo metais atvykęs iš užfrontės sukūrė raudonųjų partizanų būrį. 1947-1951 m. - Vilniaus Lenino raj. kompartijos pirmas sekretorius. 1951-1953m. - Kauno vykdomojo komiteto pirmininkas. 1953-1954m. - vidaus reikalų ministras. 1954-1968m. - Vilniaus vykd. komiteto pirmininkas. Būdamas vidaus reikalų ministru panaudodamas provokaciją suėmė LLKS tarybos prezidiumo pirmininką, partizanų generolą J.Žemaitį 39,89, 126, už 395, 616, 617

Ag. Vileikis - neišaiškintas 241, 377

Ag. Vilija - neišaiškinta 561

Vilimas 260

Vilkas-Jonušas A..... 625, 626

Ag. Vilnius - neišaiškintas 586

Vinčiūnas..... 82
Vinokurovas..... 536
Viržintas 198
Visockas Kazys 192
Ag. Viškia - neišaiškintas..... 562
Vitkaitienė..... 386
Vitkauskas Viktoras-Saidokas, Karijotas, g.l920m. Šakių apskr. Čekiškės valse. Venclovišių km. Dirbo buhalteriu Kauno galanterijos fabrike "Kaspinas". 1946m. MGB norėjo jį užverbuoti, todėl išėjo partizanauti. Nuo 1949 10 ėjo Tauro apyg. vado pareigas. Rūpinosi archyvinės medžiagos saugojimu, nurodė rinktinėms kaupti medžiagą būsimai partizaninio karo istorijai. Žuvo Šakių valse. Endrikių km. 1951 02 02 52,567
Vitkauskas 434
Vitkauskas..... 170
Vitvytis-Šniuolis Viktoras 614
Vyborkovas 270
Ag. Vytas..... 626
Vytautas - žr. J.Žemaitis 451, 557, 584, 610, 612, 616, 623, 647, 651
Ag. Vytautas - neišaiškintas..... 377. 566
Ag. Vytautas-Vladas Švelnys (p. Putinas) 451. 627
Vytenis-V.Krilavičius..... 556
Vytenis - žr. Vytautas Šniuolis..... 554, 565
Vytenis - nežinomas..... 528
Vytis - žr. Skirmantas 84, 524, 528
Vytis-Kamarauskas 84
Ag. Vytulis - neišaiškintas 573
Ag. Vladas - neišaiškintas 451
Vladas - žr. Žalgiris 558
Vladas - neišaiškintas MGB darbuotojas 510
Vlasovas 157
Vlasovas 54, 118, 157, 239, 242-244, 291, 296, 308,

Vlasovas 317,318
Volkovas 236
Volodkevičius 172
Vorobjovas..... 127, 634, 642
Voronas 580
Voroncovas Vasilijus, g,1899m. Tūlos sr. Išsilavinimas - vidurinis, komunistinis universitetas. Čekistas nuo 1930m. Į Lietuvą atkeltas 1944m. pradžioje. 1944 08 20-1945 02 08 -Kaimo NKVD skyriaus viršininkas. Nuo 1945m. - pulkininkas. 1946 08 19 paleistas į atsargą dėl amžiaus. 114, 180, 181
Voveris V. - Žaibas 566
Voržeinovas..... 289
Voveruška 194
Voldemaras A..... 223
Vukolovas 127,580, 632, 653, 654

Z

Zabutskis..... 261
Zacharinas 202
Zacharkinas Georgijus, g,1903m. Čiuvašijoje. Išsilavinimas -pedagoginio instituto 4 kursai. Operatyvininku dirbo nuo 1930m. Nuo 1943m. tarnavo "Smerš'e". 1946 05 13 atvyko į Lietuvą ir tapo OBB skyriaus 2 poskyrio viršininku. Nuo 1947 04 01-1950 - MGB 2N valdybos 2 skyriaus 2 poskyrio viršininku, vėliau - MGB ypatingosios inspekcijos darbuotoju. 1953 09 iškomandiruotas iš Lietuvos. Nuo 1947m. papulkininkis. Turėjo 9 apdovanojimus, tame tarpe Lenino, du Raudonosios žvaigždės ordinus 579
Zacharovas 15
Zacharovas Michailas, g.1908 Maskvos sr. Išsilavinimas - partorganizatorių ir čekistų kursai. Čekistas nuo 1938m. Į Lietuvą atsiųstas 1946 11 tapo UBB 2 skyr. viršininku. 1947-1950m. - MGB tardymo skyr. virš. pavaduotojas. 1951 10 iškomandiruotas iš Lietuvos. Turėjo pulkininko laipsnį, 13 apdovanojimų, tame tarpe Tėvynės karo I laipsnio ordiną, nors karą praleido Omske, kur buvo NKVD viršininku 371,404
Zagaidašnas..... 281

Zaicevas 281
Zakarovas 281
Zaleckis..... 597
Zalipajevas 117,252,255
Zalipūga Steponas 516
Zapolskis..... 172
A.Zaskevičius-Šalna, Tautvaiša. Vėliau ag. Bagdonas 59, 87, 526
Zausejevas..... 146, 579
Zdanavičius 191
Zdanevičius 470
Zelikovičiūtė 172
Zemelevas 327
Ziatdinovas-Zacharovas..... 404
Ag. Zigmas-Kazys Riauba (p. Kazokas), buvęs Vyčio apyg. Gedimino rinkt. Aušros tėvūnijos vadas 457
Ag. Zita - neišaiškintas 61,121,396
Zimanovičius N..... 136
Zykovas..... 280
Zolodenka 280
Zotinas..... 159
Zubavlenka 151
Zubelis Stasys 515
Zubkovas 308.312
Zudinas 259,260
Zujytė Emilija 199

Ž

Žadgaila - žr. Petras Bartkus 612
Žagaras Juozas-Girdenis, Zuikis. Žuvo 1952 08 02 ..... 21, 126, 266, 541, 592, 594
Ag. Žaibas-Stasys Danilevičius (?) 456,
Ag. Žaibas - neišaiškintas 639, 640
Žaibas - neišaiškintas..... 533, 534
Žaibas-Voveris Vaclovas, Dainavos apyg. Dzūkų rinkt. Geležinio Vilko grupės, nuo 1948m. rugsėjo - Kazimieraičio rinktinės vadas. Žuvo 1949 03 07. Apdovanotas Laisvės Kovotojo Karžygio garbės vardu 540, 566
Žakevičius S.-Butautas 569, 570, 571, 572

Žalgiris-Kimštas Jonas (Žygūnas, Dobilas), g.191 lm. Vilniuje. Baigė Kauno Karo mokyklą. Partizanavo nuo 1945 03, tapo Tigro rinkt, vado pavaduotoju, Vytauto apyg. vadu. 1947m. pradžioje paskirtas Siaurės Rytų Lietuvos srities vadu. Dalyvavo bendros partizanų vadovybės kūrime. 1949m. -LLKS Tarybos narys, LLKS Gynybos pajėgų štabo viršininkas. 1952 08 16 provokatorių-smogikų suimtas ir MGB užverbuotas. Išdavė Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo)srities štabo bunkerius. Gyveno prie Vilniaus MGB kontrolėje. Mirė Vilniuje 1974m. 558, 612
Žaliaduonis Vincas-Rokas, Djakonas, Cezaris, Tigro rinktinės vadas, Vytauto apyg. štabo narys. Žuvo Ignalinos raj. Bijutiškiu vienk. 1952 03 27 259, 560
Žalias Velnias-Misiūnas Jonas g,1910m. Panevėžio apskr. Tarnavo pasienio policijoje. 1944m. buvo gen. P.Plechavičiaus Vietinės rinktinės savanoris. 1944m. subūrė Trakų apskr. partizanus į Didžiosios Kovos rinktinę (vėliau tapusią apygarda). 1946m. rugpjūčio 14d., patikėjęs MGB provokatoriais, buvo iškviestas į Vilnių ir ten klastingai suimtas. Tolesnis likimas nežinomas, manoma, kad 1947m. mirė kalėjime 65, 478, 497, 529
Žalinskas Juozas 546
Žaliukas-Algirdas Varkala, Tauro apyg. štabo narys, Geležinio Vilko rinkt, vadas. Žuvo 1948 03 18 524, 527
Žalninas..... 307
Žamgarjanas 551
Žareika Juzefas 199
Žarkauskas Vytautas 546
Žarkovas 160
Ag. Žemaitis-p. Beržas 448
Žemaitis Andrius 203
Žemaitis Jonas-Matas, Lukas, Tylius, Vytautas, g.1909 03 15 Palangoje. Baigė Kauno Karo ir Fonteneblo (Prancūzija) artilerijos mokyklą. Turėjo kapitono laipsnį. 1944m. - Vietinės rinktinės bataliono vadas. Partizanavo nuo 1945m. 1947m. išrinktas Kęstučio apyg. vadu. 1948m. įkūrė Jūros sritį, pradėjo partizanų junginių centralizaciją. 1949 02 suorganizavo partizanų vadų suvažiavimą, įkūrė Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdį (LLKS), buvo išrinktas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininku. Paskelbė Deklaraciją apie 77, 88, 89, 126, 555, 557, 576, 584, 586, 610,611, 612, 613, 614, 615, 616, 623, 624, 647

valstybingumo atstatymo principus. Nuo 1951 12 dėl ligos negalėjo eiti pareigų. 1953 05 30 suimtas bunkeryje Jurbarko raj. Šimkaičių miške. Sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime 1954 11 26. Partizanų generolas
Žemaitis..... 525
Žemaitis-Stravinskas 626
Žemaitis J.-Kantas. Žuvo 1950 06 23 ..... 309, 310
Žemaitis - MGB oper. įgaliotinis 536
Žemaitis Juozas 386
Žemaitis Jonas 613
Žemaitienė Petronėlė 613
Žemaitienė..... 428
Žemgulis K..... 340
Žiaunys 16
Ag. Žibuoklė - neišaiškinta 61,381,382, 443
Ag. Žibutė - neišaiškinta 627
Židanavičius 202
Židovenis Antanas..... 192
Žiedas-Juozas Stravinskas. Žuvo 1946 06 09 524
Žilinskas Bronislavas, g.l919m. Šiaulių apskr. Išsilavinimas - 8 klasės (1956m.). KGB kursai ir partinė mokykla. 1940m. tapo Šiaulių m. NKVD operatyvinku. Karo metais dirbo speclageriuose. Nuo 1944m.- Šiauliuose, Lazdijuose, Kaune. Dalyvavo daugelyje represinių akcijų prieš partizanus, vadovavo spec. grupėms. Nuo 1953m. Šiaulių MGB-KGB viršininkas. Išėjo į atsargą 1971 m. turėdamas pulkininko laipsnį. Apdovanotas 7 medaliais. SSRS ginkluotųjų pajėgų veteranas 120, 381, 382
Žilinskas Petras. Žuvo 1950 09 12 424
Žilinskas Vladas-Šarūnas 570,571,572
Žilinskis..... 556
Žilvinas-Algis Šermukšnis (vėliau ag. Vacys) 450,451,452
Žilvinas-Juras 561
Žilvitis-Vengraitis P. Suimtas 1951 05 20 437,585
Ag. Žilvitis - neišaiškintas 435
Žilvitis-Trinka 626
Ag. Žinomas-Urbonas 639, 640, 641
Žiogas-Aliutas 425, 426
Žirkovas..... 268

Žmudiakas Jurijus 200
Žukauskas 240
Žukauskas 342,535
Žukauskas Balys-Princas, Kiaulė, Komendantas 559
Žukauskas 628,629
Žukovas..... 121, 126, 268, 394, 603
Župikovas Timofiejus, g,1948m. Jaroslavlio sr. Išsilavinimas - vidurinis ir kursai prie aukštesniosios NKVD mok. Į Lietuvą atkeltas 1946 08 01. 1951 10 20-1953 05 21 - MGB 2N valdybos viršininkas. 1954-1959m. patarėjas Čekoslovakijoje. Pulkininkas nuo 1955m. 16 apdovanojimų, nors kare nedalyvavo turėjo du Tėvynės karo ordinus. Mirė 1961m. 119, 122, 126, 321, 359, 363, 434,440, 445,447, 448, 452, 453, 455, 580, 591, 592, 600, 601, 603, 605-608, 610, 614
Župka Jonas-Sarūnas 561
Žuromskas..... 327
Žvainys-Liuberskis Kostas..... 90
Žvejys-Baltūsis Antanas, g. 1915m. Vilkaviškio apskr. Pilviškių valsč. Gulbiniškių km. Lietuvos kariuomenės atsargos leitenantas. 1946m. tapo Tauro apyg. štabo viršininku, o nuo 1946 07 04 - Tauro apyg. vadu. Įvedė apygardoje Lietuvos kariuomenės uniformą ir skiriamuosius ženklus, įvykdė organizacinius pakeitimus, sukūrė partizaninį gyvenimą ir veiklą reguliuojančias instrukcijas ir statutus, organizavo partizanų apmokymo kursus, ėmėsi iniciatyvos įkurti BDPS Prezidiumą. Ryšių su užsieniu užmezgimui siuntė į Vakarus įgaliotinius. Žuvo Vilkaviškio apskr. Pilviškių valsč. Gulbiniškių km. 1948 02 02. Apdovanotas visų trijų laipsnių Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais) 598,599,646
Žvirblis-Savickas Jonas 378
Žvirblis Petras 463
Ag. Žvirblis - neišaiškintas 626
Žvironas..... 597, 646

Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas
MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais
Dokumentų rinkinys

Redaktorė D.Kuodytė
Dailininkas A.Žvilius
Iš rusų kalbos vertė E. Mikulėnaitė, D.Meškėnienė
Maketavo V.Vitkutė

SL.176. 1996 08 06
Tiražas 2000 egz. Užsak. Nr. 900
Spausdino A. Jakšto spaustuvė,
Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys
Įrišo UAB „Spindulys"

Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais